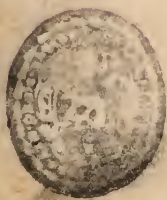
7:20.

[redacted]

Ad usum D. Hieronymi Benaglia
Hieromonachi Cryptoferratensis

[illegible]

[illegible]
[illegible]

SANCTI BONAVENTVRAE

ORDINIS MINORVM

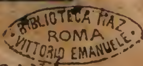
S. R. E. CARD. EPISC. ALBANEN.
Eximij Eccl. Doctoris

EXPOSITIO IN PSALMOS.

AD ILL.MVM ET REVER.MVM D. D.
ALEXANDRVM PERETTVM
Cardinalem Montaltum.

Cryptae Ferratae

ROMAE,

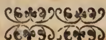

Ex Typographia VATICANA.
MDXXCVIII.

ILL.MO ET REV.MO D. D. ALEXANDRO PERETTO CARDINALI MONTALTO PATRONO OPTIMO.

Dominicus Basa, Typographus Vaticanus.

QVI ad amplissimos honorum gradus in Ecclesia Catholica prouehuntur, summo studio eniti debent, vt in ipso dignitatis fastigio ob merita singularia constituti, adeptum celsitudinis locum factorum illustrium robor[illegible]eantur. Eos etiam abundare oportet saluberrimæ doctrinæ præceptis, atque institutis, quibus ita bene animati, & parati sint ad res omnes præclare gerendas, vt aliorum commodis consulentes, prodesse magis, quàm præesse iudicentur. Præstat documenta hæc, vna omnium optime, scripturæ diuinitus inspiratæ meditatio: quæ vtilia semper suggerens, & noxia quæ-

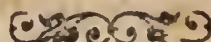
que depellens, ſubditis obedientiam, principibus vero virtutem ad regendum aptam plane aperteq. demonſtrat. Omnis enim ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, ait Apoſtolus, ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Quæ cum ita ſint, Alexander Cardinalis Ampliſſime, tua me benignitas cohortatur, & morum integritas allicit, vt S. Bonauenturæ Eximij Eccleſiæ Doctoris in Pſalterium expoſitionem, Sixto Quinto Pontifici, Magno Auunculo tuo ex Hetruria allatam, iuſſuq. eius in Typographia Vaticana multis ab hinc mēſibus editam, nunc in formam commodiorem redactam tuo auſim nomini Ampliſſimo inſcribere. Nam ſi, vt cecinit quidam, Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci: cur ego Amplitudini tuæ Pſalmorum librum, tanti Doctoris commentarijs illuſtratum verear nuncupare; in quo ſummus ille artifex ſic miſcuit cum iucunditate fructum, vt ſuaui modulatione canentes ſalutarem animæ doctrinam condiſceremus? Quanta ſit libri Pſalmorum venuſtas, quàm copioſa vtilitas, Ambroſij, Chryſoſtomi, Baſilij, Auguſtini, aliorumq. ſan-

ſanctiſſimorum Patrum monimenta loquuntur: quæ dum Pſalterium dilaudant, nihil aliud nobis perſuadent, niſi vt illius dulcedinem cum noſtræ ſalutis commodo coniunctam, animo incluſam contineamus. Enimuero ſi mēs noſtra, vi tota contemplationis, Pſalmorum librum quaſi agrum effodiat, in eó veræ ſapientiæ theſaurum reconditum inueniet. Quod optime perpendens Bonauentura Sanctiſſimus, idemq. doctiſſimus totus in eo eſt, vt ſua in Pſalterium expoſitione copioſiſſimum iſtum theſaurum aperiat: ex quo fidei catholicæ myſteria, redemptionis ſacramenta, virtutum omnium ſupellectilem, tamquam pretioſiſſimas diuitias haurire poſſimus. Modo enim tam coniunctam, quàm diſcretam Theologiam ex Theſauro depromens, Trinitatem perſonarū in vnitate diuinitatis venerandam tradit. Modo Chriſti diſpenſationem ex eodem eruens, de redemptionis noſtræ myſterijs, & Eccleſiæ Sacramentis orthodoxam fidem dilucide explicat. Modo ad virtutes nos inuitans abſolutam prudentiæ perfectionem, exactam ſeueritatem iuſtitiæ, fortitudinis magnificentiam, temperantiæ pulchritudinem, & quidquid eſt de genere bonorum ob oculos ponit. Modo de-

 nique

nique mentis ad Deũ erigendæ præcepta,& ſolemnes Eccleſiæ ritus interſerit, vt vtriuſque cultus,quem Deo prȩſtare debemus,interni ſcilicet & externi rationes patefaciat. Sunt quidem grandes materiæ, & accõmodatȩ ſatis dignitati, qua in Eccleſia fungeris:innato virtutum ſplendori, quo fulges: rerum præclare geſtarũ exemplis, quæ tibi clara, & illuſtria quotidie Sixtus Maximus ad imitandum proponit. Ideoq. abs re cuipiam videri non debet, ſi te his interpellem, qui totus Chriſtianæ Reipublicæ negotijs occuparis: quædã enim tempora ſubciſiua incurrunt, quæ dum perire non pateris, vt ad hæc animum adiungas, ſuadet auctoris eruditiſſimi breuitas, & ſumma in breuitate claritas. Quare librum tibi dicatum,liberali benignoq. animo,pro tua ſingulari humanitate, ſuſcipias oro. Si vero muneris exiguitas te in dantis cõtemptum adducit, at ſaltem res, quæ in exiguo munere numeroſa eſt, paruitatem meam commendet Amplitudini tuæ: quam Deus Optimus Maximus in dies maiori cæleſtium gratiarum cumulo augeat. Romæ IV. Idus Nouembris Anno Domini. M. D. XXCVIII.

INDEX
RES INSIGNIORES, & notatu dignas complectens.

* 4 Ange-

Chri-

Dile-

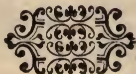
Furor

Para-

V

Votum

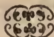
FINIS.

PSAL-

PSALMORVM INDEX ordine alphabetico diſpoſitus:

Cuius prior numerus ordinem Pſalmorum: alter vero paginam indicat.

Con-

D

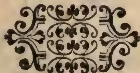
E

F

I

Sæpe

FINIS.

SVMMA

SVMMA

EXPOSITIONIS S. BONAVENTVRÆ IN PSALTERIVM

EX VETVSTO EXEMPLARI M S.

IN PRÆFATIONE.

1 *OPVS conditionis & opus restaurationis.*

2 *Theologia alijs disciplinis liberalibus præcellit.*

3 *Argumentum quo modo præcellat.*

4 *Epilogus omnium librorum veteris testamenti, & de nominibus eorum.*

5 *Quæ sunt attendenda circa auctorem, & causam, & nomen libri, & instrumentum, a quo trahit liber similitudinem in multis: & quare Dauid dicatur eximius prophetarũ, & quare dicatur tuba.*

6 *Quis sit septimæ decadis vnus annus.*

7 *Triplex causa frequentationis huius libri.*

8 *De quinque distinctionibus, per fiat, fiat.*

9 *Distinctio inter soliloquium, & signiloquium.*

10 *De necessitate consequentis, & consequendi.*

Beatus vir, qui non abijt. Psal. I.

1 *DE accessu ad Deum, & de recessu a Deo: in quibus tamquam contrariorum eadem disciplina.*

2 *De quibus petitionibus Dei.*

3 *De lectione, meditatione, & oratione.*

4 *De tribus paradisis, tribus lignis, & tribus incolis.*

5 *Duo modo Adam fuit arbor, folium, stipula.*

6 *Propter tria, aquæ cōparatur.*
7 *De quadruplici genere hominum.*
De resurrectione quadruplici.
8 *Ad resurrectionem animæ tria sunt necessaria.*
9 *Quare Sancti dicantur iudicare in futuro, propter tria.*
10 *Quòd quattuor sunt iudicia Dei.*

Quare fremuerunt gentes. Psal. II.

1 *LOnginqua similitudo miraculorum, & mandatorum.*
2 *De iugo, & subiectione diuersa.*
3 *Ecclesia dicitur hereditas Christi propter tria.*
4 *Deus dicitur patiens propter tria.*
5 *Electus debet seruire Deo propter tria.*
6 *Quare Deus dicatur potius in cælo esse, quàm alibi: & quòd triplex sit cælum.*

Domine quid multiplicati sunt. Psal. III.

1 *QVòd quinque modis sumatur in psalmo titulus.*
2 *Quòd Deus prouidet tria.*
3 *De multiplicatione multiplici.*
4 *Quòd mors dormitioni comparatur.*
5 *De cantico psalmi, & cantici psalmo.*
6 *De fuga Sanctorum.*

Cum inuocarem exaudiuit. Psal. IIII.

1 *QVo modo finis diuersis modis accipitur.*
2 *De diuersa consummatione.*
3 *Quid significat diapsalma.*

Verba mea auribus percipe Domine. Psal. V.

1 *QVòd dicitur Deus proprie esse, propter tria.*
2 *Quæ sunt prauidenda ante ædificium.*
3 *Quadrifaria diuisio Ecclesiæ.*

Domine ne in furore tuo. Psal. VI.

1 *QVidam psalmi sunt historiales, pœnitentiales, præconiales, medicinales.*
2 *Quòd tribus modis Deus homini miseretur.*
3 *Mors, vnde mortuus.*

Domine Deus meus in te speraui. Psal. VII.

1 *QVo modo Dauid per planctum omnem legem adimpleuit.*
2 *Tres status iustorum, iustitiæ, pœnitentiæ, & gratiæ.*
3 *Confessio laudis in tribus, & confessio peccati.*

Domine Dominus noster. Psal. VIII.

1 *DVplex separatio fit in Ecclesia, animo, & loco.*
2 *Nomen Domini diuerse accipitur.*
3 *Quid per lac, butyrum, & mel intelligitur.*
4 *Quòd Romæ antiquitus tres fiebant sollemnitates principales, quæ, nostris temporibus, tribus conueniunt.*

Confitebor tibi Domine in toto corde meo. Psal. IX.

1 *QVadruplex Christi aduentus: & de fuga multiplici, & de diuersa paupertate.*
2 *Triplex patrum desiderium.*
3 *Vt fruantur.*
4 *Vt vniantur Deo.*
5 *Vt liberentur a malo triplici.*

In Domino confido. Psal. X.

1 *DIuersis modis dat Deus propter tria.*
2 *Christus dicitur iustus antonomastice, & quòd habitet in habente quattuor.*
3 *De dextro, et sinistro oculo Dei, & quo modo palpebras elaudat, vel aperiat.*
4 *De imbre salubri, & illaqueante.*

Saluum me fac Domine. Psal. XI.

1 *DE intelligentia geminata, vel interposita dictionis.*
2 *Eloquium Domini quinque debet habere.*
3 *De diuersis septenarijs.*
4 *De auro, argento, ligno, ferro, & stipula.*
5 *Quòd Deus humanatus dicitur circulus.*

Vsquequo Domine obliuisceris. Psal. XII.

1 *DIuersa genera inimicorũ.*
2 *De sex oculis.*

Dixit insipiens in corde suo. Psal. XIII.

1 *TRiplex sapientia, poli, doli, fori.*
2 *De diuersa corruptione, & solutione contrariorum.*
3 *Quattuor genera hominum, quorum nullus facit bonum.*

Domine quis habitabit. Psl. XIV.

1 *QVot modis accipitur tabernaculum.*
2 *De figura, quæ zeugma dicitur.*
3 *Quòd periurium tribus modis committitur.*

Conserua me Domine. Psal. XV.

1 *QVattuor sũt, quæ ministrãt vobis necessaria omnia.*

Exaudi Domine iustitiam meam. Psal. XVI.

Diligam te Domine. Psal. XVII.

Cæli enarrant gloriam Dei. Psal. XVIII.

Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Psal. XIX.

Domine in virtute. Psal. XX.

Deus Deus meus respice in me. Psal. XXI.

2 *Quòd tria captanda sunt in oratione.*
3 *De triplici Ecclesia: & tribus generibus hominum.*
4 *Triplici de causa fit transitus ad allegoriam.*
5 *De Dei & proximi dilectione.*
6 *De diuersitate causarum.*
7 *Quòd timor tribus modis sanat.*
8 *Tres sunt petitiones Missæ.*
9 *Quòd tribus modis Deus inhabitat.*
10 *Quare Papa communicet sedens.*
11 *De quadruplici vita.*

Dominus regit me.
Psal. XXII.

1 *DE pastu, quo Christus pascit.*
2 *De sufficientia Christi.*
3 *De diuersitate virgarũ: & hoc pronomen, ipse, quid notet.*
4 *De ebrietate corporali, & spirituali.*

Domini est terra, & plenitudo eius. Psal. XXIII.

1 *SEx psalmi nomine sabbati intitulantur.*
2 *De mensa sacræ scripturæ, & quattuor pedibus.*
3 *De his, quæ in ea proponuntur.*
4 *Quo modo aliquid dicatur tolli.*
5 *Quare principium & finis horarum tribus diebus subticetur ante Pascha.*

Ad te Domine leuaui.
Psal. XXIV.

1 *DE diuersis populis.*
2 *Quòd imperatiuus non semper imperatiue ponitur.*
3 *Quòd hoc nomen, corpus, octo modis accipitur.*

Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia.
Psal. XXV.

1 *DE figura, quæ anthropospathos dicitur, per quam passiones mentis Deo attribuimus: & quinque modis.*
2 *De diuersa significatione ignis.*
3 *De significatione Altaris.*

Dominus illuminatio.
Psal. XXVI.

1 *DE figura, anaphora, quando eadẽ dictio repetitur.*
2 *Quòd paries habet plures significationes.*
3 *Quare anima diuersis modis sumitur.*
4 *Quo modo templum sumitur.*
5 *Quòd Christus & petra, & saxum, & lapis dicitur.*
6 *De triplici labore in præsenti.*
7 *Quot modis declinet Deus ab homine.*

Ad te Domine clamabo.
Psal. XXVII.

1 *QVare Christus caput nostrum dicitur.*

2 *Quare potius dicitur Deus in cælo, quàm alibi.*
3 *De diuersa benedictione creatoris, & creaturæ.*
4 *Quid nomine floris significetur.*
5 *Quòd in Ecclesia sunt tria genera hominum.*

Afferte Domino filij Dei. Psal. XXVIII.

1 *QVare sancti dicũtur vnicornes, & quare Christus dicitur filius ṽnicornium.*
2 *Quo modo, & quibus interdicitur, vel potius extinguatur flamma ignis: & de tribus pueris, de proprietatibus, & natura cerui.*
3 *De proprietatibus aquæ.*
4 *De benedictione in pace.*
5 *Quòd Apostoli dicuntur arietes propter quattuor.*
6 *Quot modis dicitur vitulus.*
7 *De progressu Dei.*

Exaltabo te Domine. Psal. XXIX

1 *DE plenitudine donorum Christi.*
2 *Quòd ad domum faciendam quattuor sunt necessaria.*
3 *Quot modis res signatur.*
4 *Quot modis vesper dicatur.*
5 *Quot modis mane dicatur.*
6 *Quòd in sollemnitatibus Christi non dicuntur octauæ.*
7 *Quòd caro Christi dicitur saccus.*
8 *De triplici stola.*

In te Domine speraui, non confundar. Psal. XXX.

1 *QVòd quattuor modis spes dicitur.*
2 *Quòd miseria Adæ in tribus consistit.*
3 *Quot modis odium dicatur.*
4 *De multiplici vase.*
5 *De triplici deductione.*
6 *De multiplici ciuitate.*
7 *De multiplici inimico.*

Beati, quorum remissæ. Psal. XXXI.

1 *DE tribus vitijs, & de tribus antidotis homini datis contra tria vitia.*
2 *Quòd vitatio supplicij est in duobus.*
3 *De triplici vitio, in homine, hominis, ab homine.*
4 *Quòd Deus multipliciter dicitur.*
5 *De multiplici aqua.*
6 *De sex generibus hominum.*

Exultate iusti in Domino. Psal. XXXII.

1 *DE multiplici confessione.*
2 *De nouitate, quæ constat in quàttuor.*
3 *De multiplici terra.*
4 *De multiplici vocatione.*
5 *De multiplici fame.*

Benedicam Dominum in omni. Psal. XXXIII.

1 *DE laude Dei, quæ fit in tribus.*

2 De

2 *De benedictione vniuersali.*
3 *De multiplici pulsatione.*
4 *De quinque generibus paupertatis.*
5 *De cibo corporali, & spirituali.*
6 *De tribus vocationibus huius psalmi.*
7 *De multiplici gratia.*
8 *Quòd martyrium tria debet habere.*
9 *De triplici liberatione antiquorum patrum.*

Iudica Domine, nocentes me.
Psal. XXXIV.

1 *DE triplici iudicio in praesenti.*
2 *Quo modo nauis periclitatur.*
3 *De paupere, & inope.*
4 *De triplici sterilitate.*
5 *De ieiunio Christi.*
6 *De triplici tentatione, hominis ad Dominum, & Dei ad hominem.*
7 *De multiplici grauitate.*
8 *Quòd Deus dicitur multipliciter exurgere.*

Dixit iniustus, vt delinquat.
Psal. XXXV.

1 *QVòd Abraam aues a sacrificio abijciebat.*
2 *Quòd mons nouẽ modis dicitur.*
3 *Quòd duae sunt alae Dei: & sex sunt alae hominis.*
4 *De ebrietate corporali, & spirituali.*
5 *De multiplici domo.*

Noli aemulari in malignantibus.
Psal. XXXVI.

1 *DE multiplici aemulatione.*
2 *De multiplici herba.*
3 *De multiplici olere.*
4 *De multiplici arcu.*
5 *De multiplici via.*
6 *De quattuor generibus eleemosyna.*

Domine, ne in furore tuo.
Psal. XXXVII.

1 *DE multiplici furore.*
2 *De multiplici sagitta.*
3 *Quòd peccatum foetet.*

Dixi, custodiam vias meas.
Psal. XXXVIII.

1 *DE triplici silentio.*
2 *De diuersis significationibus numeri.*
3 *De multiplici substantia.*
4 *Quòd tria Deo apponuntur, scilicet vnum, simplex, & stabile.*

Expectans, expectaui Dominum. Psal. XXXIX.

1 *QVòd diabolus dicitur leo, & draco.*
2 *De multiplici luto.*
3 *Quòd Cardinales resident in festiuitatibus, equis tectis albis pannis.*
4 *Quòd mare dicitur multipliciter.*
5 *Quòd duae sunt species miseriae.*

Beatus, qui intelligit. Psal. XL.

1 *Quo modo Christus dicitur vnus, geminus, & trinus.*
2 *De multiplici necessitate.*
3 *De multiplici pane.*

Quemadmodum desiderat ceruus. XLI.

1 *Quòd anima sit in cerebro secundum physicos: in corde secundum omnes theologos.*
2 *De multiplici effusione.*
3 *Quòd sensualitas perturbet animam.*
4 *De multiplici abysso.*

Iudica me Deus, & discerne. Psal. XLII.

1 *De multiplici tristitia.*
2 *De multiplici emissione.*

Deus auribus nostris audiuimus. Psal. XLIII.

1 *De multiplici vocatione Dei.*
2 *De multiplici opere Dei.*
3 *De multiplici plantatione Dei.*
4 *De multiplici ieiunio.*
5 *Quot modis dicitur dormire Christus.*

Eructauit cor meum verbum. Psal. XLIIII.

1 *Quòd xiij. sunt psalmi, qui intitulantur nomine intellectus.*
2 *De diuersis nuptiarum generibus.*
3 *Quòd hæc præpositio, de, multiplicē habet significationem.*
4 *Quòd summus Pontifex baculum non habet pontificalem, sed Treuerensis semper habet baculum.*
5 *Quòd sex sunt notanda in baculo pontificali.*
6 *De multiplici ardore.*
7 *Quòd charitas regina dicitur.*
8 *De coniugio Christi, et Ecclesiæ.*
9 *Quòd quattuor in eligenda vxore requiruntur.*
10 *Quòd per fimbriam vestimentorum intelligitur humanitas Christi.*

Deus noster refugium, & virtus. Psal. XLV.

1 *Deus dicitur esse alicuius multipliciter.*
2 *De multiplici tribulatione.*
3 *De multiplici sono.*
4 *De multiplici bello.*

Omnes gentes plaudite. Psal. XLVI.

1 *Quo modo Christus caluus.*
2 *Quòd iubilus sit laus.*

Magnus Dominus. Psal. XLVII.

1 *Quòd in pœnitentia quattuor debent esse.*
2 *Quòd sedere dicitur multipliciter.*

Audite hæc omnes gentes. Psal. XLVIII.

1 *DE multiplici abiectione.*
2 *Quòd diuitiæ in tribus attenduntur.*
3 *Quòd Deus placatur tribus, eleemosyna, contritione, & oratione.*
4 *Quòd pœna æterna multiplex est.*
5 *De multiplici pelle.*
6 *De multiplici oue.*

Deus Deorum Dominus locutus est. Psal. XLIX.

1 *DEus dicitur multis modis.*
2 *Quòd in veteri lege erant quattuor genera sacrificiorum.*
3 *Quòd Deus sit formosus multipliciter.*
4 *De pœna, qua Iudex puniet in futuro.*
5 *Quòd quattuor sunt expositiones secundum quattuor acceptiones huius nominis, sacramentum.*
6 *Quòd prædicatio propter quæstum temporalem prohibita.*
7 *Quòd tria genera peccatorum hic notantur, vbi dicitur: Tu odisti disciplinam.*

Miserere mei Deus. Psal. L.

1 *QVòd quidam suum peccatum negant: quidã in Deum retorquent.*
2 *Quòd hic psalmus, quia quinquagesimus est, potest dici iubileus.*
3 *Quòd aliquid dicitur esse alicuius nouem modis.*
4 *Quòd peccatum multipliciter in nobis consideratur.*
5 *Quòd veritas multipliciter dicitur.*
6 *Quòd Isopus tria facit.*
7 *Quòd duo offerenda sunt, scilicet caput, & cauda.*
8 *Quòd triplici de causa prohibetur aliquis loqui.*
9 *In sacrificijs tria debent esse.*

Quid gloriaris in malitia. Psal. LI.

1 *QVòd Ephod dicitur multis modis.*
2 *Quòd tria notantur in effusione sanguinis Christi.*
3 *De multiplici radice. De multiplici lucerna.*

Dixit insipiens in corde. Psal. LII.

1 *QVòd incorruptio, alia corporis, alia animæ.*

Deus in nomine tuo saluum me fac. Psal. LIII.

1 *DE multiplici clybano.*
2 *Quòd in flore tria sunt.*

Exaudi Deus orationem meam. Psal. LIIII.

1 *DE multiplici oratione.*
2 *De multiplici regione.*

3 De

3 *De multiplicibus pennis.*
4 *De multiplici odio.*
5 *Quòd Deus tribus modis cor hominis emollit.*
6 *De multiplici puteo.*

Miserere mei Deus, quoniam conculcauit. Psal. LV.

1 *QVòd Deus multipliciter regit.*
2 *De multiplici conculcatione.*
3 *Quòd incola multipliciter dicitur.*
4 *Quòd homo liberatus sit a triplici defectu.*

Miserere mei Deus, miserere. Psal. LVI.

1 *QVòd alæ tria faciunt, quæ Deus facit nobis.*
2 *Quòd dormitio Christi est triplex.*
3 *Quòd pedes Christi dicuntur multipliciter.*
4 *De multiplici incuruatione.*

Si vere vtique iustitiam. Psal. LVII.

1 *QVòd finis multipliciter dicitur.*
2 *Quòd furor est peccatum, & contra peccatum.*
3 *Quòd peccator aspidi comparatur quattuor causis.*
4 *Quòd tria sunt genera dentium.*

Eripe me de inimicis meis. Psal. LVIII.

1 *CHristus viuit quadrupliciter secundum diuinitatem.*
2 *Quòd Christus gallinæ comparatur propter quinque.*
3 *Quòd fames est multiplex.*
4 *De multiplici occisione.*
5 *De multiplici deductione.*

Deus repulisti in finem. Psal. LIX.

1 *DE multiplici repulsione.*
2 *De mutatione multiplici.*
3 *De multiplici vino.*
4 *De multiplici calciamento.*

Exaudi Deus deprecationem meam. Psal. LX.

1 *DE tentatione Dei, hominis, diaboli.*
2 *De duplici turre.*
3 *De duplici velamine.*

Nonne Deo subiecta erit. Psal. LXI.

1 *DE duplici tactu.*
2 *De triplici Hierarchia.*
3 *De quattuor interpretationibus, huius nominis, Abel.*
4 *Quòd Ecclesia incepit ab Abel: & non ab Adam, triplici de causa.*
5 *Quòd peccatum tribus modis committitur.*

6 *Quòd*

6 *Quòd lex septē modis dicitur.*
7 *Quòd Deus multipliciter loquitur.*

Deus Deus meus ad te de luce. Psal. LXII.

1 *QVòd aliquid sit aridum tripliciter.*
2 *Quòd in siti tria attenduntur.*
3 *Quòd adeps interior, anima exterior dicitur.*
4 *De multiplici adipe.*
5 *Quòd labia multipliciter dicuntur.*
6 *Quòd stratum multipliciter dicitur.*
7 *Quòd mane multiplex est.*
8 *De proprietatibus vulpis, & quòd principes mali vulpi comparantur.*

Exaudi Deus orationem meam cum. Psal. LXIII.

1 *DE petitione amotionis, vel appositionis tribulationum.*
2 *Quòd lingua malorum comparantur gladijs acutis quinque de causis.*

Te decet hymnus Deus in Sion. Psal. LXIV.

1 *QVòd sabbatum in octaua Pascha dicitur in albis.*
2 *Quòd differentia inter repraesentari, & significari.*
3 *Quòd omnes leuitæ decimas dabant summo Pontifici, & omnes Iudæi leuitis.*
4 *De electione & subiectione.*
5 *Quare sancti dicūtur montes.*
6 *Quibus modis terra fecundatur.*
7 *Quo modo gentes benedicunt Dominum.*
8 *In quibus verbum Dei seminatum est.*

Iubilate Deo omnis terra. Psal. LXV.

1 *QVòd quidam expectant, & expectantur.*
2 *Quòd quidam sicco pede transeunt hoc flumen, scilicet mundum, &c.*
3 *Quòd iudex aspergitur tripliciter.*
4 *De refrigerio multiplici.*
5 *Quòd tribulatio debet praecedere prosperitatem.*
6 *Quòd in templo Salomonis erat atrium, sanctuarium, sanctum sanctorum.*
7 *De quinque generibus sacrificiorum.*
8 *Quòd peccatores hircis comparantur.*

Deus misereatur nostri. Psal. LXVI.

1 *QVòd anima profectus sit multis modis.*
2 *De benedictione multiplici.*
3 *Quòd Christus germen, granum, radix, flos, fructus, dicitur.*

4 De

4 *De fructu trigesimo, sexagesimo, & centesimo.*
5 *Quòd beata Virgo dicitur terra multipliciter.*

Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Psal. LXVII.

1 *Deus dicitur exurgere in mente hominis.*
2 *Quattuor legũtur Christi exultationes.*
3 *Quot modis Christus exaltetur*
4 *De duplici arca.*
5 *Differentia inter surgere, & consurgere.*
6 *De multiplici Christi egressu.*
7 *De multiplici pluuia.*
8 *De perfectione legis.*
9 *Quòd pater dicitur agricola, & semen verbum Dei.*
10 *Hic commendatur Christus a quattuor.*
11 *Quòd virtus multipliciter dicitur.*
12 *Quòd Ecclesia significatur per columbam propter tria.*
13 *Quòd turris multipliciter dicitur.*
14 *Quòd filius Beniamin dicitur Paulus.*
15 *De tribus generibus visionum.*
16 *In aeterna Trinitate tres personae, & vna substantia.*
17 *In noua trinitate tres substantiae, & vna persona.*
18 *De dimensionibus animae secundum modum suum.*

Saluum me fac Deus. Psal. LXVIII.

1 *Clamor Christi triplex est.*
2 *Quòd Christus granum sinapis dicitur, propter quattuor.*
3 *De duobus modis loquendi.*
4 *Quattuor leguntur dispositiones vestium Christi.*
5 *Quaternarius ad Euãgelium, denarius ad legem refertur.*
6 *De multiplici luto.*
7 *Quòd Christus Pater dicitur propter quattuor.*
8 *De multiplici confusione.*
9 *Christus desiderauit comedere agnum Paschalem propter tria.*
10 *De multiplici mensa.*
11 *De ingenio, memoria, & ratione.*
12 *Quòd aliquis scribitur in libro vitae propter triplicem causam.*
13 *De quattuor libris.*
14 *Quòd Christus doluit, pro omnibus doluit.*
15 *De triplici vinculo.*

Deus in adiutorium meum. Psal. LXIX.

1 *Multis modis intendit Deus.*
2 *De duabus figuris, quae dicuntur epignome, & epigrãmos.*
3 *Quòd egeni sumus propter quattuor.*
4 *De quattuor generibus persecutionum.*

In

In te Domine speraui non confundar. Psal. LXX.

1 *QVòd fomes peccati dicitur lex carnis.*
2 *Quòd tres captiuitates Iudæorum significant tres captiuitates nostras.*
3 *Iuuentus in tribus consistit.*
4 *Ætas Ecclesiæ distinguitur.*
5 *Quadruplici de causa fit laus siue oratio vocalis.*
6 *Deficit quis multipliciter.*
7 *Quòd triplex fit litteratura.*
8 *Quòd homo habet triplex officium.*
9 *Docet Deus quinque modis.*
10 *De multiplici similitudine.*
11 *De triplici reductione.*
12 *De multiplici consolatione.*

Deus iudicium tuum regi da. Psal. LXXI.

1 *DEus dicitur pax triplici de causa.*
2 *Quòd epignome fit quattuor de causis.*
3 *Quòd Ecclesia dicitur Luna propter tria.*
4 *Propheta commẽdat Christum a quattuor.*
5 *Tria debemus Christo, & tria proximo.*
6 *Beata Virgo velleri comparatur.*
7 *Quòd quidam cadunt multipliciter.*
8 *De multiplici vsura.*
9 *De multiplici candore.*

Quàm bonus Israel Deus. Psal. LXXII.

1 *ALiquis cessat a laude Dei quattuor de causis.*
2 *Quidam peccant multis de causis.*
3 *Os in cælum ponitur multis modis.*
4 *Quòd quædam bona sunt mala bonis, & cetera, quæ sequuntur.*
5 *Quòd homo dicitur factus ad imaginem Dei secundum interiorem hominem.*
6 *Homo dicitur iumentum multis de causis.*
7 *Quid quandoque est substantiale, quandoque accidentale.*
8 *De multiplici fornicatione.*

Vt quid Deus repulisti in finem. Psal. LXXIII.

1 *ESt triplex signum de multiplici salute.*
2 *Iuxta quattuor tempora anni, quattuor genera hominum possunt notari.*
3 *Tria solent oculum carnis turbare.*
4 *Pauper dicitur multis modis.*

Confitebimur tibi Deus, confitebimur. Psal. LXXIV.

1 *DE multiplici confessione.*
2 *De indeuotione duplici.*
3 *Quo modo Ecclesia debeat ornari bysso castitatis.*

4 *Cornua dicũtur multipliciter.*
5 *Quòd calix dicitur multipliciter.*

Notus in Iudæa Deus. Psal. LXXV.

1 *INterpretatio nominis sumitur multipliciter.*
2 *Scutum multipliciter dicitur.*
3 *Quòd fides, siue mens debet esse concaua.*

Voce mea ad Dominum clamaui. Psal. LXXVI.

1 *PRopheta clamat multipliciter.*
2 *Quòd tres nocturni in officio matutinali significant tres status Ecclesiæ.*
3 *Tria sunt mala, quibus homo affligitur.*
4 *Quattuor sunt bona, in quibus homo consolatur.*
5 *De malo hominis intrinseco, & extrinseco, similiter de bono extrinseco.*
6 *Quòd Christus dicitur via, veritas, & vita.*
7 *Aqua diuersa significat.*

Attendite popule meus. Psal. LXXVII.

1 *QVòd Iudaicus populus dicitur vetus multis de causis.*
2 *Os dicitur multis modis.*
3 *Tempus multipliciter dicitur.*
4 *De initio, principio, fine.*
5 *Quòd quadruplex sit lucta.*
6 *De duplici generatione corporali, & similiter spirituali.*
7 *Columnæ multipliciter dicuntur.*
8 *Quòd prædicatores uentis comparantur.*
9 *Puluis dicitur multipliciter.*
10 *Quòd quidam veniunt ad Deum per fidem: quidam recedunt.*
11 *Quòd tres sunt patres.*
12 *Tria in nobis, & nos in tribus considerare debemus.*
13 *De multiplici deserto.*
14 *Quattuor sunt principalia uitia, quibus homo cadit in præsenti.*

Deus venerunt gentes. Psal. LXXVIII.

1 *QVòd templum quattuor modis intelligitur.*
2 *De multiplici effusione.*
3 *De zelo corporali, & spirituali.*

Qui regis Israel intende. Psal. LXXIX.

1 *DE quattuor generibus Prælatorum.*
2 *Quòd hoc nomẽ charitas, quandoque conuenit Creatori, quandoque creaturæ.*
3 *De sex temporibus.*
4 *Quid sit maceries.*
5 *De multiplici muro.*
6 *Quòd tres leguntur famosissimæ superbiæ.*

Facul-

Exultate Deo adiutori nostro Psal. LXXX.

1 *De triplici separatione, quæ fit in Ecclesia.*
2 *Quòd torcular multis modis dicitur.*
3 *Quòd quattuor sunt status hominis.*
4 *Quòd oleum tria facit.*
5 *Quòd homo constet ex quinque, quibus fit progressus ad sapientiam.*
6 *De tribus fructibus pœnitẽtiæ.*
7 *De seminatione verbi Dei.*

Deus stetit in Synagoga Deorum. Psal. LXXXI.

1 *Quòd Deus stare multis modis dicitur.*
2 *De septem vitijs capitalibus, quæ a superbia procedunt.*

Deus, quis similis erit tibi? Psal. LXXXII.

1 *De taciturnitate sermonis, & voluntatis.*
2 *De multiplici testamento.*
3 *De multiplici valle.*
4 *De triplici sapientia.*
5 *De multiplici rota.*
6 *Tria erunt in iudicio.*
7 *Quòd hoc nomen, Dominus, est essentiale Deo.*
8 *De triplici culpa.*

Quàm dilecta tabernacula. Psal. LXXXIII.

1 *Quòd homo debet tria timere in morte.*
2 *De duabus alis, quibus homo vehitur in præsenti.*
3 *Quòd Deus descendit ad nos, et nos ad Deum ascendimus.*
4 *Quòd firmamentum erit stabile in futurum.*

Benedixisti, Domine, terram tuam. Psal. LXXXIV.

1 *Quòd præteritum multipliciter ponitur.*
2 *Quòd Deus multipliciter loquitur.*
3 *De duplici pace, scilicet mundi, & Dei.*
4 *De distinctione trium temporũ.*
5 *Quòd hoc nomen, lapis multa significat.*
6 *De dilectione proximi.*

Inclina Domine aurem tuam. Psal. LXXXV.

1 *De quinque sensibus corporis.*
2 *Quòd in pœnitentia tria sunt necessaria.*

Fundamenta eius in montibus. Psal. LXXXVI.

1 *Quòd Ecclesia in hoc psalmo sex nominibus appellatur.*
2 *Qui pœnitet, quattuor facit.*

Domine

Domine Deus salutis meæ. Psal. LXXXVII.

1 DE tribus speciebus innocentia.
2 Tres sunt species rectitudinis.
3 Quòd Deus sanauit quinque genera hominum immundorum.
4 De quattuor modis sanandi.

Misericordias Domini. Psal. LXXXVIII.

1 DE quattuor generibus malorum.
2 De confessione, quo modo debeat fieri.
3 Quòd aliquis habeat veram humilitatem post peccatum.
4 De tribus virtutibus.
5 De multiplici oleo.
6 De multiplici throno.
7 De multiplici gladio.
8 De comminatione Christi ad tria.

Domine refugium factus est. Psal. LXXXIX.

1 DE commendatione sponsi a tribus.
2 Quòd Deus non nouit præteritum, vel futurum.
3 Triplici de causa homines modo minus viuunt, quàm ante diluuium.
4 De quindecim gradibus templi Salomonis.
5 De multiplicatione vnitatis ad ternarium.

Qui habitat in adiutorio altissimi. Psal. XC.

1 DE triplici mutatione.
2 De multiplici venatore.
3 De quattuor, quæ concutiunt latera Ecclesiæ.
4 Quòd Christus est leo victor.
5 Diabolus leo victus.
6 De speluncis eorum.
7 Quòd nomina ista, quæ conueniunt Deo, scilicet homo, vitulus, leo, aquila, homini conuenire possunt.
8 Quòd in præsenti tempore triplex est malum in homine.

Bonum est confiteri Domino, Psal. XCI.

1 DE duplici confessione.
2 De multiplici sabbato.
3 De multiplici quiete.
4 Tria sunt, quæ fastidium generant.
5 Tres sunt species temperantiæ.
6 Triplex in homine est vitium.
7 De triplici remedio.
8 Iniquitatis tres sunt species, & tres sunt species peccati.
9 Quare iustus dicatur palma.

Dominus regnauit, decorem indutus est. Psal. XCII.

1 QVòd vigintiduo sunt opera Domini in creatione

ne ad numerum Hebræorum elementorum.
2 *De multiplici decore Dei.*
3 *De multiplici ſede Dei.*
4 *De multiplici plenitudine.*
5 *De diuerſitate fluminis.*

Deus vltionum Dominus. Pſal. XCIII.

1 *DE multiplici vltione Dei.*
2 *Sancti dicuntur, lumen, multipliciter.*
3 *De duplici infirmitate.*
4 *De tribus differentijs bonorum, & malorum.*
5 *De multiplici neceſſitate.*
6 *Quòd Chriſtus confractum con ſolidauit.*

Venite exultemus Domino. Pſal. XCIV.

1 *QVare iſte pſalmus in Epiphania Domini vſque in ſextum locum non cantatur.*
2 *Populus fidelis dicitur ouis propter tria, ſcilicet fecunditatem, &c.*
3 *De multiplici via.*

Cantate Domino. Pſal. XCV

1 *QVòd hoc nomen, terra, ponitur multis modis.*
2 *De diuerſis acceptionibus huius præpoſitionis, In.*
3 *De quattuor litteris huius dictionis, Adam.*

Dominus regnauit, exultet. Pſal. XCVI.

1 *DE varietate ignis.*
2 *Quòd laus iubili conſiſtit in tribus.*

Cantate Domino canticum nouum. Pſal. XCVII.

1 *QVare filius dicatur dextera.*
2 *De lignis cithara, & de allegoria eorum, & de plectro, & de clauis.*
3 *De multiplici malleo.*
4 *Sancti dicuntur lamina aurea.*
5 *Lex dicitur amara propter tria.*
6 *De mari, quod multipliciter dicitur.*

Dominus regnauit, iraſcantur populi. Pſal. XCVIII.

1 *PRophetæ loquebantur ſub velamine, triplici de cauſa.*

Iubilate. Pſal. XCIX.

1 *QVòd confeſſio, alia laudis, alia peccati.*

2 *Porta multis modis dicitur.*

Misericordiam, & iudicium. Psal. C.

1 DE *descriptione viri perfecti.*
2 *Quòd quattuor debet habere perfectus.*
3 *Ad hoc, quòd aliquis sit in domo, tria sunt necessaria.*
4 *De clausura ostij.*
5 *De tribus partibus innocentiæ.*
6 *De stillicidio, fumo, & mala vxore.*

Domine exaudi orationem meam, & clamor meus. Psal. CI.

1 DE *triplici vnitate Christi, & Ecclesiæ.*
2 *De quadruplici anxietate Christi.*
3 *Tria impediunt hominem, vt non exaudiatur.*
4 *Quo modo captatur beneuolentia iudicis.*
5 *Deus quo modo dicitur habere membra, scilicet oculos, aures, &c.*
6 *De tribus generibus peccatorum.*
7 *De multiplici passere.*
8 *Christus dicitur solitarius, propter tria.*
9 *Hoc nomen, dies, multipliciter accipitur.*
10 *Quòd peccatum primi hominis triplex pœna secuta est; & de triplici remedio.*
11 *Incarnatio Christi dicitur descensus.*
12 *Quòd vnica ouis in montibus relicta, vna mysterialiter; multa personaliter.*
13 *Quòd aliter operatur Deus, aliter homo.*
14 *Quòd nomine terræ elementa intelliguntur.*
15 *Differentia inter initium, principium, & exordium.*

Benedic anima mea Domino. Psal. CII.

1 DE *duabus partibus rationis.*
2 *Angelicæ virtutes non solum sunt circa nos, sed etiam intra nos.*
3 *Quòd Christus dicitur corona, & diadema.*
4 *De triplici theologia.*
5 *Quòd aliquis miseretur inimici sui, siue proximi sui.*
6 *Quòd cælum diuersis modis accipitur.*
7 *De multiplici fictione.*
8 *De descriptione fortitudinis, & de eius speciebus.*

Benedic anima mea Domino: Domine. Psal. CIII.

1 DE *benedictione Creatoris ad creaturam, & econuerso.*
2 *Quòd Christus dicitur sponsus in dei-*

in deitate, & in humanitate.
3 *De multiplici testamento.*
4 *Quòd frigida aqua sunt in cælo.*
5 *Sex leguntur montes, quos Christus transiliuit.*
6 *Quòd terrena erant animalia, quæ immolauit Abraam.*
7 *Quòd ternarius multa significat.*
8 *Quòd Christus dicitur panis, vinum, & oleum.*
9 *De multiplici sole.*
10 *Quo modo mare diuersis modis accipitur.*
11 *Quòd manus Christi diuersis modis accipitur.*
12 *Quòd Deus loquatur nobiscum, & nos cum eo, duobus modis.*
13 *Quod homo accuset se ipsum.*

Confitemini Domino, & inuocate. Psal. CIIII.

1 *Quòd alleluia sit laus Angelorum, & gloria in excelsis.*
2 *Quòd os loquatur sermones Dei tribus de causis.*
3 *Feni nomine multa designantur.*
4 *De inflammatione Spiritus sancti.*
5 *Aurum multis modis dicitur.*
6 *Quòd vas dicitur corpus fragile.*
7 *Quòd lex Moysi est vmbra veræ legis.*

Confitemini Domino quoniam bonus. Psal. CV.

1 *Deus dicitur bonus multipliciter.*
2 *Quòd homo peccando, in se iniquus dicitur.*
3 *De multiplici oculo.*
4 *Quo modo redemptus est homo.*
5 *De sensu & affectu hominis, & de subdiuisione eorum.*
6 *Tria sunt, caro, mundus, dæmonia, a quibus in nobis genera peccatorum.*

Confitemini Domino, quoniam bonus. Psal. CVI.

1 *Quòd binarius significet charitatem.*
2 *Quòd triplex est origo tentationis.*
3 *Concupiscentiæ quattuor sunt genera.*
4 *De multiplici descensu.*
5 *Quòd quattuor sunt species contemplationis.*
6 *De diuersa significatione nauis*
7 *De multiplici clamore.*
8 *Quòd peccata nostra magna sunt, & turpia.*
9 *De triplici bello.*

Paratum cor meum, Deus. Psal. CVII.

1 *Quòd confessio debet esse oris, & cordis.*
2 *Quòd anulus, quando Pontifex consecratur, ponitur ei in medio digito.*

3 *Quòd in ciuitate est turris, & antemurale, & flumen & riuuli intra fluentes.*
4 *De porta ciuitatis.*

Deus laudem meam ne tacueris. Psal. CVIII.

1 *DE tribus generibus peccatorum:*
2 *De duplici oratione Christi.*
3 *De triplici vino.*
4 *De triplici peccato, & triplici remedio.*
5 *Quòd diabolus constituitur super aliquẽ quattuor modis.*
6 *De triplici oratione.*
7 *De multiplici vsura.*
8 *Quòd peccatum sit quadrupliciter.*
9 *De triplici spiritu.*
10 *Multipliciter cingulũ dicitur.*

Dixit Dominus Domino meo. Psal. CIX.

1 *DIcere multis modis accipitur.*
2 *Quòd sedere, multis modis accipitur.*
3 *Quòd, donec, quinque modis accipitur.*
4 *De multiplici subiectione.*
5 *Hoc nomen, principium, multis modis accipitur.*
6 *In oblatione quattuor sunt necessaria.*

Confitebor tibi Domine in toto corde. Psal. CX.

1 *DE confessione cordis, & oris.*
2 *Quòd peccatum Deo committimus, et confessionem ei facimus.*
3 *De duplici consilio.*
4 *De magnitudine Redemptoris, & redempti.*
5 *De duplici causa.*
6 *Quòd Christus missus est ad Iudaos triplici de causa.*
7 *Quòd voluntas Dei dicitur quinque modis.*
8 *Quòd iustificatio consistit in duobus.*

Beatus vir, qui timet Dominum. Psal. CXI.

1 *SAncti habent hilaritatem in tribus.*
2 *De timore multiplici.*
3 *Quòd tria sunt opera misericordia.*
4 *Est verbum asperum, asperius, asperrimum.*
5 *Est verbum suaue, suauius, suauissimum.*
6 *Dua fiunt promissiones.*

Laudate pueri Dominum. Psal. CXII.

1 *TRipliciter Deus gentes assumit.*
2 *Tripliciter Deum laudare debemus.*
3 *Quòd soli pueri intrabunt in regnum calorum.*
4 *Stercora tribus modis accipiuntur.*
5 *Septem modis Deus dicitur esse in aliquo.*

In

In exitu Iſrael de Aegypto. Pſal. CXIII.

1 *Multipliciter fit exitus.*
2 *A triplici domo oportet nos exire.*
3 *In Aegypto huius mundi eſt triplex tribulatio.*
4 *Quòd mammon eſt, diuitiæ, & mammona, nomen Diaboli, qui præeſt diuitijs.*
5 *Quòd tria ſunt impedimenta hominum ad Dominum.*
6 *Quòd Iudæi adorauerunt vitulos, vnum in Dan, & alium in Bethel.*
7 *Quattuor genera hominum hic notantur.*
8 *Quattuor in hominibus reperiuntur.*
9 *Triplex gaudium, vel feſtum debemus facere.*
10 *Quòd triplex ſit motus.*
11 *Quare Chriſtus lapis dicitur.*
12 *Quattuor ſunt ſpecies idolatriæ.*
13 *De quinque operarijs.*
14 *De duobus pedibus.*
15 *Memoria beneficij debet eſſe triplex.*
16 *Sancti Prælati dicuntur cæli, tripliciter.*

Dilexi, quoniam exaudiet. Pſal. CXIV.

1 *Quòd laus Chriſti dicitur digniſſima propter tria.*
2 *In hoc, quòd filium ſuum nobis dedit, tria intelligantur.*
3 *Quòd tres ſunt partes in homine.*
4 *Eccleſia dicitur catholica propter tria.*

Credidi, propter quod locutus ſum. Pſal. CXV.

1 *Quadruplici de cauſa non confitetur quis ore.*
2 *Quòd fides debet eſſe fidelis, firma, integra, & voluntaria.*
3 *Exceſſus mentis fit tribus modis.*
4 *Quòd martyres de tribus perhibent teſtimonium.*
5 *Quòd Deus dirupit vincula noſtra, ſua precioſa morte.*

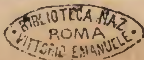
Laudate Dominum omnes gentes. Pſal. CXVI.

1 *Iſte pſalmus dicitur athomus.*
2 *De multiplici tædio.*
3 *Quòd ad bonum datum appoſita eſt homini cuſtodia.*

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam, &c. Pſal. CXVII.

1 *De triplici laude Angelorum.*
2 *De latitudine bonorum, & anguſtia malorum.*
3 *Spinæ multipliciter dicuntur.*
4 *De quadruplici voce.*
5 *De vita Sanctorum, & morte malorum.*

B 3 6 De

4 *In eius manu est anima hominis.*
5 *Quòd triplici morbo genus humanum laborat.*

Iniquos odio habui.

1 *TRes sunt species dilectionis.*
2 *Quòd Deus adiuuat cadentes, & infirmos iacentes.*
3 *Quòd in triplici iudicio ducuntur.*
4 *Tria nobis Deus dedit.*

Feci iudicium.

1 *QVattuor leguntur aduentus Christi.*
2 *Tria sunt genera seruorum.*
3 *A tribus aliquid sustinemus.*
4 *Sex leguntur tempora.*

Mirabilia testimonia tua.

1 *DVæ sunt viæ.*
2 *Opera Dei dicuntur mirabilia, quinque de causis.*
3 *Vetus testamentum iam declaratur per nouũ propter tria.*
4 *De sole irradiante aliquos secundum diuersos effectus.*
5 *Quòd tres sunt species lacrymarum.*

Iustus es Domine, & rectum iudicium.

1 *DE triplici intellectu.*
2 *Tria sunt occulta in homine.*
3 *Deus dicitur agere propter tria.*
4 *Aliquis multipliciter tabescit.*
5 *Quòd pendentia mitra dependebant vsque ad humeros.*

Clamaui in toto corde.

1 *DE multiplici angustia.*
2 *Quòd anima sit ciuitas summi regis.*
3 *Tria sunt, quæ solent esse in medico falso.*
4 *De duabus speciebus œconomiæ.*
5 *Quòd intra mentis nostræ octo agricolæ seminauerunt.*
6 *Dominus prope est tribus de causis.*

Vide humilitatem meam.

1 *DEus dicitur videre multipliciter.*
2 *Nota causam inter hominem & hominem.*
3 *Differentia inter cogitationem, meditationem, & contemplationem.*
4 *Quòd Christus Alpha, & Omega.*
5 *De Epiphania, & tribus apparitionibus.*
6 *De tribus generibus martyrij.*

Principes persequuti sunt.

1 *QVòd emplastrum tria facit, & de bono medico.*
2 *Aduentus Christi fulgori comparatur propter tria.*

3 *Cha-*

3 *Charitas dicitur integra propter tria.*

Appropinquet deprecatio mea.

1 *E St multiplex consummatio.*
2 *De appropinquatione multiplici.*
3 *Quo modo prædicator duo debet habere.*
4 *De multiplici pastore.*
5 *De homine ab Hierusalem descendente in Ierico.*

Ad Dominum, cum tribularer. Psal. CXIX.

1 *D E quindecim gradibus, & quindecim psalmis.*
2 *De vnione in vnum, & per vnum, & ad vnum.*
3 *Quòd sancti habent octauas.*
4 *Quod in sollemnitatibus Domini non obseruamus.*
5 *De casu multiplici & gradibus officiorum.*
6 *De gradibus dignitatum.*
7 *De tonsura clericorum.*
8 *De locutione iniqua.*
9 *De sagitta vulnerante.*
10 *De tribus statibus Ecclesiæ.*

Leuaui oculos meos in montes. Psal. CXX.

1 *D E tribus ascensionibus.*
2 *Aliquis tribus modis de mundo exit.*
3 *De tribus ciuitatibus, & custodibus.*
4 *Tres sunt modi tacendi.*

Lætatus sum in his, quæ. Psal. CXXI.

1 *T Res status animæ leguntur.*
2 *De tribus domibus.*

Ad te leuaui oculos meos. Psal. CXXII.

1 *Q Vòd duo sunt oculi.*
2 *Quòd Deum debemus considerare, Dominum, & Factorem.*

Nisi quia Dominus erat. Psal. CXXIII.

1 *D E parabola timoris, spei, misericordiæ.*
2 *De quattuor virtutibus cardinalibus.*
3 *Quòd diabolus quandoque parat laqueos, quandoque alia arma.*

Qui confidunt in Domino. Psal. CXXIV.

1 *Q Vòd Ecclesia vocatur ouis, ciuitas, sponsa, custodia, trifariam debet esse.*

In

4 *De fructu trigesimo, sexagesimo, & centesimo.*
5 *Quòd beata Virgo dicitur terra multipliciter.*

Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Psal. LXVII.

1 *DEus dicitur exurgere in mente hominis.*
2 *Quattuor legũtur Christi exultationes.*
3 *Quot modis Christus exaltetur*
4 *De duplici arca.*
5 *Differentia inter surgere, & consurgere.*
6 *De multiplici Christi egressu.*
7 *De multiplici pluuia.*
8 *De perfectione legis.*
9 *Quòd pater dicitur agricola, & semen verbum Dei.*
10 *Hic commendatur Christus a quattuor.*
11 *Quòd virtus multipliciter dicitur.*
12 *Quòd Ecclesia significatur per columbam propter tria.*
13 *Quòd turris multipliciter dicitur.*
14 *Quòd filius Beniamin dicitur Paulus.*
15 *De tribus generibus visionum.*
16 *In æterna Trinitate tres personæ, & vna substantia.*
17 *In noua trinitate tres substantiæ, & vna persona.*
18 *De dimensionibus animæ secundum modum suum.*

Saluum me fac Deus. Psal. LXVIII.

1 *CLamor Christi triplex est.*
2 *Quòd Christus granum sinapis dicitur, propter quattuor.*
3 *De duobus modis loquendi.*
4 *Quattuor leguntur dispositiones vestium Christi.*
5 *Quaternarius ad Euãgelium, denarius ad legem refertur.*
6 *De multiplici luto.*
7 *Quòd Christus Pater dicitur propter quattuor.*
8 *De multiplici confusione.*
9. *Christus desiderauit comedere agnum Paschalem propter tria.*
10 *De multiplici mensa.*
11 *De ingenio, memoria, & ratione.*
12 *Quòd aliquis scribitur in libro vitæ propter triplicem causam.*
13 *De quattuor libris.*
14 *Quòd Christus doluit, pro omnibus doluit.*
15 *De triplici vinculo.*

Deus in adiutorium meum. Psal. LXIX.

1 *MVltis modis intendit Deus.*
2 *De duabus figuris, quæ dicuntur epignome, & epigrãmos.*
3 *Quòd egeni sumus propter quattuor.*
4 *De quattuor generibus persecutionum.*

In

In te Domine speraui non confundar. Psal. LXX.

1 QVòd fomes peccati dicitur lex carnis.
2 Quòd tres captiuitates Iudæorum significant tres captiuitates nostras.
3 Iuuentus in tribus consistit.
4 Ætas Ecclesiæ distinguitur.
5 Quadruplici de causa fit laus siue oratio vocalis.
6 Deficit quis multipliciter.
7 Quòd triplex sit litteratura.
8 Quòd homo habet triplex officium.
9 Docet Deus quinque modis.
10 De multiplici similitudine.
11 De triplici reductione.
12 De multiplici consolatione.

Deus iudicium tuum regi da. Psal. LXXI.

1 DEus dicitur pax triplici de causa.
2 Quòd epignome sit quattuor de causis.
3 Quòd Ecclesia dicitur Luna propter tria.
4 Propheta commẽdat Christum a quattuor.
5 Tria debemus Christo, & tria proximo.
6 Beata Virgo velleri comparatur.
7 Quòd quidam cadunt multipliciter.
8 De multiplici vsura.
9 De multiplici candore.

Quàm bonus Israel Deus. Psal. LXXII.

1 ALiquis cessat a laude Dei quattuor de causis.
2 Quidam peccant multis de causis.
3 Os in cælum ponitur multis modis.
4 Quòd quædam bona sunt mala bonis, & cetera, quæ sequuntur.
5 Quòd homo dicitur factus ad imaginem Dei secundum interiorem hominem.
6 Homo dicitur iumentum multis de causis.
7 Quid quandoque est substantiale, quandoque accidentale.
8 De multiplici fornicatione.

Vt quid Deus repulisti in finem. Psal. LXXIII.

1 EST triplex signum de multiplici salute.
2 Iuxta quattuor tempora anni, quattuor genera hominum possunt notari.
3 Tria solent oculum carnis turbare.
4 Pauper dicitur multis modis.

Confitebimur tibi Deus, confitebimur. Psal. LXXIV.

1 DE multiplici confessione.
2 De indeuotione duplici.
3 Quo modo Ecclesia debeat ornari bysso castitatis.

4 Cor-

4 *Cornua dicũtur multipliciter.*
5 *Quòd calix dicitur multipliciter.*

Notus in Iudæa Deus. Psal. LXXV.

1 *INterpretatio nominis sumitur multipliciter.*
2 *Scutum multipliciter dicitur.*
3 *Quòd fides, siue mens debet esse concaua.*

Voce mea ad Dominum clamaui. Psal. LXXVI.

1 *PRopheta clamat multipliciter.*
2 *Quòd tres nocturni in officio matutinali significant tres status Ecclesiæ.*
3 *Tria sunt mala, quibus homo affligitur.*
4 *Quattuor sunt bona, in quibus homo consolatur.*
5 *De malo hominis intrinseco, & extrinseco, similiter de bono extrinseco.*
6 *Quòd Christus dicitur via, veritas, & vita.*
7 *Aqua diuersa significat.*

Attendite popule meus. Psal. LXXVII.

1 *QVòd Iudaicus populus dicitur vetus multis de causis.*
2 *Os dicitur multis modis.*
3 *Tempus multipliciter dicitur.*
4 *De initio, principio, fine.*
5 *Quòd quadruplex sit lucta.*
6 *De duplici generatione corporali, & similiter spirituali.*
7 *Columnæ multipliciter dicuntur.*
8 *Quòd prædicatores uentis comparantur.*
9 *Puluis dicitur multipliciter.*
10 *Quòd quidam veniunt ad Deum per fidem: quidam recedunt.*
11 *Quòd tres sunt patres.*
12 *Tria in nobis, & nos in tribus considerare debemus.*
13 *De multiplici deserto.*
14 *Quattuor sunt principalia uitia, quibus homo cadit in præsenti.*

Deus venerunt gentes. Psal. LXXVIII.

1 *QVòd templum quattuor modis intelligitur.*
2 *De multiplici effusione.*
3 *De zelo corporali, & spirituali.*

Qui regis Israel intende. Psal. LXXIX.

1 *DE quattuor generibus Prælatorum.*
2 *Quòd hoc nomẽ charitas, quandoque conuenit Creatori, quandoque creaturæ.*
3 *De sex temporibus.*
4 *Quid sit maceries.*
5 *De multiplici muro.*
6 *Quòd tres leguntur famosissima superbia.*

Facul-

Exultate Deo adiutori nostro Psal. LXXX.

1 *DE triplici separatione, quæ fit in Ecclesia.*
2 *Quòd torcular multis modis dicitur.*
3 *Quòd quattuor sunt status hominis.*
4 *Quòd oleum tria facit.*
5 *Quòd homo constet ex quinque, quibus fit progressus ad sapientiam.*
6 *De tribus fructibus pœnitētiæ.*
7 *De seminatione verbi Dei.*

Deus stetit in Synagoga Deorum. Psal. LXXXI.

1 *QVòd Deus stare multis modis dicitur.*
2 *De septem vitijs capitalibus, quæ a superbia procedunt.*

Deus, quis similis erit tibi? Psal. LXXXII.

1 *DE taciturnitate sermonis, & voluntatis.*
2 *De multiplici testamento.*
3 *De multiplici valle.*
4 *De triplici sapientia.*
5 *De multiplici rota.*
6 *Tria erunt in iudicio.*
7 *Quòd hoc nomen, Dominus, est essentiale Deo.*
8 *De triplici culpa.*

Quàm dilecta tabernacula. Psal. LXXXIII.

1 *QVòd homo debet tria timere in morte.*
2 *De duabus alis, quibus homo vehitur in præsenti.*
3 *Quòd Deus descendit ad nos, et nos ad Deum ascendimus.*
4 *Quòd firmamentum erit stabile in futurum.*

Benedixisti, Domine, terram tuam. Psal. LXXXIV.

1 *QVòd præteritum multipliciter ponitur.*
2 *Quòd Deus multipliciter loquitur.*
3 *De duplici pace, scilicet mundi, & Dei.*
4 *De distinctione trium temporū.*
5 *Quòd hoc nomen, lapis multa significat.*
6 *De dilectione proximi.*

Inclina Domine aurem tuam. Psal. LXXXV.

1 *DE quinque sensibus corporis.*
2 *Quòd in pœnitentia tria sunt necessaria.*

Fundamenta eius in montibus. Psal. LXXXVI.

1 *QVòd Ecclesia in hoc psalmo sex nominibus appellatur.*
2 *Qui pœnitet, quattuor facit.*

Domine

Domine Deus salutis meæ. Psal. LXXXVII.

1 DE tribus speciebus innocentia.
2 Tres sunt species rectitudinis.
3 Quòd Deus sanauit quinque genera hominum immundorum.
4 De quattuor modis sanandi.

Misericordias Domini. Psal. LXXXVIII.

1 DE quattuor generibus malorum.
2 De confessione, quo modo debeat fieri.
3 Quòd aliquis habeat veram humilitatem post peccatum.
4 De tribus virtutibus.
5 De multiplici oleo.
6 De multiplici throno.
7 De multiplici gladio.
8 De comminatione Christi ad tria.

Domine refugium factus est. Psal. LXXXIX.

1 DE commendatione sponsi a tribus.
2 Quòd Deus non nouit præteritum, vel futurum.
3 Triplici de causa homines modo minus viuunt, quàm ante diluuium.
4 De quindecim gradibus templi Salomonis.
5 De multiplicatione vnitatis ad ternarium.

Qui habitat in adiutorio altissimi. Psal. XC.

1 DE triplici mutatione.
2 De multiplici venatore.
3 De quattuor, quæ concutiunt latera Ecclesiæ.
4 Quòd Christus est leo victor.
5 Diabolus leo victus.
6 De speluncis eorum.
7 Quòd nomina ista, quæ conueniunt Deo, scilicet homo, vitulus, leo, aquila, homini conuenire possunt.
8 Quòd in præsenti tempore triplex est malum in homine.

Bonum est confiteri Domino, Psal. XCI.

1 DE duplici confessione.
2 De multiplici sabbato.
3 De multiplici quiete.
4 Tria sunt, quæ fastidium generant.
5 Tres sunt species temperantiæ.
6 Triplex in homine est vitium.
7 De triplici remedio.
8 Iniquitatis tres sunt species, & tres sunt species peccati.
9 Quare iustus dicatur palma.

Dominus regnauit, decorem indutus est. Psal. XCII.

1 QVòd vigintiduo sunt opera Domini in creatione

ne ad numerum Hebraeorum elementorum.

2 *De multiplici decore Dei.*
3 *De multiplici ſede Dei.*
4 *De multiplici plenitudine.*
5 *De diuerſitate fluminis.*

Deus vltionum Dominus. Pſal. XCIII.

1 *DE multiplici vltione Dei.*
2 *Sancti dicuntur, lumen, multipliciter.*
3 *De duplici infirmitate.*
4 *De tribus differentijs bonorum, & malorum.*
5 *De multiplici neceſſitate.*
6 *Quòd Chriſtus confractum conſolidauit.*

Venite exultemus Domino. Pſal. XCIV.

1 *QVare iſte pſalmus in Epiphania Domini vſque in ſextum locum non cantatur.*
2 *Populus fidelis dicitur ouis propter tria, ſcilicet fecunditatem, &c.*
3 *De multiplici via.*

Cantate Domino. Pſal. XCV

1 *QVòd hoc nomen, terra, ponitur multis modis.*
2 *De diuerſis acceptionibus huius praepoſitionis, In.*
3 *De quattuor litteris huius dictionis, Adam.*

Dominus regnauit, exultet. Pſal. XCVI.

1 *DE varietate ignis.*
2 *Quòd laus iubili conſiſtit in tribus.*

Cantate Domino canticum nouum. Pſal. XCVII.

1 *QVare filius dicatur dextera.*
2 *De lignis cithara, & de allegoria eorum, & de plectro, & de clauis.*
3 *De multiplici malleo.*
4 *Sancti dicuntur lamina aurea.*
5 *Lex dicitur amara propter tria.*
6 *De mari, quod multipliciter dicitur.*

Dominus regnauit, iraſcantur populi. Pſal. XCVIII.

1 *PRopheta loquebantur ſub velamine, triplici de cauſa.*

Iubilate. Pſal. XCIX.

1 *QVòd confeſſio, alia laudis, alia peccati.*

8 *Porta multis modis dicitur.*

Misericordiam, & iudicium. Psal. C.

1 *DE descriptione viri perfecti.*
2 *Quòd quattuor debet habere perfectus.*
3 *Ad hoc, quòd aliquis sit in domo, tria sunt necessaria.*
4 *De clausura ostij.*
5 *De tribus partibus innocentiæ.*
6 *De stillicidio, fumo, & mala vxore.*

Domine exaudi orationem meam, & clamor meus. Psal. CI.

1 *DE triplici vnitate Christi, & Ecclesiæ.*
2 *De quadruplici anxietate Christi,*
3 *Tria impediunt hominem, vt non exaudiatur.*
4 *Quo modo captatur beneuolentia iudicis.*
5 *Deus quo modo dicitur habere membra, scilicet oculos, aures, &c.*
6 *De tribus generibus peccatorum.*
7 *De multiplici passere.*
8 *Christus dicitur solitarius, propter tria.*
9 *Hoc nomen, dies, multipliciter accipitur.*
10 *Quòd peccatum primi hominis triplex pœna secuta est; & de triplici remedio.*
11 *Incarnatio Christi dicitur descensus.*
12 *Quòd vnica ouis in montibus relicta, vna mysterialiter, multa personaliter.*
13 *Quòd aliter operatur Deus, aliter homo.*
14 *Quòd nomine terræ elementa intelliguntur.*
15 *Differentia inter initium, principium, & exordium.*

Benedic anima mea Domino. Psal. CII.

1 *DE duabus partibus rationis.*
2 *Angelicæ virtutes non solum sunt circa nos, sed etiam intra nos.*
3 *Quòd Christus dicitur corona, & diadema.*
4 *De triplici theologia.*
5 *Quòd aliquis miseretur inimici sui, siue proximi sui.*
6 *Quòd cælum diuersis modis accipitur.*
7 *De multiplici fictione.*
8 *De descriptione fortitudinis, & de eius speciebus.*

Benedic anima mea Domino: Domine. Psal. CIII.

1 *DE benedictione Creatoris ad creaturam, & econuerso.*
2 *Quòd Christus dicitur sponsus in dei-*

in deitate, & in humanitate.
3 *De multiplici testamento.*
4 *Quòd frigida aqua sunt in cælo.*
5 *Sex leguntur montes, quos Christus transiliuit.*
6 *Quòd terrena erant animalia, quæ immolauit Abraam.*
7 *Quòd ternarius multa significat.*
8 *Quòd Christus dicitur panis, vinum, & oleum.*
9 *De multiplici sole.*
10 *Quo modo mare diuersis modis accipitur.*
11 *Quòd manus Christi diuersis modis accipitur.*
12 *Quòd Deus loquatur nobiscum, & nos cum eo, duobus modis.*
13 *Quod homo accuset se ipsum.*

Confitemini Domino, & inuocate. Psal. CIIII.

1 *QVòd alleluia sit laus Angelorum, & gloria in excelsis.*
2 *Quòd os loquatur sermones Dei tribus de causis.*
3 *Feni nomine multa designantur.*
4 *De inflammatione Spiritus sancti.*
5 *Aurum multis modis dicitur.*
6 *Quòd vas dicitur corpus fragile.*
7 *Quòd lex Moysi est vmbra veræ legis.*

Confitemini Domino quoniam bonus. Psal. CV.

1 *DEus dicitur bonus multipliciter.*
2 *Quòd homo peccando, in se iniquus dicitur.*
3 *De multiplici oculo.*
4 *Quo modo redemptus est homo.*
5 *De sensu & affectu hominis, & de subdiuisione eorum.*
6 *Tria sunt, caro, mundus, dæmonia, a quibus in nobis genera peccatorum.*

Confitemini Domino, quoniam bonus. Psal. CVI.

1 *QVòd binarius significet charitatem.*
2 *Quòd triplex est origo tentationis.*
3 *Concupiscentiæ quattuor sunt genera.*
4 *De multiplici descensu.*
5 *Quòd quattuor sunt species contemplationis.*
6 *De diuersa significatione nauis*
7 *De multiplici clamore.*
8 *Quòd peccata nostra magna sunt, & turpia.*
9 *De triplici bello.*

Paratum cor meum, Deus. Psal. CVII.

1 *QVòd confessio debet esse oris, & cordis.*
2 *Quòd anulus, quando Pontifex consecratur, ponitur ei in medio digito.*

3 *Quòd in ciuitate est turris, & antemurale, & flumen & riuuli intra fluentes.*
4 *De porta ciuitatis.*

Deus laudem meam ne tacueris. Psal. CVIII.

1 *DE tribus generibus peccatorum:*
2 *De duplici oratione Christi.*
3 *De triplici vino.*
4 *De triplici peccato, & triplici remedio.*
5 *Quòd diabolus constituitur super aliquē quattuor modis.*
6 *De triplici oratione.*
7 *De multiplici vsura.*
8 *Quòd peccatum sit quadrupliciter.*
9 *De triplici spiritu.*
10 *Multipliciter cingulū dicitur.*

Dixit Dominus Domino meo. Psal. CIX.

1 *DIcere multis modis accipitur.*
2 *Quòd sedere, multis modis accipitur.*
3 *Quòd, donec, quinque modis accipitur.*
4 *De multiplici subiectione.*
5 *Hoc nomen, principium, multis modis accipitur.*
6 *In oblatione quattuor sunt necessaria.*

Confitebor tibi Domine in toto corde. Psal. CX.

1 *DE confessione cordis, & oris.*
2 *Quòd peccatum Deo committimus, et confessionem ei facimus.*
3 *De duplici consilio.*
4 *De magnitudine Redemptoris, & redempti.*
5 *De duplici causa.*
6 *Quòd Christus missus est ad Iudæos triplici de causa.*
7 *Quòd voluntas Dei dicitur quinque modis.*
8 *Quòd iustificatio consistit in duobus.*

Beatus vir, qui timet Dominum. Psal. CXI.

1 *SAncti habent hilaritatem in tribus.*
2 *De timore multiplici.*
3 *Quòd tria sunt opera misericordiæ.*
4 *Est verbum asperum, asperius, asperrimum.*
5 *Est verbum suaue, suauius, suauissimum.*
6 *Duæ sunt promissiones.*

Laudate pueri Dominum. Psal. CXII.

1 *TRipliciter Deus gentes assumit.*
2 *Tripliciter Deum laudare debemus.*
3 *Quòd soli pueri intrabunt in regnum cælorum.*
4 *Stercora tribus modis accipiuntur.*
5 *Septem modis Deus dicitur esse in aliquo.*

In exitu Iſrael de Aegypto.
Pſal. CXIII.

1 *MVltipliciter fit exitus.*
2 *A triplici domo oportet nos exire.*
3 *In Aegypto huius mundi eſt triplex tribulatio.*
4 *Quòd mammon eſt, diuitiæ, & mammona, nomen Diaboli, qui præeſt diuitijs.*
5 *Quòd tria ſunt impedimenta hominum ad Dominum.*
6 *Quòd Iudæi adorauerunt vitulos, vnum in Dan, & alium in Bethel.*
7 *Quattuor genera hominum hic notantur.*
8 *Quattuor in hominibus repe- riuntur.*
9 *Triplex gaudium, vel feſtum debemus facere.*
10 *Quòd triplex ſit motus.*
11 *Quare Chriſtus lapis dicitur.*
12 *Quattuor ſunt ſpecies idolatriæ.*
13 *De quinque operarijs.*
14 *De duobus pedibus.*
15 *Memoria beneficij debet eſſe triplex.*
16 *Sancti Prælati dicuntur cæli, tripliciter.*

Dilexi, quoniam exaudiet.
Pſal. CXIV.

1 *QVòd laus Chriſti dicitur digniſſima propter tria.*
2 *In hoc, quòd filium ſuum nobis dedit, tria intelligantur.*
3 *Quòd tres ſunt partes in homine.*
4 *Eccleſia dicitur catholica propter tria.*

Credidi, propter quod locutus ſum. Pſal. CXV.

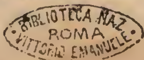
1 *QVadruplici de cauſa non confitetur quis ore.*
2 *Quòd fides debet eſſe fidelis, firma, integra, & voluntaria.*
3 *Exceſſus mentis fit tribus modis.*
4 *Quòd martyres de tribus perhibent teſtimonium.*
5 *Quòd Deus dirupit vincula noſtra, ſua precioſa morte.*

Laudate Dominum omnes gentes. Pſal. CXVI.

1 *ISte pſalmus dicitur athomus.*
2 *De multiplici tædio.*
3 *Quòd ad bonum datum appoſita eſt homini cuſtodia.*

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam, &c.
Pſal. CXVII.

1 *DE triplici laude Angelorum.*
2 *De latitudine bonorum, & anguſtia malorum.*
3 *Spinæ multipliciter dicuntur.*
4 *De quadruplici voce.*
5 *De vita Sanctorum, & morte malorum.*

6 *De multiplici die.*
7 *Quattuor de causis intramus Ecclesiam.*
8 *De quattuor petitionibus missa.*

Beati immaculati in via. Psal. CXVIII.

1 *Scriptura sacra dicitur hortus, triplici de causa.*
2 *Quòd Moyses inuenit litteras Hebraeorum.*
3 *A quattuor capitibus initium.*
4 *Quòd duae sunt scalae, & duo sunt genera descendentium.*
5 *De ambulantibus in lege, & proficientibus.*
6 *Tres sunt viae, Dei, hominis, & diaboli.*
7 *Via nostra est tortuosa propter tria.*
8 *In hac partitione praecepta Dei quinque nominibus designantur.*

In quo corrigit adolescentior viam suam.

1 *Aliquis multis modis corrigitur.*
2 *Quòd homo accedens ad Dominum multis modis depellitur.*
3 *De nido, ouo, & pullo.*
4 *Duo sunt, quae impediunt linguam & labia loqui.*

Retribue seruo tuo.

1 *Deus aliquando reddit malum pro malo ad bonũ.*
2 *In hac petitione quattuor notantur.*
3 *Oculi exteriores velantur quattuor de causis.*
4 *De sensu praecedente, subsequente, & consequente.*
5 *De iudicijs Dei.*
6 *Quòd in atrio tria debent esse.*
7 *In hac partitione iudicia Dei vocantur praecepta.*
8 *Quòd cor nostrum dicatur pauimentum.*

Adhaesit pauimento anima mea.

1 *Quòd filius Dei dicitur verbum, multis modis.*
2 *Homo debet praeoccupare faciem Domini in confessione.*
3 *De ordine charitatis.*

Legem pone mihi Domine.

1 *Tria in lege notanda sunt.*
2 *Quo modo quidam inquirunt legem.*
3 *De viribus animae.*
4 *Aliud est deduci in semitam, aliud in semita.*
5 *De tribus generibus vanitatum.*
6 *Quòd mandata Dei sunt dilectio Dei, & proximi.*

Et veniat super me.

1 *De multiplici petitione.*
2 *Quòd lectiones legis Mosaicae in imum;*
3 *Quòd lectiones Euangelij in altum*

tum terminamus.
4 *Quòd in iustificatione nostra quattuor sunt necessaria.*

Memor esto verbi tui.

1 *DE quietudine, & inquietudine.*
2 *Quòd homo multipliciter dicitur.*
3 *De petitione panis corporalis, & spiritualis.*

Portio mea Domine.

1 *QVòd tribus Leui inter alias non accipiebat portionem.*
2 *Quòd corpus cum capite est particeps in duobus.*
3 *Quòd quadam reddunt debitores Deo.*
4 *De multiplici fide.*
5 *De quattuor debitoribus.*
6 *Quòd nox dicitur hoc saculum.*

Bonitatem fecisti cum seruo tuo.

1 *TRes sunt via, qua ducunt ad patriam.*
2 *De differentia scientia, & disciplina.*
3 *Quod homo debeat soluere sibi, Deo, & proximo.*
4 *De proprietatibus lactis.*

Manus tuæ fecerunt me.

1 *QVid est esse ad imaginem.*
2 *Quid est imago Dei.*
3 *De dignitate hominis: & ad quid factus sit homo.*
4 *De ratione articulorum: de duobus generibus prouerbiorum.*

Defecit in salutare tuum anima.

1 *DE multiplici incuruatione.*
2 *Vita nostra quattuor de causis militia comparatur.*
3 *Quòd deficere multis modis dicitur.*
4 *De tribus generibus martyrij.*

In æternum Domine permanet verbum tuum.

1 *ALiquis recusat laborem tribus de causis.*
2 *De quinque locis.*
3 *Quattuor modis meditamur in animo nostro agenda.*

Quo modo dilexi legem tuam Domine.

1 *MEditatio legis valet ad tria.*
2 *Quòd duo sunt in vna carne.*
3 *Quòd iustitia sit lorica.*
4 *Quod verba Dei sunt cibus.*
5 *De faucibus spiritualibus.*

Lucerna pedibus.

1 *LVcerna tria facit.*
2 *De iuramento licito, & illicito.*
3 *De confessione triplici.*

4 *In eius manu est anima hominis.*
5 *Quòd triplici morbo genus humanum laborat.*

Iniquos odio habui.

1 T*Res sunt species dilectionis.*
2 *Quòd Deus adiuuat cadentes, & infirmos iacentes.*
3 *Quòd in triplici iudicio ducuntur.*
4 *Tria nobis Deus dedit.*

Feci iudicium.

1 Q*Vattuor leguntur aduentus Christi.*
2 *Tria sunt genera seruorum.*
3 *A tribus aliquid sustinemus.*
4 *Sex leguntur tempora.*

Mirabilia testimonia tua.

1 D*Væ sunt viæ.*
2 *Opera Dei dicuntur mirabilia, quinque de causis.*
3 *Vetus testamentum iam declaratur per nouū propter tria.*
4 *De sole irradiante aliquos secundum diuersos effectus.*
5 *Quòd tres sunt species lacrymarum.*

Iustus es Domine, & rectum iudicium.

1 D*E triplici intellectu.*
2 *Tria sunt occulta in homine.*
3 *Deus dicitur agere propter tria.*
4 *Aliquis multipliciter tabescit.*
5 *Quòd pendentia mitræ dependebant vsque ad humeros.*

Clamaui in toto corde.

1 D*E multiplici angustia.*
2 *Quòd anima sit ciuitas summi regis.*
3 *Tria sunt, quæ solent esse in medico falso.*
4 *De duabus speciebus œconomiæ.*
5 *Quòd intra mentis nostræ octo agricolæ seminauerunt.*
6 *Dominus prope est tribus de causis.*

Vide humilitatem meam.

1 D*Eus dicitur videre multipliciter.*
2 *Nota causam inter hominem & hominem.*
3 *Differentia inter cogitationem, meditationem, & contemplationem.*
4 *Quòd Christus Alpha, & Omega.*
5 *De Epiphania, & tribus apparitionibus.*
6 *De tribus generibus martyrij.*

Principes persequuti sunt.

1 Q*Vòd emplastrum tria facit, & de bono medico.*
2 *Aduentus Christi fulgori comparatur propter tria.*

3 Cha-

3 *Charitas dicitur integra propter tria.*

Appropinquet deprecatio mea.

1 E*St multiplex consummatio.*
2 *De appropinquatione multiplici.*
3 *Quo modo prædicator duo debet habere.*
4 *De multiplici pastore.*
5 *De homine ab Hierusalem descendente in Ierico.*

Ad Dominum, cum tribularer. Psal. CXIX.

1 D*E quindecim gradibus, & quindecim psalmis.*
2 *De vnione in vnum, & per vnum, & ad vnum.*
3 *Quòd sancti habent octauas.*
4 *Quòd in sollemnitatibus Domini non obseruamus.*
5 *De casu multiplici & gradibus officiorum.*
6 *De gradibus dignitatum.*
7 *De tonsura clericorum.*
8 *De locutione iniqua.*
9 *De sagitta vulnerante.*
10 *De tribus statibus Ecclesiæ.*

Leuaui oculos meos in montes. Psal. CXX.

1 D*E tribus ascensionibus.*
2 *Aliquis tribus modis de mundo exit.*

3 *De tribus ciuitatibus, & custodibus.*
4 *Tres sunt modi tacendi.*

Lætatus sum in his, quæ. Psal. CXXI.

1 T*Res status animæ leguntur.*
2 *De tribus domibus.*

Ad te leuaui oculos meos. Psal. CXXII.

1 Q*Vòd duo sunt oculi.*
2 *Quòd Deum debemus considerare, Dominum, & Factorem.*

Nisi quia Dominus erat. Psal. CXXIII.

1 D*E parabola timoris, spei, misericordiæ.*
2 *De quattuor virtutibus cardinalibus.*
3 *Quòd diabolus quandoque parat laqueos, quandoque alia arma.*

Qui confidunt in Domino. Psal. CXXIV.

1 Q*Vòd Ecclesia vocatur ouis, ciuitas, sponsa, custodia, trifariam debet esse.*

In

In conuertendo Dominus. Psal. CXXV.

1 *QVòd sicut multipliciter ponitur Dominus noster, triplex etiam semen iecit in mundum.*

Nisi Dominus ædificauerit domum. Psal. CXXVI.

1 *DE ciuitate malorum.*
2 *De tribus panibus.*
3 *Quattuor sunt genera filiorum.*
4 *Quattuor sunt genera hominum.*

Beati omnes, qui timent Dominum. Psal. CXXVII.

1 *QVòd quidam sunt in via, & ambulant.*
2 *Quòd tria sunt in homine.*

Sæpe expugnauerunt me. Psal. CXXVIII.

1 *QVòd contra persecutores tria sunt necessaria, scilicet patientia, humilitas, & charitas.*
2 *Quattuor sunt necessaria ad hoc, quòd non succumbat.*
3 *Quòd nos a Deo debemus petere dextra, & sinistra benedictionem.*

De profundis clamaui ad te, Domine. Psal. CXXIX.

1 *QVòd omnis psalmus pœnitentialis incipit a lacrymis, & terminatur in exultatione.*
2 *Quòd tres status, scilicet infernus, patria, mundus.*
3 *De perfectione senarij.*

Domine non est exaltatum cor meum. Psal. CXXX.

1 *QVòd duplex seruitium.*
2 *Quòd duæ sunt species lactis.*
3 *Humilitatis sunt tres species.*
4 *Quattuor genera hominum, ad mensam sacræ scripturæ residentium, reperiuntur.*
5 *Triplici pane reficiuntur homines in Ecclesia.*

Memento Domine Dauid. Psal. CXXXI.

1 *DE ædificatione domus Ecclesiæ.*
2 *Octo sunt, quæ votum impediunt.*
3 *Quòd sponsa in triplici lecto quiescit.*
4 *Quo modo dicitur Deus pœnitere.*

Ecce quàm bonum, & quàm iucundum. Psal. CXXXII.

1 *QVòd dilatio tribus modis fit.*
2 *Alienatio fit tribus modis.*

3 Vnguen-

3 *Vnguentum tribus modis accipitur.*
4 *Quòd tunica est Ecclesia inconsutilis.*
5 *Rubigo dupliciter aufertur.*

Ecce nũc benedicite Dominum. Psal. CXXXIII.

1 *De duabus manibus.*

Laudate Dominum, quoniam bonus. Psal. CXXXIV.

1 *Duo sunt, cognitio, & amor.*
2 *De tribus ventis.*
3 *De primogenitis Ægypti.*
4 *Quòd homo dicitur microcosmus.*
5 *Quòd oleum super enatat.*
6 *De quattuor ventis.*
7 *De quattuor gazophylaciis.*
8 *Triplici de causa dicitur Ægyptus, mundus.*
9 *De duplici interpretatione huius nominis, Ægyptus.*
10 *De triplici signo.*
11 *De triplici speculatione.*

Confitemini Domino, quoniam bonus. Psal. CXXXV.

1 *De duplici confessione.*
2 *Quare pater dicatur magis operari per filium, quàm per Spiritum sanctum.*
3 *De triplici mari Iudaeorum.*
4 *De transitu Iudaeorum in desertum.*
5 *De deserto in terram promissionis.*

Super flumina Babylonis. Psal. CXXXVI.

1 *Tres sunt ciuitates.*
2 *Mali dicuntur salices propter tria.*
3 *De triplici memoria Dei.*
4 *Tria impediunt integritatem fidei.*

Confitebor Domino. Psal. CXXXVII.

1 *Quòd Ecclesia tribus nominibus in canticis canticorum vocatur.*
2 *Quòd super altare concauum fiebant sacrificia.*
3 *Quòd superbia sit contra patrem, auaritia contra filium, inuidia contra Spiritum sanctum.*
4 *Oblatum est Christo fel cum arundine, spongia, & aceto.*

Domine probasti, & cognouisti me. Psal. CXXXVIII.

1 *Tenebrae multipliciter dicuntur.*
2 *Quòd corpus Christi quattuor modis sumitur.*
3 *Quòd ad masticationem panis, saliua est necessaria.*

4 *Quòd in principio dedit Deus homini quattuor virtutes: ad hoc, vt homo digne suscipiat corpus Christi, quattuor sunt necessaria.*
5 *De nouis, veteribus, vetustissimis.*
6 *Quòd homo in præsenti non potest anteriora Dei videre.*
7 *In incarnatione Dei quattuor virtutes possunt notari.*
8 *Tres sunt inuestigabiles, potentia, sapientia, & benignitas.*
9 *Quòd os Dei significat sanctos.*
10 *Quadruplici de causa permisit Deus hominem, scilicet Petrum peccare.*
11 *Numerare multipliciter dicitur.*
12 *Iudæi dicuntur arena duplici de causa.*
13 *Deus dicitur occidere quattuor modis.*
14 *Est triplex odium.*

Eripe me Domine ab homine malo. Psal. CXXXIX.

1 *CORpus Christi est triforme.*
2 *De velle, & non posse.*
3 *Tentatio diabolica triplex.*
4 *Quòd diabolus diuersa sortitur nomina.*
5 *Vir quattuor modis accipitur.*
6 *Triplex est traditio.*

Domine clamaui ad te. Psal. CXL.

1 *DE multiplici clamore.*
2 *Oratio tria habet impedimenta.*
3 *Oratio contra hæc tria tres habet alas.*
4 *De multiplici odore.*
5 *Qui multis de causis mortui sunt.*

Voce mea ad Dominum clamaui. Psal. CXLI.

1 *QVòd quattuor sunt modi orationum.*
2 *Quattuor fontes legimus.*
3 *Quòd aqua quattuor faciunt.*
4 *De quattuor cornibus crucis.*
5 *Quattuor sunt genera iustorum.*

Domine exaudi orationem meam. Psal. CXLII.

1 *SEptem sunt psalmi pœnitentiales contra septem vitia capitalia.*
2 *De lege talionis.*
3 *Decor in quattuor.*
4 *Quattuor sunt, quæ confessionem impediunt.*

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus. Psal. CXLIII.

1 *NVda dicitur Ecclesia propter quattuor.*

2 *Quinque lapides sunt, verbum quinque, partium.*
3 *Differentia inter cominus, & eminus.*
4 *Digitus Dei multis modis dicitur.*
5 *Egressus fit tribus modis.*
6 *Tres sunt, qui testimonium dant, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.*
7 *Quòd fides in aquis baptismi nutritur.*
8 *Quòd tria solent hominibus obiici.*

Exaltabo te Deus meus rex. Psal. CXLIV.

1 *AGit de septiformi gratia, & de septem donis Spiritus sancti.*
2 *Christus dicitur rex, & ter coronatus.*
3 *Triplex erit in nobis fruitio.*
4 *Tria sunt in anima.*

Lauda anima mea Dominum. Psal. CXLV.

1 *TRia sunt, quæ impediunt, ne laus sit perfecta in præsenti.*
1 *De elementis agentibus, & patientibus.*
3 *De gloria corporis, & animæ.*
4 *De interpretatione Israel,*

Laudate Dominum, quoniam bonus est. Psal. CXLVI.

1 *DE duobus Ecclesiæ necessariis.*
2 *De genere humano vulnerato, & spoliato.*
3 *De medicamine.*
4 *De tribus principiis.*
5 *Sacra scriptura dicitur cælum.*
6 *Tria stellis conueniunt.*

Lauda Hierusalem Dominum. Psal. CXLVII.

1 *DE reparatione Hierusalem.*
2 *De duobus exploratoribus a Iosue missis.*
3 *Quattuor ponit, quare Deus debeat laudari.*
4 *De duobus infimis & medio.*
5 *Quo modo sapientia attingit a fine.*
6 *De reparatione vestis Adæ, quam sordidauit.*
7 *Quo modo de Iudæo fit Hebræus. De Hebræo Galilæus.*
8 *Quòd venti sunt dona Sancti Spiritus.*
9 *De quadruplici pace.*

Laudate Dominum de cælis. Psal. CXLVIII.

1 *DE varietate imperatiui.*
2 *De tribus regionibus.*

3 *De triplici modo essendi.*
4 *Quo modo fecit Deus mundum.*

Cantate Domino canticum nouum. Psal. CXLIX.

1 *DE tribus falsis vocibus.*
2 *Quòd Christus ter oblatus est.*
3 *Tria sunt, quibus homo ligatur.*
4 *De quattuor canticis.*

Laudate Dominum in sanctis eius. Psal. CL.

1 *TRia sunt, quæ faciunt hominem sanctum.*
2 *De tribus speciebus delectabilium sonorum.*
3 *Quòd septenarius virgo dicatur.*
4 *De tripilci statu in præsenti.*

PRÆFA-

PRAEFATIO
IN PSALTERIVM.

VISQVIS ad diuinæ paginæ lectionem erudiendus accedit, in principio considerare debet, quæ sit illius scripturæ materia, circa quam versatur eius tractatus. Est autem illius principalis materia, opus restaurationis. Sunt enim duo opera: opus conditionis, & opus restaurationis. Opus conditionis est, quo factum est, vt essent, quæ non erant: opus restaurationis est, per quod meliorata sunt, quæ perierant. Opere conditionis factus est mundus cum suis elementis: opere restaurationis, Verbi incarnatio cum suis sacramentis. Ex quo manifestum est, quòd scriptura cunctis alijs præcellit, tum materiæ dignitate, tum profunditate, & subtilitate. Et si quis diligenter attendit, potest percipere, quòd omnes artes tam liberales, quàm naturales ei, tamquam dominæ, famulantur. Duo consideranda sunt in sacra scriptura vel pagina præcipuè, quòd scientia eius, vel ex rebus habetur, vel ex vocibus. Ex voce autem habetur, vel ex pronunciatione: peritiam pronunciandi comparamus nobis per Grammaticam: significationem earundem per Dialecticam: vtrumque per Rhetoricam. Scientia vero rerum habetur per formas, vel per naturas: vt forma ad exteriora, natura ad interiora referatur. Attenditur autem forma, vel in numero, quod docet nos Arithmetica: vel proportione, quod demonstrat Musica: vel dimensione, quod Geometria: vel motu, de quo consulit Astronomia: de naturis, vt Physica pertractat. Cum ergo in diuina pagina necessaria sit omnium istorum prædictorum scientia, & singula de singulis doctrinam perficiant: patet, quòd omnes aliæ scientiæ quasi pedissequæ sunt Theologiæ. Ostenso siquidem, quæ sit materia, restat in quibus constet, assignare. Constat autem in duobus, scilicet in nouo, & in veteri testamento. In his autem duobus totum corpus canonicæ scripturæ continetur.

Opus cōditionis & restaurationis.

Sacræ scripturæ præstantia: de qua vberius sup. f... & sequ. in lib. Lum. Eccl.

Duo considerantur in sacra scriptura.

Scientia rerũ habetur per formas, vel per naturas.

Materia sacræ scripturæ.

Hier. in prologo li. Reg. Isid. 6. Ety. cap. 1.

Diuisio testaméti veteris.

netur. Prætermisso autem nouo, de veteri ad præsens agamus. Sciendum ergo, quòd Hebræi, Esdra auctore, libros veteris testamenti, secundum numerum suarum litterarum, in vigintiduo volumina distinxerunt: eosq. in tres ordines diuiserunt, Legem, Prophetas, & Agiographa: Moysiq. legem, quæ Thorah hebraice dicitur, in quinque volumina distinguentes, qui est primus ordo huius primi ordinis. Primus liber Berescith est, seu Genesis: secundus, Velle Ichemoth, siue Exodus: tertius, Vaijera, siue Leuiticus: quartus, Vaiedabber, siue Numeri: quintus, Elleh Haddebarim, siue Deuteronomius: ecce Pentateuchus. Secundi ordinis primus liber est, Iehosua bennum, qui & latine, Iesu naue: nam Binominis fuit & pater, & filius: secundus Sophtim, siue Iudicum: tertius Samuel, qui est primus Regum: quartus Malachim, qui est Regum: quintus Isaias: sextus Hieremias: septimus Ezechias: octauus Thire Hasser, id est duodecim prophetæ minores, qui pro sui breuitate, in vno rediguntur. Tertius ordo Agiographorum, in quo sunt nouem libri. Primus, est Iob: secundus, Psalterium, quod præ manibus habemus: tertius, Mischle, qui est Prouerbia Salomonis: quartus Coheleth, qui Ecclesiastes: quintus Seir hasseirim, quod est Canticum canticorum: sextus Daniel: septimus Debre iamin, id est verba dierum, siue Paralipomenon: octauus Esdras: nonus Esther. Collecti ergo de primo ordine quinque, vnde & Pentateuchus dicitur a Pente, quod est quinque, & teuchus, quod est volumen, nam theta positio est. De secundo vero, octo: de tertio, nouem: similiter sunt viginti duo: & omnes re uera sunt Agiographi, id est, Sacra scriptura. Sed ad vltimum ordinem appropriatum est vocabulum: sicut & hoc nomen, Angelus, cuilibet de nouem ordinibus conuenit, sed inferiori ordini appropriatum est. Similiter & hoc nomen, Confessor, cuilibet sanctorum conuenit, sed specificatur ad illos solos, qui non apostoli, nec martyres.

Agiographi nomen cómune est omnium librorũ sacræ scripturæ.

Auctor, causa, & nomé libri.

Primo ponitur commendatio auctoris: secundo causa nominis: tertio comprehensionis causa, scilicet, quare tot psalmi: quarto causa distinctionis, scilicet quare ponit tres quinquagenas: quinto causa frequentationis. Causa nominis dupliciter, vel causa administrationis, vel causa similitudinis. Causa administrationis dicitur hic liber psalterium: quia sicut Dauid cantando ante arcam in psalterio, ita fa-

2. Reg. 6. c 1. Par. 15. d

ita faciebat modulationes, ſcilicet pſalmi. Cauſa ſimilitudinis, ſcilicet quare pſalterium duplex, vel quia in illo inſtrumento ſunt decem chordæ: & in hoc libro docetur obſeruantia decem præceptorum. Et ſicut hoc inſtrumentum reddit ſonum a ſuperiori, ita hic liber docet nos ſeruire Deo pro æternis, quæ ſurſum ſunt. Nota, ſecundum tria genera linguarum, hic liber tria ſortitur nomina: nam Latine dicitur liber Hymnorum, vel Soliloquiorum: Græce, ſicut dicitur in Paralipomenon, Pſalterium: Hebraice Nablum, vel Sepher tehillim. Sed Nablum ſonat idem, quod liber Soliloquiorum: Sepher tehillim, idem quod liber Hymnorum. Ergo habet duo nomina in Latino, & duo nomina in Hebræo. Nota, pſalterium reddit ſonum a ſuperiori, quia chordæ ſunt ſuperius. Cithara autem ab inferiori, quia chordæ ſunt inferius, & lignum circumquaque. Nam quod dicitur medium, dicitur infimum. Nota, dicitur Dauid eximius prophetarum, ideſt maximus prophetarum: propter tria, ſcilicet propter regiam dignitatem, vnde hoc: Inueni Dauid ſeruum meum, *& cetera.* & propter humilitatis eximiam abundantiam, vnde Dominus de Dauid: Inueni virum ſecundum cor meum, & propter promiſſionem ei factam, vnde hoc: De fructu ventris tui, *& cetera.* Dauid dicitur tuba, quia tubis vtimur in tribus, ſcilicet in bello, in conuiuijs, in feſtis. Quibus tubis vſus eſt Dauid in bello, vnde: Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium: in conuiuijs, vnde hoc, In voce exultationis, & confeſſionis ſonus epulantis: in feſtis, vnde hoc: Buccinate in Neomenia tuba. Nota, Iudæi tantum obſeruant annum ſeptimæ decadis, qui dicitur Iubileus: ſed quinquageſimus dicebatur Iubileus. Dicimus, quòd Iudæi ſeptuaginta annis fuerunt in captiuitate, & non potuerunt facere annum iubileum. Sed, antequam exirent, habuerunt a Cyro licentiam redeundi. Fecerunt ergo annum iubileum, quando liberati fuerunt, ſcilicet ſeptimo anno ſeptimæ decadis, id eſt poſt ſeptimam decadem, ſcilicet quando plenarie fuerunt liberati: vel ſeptimo anno ſeptimæ decadis, ideſt ſeptimo anno ante ſeptimam decadem, quando habuerunt licentiam redeundi: & ita incluſiue, vel excluſiue legatur. Reperitur hoc in epiſtola ad Galatas, vel caſu contigit, quòd, quando exierunt de captiuitate, fuit annus iubileus: Hoc dicit Meldenſis, vel ſic

[Margin: Pſalmorũ nomen triplex. — Dauid eximius propheta. — *Pſal. 88. c* — *1. Reg. 15 c* — *Act. 13. d* — *Pſ. 131. b* — *Pſal. 17. c* — *Pſal. 41. a* — *Pſal. 80. a* — Iubileus. — *1. Eſd. 1. a* — *Gal. 4. b* — *quo loco S. Hier. to. 6.*]

legatur littera: obseruant annum septimum decadis, & fuit vitium scriptoris, & vno addito, vel primo computato, fiunt quinquaginta: nam septies septẽ faciunt quadraginta nouem. Da partes septem: septem, potest esse datiuus, id est, da partes vitæ tuæ septenario, id est veteri testamento, vel qui iubileus dicitur: id est obseruant septimum annum, & obseruant annum, qui iubileus dicitur: vel, vt dicit Parisiensis, ibi ponit decades: vel da vitæ tuæ partes septem, id est vetus testamentum: & ita septem, est accusatiuus.

Eccli.11.a

Causa frequẽtationis psalterij.

Nota, triplex est causa frequentationis huius libri præ alijs. Frequentatur enim, tam pro sui perfectione, quia perfectius tractat de Christo, quàm alij, tum pro sui apertione, quia apertius tractat, vt dicit, Euangelium: tum pro certitudine veniæ: nam cum videmus Dauid tantum peccatorem esse conuersum, nulli relinquitur locus diffidentiæ.

Luc.20.g

Hier. in ep. ps. 40. in fi. to. 7. & ad Sophr. epist. 134. tom. 3. *Psal. 40. Psal. 71. Psal. 88. Psal. 105.*

Nota, a Hieronymo dicitur, quòd quinque distinctiones fiunt, per fiat, fiat, in psalterio tantum quattuor reperiuntur: vt ibi: Beatus, qui intelligit super egenum, *& cetera*, & in, Deus iudicium tuum, *& cetera*. & in, Misericordias Domini, & ibi, Confitemini Domino. Dicimus, quòd quinque distinctiones fiunt, per fiat, fiat, id est, quinque distincta. Nam alibi dicitur: Secta semper superat sectiones in vno: veluti, si lignum diuidas in duo, ibi vna erit sectio, & duo secta. Si in tria diuidatur, ibi erunt sectiones duæ, & tria secta: sic deinceps. Ita in psalterio, fiat, fiat, quater positum, quinque facit secta, scilicet quinque distincta. Verum est ergo, quòd fiunt quinque distinctiones per fiat, fiat, quater positum, id est quinque distincta. Item nota: alia prophetia soliloquium, alia signiloquium. Soliloquium, vt prophetia Dauid: quia nullo adminiculo exteriori prophetarum, sed solius Spiritus sancti instinctu. Prophetia, quæ est signiloquium, id est ex quodam signo, alia fit per facta, alia per dicta, alia per somnia, alia per visiones. Nota: Ecce virgo concipiet, Augustinus dicit, quòd hanc prophetiam necesse est impleri. Quod verum est, si, necesse determinet necessitatem consequendi, non consequentis: necessarium est, si Deus prædixit euenire, vel euenit: sed non sequitur, quòd si prædixit, necesse est euenire. Iusto non est lex posita, id est imposita, quasi ad onus: vel iusto non est lex posita ad iustificandum, quasi lex iustificet: nam lex neminem duxit ad perfectionem: vel non est iusto lex posita, id est pro iusto.

Prophetia duplex.

Isa. 7.a

1.Tim.1.b

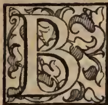
Heb.7.c

EXPO-

EXPOSITIO IN PSALTERIVM.

PSALMVS DAVID I.

EATVS vir, qui non abijt in consilio impiorum.] Homo quando cogitationem suam ad terrena flectit, a patria in exilium vadit. Primum per vanitatem abijt, deinde per delectationem stat, per consensum sedet, per opus ædificat, per separationem inhabitat. Nam est accessus animæ ad Deum, & recessus: vnde dicitur: Ibimus in itinere trium dierum. Accedendi iter est per diem, recedendi per noctem. Quot noctibus recedit, tot diebus redit. Recedendi, primæ noctis iter est per superbiam, qua Deum deserit: secundæ noctis iter est per concupiscentiam, qua alia præter Deum appetit: tertiæ noctis per obstinationem, qua in alienis præter Deum requiescit. In superbia est vanitas: in concupiscentia, delectatio: in obstinatione consensus. Per vanitatem abit, per delectationem stat, per consensum sedet. Per superbiam recedens a Deo, vadit ad se, vt requiescat in se: per concupiscentiam descendit sub se, vt requiescat in carne: per obstinationem trahitur extra se, vt requiescat in carne visibilium specie, vt permaneat in delectatione. Primum vadit de virtute sua gloriari: secundo in vitijs suis delectari: tertio in transitorijs consolari. Primo, Maledictus homo, qui confidit in homine: secundo, Qui ponit carnem brachium suum: tertio, Qui sperauit in multitudine diuitiarum suarum. Redeundi ad Deum, prima reuersio est ab alienis ad propria: secunda a malis ad bona: tertia a studio virtutis ad perceptionem internæ, & æternæ dulcedinis. Hi sunt tres dies accedendi ad Deum. Tres leguntur Dei positiones: nam dicitur requiescere, vel iacere, sedere, stare. Requiescere ad iustificandum, sedere ad iudicandum,

Hier. 17. a
Ibidem.
Psal. 48. a

candum, ſtare ad adiuuandum. De primo: ſuper quem
Iſa. 66. a requieſcit ſpiritus Domini, niſi ſuper humilem, & quietum?
Mat. 19. d De ſecundo, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis
Act. 7. g. ſuæ: & de tertio: Stephanus vidit cælos apertos, & Ieſum
ſtantem, *& cetera*. Ita ibi exponitur. *Meditabitur die, ac*
Lectio, meditatio, & oratio. *nocte*. Tria ſunt in homine, lectio, meditatio, oratio. Lectione loquitur nobiſcum Deus, vnde hoc: Qui habet au-
Mat. 13. a res audiendi, audiat: meditatione, interrogas ipſum: ora-
Matt. 7. b tione, rogas, vnde hoc: Petite, & accipietis, pulſate, & aperietur vobis. Oratio petit, meditatio pulſat: Petite oratione: pulſate meditatione. *Et erit tamquam lignum*. Tres
Paradiſi tres, incolæ tres, ligna vitæ tria. ſunt paradiſi, tres incolæ, & tria ligna vitæ. Primus terreſtris, cuius incola fuit primus Adam. Secundus fidelium, ſcilicet Eccleſia ſanctorum, quam fundauit, & inhabitauit
Gen. 2. et 3. Chriſtus. Tertius cæleſtis, ſcilicet Eccleſia triumphans, quam Deus inhabitat In primo eſt lignum vitæ, arbor materialis: in ſecundo humanitas Saluatoris: in tertio tota Trinitas. Nota, Homo arbor fuit in conditione, folium
Homo arbor, foliū, & ſtipula. in tentatione, ſtipula in deiectione. Vnde Iob: Contra folium, quod vento rapitur, *& cetera*. Sed fuit arbor in con-
Iob. 13. d ditione, vnde hic dicitur: *Et erit tamquam lignum*, & ce-
Spiritus sāctus aqua dicitur. tera. Spiritus ſanctus dicitur aqua, propter tria, quæ facit aqua: ſic & Spiritus ſanctus, ſcilicet quia aqua refrigerat, ſic & Spiritus ſanctus, vnde hoc: Spiritus ſanctus ſuper-
Luc. 1. d ueniet in te, *& cetera*. & quia ſatiat, vnde hoc: Aqua ſa-
Eccli. 15. a pientiæ ſalutaris potabit eos, & hoc: Qui ſitit, veniat ad me, & bibat. Et propter liberum curſum, vnde hoc: Spiri-
Ioan. 7. f tus, vbi vult ſpirat: & hoc: Exultauit, vt gigas. Nota, In
Ioan. 3. a pſalterio non fit mentio de Adam, niſi per remotionem.
Pſ. 18. a Quidam moriuntur in peccatis, vnde: In peccatis morie-
Ioan. 8. b mini. Quidam pro peccato, ſcilicet originali: nam & mortem, & omnes defectus habemus pro originali peccato.
Labor. Labor eſt in ingreſſu, in egreſſu, & in progreſſu. *Ideo non*
Quadruplex hominū genus. *reſurgunt impij in iudicio*. Quattuor ſunt genera hominum: iudicati, & damnati: alij, quorum ſalus certa: alij,
Reſurrectio quadruplex. quorum ſalus incerta. Quadruplex reſurrectio, duæ in præſenti, ſcilicet animæ: & duæ in futuro, ſcilicet corporis: reſurrectio in fide, & ad fidem: reſurrectio ad tormentum, & ad gloriam. Reſurrectio ad fidem, id eſt habendam fi-
Iſa. 55. a dem, quam non habebat infidelis, vnde hoc: Omnes ſitientes venite ad aquas. Reſurrectio in fide, vt ante tempus

credens

credens incipit fieri bonus, vnde hoc: Si frater tuus peccauerit in te, dimitte ei, non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties. Reſurrectio ad tormentum malorum, ad gloriam bonorum. Ad reſurrectionem animæ tria ſunt neceſſaria, ſcilicet mali vitatio, vnde: Declina a malo, & fac bonum. Melioris boni adeptio, vnde hoc: Dominus volenti ſepelire patrem ſuum, præcepit ſequi ſe: quia hoc melius, quàm ſepelire mortuum: vnde etiam Apoſtolus: De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem meum eſt, vt ſic maneant. Obedientiæ ſubiectio, vnde Dominus Petro: Vade retro Satana, quia non obediſti mihi. Nota, Sancti dicuntur iudicare in futuro, propter tria. Propter loci eminentiam, propter maiorem cognitionem, propter ſententiæ approbationem. Quia boni erunt in eminentiori loco, mali in ſuperficie terræ, & plus cognoſcent de iudicio, quàm alij: Et quia approbabunt ſententiam a Domino datam, quodam nutu, non ſono vocali. Approbabunt ergo ſententiam non mali, ſed boni, quod repræſentatur in Eccleſia, cum clerici reſpondent: Amen, & laici tacent. Nota, Quattuor ſunt iudicia Dei: Primum, ſecundum præſentiam, quo iudicat nos, antequam ſimus: ſecundum, ſecundum cauſam, vel meritum, quo iudicat in præſenti: tertium, ſecundum operationem, vnde hoc: A fructibus eorum cognoſcetis eos: quartum, ſecundum retributionem, quo iudicat in futuro. Item eſt iudicium Dei, occultum, & manifeſtum. Prima duo ad iudicium occultum: ſecunda duo ad manifeſtum referuntur.

Mat. 18. b — Ad reſurrectioné animæ tria neceſſaria. — *Pſal. 36. c* — *Mat. 8. c* — *1. Cor. 7. d* — *Mat. 16. d* — Sancti dicũtur iudicare ĩ futuro. — Amẽ quid. — Quattuor iudicia Dei. — *Mat. 7. c*

PSALMVS DAVID II.

Qvare fremuerunt gentes. Dirumpamus vincula eorum.] Nota congruam ſimilitudinem vinculorum & mandatorum. Vinculis trahimur, retrahimur, aſtringimur. Vincula attrahentia ſunt præceptiones, retrahentia prohibitiones, conſtringentia admonitiones. De primo: Dilige Dominum: de ſecundo: Non occides: de tertio: Vis eſſe perfectus, vende omnia, quæ poſſides, & da eleemoſynam pauperibus. Præceptio eſt eorum, quæ fieri oportet. Prohibitio eorum, quæ fieri non licet. Admonitio eorum, quæ expedit fieri, & ſine culpa

Congrua ſimilitudo vinculorũ. — Præceptio. — Prohibitio. — Admonitio. — *Mat. 5. c* — *Exo. 20. b* — *Mat. 19. c* — *Deut. 5. b*

Iugum subiectio. possunt praeteriri. *Proijciamus a nobis iugum ipsorum*. Est subiectio necessitatis, vnde hoc: Donec ponam inimicos,
Ps.109.a *& cetera*. & haec omnia seruiunt Deo, siue velint, siue nolint: Est subiectio simulationis, vnde hoc: Cur vocatis,
Luc.6.g Domine, Domine, & non facitis, quae ego dico? Est su-
Psal.48.d biectio cupiditatis, vnde hoc: Confitebimur tibi, cum be-
Heb.13.c neseceris ei. Est subiectio amoris, vnde Apostolus: Obe-
Postulatio Christi. dite Praepositis vestris. *Postula a me*, & cetera. Christus postulat dicto, vt hic: Dimitte eis, quia nesciunt, quid fa-
Luc.23.e ciunt: facto, vt hic: interpellando, quia interpellat pro
Rom.8.f nobis ad patrem: & hoc dupliciter, scilicet, vel repraesentando patri cicatrices, vel faciendo nos interpellare. *Dabo*
Ecclesia hereditas Christi. *tibi gentes hereditatem*. Ecclesia dicitur hereditas Christi propter tria, quia eam possidet, vnde hoc: Habeo alias
Ioã.10.c oues, & vocem meam audiunt: nemo potest eas rapere de
Hier.1.b manibus meis. Et quia eam colit, vnde hoc: Ego posui te, vt euellas, & destruas, tollas, & disperdas, & dissipes, & aedifices, & plantes. Et quia, sicut hereditas pascit domi-
Ioan.4.d num suum, vnde hoc: Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. Propter haec tria, quae hereditati conue-
Deus timendus. niunt, dicitur hereditas Christi. *Seruite ei cum tremore*. Omnis perfectus debet eum timere propter tria, propter
Psal.18 b culpam occultam, vnde hoc: Delicta quis intelligit? Et
1.Cor.4.a Apostolus: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Propter sui insufficientiam, vnde hoc: Non
Rom.8.d sunt condignae passiones huius temporis, *& cetera*. Et propter futuram ruinam, scilicet, ne peccet in futuro, vnde
Pro.28.b hoc: Beatus est, qui semper est pauidus. *Ne quando irasca-*
Deus in praesenti patiẽs ꝑpter tria. *tur Dominus*. Deus dicitur in praesenti patiens, propter tria: quia & malis multa praestat, vnde hoc: Facit solem suum
Matt.5 g oriri super bonos & malos. Qui dat iumentis escam ipso-
Ps.146.b rum: & quia peccantes diu expectat, scilicet non statim punit, vnde hoc Dominus: Haec fecisti, & tacui: & quia
Ps.22.b consolatorie punit, vnde hoc: Virga tua & baculus tuus:
Expositio moralis. Gentes, Populi. vel moraliter potest exponi: *Quare fremuerunt gentes*. Gentes, quae Deum non colunt, sed idola, sunt peruersae cogitationes: populi inania meditantes, sunt vanae & ineptae
Sap.1.a cogitationes. De primis: Peruersae cogitationes separant a
Ibid.b Deo. De secundis: Spiritus sanctus disciplinae effugit fictum, & aufert se a cogitationibus, quae sunt sine intellectu. Quod propheta vocat gentes, hoc est, peruersas cogitationes,

tationes, ſine intellectu. Sicut gentes peiores ſunt, quàm populi: ita cogitationes, quæ non ſunt ſine nequitia, ideſt, quæ ſunt cum intellectu, peiores ſunt his, quæ ſunt ſine intellectu. Nam gentes ſine ſacramento fidei, & fide ſacramenti: populi ſaltem cum ſacramento fidei. Propheta vero vtraſque cogitationes increpat dicens: *Quare fremuerunt*, & cetera. Nota, fremere irrationabilium eſt. Gentes vero fremere, eſt prauo deſiderio contra rationem inſurgere. Cogitationes peruerſas, & ex nequitia increpat, dicens ibi: *Quare gentes:* cogitationes irrationabiles ibi: *Quare fremuerunt*. Nota, Inania cogitare, veniale. Meditari, mortale. Cogitationes carnales, & vagas, & ſine intellectu ibi redarguit: *Quare populi inania*. Cogitationes cum mortali ibi: *Quare meditati ſunt. Aſtiterunt reges terræ*. Sicut diximus, per gentes & populos, cogitationes: hic etiam per reges & principes, affectiones intelliguntur. Nam ſicut reges & principes præſunt gentibus & populis: ita affectiones cogitationibus: vel ſic, vt per reges dæmones intelligantur, qui ſubuertendis hominibus potius fraude, quàm virtute præeſſe nituntur: principes, qui æquo potius. Vel priorum tentatio fit fraudulentia: ſecundorum violentia. Primi, quaſi regendo, hominibus aſtutia præſunt: ſecundi imperando, hominibus inſtantia deiectis præſunt. *Reges aſſiſtunt*, quando viciſſim ſibi ad nos expugnandos opem ferunt. Sic principes in vnum conueniunt: Gentibus frementibus, & populis inania meditantibus. *Reges aſſiſtunt, principes in vnum conueniunt*, quia peruerſis & vanis cogitationibus, id eſt gentibus & populis perſtrepentibus maligni ſpiritus tentandi aditum inueniunt. Nota, hi reges terræ vocantur, ideſt peccatorum, nam de peccatore dicitur: Terra es, & in terram ibis. Nota, Apoſtolus vocat dæmones principes huius mundi. Sequitur: *Aduerſus Dominum, & aduerſum Chriſtum eius*. Per Dominum, Creatorem, per Chriſtum intellige Saluatorem. Alia enim ſunt dona naturæ, alia gratiæ. Dona naturalia ad Dominum, dona gratuita, ideſt, virtutes, ad Saluatorem, & Chriſtum referimus. Quando quis dona gratiæ deſtruit, contra Saluatorem ſpecialiter agit. Quando dona naturæ corrumpimus, contra Creatorem peccamus. Gentes, populi, reges, principes contra Chriſtum & Dominum aſſiſtere dicuntur: quia cõtra Creatorem in nobis corrumpunt opus

Marginalia: Fremere. — Inania cogitare, meditari. — Reges, Principes. — *Gen. 3. d* — *Col. 2. c* — Dona naturę, & gratię.

opus creationis, ideſt, naturalia : & contra Saluatorem, ideſt Chriſtum, euacuare ſatagunt opus ſaluationis, ideſt virtutes. Sequitur: *Dirumpamus vincula eorum*. Vinculis retinemur, ne eamus, quò volumus. Sub iugo cogimur, operari, quod nolumus. Duo mala magna, impediri a bono, occupari a malo. A bono nos reuocant vincula

1.Ioã.2.b cupiditatis : ad malum nos impellit iugum timoris. Noli

Mat.10.c diligere mundum : neque ea, quæ ſunt in mundo : & vincula dirupiſti: Noli timere eos, qui occidunt corpus,& iugum proiecisti. *Dirumpamus*, & cetera. Sequitur : *Qui habitat in cælis, irridebit eos*. Cum Deus ſit vbique, quare dicitur eſſe in cælis. Notandum autem, quòd res non dicitur eſſe, niſi vbi videtur. Vnde quamuis ſit in inferno, non dicitur ibi eſſe, quia ibi non videtur, nec in terra, ideſt in peccatore, ſed in cælo, quod tripliciter intelligimus. Primum cælum, imperfectum propter fidem : huic ſupereminet aliud cælum, ſcilicet dignitas ſpiritualium virorũm: huic & tertium, ſcilicet ſublimitas angelorum. In primo cælo videtur Deus, per ſolam fidem : in ſecundo per contemplationem : in tertio facie ad faciem. Tantum in huiuſmodi cælis habitat Deus per gratiam, cum vbique ſit per potentiam. Ideo dicitur: Qui habitat in cælis. Vel per terram, corpus hominis: per animam cælum intelligitur, in quo habitat, vnde dicitur: Sedes Dei, anima iuſti. Vnde alibi: Hic habitabo, quoniam elegi eam. Nota, irridendo fœditatem, quam aliquis habet, diſſimulamus: ſubſannando, naturam, quæ eſt, ſimulamus. Peruerſi ergo a Deo deridentur, cum de ſe tam magna præſumunt: ſubſannantur, cum tam falſa, vel prophanantur, cum tam vana concipiunt de Deo, vel dæmonibus, qui irridentur, cum ſe aliquid poſſe contra electos gloriantur. Subſannantur, cum contra Dei diſpoſitionẽ aliquid facere arbitrantur.

Cur Deus potius in cælis.

Cælũ tripliciter intelligitur.

Pſ.131.c

PSALMVS DAVID III.

Titul' quinque modis.

Domine quid multiplicati ſunt?] Quinque modis ſumitur Titulus in ſacra ſcriptura, ſcilicet in Pſalterio, ſcilicet in tranſumptione, a loco, a tempore, a nomine, a

Pſal. 8. re geſta. De primo, vt pſalmus, pro torcularibus: de ſe-

Pſal. 14. cundo, vt pſalmus Dauid, cum latuit in ſpelunca: de ter-

Pſal. 80. tio, vt pſalmus de quinta ſabbati: de quarto, vt pſalmus primus:

primus: de quinto, vnde psalmus Dauid cum fugeret a facie Saul: Nota: Deus prouidet tribus creaturæ, gubernatione, glorificatione, malitiæ damnatione. Est multiplicatio fidelium in numero, vnde hoc: Leua oculos tuos, & vide, omnes gentes tibi venerunt. Est multiplicatio meritorum, vnde hoc: Omnis gloria eius, filiæ regis ab intus, *& cetera*. Est multiplicatio præmiorum, vnde hoc: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Est multiplicatio in quantitate, superaddita numerato, vnde hoc: Mensuram bonam, & confertam dabunt in sinu vestro. Est multiplicatio in malo, vnde: Multiplicati sunt super numerum. *Ego dormiui, & soporatus sum*. Mors Christi, dormitio propter tria, quæ dormienti conueniunt: propter facilem euigilationem, nam Christus facile resurrexit, vnde: Potestatem habeo ponendi animam meam, *& cetera*. Et propter minimam moram: quia, sicut dormiens parum est in dormitione, ita Christus parum in morte, vnde hoc: Sicut fuit Ionas in ventre ceti, *& cetera*. Et propter integritatem, vnde: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, & hoc: Non peribit capillus de capite vestro. Ita qui dormit, cum omni integritate euigilat. Nota, Psalmus cantici, vel canticum Psalmi, per genitiuum semper intellige præcedentem. Aliter exponitur in persona Ecclesiæ hoc, cum fugeret Dauid a facie filij sui Absalon. Sancti quoque fugiunt temporalem persecutionem, vnde hoc: Si vos persecuti fuerint de vna ciuitate, fugite in aliã. Cumq. fugiunt temporalem pœnam: scilicet peccatum, vnde hoc: Fugite de medio Babylonis. Quandoque pœnam æternam, vt in morte, vnde hoc: Anima nostra, sicut passer, erepta est de laqueo.

Psal. 56. — Deus quot modis prouidet creaturæ. — *Isa. 49. d* — *Psal. 44. e* — *Ioã. 14. a* — *Luc. 6. f* — *Pro. 39. b* — Mors Christi, dormitio. — *Ioã. 10. c* — *Mat. 12. f* — *Psal. 15. b* — *Luc. 21. d* — Psalmus cantici. — *Psal. 3.* — Fuga Sanctorum. — *Mat. 10. e* — *Hier. 51. a* — *Ps. 123. b*

PSALMVS DAVID IIII.

CVm inuocarem, exaudiuit.] Est finis loci, vnde hoc: Attingens a fine vsque ad finem fortiter. Et est finis temporis, vnde hoc: Nos sumus, ad quos fines sæculorum deuenïunt. Est finis consummationis, quæ diuiditur in finem consummationis virtutis, quæ est charitas, vnde hoc: Omnis consummationis vidi finem: & in finem consummationis æternæ hereditatis, quæ est Christus, vnde hoc: *In finem psalmus Dauid*. Est finis consummationis,

Finis multiplex. — *Sap. 8. a* — *Ps. 118. m*

tionis, vt diabolus. Est finis, scilicet causa finalis, vnde versus.

Temporis atque loci finis, perfectio, causa,

Consummatio multiplex. scilicet finalis. *Cum inuocarem*, est consummatio præceptorum, vnde hoc: Consummabo nouum testamentum super domum Iuda. Est consummatio meritorum, vnde hoc: Omnis consummationis vidi finem. Est consummatio præmiorum, vnde Christus dicitur consummatio in præsenti ad iustitiam, & in futuro ad gloriam. *Et scitote,*

Diapsalma. *quoniam mirificauit*. Proprietas diapsalmatis est, vt de alio in præcedenti, quàm in sequenti fiat sermo, quod faciebat Dauid in psalterio, faciendo punctum, scilicet silentium inter lectiones & psalmos. Quia de alio agitur in lectione: & de alio in psalmis, quod est proprietas diapsalmatis.

Signatum quot modis. *Signatum est super nos*, & cetera. Aliquando dicitur signatum, quia clausum, vnde Dominus: Verba mea, *Isa. 29. d* quasi libri signati, & signatum, quasi discretum, vnde *Apo. 7. a* hoc: De tribu Iuda duodecim millia signati. Et signatum, *Psal. 4. b* quasi insignitum, vnde hoc: *Signatum est super nos lumen*

Dormire varie. *vultus. In pace in idipsum dormiam, & requiescam.* Quidam dormiunt in contemplatione, vnde hoc: Ego dormio, *Cant. 5. a* & cor meum vigilat. Quidam in felici expectatione, vnde *1. Thess. 4. d* hoc: Nolumus vos ignorare de dormientibus. Quidam in requie, vnde hoc: Ego & pueri mei mecum sunt *Luc. 11. a* in cubili.

PSALMVS DAVID V.

Ecclesia libera. **V**Erba mea.] Ecclesia dicitur libera: quia liberata a peccato, vnde hoc: Si filius liberauit, vere liberi *Ioan. 8. e* eritis: Et quia libera ab onere legis: quia hoc erat onus, *Act. 15. c* quod nec patres nostri portare potuerunt, & hoc: Venite *Mat. 11. d* ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, *& cetera.* Et quia libera a diabolo, vnde hoc: Venit fortis, & alli- *Mat. 12. d* gauit fortem. Synagoga dicitur captiua, quia seruit pro temporalibus, vnde hoc: Dabo vobis terram fluentem lac, *Leu. 20. d* & mel: & quia timore mortis seruiebat, vnde hoc: Qui peccata facit, viuit in illis: & quia non poterat solui a pec- *Heb. 7. c* catis, vnde hoc: Lex neminem ad perfectum. *Deus meus.* Deus proprie dicitur esse propter tria: Quia non mutatur *Mala. 3. b* per affectus, vnde hoc: Ego sum Deus, & non mutor: & quia

quia non mutatur per loca, vnde hoc: Sapientia attingit a fine ad finem fortiter: neque per tempora, vnde hoc: Tu autem idem ipse es. *Introibo in domum tuam*. Ad faciendum ædificium, homo prius debet in mente disponere, & præuidere: post, lapides eligere, tertio fundamentum ponere, quarto vnum parietem erigere, quinto alium, sexto tectum apponere. Sic Deus faciendo domum, scilicet Ecclesiam, primo disponit, & præuidet, sicut voluntas artificis supra opus: nam spiritus Domini ferebatur super aquas, vnde hoc: Antequam essemus nos, elegit Deus, ante mundi constitutionem, scilicet ab æterno. Lapides posuit in tempore Patriarcharum, vnde hoc: Muri tui lapides pretiosi. Fundamentum posuit in morte Christi, vnde Apostolus: Fundamentum positum est, quod nemo mutare potest. Vnde parietem erexit in die Pentecostes, scilicet in vocatione Iudæorum, vnde hoc Dominus ad Apostolos: Sedete hic, donec induamini virtute ex alto. Alium parietem erexit de gentibus, quando duo parietes ad vnum lapidem angularem conuenerunt, vnde hoc: Lapidem, quem reprobauerunt, *& cetera*. Tectum apposuit singulis diebus, quando homines iustificat complendo numerum prædestinatorum, vnde hoc: Sustinete modicum, donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Hæc est domus Domini firmiter ædificata, bene fundata est. Nota: Ecclesia militantium in præsenti est: triumphantium, in patria est: expectantium, est eorum, qui sunt in Purgatorio: & stantium, vt Angelorum. Non enim triumphauerunt, qui non pugnauerunt.

Sap. 8.a *Ps. 101.* Quæ ante ædificium præuidēda. *Gen. 1.a* *Eph. 1.a* *1.Cor. 3.b* *Luc. 24.g* *Ps. 117.e* *Mat. 21.d* Ecclesia quadruplex.

PSALMVS DAVID VI.

D*Omine ne in furore tuo arguas me*.] Duo psalmi nomine octauæ intitulantur. Primus est hic: Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus. Nota: Quidam psalmi sunt historiales, vt qui agunt de historia: sicut, Attendite. Quidam pœnitentiales, vt septem psalmi: quorum vnus est hic. Quidam præconiales, vt qui agunt de laude Dei. Quidam medicinales, vt qui agunt de medicina contra peccatum: vt, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? *Miserere mei Domine, quoniam conturbatum est cor meum*. Deus miseretur homini tribus modis; nam peccantem

Psal. 11. Psalmorū genera diuersa. *Psal. 77.* *Psal. 48.* Deus tripliciter miseretur nobis.

peccantem expectat: desperantem consolatur: congaudet pœnitenti. Peccantem reuocat dono gratiæ: desperantem consolatur per spem veniæ: pœnitentem roborat exemplo gloriæ. Quot modis homo homini misereatur, alias dicetur. *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Nota: Est mors, vnde mortuus: est etiam mors, vnde moriens. In prima non confitetur quis Domino: sed in secunda, vel in morte peccati nullus.

Mors duplex.

PSALMVS DAVID VII.

DOmine Deus meus in te speraui. In finem psalmus David: quem cantauit Domino pro verbis Chusi, & cetera.] Hic quinque considera, bonam operationem, vnde psalmus: operis fortitudinem, vnde Dauid: mentis hilaritatem, vnde, cantauit: ad Dominum relatam: vnde, Domino: horum perseuerantiam, vnde in finem. Legitur, quòd Dauid tres planxit, filium, amicum, hostem, Absalon, Ionatham, Saulem. Per hoc datur intelligi, quòd omnem legem impleuit. Nam plangendo filium, naturæ: plangendo amicum, litteræ scilicet Moysi: plangendo amicum, legem gratiæ, scilicet euangelium. Omnia quandoque comprehendit genera singulorum, vt hic: Omnia per ipsum facta sunt: quandoque sufficiunt. *Si feci istud*, & cetera. Per istud, demonstratur superbia, quæ dicitur vniuersale peccatum, quia superbia comitatur omne mortale peccatum. Nam omnis, qui peccat mortaliter, facit contra præceptum Domini Dei sui: & Domino suo non obedit, & ideo superbit: inde dicitur vniuersale peccatum. Nota, per hæc tria: *Diriges iustum: Iustum adiutorium meum a Domino: Qui saluos facit rectos corde*, intelliguntur tres status iustorum, scilicet status pœnitentiæ, status iustitiæ, scilicet per bona opera, status gloriæ, scilicet merces. Quod idem notatur in Ecclesia per vigilias sanctorum, & sollemnitates, & octauas. Idem notatur in veteri testamento, per oblationes spicarum exustarum, vt in Pascha: & per oblationem nouorum panum in die Pentecostes, & per scœnophegia, quod est in Septembri: vbi omnes fructus collecti offerebantur. In futuro enim venient cum exultatione portantes manipulos suos. Quod significatur per triduum, quo Moyses petijt a Pharaone, vt dimitteret

Dauid per planctum omnem legem impleuit.

Ioan. 1. a

Tres status iustorum.

Leu. 23. b. c

Leu. 23. f

Ps. 125. b

Exo. 5. a. 8. e

dimitteret populum trium dierum immunem in solitudine: item per tres quadragenas, quibus Moyses ieiunauit: item per mortem Christi triduanam. *Gladium suum vibrauit*. Quot modis gladius dicatur, alibi dicetur. *Confitebor Domino*. Est confessio laudis, confessio peccati. Confessio laudis de tribus: de bono æterno, de perpetuo, & de temporali. Nam quia Dominus, laudandus, quòd est æternus, & quòd dat vitam perpetuam, & quòd dat temporalia. Confessio peccati in tribus, in gemitu, in singultu, in fletu. Gemitus in pectore: singultus in gutture: fletus in ore notatur.

Exo.24.d *34.f* *Mat.12.f*

Confessio laudis.

Confessio peccati.

PSALMVS DAVID VIII.

DOmine Dominus noster. Separatio alia generalis, alia specialis. Generalis, modo est animo: & separatio localis fit tum ad cautelam, tum ad medicinam: vt quando quis intrat claustrum, vt fugiat opportunitatem, vnde Apostolus: fugite, oportet: Ad medicinam, vt de excommunicatis, qui separantur ab Ecclesia, & a communione Ecclesiæ, vt tandem salui fiant, vnde Apostolus iussit expellere fornicarium a Corinthijs, dicens: Expurgate vetus fermentum, quasi a vobis eijcite. Generalis erit in futuro, animo, & loco. *Eleuata est magnificentia tua super cælos*. Non est dandum sanctum canibus, & margarita porcis: nec sacra scriptura exponenda est indignis, quod repræsentatum est, cum in tabernaculo Domini erant quædam, quæ non licebat alicui videre, nisi Aaron, & filijs eius, sed inuoluta ferebantur a Caath Caathitis, ne, si viderent, morerentur. Quod repræsentatum est, cum thesauri domus Domini Babylonijs expositi sunt. *Quàm admirabile est nomen tuum*. Nomen Dei quandoque dicitur inuocatio nominis Dei, vnde hoc: Baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Quandoque manifestatio nominis, vnde hoc: Ego veni in nomine Patris mei. Et hoc: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Quandoque efficacia nominis, vnde hoc: Nomen Domini venit de longinquo: in eodem exemplo, pro fama. *Et lactentium*. Ex lacte duo sunt, butyrum, & caseus. Per caseum, peccatum: per butyrum natura sine corruptione intelligitur. Bene ergo Dominus diuisit, qui butyrum comedendo, caseum non gustauit,

Duplex separatio.

Separatio localis.

1.Cor.5.b

Separatio generalis.

Mat.7.a

Num. 4.a.b

4.Reg.24 c

Nomē Dei multipliciter accipit.

Mat.vlt.d

Ioan.5.g

Mat. 23.d

Mar. 11.b

Isa.30.f

gustauit, idest humanam naturam assumpsit sine peccato. Item apis duo habet, mel, & aculeum. Per mel, misericordia, per aculeum, iudicium Dei intelligitur. Recte ergo diuisit, qui mel comedendo, aculeum non assumpsit, idest misericordiam, non iudicium. Modo enim maxime regnat misericordia: venit iudicandus, non iudicaturus, vnde dicitur: Butyrum, & mel comedet. In iudicium venit apis cum aculeo, sed non sine melle. *Quid est homo, quòd memor es eius?* Natura nostra vitiata est in origine, in propagine, in superadditione. De primo: Omnes in Adam peccauimus: de secundo: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: de tertio scilicet de actuali peccato: Sanguis sanguinem tetigit. Deus est memor malorum, puniendo, vnde hoc: Memor esto, Domine, filiorum Edom. Quandoque memor bonorum in dando, vnde hoc: Memor esto verbi tui seruo tuo. Et hoc: Numquid obliuiscetur misereri Deus? *Gloria & honore coronasti.* In Romana ciuitate tres sollemnitates antiquitus celebrabantur, scilicet Imperatoris, idest dies natiuitatis, & natale Imperij, quando scilicet primo coronabatur Imperator, & natale ciuitatis, idest dies, quo muris munita est ciuitas. Sic in Ecclesia celebramus natale Imperatoris, scilicet natiuitatem Christi de Virgine: & natale imperij, scilicet diem, quo coronauit eum pater suus, sicut hic dicitur: *Gloria & honore coronasti eum.* & cetera; non diem, quo coronauit eum nouerca, scilicet Synagoga, spinea corona: & natalem Ecclesiæ, idest diem Pentecostes missione Spiritus sancti: tunc fuit roborata Ecclesia, & muris: Apostolorum munita. Ideo has tres sollemnitates celebramus, scilicet, Natale, Pascha, & Pentecostem.

Isa. 7. c — Natura hominis vitiata. — *Rom. 5. c* — *Psal. 50. b* — *Osea 4. a* — *Ps. 136. b* — *Ps. 118. g* — *Psal. 76. b* — Tres olim Romæ sollemnitates.

PSALMVS DAVID IX.

CONfitebor tibi Domine in toto corde meo.] Quattuor leguntur aduentus Christi: duo visibiles, vnus in carne, & vnus ad iudicium: duo inuisibiles, vnus in mente, vnde hoc: Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: vnus in obitu cuiuscunque fidelis, vnde in Apocalypsi: Veni Domine, vnde dicitur obitus, quasi obuiam ei Christus venit. *Parauit in iudicio thronum.* Thronus quandoque est anima iusti, vnde hoc: Thronus, siue sedes Dei est anima

Aduentus Christi quattuor. — *Ioan. 14. c* — *Apo. 22. d* — Thronus.

anima iusti. Quandoque Angeli: Nam dicuntur Angeli Throni & Dominationes. Quandoque iudiciaria potestas, vnde hoc: Cum sederit super thronos duodecim. *Et factus est Dominus refugium pauperi.* Nota, quidam fugiunt de sæculo, vnde hoc: Ecce ego fugio, & mansi in solitudine: quando scilicet intrant claustrum quidam ab aduersario, vnde hoc: Fugite de medio Babylonis: de prodigo filio, qui reuertitur ad patrem. Et nota, hi omnes ad vnum tendunt, vnde hoc: Pauperes semper habebitis vobiscum, *& cetera.* Sunt pauperes voluntate, vnde hoc: Beati pauperes spiritu, qui sunt pauperes, spiritu sancto. Diuites spiritu Dei, sunt pauperes rebus proprijs: diuites rebus communibus, sunt pauperes, quibus sufficiunt ea, quæ habent, vnde hoc: Pauper sum ego & in laboribus, *& cetera.* Talis est, qui habet diuitias, & cor non apponit. *Qui exaltas me de portis mortis*, & cetera. *Et collocas me in portis filiæ Sion, vt annunciem omnes laudationes.* Ostendit, qui exaltat, ibi: *Qui exaltas*, Quem exaltat, ibi: *Me:* A quo, ibi: *De portis:* Vbi: *Collocas me in portis.* Ad quid, ibi: *Vt annunciem.* Mandata Dei debemus intelligere, in memoria habere, facere. De primo: Qui habet aures audiendi, audiat. De secundo: Audi Israel mandata mea, & ponam in ore tuo. De tertio: Concupisti sapientiam, obserua mandata. Triplex desiderium habent sancti Patres, scilicet, vt fruantur Deo, vnde hoc: Cupio dissolui, & esse cum Christo: vt vniantur Deo, scilicet Ecclesiæ, vnde hoc: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, Vt liberentur a malo triplici, scilicet a diabolo, a peccato, ab inferno. Quod petimus in oratione Dominica, dicentes: Sed libera nos a malo. Tria sunt: vnum est, quo natura deficit, fames: aliud est, quod naturam afficit, frigus: tertium, quod naturam reficit, scilicet vestis. Et aliud est, mediocritas, quod dat satis, & dat gratis: quæ dat, quo natura caleat, & quo conualeat. Apostolus prædicans Romanis voluit habere fructum in illis, pro illis, & de illis. In illis, vt conuerterentur: pro illis, vt pro labore suo, vita æterna fruerentur: de illis, vt ad exemplum eorum alij conuerterentur. Nota, dies Domini dicitur occultus, quia subito veniet, tamquam fur in nocte: & quia multi damnabuntur, qui sperant se saluari, vnde hoc: Cadent a latere tuo mille. Item dicitur manifestus: quia libri

[Margin: *Mat.* 19. *d* — *Psal.* 9. *b* — *Psal.* 54. *b* — *Hier.* 51. *a* — *Luc.* 15. — *Mat.* 26. *a* — Pauperes multipliciter. — *Mat.* 5. *a* — *Isaia* 87. *d* — *Mat.* 13. *a* — Desideriũ SS. Patrum triplex. — *Phil.* 1. *e* — *Ps.* 132. *a* — *Mat.* 6. *b* — *Rom.* 1. *b* — Dies Dñi. — 2. *Pet.* 3. *c* — 1. *Thessal.* 5. *a* — *Psal.* 90. *b*]

bri tunc erunt aperti, id est conscientiæ, & quia ignis præcedet faciem eius. *Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis.* Nota, consuetudinem, ibi: *Sedet*: deceptionem, ibi: *In insidijs*: potentiam, ibi: *Cum diuitibus*: intentionem, ibi: *Vt interficiat*: finem, ibi: *Innocentem.*] *Dominus regnabit.* Ostendit potentiam Christi per quattuor, per regiam dignitatem, vnde: *Dominus regnauit*. Per regiam æternitatem, vnde: *In æternum*. Per depressionem inimicorum, vnde: *Peribitis gentes*. Per exaltationem amicorum, vnde: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus*.

Pontentia Christi.

PSALMVS DAVID X.

Mēbra putrida.

IN *Domino confido.*] Nota, membra dicuntur putrida, vel quia arida, vel quia saniem habentia, vel quia extra vulnerata: ita quidam hæretici aridi sunt, non habentes humorem gratiæ, quasi steriles, vnde hoc: Dabo eis sine liberis vuluam. Item, quidam sunt putrida membra intus saniem, id est superbiam habentia, quasi tumorem, vnde hoc: Posuerunt in cælum os suum. Quidam sunt membra putrida, quia vulnerata, vnde hoc: *Vt sagittent in obscuro rectos corde*. Hac similitudine dicitur aliquis membrum putridum. *Iustus autem quid fecit?* Dat Deus dimittendo hominem sibi, vnde hoc: Tradidit eos in passiones ignominiæ. Dat permittendo, secundum quod dedit libellum repudij. Dat offendendo, vnde hoc: Dedi vobis legem, non bonam, iustificationes non bonas. Et dat conferendo in tempore, vnde hoc: Dabo vobis cor carneum, & non lapideum. Dat vitam æternam, vnde hoc: Qui dat salutem regibus. Christus dicitur iustus antonomastice propter tria, scilicet in natura, quia fuit sine macula, vnde hoc: Qui ingreditur sine macula. Ab effectu, quia alios iustificat, vnde hoc: In sanguine ipsius iustificati sumus. Et quia reddit æqua meritis, vnde hoc: Opera enim illorum sequuntur illos. *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius*. Dominus per potentiam sedet, & permoratur in homine, qui est templum, per gratiam inhabitantem: & sanctum, in operationem: & suum, per subiectionem: & cælum, per scientiam. Deus inhabitat in habente quattuor, scilicet, gratiam inhabitantem, gratiam in operationem, subiectionem, & scientiam. *Oculi eius in pauperem respiciunt*.

Ose. 9. d

Psal. 72.

Deus diuersis modis dat.

Rom. 1. d

Mat. 5. e

Eze. 11. d

Ps. 143. c

Christus dicitur iustus antonomastice.

Psal. 14. a

Rom. 5. b

Apo. 14. c

Deus i quo habitat.

ciunt. Deus dicitur duos oculos habere, dextrum, & ſiniſtrum. Siniſtro oculo videt, quando malos ad damnationem præuidet: dextro, quando bonos prædeſtinat. Horum oculorum ſunt palpebræ, quæ quandoque clauduntur, quandoque aperiuntur. Nam quando Deus proſpera bonis, & aduerſa malis tribuit, palpebras aperit. Quando proſpera malis, aduerſa bonis, palpebras claudit. Nota, quamdiu Chriſtus in via fuit, videbat Deum, quod non alius homo. Nam tres ſunt, Deus, homo, mundus. Homini, in medio conſtituto, datum eſt videre mundum, Deum, & ſeipſum: vt ea, quæ ſunt in mundo, videat extra ſe: datus eſt ei oculus contemplationis, vt videat Deum in ſe: eſt oculus rationis, vt videat ſpiritum, ſcilicet animam ſuam intra ſe. Sed quia oculi eius caligauerant per peccatum, oculus contemplationis in eo eſt extinctus, vt non videat. Non loquor de oculo concupiſcentiæ, quia apertus eſt in eo. Nam quando aperitur oculus contemplationis, clauditur, & econuerſo. Nulli autem oculi extincti ſunt in Chriſto, quia non peccauit. *Pluet ſuper peccatores laqueos*. Deus pluit ſuper bonos imbrem gratiæ, vnde pluit illis manna ad manducandum, & hoc per ſe: quandoque per alios, pluit doctrinam tum ſalubrem, tum illaqueantem: Salubrem, propter bonos, vnde hoc: Mandabo nubibus deſuper, vt non pluant ſuper vos. Quandoque per bonos illaqueantem: nam quibuſdam ſumus bonus odor vitæ in vitam: quibuſdam odor mortis in mortem. Quandoque pluit pœnam, vt hic. Quandoque dicitur pluere, id eſt facere ceſſare ab actu peccati, non reatu, vnde pluit Dominus ſuper vnam ciuitatem, & ſuper aliam non pluit. Nota, prædicatio hæreticorum manſuetudinem ingruit, vnde dicitur pluuia: ex manſuetudine allicit, vnde dicitur, laqueus: illectuoſus exurit, vnde dicitur, ignis: exuſtus fœtet, vnde dicitur ſulphur. (Nam fumus peccati olfactu animæ percipitur:) fœtor generat mentis inquietudinem, vnde: Spiritus procellarum: inquietudo mentis, vnde: Pars calicis eorum.

Quo modo Deus oculos duos habere dicitur.

Imber ſalubris, & illaqueans.

Iſa.5.c

2.Cor.2.d

PSALMVS DAVID XI.

SAluum me fac.] In exitu Paralipomenon dicitur: quod cantores ante Arcam cantabant pro octaua, vnde hic *1. Paral. 15.c*

hic Psalmus intitulatur. Nota, Iniquitas mundi destruitur, quando omnino deletur, vnde: Ego sum, qui deleo iniquitatem populi: & quando iniquus perimitur, vnde: Disperibunt impij, simul reliquiæ impiorum interibunt, & quando iniquitas ad effectum non perducitur, vnde hoc: Iniquitas oppilabit os suum in die iudicij. *Corde, & corde locuti sunt*. Quando geminatur dictio, geminatur & interposita, vel non interposita. Sed interposita notat aliquando duplicitatem, vt hic: *Corde, & corde locuti sunt*, id est, duplici corde. Hic exponitur dupliciter, vt vnum cor ad perferentem, aliud ad intelligentem referatur: vel econuerso, vt vnus perferat, alius male intelligat, vel vtrumque cor referatur ad perferentem. Corde ergo, & corde loquuntur, id est, duplici corde, quasi qui aliud habeant in corde: quandoque vniuersitatem significat, vt generatio & generatio laudabit opera tua, id est omnis generatio. Et non interposita, quandoque notat confirmationem, vt: Amen amen dico vobis. Quandoque notat velocitatem, vt hic: Volauit, volauit super pennas ventorum. Quandoque notat amorem, vt hic: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Quandoque iram, siue odium, vt: Crucifige, crucifige. Eloquium Domini castum est, per integritatem: argentum, per apparentiam: examinatum per existentiam: purgatum, a vitio: septuplum, ecce perfectio. Eloquium Domini debet habere hæc quinque, id est integritatem sine diminutione: apparentiam sine deceptione: existentiam sine falsitate: fugam vitij: electionem perfecti: purgatum terræ septuplum. Nota: Est quinarius septenarij, siue septenarius quinarij. Nam septem sunt vulnera principalia peccati, & ad delicta hæc septem, inuentæ sunt septem petitiones in oratione Dominica: & per septem petitiones habemus septem dona: & per septem dona septem virtutes: & per septem virtutes, septem benedictiones. Hic ergo dicitur, quòd octaua redit ad caput, scilicet hæc virtus: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Et tamen quandoque dicitur beatitudo, quia introducit ad beatitudinem, & ita octaua redit ad caput: id est vltima refertur ad quamlibet primam. Vnde: Beati pauperes spiritu, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Beati mites, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, & sic de alijs Nota: Non sunt nisi septem beatitudines. Sed hic:

Isa. 43. d *Psal. 36. g* *Ps. 106. d* Dictio geminata. *Ps. 144. f* *Psal. 17. a* *Psal. 62. a* Eloquium Domini. Septenarius multiplex. *Mat. 5. a* *Ibidem.*

hic: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, dicitur Octaua, quia bis ponitur. Vel sic, Octaua redit ad caput, id est illa, quæ est vltima, quæ ponitur in fine primæ, vnde dicitur: Beati pauperes spiritu, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. *Argentum*, Nota: est amor Dei, mundi, & peccati. Quidam diligunt solum Deum: alij aliquid præter Deum: alij aliquid contra Deum. Primi ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos: alij lignum, fenum, stipulam: tertij, ferrum, æs, plumbum. In auro, intellectum: in argento, eloquium: in lapidibus pretiosis, opus incorruptum: in ligno, affectum cogitationis: in feno, affectum possessionis: in stipula affectum familiaritatis. Quod etiam aliter exponitur. *In circuitu impij ambulant*. Nota: Deus humanatus dicitur esse circulus, vt circumferentia humanitas, centrum autem dicatur diuinitas. Circumferentiam facit pes circuli mobilis: in centro est pes immobilis: nam humanitas mobilis, sed diuinitas est immobilis. *Impij in circuitu ambulant*. Quia humanitatem, non diuinitatem credunt, vnde alibi: Qui videbant me, foras fugerunt, id est Christum purum hominem crediderunt. Iusti autem vsque ad centrum perueniunt, quia Deum in homine credunt. Alicubi tamen legitur, quod Deus est circulus, cuius centrum vbique, circumferentia autem nusquam terminatur. Circulus quandoque in bono accipitur, vnde Sapientia: Gyrum cæli circuiui sola: quandoque in malo, & tunc ad hominem, vel ad peccatum, vel ad pœnam refertur. Ad hominem, vt hic: Circumdederunt me, sicut apes. Ad pœnam, sicut hic: Circumdederunt me dolores mortis: ad peccatum, vt hic: Circumdederunt me viri mendacij.

Argentum.

Deauro, & argento, ligno, feno, stipula.

Deus humanatus dicitur esse circulus.

Psal. 30

Hermetis, siue Simonidis dictũ.

Eccli. 24. a

Psal. 117.

Psal. 17. et 114.

PSALMVS DAVID XII.

V*Squequo Domine obliuisceris*, & cetera.] Hunc versum: *Quamdiu ponam consilia in anima mea*, Hieronymus sic exponit: Antiqui patres plura habuerunt remedia, siue consilia ad peccatum: modo a circumcisione ad sacrificia, post oblationes transibant dicentes: *Quamdiu ponam consilia in anima mea*. Qui transitus repræsentatur apud nos in matutinis, dum transimus ab antiphonis ad lectiones, a lectionibus ad responsoria. Post, dicimus: Te

Hier. to. 7. in psal. 12.

Ratio transitus in diuinis officijs.

Deum laudamus: & post sequuntur psalmi præconiales, quia pro re exhibita debemus laudare Deum, & gratias agere, scilicet de incarnatione facta: & est sensus: Quamdiu fruar his consilijs legalibus, donec veniat vnicum & expectatum consilium, scilicet Christus. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus?* Est inimicus spiritualis, scilicet diabolus, vnde hoc: Inimicus homo superseminauit zizania. Est inimicus familiaris, vnde hoc: Nulla pestis efficacior, quàm familiaris inimicus, scilicet caro. Est inimicus animalis, scilicet brutus, vnde hoc: Diliges amicum,& odio habebis inimicum tuum. Est mundialis, scilicet mundus, vnde hoc: Caro, mundus, dæmonia, contra nos inierunt prœlia. *Illumina oculos meos.* Sunt oculi concupiscentiæ, qui aperti sunt in Adam: sunt oculi intelligentię, vnde hoc: Leuaui oculos meos in montes: sunt oculi misericordiæ, vnde hoc: Oculi Domini super iustos. Oculi concupiscentiæ duo, scilicet luxuria,& auaritia: oculi intelligentiæ duo, dilectio, & cognitio: oculi misericordiæ duo, scilicet oculus remittentis, & oculus conferentis. Ecce sex oculi.

[Margin: Inimicorũ diuersa genera. *Mat.13.c* *Mat.5.g* Oculi sex. *Gen.3.b* *Psal.33.c*]

PSALMVS DAVID XIII.

D*Ixit insipiens in corde suo.*] Est sapientia poli, fori, doli. De prima: In maliuolam animam non introibit sapientia. De secunda, quæ consistit in duobus, in temporalium acquisitione, & inutili inquisitione, vt in studio philosophorum, vnde hoc: Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. De tertia: Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ. *Corrupti sunt.* Est corruptio deflorationis, vnde hoc: Cum Deus possit omnia, de corrupto non potest facere integrum. Est corruptio vulneris, vnde de Christo: Dum descendo in corruptionem, scilicet in mortem, in vulnerationem. Est corruptio incinerationis, vnde de Christo: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Non enim in morte incineratum est corpus. Est corruptio diminutionis, vnde hoc: Peccatum est diminutio, & corruptio boni. *Non est vsque ad vnum* Nota: Solum, positum cum nomine totius, non excludit partem, Christus, qui est totum, id est caput, nos partes, id est membra. Vel, solum positum cum nomine agentis, non

[Margin: Sapientia triplex. *Sap.1.a* *1 Cor.3.d* *Gen 3.a* Corruptio multiplex. *Psal.29.c* *Psal.15.c* Dictio, solum.]

non excludit instrumentum, sicut tantum homo lædit istum, & tamen lapis. Cum facimus bonum, nos sumus instrumenta, Deus auctor. *Corrupti sunt, & abhominabiles facti sunt.* Est corruptio animæ, & corporis. Corruptio animæ in tribus viribus: corporis, in quattuor elementis, vnde hoc: *O terq. quaterq beati*, id est, in corpore, & in anima. Anima enim, rationabilis, concupiscibilis, irascibilis. Ratio enim, cuius sanitas est cognitio veritatis, corrumpitur superbia: corrupta autem fallitur in præcognitione, duobus modis, in cognitione sui, & in cognitione Dei. Concupiscentiam corrumpit vanagloria, iram, inuidia. Corruptio corporis dicitur abhominatio. Et fit quattuor modis, secundum quattuor elementa, ex quibus constat. Quattuor sunt, quæ corrumpunt, curiositas, loquacitas, crudelitas, ac voluptas. Sunt autem partes corporis, in quibus singulis singula maxime vigent elementa. Nam in oculis est ignis: in lingua, quæ vocem format, aer: in manibus, quarum proprie tactus est, terra: in genitalibus aqua. Has quattuor partes corrumpit illa quattripartita pestis. Oculos, scilicet curiositas, linguam loquacitas, manus crudelitas, genitalia voluptas. Sic sunt homines corrupti, & abhominabiles. Corrupti in anima, abhominabiles in corpore: corrupti coram Deo, abhominabiles coram hominibus. *Non est vsque ad vnum*. Nota quattuor genera hominum, quorum nullus est, qui faciat bonum, nisi vnum. Quidam sunt, qui nec Deum intelligunt, nec requirunt, & hi mortui sunt: alij intelligunt, sed non requirunt, & hi sunt stulti: alij requirunt, nec intelligunt, & hi sunt fatui: alij vero intelligunt, & requirunt, & hi sunt Sancti. De quibus solum dici potest: quia vnus est, qui faciat. Declina a malo suggestionis: declina a malo delectationis: declina a malo consentionis: declina a malo operationis: declina a malo consuetudinis.

Corruptio multiplex.

Virg. 1. Æneid.

Hominum genera quattuor.

PSALMVS DAVID XIV.

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Est tabernaculum carnale, & fragile, scilicet corpus nostrum, vnde Apostolus: Habemus altare, de quo non habent potestatem edere, qui tabernaculo seruiunt. Est tabernaculum mobile, & spirituale, scilicet Ecclesia militans, de qua hic.

Tabernaculum.

Heb. 13. b

Est tabernaculum fixum, & supercæleste, scilicet Ecclesia
Luc.16.b triumphans, vnde hoc: Facite vobis amicos de Mammona
iniquitatis. *Aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Eccle-
3.Reg.12 b sia futura mons est, respectu præsentis, vnde Roboam: Digitus meus minimus maior est humero patris mei Salomonis, idest, minimus in Ecclesia illa, maior est maximo
Mat.11.b in Ecclesia ista. Vnde & Dominus, postquam dixit: Non surrexit inter natos mulierum, maior Ioanne Baptista, addidit: Minimus in regno cælorum, maior est Ioanne Bapti-
Eccl.9. a sta. Vnde in Ecclesiaste: Melior est canis viuus leone mortuo, idest quolibet, quantumlibet potente in terrenis, & virtutibus in morte sæculi degente. *Qui ingreditur sine macula.* Nota quattuor in iustificatione, scilicet introitum fidei, vnde: *Qui ingreditur,* detestationem peccati, vnde: *sine macula.* Motum liberi arbitrij, vnde: *& operatur.* Augmen-
Beda lib. de Schem. to.1. tum meriti, vnde: iustitiam. Nota, zeugma, vt dicit Beda, est quando multa pendentia, aut ab vno verbo, aut vna sententia, vel oratione concluditur, id est, cum vnum verbum, vel vna sententia redditur multis clausulis. Vnum
Eph.4. d verbum, vnde Apostolus: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis: vna sententia, vnde hoc: *Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.* Ad vltimum dicitur: *Qui facit hæc, non commouebitur in æternum. Qui iurat proximo suo.* Periurium tribus modis committitur. Nam pro falsa iuratione, pro iuramenti transgressione, & pro reatu periurij dicitur quis periurus. Nota: Transgressio liciti iuramenti facit mortale peccatũ: illiciti vero non. Nota: Iudicium, veritas, iustitia, tres debent esse comites iuramenti, vt primo deliberet, secundo, quòd verum sit: tertio, quòd iustum. Vel qnadrupliciter dicitur quis periurus: si iurat esse verum, quod est falsum, & scienter: vel econuerso: vel, si quod est verum, iurat esse verum & sine deliberatione: vel si quod est falsum, iurat esse falsum sine deliberatione.

Periurium tribus modis committitur.

PSALMVS DAVID XV.

Quattuor quæ ministrant nobis necessaria.

CONserua me Domine.] Quattuor sunt, quæ ministrant nobis necessaria, scilicet, gaudium, spes, dolor, timor. Gaudium est pincerna, qui nobis tria pocula propinat. Primum est gratia operans: secundum est gratia cooperans: tertium

tertium est finalis perseuerantia. Spes est cubicularius:nam nos spes reficit: nam bona conscientia, quies: mala, tormentum: nam in bono lecto quiescimus, cum talis cubicularius tria nobis ministrat, scilicet peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, vitam æternam. Nota: Post victoriam coronabimur in futuro: vbi nostrum esse non habebit mortem, nostrum nosse non habebit errorem, nostrum amare non habebit offensionem. *Dixi Domino: Deus meus es tu.* Petit seruari ab eo, qui potest, nam, *Dominus:* & qui vult, nam, *Deus:* & qui debet, nam, *meus:* Et, *Quoniam bonorum meorum non indiges*. Ostendit Dei sufficientiam, vnde: *Quoniam bonorum,* & cetera. Sufficientiæ admirationem, vnde: *Mirificauit.* Admirationis generalitatem, quia omnia sunt ei mirabilia, vnde: *Omnes voluntates meas*. *Multiplicatæ sunt*. Hic ostendit insufficientiam hominis, quæ consistit in tribus, in infirmitate, vnde hoc: *Infirmitates eorum.* In infirmitatis magnitudine, vnde hoc: *Accelerauerunt*. In magnitudinis multiplicitate, vnde hoc: *Multiplicatæ sunt*. Quia infirmitates sunt multæ, & magnæ. *Omnes voluntates.* Quattuor voluntates Domini. Quattuor voluntates Domini. Nam alia est diuinitatis, alia rationis, alia carnis, alia pietatis. Voluntas diuinitatis per iustitiam sententiam dictabat: voluntas rationis per obedientiam veritatem approbabat: volũtas carnis per sensualitatem in proprio malo murmurabat: voluntas pietatis per confessionẽ in alieno malo suspirabat. De primo dicitur, vt de leproso, qui ait ad Dominum: Domine, si vis, potes me mundare. Et dixit illi Dominus: Volo, mundare. De secundo dicitur, quòd spiritus promptus est, id est, ratio. De tertio ibi dicitur, vbi Domibus fleuit super Lazarum. *A dextris est mihi ne commouear*. Deus a dextris est, duobus: quando salutem temporalem tribuit, vel quando virtutes animæ custodit. Diabolus a dextris est, quando intus ad vitia tentat: a sinistris, quando foris per aduersa impugnat. *Notas fecisti vias.* Est via, qua currimus: est patria, ad quam tendimus. Tres sunt viæ: prima est scientia: secunda, disciplina: tertia, bonitas. Prima itur ad secundam, secunda ad tertiam, tertia ad patriam, scilicet beatitudinem. Vnde propheta, volens ire ad patriam, dixit: Bonitatem, & disciplinam, & scientiam, *& cetera.* Nota, quandoque fit transitus a capite ad membra, quandoque a membris ad caput. Christus est caput, nos

Mat.8. a *Mar.1. d* *Luc.5. c* *Mar.14.d* *Mat.26.d* *Io.11. d*

Viæ tres.

Ps.118. i

autem eius membra. Christus quandoque se transfigurat in nobis, quandoque nos in se. Quando se in nobis, dupliciter, vt ostendat in se veritatem humanæ naturæ, vt hic:
Mat.26.d Tristis est anima mea vsque ad mortem: quandoque ad vo-
Psal.21.a cationem, vt hic: Verba delictorum meorum: nam est aduocatus noster, & nostram causam dicit esse suam, vt hic:
Act.9. a Saule Saule, quid me persequeris? idest, meos fideles. Nos
Mat.16.d. in se transfigurat exempli exhibitione, vnde hoc: Qui vult
Mar.8. d venire post me, abneget semetipsum. Vult enim nos sibi
Luca 9. c esse conformes. Quandoque fit trāsitus de bonis ad malos,
Psal.37.d vt hic: Cum occideret eos, quærebant eum. Alij erant, qui occidebant, & alij, qui quærebant. Sed quia erāt de eodem populo, dicebatur ita: *Notas fecisti.* Nota in futuro scientiam, vnde hoc: *Notas fecisti.* Scientiæ humilitatem, ne scientia inflet, vnde hoc: *Vias vitæ*, hic enim sic exponitur: Humilitatis plenitudinem, vnde: *Adimplebis me.* Plenitudinis iucunditatem, vnde: *Delectationes:* Delectationis æternitatem, vnde: *Vsque in finem.*

PSALMVS DAVID XVI.

EXaudi Domine iustitiam meam.] Vt exaudiatur, prætendit meritum scilicet, *iustitiam meam.* Quod consistit in duobus, in vitatione mali, vnde: *Deprecationem meā.* Et adeptione boni, vnde: *Auribus percipe orationem meam.*
Orantium tria genera. Tria sunt genera orantium: alij solis labijs, alij solo corde, alij labijs & corde. Primi dolosi, alij deuoti, alij veraces. *Vt non loquatur os meum opera hominum.* Negatiua parti-
Dictio, Non cula, non, semel posita, quandoque bis intelligitur, vnde
Ioa.15. d hoc: Si non venissem, & locutus fuissem, *& cetera.* Et
1.Cor.7.a hoc: Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir, idest, sed nec vir. Quandoque bis posita, semel intelligitur,
Thrē.3. d vt hic: Ex ore altissimi non egredientur nec bona, nec mala, idest non egredientur vel bona, vel mala ante Herodē, immo tacuit. Quandoque bis posita pro vna affirmatione accipitur, vt hic, secundum aliam expositionem: Ex ore altissimi non egredientur nec bona, nec mala, idest, egredientur & bona, & mala. Bona, cum dicet: Venite benedicti:
Mat.25.c Mala, cum dicet: Ite maledicti in ignem æternum *Inclina aurem tuam, & exaudi.* Hæc coniunctio scilicet, Et, quandoque notat coniunctionem ad positum, quandoque ad intel-

intellectum, vt hic: Et factum est verbum Domini, & hoc: Et scitote, quoniam mirificauit Dominus sanctum suum. Diapsalma hic positum vetat continuari ad præcedentem: quando copulatur ad positum, notat vigere concomitantiam, vel ordinem: concomitantiam, quòd scilicet debent concomitari, vel in operibus Dei, vt hic: Vniuersæ viæ Domini, *et cetera*. vel in operibus hominis, vt hic: Estote prudentes, sicut serpentes *et cetera*. Ordinem, vt hic: Surge Domine in requiem tuā, *et cetera*. Tu prius, arca posterius. Quandoque notat ordinem cum continuatione, vel cum interpositione: ordinem cum cōtinuatione, vt hic: Tenebræ factæ sunt, & velū templi scissum est: quia prius tenebræ factę sunt, & postea statim velum tēpli scissum est: ordinē cum interpositione, vt hic: Petrę scissæ sunt, & multa corpora mortuorum cum Christo surrexerunt. Nam in passione petræ scissæ sunt, & in resurrectione corpora surrexerunt. Quandoque ponitur expletiue, vt hic: Dixitq. Deus. In hoc versu nota concomitantiam, nam si Deus inclinat aurem, exaudit, & econuerso. *A resistentibus dextera tua custodi me*, & cetera. Oculus Dei est Ecclesia sanctorum. Pupilla, humanitas. Per pupillam oculi aciem dirigit, vt ea, quæ foris sunt, discernat. Si vero Deus pater omne iudicium dedit filio, neminem nisi per filium iudicat, per quem iustos ab iniustis, quasi lumen a tenebris discernit. Pater vero aciem luminis per pupillam dirigit, quia per filium omnia in præsenti discernit & discutit. Bene ergo custodiri voluit, qui vt pupilla oculi, custodiri appetit. *Sub umbra alarum tuarum protege me*. Duæ sunt alæ Dei, misericordia, & veritas. Per misericordiam peccatores protegit. per veritatem iustos. Hic vero sub alarum vmbra, non alæ, protegi postulat, quia in quibusdam misericordia, in quibusdam sæculi amore digna æstimat. *Exurge Domine*. Hic nota quattuor, vindictam, vnde hoc: *Exurge Domine*, vindictæ celeritatem, vnde: *Praueni*. Celeritatis efficaciam, vnde: *Supplanta*. Liberationem, ibi: *Eripe*. Quæ liberatio est a duobus, scilicet a diabolo, vnde: *Ab impio*, & ab homine malo, vnde hoc: *Ab inimicis manus tua*. Et bene coniungit, vt anima a diabolo, quasi spiritualis a spirituali liberetur. *Et frameam ab inimicis manus tua*. Quasi corporale a corporali proiecerunt me extra ciuitatem. Hoc de Christo ad litteram exponitur. Triplici enim de causa

Psal. 4. a
Diapsalma.
Psal. 24. b
Mat. 10. b
Ioā. 16. a
& Philip. 1. d
Ps. 131. b
Mat. 27. e
Mar. 15. f
& Luca 23. f
Gen. 1.
Oculus Dei.
Ioan. 5. d
Alæ Dei.

Allegoria aliquando prohibetur. de causa prohibemur ab allegoria, scilicet, ne videamur prorsus destruere historiam, quod facimus in figmentis fabularum: & ad remouendam superfluitatem: & quia multis locis historia multũ ædificat, vnde hoc: Israel, Deus *Deut. 6. a* tuus, Deus vnus est, illi soli seruies. Hic informat littera sine allegoria. *Saturati sunt filijs.* Vt sit datiuus, siue ablatiuus.

PSALMVS DAVID XVII.

Allegoria vnde sumitur. Diligam te, Domine, fortitudo mea.] Nota omnis allegoria sumitur a nominis interpretatione, vel a rei proprietate. A nominis interpretatione, vt Dauid significat Christum, quia interpretatur manu fortis, sicut Christus est manu fortis, debellando aereas potestates. Propter rei proprietatem, ut sol significat Christum: quia sicut sol illuminat mundum, ita Christus illuminat Ecclesiam. Inde est, quòd per allegoriam, quandoque res bona significat rem bonam, ut lux Christum: quandoque res mala, malam, ut tenebræ diabolum: quandoque res mala, bonam, ut Dauid homicida, & adulter, significat Christum: quandoque res bona malam, ut Vrias, de cuius peccato non legitur, significat diabolum: quandoque res eadem significat & rem bonam, & malam: tunc illud secundum proprietatem eamdem uel secundum diuersas. Secundum eamdem, ut mons significat Sanctos, & diabolum secundum altitudinem: sed secundum altitudinem significat Sanctos, idest secundum altitudinem uirtutum: significat secundum altitudinem diabolum, id est secundum superbiam. Secundum diuersas, ut terra secundum terrenitatem, & fragilitatem, significat malos: secundum fructificationem significat bonos. Inde est, quòd orationes Sanctorum sumuntur ex interpretatione nominis illius, uel ex aliqua re exhibita circa *Collecta in festo S. Matthæi.* Christum: ut Matthæi oratio. Matthæus enim significat, uel interpretatur donatus, & ita formatur eius oratio: Quod possibilitas nostra non obtinet, eius nobis intercessione donetur. Nota, Hunc psalmum Dauid in articulo mortis *2. Reg. 22 ex interpretatione S. Hieronymi.* deuote cantauit, sicut legitur in libro Regum: Vbi psalmus ponitur secundum aliam translationem: *Diligam te, Domine, fortitudo mea,* causam dilectionis subiungit: *Quia fortitudo mea: quia firmamentum meum: quia refugium meum: quia liberator meus.* Sed utitur ordine præpostero.

Primo

Primo, *liberator,* quia hominem a poteſtate diaboli liberauit: poſt, *refugium,* quia proprijs viribus diffidentem ad patrocinandum ſuſcepit. Inde, *firmamentum* ſtatim, ne cadat: poſt, *fortitudo* pugnanti, vt vincat. *Liberator* poſt, per baptiſmum: *refugium* poſt, per pœnitentiam: *firmamentum* poſt, per patientiam: *fortitudo* per victoriam. Ecce quo ordine malum euaſit: ecce in ſequenti verſu, quomodo conſecutus ſit bonum: *Deus meus,* per fidem illuminat, Et: *Adiutor meus:* quia ad operandum adiuuat. *Sperabo in eum:* quia cor ad amorem inflãmat. *Protector meus:* quia etiam ſupra id, quod ferre poſſumus, tentari nos non permittit. *Cornu ſalutis:* quia perſequentem diabolum nos contemnere facit. Tandem: *Suſceptor meus:* quia finito curſu, peruenientes ſuſcipit. Nota: Fortitudo animi duobus modis probatur, carnalitate, & cupiditate. Tres fuerunt fortes, Tobias fortis, Iob fortior, Abraam fortiſſimus. Tobias non ceſſit carnalitati, vel cupiditati, quando pondus argenti Gabelus contribuli ſuo egenti commiſit. Iob fuit fortis, quando omnia, quę habebat, amiſit, dicens: Dominus dedit, Dominus abſtulit. Abraam fuit fortis, quando terram & cognationem ſuam amiſit, ſcilicet Babyloniam. Primus commiſit: ſecundus amiſit: tertius dimiſit pecuniam, propriam ſubſtantiam, cognationem. Primus in ſpe, ſecundus patienter, tertius obedienter. Primus egenti compatiendo, ſecundus ꝑſequentẽ tolerando, tertius iubenti obediendo. Hi non cedunt cupiditati, quæ in tribus conſiſtit: in labore acquirẽdi, in amore poſſidendi, in labore amittẽdi. Sed ſimul expellunt tres tria, quiſque ſuũ. *Circumdederũt me dolores mortis.* Ezechiel ſedit ſuper flumen Chobar viginti & tribus diebus expectans aduentum Meſſię. Nos ſimiliter repræſentamus Aduentũ Chriſti, quia tot diebus durat Aduẽtus Chriſti: et Antiphonę, ſcilicet, O ſapientia, &c. repræſentant illorum vocem. Idem repræſentant pueri clamantes: Oſanna, Oſanna. Nota: Mors quadruplex, ſcilicet, diſſolutio animæ, & corporis, vnde hoc: Domini domini exitus mortis. Mors animæ, ſcilicet mortale peccatũ, & mors pœnæ gehennalis, vnde hoc: Mors peccatorũ peſſima, et mors, neceſſitas moriendi, vnde ad Adam: Quacumque die comederitis, morte moriemini, id eſt, neceſſitatẽ habebitis mortis. *Circumdederunt me dolores mortis.* Dolores mortis: paſſibilitas, mortalitas. *Torrentes iniquitatis:* huius mundi vanitas.

1. Cor. 10. c
Tres fortes.
Tob. 4. d
Iob 1. d
Gen. 12. a
Ezec. 1. a
Mat. 21. c
Pſal. 67. e
Pſal. 33.
Gen. 2. c

Dolores mortis. tas. *Dolores inferni.* pœna æterna. *Laquei mortis:* pœna originalis, hæc reperiuntur in hoc psalmo. *Dolores mortis, & inferni circumdederunt me:* quia eos homo euadere non potuit. *Torrentes iniquitatis conturbauerunt me*: quia vanitas huius mundi ad actualia peccata compellit hominem. *Laquei mortis praeoccupauerunt me:* quia antequam homo actualiter peccauerit, originale in eo fuit. Hoc exponitur in persona antiquorum patrum, qui septuaginta
Esd. 1. annis in captiuitate Babylonica fuerunt, vnde hic versus cantatur in principio septuagesimæ: quia septuaginta dierum ratio repræsentat septuagesimam illam annorum.
Mat. 28. a *Praeoccupauerunt me laquei mortis*, idest originale. Hic lapis magnus valde, quem reuoluit ad ostium monumenti
Isa. 9. b angelus magni consilij, scilicet Christus. *Inclinauit cælos & descendit.* Est cælum, iustus, vnde hoc secundum aliam
Cælū ex editione lxx. litteram: *Inclinauit cælum.* Est cælum cæli, scilicet Christus, vnde hoc: Cælum cæli Domino. Sunt cæli cælo-
Psal. 13. e rum, scilicet Angeli, vnde hoc: Cæli cælorum laudate
Psal. 148. Dominum. Nota, prædicatores dicuntur venti, dicun-
Prædicatores quare vēti, & nubes. tur nubes. Nubes, secundum corpus, venti secundum animam. Nubes, quia tonant minis, coruscant miraculis, pluunt doctrinis: venti, secundum animam. Venti enim sentiuntur, sed non videntur: quia ignoratur spiri-
Ioan. 3. a tus hominis, vnde veniat, aut quo vadat, id est siue ad bonum, siue ad malum, siue suum, siue alterius prædicet. Ideo ventus, anima, nubes, corpus. *Præfulgora*, vt sit vna dictio, scilicet præfulgorus, præfulgora, præfulgorum: vel duæ dictiones. *Volauit, volauit super pennas*
Psal. 1. b *ventorum*. Est ventus elationis, vnde hoc: Quem proijcit
Ephes. 4. c ventus a facie terræ. Est ventus suggestionis, vnde hoc:
Mat. 7. d Non credidit omni vento doctrinæ. Est ventus tentationis, vnde hoc: Flauit ventus, & diruta est domus. Est etiam ventus spiritualis, scilicet anima sancta, vnde hoc: *Intonuit de cælo Dominus, & altissimus*, & cetera. Est vox
Luc. 23. e Christi orationis, vnde hoc: Ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. Est vox Christi doctrinalis, vnde hoc: Di-
Mat. 11. d scite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Est vox Chri-
Mat. 13. f sti, permissionis, vnde hoc: Fulgebunt iusti, *& cetera*. Est vox Christi, comminationis, vnde hoc: Securis ad
Mat. 3. c radicem posita est. Arbor, quæ non facit fructum, excidetur. Nota: Omnia exempla hæc, sunt verba Christi.

Into-

Intonuit de cælo Dominus. Cum dixit: Hic eſt filius meus. Nota, ſignificantia neceſſaria eſt pronomini, & facit quòd cum pondere pronuncietur. Et quando pronomen, Hic, notat ſignificantiam, notat veritatem, vel diſcretionem: veritatem figuræ vel formæ, vel naturæ: veritatem figuræ, vt hic: Pſalmus huic, vel ipſi Dauid, figurato Dauid, ſcilicet Chriſto: veritatem formæ, vt hic: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux. Hic, ideſt huiuſmodi: naturæ, vt hic: Hic eſt filius meus dilectus, id eſt, mihi conſubſtantialis, & eiuſdem naturæ mecum. Quandoque notat diſcretionem, quandoque honorando, vt hoc: Hic eſt Ieſus, qui aſſumptus eſt, quaſi tantum vel tantus: quandoque indignando, vt hic: Hic homo multa ſigna facit: quandoque derogando, vt hoc: Hic filius fabri. *Ab increpatione.* Nota: Triplex increpatio, ſiue comminatio, ſcilicet correptionis, reprobationis, punitionis. De primo dicitur: Corripit filium, quem diligit pater. De ſecundo: Deus, quem vult, indurat, & cuius vult, miſeretur. Et hoc: Iacob dilexi: Eſau autem odio habui. De tertio: Ite maledicti in ignem æternum. Contra increpationem triplicem, triplex conſolatio, ſiue permiſſio, ſcilicet veniæ, gratiæ, gloriæ. Ad primum: Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, ſicut nix dealbabuntur. Ad ſecundum: Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Ad tertium: Venite benedicti patris mei. *Duxit me in latitudinem.* Eſt latitudo doctrinæ, vnde hoc: Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthij. Eſt latitudo conſcientiæ, vnde hoc: Deambulaui in innocentia cordis mei. Hæc ſunt deambulatoria ſacerdotum in templis Ezechielis. Eſt latitudo culpæ, vnde hoc: Lata eſt via, quæ ducit ad mortem. Et illud: *Facilis deſcenſus auerni.* Eſt latitudo gloriæ, vnde hoc: Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam dabunt in ſinum veſtrum, quaſi amplam & latam. Eſt latitudo Eccleſiæ, vnde hoc: Iacob dilatauit tabernaculum ſuum. Eſt latitudo gehennæ, vnde hoc: Dilatauit infernus animam ſuam. *Secundum puritatem manuum mearum.* Nota gradus iuſtificationum. Prima omnino gratis, fides ſcilicet cum charitate: ſecunda, bona voluntas: tertia ex his, bona operatio: pro his datur perſeuerantia, præmium, ſed eadem eſt meritum, quo meremur vitam æternam. *Deus meus tu illuminas lucernam meam.* Lucerna debet accendi in

Mat. 3. d *Mar. 1.* Pronomen. Hic. *Eph 5. b* *Mat. 3. d* *Mar. 1.* *2. Pet. 1.* *Ioan. 1. f* *Mat. 13. g* *Mar. 6. a* Increpatio triplex. *Rom. 9. a* *Mat. 25. e* Conſolatio triplex. *Iſa. 1. e* *1. Cor. 12. a* *Mat. 25. c* *2. Cor. 6. e* *Pſ. 100. a* *Mat. 7. b* *Virg. 6. Æen.* *Luc. 6. e* *Abac. 2. a* Gradus iuſtificationum.

di in nobis, & debet claudi fenestra, ne extinguatur lucerna. Tria sunt, quæ extingunt, & vnum accendit: Ventus ab oriente extinguit lucernam: quia ab origine habemus defectus & corruptionem, scilicet a primo tempore. Ventus ergo ab oriente extinguit lucernam, id est caro nostra. Ventus ab occidente extinguit, quia dum de terrenis cogitamus, quæ tendunt ad finem, extingunt lucernam. Ventus ab Aquilone extinguit lucernam: quia, ab Aquilone omne malum procedit. Sed Auster lucernam accendit: quia est calidus, & calor est amicus naturæ, vnde dicitur: Surge, id est recede Aquilo, & veni Auster, accende lucernam meam. *Cum sancto sanctus eris*. Nota: Talis est nobis Deus, quales nos sibi: nam cum sancto, per exercitium operum virtutis, siue virtutum operis Deus est sanctus per collationem bonorum: cum innocente per vitationem mali, Deus est innocens per collationem boni. *Cum electo*, per destinationem: cum peruerso, per punitionem. Nota in Psalmo: Hic sermo fit Dei ad hominem, vel hominis ad Deum. *Quoniam tu populum humilem saluum facies*. Quandoque per causam probatur effectus, vt hic: *Saluum me fecit, quoniam voluit me*. Econuerso hoc: Dimissa sunt ei peccata multa, *& cetera*. Cuius dimissionis signum est hoc, scilicet, quòd dilexit multum. Non enim causa remissionis peccati est dilectio illius: sed solus Deus, sic exponit Clareuallensis. Etenim seruus tuus custodit ea. Glossa: Nunc præcepta Dei sunt dulcia: Etenim seruus tuus custodit ea. Hic, quia non est causale, sed signum tantum. Non enim quia seruus custodit, sunt dulcia, sed quòd custodit, est signum, quia sunt dulcia. Quandoque pendet a præcedenti, vnde hoc: *Saluum me fecit, quoniam voluit me*, Quandoque a consequenti, vt hic: Quoniam percussit omnes aduersantes mihi sine causa: Quandoque felicitatem significat, vnde hic: Quia ignoranter hoc feci, veniam consecutus sum. Quandoque expletiue, vt hic: Ego dixi, quia ego sum. *Deus, qui præcinxit me virtute*. Præcingimur ministraturi, vnde hoc: Dominus præcinxit se, vt lauaret pedes discipulorum suorum. Succingimur ituri, vt hic:

Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis.

Accingimur pugnaturi, vnde hoc: Accingere gladiũ tuum super femur tuum potentissime. Sed vnum pro alio accipitur,

Marginalia: *Hier. 1. c* — *Luc. 7. g* — *Psal. 18. b* — Dictio, Quia. — *Psal. 3. b* — *1. Ti. 1. c* — *Ioã. 18. b* — *Ioã. 13. b* — *Virg. 1. Aeneid.* — *Psal. 44. a*

tur, vt hic: *Non conuertar, donec deficiant.* Donec, quandoque proprie ponitur, & tunc notat finem præcedētis, & initium sequentis, vt hic. Quandoque pro, Et, vt hic: Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit. Quandoque pro, vt, vt hic: Oculi nostri ad dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri, id est, vt misereatur nostri. Quandoque pro sempiterno, vt Apostolus ad Hebræos: Adhortamini vosmetipsos, per singulos dies, donec hodie cognominatur, id est, quamdiu durat præsens sæculum. Quandoque pro æterno, vt hic: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, *& cetera.* In æternum ponam, & in æternum sede. *Confringam illos, nec poterunt stare: disciplina tua ipsa me docebit: correxit in finem.* Disciplina in tribus consistit, in præceptis, in tentamentis, in flagellis. In præceptis experitur Deus obedientiam: in tentamentis, constantiam: in flagellis, patientiam. Tamen hæc tria, obedientia, constantia, patientia mutuum suffragium præstant sibi. In præceptis enim est, vt obedias, vel obedienter suscipias: post, constanter perficias: tandem, patienter tempus tribulationis sustineas. In tentamentis sis obediens, ne per elationem Deo contradicas: constans, ne per delectationem ad consensum defluas: patiens, ne tandem per instantiam tentationis emollias. In flagellis similiter hæc tria intelligas. Disciplina bene eum corrigit, qui talia in mente disponit. *Confringam illos, nec poterunt stare.* Est confractus pœnæ temporalis, vt hic. Et est confractus pœnæ gehennalis, vnde hoc: Duplici contritione contere eos. *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Potest esse genitiuus, id est, Diaboli, & nominatiuus pluralis, vt hoc: In propria venit, & sui eum non receperunt. Propria, potest esse accusatiuus, & ablatiuus, scilicet, in propria natura, cum antiquis apparuit, in forma aliena, id est angelica: vel potest esse accusatiuus, in mundum venit. *Viuit Dominus, & benedictus Deus salutis meæ.* Quandoque fit subtractio dictionis, quandoque appositio, & quandoque subtrahit, quandoque impedit quæstionem, quandoque expedit. Quæstionem impedit, vt in Leuitico: Anima, quæ iurauit benefacere, & non fecit, peccat. Nam apponenda dictio, scilicet, carni. Sic: Anima, quæ iurauit malefacere, scilicet carnem affligere. Quandoque subtracta non impedit, vt hic: Benedictus dominus Deus

meus,

Donec.

Mat. 1. d

Ps. 122. a

Heb. 3. c

Ps. 109. a

Disciplina in tribus cõsistit.

Hier. 17. c

Ioan. 1. b

Subtractio, & appositio dictionis.

Leu. 5. b

meus, scilicet, sit, vel est, intelligitur. Quandoque fit ad-
Psal.94. b ditio dictionis, & tunc impedit quæstionem, vt hic: Populus pascuæ eius, & oues manus eius. Hæc dictio, manus, apposita huic, scilicet, oues, & hæc, scilicet pascuæ, huic scilicet populus, turbant. Cum econuerso videretur dici. Sed ideo transponit, vt idem intelligatur per has di-
Psal.77.g ctiones, oues, & populus: sic & hic: In innocentia cordis, & intellectibus munuum: cum econuerso debeat dicere.
Exo.7. a Quandoque apposita expedit quæstionem, vt Dominus ad Moysen: Dedi te Deum Pharaonis, non simpliciter Deum, id est prælatum.

PSALMVS DAVID XVIII.

Dictio, Et
Ioã.14. b *CÆli enarrant gloriam Dei.*] Nota: Et, quandoque notat diuersitatem personarum, vt hic: Qui videt me, videt & patrem meum. Qui, scilicet hic, notat substantiæ identitatem: hæc dictio, Et, personarum diuersi-
Psal.17.a tatem. Quandoque notat expositionem, vt hic: Diligam
Heb.2. c te Domine fortitudo mea. Tu es firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus: id est, quia liberator meus, sic ibi exponitur. *Dies diei eructat verbum.* Dies
Ioã.11.a Christus, vnde hoc: Dominus ad discipulos: Duodecim sunt horæ diei, duodecim Apostoli. Dies Christus: Dies,
Gen.1. iustus, vnde Dies diuisus a nocte. Dies, vita præsens, vn-
S. Greg. lib. 4. Moral. c. 10. & 11. de hoc: In diebus suis placuit Deo. Dies vita æterna, vt hic: Melior est dies vna in atrijs tuis, super millia. Dies,
Dies. tempus gratiæ, vnde hic: Ecce nunc tempus acceptabile,
Eccli.44. e ecce nunc dies salutis. Dies, præceptum siue lex, vnde: Peccator dicitur quatriduanus, quia quattuor leges
Psal.83.c transgreditur, scilicet legem naturæ, legem Moysi, legem
2.Cor.6.a gratiæ, pactum Dei in Adam, & in Leuitico, vbi præce-
Ioã.11. e pit hostiam oblatam, eadem, vel secunda die comedi, non
Leu.19. a tertia: quia scientiam duorum testamentorum debemus habere, non tertiam apponere. Dies, fides, vnde Aposto-
Rom.13 a lus: Sicut in die honeste ambulemus. Dies, cognitio, vnde sex primi dies significant cognitiones sex angelorum.
Gen.1. e Dies, nouum testamentum, respectu veteris, vt vita re-
Ioan.1. e spectu mortis, vnde hic: Manserunt apud illum die illo, id est nouo testamento, & præsenti vita. *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Præteritum, quandoque perfe-
ctum

ctum, vnde hoc: Credidi propter quod locutus sum, id est, perfecte credidi, & hoc: Ego hodie genui te. Quandoque certitudinem, vnde hoc: Foderunt manus meas, & pedes meos: adhuc futurum erat. Sed pro certitudine præteritum ponit pro futuro, vnde hoc: *In omnem terram exiuit sonus eorum*, id est exibit. Quandoque præteritionem, secundum quod dicitur, fuit, & non conuenit Deo. Quandoque significat prope futurum, quandoque longe futurum, vnde hoc: Domine ne tardaueris, in præsenti scilicet, vel in futuro, id est in tempore Antichristi. Vnde in principio Ezechiel exponitur, quòd prophetia est quandoque de longe futuro, quandoque de prope futuro. Quandoque significat perseuerantiam, vt hic: Quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. *Lex Domini immaculata, conuertens animas*. Lex enim Euangelij commendatur hic a sex: Ab auctore operis, vnde, *Domini:* A vitatione erroris, vnde: *Immaculata:* Ab opere auctoris, vnde: *Conuertens Animas*. Nam iustificatio est opus solius Dei, & fit in Euangelio Dei, non in lege Moysi. A promissione, vnde: *Testimonium*. A promissionis impletione, vnde: *Fidele:* A gratiæ collatione, vnde: *Sapientiam præstans paruulis*. Nam Euangelium dat gratiam, non lex. Nota: genitiuus significat alicuius aliquid esse, vt dantis vel habentis, vnde hoc: Dominus narrabit in scriptutis populorum, *& cetera*. Scripturæ sunt principes prophetarum, vt dantium: populorum, vt accipientium, & hoc: Lex Domini, vt dantis. Quandoque significat aliquid alicuius, vt permittentis, vnde hoc: Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Frigus, scilicet infidelitas, dicitur esse Dei, quia permittit: quandoque vt materiæ, vt fides resurrectionis, id est, de resurrectione. *Delicta quis intelligit?* Quis, quandoque remouet generalitatem, vt hic, quasi nullus intelligit delicta omnia. Quandoque ponit singularitatem, vnde Dominus ad Iob: Quis dedit gallo sapientiam? id est, prædicare, quasi dicat, ego solus. Quandoque impossibilitatem, quandoque difficultatem, vnde hoc: Generationem eius quis enarrabit? Si de generatione æterna exponatur, notat impossibilitatem: si de temporali, difficultatem. Quandoque raritatem, vnde hoc: Quis putas est fidelis seruus & prudens? quasi dicat, rarus. Quandoque admirationem, vnde Angeli occurren-

Marginalia: Ps. 115. a; Psal. 2. b; Psal. 21. d; Psal. 39. d; Ioã. 16. d; Commendatio Euangelij.; Iustificatio.; Genitiuus significat aliquid alicuius esse.; Psal. 86. b; Ps. 147. b; Dictio, Quis.; Iob 38. d; Isa. 53. c; Mat. 24. a

Isa. 63. a occurrentes Domino ascendenti dixerunt: Quis est iste, qui venit de Edom? Quandoque dubitationem, vnde Iu-
Ioan. 8. d dæi ad eum dixerunt: Quis es tu? Et dixit: Principium, qui & loquor vobis. *Domine adiutor meus, & Redemptor meus*. Dominus est dominus per potentiam, ecce Pater: Redemptor per humanitatem, ecce Filius: adiutor meus per gratiam: ecce Spiritus sanctus.

PSALMVS DAVID XIX.

Sacrificium quadruplex.

EXaudiat te Dominus in die tribulationis. Memor sit omnis sacrificij tui.] Est sacrificium altaris, scilicet corpus Christi, vnde Dominus in cena: Hoc facite in meam
Luc. 22. b commemorationem. Est sacrificium proprium corporis,
Rom 12. a vnde Apostolus: Exhibeatis vosmetipsos hostiam viuen-
Psal. 50. d tem, Deo placentem, vnde hoc: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus. Est sacrificium operis: nam in die iudicij, offeret vnusquisque opera sua bona, vel mala
Ps. 125. b Deo, vnde hoc: Venientes autem venient cum exultatione. *Memor sit omnis sacrificij*, & cetera. Nota statum perfectionis, vnde hoc: *Holocaustum tuum pingue fiat*. Nam holocaustum totum incensum: sacrificium, cuius tantum pars crematur. Augmentum gratiæ, vnde hoc: *Magnificabimur:* Plenitudinem viæ, vnde hoc: *Impleat Dominus omnes petitiones tuas*. Consummationem patriæ, vnde hoc: *Saluum me fecit. Hi in curribus, & hi in equis*. Aua-

Auaritiæ currus, & auriga.

ritia in curru vehitur: cuius sunt quattuor rotæ, scilicet inhumanitas, pusillanimitas, contemptus Dei, obliuio mortis. Duo sunt equi, scilicet, tenacitas & rapacitas. Auriga est amor habendi. Nam auaritia est auara, & vno so-
Isa. 5. e lo est contenta, scilicet vectore. De hoc curru dicitur: Væ, trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum, scilicet vehiculum plaustri, peccatis. Et hic nota, quando Romani aliquem recipiebant, qui subiugauerat Romanis regionem, recipiebant cum triumpho in curru.

Triũphus.

Et triumphus dicitur, quasi trium sonus. Nam Romani in tres partes diuiduntur, in milites, in senatores, in populum. Et quando quis cum honore recipiebatur, tres dies sollemnizabantur, & inde dicitur triumphus, quasi trium sonus.

PSAL-

PSALMVS DAVID XX.

Domine in virtute tua lætabitur rex, & super salutare tuum.] Christus dicitur salutare patris: non quia sanet patrem: sed quia per ipsum sanat pater. Vnde iste dicitur medicus regis, non quia sanet regem, sed quia rex mittit eum ad sanandum alios. *In misericordia Altissimi non commouebitur*. *Con*, quandoque significat aliquid ex toto, vt hic: Maledictus homo, qui confidit in homine, idest, qui confidit ex toto. Non enim malum est ponere spem in homine, sed non ex toto. Quandoque pluralitatem personarum, vnde hoc: Complaceat tibi Domine, idest, Patri, & Filio cum Spiritu sancto. *Cum*, notat Trinitatem. Trinitas vnitatis essentiam. Quandoque pluralitatem rerum, vt hic: Contritio & infelicitas in vijs eorum, id est, cum tritio, quasi cum alijs illi punientur. Quandoque pluralitatem partium, vnde hoc: *In furore tuo conturbabis eos*, idest in corpore, & in anima. Vnde confessio dicitur, quasi simul fassio, scilicet, oris & cordis. *Deuorabit eos ignis*. Sunt portæ mortis, sunt portæ quinque, scilicet sensus corporis, sunt portæ æternitatis. De primis, & vltimis dicitur: Qui exaltas me de portis mortis, & collocas me in portis filiæ Sion. De medijs, hoc: Attollite portas principes vestras, *& cetera*. Quandoque sensus erigit, qui eos ad Deum extollit, & sic principes, scilicet, quilibet fidelis eleuat portas Domini, contemplando, & sic in mentem intrat Rex gloriæ, scilicet Christus. Mediæ autem habent ingressum, & regressum: extremæ tantum ingressum. Nullus enim a patria exit, vel inferno: nam omnia vestigia sunt aduersum spectantia in illa, retrorsum nulla. Ex extremis ciues non exeunt: ex medijs quandoque exeunt ciues, & intrant. Hæ autem quandoque patent ad Austrum: quandoque ad Aquilonem. Si ad Austrum tendunt, ad portas æternitatis. Nam Auster calidus & humidus, & calor est amicus naturæ. Si patent ad Aquilonem, tendunt ad portas mortis. Nam ab Aquilone pandetur omne malum. Et Aquilo est frigidus, & congelat fluenta gratiæ. Per portam bona actio intelligitur, vnde Iob: Cum procedebam ad portam ciuitatis, parabant mihi cathedram. Nam sicut per portam intratur ad ciuitatem, ita per bonum opus ad patriam. Quandoque

Christus salutare.

Particula, Con.

Hier. 17. a

Psal. 39. c

Psal. 13. c

Portæ diuersæ.

Psal. 9. b

Psal. 23. b

Calor amicus naturæ.

Hier. 1. c

Iob 29. b

notatur facultas peccandi & habilitas, vnde Iob: Quia
Iob 30.c ianua aperta, irruerunt super me. Glossa: Nam cum peruersis hic potestas datur, quid aliud, nisi ianua erroris eis
Potentia Dei. aperitur? *Exaltare Domine in virtute tua.* Potentiam Dei ostendit, vbi dicit: *Domine*, quæ consistit in duobus, in altitudine, vnde: *Exaltare:* Et in fortitudine, vnde: *In virtute tua.* His duobus duo reddit, altitudini, mentis hilaritatem, vnde: *Cantabimus:* fortitudini, bonam operationem, vnde: *Psallemus:* bene distinguit. Nam altitudo est in mente, vnde: Altum est cor hominis: Sic est fortitudo in operatione.

PSALMVS DAVID XXI.

Psalmi de passione. DEus, Deus meus respice in me.] Hic dicitur, quòd psalmi, qui agunt de Christi passione, incipiunt a gemitu, & oratione, & terminantur in salute hominum. Nam per interiorem contritionem, & opus exterius, ho-
Ioã.11.e mo sanatur in anima. Vnde precibus Mariæ & Marthæ, Lazarus suscitatur. Per Martham, opus exterius, scilicet vita actiua: per Mariam, opus interius, scilicet vita contemplatiua intelligitur. Nam opere interiori, & exterio-
Gen.31. ri, homo in anima suscitatur. Vnde Iacob, cum redit in patriam, redit cum Rachele & Lia: quia contritio & ex-
S.Gr.1.Reg. terior satisfactio ducunt hominem ad cælum. Rachel, opus
10. 6. Mor. interius, Lia, exterius, idest vita actiua & contemplati-
28. & hom. ua. Vnde, intrante Iesu in quoddam castellum, duæ so-
14. in Ezec. rores receperunt eum, scilicet Maria & Martha. Vnde le-
Luc. 10.g gitur: Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit eum in domum suam. Prior natu videtur esse Martha, & salutis initium, scilicet magis actio, quàm contemplatio sibi vendicare noscitur. Laudat Christus Mariam, scilicet a Maria suscipitur.
Gen. 29.d Amat Rachelem Iacob, sed Lia supponitur. Lazarus ia-
Ioã. 11.e cet clausus, ligatus, oneratus. Iacet in ergastulo mentis suæ: Tenetur in vinculis disciplinæ: lapide supposito premitur, scilicet onere patientiæ. *Clamabo per diem, &*
1.Reg. 15 *non exaudies.* Triplici de causa iustus non exauditur, sci-
c licet ratione indigni, quando scilicet orat pro malo: vt Sa-
Mat. 20. muel, quando orauit pro Saule. Per modum orandi, vt
c filij Zebedæi petierunt, vt vnus sedeat ad dexteram, &
alius

alius ad ſiniſtram in regno Dei, Hi inordinate petierunt, quia debuerunt humiliari, antequam exaltarentur. Ratione maioris boni, vt Paulus non eſt exauditus, quaſi, quia magis profuit fomitem peccati habere, quàm non habere. *2.Cor.6.* *Ego ſum vermis, & non homo*. In oratione tria ſunt attendenda, inſinuatio, captatio, poſtulatio: Vt inſinuemus noſtram miſeriam, vt captemus iudicis beneuolentiam, vt poſtulemus veniam. Reſpiciat miſericordia, miſeriam: beneuolentia, indigentiam: gratia, veniam. Paronomaſia eſt, quando dictio reperitur in diuerſa ſignificatione, mutata ſyllaba, vel littera, vt in hoc verſu ſecundum Hebraicam veritatem: In te confiſi ſunt, & non confuſi. Sic enim habetur in Hebræo. *Deus, Deus meus*. Repetitio. *Verba delictorum meorum*, ideſt eorum, qui ſunt mei, vel delictorum meorum. Tres legimus cruces, prima latronis deſperantis, ſecunda latronis confitentis, tertia Chriſti pœnam ſine culpa ſuſtinentis. Et hoc ſecundum tria genera hominum. Quidam enim macerant carnem pro peccato, & non prodeſt, quia non pœnitent. Alij macerant carnem pro peccato, & prodeſt, quia pœnitent. Alij nullum peccatum habentes, pœnam ſuſtinent. Prima ergo crux fuit diaboli: ſecunda cuiuſlibet iuſti: tertia Chriſti. Prima malitiæ, ſecunda pœnitentiæ, tertia gloriæ. *Quoniam tu es, qui extraxiſti me de ventre matris meæ*. Triplici de cauſa transferimus ad allegoriam: cauſa impoſſibilitatis, vt de lepra barbæ, vel veſtis. Non enim hoc ad litteram poteſt exponi, & propter indecentiam, vnde hoc: Non alligabis os bouis triturantis. Nam Apoſtolus dicit: Numquid cura eſt Deo de bobus? Quaſi dicat: non eſt cura ei dare præcepta de bobus: Sed ſuper hoc Vergilius. Eſt ergo allegorizandum: Non alligabis os bouis triturantis, ideſt, prædicatorum. Poteſt enim quærere ſubſidium a ſubditis, propter maiorem vitæ vtilitatem, vnde hoc: Ne fraudes ſocietatem. Nam cum omnibus pateat, hoc eſſe peccatum, transferimus ad allegoriam, ideſt, ne fraudes ſocietatem Spiritus ſancti, qui vult te adducere ad cæleſtia. *Quoniam tribulatio proxima eſt*. Proximus, ſiue appropinquare, diuerſis modis accipitur. Dicitur enim proximus loco, & tempore, vnde hoc: Tribulatio proxima eſt, ſcilicet tempore. Et tribulatio propria erat loco, ideſt carni, quæ dicitur proxima, vnde hoc: Nulla peſtis efficacior,

In oratione tria attenduntur.

Paronomaſia.

Cruces tres.

Tria hominum genera.

Triplex cauſa allegoriç.

Deut. 25. a

1.Cor. 9.b

1.Tim.5. c

Vergilius in Georg.

Proximus.

Pſal. 21.c.

cacior, quàm familiaris inimicus, scilicet caro. Proximus in similitudine, siue actionis imitatione, sicut dicitur bonus esse similis Deo, vnde Cato: Proximus ille Deo est, qui scit ratione tacere. Proximus, scilicet natura, vnde hoc: Elongasti a me amicum & proximum. Proximus beneficijs, vt Samaritanus vulnerato, qui ei contulit beneficium, vnde versus:

Cato in Paræneſi 1. *Pſal. 87.c* *Luc. 11.e*

Tempore, mente, loco, natura, gente, propinquus.

Sub mente sunt, conformitas & beneficium. *Quoniam circumdederunt me canes multi.* Canes quandoque dicuntur Iudæi, vt hic. Quandoque Idolatræ, vnde hoc: Nolite sumere panem filiorum, & dare canibus. Quandoque dicuntur Hæretici, vt hic: Non est dandum sanctum canibus, & margaritæ porcis. Quandoque prædicatores, vnde illud: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Tribus modis solet tumor sanari: emplastro, exemplo boni operis: vnguento, verbo consolationis: ferro, disciplina correctionis. *Neque despexit deprecationem pauperis.* Oratio de bonis adipiscendis: deprecatio de malis vitandis, sed aliter assignatur differentia. Nam solent assignari quattuor partitiones Missæ. Prima pars a principio vsque ad sacramentum, & dicitur deprecatio: ab illa hora vsque ad Agnus Dei, est secunda pars, & dicitur oratio: illud, quod post canitur a sacerdote, est tertia pars, & dicitur postulatio: illud, quod respondetur in fine, scilicet Deo gratias, est vltima pars, & dicitur gratiarum actio. *Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum a me.* Aliquis liberatur a morte per euasionem, vt vi per vim: vel per carnis depositionem, vnde hoc: Anima nostra sicut passer. Et illud: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Per carnis resurrectionem, vt Christus, quando resurrexit. *Apud te laus mea.* Christus dicitur habitare in Patre per identitatem naturæ: in carne, per identitatem personæ: in bonis, per conformitatem, sicut dicitur ignis esse in ferro, & ferrum in igne, quando rubeum est, & quasi conforme est igni, vnde versus:

Canes. *Mat. 11.e* *Mar. 7.c* *Mat. 7.a* *Pſal. 67.e* Tumor tripliciter sanatur. Partes Missæ. *Pſ. 123.b* *Rom. 7.d*

In Patre, carne, bonis, habitat sapientia Patris.

Apud te laus. Christus in communi, & omnibus videntibus, passus est, vnde Papa, quando sumit corpus Christi in Missa, sumit, omnibus uidentibus. Nam sedens in cathedra conuertit se ad populum. *Edent pauperes & satura-*

Papa quare sedens communicet.

saturabuntur. Hic dicitur passio Christi cena: nam sicut cena in vespere, vel in fine diei sumitur, ita in vespere, scilicet in fine mundi, passus. *Viuent corda eorum*. Est vita quadruplex, scilicet naturæ, vnde hoc: Siue viuimus, siue morimur, Domini sumus. Est vita gratiæ, vnde hoc: Iustus ex fide viuit. Est vita culpæ, vnde hoc: Vidua, quæ in delicijs est viuens, mortua est. Est vita gloriæ, vnde hoc Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te solum Deum verum, & quem misisti, Iesum Christum. Non habes auxilium infra te, nec extra te, nec intra te, sed supra te. Infra, idest in carne, vnde dicitur: Caro fenum: intra, in anima, vnde: Aruit cor meum, idest, anima. Extra te, in mundo, vnde dicitur: Terrena inhabitatio deprimit sensum, multa cogitantem. Supra te auxilium habes, vnde: Auxilium meum a Domino.

Passio Christi cena. Vita quadruplex. *Rom. 14. a* *Rom. 1. d* *1. Tim. 5.* *Ioā. 17. a* *Eccls. 14. c* *Psal. 101.* *Sap. 9. d* *Ps. 120. d*

PSALMVS DAVID XXII.

DOminus *regit me, & nihil mihi deerit*.] *Dominus pascit*, secundum aliam litteram. Pastus, quo Christus pascit, in duobus, in vitatione inopiæ, vnde: Nihil mihi deerit: in adeptione sufficientiæ, vnde hic: *In loco pascua ibi me collocauit*. Sed hæc sufficientia consistit in duobus, in susceptione sacramenti, vnde hoc: *Super aquam refectionis educauit me*. In obseruatione mandati, vnde hoc: *Deduxit me super semitas iustitiæ*. Hæc duo sunt necessaria ad salutem animæ, & neutrum sine alio sufficit. Ergo hic cibus sanat: Est Babylon peccatorum, pœnarum, primorum mortuorum: a prima exeundum, in secunda commorandum in bono, contra tertiam clamandum. De prima: Fugite de medio Babylonis, & hoc: In Babylonem descendens, & ex ea liberaberis. De secunda: Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus. De tertia: Cecidit Babylon, *& cetera*. *Virga tua*, & cetera. Multa sunt genera virgarum. Est enim virga vltionis, est virga correctionis, virga consolationis, virga directionis, virga fructificationis, & est virga virtutis. Prima est seruorum, secunda filiorum, tertia mæstorum, quarta Prælatorum, quinta iustorum, sexta Conditoris vniuersorum. De prima dicitur: Virga furoris mei Assur: de secunda: Percute filios: de tertia: *Virga tua & baculus tuus*: de

Ex editione Græca. Pastus quo Christus pascit. Babylon. *Hier. 50. b* *Ps. 136.* *Ps. 21. c* Multiplex genus virgarum. *Isa 10. b*

Psal.44.b quarta : Virga directionis, virga regni tui : de quinta: Egre-
Isa. 11. a dietur virga de radice Iesse : de vltima. Virgam virtutis
Ps. 119. tuæ emittet Dominus ex Sion. Domini mater fuit virga
Pronomen, ipse. vltionis, in antiqui exactoris actione. Nota, hoc pronomen, ipse, proprie notat notabilitatem, tum in bono, tum in malo : & immutabilitatem, tum in bono, tum in ma-
Ioan.2. d lo. Notabilitatem in bono, vt hic: Ipse autem sciebat, quid esset facturus, idest, notabiliter. Notabilitatem in malo,
Psal.21. c vt hic : Ipsi cognouerunt vias meas, idest, notabiles. Im-
Psal. 4.b mutabilitatem in bono, vt hic : In pace, in idipsum dor-
Psal. 21.c miam, & requiescam : in malo, vt hic : Ipsi vero considerauerunt, & inspexerunt me, idest immutabiles in malo perseuerantes. Hoc autem, ipsi, immutabilitatem & no-
Ebrietas duplex. tabilitatē in bono. *Impinguasti in oleo caput meum.* Ebrietas alia spiritualis, alia corporalis : corporalis ex nimia vini repletione : spiritualis, alia Dei, alia diaboli : Dei, quando quis oblitus est terrenorum, mente raptus ad superna,
Ebrietas diaboli. quæ dicitur apotheosis, idest deificatio. Ebrietas diaboli dicitur, metamorphosis, idest mutatio a bono in malum, vel a malo in peius.

PSALMVS DAVID XXIII.

Domini est terra, & plenitudo eius.] Sex sunt psalmi,
Psal.47. qui nomine sabbati intitulantur. Primus est hic :
Psal.80. secundus, Magnus Dominus & laudabilis nimis : tertius,
Psal.91. Exultate Deo adiutori nostro : quartus, Bonum est confi-
Psal.92. teri Domino : quintus, Dominus regnauit, decorem indu-
Psal. 93. tus est : sextus, Deus vltionum Dominus. Sabbatum di-
Sabbatum. citur pro tempore. Dies dicitur septima, in qua legitur
Gen.1. Deus quieuisse : & Septimana, vnde Pharisæus : Ieiuno
Luc. 18.c bis in sabbato. Sollemnitas, quam obseruabant Iudæi.
Dies Dominica. Nota, Dies prima dicitur Dominica, idest dies Domini duplici de causa, scilicet, vel quia ea die Dominus incœpit creare mundum. Tunc enim incœpit esse creatura, cui dominaretur, vel quia ea die innotuit esse Dominus, scilicet in resurrectione. Tunc enim innotuit Dominus in-
Ps 106 c fernorum, quia vectes ferreos confregit : mortuorum, quia
Mat.27.e multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt : & viuorum, vnde Dominus : Data est mihi omnis pote-
Mat.28.d stas, *& cetera.* Nota, quòd prima dies dicitur dies solis, quia

quia prima hora eius attribuitur lunæ, & sic de alijs. Sic prima dies Domini dicitur, quia prima hora illius diei innotuit esse Dominus Iesus Christus: quia prima hora diei surrexit, vnde hic: Mane, prima sabbati surgens Dei filius. *Mat.28.A* *Parasti in conspectu meo mensam*. Nota, quattuor sunt mensæ, quæ reperiuntur, quarum vna, sacra scriptura est, & quattuor pedes in ea, idest quattuor modi exponendi sunt: Historia, Allegoria, Tropologia, Anagogia. Et in hac mensa quattuor ponuntur, scilicet panes, carnes, pisces, vinum. Panes pro Historia, carnes pro Allegoria, pisces pro Tropologia, vinum pro Anagogia exponuntur. Historia est in dictis, vt de hoc, quòd dicitur populus Israel de Ægypto liberatus. In factis, vt de tabernaculo in testamento sancto. Allegoria, in rebus, vel in verbis mysticis. In verbis, vt ibi: Egredietur virga de radice Iesse. In rebus, vt populus per sanguinem agni de Ægypto liberatus, significat Ecclesiam sanguine Christi saluatam a diabolo. Tropologia est in verbis apertis, vel figuratis. Apertis, vt ibi: Filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate: figuratis, idest obscuris, ibi: Omni tempore vestimenta tua sint candida. Sic Anagogica expositio in verbis manifestis, vel obscuris. Apertis, ibi: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Obscuris, ibi: Beati, qui lauant stolas suas, & qui per portam intrant ciuitatem. Ecce vnaquæque expositio in duobus consistit Hoc dicit Beda super Exodum. *Nec iurauit in dolo*. Iuramentum dicitur esse illicitum pro persona, quando monachus iurat sine consensu abbatis: vel pro negatione, quando de re illicita: vel pro tẽpore, quando in quadragesima: per modum iurandi, quando inordinate iurat. *Attollite portas principes vestras*. Aliquid dicitur tolli, per translationem, vnde hic: Tulit Dominus Adam de medio paradisi: per eleuationem, vnde hoc: Elias, si videris, quando tollar, dabo tibi quod vis. Per remissionem, vnde hoc: Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, *& cetera*. Nota, Christus sublatus fuit a Iudæis hora sexta: qui est alpha, & omega, idest principium & finis. Vnde in illa septimana tribus diebus, quibus Christus iacuit in sepulchro, subtrahitur principium horarum, scilicet Deus in adiutorium meum intende, & finis, scilicet orationis.

Mẽsæ quattuor.

Exo.14.g *Isa.11.a* *Exod.2.a* *1.Ioã.3.d* *Eccl.9.b* *Mat.5.* *Apo.22.c*

Iuramentũ quot modis illicitum.

Tolli quot modis. *Gen.3.d* *3.Reg.4.b* *Ioan.1.d*

Initium & finis horarum nõ dicitur triduo hebdomadæ sanctæ.

PSAL-

PSALMVS DAVID XXIIII.

Populus triplex. *Ps.113.* *Gen.17.c* *Mich.6.a* Erigi ad Deum.

AD *te leuaui animam meam.*] Eſt populus vitiorum, vnde hoc: In exitu Iſrael de Ægypto, *et cetera*. Eſt populus iuſtorum, vnde hoc: Anima, quæ circumciſa non fuerit, peribit de populo hoc. Eſt populus Iudæorum, appropriato vocabulo, vt hic: Popule meus, quid feci tibi? Nota: Erigi ad Deum, quandoque in ſacra ſcriptura, libero arbitrio attribuitur, et hoc aperte, ne homo prætenderet excuſationem, vt per liberum arbitrium nullus poſſit facere bonum, vt hic. Quandoque attribuitur ſoli gratiæ, ne homo ſuperbiat contra Deum, ſi diceretur *Pſal. 5. b* per liberum arbitrium poſſe ſurgere, vnde hoc: Dirige in conſpectu tuo viam meam. Quandoque gratiæ, et libero *1.Cor. 15 b* arbitrio ſimul, vnde Apoſtolus: Non ego operor illud, ſed gratia Dei mecum. *Vias tuas Domine demonſtra mihi.* Tria *Tria petuntur.* enim petit, qui hæc loquitur, manifeſtationem, ſcientiam, et diſcretionem. Manifeſtationem in præceptis, ſcientiam in conſilijs, diſcretionem in veris. Demonſtratur præceptum, quaſi ad oculum, ecce *via:* docet conſilium, quaſi ad intellectum, ecce *ſemita: Dirige me in veritate*, quaſi ad diſcernendum, et bene diſtinguendum. Nam præcepta ſunt manifeſta, conſilia occulta, uera ad diſcernendum ſunt ambigua. *Reminiſcere.* Nota, Impe*Matt.22. d* ratiuus quandoque imperatiue ponitur, vt hic: Dilige proximum tuum, ſicut teipſum. Quandoque deprecatiue, vt *Pſ.75.b* hic: Quandoque hortatiue, vt hoc: Vouete, et reddite: *Mat.19. c* Vende omnia, quæ poſſides, et da pauperibus. Quandoque permiſſiue, vt hic: Quod facturus es, fac cito. Quan*Ioan.13. c* doque ponitur pro optatiuo, vt hic: Sanctificetur nomen tuum. Non quia hæc vox optatiui, ſcilicet quia ponitur *Mat.6.b* ſine vtinam. *Secundum miſericordiam tuam memento mei.* *Deus dicitur videre.* Deus dicitur videre, pro punire, vt hic: Vultus autem Domini ſuper facientes mala: Et, pro miſereri, vnde hic: *Pſal.33.c* Oculi Domini ſuper iuſtos. Nam dicitur videre pecca*Ibidem.* tum, id eſt punire: videre hominem, pro miſereri, et vi*Gen.1.d* dere pro cognoſcere, vnde hoc: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona. Et videre pro per gratiam habere, vnde hoc: *Vide humilitatem meam. Innocentes,* *Corpus octo modis accipitur.* *et recti adhæſerunt mihi.* Hoc nomen, corpus, octo modis accipitur. Significat enim Chriſtum, vnde hoc: Vbi fuerit

fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ, id est, Christus, fuerunt congregati, et sancti. Quandoque perfectionem, vnde hoc: In quo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, idest perfecte, vt dicit Apostolus. Quandoque defectum habet, et mortalitatem: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Quandoque bonorum operum congeriem, vnde hoc: Si oculus tuus fuerit simplex, idest deuotio, & totum corpus tuum lucidum erit, idest opera. Quandoque congeriem malorum operum: vt hic, secundum vnam expositionem: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quandoque coniugem, vnde hoc: Qui fornicatur in corpus suum, vt hic fiat distinctio, peccat. Vel qui fornicatur in corpus, idest in coniugem, peccat, idest contra honorem coniugis. Quandoque Ecclesiam triumphantem: et illius corporis vmbra est Ecclesia militans, vnde hoc: Habitantibus in regione vmbræ mortis, *et cetera*. Vnde dicitur in Actibus Apostolorum, quòd in vmbra Petri corporis, sanabantur infirmi, idest in Ecclesia militante. Quandoque Ecclesiam militantem, vnde hoc: Nos sumus vnus spiritus, et unum corpus cum Deo. Quandoque temporalia, vnde hoc: Qui fornicatur, idest, qui a Deo recedit, in corpus suum peccat, idest per temporalia distrahitur, et ita potest exponi moraliter.

Mat. 24. c *Colofs. 2. b* *Rom. 7. d* *Mat. 6. e* *Rom. 7. d* *1. Cor. 16 d* *Isa. 9. a* *Act. 5. e* *1. Cor. 12 b* *1. Cor. 6.*

PSALMVS DAVID XXV.

IVdica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.] Scilicet vellem scire, qualis sum, sed de me vera discernere non possum. Nam amor priuatus, quem habeo erga me, aufert mihi de me meum iudicium. Ergo, *Iudica me*. Quid dicis de te? Ego sum veritas: quod ego dicere non possum, quia omnis homo mendax, Ergo, *Iudica me. Quoniam ego in innocentia mea ingressus sum*. Tu intus eras, et ego foris: et idcirco te audire non poteram, sed iam intus sum, obseruans illud: Præuaricatores redite ad cor. Loquere Domine, paratus sum audire, quid loquatur in me Dominus Deus Nota, Quidam sunt extra, per cogitationem, alij per dilectionem, alij per vtrumque. Nam qui vanitatem cogitat, quamuis non amet, extra est, per cogitationem: qui amat vanitatem, & ta-

Ioan. 14. a *Isa. 46. e* *Ps. 84. b* Extra se quo modo.

& tamen non cogitat sæpe, extra est, per dilectionem. qui eam amat, & cogitat, extra est per dilectionem, & cogitationem. Sic aliquis dicitur intus tribus modis. Ergo, *Iudica me*, quia intus sum. *Nam in innocentia mea ingressus sum:* sed ignosce mihi, quia innocentia erat, secundum meum arbitrium sed vera forsitan non erat, secundum tuum iudicium. Ergo, *Iudica me: quia in innocentia mea ingressus sum.* Sequitur: *In Domino sperans non infirmabor*. Adam intus erat, & sanus erat, sed sanitatem non seruauit, quia non in Domino sperauit. Diabolus non solum in intimis, sed etiam in summis bonis conditus erat, sed infirmatus est, quia in potentia sua sperauit. Vterque eiectus, & infirmatus: Ego autem *in Domino sperans, non infirmabor*. Sequitur: *Proba me Domine, & tenta me*. Duo sunt facienda, declinare mala, & bona facere. *Proba me*, vtrum paratus sim ad bona facienda: *Tenta me*, vtrum edoctus sim ad mala vitanda: *Proba*, per aduersa: *Tenta*, per prospera. Duo sunt, quæ faciunt perfectum, virtus, & sapientia. Vtrumque volo. Per probationem proficimus ad virtutem: per tentationem ad sapientiam: vt vtrumque habeam, *Proba, & tenta me*. Sequitur: *Vre renes meos, & cor meum*. Scio, quia concupiscentia aliquando surgit ex carne, aliquando ex mente. Ad extinguendam prurigi-nem carnis, *Vre renes.* Ad extinguendum desiderium cordis, *Vre cor:* Vre carnem igne tribulationis. Vre mentem igne compunctionis: Ideo, *Vre renes meos, quoniam misericordia tua ante oculos meos est: & complacui in veritate tua*. Non mea fortitudine, sed tua misericordia confido, *Quia misericordia tua ante oculos meos*, scilicet oculum prouidentiæ, & oculum intelligentiæ: qui vterque figuratur in te. *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate tua,* id est, in promissione tua. Nam scio, quia verax es, in promissis tuis. Sequitur: *Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo*. Tria sunt, quæ odit Deus, vanitas, iniquitas, & malignitas: & quartum est, quod detestatur, idest, impietas. Vanitatem persuadet nimius amor sui: iniquitatem infert inordinatus amor mundi: malignitatem generat odium populi: impietatem nutrit contemptus Dei. Curis carnis increbrescere, vanum: in gloria mundi ceteros velle præ-ire,

Duo facienda.

Concupiscentia.

Tria sunt, quæ Deus odit.

ire, iniquum: inimicitias in proprios exercere, malignum: contra Deum superbire impium. Propheta volens illa quattuor vitare, dixit: *Non sedi cum concilio vanitatis*, & cetera. Sequitur: *Lauabo inter innocentes manus meas*. Geminæ manus, geminum opus iustitiæ, & misericordiæ, idest: Exercebo me in hoc opere, videlicet: *Lauabo inter innocentes manus meas: Et circumdabo altare tuum Domine*. Ita vt primum velum, & secundum transeam, & intrem in sancta, & in sancta sanctorum. Intrat primum velum, introibo ad orationem secretam. Intrat secundum, ad contemplationis arcanum. *Proba me Deus*. Nota, Nostras passiones Deo attribuimus per figuram, quæ dicitur Anthropospathos, idest, hominis conuersio: & hoc fit quinque modis: Vt, cum Deo attribuitur, quod facit per aliquem, qui dicitur irasci, quia irascitur per aliquem fidelem: vel in aliquo, cum dicitur facere, quod permittit, vt: Indurauit Deus cor Pharaonis. Vel dicitur facere quod fecit, vt: Vocauit lucem, idest vocari fecit. Vidit cuncta, quæ fecit. Vel cum uidetur aliud facere, quod non fecit, ut hic: Heli, Heli, quare dereliquisti me, videbat ur Pater dereliquisse filium. Vel propter concomitans, siue sit antecedens, siue consequens, ei aliquid attribuitur. Vel dicitur irasci, cum punit, quia pœna solet sequi iram in naturalibus. Vel cum dicitur diligere aliquid, vel aliquem, quia prædestinat, et remunerat, vel apponit gratiam, vel conseruat in esse. Hæc sunt concomitantia dilectionem. *Vre renes meos, & cor meum*. Est ignis Deus, vnde Moyses: Deus noster, ignis consumens est. Est ignis, Spiritus sanctus, vnde hoc: Ignem veni mittere in terram. Est ignis, charitas, vnde hoc: Ante faciem eius erat ignis. Ignis, luxuria, vnde hoc: Iuuenes eorum comedit ignis. Est ignis, pœna, vnde: In iudicio ignis præcedit eum. Est ignis, sermo diuinus, vnde hoc: Ignitum eloquium tuum vehementer. Est etiam ignis, spiritus, vnde hoc: Qui facis Angelos tuos, spiritus, *& cetera*. *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate*, & cetera. Misericordia Dei est, qua parcit: veritas, qua corrigit. Per misericordiam pœnitentes ab indulgentia non repellit: per veritatem Dominus peccata puniens, causam nostram, non personam, respicit. Qui vult saluari, vtrumque habeat, sicut Propheta. Sequitur: *Vt videam voluntatem*

Geminæ manus.

Anthropospathos.

Exod. 10. g. 11. d

Gen 1. a

Psal. 21. a

Deut. 4. d

Luc. 12. f

Ioel 2. a

Psal. 77.

Psal. 118.

Heb. 1. b

Misericordia Dei.

Veritas.

Voluntatem Domini videre, quid. tatem Domini. Voluntatem enim Domini videre, est ueritatem agnoscere, templum visitare, veritatem diligere, vtrumque habeamus. *Non sedi cum concilio vanitatis.* Vanitas est in verbis, vnde hoc: Vana locuti sunt, vnusquisque ad proximum suũ. Est vanitas in facto, vnde hoc: De vanitate in idipsum: Et illud: Euanuerũt in cogitationibus suis. Est vanitas in homine ipso, vnde hoc: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Nam homo est vanitas, quia corruptibilis. *Circumdabo altare.* Altare est crux, vel dicitur crux, propter duo, scilicet propter altitudinem, & immolationem, quasi alta Ara, vnde hoc: In ara crucis torridũ. Quandoque significat mentem, vt hic: quandoque incarnationem, vnde hoc: Altare de terra facietis mihi, idest Christum credetis natum de terra, idest de virgine Maria. Quandoque Deum, vnde hoc: Introibo ad altare Dei, & sequitur, exponendo: ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Quandoque æternam gloriam, vnde hoc: Constituite diem sollemnem, *& cetera.* Quandoque corpus Christi, vnde Apostolus: Habemus altare, de quo edere non habemus potestatem, nisi qui tabernaculo deseruiũt. Sacrificium primum cælestis: Ecclesiæ secundum, militantis Ecclesiæ. Quandoque orationem, tum vocis, vnde: Altare holocaustorum, quod erat sub dio: tum cordis, altare incensi, quod erat inter velum, vnde Apostolus: Orabo spiritu, orabo & mente.

Psal. 11. a — *Psal. 61. c* — *Rom. 1. c* — *Eccli. 1. a* — Altare, crux. — Hymn. Domin. in albis ad Vesp. — *Exo. 20. a* — *Psal. 42.* — *Exo. 12.* — *Heb. 13. b* — *1. Cor. 14. c*

PSALMVS DAVID XXVI.

D*ominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?*] Dominus dat scientiam, vnde: *Dominus illuminatio*. Sed, ne scientia inflet, dat virtutem, vnde: *Salus mea.* Et ne amittat, dat protectionem, vnde hoc: *Dominus protector vitæ meæ.* Dat securitatem, vnde hoc: *A quo trepidabo?* Vnde Apostolus: Certus sum, quòd neque mors, neque vita. Nota: Anaphora est, vt dicit Beda, cum eadem dictio sæpe in principio diuersorum versuum repetitur, vt hic: *Dominus illuminatio mea. Dominus defensor vitæ meæ.* Vel quando in eodem versu eadem dictio repetitur, vt hic: Vox Domini, *et cetera.* Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros *Psalmus Dauid, priusquam liniretur.*

Rom. 8. 9. — Anaphora. — *Beda de schemat. sacræ scripturæ.* — *Psal. 28. b*

tur. Nota: post primam unctionem, quam homo accipit in baptismo, antequam secundam habeat in cælo, recipit perturbationem: & ad hoc significandum, in sabbato Paschæ, post alleluia, sequitur tractus. Nota: est paries corruptionis, scilicet caro, unde hoc in Cantico sponsæ: En ipse stat post parietem nostrum. Est paries, fidelis populus, unde dicitur, quòd duo parietes uenerunt ad unum lapidem angularem. Est paries hypocrisis, unde dicitur: Paries dealbatus: Anima quandoque dicitur ratio, unde dicitur: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Quandoque sensualitas. Et anima mea & uenter meus, idest sensualitas, & caro. Quandoque voluntas, vnde hoc: Ne tradideris me in animas tribulantium. Quandoque suauitas, vnde sic solet exponi hoc: Diliges Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, idest suauiter. Quandoque quod valde diligitur, vnde hoc: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. *Et visitem templum eius*. Vnde hoc: Soluite templum hoc, idest corpus: & illud: An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti? Quandoque mundus, vnde Isaias: Et ea, quæ sub ipso erant, idest opera mundi. Quandoque iustus, vnde: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Quandoque cælum, vnde Dominus: Exaudiuit de templo sancto suo. Hic autem accipitur pro iusto, & pro cælesti. Hierusalem. *In petra exaltauit me*. Nota: Christus dicitur petra, lapis, saxum. Petra enim dicitur, quòd frangi potest: saxum, quòd frangi non potest, vnde: Christus mortalis, dicitur petra: immortalis, dicitur saxum, vnde hoc: Suxerunt mel de petra, oleumq. de saxo durissimo, idest miracula de Christo mortali; Spiritum sanctum, de eo immortali. Nota iterum differentiam inter lapidem, & petram. Nam lapis est paruus & politus: Petra, magnus & rudis. Christus ergo potest dici petra, quia conteret in iudicio inimicos suos. Et ante passionem potest dici petra, idest non politus passione: in quo mortalitatem deposuit. Lapis autem, quia paruus natus, & humilis. Vnde dicitur, quòd lapis ille prius paruus, postea creuit in montem magnum. Et potest dici lapis post passionem, in qua fuit politus. *Exaudi Domine vocem meam*. Nota, quòd triplex labor est in præsenti, scilicet, intelligentiæ, pœnitentiæ, sustinentiæ. De primo: In labore

[Margin notes: Paries quot modis. / *Cant.2.b* / *Act.23.a* / *Psal.62.b* / *Psal.30.b* / *Psal.26.* / *Mat.22.d* / *Act. 4. f* / *Ioan. 2.* / *1.Cor.6.d* / *2.Cor.6.d* / *Psal.17.a* / Christus dicitur petra, lapis, saxũ. / *Deut. 32. b* / Lapis. / Petra. / *Dan.2.e* / *Gen.3.d*]

Psal.17.b labore & sudore vesceris pane tuo. Nam tenebrosa est
Sacra scriptura difficilis. aqua in nubibus aeris. Nam sacra scriptura cum difficultate intelligitur. De secundo: Laboraui in gemitu meo.
Psal.6.a De tertio, vt hoc: Laboraui sustinens. Nota: Clamor,
Isa.1.d integritas cordis, vnde: Clamaui in toto corde meo. Est
Psal.118. clamor materialis, vnde hoc: Clama, ne cesses, exalta
Isa.58.a vocem tuam. Est clamor mentis, vt Susannæ, & Moysis.
1.Re.28.c *Ne declines in ira a seruo tuo*. Deus declinat a quibusdam in ira, quando non corrigit, vnde hoc: Zelus meus recessit
Psal.6.c sit a me: quandoque, quòd non damnat, vnde hoc: Recedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Quandoque declinat in misericordia, quando exponit eos tor-
Psal.21.a mentis, vnde: Vt quid dereliquisti me? Et hoc: Deus re-
Psal.59.a pulisti nos, & destruxisti nos. Declinat in misericordia, quando permittit peccare, vt ille fortior surgat, vt in Petro. Propheta docet patientiam, vnde hoc: *Expecta Dominum:* Fortitudinem, vnde: *Viriliter age*. Consolationem, vnde hoc: *Confortetur cor tuum*. In omnibus his perseuerantiam, vnde hoc: *Sustine Dominum*, supple perseueranter, sic & hic exponitur.

PSALMVS DAVID XXVII.

AD *te Domine clamabo*.] Christus dicitur caput nostrum, quia est cum corpore eiusdem naturæ, vnde
Mat.1.d dicitur: Emmanuel, idest nobiscum Deus, & quia super-
Psal.8. eminet, vnde hoc: Eleuata est magnificentia tua super cæ-
Mat.28.d los. Et quia cetera membra regit, vnde hoc: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Et quia plenitudi-
Isa.11.a nem habet scientiæ, & donorum, vnde hoc: Super eum
Ioan.1. requieuit spiritus, scilicet spiritus sapientiæ, *& cetera*. Et nos de plenitudine eius omnes accepimus. Nam vnguentum a capite suo ad vestimentum effusum. *Exaudi domine*
Oratio. *vocem deprecationis meæ*. Nota: Oratio de bonis adhiben-
Deprecatio. dis, deprecatio de malis remouendis, vel deprecatio, quasi deorsum precatio, & fit ad hominem, & oratio ad Deum.
Psal.16.a Item deprecatio valida, & oratio assidua, vnde hoc: Exaudi Domine orationem meam, cum deprecor, idest valde precor. Primo est remotiuum, secundo remissiuum, ter-
Deus in cælo. tio intentiuum. *Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum*. Nota, Deus dicitur esse in cælo, non pro dignitate

dignitate elementi, sed quia omnia suum ordinem seruant: Veritas tua semper est in cælo. Primus confusor ordinis, scilicet diabolus, a cælo in terram deiectus mansit in terra, scilicet in hoc malignoso aere: & in hac terra ordinem mutauit. Si enim in cælo post peccatum remansisset, etiam ibi ordinem mutasset. Ideo ibi Deus dicitur habitare, vbi ordo seruatur: non in terra, vbi ordo confunditur. Nota, cum oramus, vertimus nos ad Orientem, quia Dominus ascendit super cælos ad Orientem. Vel mystice: Orientia ante oculos, occidentia post tergum debemus habere: quod repræsentatur, cum quis orat, quia faciem ad orientem, dorsum ad occidentem vertit *Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit vocem meam*. Quidam dicunt, quòd benedicere alicui, est benedicere ad vtilitatem eius. Vnde Berengarius constituit dicendum: Benedicamus Dominum, & non Domino: quia non ad vtilitatem eius fit benedictio. Nos autem dicimus, quòd vtrumque potest indifferenter dici. Sciendum vero, quòd creatura benedicit creaturam, creatura Creatorē, Creator creaturam. Creatura creaturam, ei bonum optando: creatura Creatorem, duobus modis, laudando, & bonum ei tribuendo. Creator creaturam, augendo, & hoc duobus modis, scilicet augendo in numero, & merito: sic enim crescit Ecclesia. *Et refloruit caro mea*. Flos, humanitas Saluatoris, vnde hoc: Egredietur virga de radice Iesse, & flos, *& cetera*. Quandoque significat gaudium æternitatis, vnde hoc: Iustus, vt palma, florebit. Quandoque natiuitatem hominis, vt hic: *Refloruit caro mea*. Quandoque prosperitatem, vnde hoc: Tamquam flos agri, sic efflorebit, idest, quoniam pulchrius est, vt diuitiæ, quæ cito transeunt. Hinc est, quòd Ziphei, idest florentes, persecuti sunt Dauid. Quandoque nuncium boni operis, vnde hoc: Vineæ florentes odorem dederunt. Quandoque supereminentiam & gloriam, vnde hoc: Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. In Ecclesia tria sunt genera hominum, vnum nō sperantium, aliud desperantium, tertium sperantium. Primum, in vitijs: secundum in pœnis: tertium habitat in proprijs meritis. Immunda est habitatio primi, anxia secundi: sed stulta & periculosa est tertij, quando scilicet confidunt in virtute sua, & in libero arbitrio, moraliter.

Oratio ad orientē versus. *Psal. 67.*

Benedicere.

Reflorescere.

Isa. 11. a

Psal. 91. c

Ps. 102. b

1. Reg. 23. 26. a

Cant. 2. c

Ps. 131.

Tria genera hominū in Ecclesia.

PSALMVS DAVID XXVIII.

AFferte Domino filij Dei.] Differentia est oblationum, & item differentia offerentium. Nam sicut serui, mercenarij filij. Seruo sufficit metu gehennæ de malis pœnitere: mercenario causa mercedis a malis abstinere: filio etiam parum est pro Domino animam ponere. Ad seruos pertinet pœnitentia, mercenarios abstinētia, filios patientia. Ergo, *O filij Dei afferte Domino*, quā hostiam, *filios arietum*. Arietes sunt Prophetæ, & Apostoli: qui gemino cornu, idest scientia vtriusque testamenti aduersarios hæreticos ventilant: filij autem eorum sunt bona opera & fortia. Ergo filij Dei afferant fortia opera & perfecta Domino. Ad imitationem eorum: *Afferte, afferte: Domino, Domino*, vtrumque repetitur, hostiam pro stola duplici, ne puniat nos, duplici contritione. Pro stola corporis afferte hostiam bonæ actionis: pro stola mentis, hostiam piæ deuotionis. *Afferte Domino*: Domino corporum, Domino spirituum. Semel Dominus, quia potest temporalia dare, vel mala: iterum Dominus, quia dabit æterna præmia, vel tormenta. *Afferte Domino*, qui potest corpus, & animam perdere in gehennam: vel etiam glorificare: & ideo Dominus est. Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere: & ideo sunt Domini non geminati. Ergo, *Afferte Domino filij Dei*. Congrua verborum distinctio. Deus bonitatem sonat: Dominus potestatem designat. Ex hoc innuit, quia, quòd filij Dei sumus, gratia est, non meritum; quòd seruitium exhibemus, debitum est, non beneficium. Sequitur: *Afferte Domino gloriam & honorem: afferte Domino gloriam nomini eius*. Nota, In primo versu, & in secundo bis ponitur, *Afferte*. Primo dicitur *afferte, afferte*, propter vos: secundo, *afferte, afferte*, propter proximos. Primo, afferte filios arietum, ad meritum: secundo, afferte gloriam & honorem, ad exemplum. Nota, Sunt enim proximi boni, sunt & mali. Propter bonos, afferte gloriam & honorem: propter malos, afferte gloriam nomini eius. Laudibus Deus glorificatur, vnde: *Afferte Domino gloriam*. Operibus, vnde: *Afferte Domino honorem*. Pro bonis, *afferte Domino gloriam nomini eius*, vt ad exemplum vestri ita faciant, & discipli-

Arietes.

Ricar. de S. in not. huius psal.
Idem, ut supra.

Mat. 10. e

Deus Dominus.

Ricardus ut supra.

Proximi boni, & mali.

disciplinam Christi honorent. Pro malis. *Afferte Domino*
gloriam nomini eius, vt quamuis ad exemplũ vestri ita non *Ricardus ibi-*
faciant, saltem disciplinam Christi laudent. Sequitur: *dem.*
Adorate Dominum in atrio sancto eius. Prius hostias offer-
re præcipimur: deinde adorare iubemur intus. Prius, ne
intremus vacui: secundo, ne stemus ociosi. Sunt autem Fluctuatio-
fluctuationes mentis humanæ, & cogitationes vanæ, vel nes mentis.
vagæ, & diuersæ. Sed ne timeas, quia *vox Domini super*
aquas multas. Si times de infirmitate tua, cogita, quia *vox*
Domini in virtute. Si times de pusillanimitate, cogita,
quia *vox Domini in magnificentia*. Si times elationem mẽ-
tis, idest superbiam, cogita, quia *vox Domini confringen-*
tis cedros. Metuis incentiua libidinis: sed agnosce, quia
vox Domini intercidentis flammam ignis. Hic cogita, &
habebis remedium contra prædicta. Non timeas fluctua- *Psal.61.*
tionem mentis, quia *vox Domini super aquas multas*: Qui *Gen.1.*
conuertit mare in aridam, & ad vocem eius congregabun-
tur aquæ in unum locum, ut appareat arida, idest, carens
fluxu vitiorum. Sed quo modo hoc fiet? Ad vocem Domi- Intonat
ni, quia *Deus maiestatis intonuit super aquas multas*. Deus.
Aliquando intonuit, vt Deus, aliquando intonat, vt Do- *Ric. de S.*
minus, quando minatur mala æterna. Intonat, ut Deus: *Vict. in not. huius Psal.*
qui solus potest dare bona æterna, vel mala, quando irro-
gat. Mala temporalia intonat, vt Dominus, quando ali-
quis sano corpore conteritur: scias, *quòd Deus maiestatis*
intonuit, vel quando quis morbo valido corporis, vel dam-
no temporalium compulsus, prauam uitam deserit: scito,
quia Dominus maiestatis intonuit ei. Sequitur: *Dilectus*
quemadmodum filius vnicornium. Hic dilectus filius patris
est: qui dilectus est a patre, vnde Pater: Hic est filius meus *Mat. 3. d*
dilectus: a sponsa, vnde ipsa: Adiuro vos filiæ Hierusa- *17. a*
lem, si inueneritis dilectum meum, ut annuncietis ei, quia *Cant. 8. a*
amore langueo: & ab Angelis, vnde dicitur: In quem An- *1. Pet. 1. b*
geli perspicere desiderant. Item ab hominibus, vnde hoc: *Agga. 2. b*
Veniet desideratus cunctis gentibus. Filius Dei, quare di- Vnicornis
citur dilectus, sicut filius vnicornium? Vnicornis in tan- natura.
tum diligit filium, quòd mauult mori, quàm fetum amit- Vnicornes
tere, vel etiam viuum perdere. Vnicornes sunt sancti Mar- sancti mar-
tyres, qui sanguinem fuderunt, ne filium, idest Christum tyres.
amitterent. Ergo est *dilectus, sicut filius vnicornium.* Qua- Sancti qua-
re sancti dicuntur vnicornes, hæc est ratio: Genus huma- re vocantur vnicornes.

num ante peccatum habuit geminam fortitudinem, scilicet cornu geminum, integritatem mentis, & corporis. Integritatem corporis accepit contra mortalitatem: integritatem mentis contra iniquitatem. Sed homo congressus cum diabolo cecidit, & diabolus vnum cornu prorsus ei abstulit, alterum inclinauit: quia homo vitare mortem non potest. Vnum cornu perdidit, dextrum cornu inclinatum gerit. Sed visitauit nos oriens ex alto, scilicet dilectos, & erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui. Sancti ergo in præsenti vnicornes sunt: in futuro duo cornua habebunt. Nam omnia cornua peccatorum confringentur, & exaltabuntur cornua iusti. Nam prima hominis fortitudo fuit, posse non mori, & posse non peccare: in futuro habebit non posse mori, & non posse peccare. Ecce quare sancti dicuntur vnicornes. Nunc quæramus, quare filius eorum dicatur Christus. Interrogemus Christum filium, qui dixit: Quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est. Filius patris, est sapientia patris, voluntas patris: voluntas hominis, quædam proles virtutis est. Sed eadem voluntas est tua, & patris. Idem est filius tuus, & patris: immo, quod plus est, potens esse & pater, & mater eius. Nam quando veritatem intelligis, vel alios intelligere facis, Christum gignis, idest veritatem, & ita es pater. Quando veritas tibi vel ab alio persuadetur, Christus in te conspicitur, idest veritas, & ita es mater eius. Potes etiam eum gignere in corde tuo, & in corde alieno, & concipere a corde, & ab ore alieno. Christus autem, idest ueritas, in te intellectu gignitur, consensu concipitur, affectu nascitur, effectu nutritur. Ergo in lege maledicta est, quæ talem filium non peperit, idest veritatem sic, quia talem filium non gignit. Sequitur: *Vox Domini intercidentis flammam ignis*. Flammam quandoque Deus abstulit totam, vt tribus pueris in fornace positis. Forte pueri non erant, quibus Dauid loquebatur, a puritate, sed in electa ætate. Ideo flamma eis salubriter seruabatur ad reprimendam elationem: in parte extinguitur ad turpitudinis cautelam, vt Paulo non remotus est Angelus Satanæ, ne magnitudo reuelationum eum extolleret. Sed forte cum quis plene conuersus est, efficitur, vt paruulus, tunc flamma ei prorsus extinguitur, vt tribus pueris, a puritate sic vocatis.

Luc. 1. g — *Psal. 74. b* — *Ric. vt sup.* — *Mat. 12. g* — *Ric. vt sup.* — *Dan. 3. d e* — *2. Cor. 12 a*

Est

Eſt autem veritas mentis, oris, operis. In corde ſimplicitas, in ore veritas, in corpore ſinceritas. Hos tres pueros habemus, cum ſanctum meditamur, uerum loquimur, iuſtum operamur. Talibus pueris extinguitur ideo flamma ignis. Nota: Ignis, fomes peccati: flamma ignis, peccatum fomitis. Sequitur: *Vox Domini præparantis ceruos*. Ceruus eſt animal velox, pauidum, ſerpentibus inimicum. Vis audire ceruum velociter currentem? Viam mandatorum cucurri. Vis audire ceruum formidantem? Beatus homo, qui ſemper eſt pauidus. Vis audire ceruum ſe præparantem ad ſerpentium interfectionem? Mortificate membra veſtra ſuper terram. Hæc tria ſcias ad ceruum pertinere, ſcilicet velociter currere, cautum, & prouidum eſſe, uenena vitiorum audacter deſtruere. Actio itaque expedita, prouida, iuſta, ceruos facit. Quia inquantum eſt expedita, velocitatem tribuit: inquantum prouida, cautum & prouidum reddit: inquantum iuſta, vitiorum venena extinguit. Qui talia agunt, ſecure ceruis comparantur. In talibus Dominus reuelabit condenſa, ideſt ſacram ſcripturam obſcuram. Ecce ad hoc eſt uox Domini. Sed quandoque emittit Dominus vocem ſine ſermone, quandoque ſermonem cum voce, quandoque ſonum cum voce. Nunc autem, ſicut ipſe dicit, ſtridet, vt plauſtrum onuſtum feno: nunc ſibilat, vt apis, quæ eſt in extremo Aſſur, ſicut legitur in Iſaia. Nunc rugit, vt leo. Quandoque emittit eloquium ſuum terræ, & velociter ſermo eius currit. Dominus ergo habet ſonum in adminiſtratione operis, vocem in reuelatione veritatis, ſermonem in aſpiratione voluntatis. Sermo proprie rationabilium, vox irrationabiliū, ſonus inanimatorum. Sed hoc alias. Sequitur: *Dominus diluuium inhabitare facit*. Aqua ſapientiæ multis modis ſe effundit. Nam quandoque facit puteum, quandoque ciſternam, quandoque fontem ſalientem, quandoque excreſcit in lacum, vel in ſtagnum, vel in riuum, vel in fluuium, vel in abyſſum, vel in diluuium. Ecce differentiæ decem ſapientiæ Dei. Fortaſſis in diluuium inundauerat ei, qui exclamauit: O altitudo ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. Iudicia Dei abyſſus multa: quando ſcilicet aqua ſapientiæ tranſcendit colles, & montes, ideſt virtutes hominum, & virtutum cacumina, ideſt quandoque copioſe ſe dat. Poſtquam Gigantes perierunt, diluuium inundauit, ideſt

Veritas. *Ric. vt ſup.* Ceruus. *Pſ. 118. d* *Prou. 28. c* *Col. 3. a* *Pſal. 28. b* *Amos 2. d* *Iſa. 7. c* *Pſ. 147. a* Sermo. Vox. Sonus. Proprietas aquæ. *Ric. hoc ipſū verſu in notat. Pſal.* *Rom. 11. d* *Pſal. 37.* *Gen. 6. & 7.*

idest postquam malitia perijt, aqua sapientiæ se late diffudit. Existenti in diluuio cælum non terra apparet: vt rapto per contemplationem vsque ad tertium cælum, idest innotuit scientia cæli, non terræ, idest arcana Dei, non
2.Cor. 12 a terrena. Paulo in raptu, tale diluuium inundauit. Post tale diluuium: ***Dominus sedebit rex in æternum***. Sequitur: ***Et Dominus virtutem populo suo dabit***. Quis enim Domi-
Ric. hoc versu. nus, aut quis populus. Dominus est sapientia patris, de populo eius est omnis voluntas bona, cogitatio munda, desiderium sanctum, consilium rectum, intellectus uerus,
Psal. 14. affectus ordinatus. Regi placet hic populus: quia beneplacitum est Domino in populo suo. O quàm dissimilis est ab
Isa. 9. a illo populo, qui ambulauit in tenebris, donec vidit lucem magnam. Hic populus, est maligna cogitatio, siue vo-
Luc. 1. g luntas. O popule, quàmdiu sedebitis in tenebris, et vm-
Isa. 52. c bra mortis. Exite de medio Babylonis: venite ad illum,
Ioan. 1. qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundũ. Sequitur: ***Dominus benedicet populo suo in pace***. Benedictio erit in pace, & non dabitur hic requirentibus eã, secun-
Psal. 33. dum illud: Inquire pacẽ, & persequere eam. Pax autem ali-
Pax, vt varie quærenda. ter quęrenda est a Deo, aliter conquirenda a mundo, aliter a carne, aliter a diabolo. Illã, quæ est spiritus ad Deum, debet
Ric. hoc versu. quis humiliter impetrare: illam, quæ est spiritus ad mundũ, fortiter exhibere: illam, quæ est spiritus de carne, violenter exigere: illã, quę est spiritus de diabolo, precibus apud Deum obtinere. Prima pax, quæ est ad Deum, adipiscenda est per obedientiam: sed quę est ad mundũ, conseruanda est per patientiã: tertia, quæ est de carne, acquirenda est per abstinentiam: quarta, quæ a diabolo, obtinẽda per prouidentiam. De
Luc. 2. a prima dicitur: Gloria in excelsis Deo: De secunda: Pacem
Ioan. 14. d relinquo uobis. De tertia, & quarta dicitur in Iob: Bestiæ terræ pacificæ erunt, *& cetera*. Et: Scies, quia pacem ha-
Iob 5. d bebit tabernaculum tuum. Per tabernaculum corpus, per
Ibidem. bestias terræ, maligni spiritus intelliguntur, uel sic potest exponi: ***Afferte Domino filios arietum***. Philisthæi posuerunt arcam Domini, iuxta idolum Veneris Dagon. Sic mali sacerdotes, quando ponunt filium Virginis iuxta filium
1. Reg. 6. a Veneris in altari. Nota: Philisthæi fecerunt anos aureos, vt liberarentur ab infirmitate, quam habebant in illa parte: quod erat eis, eo quòd abstulerant arcam Iudæis. Sic modo facit quis membrum pro membro, in quo infirmatur.

tur. Et afferte ad altare filios arietum: Apostoli dicuntur arietes propter quattuor, quæ arietibus conueniunt, scilicet quia generant, vnde hoc: Ego per Euangelium vos genui: quia habent duo testamenta, quasi duo cornua. Quod repræsentant duo cornua mitræ, vnde hoc: Bonus homo de bono thesauro, profert bonum, & noua, & vetera. Quia sunt duces ouium, vnde hoc: Principes Iuda, duces eorum, principes Zabulon, *& cetera*. Item quia impugnabant aereas potestates, vnde hoc: Gladium suum vibrauit. Debent enim inimicos impugnare gladio verbi Dei. Nota hanc præpositionem, scilicet præ, quæ notat quandoque comparationem ad tempus, tum in bono, tum in malo. In bono, vt hic: Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, idest fecisti eum immunem a peccato, ante natiuitatem. In malo vt hic: Præuenerunt, & præoccupauerunt me laquei mortis, idest antequam essem mei iuris, habui originale, quod est, laqueus mortis. Ad tempus, vt hic: Præualuit in vanitate sua, idest plus fuit vanus Antichristus, quàm alij. ***Adorate Dominum in atrio sancto eius.*** Atrium quandoque dicitur Ecclesia triumphantium, vnde hoc: Stantes erant pedes nostri, *& cetera*. Quandoque Ecclesia militantium, vnde hoc de Petro, quando incepit peccare: Petrus introiuit in atrium principis sacerdotum. Quandoque mens igne charitatis succensa. Nam in atrio solebant facere ignem, vnde atrium ab atro fumo dicitur. Quandoque initium conuersionis, vnde hoc: Introite portas eius in confessione, *& cetera*. Quod sequitur in versu est de alia sententia. Quandoque confessionem diuinitatis, scilicet in Christo, vnde hoc: Beatus, quem elegisti, & assumpsisti, habitabit in atrijs tuis. ***Comminuet eas tamquam vitulum Libani.*** Est vitulus innouationis, vnde hoc: Ponam super altare tuum vitulos. Est vitulus confessionis, vnde dicitur: Vitulus labiorum. Est vitulus Redemptionis, vnde dicitur: quòd Aaron vitulum obtulit, idest Christum Redemptorem. Est vitulus mortificationis, vt hic dicitur: Nota, progressum: Deus ante legem vocauit se Dominum, vel dixit se esse Dominum, vnde hoc: Ego sum Dominus Deus Abraam, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Et: Qui est, misit me ad vos. In tempore legis dixit, se esse vnum Deum, dicens: Dominus Deus noster, Deus vnus est. In tempore gratiæ dixit se

Apostoli, arietes. — *1. Cor. 4.* — Cornua Mitræ. — *Mat. 13 g* — *Psal. 67.* — *Psal. 7.* — Præ, quid notat. — *Psal. 20.* — *Psal. 17.* — *Psal. 51.* — Atrium. — *Ps. 121. a* — *Mat. 26. a* — *Psal. 99.* — *Ps. 64. a* — Vitulus. — *Psal. 50. d* — *Osea 14. a* — *Leu. 8. b. c* — *Exod. 3. b* — *Deut. 6. a*

Mat. vlt. d trinum esse, vnde hoc: Baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nota, in cruce est dolor confessorum: in sepultura, requies absolutorum: in resurrectione, vita iustorum: in ascensione, perfectio perfectorum: in consessu ad dexteram, gloria bonorum.

PSALMVS DAVID XXIX.

Plenitudo donorum in Christo.

EXaltabo te Domine, quoniam suscepisti me.*] Plenitudo donorum fuit in Christo, in quattuor, scilicet quantum ad meritum, quia omnia habuit: quantum ad vsum, quia omnibus vtebatur: quantum ad tempus continuum, quia non interrupit charitatem, immo perseuerauit: & quantum ad signum, quia etiam miracula fecit, & scientiam linguarum habuit, & prophetandi, quia non alij omnes. Nota, In hoc psalmo, agitur simul de passione, de resurrectione. Quia vita præsens modo tristia, modo læta profert. Nam humana felicitas varijs amaritudinibus est respersa. Ad hoc significandum, in ramis palmarum post processionem passio, quasi post lætitiam tristitia. Nam extrema gaudij luctus occupat. Nam factum est vespere, & mane dies vnus, vnde in Iob: Visitas eum diluculo, & subito probas illum. Omnia flumina tendunt in mare. Nota, ad domum faciendam, quattuor sunt necessaria, scilicet lignorum incisio, eruderatio, erectio, coniunctio Sic in domo spirituali, scilicet corpore Christi. Nam in primo facta est incisio, quando pars separata est a carne virginis, vnde dicitur: Lapis de monte sine manibus excisus. Eruderatio facta est in eius corpore, quando fuit mundatus ab omni contagione: & in resurrectione, quando caro eius refloruit. Erectio facta fuit in corpore, quia legitur, quòd in vtero contemplabatur & erigebatur ad Deum. Coniunctio facta fuit, quando verbum caro factum fuit, scilicet duæ naturæ coniunctæ sunt. Hac similitudine dicitur corpus Christi domus. *Ad vesperum demorabitur fletus*, & cetera. Res quandoque significatur ex qualitate temporis: & hoc tum in bono, tum in malo, vt hic: Quadam die, cum venissent filij Dei, & assisterent coram Domino, *& cetera*. Nam, quòd tentatio Iob incœpit in die, significat victoriam eius. In malo, vt, cum dicitur: Iudas nocte exijt. Quandoque ex qualitate

[Margin notes: Psalmus de passione & resurrectione. — Dominica Palmarum. — *Prou. 14. b* — *Gen. 1. a* — *Iob. 7. d* — *Eccl. 1. b* — *Dan. 2. g* — *Ioan. 1. b* — Corpus Christi domus. — *Iob. 2. a* — Tentatio Iob. — *Ioan. 13. e*]

qualitate aeris, vt quod dicitur in negatione Petri: Et hiems erat, scilicet pectoris, non tantum temporis: qualitate loci, vt quod dicitur: Israel in imo accepit legem, non in monte. Quandoque ex hora temporis, vt quod dicitur: Abraam vidit Angelos in meridie, quasi in charitatis feruore. Quandoque ex situ corporis, vt: Stephanus vidit cælos apertos, & Iesum stantem, idest adiuuantem. Quandoque ex ordine, vt maior ostendatur passio, vt, quod dicitur, quòd Iob prius amisit possessionem, quàm filios: ne, iam orbato, esset vilis rerum amissio, cum non essent heredes, quibus hæc seruarentur. Hoc reperitur in glossa super hunc locum. Iob, cum quadam die venissent filij Dei, vt assisterent coram Domino. Nota, Est vesper temporis, vnde dicitur, quò in vespere mundi Christus incarnatus est. Est perseuerantia operis, vnde hoc: Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam: idest perseuerabit in opere. Est vesper criminis, vnde hic: *Ad vesperum demorabitur fletus*. Est vesper aduersitatis, vnde: Factum est vespere, & mane dies vnus. Sic mane, principium est temporis, vnde hoc: Paterfamilias conduxit operarios in vineam suam. Est mane operis, scilicet iuuentutis, vnde hoc: Mane transeat, & vespere decidat, induret, idest in pueritia senescente. Est mane virtutis, vnde hoc, secundum unam expositionem: *Ad vesperum demorabitur fletus. et ad matutinum lætitia.* Et usquequo oriatur lux fidei: Mane astabo tibi. Et est mane prosperitatis, unde hoc: Vespere, & mane dies unus. Nota, In sollemnitatibus Christi, sicut in Natali, in Pascha, in die Pentecostes, non celebrantur octauæ. Non enim expectamus octauam Christi, scilicet eius Resurrectionem, nam præcessit: sed octauam Sanctorum celebramus, idest glorificationem eorum, scilicet in corpore, & in anima. Item septem diebus ante octauam, quasi septenario huius uitæ, expectamus octauam Sanctorum, scilicet utramque glorificationem, ut septenarius ad corpus, & ad animam referatur. Nam ternarius ad animam, propter tres uirtutes animæ: quaternarius numerus, ad corpus, propter quattuor elementales qualitates, quæ sunt in corpore. *Concidisti saccum meum*. Caro Christi dicitur saccus, propter asperitatem, quæ erat in carne, scilicet mortalitas, passibilitas, defectus nostri. Vnde in Natale Domini

Ioan. 18.
Exo. 19.b
Gen. 18.a
Act. 7. g
Iob. 2. a
Vesper.
Ps. 103. c
Gen. 1. a
Mat. 20. a
Psal. 89.b
Psal. 5. a
Gen. 1. a
De octauis.
Caro Christi quare saccus dicitur.

Ornatus templi in Natali Domini.

Domini templum solet tapezijs ornari, quasi saccis, ad significationem, quòd sollemnitas debet celebrari eius natalis, qui nunc incipit habere asperitatem. Sed in Pascha ornatur pannis sericis, ad significandum, quòd sollemnitas eius est, qui deponit saccum, scilicet mortalitatem, & & assumit pannum sericum, scilicet immortalitatem, leuitatem, delicias. *Circumdedisti me lætitia*, idest cinxisti me prima stola. Est triplex stola: est stola innocentiæ, unde hoc: Lauerunt stolas suas: est stola animæ, & est stola corporis.

Stola triplex.

Apo. 1. b

PSALMVS DAVID XXX.

IN *te Domine speraui, non confundar in æternum.*] Hoc exponitur in persona Christi. Habuit ne spem? Dicimus, quòd spes quattuor modis dicitur. Nam quandoque spes, præsumptio, & temeraria confidentia, unde dicitur: Maledictus homo, qui confidit in homine. Quandoque uirtus, scilicet certa expectatio futurorum ex meritis proueniens. Quandoque quoddam medium inter desperationem, & spem, & uirtutem, quando, scilicet aliquis peccat, sed de uenia sperat, unde dicitur: Maledictus homo, qui peccat in spe, idest qui peccat etiam in spe. Quandoque dicitur, quædam expectatio futuræ gloriæ cum certitudine scientiæ, & talis spes in Christo fuit. *Inclina*, per benignitatem: *Aurem*, per solicitudinem: *Ad me*, humiliter petentem. *Accelera*, sine dilatione. *Erue*, cum festinatione, scilicet a morte, ut dicitur in glossa, idest ne differas meam resurrectionem, usque in generalem resurrectionem: & loquitur Christ us homo Patri. *Conturbatus est in ira oculus meus.* Captat misericordiam iudicis a propria miseria, quæ consistit in tribus, in uulneratione naturalium, in magnitudine pœnarum, in paucitate gratuitorum. Naturalia uulnerantur, quantum ad tria, quantum ad finem, unde: *Conturbatus est in ira oculus meus.* Quantum ad sensualitatem, unde: *Anima mea.* Quantum ad carnem, unde: *Venter meus.* Magnitudo pœnæ consistit in duobus, in acerbitate, unde: *Defecit in dolore vita mea.* In duratione, unde: *Anni mei.* Paucitas gratuitorum notatur, in paupertate. Vel sic: Tria genera hominum, hic intellige: perfectos, ubi dicitur: *Oculus meus*: minus

Spes quattuor modis dicitur.

Hier. 17. a

Magnitudo pœnæ.

minus perfectos, ibi: *Anima* D*mea*. ebiles, ibi: *Venter meus*. *Odisti obseruantes vanitates*. Est odium reprobationis, unde hoc: Deus Iacob dilexit, Esau odio habuit. Est odium iniquitatis, ut odium nostrum. Est odium subtractionis, unde hoc: Nemo carnem suam odio habet, quia proximo suo subtrahit beneficium. Est odium afflictionis, unde hoc: Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eam. *Quoniam defecit in dolore vita mea*. Tardum est sanctis cum Christo esse propter tria, propter illam beatitudinem, quæ differtur, unde hoc: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et quia hic inter mala premuntur, unde hoc: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quia ibi non sunt securi, unde: Qui stat, uideat, ne cadat. *Factus sum tamquam vas perditum*. Vas autem Dei, & est argenteum, uel aureum, in quo reponit gratiam suam: uel est diaboli, & dicetur iræ uel contumeliæ, in quo reponit malitiam, unde Apostolus: Quoddam uas in honorem, aliud in contumeliam fecit. Et hic: Prudentes acceperunt oleum in uasis suis, idest charitatem in cordibus suis, uel conscientijs. Vasa dicuntur scripturæ, in quibus continentur cibi animæ, unde: Confitebor tibi in uasis. Per uasa dicuntur doctores, unde Paulus dicitur uas electionis. Vasa dicuntur decipuli, unde Isaias: Fraudulenti sunt uasa pessima. Sunt uasa, hæretici: Parauit in eo uasa mortis, idest in sacra scriptura, hæreticos. Vas dicitur os, unde Moyses: Vas, quod non habet operculum, immundum est. Nam in multiloquio non deerit peccatū: ideo debemus ostium ori ponere. Vas, corpus hominis, vnde Apostolus: Sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificationi. Vas Christus, vel Ecclesia, vnde hoc: *Factus sum tamquam vas perditum*. Vas medicinale, crux, vnde hoc: Oleum redundauit in vase: & dilectio Christi in cruce. Vasa tabernacula æterna, vnde elegerunt bonos in vasa, *et cetera*. Corpus hominis iacet, ita vt caput sit ad occidentem, & pedes ad orientem. Nam ita iacuit corpus Christi, ac si diceretur cadere. A modo tendebat ab oriente ad occidentem, scilicet ad occasum, vel ad lapsum. A modo ad orientem, quasi ab occasu ad resurrectionem. *Erubescant impij, & deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa*. Est triplex deductio hominis peccantis. Est deductio

Odiū multiplex.
Gen. 27.g
Eph. 5. d
Ioan. 12.e
Phil. 1. c
Rom. 7. d
1. Cor. 10. c
Vas Dei.
2. Tim. 2. d
Ibidem.
Mat. 25. a
Vasa.
Psal. 70. d
Act. 9. b
Isa. 32. b
Psal. 7. b
Num. 19. e
Prou. 10. e
1. Thess. 4. a
Psal. 32. c
Deductio hominis peccantis.

ctio de loco ad locum, vt de terra ad infernum. Est deductio de peccato ad peccatum, vnde dicitur: Væ, qui trahitis peccatum, quasi vestem longam, & hoc: Sanguis sanguinem tetigit. Est deductio supplicij ad supplicium, vnde hoc: Transiet de aquis niuium ad calorem nimium. *In ciuitate munita*. Ciuitas quandoque significat Ecclesiam munitam, militantem, vnde hoc: Magnus Dominus, & laudabilis nimis, in præsenti Ecclesia. Quandoque triumphantem, vnde hoc: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Quandoque animam, vnde hoc: Disperdam de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem, idest, ab anima malas cogitationes, quæ sunt mali ciues. Quandoque Iudæos, & Gentiles, vt hic. Quandoque congregationes fidelium, vnde hoc: Ego Dominus in ciuitatem non ingredior. *Diligite Dominum omnes sancti eius*. Est inimicus inhærens, adhærens, seruiens, blandiens. Peccatum, caro, diabolus, homo. De primo: Inimici hominis, domestici eius. De secundo: Nulla pestis efficacior est, quàm familiaris inimicus. De tertio: Inimicus homo hoc facit, quia superseminauit zizania. De quarto: Diligite inimicos vestros.

Isa. 5. d *Osea. 4. a* *Iob 24. c* Ciuitas. *Psal. 47.* *Psal. 83. a* Inimicus quotuplex. *Mat. 10. d* *Mat. 13. d* *Luc. 6. d*

PSALMVS DAVID XXXI.

Tria vitia in homine.

B*Eati, quorum remissæ sunt iniquitates*.] Tria sunt vitia in homine, & ad hæc remouenda tria sunt antidota. Primo, homo ignorat se peccare: secundo dedignatur confiteri: tertio bonum, si quod habet, sibi attribuit. Primo ergo, ignorantia: secundo, dedignatio: tertio arrogantia. Contra primum est sui cognitio: contra secundum, est pia confessio: contra tertium, est pia attributio, vt Deo attribuamus bona nostra. Beatitudo consistit in duobus, in deletione peccati, & in vitatione supplicij. Deletio peccati quantum ad duo: nam quantum ad actualia, vnde: *Remissæ sunt iniquitates*: quantum ad originalia, vnde: *Quorum tecta sunt peccata*. Vitatio supplicij est in duobus, vt vitetur pœna materialis, vnde hoc: *Cui non imputauit Dominus peccatum*, etiam pœna spiritualis, vnde hoc: *Nec est in spiritu eius dolus*. Nam mala conscientia est tormentum. Est vitium in homine, ab homine, hominis. Primum,

Beatitudo. Vitatio supplicij. Vitiũ in homine, ab homine, hominis.

mum, peccatum est occultum, vnde hoc: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me. Secundum, peccatum est aliunde, vnde hoc: Ab alienis parce seruo tuo. Tertium est ignorantia, quod dicitur esse peccatum hominis, non diaboli, quia diabolus ex industria, homo ex ignorantia peccauit, vt dicitur in Leuitico: Si videtur, quòd peccatum omne in homine est saltem ex ignorantia boni. Deus debet saluare nos triplici de causa, ex promissione, ex nostro merito, ex congruo: & nos debemus seruire ei ratione commissi, dimissi, præcepti. *Et quorum tecta sunt peccata*. Deus dicitur videre per cognitionem, vnde hoc: Oculis Dei omnia nuda sunt. Et per approbationem, vnde hoc: Respexit Dominus Abel,& ad munera eius. Quandoque per compassionem, vnde hoc: Videns vidi afflictionem populi mei. Quandoque per punitionem. In prima est scientia, in secunda est iustitia,in tertia misericordia, in quarta potentia. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno*, idest in tempore gratiæ, quod dicitur tempus opportunum, quia quando oratur, datur gratia & effectus gratiæ, scilicet redemptio. Sed in tempore legis, per orationem datur gratia, non effectus gratiæ, scilicet redemptio. Tunc enim nullus erat redempturus, & ideo non dicitur tempus opportunum. *Verumtamen in diluuio aquarum multarum*. Est aqua defluens, deficiens, reficiens, inficiens,& sufficiens. Prima, populus: nam sicut aqua aquæ succedit, ita populus populo, vnde hoc: Lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. Et hoc: Aquæ multæ, populi multi. Secunda materialis, vnde Dominus Samaritanæ: Qui bibet ex hac aqua, sitiet iterum. Tertia, doctrina bona. Quarta, doctrina hæreticorum, vnde: Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus. Vltima Spiritus sancti, vnde: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. *Nolite fieri sicut equus & mulus*. Nota, sex genera hominum hic nominata. Sunt enim timidi, pigri, stolidi, superbi, blasphemi,& maligni. Primos vincit concupiscentia, secundos accidia, tertios negligentia, quartos superbia, blasphemos diffidentia, malignos nequitia. Tria prima genera nominantur per equum, & mulum.

Psal. 18. c *Ibidem.* *Leu. 4.* Deus quot modis videre dicitur. *Heb. 4. g* *Gen. 4. a* *Exo. 3. b* Tempus opportunum. Aqua quotuplex. *Psal. 1. b* *Apo. 17. d* *Ioan. 4. b* *Ps. 136. a* *Ioan. 6. e* Sex genera hominum.

PSALMVS DAVID XXXII.

Confessio alia laudis, alia peccati.

*E*Xultate iusti in Domino: Confitemini Domino.*] Confessio alia laudis, alia peccati, quæ consistit in quinque, in carnis maceratione, vnde: *In cithara:* in operatione, vnde: *In psalterio:* in decalogi obseruatione, vnde: *Decem chordarum:* in mentis hilaritate (aliter enim non seruantur præcepta) vnde hoc: *Cantate canticum:* in vitæ nouitate, vnde: *Nouum.* Hæc quinque confessionem laudis operantur. *Cantate Domino canticum nouum*, scilicet, in Christo, in quo est nouitas. Et illa consistit in quattuor, in conceptione, vnde hoc: Nouum faciet Dominus in terra, mulier circumdabit virum. In prædicatione, vnde: Mandatum nouum do vobis. Nouitas in miraculorum ostensione, vnde: Si non fecissem opera in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. In resurrectione, vnde dicitur, quòd caro eius refloruit. *Misericordia Domini plena est terra.* Terra quandoque visibilis, vt hic. Quandoque caro hominis, vnde: Terra tradita est in manus inimici impij. Quandoque anima, vnde hoc: Semen cecidit in terram bonam. Quandoque Ecclesia militans, vnde hoc: Domini est terra, & plenitudo eius. Quandoque Ecclesia triumphans, vnde illud: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Prima est calcanda, secunda domanda, tertia seminanda, quarta collocanda, quinta possidenda. *Et spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Os quandoque pater, vnde hoc: O sapientia, quæ ex ore Altissimi prodijsti. Quandoque pro filio, vt hic: Quandoque pro iusto, vnde hoc: Os enim Domini loquutum est. *Dominus dissipat consilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.* Gentes sunt peccatores, populi sunt stulti, principes superbi. Consilium est gentium, concupiscentia est oculorum, cogitatio populorum, concupiscentia carnis: consilia principum, est superbia vitæ. Hæc omnia Deus dissipat. Bene populi cogitationes habent, & non consilium: quia stulti significantur per populum. *De cælo respexit Dominus.* Decem sunt modi vocationum. Vocat enim Deus per naturam, per Angelos, per Patriarchas, per Legem, per Prophetas, per Christum, per Apostolos, per doctrinam, per prospera, per aduersa. *Vt alat eos in fame.* Est fames pœnalis,

Marginalia: Nouitas cōsistit in quatuor. — Hier. 31. d — Ioā. 13. d — Ioā. 15. d — Psal. 27. a — Terra multiplex. — Iob 9. c — Mar. 4. a — Psal. 23. — Psal. 26. d — Os multis modis. — Isa. 1. e — Vocationū modi decē. — Fames.

nalis, vnde hoc: In fame, & ſiti, in frigore & nuditate. *2.Cor.12 g*
Eſt culpabilis pœna, quam habent hi, de quibus dicitur:
Paruuli petierunt panem, & non erat, *& cetera*. Eſt lau- *Thr.4. a*
dabilis, vnde dicitur: Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiã. *Mat.5. a*

PSALMVS DAVID XXXIII.

B*Enedicam Dominum in omni tempore.*] Laus Dei con- Laus Dei in tribus.
ſiſtit in tribus: in benedictione, in magnificentia, in bonorum perſecutione. Nam debemus Deum benedicere, & magnificare, bonos perſequi. Benedictio autem notatur, ibi: *Benedicam Dominum*. Magnificentia. *Magnificate Dominum.* Bonorum perſequutio, ibi: *Exquiſiui Dominum*. Benedictio debet eſſe vniuerſalis, vnde: *In omni* Benedictio
tempore: ita quòd vniuerſitas referatur ad vocem, vnde: vniuerſalis.
In ore meo. Et ad mentem, vnde: *In Domino laudabitur anima mea:* ideſt Dominus in anima, vnde Apoſtolus: *Phil.1. d*
Fruar te in Domino ideſt Domino, ideſt Domino in te. Magnificentia conſiſtit in duobus. Deus enim magnificatur in nobis, ideſt magnus oſtenditur, vnde: *Magnificate Dominũ mecum.* Vnde: *Exaltemus nomen eius in idipſum.* Bonorum Bonorum
perſecutio cõſiſtit in tribus, in inquiſitione, vnde: *Exquiſiui* perſecutio.
Dominum. In acceſſu, vnde: *Accedite ad eum.* In clamore, vnde: *Iſte pauper clamauit*. Exquiſitio autem refertur ad intellectum, ſiue ad mentem: clamor ad vocem, acceſſus ad operationem. Nota, quidam pulſant ad intelligentiam, vnde hoc: Punge oculum, & produces lacrymas: punge cor, & produces ſcientiam. Quidam ad ſanctimoniam, vnde: Pulſate, & aperietur vobis: quærite & inue- *Mat.7. b*
nietis, ſcilicet bonam vitam. Quidam ad vitam æternam, vnde hoc: Attollite portas principes veſtras. *Iſte pauper* *Pſal.23.b*
clamauit, & Dominus exaudiuit. Nota, quinque ſunt ge- Paupertatũ
nera paupertatum. Primum eſt infelicitatis, ſecundum quinque ge
cupiditatis, tertium ſuperfluitatis, quartum calliditatis, nera.
quintum voluptatis. Sub primo genere eſt egenus, ſub ſecundo eſt auarus, ſub tertio, prodigus, ſub quarto, paries dealbatus, ſub quinto, vir religioſus. Prima paupertas miſera, quia flagellat: ſecunda noxia, quia necat: tertia ventoſa, quia inflat: quarta doloſa, quia diſſimulat: quinta glorioſa, quia conſummat. Patet ſub quo genere ſit pauper, qui hic clamat ad Deum. Lex triplex, membrorum

ſcili-

ſcilicet, Moyſi, fideique. De prima & ſecunda Apoſtolus:
Rom.7. d Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Prima eſt fomes peccati, quæ peccatum facit: ſecunda detegit: tertia delet. Prima eſt, vt reus: ſecunda eſt, vt actor: tertia, vt iudex. ***Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.*** Nota, cibus corporalis, cum non ſumitur, placet: & in principio ſumptionis auide ſumitur: in fine autem generat faſtidium, & diſplicet, vnde
Eccl. 1. b dicitur: Omnia flumina tendunt in mare, & hoc: Omnis
Ioan.2. b homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fue-
Prou. 14. b rint, ***& cetera.*** Nam extrema gaudij luctus occupat. Cibus autem ſpiritualis eſt, cum non ſumitur, diſplicet: quia amatus eſt Deus malis: ſed ſumentibus placet: & quanto quis magis ſumit de illo cibo, tanto magis ei placet, nec in præſenti quis poteſt illo cibo ſatiari: ſed modo eſt refocillatio. Nam cibus ille non venit ad ventrem, ideſt vſque
Iob 7. d ad ſatietatem, nec vſque ad guttur, vnde Iob: Nec dimittas me, vt glutiam ſaliuam meam. ***Sed ſatiabor, cum apparuerit gloria tua.*** Tres vocationes facit in hoc pſalmo. Nã primo vocat ad fidem, dicendo: ***Accedite ad eum, & illuminamini:*** poſt, ad ſacramentorum participationem, vnde hoc: ***Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus:*** tertio ad conſummationem commiſſorum, vbi neceſſaria eſt fides, ibi: ***Venite filij audite me.*** [***Oculi Domini ſuper iuſtos.*** Tria notantur in hoc verſu, ſcilicet in Domino poteſtas, exaudiendo, cum dicit: ***Oculi Domini ſuper iuſtos.*** Voluntas, cum dicit: ***Super iuſtos.*** Et intelligentia, cum
Gratia quotuplex. dicit: ***Et aures in preces eorum.*** Nota, eſt gratia præueniens, ſubueniens, adueniens, & veniens. Voluntas Dei prima gratia: ſecunda gratia, quæ datur ex merito, vita æterna. Prima ſecundæ, ſecunda tertiæ, tertia quartæ cauſa. ***Iuxta eſt Dominus ijs, qui tribulato ſunt corde.*** Martyrium debet tria habere, ſcilicet cauſam finalem, vt propter
Martyrium tria debet habere. Deum patiatur, vnde dicitur: Martyrium non facit pœna, ſed cauſa: cauſam formalem, vt ſcilicet voluntate ſuſtineatur, nec ſit ſicut rota carri, quæ fenum portat, & tamen murmurat: & perſeuerantiam: Nam qui perſeuera-
Mat.10.e uerit vſque in finem, hic ſaluus erit. ***Redimet Dominus animas ſanctorum ſuorum.*** Chriſtus liberauit antiquos patres, ante aduentum in certa ſpe, cum promitteret. In ſufficientia, cum offerret: In efficientia, cum liberaret.

PSAL-

PSALMVS DAVID XXXIIII.

IVdica, Domine, nocentes me.] Triplex est iudicium in præsenti, triplex in futuro. In præsenti, iudicium discretionis, vnde hoc: Iudica me Deus,& discerne causam meam. Est iudicium afflictionis, vnde hoc: Iudicium incipit a domo Dei, quia boni debent se ponere murum pro domo Israel. Est præmonstratio damnationis, vnde hoc: Qui non credit, iam iudicatus est, idest eius, qui non suscipit sacramentum fidei, sententia damnationis est. Nota, triplex in futuro, primum iudicium discussionis, vnde dicitur: Quia veniet Dominus cum senatoribus terræ ad iudicium, & separabit bonos a malis, oues ab hædis, grana a paleis. Aliud saluationis, vnde dicitur: Non damnabit eum, cum iudicabitur illi, idest ad vtilitatem eius. Tertium damnationis, vnde dicitur: Qui fecit iudicium sine misericordia. Nauis periclitatur, vel quia est infirma: vel quia tempestas imminet: vel quia nauta dormit. Ita anima fidelis periclitatur propter infirmitatem fidei. Modicæ fidei, quare dubitasti? vel quia tempestas imminet, quæ dupliciter insurgit. Nam quandoque per ventum, idest per superbiam, vnde dicitur: Flauerunt uenti,& diruerunt domum. Quandoque per fluctum, idest per persecutionem temporalium, vnde dicitur: Eleuauerunt flumina fluctus suos. Item anima periclitatur, cum homo dormit in vitijs, vnde dicitur: Vigilate, quia nescitis diem neque horam. *Apprehende arma, & scutum*. Armis pugnamus, scuto tegimur. Mundus enim duobus modis contra electos pugnat, verbo, & gladio. Verbum falsitatis eius expugnamus per sapientiam: gladio aduersitatis resistimus per patientiam. In sapientia ergo accipimus arma: scutum in patientia. Deus autem hæc apprehendit, quia nos ea apprehendere facit. *Quoniam gratis absconderunt superbi laqueum mihi.* Quattuor in hoc versu notantur. Primo notat eorum malitiam, cum dicit: *Gratis*. Dolositatem, cum dicit: *Absconderunt*. Crudelitatem, cum dicit: *Interitum laquei sui*. Stultitiam, cum dicit: *Superuacue exprobrauerunt animam meam*. [*Eripiens inopem de manu fortiorum eius.* Diabolus quosdam aperta tentatione deprimit: quosdam occulte seducit, vnde dicitur leo, & draco.

Iudiciũ præsens triplex.
Psal.42.a
1.Pet.4.d
Ioan.3. c
Iudiciũ futurũ triplex.
Mat.25.c
Mat.3. c
Luc. 3. b
Psal.26.f
Iac.2.b.c
Mat. 8. d
Mat.7. d
Psal.92.b
Mat. 25. a
Mundi pugna.

Inops. Pauper. Psalmista hic duo genera exprimit. Inops est, qui virtutum diuitias prorsus non habet, quasi sine ope. Pauper, qui quamuis aliquas habeat, tamen ad cumulum perfectionis non peruenit. Inopem manus fortiorum opprimunt: pauperem, etiam deprimentium affligebant. Nec mirum, quia antiquus hostis eos, qui nullam virtutem habent, sibi violenter subijcit: ab his, qui opera imperfectionis colligunt, occulta directione virtutes tollit. Deus autem contra apertam sæuitiam quosdam corroborando, alios quidem contra occultas insidias per circumspectionem custodiendo. *Inopem de manu fortiorum eius: pauperem a diripientibus,* liberauit. *Retribuerunt mihi mala pro bonis: sterilitatem animæ meæ.* Triplex sterilitas, scilicet operis, carnis, vnde hoc: Maledicta sterilis, quæ non reliquit semen suum post se super terram. Legis, vnde: Lex neminem duxit ad perfectum, quia non generat gratiam. Sterilitas solet esse in homine ex infirmitate, ex impotentia genetandi, ex ætate transacta, & hac ratione dicitur, lex sterilis. Ex ætate, quia amisit statum suum, vnde hoc: Si circumcidimini, nihil vobis prodest. Ex infirmitate, vnde dicitur: Lex neminem duxit ad perfectum. Ex impotentia hominum, vnde hoc: Cur vultis vobis imponere iugum, hoc est, onus, quod nec vos, nec patres vestri portare potuerunt? *Humiliabam in ieiunio animam meam.* Est ieiunium Christi: vt ibi, & hic: Tota die pependi in ligno, & non comedi. Iusti, vnde hoc: Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Mali, vnde hoc: Paruuli petierunt panem. *Tentauerunt me, & subsannauerunt me.* Tentatio hominis ad Deum triplex. Dei ad hominem triplex. Prima Dei ad hominem, manifestationis, secunda permissionis, vnde hoc: Et ne nos inducas in tentationem: Nam Deus tentat nos per cogitationes, idest permittit tentari: tertia purgationis, vnde hoc: Beatus vir, qui suffert tentationem, idest purgationem. Item, homo tentat Deum dubitando, vnde hoc: Tentauerunt Deum in cordibus suis, ad iracundiam concitando, vnde hoc: Tentauerunt me Patres vestri: addiscendo, vnde Moyses: Tentabo Dominum, si possum eum placare. *Confitebor tibi in Ecclesia magna.* Ecclesia dicitur magna, Loco, vnde hoc: A finibus terræ, ego clamabo: & illud Iacob: Dilatauit tabernacula sua. Merito, vnde: Erit semen tuum sicut

Sterilitas triplex. *Heb. 7. c* *Heb. 7. c* *Mat. 23. a* *Act. 15. c* *Mat. 6. b* Tentatio triplex. *Mat. 5.* *Iac. 1. b* *Psal. 77. b* *Psal. 94. c*

ſicut ſtellæ cæli. Numero, vnde hoc: Multi enim ſunt vocati, *et cetera*. Eſt grauitas morum, vnde hoc: Plotinus eſt grauiſſimus philoſophorum. Eſt grauitas annorum, vnde ſenioris ætas dicitur grauitas appropriato vocabulo. Eſt grauitas peccatorum, vnde hoc: Filij hominum, vſquequo graui corde. Prima informat, ſecunda aggrauat, tertia deformat. *Dixerunt, euge euge*. Dicitur falſum multipliciter. Quomodo accipitur, alibi dictum eſt, ſcilicet, oratorium, illuſorium, exultatorium, applauſorium. *Exurge, & intende iudicio meo*. Chriſtus exurgere dicitur per primum aduentum, vnde hoc: Nunc exurgam, dicit Dominus. Exurgere per meritum noſtrum, vnde hoc: Exurge, quare obdormis Domine? ideſt fac nos exurgere Domine. Exurgere per auxilium, vnde hoc: Exurge in occurſum meum Domine. Exurgere ad iudicium, vnde hoc: Exurget in iudicio Deus. *Erubeſcant*. In pœnitente iſta debent eſſe, ſcilicet contritio, vnde hoc: *Erubeſcant*. Ex contritione remiſſio, vnde hoc: *Reuertantur*. Neutrum ſine altero ſufficit, vnde dicitur ſimul vniuerſalis pœnitentia, vnde hoc: *Induantur*, quaſi dicat: De omnibus pœniteant, non de quibuſdam. Pœnitentiæ pœna, vnde: *Confuſione*. Nam ipſe rubor eſt pars pœnæ. Hic optat propheta peccanti. *In finem pſalmus Dauid*. [*Seruo Domini*. Seruus dicitur, vel a ſeruiendo, vel a ſeruando. Si primo modo, tam boni, quàm mali ſerui Dei dicuntur, ſcilicet, quia omnes ſeruiunt Deo. Vnde, & de omnibus dicitur: Caſtra Dei ſunt, & Deo militant. Boni ergo & mali ſeruiunt Deo, ſed diſſimiliter. Quia ſeruiunt boni Deo, vt a quibus: mali, vt de quibus, fit voluntas Dei. Si ſerui a ſeruando dicuntur, tantum bonis conuenit. Nam antiquitus, homines cum capiebantur, interficiebantur. Sed modo factum eſt miſeratione, & propitiatione, vt capti non interficiantur, ſed ſeruentur, & hac ratione boni dicuntur ſerui, quia cum prius eſſent morte digni (Nam omnes naſcuntur filij iræ) non ſtatim interficit eos Deus; ſed expectat.

[Margin notes: *Gen.15.b* — *Mat.20.b* — *Pſal.4. a* — Exurgere Chriſt' multipliciter dicitur. — *Pſal.43. d* — *Pſal.58.a* — Seruus. — *Gen.32.a*]

PSALMVS DAVID XXXV.

DIxit iniuſtus, vt delinquat in ſemetipſo, & cetera.] Mendoſi codices habent, vt non delinquat. Nota,

Peccatum in corde, vnde: *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*. In ore, vnde hoc: *Verba oris eius iniquitas, & dolus*. In opere, vnde hoc: *Via non bona*. Peccatum ex solicitudine, vnde: *Astitit*. Vniuersitas in peccando, vnde: *Omni*. Et peccandi delectatio, vnde hoc: Malitiam autem non odiuit. Nota, Tria sunt genera peccatorum. Nam quidam ex infirmitate peccant: alij ex ignorantia: alij ex iniquitate. De primis illud: Non ego operor illud, sed peccatum, quod in me habitat. De secundis: Quia ignoranter hoc feci, consecutus sum veniam. De tertijs hoc: *Malitiam autem non odiuit*. Vnde primi dicuntur peccare contra potentiam, secundi contra sapientiam, tertij dicuntur peccare contra benignitatem: vnde primi in Patrem, secundi in Filium, tertij in Spiritum sanctum dicuntur peccare. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*. Nota, Abraam in sacrificio suo abijciebat aues, idest malas cogitationes: Et nos malas cogitationes debemus a nobis expellere, vt adsit scrutinium morum, quo ad tria in nobis: cognitionem sui, proximi, & Dei: Primum humilitas, secundum charitas, tertium futura felicitas. *Iustitia tua, sicut montes Dei*. Mons nouem modis dicitur. Nam quandoque Christus, vnde hoc: Erit in nouissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium. Etiã dicitur mons montiũ, quasi sanctus sanctorum. Montes etiam dicuntur Angeli, vnde hoc: Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, Ego sum. Mons, iustitia, vnde hoc: Exaudiuit me de monte sancto suo. Mons sancta Ecclesia triumphans, vnde hoc: Quis requiescet in monte sancto tuo? Et hoc: Reliquit nonagintanouem in deserto in montibus, idest in cælo: Et mons Ecclesia militantium, vnde hoc: Super Sion montem sanctum. Montes dicuntur maiores sancti, colles minores sancti, vnde hoc: Suscipiant montes pacẽ populo, & colles iustitiam. Mons diabolus, vnde hoc: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, & dixeritis huic monti, transi hinc illuc, & transibit. Montes, diuites & superbi, vnde hoc: Montes, sicut cera fluxerunt a facie. Montes, hæretici, vnde hoc: Inter medium montium pertransibunt aquæ, quia sacra scriptura transit per hæreticos, & non ibi remanet, nec eos fecundat. Nam per carnales lapideos transit aqua ad areolas. *Domine in cælo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nu-*

[Margin notes: Rom. 7. d — Abraam cur abijciebat aues in sacrificio. — Mons quot modis. — Isa. 2. a — Psal. 89. a — Psal. 3. a — Psal. 14. a — Psal. 2. b — Psal. 71. a — Mat 17. c — Luc. 17. b — Psal. 96. a — Ps. 103. a]

ad nubes. Nota, quòd quandoque transpositio suscitat quæstionem, vt hic: *Domine in cælo misericordia tua*, & cetera. Quia videtur potius dicendum, quòd veritas est vsque ad cælos, scilicet angelos, & misericordia tua vsque ad nubes, idest homines. Et hoc: Populus pascuæ eius, & oues manus eius: videtur dicendum, populus, manus, & oues pascuæ eius. Sed transponit ad significandum, quòd idem intelligitur per populum, & per oues, & hic: In innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum debet dicere econuerso. Sed hic dicit, quia melior est innocentia cordis: quoniam quandoque recta ordinatio aufert dubitationem, vnde hoc: Volucres cæli, & pisces maris. Quandoque extrema appositio facit quæstionem, vt hic: Lingua mea meditabitur iustitiam tuam tota die. Meditatio enim proprie non ad linguam pertinet, sed ad cor. Sed hoc ideo dixit, vt daret intelligere, quòd idem habeat in corde, & in ore. Quandoque propria appositio aufert dubitationem, vt hic. *Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt*. Duæ sunt alæ Dei, vetus & nouum testamentum: quia nos regunt, subuehunt, & protegunt. Regunt, vt hic: Dominus regit me (veteri & nouo testamento) & nihil mihi deerit. Subuehunt, vnde hoc: Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam, & consolationem, *& cetera*. quia ad alta tulit nos. Protegunt: *In tegmine alarum tuarum sperabunt*. Nota: Sex sunt vnius hominis alæ, vnde hoc: Sex alæ vni, & sex alæ alteri. Duæ pedestres, scilicet patientia, & cordis contritio, quæ humilem reddunt. Collaterales, spes, & timor, quæ latus ambiunt. Capitales, scilicet charitas, & humilitas, quæ nos extollunt. Per primas erigitur sponsa ad osculum sponsi. *Homines, & iumenta saluabis Domine*. Nota: Dominus saluat, temporalia conferendo, vnde: *Homines, & iumenta saluabis, Domine*. Vnde, quandoque cæcus ducitur ad recipiendam sanitatem. Saluat, a pœnis liberando, vnde dicitur saluasse tres pueros, quia a flamma ignis liberauit. Saluat, gratiam conferendo, vnde hoc: Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Saluat, vitam æternam conferendo, vnde dicitur, quòd prædestinatus saluabitur in futuro. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ*. Ebrietas corporalis aufert officium membrorum, vsum sensuum, & sæcularium: sic

Transpositio. — *Psal. 94. b* — *Psal. 77. g* — *Psal. 8. b* — Appositio. — *Psal. 70. d* — Meditatio. — Alæ Dei duæ. — *Psal. 22. a* — *Ro. 15. a* — Sex hominis alæ. — *Isa. 6. a* — *Mar. 8. c* — *Dan. 3.* — *Tit. 3. b* — Ebrietas temporalis & spiritualis.

ebrietas spiritualis aufert officium membrorum, vnde:
Ps.118. i Confige timore tuo carnes meas, vt sensus mei non habeant potestatem, nisi ad Deum. Vsum sensuum, vnde
Ps. 118. e hoc: Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Vsum sæcularium, quia ebrius Spiritu sancto non ita sciens in sæcularibus, vt alibi. Vnde alibi dicitur: Prudentiam
Isa.29. e prudentium reprobabo, & sapientiam sapientium. Vn-
1.Cor.1.d de mare mortuos eijcit, & viuos retinet. Nota, *Domus*.
Ioã. 14. a vita æterna, vnde hoc: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Quandoque Ecclesia triumphans, vnde hoc:
Psal.83.b Beati, qui habitant in domo tua Quandoque Ecclesia
Psal.54.c militans, vnde hoc: In domo Dei ambulauimus cum con
1.Cor.3.c sensu. Quandoque anima iusti, vnde hoc: Templum
Isa.56. c Dei sanctum est, quod estis vos. Quandoque lapidea, vn-
Mat.21.b de hoc: Domus mea, domus orationis vocabitur.

PSALMVS DAVID XXXVI.

Æmulatio multiplex.

NOli æmulari in malignantibus.] Est æmulatio amoris, vnde Apostolus: Æmulor enim vos Dei æmulatione. Est æmulatio liuoris, vnde dicitur in prologo Hie-
2.Cor.11 a ronymi, quòd multos æmulos habuit. Est æmulatio indignationis, vnde hoc: *Noli æmulari in malignantibus*. Est æmulatio imitationis, siue indignationis, vnde exponitur de vtroque: *Nolite æmulari in eo, qui prosperatur.*] *Quoniam tamquam fenum, velociter arescent*. Herbarum

Herbarum genera.

quædam habent florem, & non folia: quædam folia, & non florem. Florem & non folia, vt fenum, & significat carnem mortalem, quæ floruit in Adam, & per peccatum
Ps.101. a defloruit. vnde hoc: Percussus sum, vt fenum, & aruit
Psal.71.d cor meum. Quandoque designat nobiles, vnde hoc: Florebunt de ciuitate, sicut fenum terræ. Quandoque minores,
Apoc.9. a vnde hoc: Præceptum est locustis, ne conculcent fenum terræ, idest, simplices, quibus non est vigor alta intelligere, sicut fenum, altam radicem non habent. Quando-
Apoc.8. b que voluptuosi dicuntur fenum, vnde hoc: Omne fenum viride combustum est. Quandoque pro veniali, vnde ali-
1.Cor.3.c quis dicitur ferre fenum, lignum, & stipulam secum.
Ro. 14. a *Quemadmodum olera herbarum cito decident*, vnde hoc:
Teren. in Eunucho, Act. 4. Sce. 5. Qui infirmus, olus manducet, idest tenuia, & arida cibaria. Nam sine Cerere, & Baccho, friget Venus: ecce medicina

dicina contra carnem lasciuientem. Vel sic: in primitiua Ecclesia quidem discernebant cibos, quidam non: ergo qui infirmus erat, idest, qui nesciebat, a quibus esset abstinendum, & a quibus non, olus manducet, quia hic cibus in lege non erat prohibitus. Vel ad litteram, quoddam genus oleris valet ad sanitatem corporis, vt Cirsium, & similia. Ergo qui infirmus est, olus manducet contra carnem concupiscentem, vel contra animum fluctuantem, vel contra carnis infirmitatem. Vel qui infirmus est, olus manducet, propter maiorem scientiam, id est, qui non potest capere maiora, capiat minora. *Diosc. lib. 4. cap. 114. & 121. ex Matthiolo.*

Tria sunt genera olerum: nam sunt olera herbarum, hortorum, olus conditum. Olera herbarum significant infirmos in fide, scilicet minores, non nobiles, quia hæ herbæ sunt viles, hi modo florent, sed in die iudicij arescent, vt hic. Olera hortorum significant infirmos in carne, de quibus dicitur: Qui infirmus est, olus manducet, quia sine Cerere, & Baccho friget Venus. Olus conditum significat historiam cum spirituali intelligentia, vnde puer prophetarum, dixit Elisæo: Serue Dei, mors in olla. Cui Elisæus: Appone farinam, & dulcorabitur. idest, appone subtilem intelligentiam litteræ, quæ occidit, & dulcis erit intellectus. Olera hortorum sunt meliora, quàm olera herbarum: & infirmi in fide magis mali, quàm infirmi in carne. Tria genera olerum. *4. Reg. 4. g* *2. Cor. 3. b*

Subditus esto Domino, & ora eum. Primo, subditus esto, ne male agendo, præcepta despicias. Secundo, subditus esto, vt ad bona agenda de tuis viribus non præsumas. Sis Deo subditus, de te non præsumendo: ores auxilium, expectando. *Gladium euaginauerunt: intenderunt arcum.* Arcus quandoque significat sacram scripturam, vnde hoc: Tetendit arcum suum, & parauit illum. Nam in arcu duo sunt, chorda, & lignum: chorda, nouum: lignum, vetus Testamentum significat. Nam sicut chorda emollit lignum, ita nouum Testamentum emollit vetus. Quandoque prauam intentionem, vnde hoc: Conuersi sunt in arcum prauum. Quandoque comminationem, siue promissionem, vnde hoc: Filij Ephrem intendentes, & mittentes arcum, *& cetera.* Intendentes arcum, facientes comminationem, vel promissiones, dicentes: Quæcumque nobis dixerit Deus, faciemus. Quandoque diem Iudicij, vnde hoc: Vt fugiant a facie arcus. Quandoque insidias, Arcus. *Psal. 7. a* *Psal. 77. f* *Ibidem.* *Psal. 36. b*

vel dolos, vnde hoc: *Intenderunt arcum*. Quandoque arcus significat victoriam Christi, vnde hoc: Arcus triumphat: *Apud Dominum gressus hominis dirigentur*. Est via, a qua, in qua, per quam, & ad quam. Via, a qua imus, est peccatum, vnde hoc: Viam iniquitatis amoue a me. Via, in qua imus, sunt virtutes, & bona opera, vnde hoc: Viam mandatorum tuorum cucurri. Via, ad quam tendimus, est Christus, qui dicit: Ego sum via, veritas, & vita: Via, per quam: quia Christus est ostium, per quem ad eum itur, & intratur. *Si ceciderit, non collidetur*. Quidam cadunt extra viam, vt ille, qui numquam fuit de Ecclesia: quidam cadunt a via, vnde hoc: Melius est viam iustitiæ non agnoscere, quàm post agnitam, retroire. Quidam cadunt in viam, vnde dicitur: Iustus septies cadit in die; sed quod in die, bonum est, quia non in nocte peccati. *Tota die miseretur, & commodat*. Nota: quattuor genera eleemosynæ, proximi correctio, iniuriarum remissio, sui miseratio, proprij beneficij collatio. De primo, & vltimo dicitur: Omni petenti te tribue, rem, vel correctionem. De secundo dicitur: Qui percusserit te in vnam maxillam, præbe ei & alteram. De tertio dicitur: Miserere animæ tuæ placens Deo. *Expecta Dominum, & custodi viam eius, & exaltabit te*. Nota: exaltatur quis in potentiam, vnde hoc: Exaltasti dexteram deprimentium eum. Exaltatur in superbiam, vnde hoc: Qui se exaltat, humiliabitur. Exaltatur quis ex merito, vnde: Qui se humiliat, exaltabitur. Exaltatur in præmio, vnde hoc: Exaltabuntur cornua iusti.

Via quadruplex. | Psal. 118. | Ibidem. | Ioan. 24. | Cadere. | 2. Pet. 2. d | Prou. 24. b | Quattuor genera eleemosynæ. | Luc. 6. d | Mat. 5. f | Eccli. 30. c | Exaltare. | Psal. 88. f | Luc. 14. b | Luc. 18. c | Psal. 74. c

PSALMVS DAVID XXXVII.

DOmine, ne in furore tuo arguas me.] Nota: Est furor huius temporis, scilicet pœna temporalis, vnde hoc: Virga tua, furoris mei Assur. Est furor pœna gehennalis, vnde hoc: Ignis succensus est in furore meo. Est furor, sententia iudicis, vnde hoc: *Domine ne in furore tuo arguas me. Quoniam sagitta tua infixa sunt mihi*. Est sagitta, quæ mittitur a se, & mittit, scilicet Christus, qui mittitur a se, & mittit prædicatores, vnde Isaias: Misi sagittam elegantem. Est sagitta, quæ mittit, & aliunde mittitur, vt Prophetæ, & Apostoli, qui mittuntur a Deo, & mittunt verbum

Furor multiplex. | Isa. 10. b | Deut. 32. d | Sagitta quotuplex. | Isa. 49. a

verbum doctrinæ, vnde hoc: Posuit me Dominus quasi sagittam electam. Est sagitta, quæ mittit, & non mittitur, vt pseudoprophetæ, qui prædicant, non missi a Deo: vnde hoc: Inebriabo sagittas meas sanguine. Est sagitta, quæ non mittit, & non mittitur, vt sunt verba, vnde hoc: Sagittæ potentis acutæ, *& cetera*. *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ*. Hic quattuor genera hominum intelliguntur. Primum eorum, qui numquam vulnerati sunt: secundum eorum, qui post vulnera non perfecti sunt: tertium eorum, quibus obducta sunt vulnera, tamen cicatrices, idest vestigia vulnerum, remanserunt: quartum eorum, quibus adhuc vulnera hiantia nondum obduci cœperunt. Si per peccatum vulnera intelligimus: qui in desiderio peccati remanent, vulnera hiantia habent. Qui actum peccati deserunt, & tamen reatum retinent, in his quædam signa vulnerum remanserunt. Alij, qui per pœnitentiam, actum, & reatum obducunt, etiam vestigia vulnerum deterserunt. Alij sunt, qui non peccauerunt. De tertio genere, erat Paulus dicens: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Primum ergo genus est peccantium: secundum pœnitentium: tertium eorum, qui per pœnitentiam correcti sunt: quartum eorum, qui per iniquitatem non sunt corrupti. Primi, ægri: secundi, ad sanitatem conuersi: tertij, sanati: quarti, sani. Patet igitur, de quo genere sit hic, qui cicatrices ad corruptionem conuersas plangit. Nota: peccatum fœtet Deo, sibi, & proximo. Deo, vnde hoc: Clamor Sodomorum ascendit ad me. Sibi, vnde hoc: Quem fructum habuistis in his, in quibus nunc erubescitis? Proximo, vnde hoc: Sepulchrum patens est guttur eorum. Vnde peccatum quatriduanum dicitur fœtere.

Ibidem. *Deu.32.f* *Ps.119.b* Quattuor genera hominum. *1. Cor. 4. a* Peccati fœtor. *Gen.18.e* *Rom. 6. d* *Psal. 5. e* *Ioan. 11.*

Titulus Psalmi sequentis.

In finem cantici David pro Idithum, idest, Canticum hoc dirigens nos in finem, id est, in Christum. Titulus Dauid prophetæ est Psalmi sequentis, & est pro Idithum, idest, de Transiliente. Vel sic: Hoc Canticum est pro Idithum, idest transiliente in finem, idest in Christum. Debemus transire ad bonum de vitijs, vnde hoc: Quis dabit mihi pennas? & volabo de bono ad melius, vt in cantico *Ps.54.a*

amoris:

Cant.2.b amoris: Amicus meus transiliens colles, saliens in monti-
Eccli.24 bus, & a temporalibus ad æterna, vnde hoc: Transite ad
c me omnes, qui concupiscitis me. Nota: Debemus transi-
Psal.63.b re ad Dei mandata, vt intelligamus, & diligamus, & facia-
Ps.118.n mus. De primo: Accedet homo ad cor altum, *& cetera.*
Ps.118.d De secundo: Quàm dulcia faucibus meis, *& cetera.* De
Iac.1.d tertio: Viam iustificationum tuarum instrue me. Et hoc:
Ps.110.c Estote factores verbi, & non auditores. Et hoc: Intelle-
ctus bonus, omnibus facientibus eum.

PSALMVS DAVID XXXVIII.

Verbū mentis & oris.

D*ixi: custodiam vias meas.*] Nota: Verbum mentis, vnde: *Dixi.* Verbum oris, vnde: *Vt non delinquam in lingua mea.* Sed cum moderatione, vnde: *Posui ori meo custodiam.* Nota etiam concordiam mentis & oris, vbi ponitur hæc dictio, *Cum*, feruorem charitatis; vnde hoc: *Concaluit cor meum intra me.* Hoc totum est *Cum.* Vel ex ratione, vnde hoc: *Intra me.* idest in ratione, sicut hic exponitur. Non hoc est momentaneum, sed ex deliberatione, vnde hoc: *In meditatione.* Nota liberum arbitrium, vnde dicit, *Mea.* Virtutis augmentum,
Para. lib. 1. cap. 6. vnde: *Exardescet ignis*, idest magis & magis. In Paralipomenis dicitur, quòd Heman fuit de Achaz, Asaph, & Iesse: Ethan de Merari. Vnde ergo fuit Idithum, sicut de
Silentiū triplex. filijs Leui. *Obmutui, & humiliatus sum, & silui.* Tria sunt silentia, primum in cælo, secundum in paradiso, tertium in mundo. Primum a malo, quando scilicet Angeli cessauerunt a malo, sed Satan interrupit illud silentium di-
Isa.14.d cens: Ascendam in cælum, *& cetera.* Secundum fuit a bono, scilicet ab Adam vsque ad Christum, quia tamdiu regnauit mors. Tertium erit in bono, quia in patria nullus murmurabit contra alium. De silentijs dicitur: Dum
Sap.18.c medium silentium tenerent omnia, omnipotēs sermo tuus venit a regalibus sedibus. Et hoc: In silentio erit fortitu-
Isa.30.d do vestra. *Numerum dierum meorum.* Numerus quan-
Dan.5.e doque significat consummationem, vnde Balthasar vidit manum scribentem in pariete: Mane, Thecel, Phares. Mane, numerauit: Thecel apprehendit: Phares diuisit: quasi diceret, Regni tui est diuisio. Quandoque discretio-
Sap.11.d nem, vnde hoc: Omnia creauit Deus numero, pondere,
& men-

& mensura: quandoque multiplicationem, vnde hoc: Qui numerat multitudinem stellarum. Deus dicitur diues in potentia, cui omne genu flectitur: In sapientia, vnde: In eo sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ: in sufficientia, vnde hoc: Bonorum meorum non indiges. *Notum fac mihi Domine finem meum.* Nota: Vita præsens, incerta, breuis, & mala. Quia incerta, dico Deo: *Notum fac mihi Domine finem meum.* Quia breuis, potes dicere: *Mensurabiles posuisti dies meos.* Quia mala, potes dicere: *Substantia mea tamquam nihilum ante te.* Nota: Omnis substantia est prima, vel secunda. Prima, vt aliquis homo, secunda, vt homo. Sed prima subsistit per se, & in se: secunda per se, & non in se. Non enim inuenitur secunda substantia, nisi in prima. Secunda igitur, ratione, siue intellectu, siue natura, abstrahitur: prima, ratione, re, natura, actu, intellectu, & statu subsistit. Vnde verior prima, quàm secunda. *Substantia mea, tamquam nihilum ante te.* Substantia in creaturis, alia prima, alia secunda. Sed omnis substantia in creaturis est secunda respectu substantiæ Dei. Nota: Substantia Dei, nostræ substantiæ, dignitate præponitur, contrarietate opponitur, efficientia supponitur. Nam est dignior, & ei præponitur: nam est immutabilis, & immortalis, nostra est mutabilis, & mortalis, & ei opponitur: nam efficiens est, & ei nostra supponitur, sicut opus artifici. Nota, tria Deo apponuntur, scilicet vnum, simplex, stabile. Quia vnum, super omnem materiam: quia simplex, super omne materiatum: quia stabile, super omne creatum. Nam ab vno numerositas, a simplici multiplicitas, a stabili mutabilitas. Nam principium numeri est vnitas, & omne compositum a simplici, & omnis motus surgit ab immobili. Vnum ante omnia: simplex, post omnia: immobile super omnia. Ab vnitate enim pluralitas omnium, a simplicitate diuersitas vniuersorum, ab immutabilitate omnis mutabilitas, ab vno omne multipliciter numerosum, a simplicitate omne numerose compositum, ab immobili omne quocumque genere motum. Nam sicut motus ab immobili, ita compositum a simplici. *Et nunc quæ est expectatio mea. Nonne Dominus, qui est super omnia?* idest Christus. Nota: Christus dicitur esse super omnem locum, vel omnia loca, vnde hoc: Attingit ergo a fine vs-

que

Ps. 146. a
Deus.
Phil. 2. b
Col. 2. a
Psal. 15. a
Arist. in præd. cap. de subst.
Substantia.
Tria Deo apponũtur.
Vnitas numeri principium.

Phil. 2. b que ad finem fortiter. Potentia: Nam ei flectitur omne genu, scilicet, cælestium, terrestrium, & infernorum. *Eccli. 24. a* Et dignitate, vnde dicitur: Primogenitus ante omnem creaturam.

PSALMVS DAVID XXXIX.

EXpectans expectaui Dominum, *& intendit mihi.*] Vide, quo modo. Nam montes expectant durando, homines desiderando: montes expectant pluuiam, ne arescant: homines gratiam, ne pereant. Qui durando, & non perseuerando expectat, expectans non expectat. Qui perseuerat, & desiderat, expectans expectat. Ergo expectans expectat, idest, perseuerans desiderat, & desiderans perseuerat: & faciet Dominus, quòd non fraudaberis a desiderio tuo. *Quia Deus intendit tibi.* Nota: diabolus dicitur leo, & draco. Leo fuit in tempore martyrum: draco, in tempore plenitudinis. In Leone est sæuitia, in dracone astutia. Contra astutiam, adhibe circumspectionem prudentiæ, scilicet sapientiam. Contra sæuitiam, virtutem patientiæ; & ita poteris vincere leonem, & draconem. Nota: diabolus dicitur leo propter tria, quæ & diabolo conueniunt, & leoni proprie. Quia leo est rex omnium malorum, vnde hoc: Princeps mundi huius eijcietur foras; & quia fundit sanguinem, sicut & diabolus, vnde hoc: Ille homicida erat ab initio, & hoc: Rex Sodomorum quærebat animas ab Abraam: & quia deuorator est, vnde dicitur: Tamquam leo circuit, quærens quem deuoret. Nota: Tentationis triplex est origo, aut enim tota est intus, & de nostro, aut tota foris, & de alio: vel intus, & foris, & de nostro, aut de aliquo. Intus, quando in carne tentatur homo: foris, quando ab homine, vel a diabolo: item illa, quæ est intus, ex carne oritur, scilicet ex necessitate animalis corporis, quia non potest homo tantum vitare primos motus: vel ex infirmitate prurientis corruptionis, quia de originali defectu habet homo, quòd peccet, magis surgunt tentationes: & præterea in quibusdam, aut recursu prauæ consuetudinis, quia difficile est consueta relinquere: aut insolentia gratiæ, & virtutis, quia quidam non consueuerunt habere gratiam, & ideo citius tentantur. Nota: cum dicitur: *Expectans expectaui Dominum, & intendit*

Marginalia: Diabolus, leo, & draco. — Leo, sæuus. Draco, astutus. — Diabolus, leo propter tria. — *Ioã. 12. e* — *Ioan. 8. f* — *Gen. 14. d* — *1. Pet. 5. c* — Tentationis origo triplex.

tendit mihi, io ſic ſuppono, per antecedens & conſequens: nam qui expectauerunt Chriſtum non viderunt, ſed alij. ***Eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis.*** Tres gratiæ notantur, ſcilicet, Incipiens, vbi dicit: ***Eduxit me de lacu miſeria.*** Proficiens, vbi dicit: ***Direxit greſſus meos.*** Perficiens, vbi dixit: ***Immiſit in os meum canticum nouum.*** Nota: eſt lutum platearum, fæcis, ex ſputo: de primo, hoc: Vt lutum platearum delebo eos: & ſignificat luxuriam per latam viam incedentem: De ſecundo, hoc: Viam feciſti in mari equis tuis, *& cetera*. Et ſignificat curam temporalium: de tertio hic: & exponitur, vel de concupiſcentia, vel de gentibus idola colentibus, vel de miſeria huius ſæculi: lutum, ſcilicet ſputum, vnde in Euangelio: Dominus luto ſanauit oculos cæci, appoſita ſaliua. Nota: lutum eſt caro Chriſti. Saliua eſt ſapientia Patris, quæ ex ore Altiſſimi prodijt. Vnde Iob: Non dimittis me, vt glutiam ſaliuam. Quia cognitio ſapientiæ Patris venit in præſenti, vſque ad guttur, non vſque ad ventrem, ideſt non vſque ad ſatietatem, habens cognitionem de ſapientia Patris. Sed ſatiabor, cum apparuerit gloria tua. Saliuam igitur appoſuit luto ad ſanandum cæcum. Nam ſapientia eſt incarnata ad ſanandum genus humanum. ***Et direxit greſſus meos.*** Nemo mittens ad aratrum manum, & aſpiciens retro, aptus eſt regno cæli. Vnde ſacerdos poſtquam appoſuit manum ad calicem, ſcilicet ad aratrum, non conuertit ſe ad populum, donec finita ſit miſſa. ***Immiſit in os meum canticum nouum.*** Nota: Cardinales in feſtis diebus reſident equis tectis albis pannis. Per equum album, caro: per pannum album, munditiam intelligit, ad ſignificandum, quòd debent ſupereſſe, ideſt dominari carni, non caro eis, & caro debet eſſe munda. Inde & ſummus Pontifex ſemper equitat equis albis; & quandoque tectis pannis ſericis, ad ſignificandum, quòd debet habere virtutes, quas ſignificant panni ſerici. ***Multa feciſti.*** Mare, ſæculum propter amaritudinem, vnde hoc: Hoc mare magnũ, & ſpatioſum. Vbi magnus piſcis deuorat minorem. Gentilis, propter fluctuationem, quia ſcilicet fluctuant in hoc mundo, vnde hoc: In mari via tua. Et dicitur homo, propter profunditatem, vnde Iob: Numquid ego ſum mare? & dicitur, Baptiſmus, vnde: Mare rubrum ſignificat baptiſmum ſanguine Chriſti rubricatum. Nota: Maledictio

Tres gratiæ.
Pſal. 17. e
Lutum triplex.
Abac. 3. c
Ioan. 9. a
Lutum.
Saliua.
Iob 7. d
Pſal. 16. c.
Luc. 9. g
Declaratio ritus.
Cærimonia Cardinaliũ in feſtis.
Mare.
Pſ. 103. e
Pſal. 76. d
Iob 7. c
Mare rubrũ.

Maledictio quot modis fit. dictio fit per imprecationem, vnde [...] dicite, & nolite maledicere. Quandoque per elatio[...], vnde hoc:

Rom. 12. e Maledicti regnum Dei non possidebunt. Quandoque per damnationem, unde hoc: Ite maledicti in ignem æternum. Quandoque per opprobrium, & infamiam, vnde:

Mat. 25. d In lege maledicebatur sterilis, quæ non relinqueb[...]t semen super terram. Quandoque per opinionem, vnde Christus dicitur maledictus secundum opinionem, quia pependit

Deut. 21. d in ligno. Nam dicebatur maledictus quicumque pependisset in ligno. Nota, Maledictum, quasi malo addictum.

et Gal. 3. b *Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.*

Misericordiæ species duæ. Duæ sunt misericordiæ species, scilicet dare, & dimittere, & hæ proportionaliter se habent, vnde hoc: Dimitte

Mat. 6. b nobis debita nostra, *& cetera.* Et hoc: Eadem mensura,

Mat. 7. a qua mensi fueritis, remetietur vobis, & hoc: Dimitte, &

& Mar. 4 c. & Luc. 6. f dimittemini. Vtriusque sunt tres species. Primo de prima, scilicet dare, sunt gradus: nam est misericordia magna, maior, maxima: scilicet inchoans, adulta, robusta. Pri-

Luc. 6. e mus itaque gradus dat de suis: Date eleemosynam, & om-

Luc. 11. f nia munda sunt vobis. Secundus, dat sua, vnde hoc: Ec-

Mat. 19. d ce nos reliquimus omnia, *& cetera.* Quid ergo erit nobis? Tertius dat totum. Da, scilicet, te totum, vnde Apo-

2. Cor. 12 c stolus: Non solum impendam, sed impendar, pro animabus vestris. Similiter quidam remittit partem debiti: quidam omnia debita: quidam etiam ipsum seruum ma-

Tria homo debet considerare. numittit. *Ego autem mendicus, & pauper.* Hæc tria debet homo considerare, scilicet suam insufficientiam, suam inopiam, & quia bonum, quod habet, non habet permanentiam. In primo se inueniet imperfectum: in secundo, non habet proprium: in tertio, debet timere malum, ruinam, & lapsum: quia semper aliquid deest homini ad salutem, & nihil habet ex se, vnde possit saluari, & bona eius non permanent.

PSALMVS DAVID XL.

BEatus, qui intelligit super egenum & pauperem. Numquid, qui dormit, non adijciet, vt resurgat?] Hic dicitur quòd Christus animam suam deposuit, sed non a se, immo a carne. Nam corpus & anima numquam sunt separata a diuinitate. Nota hic dicitur, quòd Christus est

vnus

vnus in person's. In naturis, geminus, In substantijs, trinus. Nam ibi sunt tres substantiæ, scilicet corpus, anima, & diuinitas. Hic dicitur, quòd Christus mortuus est, non necessitate. Dicimus, quia est necessitas coactionis, opportunitas conditionis. Sed necessitas conditionis, diuiditur in necessitatem coactionis ex libera voluntate, vel ex causa præcedente. Ex libera uoluntate, ut qui in claustrum se ponit, debet ire ex necessitate ad matutinas ex tali necessitate, quia de uoluntate in necessitatem se posuit. Ex causa præcedente, vt quando quis pro peccato præcedenti affligitur. Christus mortuus est ex necessitate conditionis, & opportunitatis, non coactionis. Polysyntheton est, quando oratio multis connectitur coniunctionibus, ut hic: *Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum, & non tradat*, & cetera. *Etenim homo pacis meæ, in quo speraui*. Est homo interior, & est homo exterior, unde Apostolus: Et si homo noster exterior corrumpitur, interior tamen renouatur de die in diem. Ergo homo interior exteriori conquiritur. *Homo pacis*, & cetera. Quamdiu corpus spiritui non obedit, pugna est: quando corpus non bene obediens, obedit, dicitur pax spiritus: quando econuerso, pax carnis. Spiritus in carne pacem suam inuenit, cum dicit: *Homo pacis meæ*, & subdit: *in quo speraui*, unde dicitur: Faciamus ei adiutorium simile sibi. Sequitur: *Qui edebat panes meos*. De quibus dicitur: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Et alibi: Surgite, postquam sederitis. Quando quis pro peccatis dolet, & tamen nondum ea plorare potest, tunc solus ipse panem doloris comedit. Quando, quod homo dolet interior, exterior deflet, unum panem comedunt, unde hoc: *Qui edebat panes meos*. Interior autem homo conqueritur de exteriori: Quia postquam exhibuit ei panem, postquam panes doloris cum eo comedit, contra se insperate consurgit, dicens: *Magnificauit super me supplantationem*. Inde magis peccauit, quia post pacem factam, eum supplantauit. *Qui edebat panem*. Est panis sacra scriptura. Nam panis in clibano, est sermo in historia abditus: In sartagine est sermo moralis decoctus. In craticula sermo mysticus, & allegoricus. Nam in Leuitico dicitur: Fiat oblatio de pane in clibano, in sartagine, in craticula. Nam sacra scriptura, historice, moraliter, & allegorice exponitur.

Polysyntheton.

Homo exterior & interior.

2. Cor. 4. d

Pax spiritus

Gen. 2. c

Psal. 41. a

Ps. 126. a

Scriptura sacra panis.

Leuit. 2. b

nitur. Et ſicut illud, quod eſt in ſartagine, magis apparet, quàm quod eſt in clibano: & quod eſt in craticula, magis, quàm quod eſt in vtroque: ita allegorica expoſitio magis apparet vtraque: & moralis magis, quàm litteralis.

Chriſtus panis. Panis eſt Chriſtus ſcilicet panis viuus, vnde hoc: Hic

Ioan. 6. e eſt panis viuus, qui de cælo deſcendit. Hic panis in vtero Virginis formatus, in ara crucis coctus, ad menſam altaris ſumendus. Eſt panis propoſitus, ſcilicet Apoſto-

Leu. 21. a li. Nam duodecim panes propoſitionis ſignificant duodecim Apoſtolos. Nam ſicut illorum panum loco, ideſt ſabbato, alij ſubſtituebantur: ita Apoſtolis alij ſucceſſerũt,

Pſal. 44. c vnde hoc: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij. Eſt panis re-

Pſal. 41. a fectorius, ſcilicet lacrymæ, vnde hoc: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, quæ animam reficiunt. Eſt

Mat. 6. b panis quotidianus, ſcilicet charitas, vnde hoc: Panem no-

Panis. ſtrum quotidianum da nobis hodie. Nam ſicut panis cum omni cibo ſumitur, ita charitas cum omni opere debet eſſe. Nam ſicut menſa inops eſt ſine pane, ita opus inops ſine charitate. Nota: dicitur a πᾶν, quod eſt totum: quia cum omni cibo ponitur. Eſt panis voluntas

Ioan. 4. e Dei, vnde hoc: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei.

PSALMVS DAVID XLI.

Qvemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum.] Oſtendit cauſam, quare debeat exaudiri, ſcilicet pro quantitate deſiderij, vnde: *Quemadmodum deſiderat*. Pro deſiderio interiori, vnde: *Sitiuit anima*. Pro pœna exteriori, vnde hoc: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ*. Nota etiam in lacrymis delectationem, vnde dicuntur *panes*. In his perſeuerantiam, vnde: *Die ac nocte*. Nota: deſiderium, ſiue cogitatio, ſiue anima eſt in cerebro ſecundum phyſicos: ſecundum Theologos eſt in corde, vnde dicimus, quòd vis inueniendi eſt in corde, & in cerebro. In corde ſecundum materiam: in cerebro ſecundum formam. Nam a corde quid, a cerebro quale inueniamus, habemus. Vnde dicitur vis, ingenium ſimilia ex ſimilibus procreans. Si-

Dictum de homine lõgo. militudo autem omnis forma, vnde dicitur: Si videris longum ſapientem, da gloriam Deo: quia in eo, cor remotum eſt a cerebro, & cerebrum non poteſt habere adminiculum

culum a corde, & econuerso, & ideo cogitatio in longo erit sine forma, quantum ad cerebrum, vel sine materia quantum ad cor. *Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam*, est dilatationis effusio, vnde hoc: Oleum effusum nomen tuum. Est effusio exultationis, vnde hoc: *Cant. 1. a*
Anima mea liquefacta est. Est effusio maledictionis, vnde in Genesi de Ruben: Effusus es, sicut aqua. *In voce exultationis, & confessionis.* Quandoque quis gaudet de his, quæ sunt extra se, sicut malus de temporalibus, vnde hoc: Væ illis, qui rident, quoniam ipsi lugebunt: quidam de his, quæ sunt intra se, vt bonus de cõscientia, vnde hoc: Hæc est gloria vestra, testimonium conscientiæ vestræ: quidam de eo, quod iuxta se, vt proximus de proximo: quidam de eo, quod est supra se, vt de Deo: vnde hoc: Exultate iusti in Domino. *Quare tristis es anima mea?* Sensualitas quandoque turbat animam per motus veniales, & hoc etiam in perfectis, vnde hoc: Turbatus est a furore oculus meus. Quandoque turbat, & hoc in infirmis, vnde hoc: Supra modum turbati sumus, quando scilicet anima infirmi longo fastidio expectationis grauatur. Quandoque ligat, cum anima funiculis peccatorum comprehenditur, vnde hoc: Funes peccatorum circumplexi sunt me. & hoc: Proijcite illum in tenebras exteriores, ligatis manibus. *Abyssus abyssum inuocat:* Est abyssus elementorum, vnde hoc: Tenebræ erant super faciem abyssi. Est abyssus iudiciorum Dei, vnde: Iudicia tua abyssus multa. Est abyssus cordium humanorum, vnde hoc: Ponens in thesauris abyssos. Et hoc: Prauum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Est abyssus scripturarum. Nota: *Abyssus abyssum inuocat*, idest mortificatio nostra mortificationem Christi, passio nostra passionem Christi, patientia nostra patientiam Christi in auxilium nostrum vocat.

Cant. 5. b · *Gen. 49. a* · *Luc. 6. c* · *2. Cor. 1. c* · *Psal. 32. a* · *Psal. 6. c* · *Ps. 118. b* · *Mat. 25. c* · *Gen. 1. a* · *Psal. 35. b* · *Psal. 32. b* · *Hier. 17. b*

PSALMVS DAVID XLII.

IVdica me Deus, & discerne causam meam.] Aliud est iudicium secundum causam: aliud secundum retributionem. Primum est in præsenti: secundum in futuro. Peto a malis liberari: potes, quia, *Tu es fortitudo mea.* Sed quod peto, differtur: ideo clamabo: *Quare me repulisti?*

listi? Emitte lucem tuam, & veritatem tuam. Per illuminationem misericordia: per veritatem fidei remuneratio. Illuminando misericors, remunerando verax. Hæc duo deducunt a malis,& educunt ad bona. Ad quæ bona? scilicet ad montem Domini,& in tabernacula eius. In montem, per fidem: in tabernaculum, per operationem. *Introibo ad altare*, per dilectionem. In montem, vt altiora crederem: in tabernaculum,vt fortiora facerem. *Introibo ad altare*, vt me immolem. Mons & tabernaculum dicitur in præsenti vita,& altare in futuro, vbi plena charitas. Sequitur: *Ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam.* Iuuentutem meam, non vetustatem lætificat: iuuentutem gratiæ, non vetustatem culpæ. Est tristitia peccati, vnde
Psal. 36.b hoc: Afflictus sum & humiliatus sum nimis. Est tristitia
Mat.26.d infirmitatis, vnde hoc: Tristis est anima mea vsque ad
Mar. 14. d mortem. Est tristitia huius sæculi,quæ potest dici accidia, vnde hic: *Emitte lucem, & veritatem tuam.* Est emissio
Eccli. 24. a æternitatis, vnde hoc: Ego ex ore Altissimi prodiui. Est emissio temporalis,vnde hoc: Emitte agnum Domine.Est
Isa. 16. a emissio glorificationis, vnde hic: Est emissio infusionis,
Ps.103.d vnde hoc: Emitte spiritum tuum, & creabuntur. *Introibo ad altare Dei.* Inter altare, quod erat in templo, & illud, quod erat in cælesti Hierusalem, hæc est differentia,quòd in templo Salomonis & sacrificium, & libamen, & holocaustum comburebatur: in cælesti Hierusalem tantum holocaustum.

PSALMVS DAVID XLIII.

D*Eus auribus nostris audiuimus.*] Deus alliciebat Iu-
Exo.13.a dæos per promissa, vnde hoc: Dabo vobis terram
Exo.20.a fluentem lac, & mel. Per comminationem, vnde hoc: Vi-
Exo.24.d sitabo iniquitates patrum in filios, & hoc: Oculum pro
Psal.15.a oculo. Et per afflictionem, vnde hoc: Multiplicatæ sunt
Psal. 77.c infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Per collationem temporalium: vnde hoc: Pluit illis manna ad manducandum. Nota: quædam sunt bona temporalia, quædam spiritualia. Temporalium sunt quædam, quibus meremur, vt virtutes: quædam, quibus iuuamur ad merendum, vt sacramenta: quædam spiritualia & æterna. *Opus, quod operatus es in diebus eorum.* Nota: Opus Dei est

Bona quædam tēporalia, quædam spiritualia. Opus quotuplex.

est opus creationis, æternæ retributionis. Ad opus creationis, pertinet opus perceptionis, vnde hoc: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul: & opus distinctionis, quòd distincta sunt elementa a se: opus ornatus, quo ornauit ea: opus nouitatis, quo fiunt miracula: opus propagationis, quo quotidie operatur. *Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos*. Est plantatio in merito, vnde hoc: Ego plantaui, Apollo rigauit. Est plantatio in præmio, vnde hoc: Plantatus in domo domini. Est plantatio in viatico, scilicet in temporalibus hominibus. *Nunc autem repulisti eos*. Deus repulit iustum, quantum ad opinionem, vnde supra: Vt quid repulisti me? Quantum ad negationem, vt filios Zebedæi, cum dixit: Nescitis, quid petatis: Quantum ad dilationem, vnde hoc: *Ne repellas me in finem*. Quandoque Deus repellit permittendo peccare, vt fortior surgat, vt repulit Petrum. Ieiunat luxuriosus, vt ventrem repleat: Auarus, vt plus habeat: Hyppocrita, vt hominibus appareat ieiunans: Medicus, vt conualeat. Nota quinque vitia gulæ, quæ Gregorius super Iob assignat. Nam quandoque quis indigentiæ tempora præuenit, quando cibos quærit: quandoque, quæ sumenda sunt, parare delicatius appetit: quandoque in quantitate mensuram excedit: quandoque quod abiectius est, desiderat, sed ipso æstu desiderij deterius peccat. *Si obliti sumus nomen Dei*. Est obliuio mandati, vnde hoc: *Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te*. Est obliuio beneficij Dei. Est obliuio supplicij, vnde hoc: *Exurge, quare obdormis Domine?* Christus dicitur dormire propter mortem, vnde hoc: Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi. Dormit in nobis per negligentiam nostram, vnde dicitur dormisse in naui, quando periclitabatur. Dormit per gratiæ subtractionem, vnde hoc: Ne vmquam obdormiam in morte. Hoc dixit in persona membrorum. Dormit per dilationem, vnde: *Exurge Domine*, conferendo fidem meriti, scilicet primam gratiam. *Adiuua nos*, conferendo meritum fidei, scilicet secundam gratiam. *Redime nos*, incarnatione filij, & bene distinguit. Nam in prima iustificatione opus est magna potentia. Nam maioris est potentiæ iustificare impium, quàm creare cælum & terram, vnde dicit: *Exurge Domine*. Nam Dominus est nomen potentiæ. In secunda iustificatione nos cooperamur Deo, vnde hoc:

Eccli. 18. a
Plantatio.
1. Cor. 3. b
Psal. 91. c
Psal. 42. a
Mat. 20. c
Mat 26. g
Greg. lib 30. Mor. c. 27.
Gulæ vitia quinque.
Obliuio.
Christi dormitio quotuplex.
Psal. 3. b
Mat. 8. c
Psal. 12. a
S. Augu. to. 10. ser. 15. de verb. Apost. post me dium.

cum Deus faciat nos sine nobis, non iustificat nos sine no-
1. Cor. 3. b bis, unde Apostolus: Coadiutores Dei sumus, unde hoc: *Adiuua nos*. Item nullum meritum sufficeret ad hoc, quòd Christus sua incarnatione nos redimeret, sed sola Dei gratia. *Redime nos propter nomen tuum*, idest, de gratia, non pro merito.

PSALMVS DAVID XLIIII.

Psalmi tredecim nomine intellectus.

ERuctauit cor meum verbum bonum.] Nota: Tredecim sunt Psalmi, qui intitulantur nomine intellectus. Primus est: Beati, quorum: secundus, Beatus qui intelligit: tertius, Deus auribus nostris audiuimus: quartus hic: quintus, Quid gloriaris: Sextus, Dixit insipiens: septimus, Deus in nomine tuo saluum me fac: octauus, Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris: nonus, Vt quid Deus repulisti: decimus: Attendite popule meus: vndecimus, Domine Deus salutis meæ: duodecimus, Misericordias Domini: tertiusdecimus, Voce mea ad Dominum clamaui. Quattuor sunt genera nuptiarum. Primæ sunt, carnis & carnis. Secundæ, carnis & spiritus. Tertiæ sunt, verbi & hominis. Quartæ, Dei & mentis. Primæ sunt historiales, secundæ morales, tertiæ allegoricæ, quartæ anagogicæ. Vel tria sunt genera nuptiarum. Primæ inter animam, & animam, quando fideles charitatis vinculo iunguntur, quæ cœperunt a tempore Abel. Secundæ sunt inter naturam, & naturam, quæ factæ sunt in vtero virginis, quando Verbum caro factum est. Tertiæ, inter mortalitatem & immortalitatem, quæ fient in die iudicij, quando hoc corruptibile induerit incorruptionem. *Speciosus forma præ filijs hominum*, Hic commendatur Christus secundum humanitatem, cuius forma consistit in duobus, peccati immunitate, & donorum collatione. *Propterea benedixit te Deus in æternum*. Christus fuit benedictus in vtero, in mundo, in cælo. De primo: Benedictus fructus ventris tui: de secundo, Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit, *& cetera*. De tertio, vt hic. De, quandoque est essentiale, vt hic: Filius genitus est de patre, idest de essentia patris. Quandoque materiale, vnde hoc: Christus factus est de virgine, id est de materia, idest, de carne virginis. Quandoque conuertibile,

Nuptiarum quattuor genera.

Ioan. 1. b

1. Cor. 15 g

Christus vbi benedictus.

Luc. 1. d

Ibid. g

De, quot modis sumatur.

vertibile, vnde hoc: Conceptus est de Spiritusancto, idest de potentia eius. Nota, hic possunt assignari saltus Christi. Nam dicitur in canticis esse Ceruus saliens in montibus. Primus eius saltus fuit de cælo in vterum virginis: secundus ab vtero in terram: tertius a terra in crucem: quartus a cruce in sepulchrum: quintus a sepulchro in infernum: sextus ab inferno in cælum. *Intende prospere, procede & regna.* Regnat Deus secundum diuinitatem, vnde hoc: Regnum meum non est de hoc mundo. Secundum humanitatem, & hoc tum secundum natiuitatem, vnde hoc: Dominus regnauit, decorem indutus est: tum secundum passionem, vnde hoc: Regnauit a ligno Deus: tum secundum resurrectionem, & ascensionem, vnde hoc: Constitui te super gentes, & super regna. Regnat per fidem in gentibus, vnde hoc: Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit a ligno. *Speciosus forma præ filijs hominum*, Ecce rectitudo operis. *Diffusa est gratia in labijs tuis*, puritas prædicationis. *Propterea benedixit te Deus in æternum*, felicitas retributionis. Hic tria nominantur; scilicet, Munditia, Prædicatio, Retributio. Nota, quòd Summus Pontifex baculum Pontificalem non habet. Treuerensis autem semper baculum fert: quia in tempore Petri, quando erat summus Pontifex, misit tres de discipulis suis ad prædicandum versus Theutoniam: sed vnus eorum non est reuersus, sed mortuus est. Sed duo redierunt ad Petrum. Petrus autem misit baculum suum, vt ille suscitaretur. Qui reuersi tetigerunt Petri baculo mortuum, & suscitatus est: & ita tres illi manserunt ibi, & facta est ciuitas a tribus viris. Et ideo summus Pontifex numquam portat baculum: Treuerensis autem semper portat baculum. Nota: In baculo autem pontificali sex sunt: protenditur in longum, extenditur in altum, pungit in imo, & curuatur in summo, est planus in medio, circumligatur nodo. Protenditur in longum, quia vbique debet prædicare episcopus. Nam in omnem terram exiuit sonus eorum, & cetera. Extenditur in altum, quia debet prædicare pro æternis. Pungit in imo, quia debet castigare malos, & corrigere. Curuatur in summo, quia debet corrigere vel colligere, scilicet plures ad fidem conuertens: & illud, quod dedit sermone, debet ad se torqueri, vt scilicet faciat, quod dicit, ut os turturis torqueatur ad axillas. Planus, & nodosus, quia

Cant. 2. b
Hier. ps. 58. to. 7.
Quot modis Deus regnat.
Ioan. 18. f
Ps. 92. a
Ps. 95. c
Hier. 1. b
Ps. 95. c ex antiqua versione.
Miraculũ.
In baculo Pontificali sex, & eorũ significatio.
Ps. 18. a

& mansuetudinem,& iustitiam debet habere. *Myrrha, &*
2. Cor. 2. *gutta, & casia*, Est odor prædicationis, vnde hoc: Alijs
d sumus odor mortis in mortem. Alijs odor vitæ in vitam.
Leuit.2.c Est odor vitæ, vnde hoc: Dominus præcepit offerri ani-
& Num. malia in odorem suauitatis. Est odor orationis, unde hoc:
15. b Portantes citharas,& phialas plenas odoramentorum. Est
Apoc.5. b odor Christus, vnde hoc: Curremus in odorem vnguen-
Cant.1. a torum tuorum. Est odor lucri. *Astitit regina a dextris tuis.*
Psal.23. b Huius reginæ Christus rex, vnde dicitur: Dominus virtu-
Charitas regina virtutum. tum ipse est rex gloriæ. Charitas meritò regina virtutum est. Quia virtutis nomen amittit, quæ charitati non famulatur. A sinistris Dei bona temporalia: a dextris bona æterna. Charitas ergo a dextris Dei stare dicitur, quia bonis æternis, non temporalibus innititur: *In vestitu deaurato*. In *vestitu*, opera iustitiæ. In *aurato*, intellige claritatem sapientiæ. Vestimenta sunt aurea, opera sunt dextera. *Circumamicta varietate*. Decet reginam habere multiplicem vestem, & variam, vt de contemplatione transeat ad actionem. In coniugio Christi & Ecclesiæ duo nominantur, scilicet, coniunctio naturarum, & coniunctio animorum, & vtrumque potest dici coniugium. Hac similitudine, quòd in ducenda vxore fiunt promissiones. Primo scilicet sponsalia, secundo nuptiarum celebratio, tertio traductio, scilicet quando de domo patris ad propriam traducitur. Sic factum est in nuptijs nuptiarum: quia primo facta est promissio, scilicet sponsalia, vnde
Cant.1. a hoc: Osculetur me osculo oris sui, idest osculabitur. Secundo facta est celebratio nuptiarum, quando scilicet duæ naturæ in utero uirginis coniunctæ sunt, unde hoc: Ver-
Ioan.1. b bum caro factum est. Tertio, traductio est facta, quando natura diuina humanam assumpsit & in cælum tran-
Act.1. b stulit, ut in Ascensione, unde hoc: Sic ueniet, quemadmodum uidistis eum euntem in cælum. Sponsalia in nu-
Rom.9. c ptijs animorum, scilicet in coniunctione animorum, un-
Luc.2. b de: Non dilectam, uocabo dilectam meam. Nuptiarum
1.Cor. 15 celebratio, quando facta est coniunctio animorum per
g charitatem, scilicet quando dixerunt Angeli: Gloria in
Luc.11. a Excelsis Deo. Traductio fiet, quando corruptibile hoc
Quattuor in eligenda vxore requiruntur. induet incorruptionem, vnde hoc: Ego, & pueri mei mecum sunt in cubili. *Concupiscet rex decorem tuum*, In eligenda uxore quattuor requiruntur, scilicet pulchritudo, diui-

diuitiæ, genus, & mores. Sic Christus, scilicet sponsus, in eligenda sponsa, scilicet Ecclesia, hæc quattuor considerauit, scilicet pulchritudinem sponsæ, scilicet Ecclesiæ, unde hic: *Concupiuit rex decorem tuum*. Diuitias, unde: Filiæ Tyri in muneribus, scilicet ueniunt: Mores, unde: *Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis*, idest, conformitatem. Genus, unde: *Filia regum ab intus in fimbrijs aureis. Filia Tyri in muneribus:* ut in Actibus Apostolorum dicitur sic: Tyrus recipit Apostolum honorifice, & suos: & tunc adimpleta est prophetia: *Filia Tyri*, & cetera. *Omnis gloria eius in fimbrijs*. Fimbria quandoque significat finem, ut hic: quandoque minimum mandatum Euangelij, unde hoc: Mulier tetigit fimbriam uestimenti Christi: & sanata est. Quia qui obseruat minimum mandatum Euangelij, sanatur in mente. Quandoque humanitatem, ut ibidem, propter duo: nam ille, qui uidit Christum, qui scilicet credit prædicationi, ille proprie tetigit uestem Dei. Gentilitas autem non tetigit uestem, sed fimbriam, quia per Paulum, & alios Apostolos uenit ad fidem, quasi per fimbriam. Vel per fimbriam dicitur humanitas, quæ minima respectu diuinitatis, ut fimbria respectu pallij. Quandoque uirtutem, ut ibidem. Nam mulier illa, uirtute Dei, quæ de illo exibat, sanata est. *Adducentur regi virgines post eam*. Triplici de causa ducitur uxor, causa prolis, unde Dominus: Crescite & multiplicamini: causa adiutorij, unde Dominus: Non est bonum hominem esse solum. Causa incontinentiæ, unde Apostolus: Qui autem incontinens est, nubat in Domino. Sponsus autem sponsam, Christus Ecclesiam, non accepit in uxorem, nisi causa prolis, & adiutorij. Et ibi proles est, quia creuit Ecclesia in numero, & merito. Et sponsus, ac sponsa sibi mutuum suffragium præstant: & non eam accepit, causa incontinentiæ.

Fimbriæ significatio.

Luc. 8. *f*

Gentilitas, Christi fimbriam tetigit.

Vxor tribus de causis ducitur.

Gen. 1. *c*

Gen. 2. *c*

1. *Cor.* 7. *b*

PSALMVS DAVID XLV.

DEus noster refugium, & virtus.] Deus dicitur alicuius quadrupliciter. Nam Dominus omnium, beneficio creationis: hominum, participatione humanitatis, nam dicitur Emmanuel: bonorum hominum per cultum religionis, ut hic: quorundam, ut Abraam, Isaac, & Iacob,

Deus dicitur alicuius quadrupliciter.

Quare, De⁹ Abraam, Isaac, & Iacob. quodam priuilegio amoris. Nota: Deus est Deus Abraã, conferendo fidem: Deus Isaac, conferendo spem: Deus Iacob, conferendo charitatem. Nam hi tres has tres uirtutes designant in Matthæo. Vel sic: Deus est Deus Abraã,
Mat.1.
Abraam significatio. filiorum multitudine: nam multi filij Dei: nam Abraam interpretatur, pater multarum gentium. Vel sic: Deus, est
Isaac interpretatio. Deus Isaac, mentis hilaritate: nam Isaac interpretatur risus. Deus, est Deus Iacob, operis uel uirtutis fortitudine,
Iacob quid notet. siue fortitudinis: nam Iacob, luctator interpretatur. Vel sicut reperitur in fine Paralipomenon, per Abraam, Christi natiuitas: per Isaac, congregatio credulæ plebis: per Iacob, resurrectio Christi Saluatoris. *Adiutor in tribula-*
Tribulatio duplex. *tionibus.* Tribulatio, alia intrinseca, alia extrinseca. Intrinseca duplex, a carne, vel a diabolo. A carne, vnde
Mich.7.b hoc: Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris. Et hoc: Nulla pestis efficacior, quàm familiaris inimicus.
Psal.18.c A diabolo, vnde hoc: Ab occultis meis munda me. Assumpta, & coacta: assumpta, vnde hoc: Apprehendite
Psal.2. b disciplinam: coacta, vnde hoc: Supra dorsum meum fa-
Ps.128.a bricauerunt peccatores. *Sonuerunt, & turbatæ sunt aquæ.*
Sonus quotuplex. Est sonus prædicationis, unde hoc: In omnem terram exiuit sonus eorum. Est sonus confessionis, vnde hoc:
Psal.18.a Rugiebam a gemitu cordis mei. Et hoc: In voce exulta-
Psal.37.b tionis, & confessionis sonus epulantis. Est sonus iubilatio-
Psal.41.b nis, unde hoc: Laudate eum in cymbalis bene sonantibus.
Ps.150.a Est sonus contradictionis, vnde hoc: *Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram:* primo, *Venite,* postea, *Videte*. Vos enim in tenebris estis: & ideo opera Domini videre non potestis. Venite ad lucem, videte opera Domini per lucem. Quæ sunt illa opera? *Pro-*
Ioan.1. *digia super terram*. Quomodo super terram? Verbum ca-
Isa.9. a ro factum est, *& cetera*. Quomodo prodigia? Paruulus natus est nobis, *& cetera*. Et vocabitur nomen eius admirabilis, *& cetera. Super terram*, quia ad pacem terrena componunt. Prodigia sunt, quia futura gaudia protendunt. Prodigia sunt, quia pater futuri sæculi: Super ter-
Deus abstulit bellum multiplex. ram, quia princeps pacis. *Auferens bella*. Multiplex bellum abstulit Deus. Nam bellum aduersus gentiles, & Iudæos. Nam ille lapis angularis, qui coniunxit duos parie-
Eph.2. c tes, reconciliauit eos, soluens inimicitias inter eos. Bellum aduersus carnem, & spiritum. Nam modo caro non concu-

concupiſcit, ſicut prius, vnde hoc: Nobis non eſt colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus ſpirituales nequitias, quæ militant aduerſus carnem. Et bellum malorum, quæ ſunt in conſcientia, vnde hoc: Non eſt pax impio, dicit Dominus. Et bellum inter hominẽ, & angelum, & Deum, vnde hoc: Gloria in excelſis Deo, *& cetera*. Eph.6.b Iſa.48.d Luc.2.b

PSALMVS DAVID XLVI.

OMnes gentes plaudite manibus.] Aſcende calue: Hoc exponitur de Eliſæo, qui fuit caluus, ad litteram, ſed exponitur de Chriſto, qui non fuit caluus, ad litteram. Dominus ergo, qui eſt Chriſtus, in anteriori parte capillos non habuit, ſed in poſteriori. Nam in anteriori parte decapillatus eſt, non in poſteriori. Nam Iudæi ab eo receſſerunt, qui ſunt anterior populus: & gentiles ei adhæſerunt, qui ſunt poſterior populus, & ideo dicitur caluus. *Quoniam excelſus Dominus*. Nota: Deus eſt Dominus in poteſtate, excelſus in comprehenſione, terribilis in admiratione. Nam eſt potens, incomprehenſibilis, admirabilis. Potentiam Deus oſtendit per tria. Per eius magnitudinem, vnde: *Rex magnus*. Per vniuerſitatem, vnde: *Super omnem terram*. Per inimicorum ſubiectionem, vnde: *Subiecit populos*. 4. Reg. 2. d — Chriſtus quo modo dicitur caluus.

Speciem Iacob, quem dilexit. Eſt ſpecies mundi, vnde hoc: Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo. Eſt ſpecies gratiæ, vnde hoc: Speciosus forma præ filijs hominum. Eſt ſpecies gloriæ, vnde hoc: *Speciem Iacob, quem dilexit*. Prima, deformat, ſecunda informat, tertia reformat. *Aſcendit in iubilatione*. Iubilus eſt laus, quæ nec prorſus taceri, nec prorſus exprimi poteſt præ gaudio, quod fit præ gaudio: quandoque in principio orationis, vt hoc: Tamquam ſponſus. Et ibi: A, A, A, puer ego ſum, & loqui neſcio. Quod dixit propheta, qui repræſentat noſtram infirmitatem. Et in medio, vnde hoc: Veſpertina oratio, quia Sanctorum gaudium in hac vita eſt imperfectum, vnde: Imperfectum meum viderunt oculi tui. Eſt Iubilus in fine, & eſt eorum, qui ſunt in patria, quorum gaudium conſummatum eſt, qui tamen expectant ſtolam corporis: vnde pro illo, qui iam habet vtramque ſtolam, ſcilicet corporis, & animæ non fit iubilus. Nam in ſollemnitate, ſcilicet Paſchali, non fit iubilus in fine cantus. Similiter in lau- Prou. 31. d Pſal.44. d Iubilus. Pſal.18.a Hier.1.b Pſ.140.a Pſ.138.c

in laudibus non cantatur in memoriam resurrectionis, quia Dominus ea hora resurrexit. Et in completorio, quod designat consummatam lætitiam Sanctorum, qui in corpore resurgunt.

PSALMVS DAVID XLVII.

M*Agnus Dominus, & laudabilis nimis.*] Nota: Laus Dei in Ecclesia finem non habet, quantũ ad Deum, vnde hoc: Deus inhabitat lucem inaccessibilem: & quantum ad homines, Deum in hac vita laudantes, vnde hoc:
1.Tim. 6. d Vobiscum sum vsque ad cõsummationem sæculi: Et quantum ad homines Deum in futura vita laudantes, vnde hoc:
Mat. 28. d Beati, qui habitant in domo tua, Domine. *Quoniam ecce reges terræ.* Illi, qui conuenerunt aduersus Christum,
Psal. 83. b fuerunt in malo notabiles, vnde: *Ecce.* Idem notatur, cum
Psal. 2. a in sequenti dicitur versu, *Ipsi*, vt discretiue loquatur, scilicet, notabiles fuerunt. Potentes, vnde: *Reges:* Multi, vnde: *Congregati.* In malo vnanimes, vnde: *Conuenerunt in vnum.* Nec hoc fecerunt ignari, sed soliciti, vnde: *Ipsi videntes.* Idem notatur in hoc versu: Astiterunt re-
Ibidem. ges terræ, & principes multi, vnde: Conuenerunt. In malo vnanimes, vnde: In vnum. Soliciti, quia non ignari astiterunt: In malo notabiles, nam aduersus Dominum. Hoc est ibi signum malitiæ, quoniam conuenerunt ad uersus Dominum. *Ibi dolores, vt parturientis.* Nota: In
Pœnitẽtia. pœnitentia quattuor debent esse, dolor, pudor, timor: & satisfactio. Dolor, vt hic. Timor, vt ibi: A timore tuo concepimus, & peperimus spiritum salutis. Pudor, vt
Rom. 6. d hic: Quem fructum habuistis in his, in quibus nunc eru-
Mat. 3. b bescitis? Satisfactio, vnde hoc: Facite fructus dignos pœnitentiæ. *In spiritu vehementi conteres naues*, & cetera.
Spiritus sanctus. Spiritus sanctus, dicitur esse benignus, vehemens, spiritus furoris. Benignus est, vnde hoc: Benignus est Spiritus
Sap. 1. a sanctus, qui non habitat in corpore subdito peccatis. Vehemens, quasi vehens extra mentem, vnde hoc: Tam-
Act. 2. a quam sonus aduenientis spiritus vehementis. Furoris spi-
Exo. 15. b ritus, vnde: In spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. Deus suscipit hominem, quando per se cadit, vnde hoc:
Psal. 36. d Cum ceciderit, non collidetur, vnde: Mei autem pene mo-
Psal. 72. a ti sunt pedes. Suscipit hominem cum alijs, cum impellit,

lit, vnde: Manus peccatoris non moueat me. Postquam *Psal.35.e*
cecidit, suscipit, vnde: Excutere de puluere Surge de pul- *Isa.52.a*
uere filia Hierusalem. *Sicut audiuimus, sic vidimus.* Sedere ad dexteram, est sedere ad æqualitatem Patris. Sicut filius dicitur sedere ad dexteram Patris. Sedere in dextera, est frui in gloria, vnde Sancti dicuntur sedere in dextera, non ad dexteram. *Secundum nomen tuum, Deus.* Ecclesia non est in arto, quantum ad locum: Nam in om- *Psal.18.a*
nem terram exiuit sonus eorum: nec quantum ad tem- *Mat.28.d*
pus, quia vobiscum sum, vsque ad consummationem sæculi: nec quantum ad scientiam, quia multiplex erit tunc
scientia. Nec quantum ad personas, quia in omni gente, *Act.10.d*
qui timet Deum, acceptus est illi. Et hoc: Laudate Do- *Psal.16.a*
minum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. *Circumdate Sion, & complectimini eam.* Hæc ciuitas, scilicet Ecclesia munita turribus, scilicet prælatis in Ecclesia, vnde hoc: *Narrate in turribus.* Muris, idest sanctis, vnde
hoc: Muri tui, lapides pretiosi. Et Saluator, ibi est mu- *Isa.26.a*
rus, & antemurale, vnde Iob: Quia rupto muro, & aper- *Iob 30.b*
ta ianua, irruerunt super me. Flumen, vnde hoc: Flumi- *Psal.45.a*
nis impetus lætificat ciuitatem Dei, scilicet Spiritus sanctus. Hanc ciuitatem quidam circumdant, ne impugnetur, vnde hoc: Circumdederunt me viri mendaces. Qui-
dam, vt explorent, vnde Apostolus: Propter subintrodu- *Gal.2.a*
ctos fratres, vt explorent libertatem vestram. Quidam, vt diligant, vnde hoc: *Circumdate Sion.* Quidam, vt in-
trent, vnde hoc: Attollite portas. Glossa: Christus est *Psal.23.b*
murus, qui ad corda nostra impetum malorum pertingere vetat.

PSALMVS DAVID XLVIII.

A*Vdite hæc omnes gentes.*] Nota: Reddimur attenti ab vtilitate propositionis, quæ hic dicitur parabola. A persona proferentis, & hoc per diuinarum rerum, & humanarum cognitionem, vnde: *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.* Pro discretio-
ne, vnde: *Meditatio* in se, zelus Dei fit, & non secun- *Rom.10.a*
dum scientiam. Pro humilitate, vnde: *Inclinabo.* Pro obscurorum apertione, vnde hoc: Aperiam in parabolis. Quidam abijciunt mundum, & abijciuntur a mundo,

Gal. 6. d do, vnde Apostolus: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Quidam nec abijciunt, nec abijciuntur, vnde hoc: *Luc. 1. e* Deposuit potentes, & exaltauit humiles. Quidam abij- *Psal. 83. c* ciunt, & non abijciuntur, vnde hoc: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, *& cetera*. Quidam abijciuntur, & non *Ioã. 12. e* abijciunt, vnde hoc: Princeps huius mundi eijcietur foras, quia eiectus est de mundo, & tamen mundum non deseruit. Hoc verbum, scilicet habitare, notat quandoque *Psal. 83. b* permanentiam, vnde hoc: Beati, qui habitant in domo *Ps. 132. a* tua Domine. Quandoque iucunditatem: Ecce quàm bo- *Luc. 24. f* num, & quàm iucundum, *& cetera*. Quandoque domi- *et Io. 20. e* nium, vnde hoc: Iesus erat habitans in medio eorum. *Qui confidit in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum.* Diuitiæ in tribus attenduntur, in pecunia, in hono- *Luc. 12. c* re, in fama. De primo: Destruam horrea mea, & maiora *Luc. 11. f* faciam. De secundo: Amant primas cathedras, & salu- *Psal. 48. c* tationes in foro. De tertio: Vocauerunt nomina sua in terris suis. *Frater non redimit, redimet homo.* Homo Christus dicitur frater noster, & quattuor modis, & quattuor de causis, scilicet pro participatione gratiæ, quam *Psal. 48. c* habet nobiscum, vnde: Narrabo nomen tuum fratribus *Rom. 8. c* meis. Et quia habet eandem hereditatem, quam nos habituri sumus, vnde hoc: Heredes Dei, coheredes autem Christi. Et quia est eiusdem naturæ nobiscum, vnde di- *Psal. 45. b* citur Emmanuel, & Dominus virtutum nobiscum: & quia *Ioan. 3. b* diligit nos, vt frater fratrem, vnde hoc: Dilexit Deus mundum, vt filium suum daret. *Et non dabit Deo placationem suam.* Deus placatur contritione, eleemosyna, ora- *Psal. 50. d* tione. Contritione, vnde hoc: Sacrificium Deo spiritus *Luc. 11. f* contribulatus. Eleemosyna, vnde hoc: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Oratione, vnde hoc: *Ps. 140. a* Dirigatur oratio mea, sicut incensum. *Et pretium* redemptionis animæ suæ. Pœna attenditur in immensitate, siue *Luc. 16. f* in acredine, vnde diues petijt guttam aquæ ab Abraam ad refrigerandam linguam. In perpetuitate, vnde hoc: *Mors depascet eos,* vt animalia herbam, quæ corrosa magis, ac magis renascitur. In pœnarum numerositate, vnde: Pu- *Hier. 17. c* nientur in corpore & in anima, vnde: Duplici contritio- *Iob 24. c* ne contere eos. Et hoc: Transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium. *Homo, cum in honore esset, non intellexit.* Homo dicitur factus ad imaginem Dei propter naturalia; ad

Diuitiæ in tribus.

Christus quo modo frater noster.

ad similitudinem propter spiritualia, vt gratuita. De vtroque: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et ad Dei conformitatem, quantum ad beatitudinem, quam est habiturus. Nam sumus hereditarij patriæ cæleſtis, vnde hoc: Heredes Dei, coheredes autem Christi. Et hoc: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. *Hæc via illorum scandalum ipsis*. Sunt pelles corruptionis: sunt & immortalitatis, vnde in Iob: Pellem pro pelle, & cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima sua. Sed sunt pelles auaritiæ, vnde hoc: Turbabuntur pelles terræ Madian. Sunt pelles Iustitiæ, scilicet Sancti, vnde hoc: De pellibus coopertum est tabernaculum. Sunt pelles nequitiæ, vnde hoc: *Sicut oues in inferno positi sunt*. Est ouis infirmitatis, unde: Aestimati sumus sicut oues. Est ouis simplicitatis, vnde: Sicut ouis ad occisionem. Et hoc: Tamquam ouis coram tondente se obmutuit. Est ouis damnationis, vnde nota; Tam oues, quàm herbæ pascentur. Et ideo hoc dupliciter exponitur.

Gen. 1. d — *Rom. 8. c* — *Ps. 16. d* — Pellis. — *Iob 2. d* — *Abac. 3. b* — *Exo. 26. c* — *36. b* — Ouis. — *Psal. 43. d* — *Isa. 53. b* — *Ibidem.*

PSALMVS DAVID XLIX.

D*Eus Deorum Dominus locutus est, & vocauit terram.*] Nota: Deus dicitur Dominus potestate, & creatione, unde hoc: Domini est terra, Cælum cæli Domino, quia omnia creauit aptitudine: vnde hoc: Dominus nomen illi, scilicet, essentiale, scilicet, Dominabilis: quia fuit ab æterno, & abusiuum, vnde hoc: Nisi esset qui famularetur, non esset, qui dominaretur: nam dominus, & seruus sunt correlatiua, & secundum hoc ab ęterno non fuit dominus, quia ab æterno non fuit aliquis seruus. *Ex sion species decoris eius*. Formosus est Deus secundum deitatem, vnde: Pulchrum pulchrius ipse mundum mente gerens. Secundum animam, vnde hoc: Speciosus forma præ filijs hominum. Secundum corpus, vnde hoc: Quis est iste, qui venit de Edom? Sponsus in stola sua. Secundum corpus mysticum, vnde hoc: Pulchrum indumentum tuum. Et hoc: Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turtur. Deus fecit iudicium pro nobis: facit modo de nobis, ad nos. De homine, pro homine, ab homine, ad hominem. *Ignis in conspectu eius exardescet*. Pœna, qua iudex puniet in futuro, erit ex magna manifestatione. Nam ex eo, quòd videbunt se puniri, magis

Deus, & Dominus. — *Ps. 23. a* — *Ps. 113. d* — *Ps. 67. a* — *Aristot. in prædic. c. de ad Aliquid* — *Ps. 44. a* — *Isa. 63. a* — *Ibidem.* — *Cant. 1. c*

magis dolebunt, vnde: *In conspectu eius*. Ex acredine, vnde: *Exardescet ignis*. Ex pœnarum multitudine, vnde: *In circuitu*. Et quia est intolerabilis, vnde: *Tempestas*. Et quia interminabilis, vnde: *Valida*.[*Congregate illi sanctos eius, qui ordinant*. Nota: quattuor hic fiunt expositiones, secundum quattuor acceptiones huius nominis, te-
Testamentum. stamentum. Nam dicitur testamentum, pro mandato veteris & nouæ legis, vnde hoc: *Si testamentum custodieritis*, dabo vobis terram fluentem lac, & mel. Et pro pro-
Ps. 88. e missione, vnde hoc: Non profanabo testamentum meum. Et pro vita æterna, vnde hoc: Consummabo testamentum meum super domum Iuda. Et pro speciali mandato cha-
Ioan. 13. d ritatis, vnde hoc, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Et testamentum secundum aliam litteram. Hic sic dicitur: *Deus Deus tuus ego sum*. Bono meo, sum *Deus*. Malo tuo, sum *Deus tuus*. idest voluntate mea, scilicet essentia, quod est Bono meo sum Deus: & sic bono erit ablatiuus: vel Bono meo sum Deus, idest, qui est meus, idest, ei, qui est bonus, sum Deus, idest ad eius vo-
Sacrificiorũ genera quattuor. luntatem, & sic erit datiuus. In veteri testamento: in lege, erant quattuor genera sacrificiorum. Nam ibi erat sacrificium, scilicet quod non totum accendebatur. Erat holocaustum, scilicet totum incensum. Oblatio dicitur de duris, scilicet de pane, & de thure. Libamen, de liquidis, scilicet de vino, & oleo. Sicut in lege euangelij sunt quattuor genera sacrificiorum. Nam est sacrificium iustitiæ,
Psal. 4. b pœnitentiæ, laudis, & mortificationis. De primo: Sacri-
Ps. 50. d ficate sacrificium iustitiæ. De secundo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. De tertio: *Sacrificium laudis hono-*
Rom. 12. a *rificabit me*. De quarto, Apostolus: Exhibete corpora vestra, hostiam viuentem, Deo placentem, idest, mortificate carnem vestram. Prima duo, sunt iustificandorum. Secunda duo, sunt iustificatorum. *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas?* Dicimus, quòd prædicatio prohibita, quæ fit propter quæstum temporalem, & propter inanem gloriam, vel propter hæresim introducendam: vel quæ fit propter fratrum conuersionem, si crimen sit prędicantis notorium: si crimen sit occultum, propter fratrum conuersionem, potest prædicare. Vera prædicatio necessaria est, quia quando vox vitam non re-
Gen. 27. d mordet, dulcis simphonia, ne sit vox Iacob, & manus Esau.

Eſau. *Tu vero odiſti diſciplinam*. Tria genera peccatorum hic notantur: contemptus diſciplinæ, vt hic. Morbus auaritiæ, hic: *Si videbas furem, currebas cum eo*: vitium luxuriæ hic: *Et cum adulteris portionem tuam ponebas*. *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam*. Homo debet tria ſibi proponere: peccatum, mortem, & Deum. De primo: Peccatum meum contra me eſt ſemper. De ſecundo: Fili memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. De tertio: Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum. *Pſ. 50. a* *Eccli. 7. d* *Pſal. 30. c*

PSALMVS DAVID L.

Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam.] Audite peccatores. Rex iſte in cauſam ductus conſiderat, quòd iudex ſuus falli non poteſt, quia eſt ſapiens: nec corrumpi, quia eſt iuſtus: nec vinci, quia omnipotens: neque declinari, quia eſt vbique. ideo ad ſolam miſericordiam confugit, dicens: *Miſerere mei Deus*. & cetera. Volo peccatum meum abſcondere, ſed tu noſti omnia. Volo reſiſtere, ſed tu potes omnia, ſed tu complecteris omnia: ideo ad ſolam miſericordiam confugio. Nolo, vt intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Peto non iuſtitiam, ſed miſericordiam, dicens: *Miſerere mei Deus*. Subticeo nomen, non dico: *Miſerere* Dauid, ſicut conſueueram dicere: Memento Domine Dauid, *& cetera*. Neque blandiens dicam: Da imperium puero tuo, nec ſaltem ſeruo, uel filio ancillæ tuæ, quia hæc nomina ſunt familiaritatis. Et quanto magis beneficium mihi collatum ad memoriam reducerem, tanto grauius ſequentis culpæ reatum accuſarem. Ergo: *Miſerere mei Deus*. Non audeo dicere: Deus meus: ſolummodo Deum agnoſco, meum non præſumo. Ego enim peccando, te perdidi. Inimicum ſequendo, a te receſſi. Malum amando, a bono me elongaui. Sequitur, *Secundum magnam miſericordiam tuam*. Contra: non dico ſecundum magnam miſericordiam meam, *Sed ſecundum magnam miſericordiam tuam*. Et licet magna ſit miſeria mea, maior eſt tamen miſericordia tua. Nolo paruam miſericordiam quærere: neque te decet paruam miſericordiam dare. Immo indignus exaudiri eſſem, ſi a magno peterem parua: nec magna petens *Pſ. 142. a* *Pſ. 131. a* *Pſ. 85. d*

tens de meis meritis præsumo, sed de magna misericordia tua confido. *Secundum magnam misericordiam tuam.*

Deus misericors. Deus est misericors in remittẽdo multum misericors in remissionem iterando, maxime misericors in glorificando.

Gen.4. a Quidam peccatum negant, vt Caim, dicens: Numquid custos fratris mei sum ego? Et alij confitẽtes, culpam in actorem retorquent, vnde Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, decepit me, idest seduxit me. Alij in infirmitatem, vnde Apostolus: Quis es homo, qui respondeas? Numquid dicet lutum figulo, quid facis? Alij coacti confitentur, vt Iudas: Peccaui tradens sanguinem iustum. Ea, quæ apponuntur in alijs pœnitentialibus psalmis, dicuntur difficilia quædam ad faciendum, vt hoc: Per singulas noctes lectum meum: quædam ad sustinendum, vnde hoc: Grauata est super me manus tua: quædam ad committendum, vnde hoc: Cinerem tamquàm panem manducabam. Nota: quædam sunt difficilia per obscuritatem: quædam obscura propter difficultatem. Nam est obscuritatis difficultas, & obscuritas difficultatis. Nota: hic Psalmus est quinquagesimus, & primo anno erat annus iobeleus, Iobel autem interpretatur initium, siue remittens, vnde hic psalmus potest dici Iubileus, quia in anno iubileo, & serui manumittebantur, & possessiones alienatæ ad heredes reuertebantur, & debita remittebantur. Hic psalmus similiter docet liberari a seruitute diaboli, vel peccati, vnde hoc: *Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis mea.* Hic psalmus possessiones virtutum per pœnitentiam facit redire, vnde hoc: *Redde mihi lætitiam salutaris tui:* & peccata, quæ debita dicuntur, remitti, vnde hoc: *Amplius laua me ab iniquitate mea.* Aliquid alicuius dicitur esse nouem modis: Per idemptitatem, vnde dicitur essentia patris. Per creationem, Vt creatura Dei: per perfectionem, vnde peccata filiorum dicuntur esse peccata patrum. Per continentiam, vt peccata inferni, quæ continet infernus, & ciuitas Galileæ. Per actionem, vt occisio Caim. Per mysterium, vt Baptismus Ioannis. Per cultum, vt Deus Abraam. Per dationem, vt iustitia Dei. Per acceptionem, ut Iustitia hominis. Per possessionem, ut asinus alicuius, & quod hic, cum de Diabolo dicitur: Omnis fortitudo eius in lumbis eius. Lex alicuius dicitur, Moysi, Iudæorum dissimiliter. *Et peccatum meum coram me est semper.*

Marginalia: Gen. 3. b; Rom. 1. e; Mat. 7. a; Psal. 6. b; Psal. 31. a; Iobeleus.; Leu. 25. b; Aliquid alicuius esse multipliciter dicimus.; Gen. 4. b; Mat. 3. b; Luc. 3. b

ſemper. Peccatum quandoque eſt ſuper nos, unde hoc: Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, quando ſcilicet peccatum dominatur. Quandoque eſt ſubtus nos, quando homo dominatur peccato, unde hoc: Appetitus illius erit ſub te, & tu dominaberis illius. Quandoque intra nos, ut occulta. Vnde: Ab occultis meis munda me. Quandoque ante nos, & tunc cauendum: ut hic, uel ad faciendum, quando ſciiicet promittimus nobis impunitatem, vel quando delinquimus, vnde Apoſtolus: Poſteriorum oblitus in anteriora me extendo. *Tibi ſoli peccaui. & malum coram te feci*. In præſenti ſolent homines iudicem effugere, vel ſe ei ſubtrahere, vel per munera corrumpere, vel vi ſuperare. Hoc non poteſt de iudice Poli fieri, quoniam Dauid cum non poſſet effugere, dixit: *Tibi ſoli peccaui.* Quaſi dicat: Tu ſolus dignus es iudicare me peccantem, quia tu ſolus es ſine peccato, ſicut dicitur: Qui ſine peccato eſt veſtrum, mittat primus in eam lapidem. Et non poteſt celare, vnde dicit: *Malum coram te feci*. Non poteſt corrumpere, vnde dicit: *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis*. Non poteſt vincere, vnde dicit: *Et vincas, cum iudicaris*. [*Ecce enim veritatem dilexiſti*. & cetera. Ideſt aduentum tuum incertum & occultum. Incertum, vt ad fideles, occultum vt ad infideles referatur. Incertus vero fuit aduentus Chriſti, quantum ad modùm, vnde Maria: Quomodo fiet iſtud, *& cetera*. Quantum ad tempus, vnde hoc: Expecta, & expecta modicum, quia veniet, & non tardabit. Etenim erit futurus Deus homo, vnde Dominus obijciens Iudæis: Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt omnes: Dauid. Quo modo Dauid dicit: Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis. Et quantum ad humilitatem, vnde: Putabant enim, quòd daret terrenum regnum, vnde filij Zebedæi petierunt, quòd vnus a dextris, & alius a ſiniſtris poneretur in regno Patris. Eſt veritas immutabilis, vnde: Ego ſum via, veritas, & vita. Eſt etiam veritas æquitatis, vnde hoc: Vniuerſæ viæ Domini. Eſt veritas in dictis, vnde: Omnis homo mendax: Deus autem verax. *Aſperges me Domino hyſſopo*. Hyſſopus tria facit: tumorem remouet, humilis eſt, petræ adhæret. Ideo comparatur Chriſto. Nam remouet languorem, vnde hoc: Vere languores noſtros ipſe tulit. Humilis fuit, vnde: Vidimus eum non haben-

Gen. 4. b — *Pſal. 18. b* — *Phil. 3.* — *Ioan. 8. a* — *Luc. 1. d* — *Abac. 2. a* — *Matt. 22. d* — *Pſ. 109. a* — *Mat. 20. c* — *Ioã. 14. a* — *Pſal. 14 b* — *Pſal. 85. c* — *Pſ. 115. a* — *Iſa. 53. a* — *Ibidem.*

tem speciem, neque decorem. Petræ adhæret, vnde hoc:
1.Cor.10.a Petra autem erat Christus. *Domine labia mea aperies.* Nota: Duo offerenda sunt, caput, & cauda. Nam principium & finem nostri operis Deo debemus attribuere, vnde post silentium nocturnum dicimus primo: *Domine labia mea aperies.* Et in fine horarum, scilicet in Completorio dicimus: Conuerte nos, idest, conuerte nos a superbia, quam possemus contrahere ex eo, quòd septies in die Deum laudauimus, & semel in nocte. Triplici de causa prohibetur alicuius locutio, scilicet pro vitio subditorum, vnde Dominus ad Ezechielem: Adhærere faciam linguam palato tuo, & eris quasi vir obiurgans, quia domus exasperans est. Quandoque propter proprium vitium, vnde hoc: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. *Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem.* In sacrificio tria sunt, deuotio, oblatio, & significatio. Prima duo diligit Deus, non vltimum, vnde hoc: In me sunt Deus vota tua, dicit Dominus. Nam agnus paschalis significat Christum, non carnes, vnde hoc: Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Et hoc: Sacrificia vestra odiuit anima mea. Hic quinque notantur, scilicet quis debeat dare sacrificium, & cui, & quid, & vbi, & ad quid. Quis, humilis & pœnitens, qui in psalmo hic loquitur. Cui, *Deo*, vnde dicitur: *Sacrificium Deo.* Quid, Sacrificium, vnde hoc: *Spiritus contribulatus. Ad quid, Vt ædificentur muri Hierusalem.* Vbi, *Super altare tuum.*

(Margin: Psal.84.a; Coruin.3. [handwritten]; Ezech.3.g; Ioã.16.b; In sacrificio tria.; Psal.55.c; Psal.49.c; Isa.1.d)

PSALMVS DAVID LI.

QVid gloriaris in malitia.] Hic ostendit quinque, scilicet, qui gloriatur, ibi: *Qui potens est.* Et in quo, ibi: *In malitia.* Quamdiu, ibi: *Tota die.* Qualiter, scilicet expedite, ibi: *Sicut nouacula acuta.* Et quare, ibi: *Quia dilexisti malitiam.* Per antithesim ostenditur quis puniat, ibi: *Deus destruet.* Et quamdiu, ibi: *In finem.* Et qualiter, ibi: *Euellet te, & emigrabit te.* Quare, ibi: *Quia videbunt iusti, & timebunt*, de malorum damnatione, & gaudebunt de sua liberatione. Ephod quandoque dicitur vestis linea, qua vtebantur sacerdotes communiter maiores, & minores, vt hic. Et dicitur Ephod, quia

(Margin: Ephod.)

quia Ephod bad vestimentum lineum interpretatur. Quandoque vestis, qua vtebantur summi sacerdotes tantum. Quandoque vestis, qua vtebantur primogeniti. Quandoque tabernaculum, vnde hoc: Gedeon intulit aurum, & argentum deuictis hostibus, & fecit inde Ephod. Abimelech, interpretatur patris mei regnum, & significat Iudæos, qui regnum patris ideo, quia potestatiue eos liberauit de Ægypto Deus, & potentia attribuitur Patri: ideo dicuntur regnum Patris. In effusione sanguinis Christi tria notantur: In hoc, scilicet, quia effudit: Voluntas, vnde hoc: Oblatus est, quia ipse voluit. Copia, vnde hoc: Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur. Irrigatio animarum nostrarum, imbre virtutum, vnde hoc: Nisi granum frumenti, *& cetera*. *Radicem tuam de terra viuentium*. Radix communis tam bonorum, quàm malorum, scilicet voluntas, unde hoc: Non potest arbor bona fructus malos facere, *& cetera*. Est radix malorum, unde hoc: Radix omnium malorum est cupiditas, scilicet, auaritia. Est radix bonorum, scilicet charitas, unde Apostolus: In charitate radicati, & firmati. *Videbunt iusti, & timebunt*. Lucerna quandoque dicitur Christus, unde in Euangelio: Mulier si perdidit drachmam unam, *& cetera*. Quandoque claritas prædicationis, unde hoc: Neque accendit lucernam, & ponit eam sub modio. Quandoque claritas bonorum operum, unde hoc: Sint lumbi uestri, *& cetera*. Quandoque lumen sanctæ scripturæ, unde Iob in persona Ecclesiæ, in ultima tribulatione positæ: Quis mihi tribuat, ut sim iuxta menses pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me, quando splendebat lucerna eius, *& cetera*. Quandoque gaudium in carne, unde: Lucerna, quæ super eum est, extinguetur. Quandoque lux aliunde illuminata, unde hoc: Paraui lucernam Christo meo. Quandoque modicum lumen, unde hoc: Lucerna pedibus meis uerbum tuum, *& cetera*. Quia quamdiu uiuimus, modicũ habemus lumen. Quandoque lumen in testa, scilicet deitas in carne. Et hi sunt septẽ modi. *Ego autem oliua sicut in domo Dei.* In oliua tria commendantur, truncus, rami, fructus. Truncus, scilicet fides Patriarcharum, Prophetarum: Rami eius succedentes, unde hoc: Filij tui sicut nouellæ oliuarum: Fructus, scilicet bonum opus, unde hic: Ego sicut oliua fructifera.

Iud. 8. f Abimelech. *Isa. 53. b* *Mat. 26. c* *Ioã. 12. d* Radix. *Mat. 7. c* *1. Tim. 6. b* *Eph. 3. d* Lucerna. *Luc. 15. b* *Mat. 5. b* *Luc. 12. d* *Iob 29. a* *Iob 18. b* *Ps. 131. d* *Ps. 118. o* *Ps. 127. a*

PSALMVS DAVID LII.

DIxit insipiens in corde suo, non est Deus.] Titulus psalmi Dauid pro Amalech, quod interpretatur dolens, & significat Ecclesiam, quæ dolet pro delictis suis, unde hoc:
Psal. 37. b Rugiebam a gemitu cordis mei: & pro alienis, unde hoc:
2. Cor. 11. g Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? Et pro pondere carnis, unde hoc:
Rom. 7. d Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis
Ps. 119. b huius? Et pro dilatione regni cælestis, unde hoc: Incolatus meus prolongatus est. *Corrupti sunt, & abhominabiles facti sunt.* Corruptio alia est animæ, alia corporis. Quæ est animæ, dicitur corruptio: quæ est corporis, dicitur abominatio. Corruptio animæ in tribus, sicut anima in tribus consistit, in superbia, vanagloria, & inuidia. Consistit etiam in tribus anima. Nam est rationabilis, irascibilis, & concupiscibilis. Rationem, cuius sanitas est cognitio veritatis, corrumpit superbia: concupiscentiam vanagloria: irascibilitatem inuidia. Abominatio autem consistit in quattuor, quæ sunt, curiositas, loquacitas, crudelitas, voluptas. Corpus in quattuor elementis, quæ habent esse in quattuor partibus hominis, maxime consistit. Nam in oculis ignis: in lingua, quæ vocem format, aer: in manibus, quarum proprie tactus est, terra: in genitalibus aqua. Oculos autem corrumpit curiositas, sed linguam loquacitas, manus crudelitas, genitalia voluptas. Sic ergo homines *corrupti sunt* in anima, & *abominabiles* in corpore. *Omnes declinauerunt.* Hi peccant in committendo, vnde: *Declinauerunt.* In omittendo, vnde: *Operantur iniquitatem.* Ex voluntate, vnde: *Qui deuorant plebem meam.* Assidue, *sicut escam panis.*

Corruptio animæ, & corporis.

PSALMVS DAVID LIII.

Titulus Psalmi.

1. Reg. 23. 20. Ziphæi, quasi florentes. Nota, in flore tria sunt, pulchritudo, spes, delectatio: & quia hæc tria conueniunt malis, ideo dicuntur florentes. Pulchritudo est in temporalibus, vnde hoc: Homo cum in honore esset, non intellexit.

lexit. Spes, vnde: Sperauit in multitudine diuitiarum suarum. Delectatio, vnde hoc: Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem huius mundi. *Luc. 6. d*

DEus in nomine tuo saluum me fac.] Petit animæ gratiam, vnde: *Saluum me fac*. Iustitiæ gloriam, vnde: *Iudica me*. In collatione gratiæ opus est misericordia maxima, quæ modo regnat, vnde dicit: *In virtute*. Ergo bene distinxit, vt misericordia ad infusionem gratiæ, iustitia ad collationem gloriæ referatur. De primo ostendit se exauditum iri, vnde hoc: *Deus adiuuat me*. De secundo: *Et Dominus susceptor est animæ meæ*. Vt primum conferat, a peccato se auertit, vnde hoc: *Auerte mala*. Vt secundum conferat, a pœna eripit, vnde hoc: *Ex omni tribulatione eripuisti me*. Εἱρμὸς est, quando series omnis tenorem suum vsque ad vltimum seruat, nulla causa, vel persona mutata, vt hic: *Deus in nomine tuo,* vsque ibi: *Et non proposuerunt Deum in conspectu suo*. Orat enim propheta, non mutata voce, vt hic: *Et non proposuerunt Deum, ante conspectum suum*, vt auxilio Dei ab hostibus liberaretur. Clibanus quandoque significat conscientiam, Clibanus.
vt hoc: Pones eos vt clibanum in tempore vultus tui, facies eos ardentes in conscientijs suis in die iudicij. Et significat vterum virginis. Nam sicut in clibano duo sunt, scilicet ignis, & panis: sic in vtero virginis ignis, & panis. Ignis Spiritus sanctus: Panis, qui de cælo descendit, scilicet Christus, vnde in Leuitico dicitur, quòd panis offerebatur in clibano, vel in sartagine, vel in craticula coctus. Panis in clibano, Christus in virginis vtero. Panis in sartagine, Christus in cruce. Panis in craticula, Christus in morte. Nam sicut in craticula transit per foramina, ita in morte transiuit Christus ad vitam. Quandoque quamlibet tribulationem, vnde hoc: Dies iudicij erit velut clibanus ardens. Quandoque diabolum, vnde hoc: Pellis nostra velut clibanus exusta est. *Psal. 20. c* *Leu. 2.* *Thre. 5. b*

PSALMVS DAVID LIIII.

EXaudi Deus orationem meam.] Est oratio, quam Deus approbat, quæ est scilicet causa etiam causata. Est oratio, quam sustinet, quæ est ex infirmitate. Est oratio,

quam contemnit, quæ est pro temporalibus. Primam Deus semper audit, si homo pie oret, pro se & perseueran-
Ioã. 14. b ter, & ad salutem, vnde hoc: Quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quoniam cum sit oratio pro alio & non ex charitate, non exauditur pro illo, pro
1. Reg. 15 e quo oratur: vt Samuel pro Saule non exauditus, dixit: Oratio mea in sinu meo conuertetur. Secundam oratio-
Psal. 34. c nem non semper audit Deus, vt Christus non fuit exauditus, quando petijt, vt, ex infirmitate, nõ moreretur. Quan-
Act. 12. b doque audit, vt Petrum: Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, *& cetera*. Tertiam quandoque au-
Ps 104. d dit, vnde illud: Petierunt, & venit coturnix. Et adhuc escæ
Psal. 77. c erant in ore ipsorum. Quandoque non audit, vnde hoc:
Psal. 17. c Clamauerunt ad Dominum, nec exaudiuit eos. Est regio communis tam bonorum, quàm malorum, vnde hoc:
Isa. 9. a Habitantibus in regione vmbræ mortis. Est regio bonorum, scilicet in præsenti, vnde hoc: Regiones albæ sunt
Ioan. 4. e ad messem. Est regio malorum, vnde de filio prodigo di-
Luc. 15. c citur, quòd abijt in regionem longinquam. Est regio spirituum, idest vita æterna, vnde dicitur, quòd Christus post Ascensionem abijt in regionem suam, idest in cælum.

Pœna. *Quoniam declinauerunt*. Nota, pœnæ immissionem, vnde hoc: *Iniquitates*. Immissionis abundantiam, vnde: *Declinauerunt*, vt hic exponitur. Acredinem pœnæ, vnde hoc: *Molesti erant mihi*. Pœnam illatam ex rancore, vnde: *In ira*. *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ!* Sunt

Pennæ variæ. pennæ virtutis, vt hic. Sunt pennæ prædicationis, vnde hoc: Volauit, volauit super pennas ventorum. Sunt pen-
Psal. 17. a næ protectionis, vnde hoc: Sub vmbra alarum tuarum
Psal. 16. c protege me. Sunt pennæ, vel alæ resurrectionis, vnde hoc:
Ps. 138. b Si sumpsero pennas meas diluculo. Et hæc, Sex alæ vni,
Isa. 6. a & sex alæ alteri, significant. *Præcipita Domine, diuide lin-*

vnitas triplex. *guas eorum*. Est triplex vnitas, scilicet in bonis, in malis, in Trinitate. De prima dicitur: Ecce quàm bonum, &
Ps. 131. a quàm iucundum. De secunda: Conuenerunt in vnum ad-
Psal. 2. a uersus Dominum. De tertia: In trinitate veneretur vnitas, & in vnitate trinitas. *Et non defecit*. Ille, qui hic loquitur, peccat in occulto, ex simulatione, vnde: *Dolus*. In manifestatione ex obstinatione, vnde: *De plateis*. Abundanter, vnde: *Vsura*. Perseueranter, vnde: *Non defecit*. *Tu vero homo*. Altitudinem peccantis ostendit, vt magis

reu m

reum ostendat. Nam quanto gradus altior, tanto etiam casus grauior. Dignitatem ostendit, per naturam, vnde: *Homo.* Per fidei vnitatem, vnde: *Vnanimis.* Per potestatem, vnde: *Dux meus.* A familiaritate, vnde: *Notus meus.* A conuersatione, vnde hic: *Qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Est cibus amarus, & vtilis scilicet pœnitentiæ, vnde hoc: Cinerem tamquam panem manducabam. Est cibus malus, & dulcis fermentatus, doctrina hæreticorum, vnde hoc: Labia mœrentium stillat mel. Est cibus bonus, & dulcis, doctrina prædicatorum, qui quandoque est solidus, quandoque liquidus, vnde hoc: Lac potu dedi vobis, non escam. Et hoc: Parasti in conspectu meo mensam: Est cibus bonum opus, vnde hoc: Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. Est cibus, prædicatio Christi, vnde hoc: Ego habeo cibum, quem vos nescitis. Est cibus, sacramentum altaris, vnde hoc: Caro mea vere est cibus. Est cibus æternitatis, scilicet vita æterna, vnde hoc: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Tribus modis Deus cor hominis emollit, per inspirationem, bonam voluntatem creando: per aspirationem, excitando: per occasionem, bonam vitam aperiendo ad perfectionem. Per inspirationem ponit, per aspirationem impellit, per occasionem trahit. Ponit ad volandum, impellit ad appetendum, trahit ad perficiendum. *Molliti sunt sermones eius.* Sermo emollitur per expositionem, vnde hoc: Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Per humilitatem & charitatem, vnde Dominus: Discite a me, quia mitis sum *& cetera.* Per suauitatem, vnde per nouum testamentum rigor veteris temperatur: quia ibi dictum est: Oculum pro oculo. Nunc, si te percusserit in vnam maxillam, præbe & aliam. *Tu vero Deus deduces eos, in puteum interitus.* Est puteus iniquitatis, siue desperationis, vnde hoc: Aperuit super me, quasi puteus, os suum. Est puteus terrenæ cupiditatis, ad quem venit mulier Samaritana haurire aquam: & qui ex ea bibit, iterum sitiet. *Nam: Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.* Est puteus diuinæ cognitionis, vnde hoc: Altus est puteus. Est puteus pœna intolerabilis, vt hic. Est puteus doctrina scripturæ, vnde hoc: Foderunt puteum Isaac, puteum aquæ viuæ.

[Margin: Cibus multiplex. — *Ps. 101. b* — *1. Cor. 3. a* — *Psal. 22. b* — *Ioan. 4. e* — *Ibid. d* — *Ioan. 6. f* — *Psal. 16. e* — Cor hominis tripliciter a Deo & mollitur. — *Psal. 18. b* — *Mat. 11. d* — *Exo. 24. d* — *Mat. 5. f* — *Luc. 6. d* — Puteus. — *Psal. 68. d* — *Ioã. 4. a. b* — *Iuuen. Sat. 14.* — *Ioan. 4. b* — *Gen. 26. f*]

PSALMVS DAVID LV.

Miserere mei Deus.] Tredecim sunt psalmi, in quorum titulo hoc ponitur pronomen, ipsi, vel huic. Primus est: Conserua me Domine. Secundus: Ad te Domine clamabo. Tertius est hic. Quartus: Deus repulisti nos. Quintus: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ. Sextus: Exultate Deo. Septimus: Venite exultemus. Octauus: Dominus regnauit exultet terra. Nonus: Misericordiam & iudicium. Decimus: Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me. Vndecimus: Paratum cor meum. Duodecimus: Confitebor tibi Domine in toto corde meo, quoniam audisti. Tertiusdecimus: Exaltabo. *Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo:* Deus regit malos ad depressionem, vnde hoc: Reges eos in virga ferrea. Regit bonos in præsenti ad exultationem, vnde hoc: Saluum fac populum tuum Domine, & benedic. Reget in futuro electos, quantum ad glorificationem, vnde hic: Et reget eos vsque in sæculum sæculi. Et ita Christus dicitur rex omnium, sicut dicitur in titulo psalmi. In torculari tria sunt: Nam vuæ premuntur, vina a vinacijs separantur, vina in cellarium portantur. Hæc autem tria Ecclesiæ conueniunt, & ideo dicitur torcular: nam in præsenti premuntur, vnde hoc: Supra modum grauati sumus, ita vt tæderet nos viuere. Boni a malis separantur, vnde hoc: Nunc est iudicium mundi: Quia saltem modo Sancti separantur a mundo. In patria ponentur, vnde hoc: Abscondes eos in abscondito faciei tuæ. Conculcauit Deus sanctos suos, idest conculcari facit, vel sinit ad augmentum meritorum, vnde hoc: Torcular calcaui solus. Malos ad depressionem, vnde hoc: Superborum & sublimium colla propria uirtute calcauit. Calcat quandoque ad diminutionem, vnde Apostolus: Conculcet Dominus Satan sub pedibus nostris. *Inhabitabunt*, vt absconderent, vel extollerent. Incola quandoque notat peregrinationem, vnde hoc: Incola ego sum in terra. Quandoque hereditatem æternam, vnde hoc, Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quandoque diligentiam, vnde: Ego sum vitis, & pater meus agricola est. *In quacunque die inuocauero te.* Anima est vas concauum, vnde in veteri lege

[Margin: Psal. 2. c; Psal. 27. c; Psal. 47. b; Torcular Ecclesia.; 2. Cor. 1. b; Ioan. 12. e; Psal. 30. d; Isa 63. a; Rom. 16. d; Incola.; Ps. 118. c; Ps. 119. b; Ioã. 15. a; Anima.]

lege altare erat concauum. Et mensura animæ est Deus, quo, & non alio potest impleri, nisi Deo. Ideo anima auaritia non potest impleri: quia vas, quod continet modicum, non potest impleri, nisi modico. *Quia eripuit animam meam de morte.* A triplici defectu hic ostendit hominem liberatum, idest animam a moriendi necessitate, vnde hoc: Quia eripuit animam meam de morte, cognitionem ab errore. Oculos a lacrymis, unde hoc: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, *& cetera*. Affectum a defectione: quia tunc desiderium nostrum adimplebitur, vnde hic: *Pedes meos a lapsu*. vnde hoc: Impulsus, euersus sum, vt caderem. In hunc triplicem defectum, ostendit, prius hominem deiectum, scilicet in necessitatem moriendi, ibi: *Conculcauit me homo.* Nam diabolus me in mortem misit. Errorem cognitionis, ibi: *Impugnans*. In defectum affectionis, ibi: *Tribulauit me*. De primo in præcedenti psalmo dicitur: Veniat mors super illos. De secundo: Et descendant in infernum viuentes, vbi erit fletus, & stridor dentium. De tertio: Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos.

Ps.114. b *Apo.21. b* *Ps.117. b* *Psal.54. c* *Mat. 8. b* *Psal.54 d*

PSALMVS DAVID LVI.

Miserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.] *Clamabo ad Deum altissimum.* Ostendit Deum magnum in essentia, vnde: *Clamabo ad Deum altissimum*. Magnum in effectu, vnde: Ad Deum, qui benefecit mihi. Quia magnus in effectu, misericors, vnde: *Misit Deus misericordiam suam*. Quia magnus in essentia, verax est, vnde: *Misit veritatem*. Misericors pro liberationis animæ promissione. Nam quia misericors, hoc promisit, vnde: Eripuit animam meam. Verax pro promissionis adimpletione, vnde hoc: *Dormiui conturbatus:* Nam mortem prædictam subijt. Ecce habes, qui misit, ibi: *Misit Deus*. Quem, ibi: *Misericordiam*. Vnde, ibi: *De cælo.* Ad quid, ibi: *Vt liberet animam.* A quo, ibi: *De medio catulorum Leonum*. [*Et in vmbra alarum tuarum sperabo*. Deus protegit nos suis alis hac similitudine, quia alæ tria faciunt, quæ Deus facit in nobis. Nam alæ fouent, sicut Deus nos, vnde Dominus ad Hierusalem: Quoties volui congregare filios tuos sub alis, & noluisti?

Ps.114. b Alarũ effectus tres. *Mat.23. d*

Sunt

Ps. 139. b Sunt contra æstum, vnde hoc: Domine obumbrasti super caput meum. Sunt contra impetum milui, idest Diaboli,
Mat. 7. a vnde: *In vmbra alarum tuarum sperabo*. Sanctum non est dandum canibus, idest arcanum non est proponendum indignis, vel sacra scriptura patet maioribus, idest debent scire eam, non minores. Vnde post euangelium, liber apertus offertur sacerdoti, & canonicis in choro. Nam liber significat sacram scripturam, quæ debet esse aperta sacer-
Luc. 4. c dotibus, & non minoribus. Vnde Christus aperuit librum, quando legit in Isaia. Et post librum clausum dedit Iudæis, tamen liber clausus offertur sacerdoti in principio Missæ, quia principium statim legis repræsentat, vbi sa-
Mat. 27. e cra scriptura erat clausa, sed modo est aperta. Nam ve-
Mar. 15. d lum templi scissum est, petræ scissæ sunt, & monumen-
Exo. 34. d ta aperta sunt. Iam velamen non est super faciem Moysi:
Mat. 26. g Non enim velanda est facies Christi, ne dicamus: Prophetiza: *Misit Deus misericordiam suam, & veritatem*. Christus dicitur Veritas propter tria. Propter immutabi-
Ps. 115. a litatem, vnde hoc: Omnis homo mendax: solus Christus verax: propter æquitatem, quia reddit æqua meritis: pro-
Ps. 148. a pter promissionis impletionem, quia ipse dixit, & facta sunt. *Dormiui conturbatus*. Dormitio Christi triplex. Di-
Mat. 8. d lationis, vnde hoc: Exurge, quare obdormis Domine. Corporis, vnde Petrus excitauit Dominum dormientem
Psal. 3. b in naui. Passionis, vnde hoc: Ego dormiui, & soporatus sum. *Laqueum parauerunt pedibus meis*. Pedes Dei, pau-
Psal. 12. a peres, vnde: Maria vnxit pedes Domini, quia pauperes
Ps. 109. a debent vngi, idest refocillari. Subiectio: Ponam inimi-
Psal. 98. a cos tuos scabellum pedum tuorum. Humilitas Christi,
Psal. 56. b vnde: Adorate scabellum pedum eius. Incuruatio malorum, vnde: Incuruauerunt animam meam. Aliquis incuruatur, sedet, iacet, stat, tum in bono, tum in malo. Incuruari in malo, vnde hoc de diabolo: Ad nos inclinauit, vt transeamus. Mulier curua, quæ sanata erat a Do-
Psal. 37. a mino. In bono, vnde hoc: Tota die contristatus ingre-
Thre. 1. a diebar. Sedere in malo, vnde hoc: Quomodo sedet sola
Mat. 19. d ciuitas plena populo. In bono: Sedebitis, & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Iacere in
Ioan. 5. a malo, vnde hoc: Multitudo languentium iacebat in por-
Mat. 20. a ticu piscinæ expectantium aquæ motum. In bono, vt bo-
Hier. 7. a ni dicuntur iacere in lecto contemplationis. Stare in malo, vt

lo, vt ibi: Quid hic statis tota die ociosi? In bono, ibi: Sta in porta domus Domini. Et hoc: Qui statis in atrijs domus Domini. *Ps.113. a* *Ps.134. a*

PSALMVS DAVID LVII.

SI *vere vtique iustitiam loquimini:*] Aliquis loquitur verum & vere, vt qui verum dicit, & vera intentione: Aliquis falsum, & falso, vt qui falsum dicit ad decipiendum. De his dicitur: Os, quod mentitur, occidit animam. Aliquis verum falso, vt hæretici vera miscent falsis, vt magis decipiant. Aliquis dicit vere, sed falsissimum adimplet. Quibus Dominus: Vocatis me Domine, Domine: & non facitis, quæ dico. Nota: Verum, & falsum attenditur in cohærentia prædicati ad subiectum: vere vel false loqui ad intentionem fallentis, idest loquentis. Duo sunt mandata naturalia, vnum prohibitiuum, vnde hoc: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Aliud affirmatiuum, vnde in Euangelio: Omnia, quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, eadem facite illis. Primum de malis remouendis: secundum de bonis adipiscendis. *Etenim iniquitates in corde*. Funis significat peccatum, vnde hoc: Funes peccatorum circumplexi sunt me. Vnde Dominus funiculo eijcit vendentes, & ementes in templo. Quia vnusquisque peccatis suis astringitur, & ab Ecclesia arcetur, significant hereditatem terrenam, vnde hoc: Funes ceciderunt mihi in præclaris. Significant Iudæos, vnde Dominus misit Zachariæ, vt afferret duas virgas, vna vocatur funiculus, altera decor. Primum accepit funiculum, postea decorem, idest primum Iudæos, postea gentes accepit. Quandoque soliditatem in trinitate, vnde in Ecclesiaste: Triplex funiculus difficile rumpitur, idest soliditas trium personarum. Difficile propter Iudæam, in qua fuit ruptus. Quandoque sacram scripturam, propter triplicem sui expositionem. Quandoque gloriam Iudæorum, vnde in Ecclesiaste. Donec rumpatur funis argēteus. Nam prima incommoditas, sanitatem non habere: secunda, infirmitatem nescire: tertia, medicinam non gerere: quarta, oblatam spernere. *Furor illis*. Est furor pœna, scilicet damnatorum, vnde hoc: Domine ne in furore tuo arguas me. Est furor peccatum, & furor contra peccatum,

Sap.1. c *Luc.6. g* Mādata naturæ duo. *Mat.7. b* *Ps.118. b* *Ioan.2. c* *Psal.15. b* *Zach.11. b* *Eccls.4. c* *Eccls.12. c* *Psal.6. a*

Psal.37.a catum, vnde hoc: Turbatus est a furore oculus meus. Et
Psal.4. a hoc: Irascimini & nolite peccare. Hic furor ad tempus turbat oculum rationis, vt postea clarius videat: vt collyrium oculos, vt tandem clariores reddat. *Secundum similitudinem serpentis*. Nota: Aspis dicitur serpens, surda, obturans aures, non audiens uocem incantantis: & pro his quattuor, peccator comparatur aspidi. Nam peccator dicitur serpens, propter calliditatem. Surdus, propter peccati consuetudinem: obturans aurem, propter peccati obstinationem: Non audiens vocem prædicantis, propter stultitiam. Vnde ibi dicitur: *Non exaudiet vocem incantantis sapienter*. Hic quattuor in peccatore reperiuntur, scilicet calliditas, consuetudo peccati, peccandi obstinatio, stultitia *Deus conteret dentes eorum, & molas leonum*. Tria sunt genera dentium, incisiui, canini, molares. Per primos, dolosa verba intelliguntur, quibus mali separant bonos ab Ecclesia: per secundos, verba detractoria: per tertios manifesta mala. *Donec infirmentur*. Homo post triduum reuertitur in patriam, scilicet post triduum discessionis, per culpam: & reuersionis, per pœnitentiam: & inquisitionis, per diligentiam.

Aspis.

Peccator similis aspidi.

Dentiũ tria genera.

PSALMVS DAVID LVIII.

ERipe me de inimicis meis Deus meus.] In titulo huius Psalmi, sepulchrum Christi dicitur domus eius: quia in domo quiescimus, reficimur, dominamur. Sic Chri-
Psal.15.c stus in sepulchro, unde hoc: Caro mea requiescet in spe: & ibi: Refectus est. Christi enim refectio fuit eius resur-
Mat.26.c rectio, quæ facta est in sepulchro, unde in cena: Non bibam de hoc genimine uitis, donec bibam in regno Patris mei. Et dominium habuit in resurrectione, quod in se-
Mat. 28. d pulchro factum est, unde hoc: Data est mihi omnis potestas, *& cetera*. Petit liberari ab his, qui persequuntur animam, unde hoc: *Eripe me de inimicis meis*. Verbo, ut hic exponitur, unde hic: *Et ab insurgentibus in me*. Passione, unde hic: *Eripe me de operantibus iniquitatem*. Morte, unde hic: *Et de viris sanguinum salua me*. Persecutio animi, ibi iterum notatur: *Ceperunt animam meam*. Verbo, ibi: *Irruerunt in me*. A persecutione passionis ostendit se esse liberatum, unde: Cucurri uiam mandatorum.

rum. Non retardatur passionis persecutione etiam a morte. *Exurge in occursum.* Christus quadrupliciter uiuit secundum diuinitatem, unde hoc: Sicut pater habet uitam in semetipso, sic & filio dedit habere uitam in semetipso. Secundum humanitatem, unde hoc: Mors illi ultra non dominabitur: Secundum fidem, unde hoc: Viuo ego iam, non ego, uiuit autem in me Christus. Secundum famam, quia nomen eius manet in æternum, idest fama nominis. *Exurge in occursum meum.* Hic Christus gallinæ comparatur, propter quinque. Nam gallina cum ouum posuit, cantat, & exultat: sic Christus, positis peccatoribus in nido Ecclesiæ, unde hoc: Gaudium est Angelis Dei, *& cetera.* Et quòd auidius nutrit, & fouet pullos, quàm alia auis: quod cognoscitur in laxatione alarum; & in raucitate: sic Christus, unde hoc: Quoties uolui congregare pullos tuos, *& cetera.* Et hoc: Raucæ factæ sunt fauces meæ. Quod dicitur de Christo. Et quia gallina, cum sit animal domesticum, non patitur tangi: sic Christus licet nobiscum sit usque ad consummationem sæculi, non tamen plene tangitur, unde hoc: Accedet homo ad cor altum, *& cetera.* Et quia gallina per medium scissa, & morsui serpentis supposita curat. Ita Christus in cruce extensus languores transtulit, & morsum serpentis curauit. Et quia inter alias aues accommodatior, & sanior esui hominum est, sic Christus, unde hoc: Caro mea uere est cibus. *Conuertentur ad vesperam, & famem patientur, vt canes,* & cetera. Et est fames corporalis, unde Apostolus: In fame & siti. Est fames spiritualis, quæ diuiditur in famem uerbi scilicet, & desiderij famem. De primo: Paruuli petierunt panem, *& cetera:* id est sacram scripturam, qui aperiret eis, non erat: uel etiam qui legem sanctam enuclearet. De secundo, hic: *Gladius in labijs eorum.* Est occisio corporis, & est occisio animę, scilicet peccatum, quod est mors animæ. Est occisio uitiorum, unde hoc: Ego occidam, & ego uiuere faciam, quando quis moritur. *Ad nihilum deduces omnes gentes.* Deducit quandoque diminuendo, unde Iob: In puluerem reduces me. Quandoque protegendo, unde hoc: Deduxisti sicut oues populum. Quandoque erigendo de uirtute in uirtutem, unde hoc: Iustum deduxit Dominus per uias rectas: Conseruando, unde hoc: Deduxisti me, quia factus es spes mea.

Marginal notes: *Ps. 118. d* — *Ioan. 5. e* — *Rom. 6. b* — *Gal. 2. d* — *Luc. 15. e* — *Matt. 23. d* — *Ps. 68. a* — *Mat. 28. d* — *Ps. 63. b* — Gallinæ effectus. — *Ioan. 6. f* — Fames multiplex. — *2. Cor. 11 f* — *Thren. 4. a* — Occisio. — *Deu. 32. f* — *Iob 10. b* — *Ps. 76. d* — *Sap. 10. b* — *Ps. 60. a*

PSAL-

PSALMVS DAVID LIX.

Deus repulisti nos.] Deus repellit malos, gratiam eis subtrahendo, vnde hoc: Expulsi sunt, nec potuerunt
Psal. 35. c stare. Repellet in futuro, quando dicet: Ite maledicti in
Mat. 25. d ignem æternum. Repellit bonos, passionibus exponen-
Ps. 123. b do, vnde erepti dicunt: Anima nostra, sicut passer, erepta
Psal. 21. a est. Bona temporalia subtrahendo, vnde hoc: Deus Deus
Mat. 27. e meus, vt quid dereliquisti me? Repellit malos a spirituali-
Mar. 15. c bus, vnde hoc: Quia repulisti scientiam, repellam te, ne
Osea. 4. b sacerdotio fungaris mihi in æternum. *Commouisti terram.* Est mutatio mala, quando de bono fit malus, ac de malo
Psal. 12. b deterior, vnde hoc: Exultabunt, si motus fuero. Est commutatio bona, quando de bono fit melior. Ibi enim cum Deo operatur homo. Est commutatio, quando de morta-
Iob 14. c libus erimus immortales, vnde Iob: Expecto, donec veniat immutatio mea. Prima est sinistra, & diaboli. Secunda dextra, & Dei. Tertia est solius Dei. *Potasti nos*
Vinum. *vino compunctionis.* Est vinum corporale, quod luxuriam
Eph. 5. d prouocat, vnde Apostolus: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Est vinum luxuriæ, doctrina hæreticorum, vnde: Caupones nostri commiscent aquam vino. Est vi-
Luc. 10. f num spirituale, scilicet compunctionis, vt hic: Est vinum reprehēsionis, vnde Samaritanus ad curationem vulnerati apposuit oleum, & vinum. Est vinum, sacra scriptura,
Ps. 103. b vnde hoc: Vinum lætificat cor hominis. *Deus est Galaad.* Testimonium Domini fidele, perhibens, posteriora cum Apostolo obliuiscens, in virtutibus proficiens, peccatum vere confitens, est Dei. Primus ibi notatur, *Galaad*, quod interpretatur aceruus testimonij: secundus, ibi: *Manasses*, quod interpretatur obliuio: Tertius, ibi: *Ephraim*, qui interpretatur fructificatio: Quartus, ibi: *Iuda*, quod interpretatur confessio. Nam in isto debent ista quattuor esse, scilicet confessio, vt sit *Iuda*. Peccati ad faciendum obliuio, vt sit *Manasses*. Testimonium fidei, vt sit *Galaad*. Augmentum virtutum, vt sit Ephraim. *Extendam in idumæam calciamentum meum.* Nota: Hic quattuor notantur, scilicet dantis voluntas, Ibi: *In Idumæam*. Rei datæ infirmitas, ibi: *Calciamentum meum*: quod fit de pellibus mortuorum animalium, & ideo humilitatem significat.

cat. Subiectio pro beneficijs collatis, ibi: *Mihi alienigenæ subditi sunt*. Calciamentum quandoque passio Christi, vnde hoc: Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimentum tuum? *& cetera*. Quandoque Euangelium, vt hic: Quandoque incarnatio, vnde Ioannes Baptista: Non sum dignus soluere corigiam, *& cetera*. Secundum has tres significationes exponitur hic. Quandoque bona opera, vnde hoc: Renes vestros accingetis, & calciamenta in pedibus habebitis. Quandoque mala, vnde Dominus ad Moysem: Solue calciamenta de pedibus tuis. Non sum dignus soluere corigiam calciamenti eius, ex merito, sed ex officio. Vel sic: In incarnatione tria attendimus: factum, causam, modum: factum, & causam possumus scire, sed non modum. Nota, Dominus præcepit Apostolis habere calciamenta superius aperta, & inferius clausa, vt secure possint calcare colla malorum, & ne prædicēt in tenebris, sed in manifesto. Talia sunt sandalia episcoporum huius temporis.

Isa.63. a
Mat.3. c
Mar.1. a
Luc. 3. d
Ioan.1. d
Exo. 3. a
Mat.3. c

PSALMVS DAVID LX.

EXaudi *Deus deprecationem meam*.] Opus debemus facere cum hilaritate mentis, & fortitudine virtutis, & perseuerantia. Opus, vnde dicit, *Psalmus*. Hilaritas mentis, vnde dicit: *In hymnis*. Fortitudo virtutis, vnde dicit: *Dauid*. Perseuerantia, vnde: *In finem*. Tentat Deus, vt humiliet, vnde hoc: Fidelis Deus, qui non permittit tentari nos vltra id, quod possumus. Vt coronet, vnde hoc: Beatus vir, qui suffert tentationem. Tentat diabolus, ut decipiat, unde hoc: Accessit ad Deum tentator. Tentat homines, ut euertat: unde martyres tentati sunt. & ut discat, unde hoc: Omnia tentate: quod bonum est, tenete. Dominus duobus modis, diabolus uno modo, homo duobus modis. *Turris fortitudinis*. Est turris elationis, unde hoc: Mouerunt pedes suos ab oriente, & ædificauerunt turrim. Est turris speculationis, scilicet prælati, unde hoc: Velamen positum est super faciem Moysi. Est uelamen contra æstum uitiorum, unde hoc: Fuit illis in uelamento diei. Est uelamen contra arma inimicorum, unde hoc: Protexisti me Deus a conuentu malignantium.

Quo modo operādum.
1.Cor.10. c
Iac. 1. a
Mat.4. a
1.Thes. 5. d
Turris.
Exo.34. g
Sap. 10. c
Psal.63. A

PSALMVS DAVID LXI.

NOn ne Deo ſubiecta erit anima mea?] Quidam tangunt terrena, & non eis inhærent, unde hoc: Excutite puluerem de pedibus ueſtris. Ideo ſandalia epiſcoporum pelle terram tangunt, & ſuperius aperta ſunt. Quidam tangunt, & inhærent, ſed ſeparari nolunt. Alij inhærentes ſeparari uolunt, quia a terra ſubmerguntur. Nota, humilitatem Eccleſiæ, cum dicit: *Non ne Deo ſubiecta erit anima mea?* Spem, cum dicit: *Ab ipſo enim ſalutare meum.* Fidem cum dicit: *Ipſe Deus meus:* Perſeuerantiam, cum dicit: *Non mouebor amplius.* Patientiam, cum dicit: *Quouſque.* Nota: Triplex eſt hierarchia, prima in Trinitate, ſecunda in Angelis, tertia in hominibus. Prima nulli ſubijcitur, ſed omnia ei. Secunda primæ, & tertia ſecundæ, & tertiæ omnia iſta temporalia. *Quouſque irruitis?* Nota: Quattuor ſunt interpretationes huius nominis, Abel. Interpretatur enim luctus, uanitas, uapor, miſerabilis: moraliter, uanitas reſpicit mundum: luctus, peccatum: uapor ad te ipſum: miſerabilis ad Dominum. Fugite ergo mundum, quia uanitas: luge peccatum, quia iniquitas eſt: attende carnem tuam, quia fragilis eſt, & ad modicum uapor apparens eſt. Deprecare Deum, quia miſericors eſt: nam miſericors, & clemens eſt. Igitur, fuge, luge, attende, deprecare, mundum, peccatum, carnem, Deum. Eccleſia incœpit ab Abel, & non ab Adam quadruplici de cauſa. Quia Adam occidit, non Abel, ita fuit, & Adam iuſtificatus non iuſtus. Econuerſo Abel. Et quia Abel geſſit tres ſtatus Eccleſiæ in ſe, ſcilicet martyrum, uirginum, & paſtorum: fuit enim martyr, uirgo, & paſtor: uel quia ſignificat Chriſtum, qui eſt caput Eccleſiæ: Vnde Agnus occiſus eſt ab origine mundi. Item ab Abel ideo, & non ab Adam, quia trunci non ſolent computari, ſicut nec in conſanguinitate. *Effundite.* Hæc tria notant mentis hilaritatem, ibi: *Corda veſtra.* Humilitatis abundantiam, ibi: *Effundite.* Humilitatem ad Deum relatam, ibi: *Coram illo.* Sed tria tribus in remunerando redduntur. Nam humilitatem adiuuat, unde dicit: *Adiutor.* Abundantiam humilitatis in remunerando ſuperat, vnde dicit: *In æternum.* Ille, cui eſt humilitas, remunerat,

Mat.10.b *Mar.6.b* — Hierarchia triplex. — Abel, quid. — *Eccle.1.a* — *Exo.34.a* — Eccleſia ab Abel incœpit.

rat, vnde dicit: *Deus. Effundite coram illo corda vestra.* Nota: Peccatum tribus modis committitur, cogitatione, locutione, & opere. In Confiteor illa tria conueniunt, scilicet os, manus, pectus. Vt cogitatio ad pectus, locutio ad os, manus ad opus referatur. *Semel locutus est Deus.* Hic coniungit legem, & prophetas, ac si prophetæ non sint de lege. Lex dicitur septem modis. Nam quandoque totum vetus testamentum, vnde hoc: Non ne in lege vestra scriptum est: Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi? Et quandoque tantum quinque libri Moysi, vnde hoc: Oportet impleri, quæcumque scripta sunt in lege, & prophetis & psalmis de me Quandoque decalogum, vnde dicitur, quòd lex est scripta digito Dei in tabulis lapideis: Quandoque moralia, vnde hoc: Non veni soluere, sed adimplere. Quandoque cærimonialia, vnde hoc: Lex reatum non operatur. Quandoque obscurationem ad litteram, vnde hoc: Littera legis suo tempore obseruata non tantum bona temporalia, sed vitam conferebat æternam. Quandoque vnum præceptum speciale, vt lex lepræ. Loquitur Deus per subiectam creaturam, vt Moysi in rubo. Quandoque per inspirationem, vnde hoc: Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus. Quandoque per prophetiam, vnde hoc: Os enim Domini locutum est. Quandoque per prædicatores, & expositores sacræ scripturæ, vnde hoc: Vos enim non estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri. Quandoque mittendo filium in carnem, vnde hoc: Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. Quandoque per æternam generationem, vnde hoc: *Semel locutus est Deus.*

Peccatū tribus modis cōmittitur. Lex septem modis dicitur. *Ioan. 10. d* *Luc. 24. g* *Exo. 32. d* *Mat. 5. c* *Leu. 13. g & 14. g* *Exo. 3. a* *Psal. 84. b* *Isa. 25. d* *Mat. 10. c* *Heb. 1. a*

PSALMVS DAVID LXII.

DEus, *Deus meus, ad te de luce vigilo.*] Fit aliquid aridum ex deuotione, & hoc in bono, ex siccitate, & ex defectu. De primo: Aruit tamquam testa virtus mea: quia quæ bene cocta est, solidatur. De secundo: Si in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet? scilicet qui carent humore gratiæ? De tertio: Fiant sicut fenum tectorum, quòd priusquàm euellatur, exaruit. *Sitiuit in te anima mea.* In siti tria attenduntur pœna, a qua liberari volumus, quam sustinemus ex siti. Potus dat robur, & delectationem. Hæc

Aridū quot modis fit. *Psal. 21. b* *Luc. 23. e* *Ps. 128. b* In siti attēduntur tria.

tria sanctis conueniunt, & ideo dicuntur sitire. Nam si-
Rom.7. d tiebat Paulus pœnam remoueri, vnde dixit: Infelix ego
homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? De se-
Mat.5. b cundo: Beati, qui esuriunt & sitiunt iustitiam. De tertio:
Phil.1. d Cupio dissolui, & esse cum Christo. *In terra deserta.* Nam
Iudæi quandoque fuerunt in Ægypto, in deserto, in terra
promissionis. Ægyptus est via sæcularis: desertum vita
claustralis: Terra promissionis gratia spiritualis. Regnum
Ægyptiorum voluntas carnis: Desertum, votum promis-
sionis: Terra Chananæorum, siue promissionis, tranquil-
Adeps. litas mentis. *Sicut adipe, & pinguedine.* Adeps, interior,
scilicet pinguedo intra carnem: aruina exterior, vt lardum
in porco. Adeps quandoque significat interiorem sapien-
Ps.147. c tiam, vt hic. Quandoque lætitiam sempiternam, vt hoc:
Ex adipe frumenti satiat te. Quandoque superbiam, vnde
Psal.80.d hoc: Adipe frumenti: Quandoque nimiam abundantiam,
Psal.72. a vnde hoc: Prodijt quasi ex adipe eorum. Quid hoc? Om-
Leu.3. d nis adeps Domini erat. *Labia mea laudabunt te.* Sunt la-
Mat.15.a bia simulationis, vnde hoc: Populus hic labijs me hono-
Mar.7. a rat, *& cetera*. Sunt labia discretionis, vnde hoc: Reddam
Psal.65. c tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Sunt labia con
Ps.150. b sonantia, scilicet duo testamenta, vnde hoc: In cimbalis
Ps.118.y bene sonantibus: sunt labia iubilationis, vnde: Eructa-
Psal.50. d bunt labia mea hymnum. Sunt labia confessionis, vnde
hoc: Domine labia mea aperies. Sunt labia contritionis,
vnde Habacuc: A voce tua continuerunt labia mea. Quid
Psal.11. a hoc? Labia nostra a nobis sunt. *Sic memor fui tui super*
Stratum. *stratum meum.* Stratum quandoque referimus ad asperita-
tem, vnde hic. Quandoque ad sensualitatem, vnde hoc:
Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Quan-
Psal.40.a doque conscientiam, vnde hoc: Lacrymis meis stratum
Psal.6. b meum rigabo. Quandoque ad beatitudinem, vnde hoc:
Luc.11.a Ego & pueri mei mecum sunt in cubili meo. Quid hoc?
Psal.4. b In cubilibus vestris compungimini. *In matutinis.* Est
mane initium boni operis, vnde hoc: Exibit homo ad opus
Mane. suum a mane vsque ad vesperam. Est mane initium vir-
tutis, vnde: Orietur misericordia tua sicut lux matutina.
Isa.58. c Et hoc: Tunc erumpet quasi mane lumen tuum. Est ma-
Psal.5. a ne initium æternitatis, vnde hoc: Mane astabo tibi & vi-
Vulpes. debo. *Partes vulpium erunt.* Vulpes tortuose incedunt,
profundæ cordis sunt. Hæc autem conueniunt malo prin-
cipi.

cipi. Item mali principes vulpi comparantur. De primo dicitur, quòd fetent, quasi quatriduani: De secundo: In circuitu impij ambulant. De tertio: Dicite vulpi illi. De quarto: Væ qui profundi estis corde, vt abscondatis consilium a corde.

Ioã.11.e
Psal.11.b
Luc.13.f
Isa.29.e

PSALMVS DAVID LXIII.

E*Xaudi Domine orationem meam.*] Quandoque oramus, vt tribulationes amoueantur, vt Paulus rogauit, vt remoueretur ab eo angelus Satanæ. Quandoque, vt apponantur, vnde hoc: Da nobis auxilium de tribulatione. Quandoque, ne succumbamus, vt hoc: Et ne nos inducas in tentationem. Et hoc: Ne permittas nos succumbere in tentationibus nostris. *Quia exacuerunt, vt gladium, linguas suas: intenderunt arcum rem amaram.* & cetera. Hic notatur crudelitas, vnde dicit: *Linguas suas. Intenderunt*. Peccati immanitas, vnde dicit: *Rem amaram*. Deceptio, vnde dicit: *Vt sagittent in occulto immaculatum*.

2.Cor.12.b
Psal.59.e
Mat.6.b

PSALMVS DAVID LXIIII.

T*E decet hymnus, Deus in Sion.*] Sabbatum in octaua paschæ dicitur in albis: quia in vigilia paschæ baptizati deferunt vsque tunc albas, vel quia illa die dicimus, In albis, & tota septimana, quæ est consuetudo in quibusdam ecclesijs, quòd significat innocentiam per passionem, & resurrectionem receptam: Nota, quòd in quibusdam ecclesijs, Graduale, scilicet responsorium, cantant iuuenes, quia dum gradimur hic, robur necessarium est. Pueri tunc Alleluia resonant; vel alba ferunt, quia tunc erimus innocui, simplices, vt pueri. Nam graduale præsentem vitam, Alleluia vero futuram vitam significat. Nota mentis hilaritatem, ibi: *Hymnus*. Deo eam oblatam, ibi: *Deus*. Acceptam Deo, vnde ibi: *Te decet*. Locum hostiæ conuenientem, *in Sion*. Quia non est verum sacrificium extra *Hierusalem*. Nota differentiam inter repræsentari, & significari. Nam repræsentamus præterita, significamus futura. Nota: Omnes Iudæi dabant decimas Leuitis, & Leuitæ de suis decimis decimas dabant summo Pontifici,

Sabbatũ in albis.
Graduale.
Alleluia.
Num.18.c.d

Decima decimæ, quid. & hoc dicebatur Decima decimæ: Non est decimatus in lumbis Abrææ, sed totum genus humanum, quia totum genus humanum, quod erat descensurum per libidinosam conceptionem, mundandum erat a peccato originali, & non Christus. *Exaudi nos Deus salutaris noster*. Ille, a quo petit hic exaudiri, exaudire potuit, nam Deus est: & exaudire debuit, nam est noster. Quid in exaudiendo dare habuit, vnde: *Salutaris noster*. Nam est salus, & dare potest salutem. *Verba iniquorum praualuerunt super nos*, scilicet

Gen. 3. b cet persuasio Euæ vel Adæ, vel excusatio Adæ. *Replebimur in bonis*. Repletur aliquis ad indigentiam tollendam, vnde hoc: *In stillicidijs eius lætabitur germinans*. Vel ad sufficientiam, vnde hoc: Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Vel ad satietatem, vnde hoc: Satiabor, cum apparuerit

Psal. 16. c gloria tua. Vel quantum ad famam, vt: Repleta est do-

Isa. 12. a mus ex odore vnguenti: Vel quantum ad diuinam essentiam, vnde in persona Domini Propheta: Plenus sum. Quid

Psal. 70. b hic? Repleatur os meum laude. *Beatus, quem elegisti, & assumpsisti*. Est electio, est subiectio, est prælectio. Populum suum Deus ex gentibus elegit in Iudæis, ecce electio. Ex Iudæis in Leuitis, ecce subiectio. Ex leuitis in Aaronitis, ecce prælectio. Ecce triplex electio. *In mari longe*.

Sæculum mare. Hoc præsens sæculum mari comparatur propter amaritudinem, vnde hoc: Hæ sunt aquæ Marath. Et Elisæus: Anima eius in amaritudine est, propter eleuationem, siue

Psal. 92. b commotionem, vnde hoc: Mirabiles elationes maris. Et

Iob 14. b propter instabilitatem, vnde hoc: Homo natus de muliere, breui viuens tempore. *Præparans montes*. Sancti di-

Sancti montes. cuntur montes, quia primo receperunt radios fidei, sicut

Ps. 120. a montes solis, propter defensionem, vnde hoc: Leuaui oculos meos ad montes: *Visitasti terram & inebriasti eam*. Terra per se arida est, & expetit, vt inebrietur. Visitatur autem, quando aratur, quando seminatur, quando rore fecundatur, quando messis colligitur. Sic terra mentis nostræ aratur, quando per prædicationem a vitijs purgatur,

Hier. 1. a vnde hoc: Constitui te, ut euellas, & destruas, & plan-

Ma. rc 4. a tes. Seminatur, unde hoc: Exijt, qui seminat seminare semen suum. Rore gratiæ fecundatur, unde: Sicut imber

Deut. 22. a super gramen, & sicut ros super herbam. Messis colligitur in futuro, quando grana a paleis separata in horrea cæle-

Mat. 25. e stis Hierusalem transferuntur, quando dicetur: Venite benedicti

benedicti patris mei. *Benedices corona anni benignitatis tuæ*. Nota: Gentes Deum benedicunt laudando, prædicando, peccatum confitendo. Deus homini peccata remittendo, gratiam conferendo, in bonis operibus perseuerare faciendo. Homo homini bonum ei optando. Nota: Verbum Dei primo seminatum est in angelis: secundo in hominibus primis: tertio in iudæis: quarto in gentibus. Nam præcepit euangelizare omni creaturæ. Primum in *Mat.28.c* cælo, secundum in paradiso, tertium in deserto, quartum in vniuerso mundo. Primum præcepit naturæ, secundum disciplinæ, tertium mandato litteræ, quartum euangelio gratiæ. Primum verbum in ratione, secundum in voce, tertium in charactere, scilicet, circumcisione, quartum in carne. Nam verbum caro factum est. Primum *Io.1. b* rationi totum intus, secundum foris auribus, tertium in oculis, quartum in manibus, de Christo humanato.

PSALMVS DAVID LXV.

I*Vbilate Deo omnis terra*.] Quidā expectant præmium, scilicet Deum in futuro, & expectantur, vt qui sperant & saluantur, vnde: Expectans expectaui Dominum, & in- *Psal.39.* tendit mihi, vt Paulus post conuersionem. Quidam nec expectant, nec expectantur: vt qui desperant & damnabuntur, vt iste, qui dicebat: Maior est iniquitas mea, *Gen. 4. b* quàm vt veniam merear. Quidam expectant, & non expectantur: vt illi, qui dicent in futuro: Domine in no- *Mat.7. c* mine tuo dæmonia eiecimus. Et Dominus ad illos: Non *Mat. 25.* noui vos. Quidam expectantur, & non expectant, vt *a* Paulus ante conuersionem. Dialyton, siue asyntheton est (polysyntheton contraria) quando scilicet, diuersæ clausulæ, sine coniunctionibus ad inuicem connectuntur, vt hic: *Iubilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius*, & cetera. *Dicite Deo*, & cetera. *Qui conuertit mare in aridam.* In prima confusione quamdiu fuit terra mixta *Gen.1. a* aquæ, terra erat sterilis: sed ab aqua separata, dedit fructum: sic nos, qui sumus terra, quamdiu sumus in aqua, & in fluxu vitiorum, non facimus fructum: illa autem aqua separata, fructificamus. *In flumine pertransibunt aquæ*. Quidam pede sicco pertranseunt hoc flumen, scilicet mundum, & non merguntur, qui sine omni peccato

Mat.14.c sunt, vt Christus, qui sine peccato siccis pedibus super
Ioan 6. b mare ambulauit. Alij merguntur, & submerguntur, quos
Exo.15. b sua peccata ad fundum trahunt, vnde hoc: Submersi quasi plumbum in aquis vehementibus: Alij merguntur, sed non ex toto, quia peccata sua superant, vnde hic, in figu-
Exo.14. g ra horum Pharao submersus. Petrus vsque ad genua, &
Mat.14.d Christus super mare ambulauit. Quia primus multum
Ibid. c plumbi habuit: Secundus parum: tertius nihil habuit. *Qui exasperant, non exaltentur in semetipsis*. Iudex exasperatur tripliciter. De ingrato, scilicet quando habet ingratos, de dicto, de facto. Sic iudæi Christum exasperauerunt, quia ei ingrati fuerunt, vnde hoc: Eduxi vos de terra Ægypti, & habitare vos feci in terra promissionis. In
Psal. 77.b dicto, vnde hoc: Numquid poterit Deus parare mensam
Exo. 32.b in deserto? In facto, quando vitulum adorauerunt, vnde hoc: Hi dij tui sunt Israel. *Et non dedit in commotionem pedes meos*. Primus motus sentit, & non consentit. Mo-
Psal.4. b uetur, vnde dicitur: Irascimini, & nolite peccare. Com-
Psal.72. a mouetur, qui vsque ad delectationem perducitur, vnde hoc: Mei autem pene moti sunt pedes: Hi pedibus cur-
Psal.13. b runt, qui vsque ad opera procedunt, vnde hoc: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Primus motus mouet: secundus commouet: tertius promouet. *Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti*. Examinatur ferrum, argentum, aurum, vt comburatur, vt purgetur, vt probetur. Sic ignis tribulationis quosdam comburit, vt
Psal.36. a illos, qui franguntur, vnde hoc: Tamquam fenum velociter arescent. Quosdam purgat, vt Paulum, vnde hoc:
2.Cor.12. b Ne magnitudo reuelationum extollat me. Quosdam probat, idest probatos ostendit, vnde hoc: Tamquam aurum
Sap.3. b in fornace probauit electos Dominus. *Transiuimus per*
Refrigeriũ multiplex. *ignem, & aquam*, & cetera. Est refrigerium benedictionis sinistræ, vnde Apostolus: Nolo vos esse in tribulatione, alijs refrigerium. Est refrigerium scilicet diminutio-
Luc.16. f nis pœnæ, vnde hoc: Diues petijt aquam, vt posset refrigerare linguam suam. Est refrigerium futuræ gloriæ, vnde hoc: *Induxisti nos in refrigerium*. Nota: Hic præcedit ignis, & sequitur aqua, quia tribulatio debet præcedere prosperitatem, ne in prosperitate nimis tepescat, vnde
Ritus. quando puer aqua baptizatur, datur candela, scilicet ignis, postea aqua: quando mergitur in aqua. *Qui posuit animam meam*

meam ad vitam. Anima iusti in præsenti ponitur ad mortem, in futuro in mortem: ad mortem peccati, in mortem supplicij. *Introibo in domum tuam*. In templo Salomonis fuit atrium, sanctuarium, sanctum sanctorum: sic in templo spirituali, scilicet Ecclesia moraliter accepta, est atrium, sanctuarium, sanctum sanctorum, In atrio sunt qui viuunt, vnde hoc: Qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri. In sanctuario sunt, qui primam habent stolam, vnde versus hic. In sancta sanctorum, qui vtrumque habent, vt Christus, vnde hoc: Christus semel introiuit in tabernaculum non manufactum, scilicet in sanctuarium holocaustomatorum. *Holocausta medullata*, & cetera. Nota pœnitentiam, ibi: *Et cum hircis*. Orationem, ibi: *Cum incenso arietum*. Doctrinam, ibi: *Boues*. Omnium horum sufficientiam, ibi: *Holocaustum*, Holocaustum enim totum. Internam dulcedinem, ibi: *Medullata*. Ecce hic quinque nominantur. Holocaustum, totum incensum, quando totum Dei erat, Holocaustum enim totum erat, Cauma, Incensum, Sacrificium, cuius pars Dei erat pars sacerdotis. Sic partim quidem mundo, partim Deo. Qui cogitant quæ Dei sunt, & quæ mundi, hi se offerunt sacrificium, vnde hoc: Sacrificate sacrificium iustitiæ: Quidam se offerunt totum diabolo, vnde hoc: Immolauerunt filios suos & filias suas dæmonijs, idest opera. *Ad ipsum ore meo clamaui*. Ad Deum clamare, est solum animæ salutem rogare. Sub lingua exaltare, est in cordis conscientia proximum non habere. Iniquitatem in corde non aspicere, est malum non diligere. *Offeram tibi boues cum hircis*. Peccatores enim hircis comparantur, qui pœnitent propter tria: Quia olent, vnde hoc: Computruerunt iumenta in stercore suo. Et quia pascuntur amaris in pœnitentia, vt hirci, sic pœnitentes, vnde hoc: Cinerem tamquàm panem manducabam. Et quia de pilis caprarum fiunt cilicia, vnde hoc: Cinis, & cilicium sunt arma pœnitentium. Et hoc: Induebar cilicio.

2. Para. 3 b. 4. b. — *Ps. 133. a* — *Ps. 134. a* — *Heb. 9. c* — Holocaustum. — Cauma Sacrificium. — *Psal. 4. b* — *Ps. 105. c* — Clamare ad Deum. — Exaltatio sub lingua. — Peccatores. — *Ioel. 1. d* — *Ps. 101. b* — *Psal. 34. b*

PSALMVS DAVID LXVI.

DEus *misereatur nostri*, & cetera.] Nota, animæ profectum: *Deus misereatur nostri*, per peccati remissionem. *Benedicat nobis*, per gratiæ infusionem. *Illumi-*

net vultum suum super nos. Per virtutem, dando sui cognitionem, iterum, *misereatur nostri*. Per collationem glorificationis, conferendo vitam æternam, vnde subdidit: *Vt cognoscamus in terra viam suam*, Tunc enim perfecte cognoscemus, & benedixit Dominus domui Abraam, Isaac, & Iacob, & Esau. In pinguedine terræ erit benedi-
Gen.27. f ctio tua: Est benedictio dexteræ, quæ duplex est: in col-
Ps. 113. d latione gratiæ, & gloriæ. De primo: Benedicti vos a Do-
Mat.25.c mino, qui fecit cælum & terram. De secundo: Venite benedicti Patris mei, *& cetera*. Est benedictio prædestinationis. *Terra dedit fructum suum*. Christus dicitur germen, vnde hoc: Erit germen Domini in magnificentia. Et
Io.12. d granum, unde hoc: Nisi granum frumenti cadens, *& ce-*
Isa. 11. a *tera*. Radix, vt Radix Iesse lignum, unde hoc: Sapientia est lignum uitæ omnibus amplexantibus eam. Et etiam
Ibidem. dicitur flos, unde hoc: Et flos de radice eius ascendet. Et
Luc. 1. d fructus etiam dicitur, unde hoc: Benedictus fructus uentris tui. *Terra dedit fructum suum*, triplicem. Qui fructus est quandoque pro merito, ut hic. Quandoque pro præmio, sicut dicitur, quod fructus centesimus debetur uirginibus. Nota: Triginta tribuuntur coniugatis. Quia in manuali computo incipimus computando ab arce, & pollex & index conueniunt in triginta, quasi blando osculo se coniungentes, quod est proprium coniugatorum. Per sexagenarium, continentes: quia cum pollex per manus partes superiores processit in designatione, quasi sexaginta, quasi claustrum manus interioris ingreditur, scilicet in medio medij digiti, quod fit in afflictione, sicut uiduæ. Per centum, uirgines, quia cum de læua transitur ad dexteram, quasi temporalibus omnino postpositis, in carne uiuendo præter carnem, angelicam uitam ducunt, unde hoc: Iam dextera computat annos, idest habet centum annos, uel plus. Nota: Beata uirgo dicitur terra, triplici de causa, propter rorem, quem suscepit, unde hic: Descendet sicut pluuia in uellus. Et propter fructum, quem fecit, unde hoc: Benedictus fructus uentris tui. Et quia mundata, & exculta per Spiritum sanctum, unde hoc: Spiritus sanctus superueniet in te, *& cetera*.

Beata Virgo cur terra dicitur.
Psal.71.b
Luc. 1. d
Ibidem.

PSALMVS DAVID LXVII.

EXurgat Deus, *& dissipentur inimici eius.*] Deus dicitur exurgere, vel grandescere in mente hominis, quando homo subleuatur in meditationis contemplatione, vnde hic: *Exurgat Deus*, in mente per augmentum contemplationis. *Et dissipentur inimici eius*, per remotionem inutilis cogitationis. *Et fugiant qui oderunt eum:* per repulsionem alienæ suggestionis. Tunc homo secure Deum contemplatur, cum a se abijcit inutiles cogitationes, sicut Abraam aues a sacrificio: nam muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti: Et cum non infestatur suggestione hominis, vel dæmonis. *Et dissipentur inimici eius.* Nota: inimicus, qui peccat in se, ecce cogitatio propria. Odium, quod committimus in proximum, ecce suggestio aliena. Sic autem, *Deus exurgat, vt dissipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum a facie eius.* Quattuor leguntur Christi exaltationes, prima in monte Thabor, quando transfiguratus est. Secunda in Hierusalem, quando resurrexit. Tertia in monte Oliueti in Ascensione. Quarta in nubibus cæli, in die iudicij. De prima, quando in monte Thabor transfiguratus est. De secunda: Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. De tertia: Eleuata est magnificentia tua super cælos. Et hoc: Exurge. De quarta: Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, idest, cum Christus exaltatus fuerit in iudicio. Est humilis exaltatio, scilicet in cruce, cum sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, *& cetera.* Exaltatur in fidem, vnde hoc: Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra: Per maioritatem, vnde hoc: Accedet homo ad cor altum. Exaltatur per cognitionis subtractionem, vnde hoc: Exaltare in finibus inimicorum, subtrahe te a cognitione eorum. Hic legitur, quòd cum Israel pugnabat cum gentibus, Moyses erat in oratione: Et cum manus eleuabat, vincebat Israel, cum deprimebat, vincebatur, Israel. Sic in historijs legitur de eleuatione manuum, vel depressione. Nota: Duæ arcæ leguntur, arca Noe, arca Moysi. Arca Noe significat Ecclesiam: arca Moysi, bibliothecam. Nam sicut arca erat tricamerata, ita & Ecclesia, vnde dicitur: In nomine Iesu omne genuflectatur,

[Margin notes: *Gen.15.c* — Exaltationes. — *Mat.17.a* — *Mat.28.a* — *Mar.16.d* — *Mat.24.c* — *Io. 12. e* — *Psal. 8. a* — *Mat.25.c* — *Nu. 21.c* — *Psal.44.a* — *Psal.63.b* — *Psal. 7. b* — Arcæ duæ. — *Phil.2. b*]

flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Vnde &
2.Cor.12. a Paulus legitur raptus vſque ad tertium cælum, ſic anima
tricamerata, ſcilicet, fide, ſpe, & charitate. Et bibliotheca
Anima tricamerata. ca tricamerata propter triplicem modum exponendi. Nam
exponitur hiſtorice, myſtice, & moraliter. Arca Moyſi ſignificat
Eccleſiam, quæ continet tabulas teſtamenti, ſcilicet legem & mentem, quæ legem meditatur, & euchariſtiam, ſcilicet corpus Chriſti, ſex de cauſis. Nam arca
Ioſue 4. c tranſiuit Iordanem, ſic corpus Chriſti baptizatis prodeſt.
Et quia quicumque arcam indigne tractauit, manus eius
1.Cor.11. d facta eſt arida: ſic qui accedit ad corpus Domini indigne,
fit aridus, & moritur in anima: Et quia in arca erant ligna
impuτribilia, ſic corpus Chriſti imputribile, vnde hoc:
Pſal.15. e Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Et quia
in arca erat vrna aurea plena manna, quæ eſt anima in
Ibidem. corpore Chriſti, plena ſapientia, vnde hoc: Non relinques
animam meam in inferno. Plena, vnde dicitur: Et
Iſa.11. a requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, quia non proficiet.
Et quia ibi erant tabulæ, ſic in Chriſto obſeruatio vtriuſ-
Mat. 28. d que legis, vnde hoc: Data eſt mihi omnis poteſtas, *& cetera*. Surgo de loco. Conſurgo ad auxilium, vnde hoc:
Iſa.52. a Conſurge, conſurge, induere fortitudine in auxiliũ meum.
Aſſurgo ad honorem, inſurgo ad vindictam, vnde: In-
Pſal.26.d ſurrexerunt in me teſtes iniqui. Exurgo a ſomno, vnde
Pſal.43.d hoc: Exurge, quare obdormis Domine? Reſurgo de mor-
Rom.6. b te, vnde hoc: Chriſtus reſurgens a mortuis. Chriſtus autem
dicitur exurgere a morte, quaſi a ſomno. Mors enim
dormitioni comparatur. *Cum egredieris in conſpectu popu-*
Mich.5.a *li tui*. Eſt egreſſus Chriſti æternitatis, vnde: Egreſſus eius
a diebus antiquis. Eſt egreſſus eius incarnatio, vnde hoc:
Iſa.11.a Egredietur virga de radice Ieſſe: Et eſt egreſſus eius in auxilium
hominis, vnde hoc: Cum egredieris Deus in virtutibus
noſtris. *Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus.* Eſt
3.Reg.18. g pluuia naturæ, vnde hoc: Non pluet ſuper terram tribus
annis. Eſt pluuia gratiæ, unde hoc: Deſcendet ſicut ros,
Iſa.45. b eloquium meum: ſed hoc iteratur, ſcilicet Chriſtus, vnde
Pſal.71.b hoc: Nubes pluant iuſtum, & hic: Sicut pluuia in vellus
deſcendet. Eſt pluuia ſiniſtræ, ſcilicet, affluentia temporalium,
Mat.5. g poralium, vnde hoc: Pluit Dominus ſuper iuſtos, & iniuſtos,
& facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos. Dicitur
etiam pluuia ceſſatio ab opere peccati, vnde hoc:
Pluit

Pluit Dominus ſuper vnam ciuitatem, & ſuper aliam non *Amos 4.b*
pluit. Eſt pluuia pœnæ, vnde hoc: Pluit ſuper peccatores *Pſal. 10.b*
laqueos ignis. *Tu vero perfeciſti eam*. Eſt in conſummatione perfectio legis, quando ſcilicet legalia conſummata
ſunt, vnde hoc: Conſummatum eſt. Perfectio eſt in legis *Io.19. f*
impletione, vnde hoc: Qui mandata mea cuſtodit, legem adimplet. Eſt perfectio legis in additione, vnde dictum
eſt: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum *Mat.5. g*
tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos. Pater agricola igne Spiritus ſancti exuſtis ſpinis, in cordibus noſtris iecit ſemen verbi Dei, & terra mentis noſtræ dedit fructum ſuum centeſimum, vel ſexageſimum, vel trigeſimum. Ibi autem obedientia ſemen recipit, patientia fructificat, perſeuerantia
metit. Nam ſicut Apoſtolus de agoniſtis exemplificat: *1.Cor.9.d*
Omnes quidem currunt, ſed unus accipit brauium: Sic de uirtutibus poteſt dici. Nam uirtutes ad regnum Chriſti currunt, ſed una ſola accipit brauium. Nam currunt mundi contemptus, paupertas, uigiliæ, eleemoſyna, obedientia, abſtinentia, patientia: ſed ſola perſeuerantia co-
ronatur. Nam qui perſeuerauerit in finem, ſaluus erit. *Mat.10.c*
Non enim incipere, ſed perficere, pro uirtute habetur. Obedientiam itaque commendat patientia. Patientiã glorificat perſeuerantia. Obedientiam exercet patientia. Patientiam coronat perſeuerãtia. *Rex virtutum dilecti*. Nota: Hic commendat Christum a quattuor. A dignitate, ubi dicit: *Rex*. A patientia, ubi dicit: *Virtutum*. A dilectione, ubi dicit: *Dilecti*. A diſcretione, ubi dicit: *Diuidere ſpolia*. Virtus quandoque dicitur conſtantia, unde hoc: Virtute
magna reddebant Apoſtoli teſtimonium. Quandoque *Act. 4. g*
æqualitas mentis, unde hoc: Virtus eſt habitus mentis be- *2.Cor.12.*
ne compoſitæ. Quandoque fortitudo animi, unde hoc: *b*
Virtus in infirmitate perficitur. Quandoque opera poten- *Pſal.32. c*
tiæ exteriora, unde hoc: Non ſaluatur Rex per multam
uirtutem. Quandoque maiores in eccleſia, unde hoc: De- *Pſal.30.a*
fecit in paupertate uirtus mea. Quandoque Angeli, unde
hoc: Dominus uirtutum ipſe eſt rex gloriæ. Quandoque *Pſal.23. b*
Spiritus ſanctus, unde hoc: Et uirtus Altiſſimi obumbra- *Luc. 1. d*
bit tibi. Quid hic? Virtus de illo exibat, ſcilicet de Ieſu. *Luc. 6. e*
Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ. Eccleſia ſignificatur per columbam propter tria, quæ columbæ

conue-

conueniunt, sic & Ecclesiæ, allegorice. Nam propter simplicitatem, vnde hoc: Estote simplices sicut columbæ. Propter fecunditatem: Lætare sterilis, quæ non paris, quia plures filij, *& cetera*. quàm eius, quæ habet virum. Propter murmurationem, vnde hoc: Rugiebam a gemitu cordis mei. Polypteton est, quando diuersis casibus variatur oratio, idest quando diuersæ inflexiones vnius nominis ponuntur, vt de hoc nomine, mons, vt hic: *Mons pinguis, vt quid suspicamini montes coagulatos? Dum discernit cælestis reges super eam*. Homo est rationalis, vt Deum inuestiget: concupiscibilis, vt solum Deum desideret: irascibilis, vt aduersantia reprobet, sicut scriptum est: Vt scias (per rationem) reprobare malum: per concupiscibilitatem, eligere bonum. Non ergo concupiscibilitas, vel concupiscentia importat vitium. *Currus Dei decem millibus multiplex*. Currus significat euangelium, vnde in cantico: Turbata est anima mea propter quadrigas Aminadab, idest admirationem Euangelij. Quandoque quattuor virtutes cardinales, vnde: Elias raptus est igneo curru: Est currus vitiorũ, vnde legitur de curru Pharaonis, qui submersus est. Currus fidelium, vnde hoc: Currus Dei decem millibus. Est currus sæcularium bonorum, vnde: Hi in curribus, & hi in equis, idest in maiori, & in minori honore. *Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem*. Est rete, carnis concupiscentia. Est rete mundi, vanitas temporalium. Est rete diaboli, tentationes, suggestiones, deceptiones. His opponuntur retia Petri. *Lingua canum tuorum*. Nota: Rodere aliena, est vi quadam dentibus subtrahere. Lambere, est quodam blandimento linguæ tollere, vnde Iob: Qui rodebant in solitudine. Hic tamen aliter. *Ibi Beniamin adolescentulus*. Nota: Paulus dicitur filius Beniamin, idest filius dexteræ, idest filius gratiæ, idest post resurrectionem vocatus. Petrus autem sinistræ, idest ante passionem vocatus, vnde in picturis, Paulus in dextera, Petrus in sinistra ponitur. Hic dicitur, quia Paulus raptus est vsque ad tertium cælum. Tres ergo cæli, sunt tria genera visionum. Primum in imaginatione: secundum in ratione: tertium in intelligentia. Vnumquodque in duo diuiditur. Primum igitur est in imaginatione, secundum rationem: secundum, secundum imaginationem, quando temporalia, & non rationem eorum attendimus: tertium in ratione, secundum

Mat.10.c · *Gal.4.d* · *Psal.37.b* · Polypteton. · Homo. · *Isa.7.c* · Currus. · *Cant.6.d* · *4.Reg.2.b* · *Psal.67.d* · *Psal.19.b* · Rete. · *Iob 30. c* · Paulus cur a dextra, & Petrus a sinistra pingantur.

cundum imaginationem, quando pec visibilium similitudinem, in inuisibilium speculationem subleuamur: quartum in ratione secundum rationem, quando semoto omni imaginationis adminiculo, solū illa animus intendit, quæ imaginatio non nouit. Quintum super rationem, sed non præter rationem, vt de simplici essentia Dei. Hæc non est citra rationem. Nam physici per visibilia mundi, ad inuisibilia Dei peruenerunt. Sextum super rationem, & dicitur esse præter rationem, vt distinctio in personis, & notio, vel cum de incarnatione, vel modo fruendi in patria cogitamus. *Dissipa gentes, quæ bella volunt.* Ante incarnationem erat bellum inter carnem & spiritum, & hoc est duellitas. In Deo non est nisi pax, nam ibi Trinitas: & ideo non fuit, qui ei pacem turbaret. In Deo quartum non admittitur, ne pax turbetur. In homine tertius non erat, ne duellum sedaretur: opus ergo erat, vt in nostra duellitate tertius esset, qui duellum sedaret: Ideo filius Dei venit de cælo. In homine ergo apparet Trinitas, scilicet corpus, anima, Deus in Christo: sed in æterna Trinitate sunt tres diuersæ personæ, & vna substantia. In noua, scilicet Trinitate sunt tres substantiæ, & vna persona. Ibi est scilicet in Trinitate, naturalis vnitas, diuersitas personalis: in Christo personalis vnitas, diuersitas naturalis. Ibi tres personæ coæternæ, & coæquales: in Christo tres substantiæ diuersæ, & inæquales. Nam Deus maius, quàm anima, anima maius, quàm corpus: *Mirabilis Deus in sanctis suis.* Anima suo modo dicitur qualis, quanta, habens differentias positionis. Nam alba, nigra, longa, alta, lata, habens aliquid sursum, deorsum, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum. Nam eam albam facit sapientia: nigram ignorantia: vel bona conscientia, albam: nigram mala fides: longam, latam charitas: altam spes: timor contractam: auaritia artam: pusillanimitas paruam: vt singula singulis reddantur, ante habet, quod inquirit: retro, quod non meminit, vnde Apostolus: Posteriorum oblitus in anteriora me extendo. Sursum, quod non capit. Deorsum, quod respicit. Dextrorsum, quod delectat. Sinistrorsum, quod molestat.

Rom. 1. c *Phil. 3. c*

PSALMVS DAVID LXVIII.

S*Aluum me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ, vsque ad animam meam.*] Transformat membra Christus

tribus

tribus modis, ſcilicet eorum proprietates ſibi attribuendo,
Mar. 14. d vnde hoc: Cœpit Ieſus pauere, hoc enim habet a membris: vel in perſona membrorum loquendo, vnde hoc:
Act. 9. a Saule Saule quid me perſequeris? ideſt meos fideles perſequeris. Suo exemplo inſtruendo, vnde hoc: Clamauit, & exorauit, vt idem faceremus. Eſt clamor diaboli: Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea: tacet, & tamen clamat. Clamor Dei fit tripliciter, ſcilicet quando quis Deum laudat, vel quando proximum ædificat, vel quando ſe excuſat. Nota: Hic genus humanum petit auxilium, nam impugnatur extrinſecus, quandoque bello inteſtino, ſcilicet vitijs & concupiſcentijs, vnde dicitur: *Intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.* Nota deiectionem hic. Deiectionis tenacitatem, ibi: *In limo.* Perſecutionis magnitudinem, ibi: *Profundi.* Spem ablatam liberandi, ibi: *Et non eſt ſubſtantia.* Granum ſinapis dicitur Chriſtus propter tria: quia vile, ſic Chriſtus: Vidimus non habentem ſpeciem, neque decorem. Et quia ſeminatur modicum, poſt ſurgit in altum, vnde ipſe dicitur primo, paruus lapis, poſtea autem totam ſuperficiem terræ occupauit: etiã quando teritur, odorem reddit: ſic Chriſtus in morte, vnde hoc: Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit. *Infixus ſum in limo profundi.* Nota: duo modi loquendi, vnus, qui ſupergreditur veritatem, & excedit fidem, qui dicitur hyperbole: alius, qui non attingit ad veritatem, nec ad rei proprietatem, hic modo de eo loquimur. Quid enim de indicibili dicere, vel de incomprehenſibili comprehendere poſſumus? *Veni in altitudinem maris.* In hoc verſu tria notantur: Voluntas ſcilicet paſſionis, vnde dicit: *Veni.* Magnitudo pœnæ, vnde: *In altitudinem maris.* Infirmitas humanitatis, vnde: *Tempeſtas demerſit me.* [*Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei.* Præpoſitio congruam expoſitionem habet. Sed ſi allegoria ibi ponatur, non ſemper congruam habet expoſitionem, vt hic: *Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei*, bene eſt. Si autem dicatur: *Qui oderunt me gratis*, ſcilicet, *multiplicati ſunt ſuper inimicos*, non ita bene reſonat, ſicut ſi ibi poneretur ſuper, *Capillos.* Tale eſt hoc: Dulciora ſuper mel & fauum: congrua, ſi dicatur, ſuper dulciora, ſuper vetus & nouum teſtamentum, non ita congruum. Quattuor leguntur depoſitiones veſtium Chriſti. Prima quando præcinxit

Marginalia: *Pſal. 31. a* — Clamor Dei tripliciter. — *Iſa. 53. a* — *Dan. 2. d* — *Ioan. 12. d* — Hyperbole. — *Pſal. 18. c* — *Ioã. 13. a*

cinxit se, vt lauaret pedes discipulorum, tunc vestes deposuit, & reindutus est. Secunda, quando est illusus a militibus, & Herodi transmissus, tunc deposuit & reassumpsit. Tertia, quando ligatus ad columnam tunc deposuit, & resumpsit. Quarta, quando crucifixus est, quattuor tunc vestes deposuit, & non resumpsit. His significantur tria genera Iudæorum. Prima significat scilicet Iudæos in primitiua Ecclesia saluatos: secunda illos, quos assumpsit in die Pentecostes: & quosdam, qui modo assumuntur: tertia illos, qui saluabuntur. Nam reliquiæ Israel saluæ fient: quarta maiorem partem nostri temporis, quæ non suscipitur. Secunda, & tertia repræsentatur in Ecclesia. Nam verberatio altaris significat secundam scilicet verberationem. Effusio vini, & aquæ super altare significat quartam scilicet, quia sanguis & aqua fluxerunt de latere Christi. *Luc.23.b* *Mat.27.e* *Mar.15.b* *Luc.23.a* *Ioã.19.a* *Ibidem.*

Nota: Caluarie dicitur locus, vbi crucifixus est Dominus, vbi solebant facinorosi cruciari, & ibi capita nuda a capillis apparebant quasi calua, inde dicitur Caluarie. *Aperui in ieiunio animam meam.* Nota: Quaternarius ad euangelium: Denarius ad legem refertur: & voluntas ad euangelium, opus ad legem, vnde dicitur factorum. Euangelium lex spirituum, factum autem voluntate, & voluntas opere debet impleri, aliter non erit meritorium. Sic ergo multiplicatur quaternarius per denarium, & econuerso, idest per euangelium, lex, quia in neutrum sufficit non multiplicatum. *Eripe me de luto, vt non infigar.* Lutum quandoque dicitur infirmitas hominis, vnde Iob: Memento quæso, quòd sicut lutum feceris me. Quandoque culpa hominis: quandoque materia, vnde homo factus est, vnde hoc: Formauit Deus hominem de limo: quandoque Christi humanitas, vnde dicitur sanasse oculos cæci nati, idest humanitate genus humanum. *Ne auertas faciem tuam a puero tuo.* Christus dicitur puer, propter quattuor, quæ conueniunt puero, & etiam Christo, scilicet puritatem, peccati scilicet immunitatem, vnde: Qui sine macula ingreditur. Et propter humilitatem, vnde hoc: Humiliauit semetipsum. Propter obedientiam, vnde hoc: Factus obediens vsque ad mortem. Et per mansuetudinem, vnde: Discite a me, quia mitis sum, *& cetera. Tu scis improperium meum, & confusionem meam.* Est confusio tristitiæ, quam habuit Christus, vnde hoc: Tristis est anima mea vsque- Caluarie locus. Lutum. *Iob 10. b* *Gen.1. d* *Ioan.9. a* Christus Puer. *Psal.14.a* *Phil. 2. a* *Ibidem.* *Mat.11.d* *Mat.26.d*

vsque ad mortem. Est confusio erubescentiæ, quando homo erubescit de his, quæ falso sibi imponuntur. Quia facies ingenua nescit erubescere de his, quæ etiam ei falso imponuntur. Est etiam confusio conscientiæ, quam habet tantum malus, vnde hoc: Confundantur, qui me persequuntur, & non confundar ego. Christus desiderauit comedere agnum paschalem desiderio, dicens: Desiderio desideraui hoc pascha, *& cetera*. Hoc desiderium propter tria, propter legalium consummationem, vnde dictum est: Consummatum est. Et propter nouæ legis inceptionem, vnde hoc: Non bibam de genimine vitis, *& cetera*. Et propter Ecclesiæ vnitatem, quam in eis voluit efficere, vnde Apostolus: Vnus panis in Christo, vnum corpus sumus. *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum*. Est mensa propositionis, quæ scilicet erat in tabernaculo: Est mensa æternitatis, vnde hoc: Vt edatis, & bibatis super mensam meam, *& cetera*. Est mensa, thesaurus desiderabilis, scilicet sacra scriptura, vnde hoc: Parasti in conspectu meo mensam. Est mensa iniquitatis. Est mensa sacramentalis, vt hoc: Parasti in conspectu meo mensam. Nota, in mensa propositionis erant duodecim panes, & in singulis sabbatis noui ponebātur, & super vnumquemque erat patera aurea cum pugillo thuris. Duodecim panes loco aliorum substituti, duodecim sunt Apostoli, quibus succedunt Episcopi eorum vicarij. Quia: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Patera significat charitatem, quia Christiani charitatem debent habere. Thus significat deuotionem orationis, quā debent prælati habere. Mensa est sacra scriptura, cuius quattuor sunt pedes scilicet in quattuor mūdi partibus exponendi. Nam historice, mystice, moraliter, anagogice exponuntur. Pedes autem semper sunt supra mensam: quia prælati semper debent habere scientiam sacræ scripturæ, & in ea residere. Ad hanc mensam sedēt Iudæi, & effugiunt, non nos. *Obscurentur oculi eorum, ne videant.* Exercitia data sunt homini propter tria temporalia, idest ingenium, memoria, ratio. Ingenium requirit incognita: memoria recondit diiudicata: ratio iudicat inuenta. Ingenium, quod inuenit, rationi adducit: ratio memoriæ: memoria recōdit. Ratio in ore cordis masticat, quod dentes ruminant, quod venter memoriæ recommendat. Ingenium igitur ad futura, ratio ad præsentia, memoria ad præterita pertinet.

Iudæi

Mar. 14. d | *Hier. 17. c* | *Luc. 22. b* | *Ioā. 19. f* | *Mat. 26. c* | *1. Cor. 10. d* | Mensa multiplex. | *Luc. 21. b* | *Psal. 22. b* | *Exo. 25. c* | Episcopi vicarij Apostolorum. | *Psal. 44. c* | Thus quid. | Ingenium. Memoria. Ratio.

Iudæi autem hoc facere amiserunt, cum Christum non cognouerunt. *Deleantur de libro viuentium*. Tribus modis aliquis scribitur in libro vitæ: Secundum præsentiam: secundum causam: secundum opinionem. Secundum præsentiam, Prædestinatus, qui perire non finitur, licet ad tempus a via veritatis errare permittatur. Secundum etiam causam præscientiæ, qui aliquando ambulant in iustitia. Secundum opinionem, vt præsciti, qui faciunt opera, quæ reputant homines esse bona, his etiam modis aliquis dicitur deleri. De primo Moyses ait: Dimitte eis Domine noxam, aut dele me de libro viuentium. De secundo: Gaudete iusti, quoniam nomina vestra scripta sunt in libro vitæ. De tertio, hoc secundum opinionem. Quattuor sunt libri: Primus scriptus ab æterno scilicet Diuinitas. Secundus in paradiso, scilicet ratio hominis. Tertius in deserto, scilicet lex. Quartus in homine, Christo, scilicet eius actio, in qua debemus legere: quia eius actio, nostra instructio est. Primus est ab æterno tantum intus, & tres personę tantum ibi legebant Sed per humanitatem scriptus est foris, & ille liber auro diuinitatis est illuminatus, & in claustro humanitatis scriptus. Modo in eo legunt angeli, & homines, non tantum tres personæ. *Ego sum pauper & dolens*. Christus pro omnibus doluit: quia pro se ex infirmitate: pro bonis, scilicet Apostolis, ex dilectione: & pro malis, scilicet Iudæis, ex compassione. De primo: Tristis est anima mea vsque ad mortem: *& cetera*. De secundo: Defecerunt oculi mei. Nam, de tertio, orauit pro Iudæis dicens: Ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. *Laudabo nomen tuum*. Hic notantur tria, scilicet laus oris cum dicitur: *Laudabo*. Iucunditas mentis, cum dicitur: *Cantico*. Bona operatio, cum dicitur: *Magnificabo*. Debemus enim Deum laudare voce, vnde hoc: Domine labia mea aperies. Iucunditate, vnde hoc: Hilarem datorem diligit Deus, idest laudatorem. Opere, vnde hoc: Qui facit hæc, non commouebitur in æternum. *Vinctos suos non despexit*. Est triplex vinculum, secundum quod hic exponitur tripliciter. Vinculum culpæ, vnde hoc: Qui eduxit vinctos in fortitudine. Et hoc: Funes peccatorum circumplexi sunt me. Vinculum pœnæ, vnde hoc: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Est vinculum legis, siue gratiæ, vnde hoc: Iniji-

Liber vitæ. *S.T.1.p.q.24.ar.3.per tot.*

Exo.32.g

Luc.10.d

Libri quattuor.

Mat.26.d

Ps.118.l

Luc.23.e

Psal.50.c

Psal.11.b

Vinculum multiplex.

Psal.67.b

Ps.118.c

Ps.123.b

Eccli.6.c

Thre.1.e ce pedem tuum, in compedes ipsius. Et hoc: Rete expan-
Mat.6.d dit pedibus meis. Sufficiat dici malitia sua, id est nostra mortalitas. Sufficiat nobis, non apponamus ultra peccare, non quæramus necessaria vltra sufficientiam, si forte non sufficit vltra dies malitia.

PSALMVS DAVID LXIX.

Cassianus Coll.10.c.9. DEus in adiutorium meum intende.] Cassianus fecit librum, in quo docet, quòd in primitiua Ecclesia vnusquisque dicebat in principio: *Deus in adiutorium.* Et hoc quando pauci erant fideles: sed modo, quia multi fideles, non omnes hoc faciunt, sed Ecclesia in principio hoc obseruat. Intendit Deus per misericordiam, vnde hoc:
Psal.39.a Expectans expectaui Dominum, *& cetera*. Per perseue-
Psal.22.b rantiam, vnde hoc: Misericordia tua sequetur me. Per
Psal.79.a consummationem, vnde hoc: Qui regis Israel intende, *& cetera*. Quia præuenit ad ortum, quantum ad primam gratiam: adiuuat ad perfectionem, quantum ad secundam: consummat ad perfectionem, quantum in futuro.
Epignome. Nota, quod Epignome est, quando eadem sententia diuersis verbis explicatur, vt hic: *Deus in adiutorium meum intende*. Item significatur per hoc: *Domine ad adiuuandum me festina*.
Epigrãmos. Epigrammos, est quando diuersæ sententiæ eisdem vocibus exprimuntur, vt hic: *Auertantur*, & in alio versu dixit, *Auertantur*, in alia significatione. *Ego vero egenus, & pauper sum*. Egeni sumus propter quat-
Rom.7.a tuor, propter fomitem peccati, vnde Apostolus: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia nihil hic a no-
2.Cor.4.b bis habemus boni, vnde hoc: Quid habes, quod non accepisti? Et quia in motu, & in transitu sumus, vnde hoc:
Iob 14.a Homo natus de muliere, *& cetera*. Et quia pœnæ sub-
Iob 3.a iacemus, vnde hoc: Maledicta dies, in qua natus sum. Quattuor sunt genera persecutionum. Prima in strage martyrum. Secunda in prædicatione hæreticorum. Tertia in fraude falsorum fratrum. Quarta est mixta ex omomni genere, quod erit in tempore Antichristi. Prima, & secunda aperta: tertia occulta: quarta mixta.

PSALMVS DAVID LXX.

IN te Domine speraui.] Quidquid boni sumus, misericordia Dei sumus. Hic, quidquid, substantiam, & qualitatem

litatem comprehendit. Nam & naturalia a Deo ſunt, & gratuita, vt virtutes, & ita ſubſtantia, & qualitas. Quidquid ex nobis ſumus, & mali ſumus. Hic non comprehendit, niſi qnalitatem malam, non ſubſtantiam. Nam ſubſtantia, & naturalia ſunt a Deo: fomes peccati dicitur lex carnis, quia ligat, vel quia ſicut lex a generatione in generationem tranſit, ita fomes peccati: quia iuſtum eſt, quòd inferior Adæ, ei non obediat, quòd Adam ſuo ſuperiori noluit obedire. Nota: Tres captiuitates Iudæorum ſignificant tres captiuitates noſtras, ſcilicet captiuitatem pœnæ, culpæ, gehennæ. *Contra legem agentis & iniqui.* In quadruplici lege legere debemus. In lege foris ſcripta, ſicut Moyſi, & Euangelij. In lege intus data, ſcilicet ratione. In mundi figura: per creaturæ enim pulchritudinem laudatur Creator. In lege æterna, quæ ſcilicet Deus eſt. *A iuuentute mea.* Iuuentus conſiſtit in tribus, in ætate ſcilicet parua, in fortitudine, in decore. Hac ſimilitudine dicitur iuuentus Eccleſiæ. Nam fuit parua, quando ſcilicet erant pauci fideles, vnde hoc: Iunior fui, ſcilicet tempore Abel, ſcilicet tempore Apoſtolorum. Fortis in tempore martyrum, vnde hoc: Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea. Decora in patria, vnde hoc: Renouabitur, vt aquila, iuuentus tua. Vel ætas Eccleſiæ diſtinguitur ſecundum quattuor ſacramenta, quæ ſunt Cathechiſmus, ſcilicet infantia: Exorciſmus, pueritia: Confirmatio, iuuentus. Totum, quod ſequitur, eſt ſenectus. *Repleatur os meum laude tua.* Quadruplici de cauſa præcipimur Deum laudare ore, cum debeat laudari corde, ſcilicet vt pigritia noſtra excitetur, vt proximus audiendo corrigatur, vt meritum noſtrum augmentetur, vt illa mens, illa laus, mente, & corpore exprimatur, ne ſit ibi duplex cor. *Cum defecerit virtus mea.* Deficit quis a Deo, ſub Deo, in Deo, in Deum. A Deo, quando per peccatum aliquis recedit, vt hic: Sub Deo, qui a peccato deſiſtit, vt hoc: Defecit caro mea & cor meum. In Deo, qui in cognitione Dei deficit, vnde hoc: Defecerunt ſcrutationes. In Deum, qui in Deum per contemplationem intendit, vnde hoc: Defecit in ſalutare tuum anima mea. *Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ*, vel committentes animam meam. Nota, aliter dicitur peccatum committi, aliter anima. Peccatum committitur, ideſt fit: anima

[Margin notes: Fomes peccati. — Tres captiuitates Iudæorum, quid. — Lex quadr[uplex] (handwritten) — Rom. 1. c — Iuuentus. — Pſal. 36. c — Pſ. 128. a — Pſ. 102. a — Defectio triplex. — Pſal. 72. d — Pſal 63. b — Pſ. 118. l]

committitur, quando aliquid contra eam fit, vel quando ad committendum inducitur, vel prouocatur. *Quoniam non cognoui litteraturam.* Triplex est litteratura. Prima facit inflatum, secunda seruum, tertia filium. Prima est philosophorum: secunda iudæorum, qui ad litteram tantum exponunt scripturas, non attendentes mysticum intellectum: tertia Christi, scilicet nouum testamentum. Prima fuit sine medicamento: secunda habuit medicamentum: tertia medicamentum medicatum. De prima hoc dicitur: *Quoniam non cognoui litteraturam.* De tertia posset dici: *Si cognoui litteraturam.* [*Introibo in potentias Domini.* Nota: Homo habuit triplex officium consilij, auxilij, iudicij. Primum fuit in conceptione legis: quia lex neminem duxit ad perfectum, secundum euangelium, quod salutem confert. Tertium erit in vltimo examine, quod redditur vnicuique, prout gessit in corpore. *Deus docuisti me.* Docet Deus quinque modis, per scripturam, per doctrinam, per inspirationem, per exemplum, per flagella. Per scripturam, vnde hoc: Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Per doctrinam, vnde illud: Verba, quæ locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt. Per inspirationem, vnde hoc: Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus. Per exemplum, vnde: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Et hoc: Si ego laui pedes vestros, exemplum enim dedi vobis. Per flagella, vnde hoc: Qui fingis laborem in præcepto. Flagella enim & labores erudiunt nos plerumque. *Deus quis similis tibi?* Est similitudo naturæ, vnde hoc: Et factus est homo ad imaginem, & similitudinem Dei. Est similitudo gratiæ, vnde hoc: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Est similitudo æqualitatis, secundum quam dicitur filius splendor patris. Est similitudo imitationis, quæ bona est. Est similitudo vsurpationis, de qua: Ponam sedem meam ab Aquilone, *& cetera.* *Et de abyssis terræ iterum reduxisti me.* Est triplex reductio. Prima est generalis & causalis, quia resurrectio Christi fuit sufficiens causa resurrectionis omnium. Secunda reductio spiritualis, & personalis, quæ est animæ. Tertia est gehennalis & effectus, quæ erit in corpore, & in anima in iudicio, & hic erit effectus resurrectionis Christi. Vnde in glossa ponitur: primo iterum reducimur, idest secundo, & secundo iterum, idest tertio. *Et conuersus*

Marginal notes: Litteratura triplex. — Heb. 7. c — Deus quinque modis docet. — Luc. 24. g — Ioan. 6. g — Psal. 84. b — Mat. 11. d — Io. 13. b — Psal. 93. d — Similitudo multiplex. — Gen. 1. d — Psal. 4. b — Heb. 1. a — Isa. 14. c — Reductio triplex.

uersus consolatus es me. Deus consolatur nos per pascua scripturarum, vnde hoc: Dominus regit me, *& cetera*. Per promissa, vnde hoc: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum. Per flagella, vnde: Virga tua, & baculus tuus, *& cetera*. Per beneficia temporalia, vnde hoc: Læua eius sub capite meo.

Psal.22.a *Apo. 7.d.* *21.a* *Psal.22.b* *Cant.2.a.* *8.a*

PSALMVS DAVID LXXI.

DEus *iudicium tuum regi da*.] Christus est verus Salamon, scilicet pacificus. Et dicitur pax triplici de causa: quia dat causam pacis, vnde hoc: Cum inimici essemus, dilexit nos. Et quia est nuncius pacis futuræ, & quia dat pacem in præsenti, vnde hoc: Pacem meam do vobis. De quadruplici pace, vel iudicio alibi dicitur. Epignome est figura, quando eadem sententia diuersis verbis exponitur, vnde hoc: Deus iudicium tuum regi da. Et epignome, siue talis repetitio quattuor fit de causis. Vt audita memoriæ recommendentur: vt animus pigritantium excitetur, vt commodius a dictis ad discenda transeamus, & affectus & desiderium pœnitentis exprimatur. *Permanebit cum sole, & ante lunam*. Ecclesia dicitur luna propter tria: quia in principio fuit parua, postea creuit, vnde hoc: Iunior fui, etenim senui. Et hoc: Soror mea tenera est, nec adhuc habet vbera. Et hoc: Nisi granum frumenti cadens in terra. Et quia non habet maculam, unde hoc: Sicut lilium inter spinas, *& cetera*. Et quia non habet lumen a se, sed a Christo sole iustitiæ, vnde hoc: Sine me nihil potestis facere. Et hoc: Omne bonum desursum est. Et hoc: Ego sum vitis vera, *& cetera*. Nota: Propheta commendat Christum hic a quattuor, vnde dicit: *Deus iudicium tuum regi da*. Ab æquitate, cum dicit: *Iudicare populum tuum in iustitia*. Ab vtilitate, cum dicit: *Suscipiant montes pacem populo*. A perpetuitate, cum dicit: *Et permanebit cum sole, & ante lunam*. Nota: Tria debemus Deo, tria proximo. Nam maiestati, idest Patri debemus reuerentiam, qui potest corpus, & animam mittere in gehennam. Obedientiam, veritati, idest Filio: quia ad hoc pertinet obedientia. Benignitati, patientiam, idest Spiritui sancto. Pro Christo nostrum posse, nostrum nosse, nostrum velle. Nostrum posse, in subsidijs: nostrum nosse in consilijs: nostrum velle, in desiderijs. *Descendet*

Rom.5. b *Ioã.14. d* Epignome figura. *Psal.71.a* Ecclesia quare dicatur luna. *Psal.36. d* *Cant.8. c* *Ioã. 12. d* *Cant.2. a* *Ioã.15. a* *Iac. 1. c* *Ioã.15. a* Deo tria debemus, & tria proximo.

sicut pluuia in vellus. Hic commendatur regnum Christi a tribus, scilicet ab origine, vnde hoc: *Descendet sicut pluuia in vellus*. Ab vtilitate, vnde hoc: *Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis*. Ab amplitudine, vnde hoc: *Et dominabitur a mari vsque ad mare*. Filius Dei venit ad nos, scilicet illusis veritas, errantibus via, mortuis vita, fatuis sapientia, infirmis medicina, captiuis redemptio, famelicis refectio. Nota: Beata Virgo velleri comparatur, quia sicut de vellere fiunt vestes: ita caro Christi facta est de carne Virginis, quasi vestis eius, vnde: Et habitu inuentus, vt homo. Nam de purissimis sanguinibus Christus assumpsit Mariæ Virginis carnem. Et sicut vellus sine læsione sumitur de oue, sic Christus de Maria sine læsione exiuit, & sine virili semine. Nam hæc porta clausa, per quam vir non introiuit. Et sicut vellus plenum est rore, ita Maria virtutis plenitudine, vnde dicitur: Aue Maria gratia plena, Dominus tecum. Vt solis radius intrat innoxius fenestram vitream, sic Dei filius, immo subtilius, aulam virgineam, scilicet per carnis integritatem, gratiæ plenitudinem. *Coram illo procident Æthiopes*. Hi coram Deo cadunt, vt qui male credunt, vt hic: Quidam a Deo, qui ab eo recedunt, vnde hoc: Cadent a latere tuo mille. Quidam sub Deo, vt qui venialiter peccant, vnde hoc: Iustus septies in die cadit, *& cetera*. Et hoc: Iustus si ceciderit, non collidetur. Quidam in Deum, vt qui ad lapidem angularem offendit. *Reges Arabum, & Saba dona adducent*. Vbi nos habemus reges Arabum, & Saba, Hebræi habent Reges Schaba, & Saba. Vt primum per Schin, scribatur, & tunc interpretatur Araba: secundum per Samech. *Ex vsuris, & iniquitate redimet animas eorum*. Est vsura iniuriæ, vnde in lege, oculum pro oculo, dentem pro dente. Sunt vsuræ doctrinæ, vnde hoc: Domine quinque talenta tradidisti mihi. Sunt vsuræ pœnæ, & culpæ, vnde hoc duobus modis exponitur. *Parcet pauperi & inopi*. Iudæus dicitur pauper, quia pauca habet, scilicet legem, & Prophetas. Gentilis inops, quia nihil scilicet nec legem, nec Prophetas. *Super extolletur super Libanum*. Libanus interpretatur candidatio. Nota: Est candor innocentiæ, vnde hoc: Candidiores niue. Est candor hypocrisis, vnde hoc: Paries dealbatus. Est candor gloriæ, vnde hoc: Vestimenta eius candida, sicut nix.

[Margin: Beata Virgo comparatur velleri. — *Phil. 2. a* — *Eze. 44. a* — *Luc. 1. c* — *Psal. 90. b* — *Prou. 24. b* — *Psal. 36. c* — Vsura quadruplex. — *Exo. 21. e* — *Mat. 25. b* — Libanus. — *Act. 23. a* — *Mat. 17. a* — *Mar. 9. a*]

PSALMVS DAVID LXXII.

QVàm bonus Israel Deus.] Nouum testamentum erat occultum in veteri, quantum ad verba, promissa, & opera. De primo Abraam habuit duos filios, vnum de ancilla, & vnum de libera, quæ sunt per allegoriam dicta. De secundo: Nam Abrahæ factæ sunt promissiones ad literam, nobis spiritualiter. De tertio, Dominus: In manu Prophetarum assimilatus sum. Nota, aliquis cessat a laude Dei quattuor de causis, propter culpam, vnde: Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas. Propter infirmitatem, vnde Hieremias: A, A, A, Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Propter immensitatem Dei, vnde Moyses dicit, se non posse loqui de Deo, quia impeditioris linguæ erat, non sufficiebat ad intelligentiam diuinæ immensitatis. Propter temporalium subtractionem, vnde hoc: Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. Et hoc: Si vero non fuerint saturati, & murmurabunt. *Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum.* Quidam peccant ex abundantia, de quibus hic. Alij ex macie, ex paupertatis necessitate, & hi minus peccant. Diuitias, & paupertatem ne dederis mihi. Diuitias, inquam, vnde hoc: Ne forte satiatus, euomam illud. Ex paupertate, vnde hoc: Et ne periurem nomen Dei mei. Alij peccant ex obstinatione, vnde hoc: Peccator cum venerit in profundum vitiorum, contemnit. Alij ex infirmitate, vnde hoc: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Alij ex suggestione, vnde hoc: Ab occultis meis munda me Domine. *Posuerunt in cælum os suum.* Quidam ponunt in cælum os suum, murmurantes contra Dominum per impatientiam, vnde hoc: Si vero non fuerint saturati, murmurabunt. Alij derogant potentiæ diuinæ, vnde hoc: Numquid poterit Deus parare mensam populo suo? quasi dicant, non. Alij male sentientes, vt Arrius, & Sabellius. *Existimabam, vt cognoscerem.* Nota: Quædam sunt bona, mala bonis, vt plerumque affluentia temporalium, quando eis cor apponunt. Quædam bona, mala malis, vt sumptio corporis Dominici, quando indigne sumitur. Sunt etiam quædam bona bonis, ut Ecclesiæ sacramenta. Sunt quædam bona, malis bona, vt doctrina hæreticorum.

Nouum testamentum in veteri occultum.
Gal.4. c
Gal.3. c
Osee.12.c
Ps.49. e
Hiere.1. b
Exod.4. e
Psal.48. d
Psal.58. d
Peccatores varij.
Prou.25.e
Prou. 30. b
Prou. 18. a
Psal. 6. a
Psal.18. b
Psal.58. d
Psal.77 b
Bonorum discrimen.

rum. Sunt mala, malis bona, vt aduersitates in præsenti, quando per illas ad Deum redeunt. Non autem simpliciter malum dicitur bonum, nec dabitur bonum, nisi in beneplacito Dei, nec aliquid simpliciter malum, nisi quod

Gen.1. d Deo displicet. Nota: Homo dicitur factus ad imaginem, & similitudinem Dei secundum interiorem, idest animam: sed dicitur, microcosmus, secundum exteriorem, scilicet corpus, secundum quòd dicitur, pecus, iumentum: similiter alia sunt, quæ circa hominem sunt, siue extra hominem, vt diuitiæ, & huiusmodi. Alia sunt in homine, vt proprietas. Homo etiam dicitur imago Dei secundum animam, & imago mundi secundum corpus. *Vt iumentum factus sum apud te.* Homo dicitur iumentum, pro-

Psal 31. c pter soliditatem, unde hoc: Nolite fieri sicut equus, & mu-

Ioel. 1. d lus: propter fœtorem, unde hoc: Computruerunt iumenta in stercore suo: propter laborem, unde hoc: Qui dat iumentis escam ipsorum: propter mansuetudinem, unde hoc: Secundum ultimam propositionem. *Quid enim mi-*

Ps. 146. b *hi est in cælo?* Quid, quandoque quærit de substantia, ut

Psal. 8. a quid est ueritas? Quandoque de quantitate, ut quid est homo? quandoque, de qualitate, ut: Quid est homo, quòd memor es eius? Quandoque de utroque, ut hic: *Quid enim mihi est in cælo?* idest, quantũ, uel quale præmium. *Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.* Est fornicatio

Fornicatio varia. Idolatriæ, unde illud: Si fornicaris Israel, ne descendas in Dan, aut in Bethel. Hoc dicitur de fornicatione Idolatriæ.

3. Reg. 12. g Fecerunt enim duos vitulos, quorum vnum posuerunt in Dan, alium in Bethel. Est fornicatio cuiusque peccati mortalis, vnde hic: *Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.* Temporalis, vnde hoc: Fornicatores, & adulteros iu-

Heb. 13. a dicabit Deus. Est fornicatio spiritualis, sicut propter fornicationem separatur vxor a viro, sic per peccatum anima a Deo, tamquàm vxor a viro, recedit. Nota: quòd fornicatio corporalis est species fornicationis spiritualis.

PSALMVS DAVID LXXIII.

VT *quid Deus repulisti in finem.*] Populus Dei populus Iudæorum dicitur: similiter & Gentilis Populus Dei erat ante aduentum Domini: Sed populus Iudæorum specialiter & beneficio amoris: populus gentilis tantum beneficio

neficio creationis. Nota: Primum beneficium Iudæorum populo fuit per circumcisionem, vnde hoc: *Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio:* per fidem, & circumcisionem. Secundum per liberationem, vnde hoc: *Redemisti virgam hereditatis tuæ,* populum Iudæorum. *Posuerunt signa sua, signa,* scilicet in signum futurorum, vnde dictum est Abraæ, vt peteret signum futuræ victoriæ a Domino. Est signum præsentium, vnde dictum est pastoribus: Inuenietis infantem pannis inuolutum, tunc signum erat in præsenti. Est signum præteritorum, sicut hoc. Nota: Est tentatio violenta, scilicet aduersitas. Est tentatio deceptoria, scilicet prosperitas. De quibus dicitur hoc: Non me demergat tempestas aquæ, idest periculum aduersitatis: neque absorbeat me profundum, idest delectatio prosperitatis, neque vrgeat super me puteus os suum, idest desperationis. *Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ.* In communi, quia passio Christi omnibus æque profuit, quantum in se est: vel *In medio terræ,* istest in Hierusalem, quæ est in medio terræ, idest in superficie terræ. Nam in sphærico corpore, quidquid est in superficie terræ, est in medio. Est salus temporalis, vnde hoc: Homines, & iumenta saluabis Domine. Est salus spiritualis, vnde illud: Salus autem iustorum a Domino. Est salus finalis, vnde illud: Qui in me credit, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Est etiam salus malorum. *Æstatem & ver tu plasmasti ea.* Iuxta quattuor tempora anni, quattuor genera hominum assignari possunt. Nam ver, quia est initium, conuenit incipientibus, vnde in canticis: Flores apparuerunt. Æstas in charitate feruentibus. Autumnus in charitate refrigescentibus Nam Autumnus est finis temporis, quod erit in tempore Antichristi, quando refrigescet charitas multorum. Et tunc erit finis mundi. Hiemi comparantur, qui gelicidio peccati torpent, vnde dicitur, quòd calefaciebat se Petrus ad ignem Cayphæ, quia hiems erat, non tantum temporis, sed etiam peccatoris. *Respice in testamentum tuum.* Tria solent oculum turbare, tenebræ, humor concretus, puluis iniectus. Hoc hic de oculo mentis, quem tenebræ infidelitatis impediunt. Humor concretus est peccatum, quod non est aliunde, sed ex carne. Ex puluere est peccatum aliunde, sed sic solent distinguere: Nam quidam habent

[Margin: Beneficia a Deo in Iudæos collata. — *Luc.2.b* — Tentatio. — *Psal.68.a* — Euclides Phænomenon. 1. — *Psal.25.a* — *Cant.2.b*]

bent in oculo trabem, quidam festucam, quidam puluerem, quidam nihil, sed clare vident. Id est, quidam habent maximum, & mortale peccatum, quidam minimum mortale peccatum, quidam veniale tantum, quidam nullum. *Pauper, & inops laudabunt nomen tuum*. Pauper dicitur diuitijs, qui parum habet de diuitijs. Pauper dicitur autem spiritu, qui parum habet de spiritibus. Spiritus carnis, mundi, dæmoniorum, Dei. Qui tamen habet spiritum Dei, ille non est pauper spiritu, sicut diues dicitur, qui multas habet diuitias.

PSALMVS DAVID LXXIIII.

C*onfitebimur tibi Deus, confitebimur.*] Primo datur medicina ad remouendos prauos humores: secundo ad adhibendos bonos: tertio quod dicit, docet alios facere. Nam primo est confessio, quæ mala expellit: secundo fit inuocatio, quæ bonos humores attrahit: tertio narratio, scilicet prædicatio. Primum notatum est, cum dicit: *Confitebimur tibi, Deus:* secundum, cum dicit: *Inuocabimus nomen tuum:* tertium, cum dicit: *Narrabimus mirabilia*

Confessio triplex. *tua*. Nota, triplex est confessio, scilicet oris, cordis, operis. Inchoatiua, expletiua, consummatiua. Indeuotus si inuocat Deum, sibi iudicium postulat, id est contra se vocat, vt fur de furto, vt bene sibi accidat. Vel sic: est indeuotio nequitiæ: est indeuotio negligentiæ. Si autem ex nequitia indeuotus Deum inuocat, peccat, scilicet qui de-

Ps. 108. a sperat, & contumax est, de quo dicitur: Oratio eius fiat in peccatum. Vel indeuotus, si Deum inuocat, peccat, vel iudicium sibi postulat, id est etiam si Deum inuocat, sed non ex eo, quòd inuocat: sed ex indeuotione, sicut dicitur: Maledictus, qui peccat in spe, de quo minus videtur: minus enim est peccare in spe, quàm sine spe. Nota, Ecclesia debet ornari bysso castitatis: cocco martyrij: purpura pœnitentiæ: auro Apostolorum: gemmis virginum. *Nolite exaltare*. Hic prohibet voluntatem peccandi, cum dicit: *Nolite exaltare cornu*. Peccandi perseuerantiam, cum dicit: *Nolite extollere in altum cornu vestrum*. Peccandi excusationem, cum dicit: *Nolite loqui aduersus Deum iniquitatem*. Contra Deum murmurationem. No-

Psal. 74. b ta: Sunt cornua bonorum, vnde hoc: Exaltabuntur cornua

nua iusti. Sunt cornua malorum, est cornu Deitatis, vt hic: Erexit cornu salutis nobis. Sunt cornua crucis, vnde hoc: Cornua in manibus tuis, *Quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto*. In calice Domini est vinum merum in summo: fæx in imo, mixtum in medio. Sed tantummodo dicitur, *plenus mixto*. Calix Domini est iustitia: Vinum merum iucunditas sola: fæx amaritudo summa. Vel merum, æterna felicitas: fæx infelicitas sempiterna: mixtum ex prosperis & aduersis temporalis mutabilitas. Hunc calicem Dominus in manu tenet, quia iustitiam in opere exercet. Primo in hoc calice inebriata est angelica natura, & in eodem inebriata est humana natura. Angeli, qui ceciderunt, de fæce, stantes de mero inebriati, sunt. Humana natura cecidit, ideo de mero bibere digna non fuit. Sed quia suggestione alterius peccauit, de mero eam Dominus inebriare misericorditer voluit. Dominus autem ita monet, quòd plenus mixto: mixtus est calix vsque in finem mundi: quia in quolibet prospera, & aduersa, tristia & læta sunt. *Dominus autem inclinauit ex hoc in hoc*. idest, in die bonorum, memento malorum: econuerso in prosperis, memento aduersorum, & econuerso: Quia *Dominus inclinauit ex hoc in hoc*. quia neutra pars hominum confirmata est bono vel malo. Ideo calix est in manu Domini, quia plenus est mixto. Sed fæx ad ima descendet in futuro, & merum ad summa, quia *fæcem non exinanitam bibent omnes peccatores terræ*. Soli boni de mero, soli mali de fæce bibent in fine mundi.

Luc. 1. g

Calix Domini.

Ricardus eadem in hoc ipso Ps.

Idem vt supra.

PSALMVS DAVID LXXV.

NOtus in Iudæa Deus.] Hic commendat Dominum: quia manifestatur, vnde dicit: *Notus in Iudæa Deus*, quia ab omnibus confitetur, vnde: *In Iudæa* & quia per contemplationem, vnde: In Israel: ab opinione magnitudinis, & magnitudine opinionis, vnde hic: *Magnum nomen eius*. Magnitudo per magnum, opinio per nomen notatur. Nota: Interpretatio nominis, sumitur quandoque secundum rei proprietatem, secundum veritatem, vt Salomon Pacificus. Quandoque secundum contrarietatem, vt lucus, quia minime lucet: & Assyrij dirigentes per contrarium, quia in Deum minime dirigunt: vel secundum

Nominis interpretatio.

Antiphrasis.

cundum consecutionem, vel similitudinem: nam sicut Assyrij olim persequebantur Iudæos, ita hi, de quibus hic fit mentio, persequuntur Christianos. *Notus in Iudæa Deus.*
Rom. 1. c Per philosophorum cognitionem, vnde hoc: Cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Per cul-
Ioã. 10. b tum, vt Iudæis per amorem, vnde hoc: Cognosco oues
Scutum. meas, & cognoscunt me meæ. *Arcum, scutum, & gladium.* Scutum significat defensionem peccati, vnde hoc:
Psal. 5. c Scutum rotundum est, & caput protegit: & dicitur bona voluntas, vnde hoc: Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti eum. Et fidem: Fides enim est prima, sicut scutum præ-
Ephes. 6. c ponitur, vnde Apostolus: Sumentes scutum fidei. *Omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Nota: fides nostra, siue mens debet esse concaua, quia repræsentat altare concauum in lege: Sed sicut creat Deus vasa, vt sint, ita replet ea, ne vacua sint. Tale autem vas solo Deo repleri potest, sed totum corpore non potest. Deus autem maior est illo vase, sed post Deum nihil est maius homine. Tale vas nullo nisi Deo repleri potest, sed alio potest infundi. Si ergo in tali vase infunditur cupiditas pecuniæ vel laudis, vel huiusmodi, non eis impletur, & ideo magis sitit talia. Si enim plenum esset his, non plus sitiret: Sed quia his non potest impleri, adhuc sitit talia, sed saturari hic non potest, quia nec impleri: hic habes, quòd potest quis Deo impleri: sed non totum capere, nec potest quis temporalibus impleri, & quanto plus habet, tanto plus appetit: sic de auaro, qui numquam potest satiari.

PSALMVS DAVID LXXVI.

Cant. 2. b V*oce mea ad Dominum clamaui.*] Christus potest dici Idithum, idest saliens. Nam venit saliens in montibus, transiliens colles. Christus itaque saliens in tres
Mat. 5. a montes ascendit. In primo ascendit docere. In secundo
Mat. 17. a gloriam suam ostendere, scilicet in monte Thabor. In
Luc. 22. d tertio, scilicet in monte Olivueti ad Patrem orare. Primo cum turbis, & discipulis assilijt in montem eis solus prædicans. Secundo relictis alijs, cum tribus salijt in montem Thabor. Tertio omnes transiliens, vbi enim nullus sequitur, solus salijt, æqualis ad æqualem, filius ad Patrem.
Idem supra. Primo salijt a cælo in virginis vterum: secundo a ventre in ter-

in terra: tertio a terra in crucem: quarto a cruce in sepulchrum: quinto a sepulchro in infernum: sexto ab inferno ad cælum. Nota: quædam transilire, vt attingamus, scilicet vitia, sicut legitur de ceruo saliente in montibus. Quædam transilienda, quæ tangi non possunt, vt necessaria temporalia ad salutem, vnde hoc: Exurge, excutere de puluere, & excutere puluerem de pedibus tuis, & hoc: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Nota: Propheta clamat pro deuijs, vnde hoc: Deduc me Domine in via recta. Clamat pro viatoribus, vnde hoc: Ingrediar in veritate tua, & hoc: Dirige in conspectu tuo viam meam. Clamat pro pulsantibus, vnde hoc: Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum, & hoc: Pulsate & aperietur vobis. Primo corrigit errantes, secundo dirigit itinerantes, tertio admittit ad ianuam pulsantes. Christus itaque est via, veritas, & vita. Via corrigens, veritas dirigens, vita admittens. *Renuit consolari anima mea*. Nota: Despecta est confessio, quam facit prosperitas. De talibus dicitur: Cum nil intus prurit, sunt cælibes: cum nil extra sæuit, sunt fortes: cum nullus molestat, mansueti: cum omnia succedunt, tunc deuoti. *Anticipauerunt vigilias oculi mei*. Tres nocturni in officio matutinali significant tres status Ecclesiæ: Statum ante legem, in lege, post legem, scilicet in Euangelio. Vnde etiam in tertio nocturno legitur Euangelium. *Aut continebit in ira sua misericordias suas*. Tria sunt mala, in quibus affligitur homo: quattuor bona, in quibus consolatur. Vnum malum exterius sub homine: Aliud exterius in homine: Aliud interius in homine. Primum exterius sub homine, cum in his, quæ foris sunt, damna patitur. Secundum exterius in homine, cum caro eius infirmatur. Tertium interius in homine, vermis conscientiæ. His tribus malis quattuor bona opponuntur, vt misericordiam ira non contineat, sed beneficia propitij, irati flagella transcendant. Nam bonum exterius sub homine in tranquillitate temporalium. Bonum exterius in homine in sanitate corporum. Bonum interius in homine securitas conscientiarum. Bonum interius supra hominem dulcedo cælestium gaudiorum. Plus ergo confert propitius, quàm iratus. *Et dixi nunc cœpi*, idest incœpi, idest nunc primo intellexi, vel nunc accepi aliquid, vnde securus sum. *Deus in sancto via tua*. Christus est uia, veritas,

Isa. 52. a
Mat. 10. b et Mar. 6. a
Psal. 62. c
Psal. 85. b
Ibidem.
Psal. 5. b
Psal. 85. b
Mat. 7. b et Luc. 11 b
Io. 14. a

Nocturni tres in matutinis quid significent.

Homo tribus malis affligitur, & in quattuor bonis consolatur.

Io. 14. a

veritas, & vita: vita tua Christus est. Est via Christus homo, est patria Deus. Christus est via in humilitate: patria in diuinitate. Via, per quam venitur: patria, ad quam itur. Veritas, in qua manetur, vt ad veritatem, & patriam, idest vitam peruenires, & permaneres. Ipse est, per quem venias, ad quem venias, quo peruenias. *Redemisti filios Iacob, & Ioseph*, idest Iudæos, & Gentiles, per Ioseph significatos: & tunc Ioseph erit accusatiuus. *Redemisti filios Iacob, & filios Ioseph*, idest Christi, & sic Ioseph, erit genitiuus. Primo, redemisti, repetitur: secundo, filios. *Vox sonitus aquarum*. Aqua significat vilitatem, & copiam, vnde hoc: Effuderunt sanguinem sanctorũ, velut aquam: quia viliter, & abundanter. Lapsum nota, vnde hoc: Sicut aqua effusus sum. Quia passio Christi fuit occasio lapsus Iudæis. Nota, tria considerantur in aqua: nam fluit, mundat, & potat. Secundum hoc, quòd fluit, accipitur pro primordiali materia fluida, & informi. Sicut etiam illa materia fuit apta recipere omnes materias, & formas: ita & aqua cuiuslibet rei, cui infunditur, formas capit, vnde hoc: Spiritus Domini ferebatur super aquas, quia mens artificis secundum hanc formam significat populum: nam aqua præterit, & venit, nam hoc: Tempora prætereunt more fluentis aquæ. Sic generatio generationi succedit, vnde etiam in Apocalypsi: Aquæ multæ, populi multi: & hic secundum hanc proprietatem, aqua dicitur concupiscentiæ, quibus homines fluunt: & mors, qua effluunt, & gehenna, qua perfluunt, idest peccatum, & mortem, & pœnam æternam, vnde: In diluuio aquarum multarum, ad Deum non approximabunt, quasi, qui habebunt peccatum in morte, vel qui punientur æternaliter. Si enim de lacrymis exponeretur, potius esset dicendum: Veruntamen non nisi in diluuio aquarum multarum ad Deum approximabunt. Secundum quòd inundat aqua, baptismum, qui mundat a peccato: vel dona Spiritus sancti; vnde hoc: Omnes sitientes venite ad aquas. Secundum, quòd potat, significat sapientiam, vnde in Ecclesiastico: Aqua sapientiæ potauit eos. Vel aqua, litteralis sensus legitur, vnde Dominus: Conuertit aquam in vinum, idest litteralem sensum in spiritualem: vel aqua, praua doctrina, vnde in Prouerbijs: Aquæ furtiuæ dulciores sunt: quia hæretici doctrinam suam dulcioribus verbis componunt

Marginal notes: *Psal.21.b* (Sicut aqua effusus sum); *Gen.1. a* (Spiritus Domini ferebatur super aquas); *Ouid. 6. Fast.* (Tempora prætereunt); *Apo.17.d* (Aquæ multæ); *Psal.31.b* (In diluuio aquarum multarum); *Isa.55.a* (Omnes sitientes); *Eccli.15. a* (Aqua sapientiæ); *Ioan.2.b* (Conuertit aquam in vinum); *Prou.9. d* (Aquæ furtiuæ)

ponuit. Aqua in cadendo dicitur pluuia, vel ros, vel stillicidium.

PSALMVS DAVID LXXVII.

ATtendite, popule meus, legem meam.] Iudaicus populus dicitur vetus, vetus propter vetustatem temporis, vnde dicitur primogenitus: unde dicitur, quòd Abraam fuit prima via credendi propter vetustatem, vnde hoc: Nouis superuenientibus vetera proijcietis propter culpam. *Leu.26.b* Vnde Apostolus: Exuite veterem hominem, & induite nouum. *Ephes.4.f* Deus eos, quibus loquitur, vult esse solicitos. Vnde dicit: *Attendite*. Reddit beneuolos, vnde dicit: *Popule meus*. Attentos, vnde: *Legem meam*. Nam quia Dei est, debent eam audire, ad audiendum assiduos: *Inclinate aurem vestram*. [*Aperiam in parabolis os meum.*] Quælibet persona habet os suum. Patris os filius, vnde hoc: Osculetur me osculo oris suis, *Cant.1.a* vnde Iob: Audient sonum de ore eius procedentem: *Iob 37. a* ibi autem dicitur, quòd Filius est os. Sonus oris, est Spiritus sanctus, vnde hoc: Factus est repente de cælo sonus. *Act. 2. a* Os etiam Filij, sunt Apostoli, vnde: Os meum loquetur sapientiam. Os Spiritus sancti, Prophetæ, vnde: Os enim Domini locutum est. *Psal.48.a* Vnde, quamuis indifferentia sint opera Trinitatis, quælibet tamen persona dicitur habere statum proprium, & tempus suum. *Isa.1. e* Ab initio vsque ad incarnationem Christi, Patri: Ab incarnatione vsque ad missionem Spiritus sancti, Filio. A missione Spiritus sancti vsque ad diem iudicij, Spiritui sancto. Nam tempus creationis, Patri: Tempus Prophetarum, Spiritui sancto, quia eo locuti sunt. Tempus Apostolorum, Filio, qui eos misit. *Loquar propositiones ab initio*. Nota: Christus est initium, siue principium, & finis: *Apo.22.c* finale principium, finis principalis, principium perfectum, præter finem. Finis infinitus propter iuge principium. Quia enim, vbi incipit, & vbi finit, semper incipit. Semper incipit: nam nec perfecto carere, nec defectum potest incurrere: & ita carens defectu, perfectus est, quia est Alpha, & Omega. *Suscitauit testimonium in Iacob*. *Ibidem.* Iacob luctatio interpretatur. *Iacob, luctatio.* Nota: Quadruplex lucta: Nam luctamur contra carnem, contra falsos fratres, contra diabolum, contra Deum. *Lucta quadruplex.* Hæc

autem

Gen.25.c autem quattuor repræſentant quattuor luctas *Iacob*. Nam luctatus eſt cum fratre ſuo in vtero: quæ lucta repræſentat primam. Nam frater eius de eadem carne luctatus quodam modo cum eodem, quando abſtulit pri-
Gen.27.d mogenita. Hæc repræſentat circa falſos fratres, luctam: nam ibi fuit fraus. Luctatus eſt cum Labam, hæc eſt con-
Gen.32.e tra diabolum. Luctatus eſt contra Angelum, hæc eſt contra Deum. *Generatio, quæ non direxit cor ſuum.* Eſt duplex generatio, ſiue natiuitas corporalis, ſcilicet in vtero, ex vtero.
Mat.4.d De primo: Quod natum eſt in te, de Spiritu ſancto eſt. De
Iſa.9.b ſecundo: Puer natus eſt nobis. Ita generatio ſpiritualis du-
Ioan.3.a plex, gratiæ infuſio, & gloriæ collatio. De primo: Niſi quis
Mat.25.c renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto. De ſecundo: In regeneratione, cum ſederit filius hominis, *& cetera. Filij Ephrem intendentes.* Super Paralipomenon legitur ſic: Fabulantur hebræi, quòd filij Ephrem, adhuc viuente patre, conati ſunt reuerti in terram promiſſionis. Sed in Ieth paleſtinorum occiſi ſunt. Vnde, cum ceteræ tribus de
Exo.15.f Ægypto irent ad terram promiſſionis, per deſertum adducuntur, ne viderent oſſa fratrum ſuorum. Vnde textus in parabolis: Occiderunt filios Ephraim, vt inuaderent promiſſiones eorum. Vnde hoc dicitur: *Filij Ephrem conuerſi ſunt in die belli.* [*Et perduxit eos in nube diei.* Co-
Iob 26.c lumnæ ſignificant Angelos, vnde hoc: Columnæ cæli
Pſal.74.a contremiſcunt ante Deum. Significant Apoſtolos, vnde hoc: Ego confirmaui columnas eius. Quandoque carnem
Exo.13.d Chriſti, vnde dicitur, quòd iudæos præcedebat columna nubis in die, & columna ignis in nocte, quæ Chriſtum repræſentat. Nam ibi lumen, & cetera, ſcilicet, diuini-
Cereus paſchalis. tas, & humanitas, ſcilicet cereus paſchalis, qui Chriſtus dicitur: columna nubis, ſecundum quòd homo: columna ignis, ſecundum quòd Deus. Et columna nouum
Exo.27.b teſtamentum, vnde: In tabernaculo erat baſis ſub columna, quia nouum teſtamentum ſumit auctoritatem a veteri. *Tranſtulit auſtrum de cælo.* Neſcitur, vnde veniat ventus, & eſt validus, & diſſoluit, & in altum ſe extollit. His ſimilitudinibus, prædicatores ventis comparantur.
Pſal.14.b Nam neſcitur, vnde veniat prædicator, vnde hoc: Qui
Hier.10.b educunt ventos de theſauris ſuis, vnde hoc: Neſcit ſpiritus
51.b hominis, vnde veniat, aut quo vadat. Et quia valida eſt
Ioan.3.a prædicatio, vnde hoc: Quis me ſeparabit a charitate Chriſti?

ſti? Quia & peccatum diſſoluit, vnde hoc: Mittit cryſtallum ſuã ſicut buccellas. Et quia in altum ſe extollit quandoque, vnde hoc: Siue mente excedimus, Deo: ſiue ſobrij ſumus, vobis. *Et pluit ſuper eos, ſicut puluerem, carnes*. Puluis ſignificat malum a rore gratiæ aridum, vnde hoc: Tamquam puluis, quem proijcit ventus a facie terræ. Quandoque ſuperbiam, vnde hoc: Gloriam meam in puluerem deducam, ideſt bona opera mea in ſuperbiam. Quandoque abundantiam, & ſubtilitatem, vnde hoc: Quia Deus abundanter ſubtilitatem ſcripturæ aperit. Quandoque virtutes, vnde hoc: Qui ſine humilitate virtutes congregat, puluerem in ventum portat. Quandoque mortalitatem, vnde hoc: Ecce nunc in puluere dormio. Quandoque culpam venialem, vnde hoc: Excutite puluerem de pedibus veſtris. *Diluculo veniebant ad eum*. Quidam veniunt ad Deum per fidem, vnde hoc: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis. Quidam abeunt a Deo per culpam, ſicut legitur de filio patriſfamilias, qui abijt in regionem longinquam. Quidam redeunt ad Deũ per pœnitentiam, vnde hoc: Reuertere Sunamitis, *Et recordatus eſt, quia caro ſunt, ſpiritus vadens, & non rediens*. Hic oſtendit Dei clementiam, vnde dicit: *Recordatus eſt*, hominis miſeriam, vnde dicit: *Caro ſunt*. Quæ miſeriæ conſiſtit in duobus: In potentia peccandi, vnde dicit. *Spiritus vadens*. Et in impotentia reſurgendi, vnde dicit, quòd homo redire per ſe non poteſt: ſed refertur ad hunc terminum, Redire nec ad hunc poteſt. Non enim homo poteſt hoc, ſcilicet redire per ſe: ſed per ſe redire poteſt, quia ex libero arbitrio, gratia adiuuante. *In campo Taneos*. Tanis interpretatur humile mandatum, & humilitas debet eſſe in mandato præcedens, vnde hoc: Fili accedens ad ſeruitutem Dei, præpara animam tuam. Concomitans, vnde hoc: Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Subſequens, vnde hoc: Cum omnia benefeceritis, dicite, quia inutiles ſerui eſtis, & tunc nos debemus humiliari. *Coram patribus eorum fecit mirabilia in campo Taneos*. Deus iuſtificando peccantes, facit mirabilia, & hoc, voluntarie, vnde dicit: Nihil facit inuitus: manifeſte, vnde hoc: *Coram patribus*, vbi prius fuerunt tenebræ infidelitatis, & ignorantiæ, vnde: *In terra Ægypti*. Nam Ægyptus tenebræ ſunt cum humilitate. *In*

Rom. 8. g
Pſ. 147. c
2. Cor. 5. c
Pſal. 1. b
Pſal. 7. b
Iob 7. d
Mat. 10. b
Mar. 6. b
Luc. 9. a
Mat. 11.
Luc. 15. c
Cant. 6. d
Tanis quid.
Eccli. 2. a
Mat. 11. d
Luc. 17. c

Tanis, humile. *campo Taneos* : Tanis, humile. *Misit in eos Cynomyiam*.
Cynomyia quid. Cynomyia, musca canina, & significat caninos mores. Canes enim non venerantur patres suos. Nota autem tres esse patres, scilicet Deum, hominem, diabolum. Nos facimus voluntate Deum patrem: hominem patrem necessitate: diabolum malignitate. Primus homo pater, secundus diabolus, tertius Deus. Primus gignit, secundus rapit, tertius eripit. Primus ad naturam carnis, secundus ad pœnam mortis, tertius ad gaudium æternitatis. De primo: Honora patrem, & matrem. De secundo: Vos ex patre diabolo estis. De tertio: Pater noster, qui es in cælis. Sub primo carnaliter viuimus: sub secundo mortaliter delinquimus: sub tertio, fideliter regnamus. *Possessionem eorum igni*. Hic nota: ignem, concupiscentiam, siue cupiditatem. Nota tria in nobis, siue nos in tribus considerare debemus, scilicet in concupiscentia carnali, in sensu animali, in mente rationali. Hic in paradiso vniuscuiusque sunt, scilicet vir, mulier, & serpens. Concupiscentia prurit, delectatur animalitas. Consentit rationalis voluntas: Sic peccatum perficitur, & sic homo a paradiso per se ipsum eijcitur. *Perduxit eos, tamquam gregem in deserto*. Est desertum locus vitiorum, scilicet mundus, vnde Ioannes prædicabat in deserto. Est desertus locus damnatorum, vnde hoc: Ruit ventus a regione deserti. Est desertus locum cupidorum appetitus, vnde hoc: Adducet Dominus vrentem ignem de deserto. Est desertum vita iustorum in præsenti, vnde hoc: Pinguescent speciosa deserti. Est desertum vita Sanctorum, scilicet beatitudo, vnde hoc: Pastor reliquit nonaginta nouem oues in deserto. Est desertum virtutis progressus, vnde hoc: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum. Hic nomine deserti, ad litteram intelligitur iudæorum, & mystice mundus. Quidam credebant Deum esse imaginem: quidam in imagine: quidam ex imagine. Nam quidam credebant, quòd illud aurum esset Deus. Quidam non aurum, sed numen, quod auro præsidebat. Alij credebant ex auro constare, & numine illi auro præsidente. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt*. Quattuor sunt vitia principalia, quibus homo cadit in præsenti, idest, superbia, auaritia, inuidia, ira. Primum in Patrem, secundum in Filium, tertium in Spiritum Sanctum, quartum in proximum. Superbia contra

Exo. 20. c; Mat. 19. c; Ioan. 8. f; Mat. 6. b; Desertum.; Mat. 3. a; Luc. 3. a; Ioan 1. d; Iob 1. d; Psal. 65. c; Luc. 15. a; Cant. 3. c; Vitia quattuor principalia.

contra Patrem, auaritia contra Filium, inuidia contra Spiritum ſanctum, ira contra proximum. Nam Patri attribuitur potentia: qui autem ſuperbit, contra potentiam facit. Filius quaſi prodigus fuit. Nam ſeipſum, & omnia pro humano genere dedit: qui ergo auarus eſt, peccat in Filium. Inuidia contra Spiritum ſanctum, qui dicitur amborum benignitas. Ira, quando proximus offenditur. *Et percuſſit eos in poſteriora.* [*Et elegit tribum Iuda.* Hic notatur confeſſio, inde dicit, *Iuda*. In operibus Dei ſpe- Confeſſio.
culatio, vnde: *Sion*. Ex his ſanctificatio, vnde dicit: *Ædificauit*. Fortitudo, ibi: *Elegit Deus*. Subiectio, ibi: *Seruum ſuum*. Qui hæc habet, eligitur a Deo, ſicut hic dicitur. Nota: Arca capta fuit a Philiſthæis, & eam poſue- *1.Reg.4.c*
runt iuxta idolum: & pro illo peccato puniti ſunt. Nam *Phili.5. b*
cum veniebant ad ſecreta naturæ, mures de terra ebullientes corrodebant extales eorum eminentes, & vt hi poſſent euadere malum, fecerunt anos aureos, & poſuerunt circa arcam. Sic cum homo habet infirmitatem in aliquo *1.Reg.6.a*
membro, facit tale membrum de cera, & ponit ſuper reliquias.

PSALMVS DAVID LXXVIII.

DEus venerunt gentes in hereditatem tuam.] Aliquid quandoque ſumitur materialiter, allegorice, moraliter, anagogice. Vnde hoc nomen, templum, iuxta hiſtoriam, ſignificat domum, quam fecit Salomon. Iuxta allegoriam, corpus Dominicum, vnde hoc: Soluite templum *Ioan.2. c*
hoc: Per moralem expoſitionem, quemlibet fidelem, vn- *1.Cor.6.d*
de hoc: Templum Spiritus ſancti, quod eſtis vos. Per anagogen, vitam æternam, vnde hoc: Adorabo ad tem- *Pſal. 5. b*
plum ſanctum tuum. Sic & hoc nomine Hieruſalem debet intelligi. *Effuderunt ſanguinem eorum.* Eſt effuſio ſup- Effuſio.
plicij, vnde hic. Eſt effuſio orationis, vnde hoc: Effundo *Pſ.141. a*
in conſpectu eius orationem. Eſt effuſio peccati, vnde hoc: Effundite coram illo corda veſtra. Quid hic? Effunde fra- *Pſal.61. c*
meam. *Accendetur velut ignis zelus tuus.* Zelus proprie *Pſal.34.a*
amor viri in uxorem: & zelus caſtitatis exactio intelligi- Zelus,
tur. Nam ſicut ſponſus uxorem flagellat, ut ab ea exigat caſtitatem: ſic Chriſtus, ſcilicet ſponſus Eccleſiam, ne cum dijs fornicetur idolatrando, uel mortaliter peccando.

(Aliqd multipliciter ſumitur.)

Nota: Sicut ad prolis procreationem operatur sponsus, & sponsa: sic ad procreanda opera, quasi filios comparat Christo Ecclesia, scilicet sponsa. Sola sponsa exterius, sponsus interius. Sponsa aquam, & oleum ministrando, & huiusmodi sponsus interius propagando, unde potest di-
Psal. 78.c ci: Adiuua nos Deus salutaris noster. Et: Ego, non ego
1.Cor.15.b operor illud, sed gratia Dei mecum, unde Apostolus: Coadiutores Dei sumus. *Ne memineris iniquitatum nostra-*
1.Cor.3.b *rum*. Nota prophetam, misericordiam Dei postulantem, unde: *Ne memineris*, peccati confessionem, unde dicit: *Iniquitatum nostrarum.* Peccati præteritionem, siue deletionem: unde dicit: *Antiquarum*. Gratiam Dei, opus hominis præuenientem, unde: *Cito anticipent nos misericordia tua*. Hominem infirmum, & impotentem, ibi:
Paupertas vera. *Quia pauperes facti sumus nimis*. Vera paupertas consistit ibi, ut non sit substantiæ, uel corporis proprietas: nec operis, nec quietis libertas, ut illi, qui sunt in claustro, quia nec habent substantiam, nec operis libertatem, nec laborem, quando uolunt, nec quietem. *Intret in conspectu tuo gemitus compeditorum*. Fratres, arduum nimis est, quo ascendere molimur: altum, quo penetrare cupimus: ideo expeditos uos condecet, & liberales. In altum enim repere honestum, & per angustam introire, difficile est. Si uis eleuari, & intromitti, depone pondus oneris, & inflatio-
Rom.7.d nem tumoris. Exonerari cupiens, dicit Apostolus: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Vt tumorem super-
Mat.19.c biæ deponamus, inuitamur in Euangelio per camelum, qui non potest per foramen acus introire, nisi deponat sarcinas, onus mortalitatis, & tumorem peccati.

PSALMVS DAVID LXXIX.

Prælatorũ genera quatuor. QVi regis Israel intende.] Quattuor sunt genera prælatorum, scilicet pastor, mercenarius, fur, & lupus: Primus imitandus, secundus tolerandus, tertius
Ioan.10.c cauendus, quartus baculo arcendus. De primo: Bonus
Ibidem. pastor animam suam dat pro ouibus suis. De secundo.
Ibidem. Mercenarius est, qui videt lupum venientem, & fugit. De
Ibidem. tertio. Fur enim venit, vt furetur. De quarto: Lupus ra-
Ioseph qd. pit, & dispergit oues. *Qui deducis velut ouem Ioseph*. Io-
2.Cor.6.b seph, interpretatur, augmentum: & significat Ecclesiam, quæ

quæ crescit augmento, numero, & merito: Nam dilatatum est tabernaculum Iacob tribus modis, scilicet spe certa, fide vera, charitate non ficta. Nota: hoc nomen, charitas, conuenit quandoque Creatori, quandoque creaturæ. Quando Creatori, tunc est nomen Dei, & tunc est essentiale, tunc est personale. Quando essentiale, toti Trinitati conuenit, vt Trinitas est charitas. Quando est personale, tunc conuenit, appropriato vocabulo, Spiritui sancto, & tamen conuenit Patri, vnde Apostolus: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus, *& cetera*. Quandoque est nomen creaturæ: quandoque nomen virtutis, vnde hoc: Charitas, fides, spes, sunt tres virtutes. Quandoque nomen motus, vnde hoc: Charitas est motus ad diligendum Deum, propter se, & proximum propter Deum. Quandoque opus, vnde hoc: Maiorem charitatem nemo habet, *& cetera*. idest maius opus. *Excita potentiam tuam, & veni*. Claudicare, in malo accipitur. Nam Iudæi dicuntur claudi, vnum testamentum obseruantes. Nos autem vtrumque obseruantes, vtroque pede incedimus in bono, vnde Iacob: Qui vno pede claudicabat, nos significat. Nam vnum debemus habere suspensum, idest amorem mundi, & super alium debemus incedere, idest amorem Dei. *Cibabis nos pane lacrymarum*. Puniti sunt ante aduentum Christi, sed ad consolationem. Nota, sex sunt tempora, primum increpationis, quando dictum est primis parentibus: Quacumque die comederitis, morte moriemini: Secundum castigationis: Bene est enim castigatum genus humanum, quando in arca Noe ad vnum octonarium redactum est. Tertium sacrificationis, tunc enim circumcisio data fuit Abrahæ in signum. Quartum prohibitionis, quando dedit legem, quia prohibendo dedit, dicens: Non fornicaberis, non furtum facies. Quintum demonstrationis, quando Prophetæ certi de aduentu Christi demonstrando, dicebant: Ecce veniet Dominus, & non tardabit, ecce merces eius cum eo. Sextum reconciliationis, quando Christus venit in carne. Primo tempore homo mundatus est a peccato. Secundo conculcatus est in peccato. Tertio angariatus pro peccato. Quarto humiliatus sub peccato. Quinto consolatus de peccato. Sexto liberatus a peccato. Nota, vita præsens dicitur panis: Nam in pane tria sunt

Charitas. 2. Cor. 13. d 1. Cor. 13. d Ioã. 15. b Claudicare in malo. Gen. 32. f Tẽpora sex Gen. 2. c Gen. 7. d Gen. 17. b Exo. 20. c Habac. 2. a Isa. 62. d Vita præsens panis dicitur.

Ioan.6. c necessaria, farina, idest bona actio, vnde: Operamini cibum, qui non perit, sed qui manet in vitam æternam. Et aqua, vnde hoc: Effundam sicut aquam cor meum in conspectu tuo, scilicet, lacrymas. Et ignis, scilicet charitas, *Luc.12. f* quæ illa duo consolidat, & coadunat, vnde hoc: Ignem, idest charitatem, veni mittere in terram. *Vt quid destruxisti maceriem eius?* Maceries est murus sine cemento, & Maceries quid. significat Christum, qui est natus sine viri semine, vnde *Cant.2. d* in Canticis: In cauerna maceriæ, idest in fide vulnerum Christi, qui est muratio Ecclesiæ, idest vineæ, & significat Murus quid significet. murationem, vt hoc: Nota, Murus significat opera virtutum, vnde hoc: Vrbs fortitudinis nostræ Sion, in qua *Isa.26. a* est murus, & antemurale, scilicet virtutes, & opera bona, quæ cemento charitatis conduntur. Est murus peccati, qui est inter nos, & Deum, ne transeamus, quoniam non potest homo durare in præsenti, sed transire, vnde hoc: *Psal.17.e* In Deo meo transgrediar murum. Quandoque defensio- *Eze.13. a* nem, vnde in Ezechiele: Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel. Quandoque sanctos, *Thré.2. c* vnde Hieremias: Tradidit in manus inimici muros tur- *Ibidem.* rium eius, idest Apostolos, qui sunt muri fidelium. Quandoque Christum, vnde: Luxit antemurale, & murus dissipatus est, idest Christus lugere cum nos facit, luget, & dissipatus est, cum Ecclesiam non defendit. Quandoque *Can.8. c* validas orationes, vnde in Canticis: Si murus est. Quan- *Thren.2.f* doque diuinam potentiam, vnde Hieremias: Clamauit cor meum ad Dominum super murum filiæ Sion. Vnde tres leguntur famosissimæ superbiæ. Prima dæmonum, *Isa.14. c* vnde: Ponam sedem meam ad Aquilonem. Secunda pra- *Ps.118. c* uorum parentum, vnde hoc: Increpasti superbos. Ter- *Ps.139. a* tia Iudæorum, vnde hoc: Absconderunt superbi laqueum mihi.

PSALMVS DAVID LXXX.

Ecclesia per torcular significatur. EXultate Deo adiutori nostro.] In titulo agitur de Ecclesia, quæ per torcular significatur. Quia sicut in torculari fit separatio vini a vinaceis, olei ab amurca: ita *Sap.3. a* in pressura Ecclesiæ, boni a malis separantur. Aurum in Separatio triplex in Ecclesia. fornace probatur. Nota hic fit triplex separatio in Ecclesia. Ibi enim separantur boni a malis, corpus ab anima, sensus

ſenſus a littera. Vnde quidam pſalmi intitulantur pro torcularibus, ideſt Eccleſijs. De prima ſeparatione Hieremias: Torcular calcauit Dominus filiæ Iuda, ideſt ſeparauit bonos a malis, dando bonis præmia, malis ſupplicia. De ſecundo: Torcular calcaui ſolus. Torcular, ſcilicet, quia eſt ſeparatio corporis ab anima. Calcant Allophyli, ideſt tyranni, qui ſeparant corpus ab anima. De tertia, redundabunt torcularia vino, ideſt exponens myſtico intellectu, in quibus ſenſus occultus ſeparatur a littera. Torcular propter triplicem ſeparationem, quæ fit in Eccleſia, ſignificat Eccleſiam. Torcular etiam ſignificat legem, qua Iudæi premebantur, vnde in Euangelio: Paſtinauit paterfamilias vineam, & ſepe circumdedit, & fodit in ea torcular: quia Iudæis dedit legem. Ibi etiam ſignificat altare, quod habebant Iudæi *In inſigni die ſollemnitatis veſtra*. Nota, quattuor ſtatus hominis ante peccatum, in peccato, ante legem, in lege, in tempore gratiæ. Primus appellatur crepuſculum: ſecundus, nox: tertius diluculum: quartus, dies. Crepuſculum hic intelligitur quædam deliberatiua impulſio prauæ voluntatis. Nox perpetrata vitio ex negligentia, vt ignorantia propriæ infirmitatis. Diluculum ſignum quoddam redditura incolumitatis. Dies reſtitutio ſanitatis. Ante peccatum fuit homo in primo crepuſculo, ſcilicet vergente die ad occaſum, quaſi inter diem, & noctem. Vſque ad diem fuit in morte, vnde hoc: Habitantibus in regione vmbræ mortis, *& cetera*. In lege diluculum, quia appropinquabat, quaſi dies ueritas, & econuerſo eſt dies, unde hoc: Hæc eſt dies, quam fecit Dominus. Nota: Oleum tria facit, illuminat, reficit, & ſanat. Sic ſancti illuminant, unde hoc: Vos eſtis lux mundi. Reficiunt, unde hoc: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Et paſtor triplici pane oues debet reficere, ſcilicet uerbo, exemplo, alimento. Sanat, unde: Samaritanus appoſuit uinum, & oleum in curatione vulnerati. Sic prælati auſteritatem, & manſuetudinem debent ſubditis proponere, & hac ſimilitudine ſancti dicuntur oleum. *Cum exiret de terra Ægypti, linguam, quam non nouerat, audiuit*. Ægyptus tenebræ. De Ægypto exire, eſt tenebras ignorãtiæ deſerere. Cum de Ægypto eximus, linguam ignotam audiuimus, ideſt linguam angelicam, & inſpirationem diuinam. Lingua ignota, uiſitatio angelica:

Thre.1. e
Iſa.63. a
Ioel.2. f
Mat.21. e
Status hominum quattuor.
Iſa 9. a
Pſ. 117. d
Mat.5. b
Prou.25. c
Luc. 10. f
Prælati cum ſubditis quo modo ſe gerere debeãt.

1.Cor.13. a lingua ignota inſpiratio diuina, vnde Apoſtolus: Si linguis hominum loquar, & angelorum. Has linguas audire non poſſunt, qui Ægypti tenebras aſpiciunt. Sequitur: *Dilata os tuum, & implebo illud.* Hoc dicitur tantum egredientibus de Ægypto. Os hominis interioris eſt deſiderium cordis. Dilata deſiderium cordis, & ego implebo

Mat. 5. a refectione panis cæleſtis. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. Quis propinabit tibi iſta? Ipſe Chriſtus, de quo

Luc. 12. e dicitur: Tranſiens miniſtrabit illis. Dabit panem, qui

Ioã. 5. e. f de cælo deſcendit, nec deerit potus. Nam flabit ſpiritus

Pſ. 147. b eius, & fluent aquæ: vides, quoniam Chriſtus in cibo, & Spiritus ſanctus in potu miniſtrando. Qualis refectio vbi Dapifer Chriſtus: Pincerna Spiritus ſanctus. *Diuertit ab oneribus dorſum eius*, ideſt rationem ſarcina peccatorum preſſam, quia eſt in medio, & duobus inferioribus gloriatur. Nam ſicut mundus maior conſtat ex quinque, ſcilicet

Maior mundus. Minor mundus.

Terra, Aqua, Aere, Firmamento, Cælo empyreo, quaſi ſemper aſcendendo: ſic microcoſmus, ideſt minor mundus, ideſt homo conſtat ex quinque, quibus eſt progreſſus ad ſapientiam. Senſu, imaginatione, ratione, intellectu, intelligentia: Senſu corporea comprehenduntur: Imaginatione corporum proprietates, quæ videri non poſſunt, & ſpiritus creati, qui ſine corpore ſubſiſtere non poſſunt, vt anima. Intellectu, ſpiritus, qui ſine corpore eſſe poſſunt, vt angeli. Intelligentia, ſpiritus increatus. Mundandum eſt ergo cor, vt ab omni terra, & aqua longe recedat, vt in ſerenitatem rationis euadat, & in intellectus ſocietatem ſurgat, & in candorem intelligentiæ aſcendat: ſicq. transfiguratum, & glorificatum Ieſum cernat. *Dilata os tuum.* Dilatatio eſt in duobus, & de duobus: in corpore & in ore: & de fide, & amore. *Et implebo illud*, pane vitæ. Legitur, quòd Sara fecit tres panes, ex tribus ſatis farinæ, hoc eſt menſura. Tres enim ſunt fructus pœnitentiæ, cordis contritio, oris confeſſio, operis ſatisfactio. Et bene Sara hoc fecit. Sara enim mens hominis, quæ illa tria operatur, vnum panem in arca fecit, ideſt adimpletionem boni operis. Secundum, quòd ille dixit:

Dilatatio.

Gen. 1. a

Pœnitentiæ fructus tres.

Act. 4. d Non poſſumus non loqui, quod vidimus, & audiuimus. Tertium, Maria ex deuotione lacrymoſæ compunctionis: Ille, qui hic loquitur, eſt mundus, vnde Dominus noſter eſt adorandus, Vnde Dominus liberat a peccatis, vnde

hoc:

hoc: *Qui eduxi te de terra Ægypti*. Et ideo diligendus. Dat augmentum virtutis, vnde: *Dilata os tuum*. Et ideo amplectendus. Dat consummationem glorificationis in futuro, vel iustitiæ in præsenti, unde: *Et ego implebo illud.* Et ideo extollendus. *Et non audiuit populus meus vocem meam*. Nota: Deus seminat verbum suum in auribus, uoce: in oculis, exemplo: in corde, gratiæ infusione. *Super tribulantes eos misissem manum*. Deus mittit manum suam puniendo, vt hic, protegendo, vnde hoc: Posuisti super me manum tuam. Quandoque benedicendo, vnde Iacob cancellatis manibus posuit manus super filios suos.

Manus Dei. *Ps.138. b* *Gen.48. e*

PSALMVS DAVID LXXXI.

Deus stetit in Synagoga Deorum.] Stare Dei pro adiuuare, vnde hoc: Stephanus vidit cælos apertos, & Iesum stantem, idest adiuuantem. Stat Deus per iudicij sententiam, vnde hoc: Vtinam stemus cum ipso in iudicio: Stat per gloriæ stabilitatem, vnde ipse in littore stetit per resurrectionem. Qui enim stat in littore, stat bene, firmus est: Et ideo Christus post resurrectionem bene fuit firmus. Stat per carnis manifestationem, vnde hoc: Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Nota: Dicitur stare in medio, non extra exclusus. Nam dicitur intra omnia, quia omnia replet. Extra omnia, quia omnia continet: super omnia, quia omnibus præsidet. Subtus omnia, quia omnia, vel omnibus sustinet. *Sicut vnus de principibus cadetis*, scilicet per superbiam. Nota: Septem sunt vitia capitalia, quæ a superbia procedunt, scilicet superbia, inuidia, ira, tristitia, auaritia, gula, luxuria. Prima tria a diabolo, duo sequentia a mundo, alia a carne, scilicet a familiari inimico. Superbia hominem Deo, inuidia proximo, in seipso tristitia spoliauit: ira in terram strauit, auaritia prostratum ligauit, gula ligatum deuorauit, luxuria deuoratum stercorauit. Hæ sunt species nequitiæ, quæ militant aduersum nos. Hi sunt latrones, qui spoliãt hominem descendentem ab Hierusalem in Hierico. Ex superbia nascitur inuidia, tamquàm proles primogenita; & ex inuidia alia sequentia per ordinem. Propter hoc superbia est radix omnium malorum.

Deus multipliciter stare dicitur. *Act.7. g* *Ioã.21. a* *Ioan. 1. d* Vitia capitalia septẽ. *Luc.10. f* Superbia.

PSALMVS DAVID LXXXII.

Taciturnitas multiplex. DEus, quis similis erit tibi?] Est taciturnitas sermonis, vnde hoc: Christus coram tondente se obmutuit,
Isa. 53. b idest pilato: Est taciturnitas operis, vnde hoc: Possum rogare patrem meum, vt mittat mihi plusquàm duodecim legiones angelorum, vt liberent me. Est taciturnitas vo-
Ibidem. luntatis, vnde hoc: Occisus est, quia ipse voluit, & hoc est tacere, se velle occidi. *Quoniam ecce inimici tui sonue-*
Mat. 27. f *runt*. Hic dicit, quòd petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, sed hoc ad diuersa tempora referendum est. Nam petræ scissæ sunt in passione, monumenta aperta sunt in resurrectione *Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul ad-*
Testamentum multiplex. *uersum te*. Est testamentum pactionis, vnde Laban, & Iacob fecerunt aceruum lapidum in testamentum pactio-
Gen. 31. f nis & pacis. Est testamentum scripturæ, vnde hoc: Con-
Hebr. 8. c summabo nouum testamentum super domum Iuda: Est
Psal. 11. c testamentum promissionis, unde hoc: Si custodieritis te-
Cant. 6. c stamentum meum, *& cetera*. *Moab, & Agareni*. Vallis humilitatem significat, vnde hoc: Descendi in hortum
Psal. 83. b meum, *& cetera*. Idest fructus humilitatis. Quandoque delectationem huius sæculi, unde hoc: In ualle lacrymarum, in loco, quem posuit. Quandoque uallem peccati, unde hic: Gebal interpretatur, uallis uana. Quandoque gehennam, unde dicitur: Vallis, & mons, in qua filij Israel immolabant dæmonijs, eijcientes per ignem pueros suos.
Mat. 6. d Et hoc: Reus erit gehennæ ignis. Quandoque humiles, unde hoc: Valles abundabunt frumento. Est uallis Salina-
Psal. 64. c rum, idest discreta humilitas. Est uallis tabernaculorum,
Psal. 59. a idest humilitas militiæ, unde hoc: Vallem tabernaculorum dimetiar. Est uallis Gethsemani, idest pinguium, idest humilitas charitatem habentium. Nota: Aliquis dicitur alienus sacramento fidei, quia bonus est, nondum
Act. 10. a baptizatus est, ut Cornelius: & fide sacramenti, ut qui habet sacrum baptismum: sed non est bonus: Nota: Iabin interpretatur sapiens. Et est triplex sapientia, pecuniam congregandi, philosophandi, & Deum diligendi. Prima circa hominem, rationem, & Deum, & contra Deum. Secunda ultra rationem, & circa Deum, & con-
Luc. 16. b tra Deum. Tertia ad Deum. De prima: Sapientes sunt,

vt sa-

vt faciant mala. & hoc: Filij tenebrarum astutiores sunt, quàm filij lucis. De secunda: Confusi sunt sapientes & perterriti. De tertia: Sapientia est sapore virtutum condita scientia. *Pone illos, vt rotam.* Rota est quandoque mundus, vnde hoc: Vox tonitrui tui Deus in rota, idest vox Euangeliorum in mundo. Quandoque lex, quandoque Euangelium. Vnde Ezechiel vidit rotam in mundo in medio rotæ, idest nouum testamentum in veteri. Vnde & rota, quæ in molendino subtus iacet, est tarda, & significat legem. Superior vero, quæ volubilis est, Euangelium, quæ frangit triticum, & aperit sensum. Quandoque volubilitas mundi, vnde hoc: *Persequeris in tempestate illos*, idest in iudicio. Tria sunt in iudicio, testis, tortor, iudex: sic in mente hominis, ibi testis conscientia, quæ accusat: dolor, qui cruciat: ratio iudex, qui iudicat. *Et quærens nomen tuum Domine.* Hic dicitur, quòd hoc nomen Dominus, est essentiale, & si hoc est, ergo ab æterno Dominus, quod falsum est: quia non est Dominus, nisi esset, cui famularetur. Quia Dominus & seruus correlatiua sunt. Dicimus, quòd hoc nomen Dominus, est essentiale, quia magis ei conuenit, quàm alijs Dominis. Ipse enim ita est Dominus, quòd non seruus. Sed non est alius Dominus, qui non sit alicuius seruus. Vnde summus pontifex vocat se seruum seruorum Dei, & ideo nomen est ei essentiale, non nobis, vnde sic: Hoc nomen, Dominus, quandoque notat actum, quandoque aptitudinem: si hoc nomen Dominus notat actum, secundum quòd dicitur Dominans, non est essentiale: Si notat aptitudinem, scilicet dominabitur, est essentiale. Nota hic: quòd vndenarius numerus, dicitur transgressionis. Nam vetustas nostra, alia pœnæ, alia culpæ. Pœna, alia temporalis, alia æterna. Culpa, alia actualis, alia originalis. Actualis, alia mortalis, alia venialis. Ecce habes triplicem, scilicet originalem, actualem, actu venialem. Originalis est in tribus, in fomite, in actu, in reatu: vtriusque actualis tam venialis, quàm mortalis consistit in tribus, in affectu peccandi, in actu, in vtriusque reatu. Ecce hic habes nouem, & duo in pœna præcedenti: & ita vndecim. Et ideo vndenarius numerus est, transgressionis autem, quia vetustas nostra, siue transgressio consistit in his vndecim, & quia sunt vndecim genera malorum, quæ assignantur in Isaia.

[Margin notes: Hier. 8. c; Rota.; Psal. 76. a; Eze. 10. b; In iudicio tria sunt.; Pótifex cur seruú se nominet.; Vndenarius quid.]

PSAL-

PSALMVS DAVID LXXXII.

Taciturnitas multiplex.
Isa. 53. b
Ibidem.
Mat. 27. f

DEus, *quis similis erit tibi?*] Est taciturnitas sermonis, vnde hoc: Christus coram tondente se obmutuit, idest pilato: Est taciturnitas operis, vnde hoc: Possum rogare patrem meum, vt mittat mihi plusquàm duodecim legiones angelorum, vt liberent me. Est taciturnitas voluntatis, vnde hoc: Occisus est, quia ipse voluit, & hoc est tacere, se velle occidi. *Quoniam ecce inimici tui sonuerunt*. Hic dicit, quòd petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, sed hoc ad diuersa tempora referendum est. Nam petræ scissæ sunt in passione, monumenta aperta sunt in resurrectione *Quoniam cogitauerunt vnanimiter simul aduersum te*. Est testamentum pactionis, vnde Laban, & Iacob fecerunt aceruum lapidum in testamentum pactionis & pacis. Est testamentum scripturæ, vnde hoc: Consummabo nouum testamentum super domum Iuda: Est testamentum promissionis, unde hoc: Si custodieritis testamentum meum, *& cetera*. *Moab, & Agareni*. Vallis humilitatem significat, vnde hoc: Descendi in hortum meum, *& cetera*. Idest fructus humilitatis. Quandoque delectationem huius sæculi, unde hoc: In ualle lacrymarum, in loco, quem posuit. Quandoque uallem peccati, unde hic: Gebal interpretatur, uallis uana. Quandoque gehennam, unde dicitur: Vallis, & mons, in qua filij Israel immolabant dæmonijs, eijcientes per ignem pueros suos. Et hoc: Reus erit gehennæ ignis. Quandoque humiles, unde hoc: Valles abundabunt frumento. Est uallis Salinarum, idest discreta humilitas. Est uallis tabernaculorum, idest humilitas militiæ, unde hoc: Vallem tabernaculorum dimetiar. Est uallis Gethsemani, idest pinguium, idest humilitas charitatem habentium. Nota: Aliquis dicitur alienus sacramento fidei, quia bonus est, nondum baptizatus est, ut Cornelius: & fide sacramenti, ut qui habet sacrum baptismum: sed non est bonus: Nota: Iabin interpretatur sapiens. Et est triplex sapientia, pecuniam congregandi, philosophandi, & Deum diligendi. Prima circa hominem, rationem, & Deum, & contra Deum. Secunda ultra rationem, & circa Deum, & contra Deum. Tertia ad Deum. De prima: Sapientes sunt, vt sa-

Testamentum multiplex.
Gen. 31. f
Hebr. 8. c
Psal. 11. c
Cant. 6. c
Psal. 83. b
Mat. 6. d
Psal. 64. c
Psal. 59. a
Act. 10. a
Luc. 16. b

vt faciant mala. & hoc: Filij tenebrarum astutiores sunt, quàm filij lucis. De secunda: Confusi sunt sapientes & perterriti. De tertia: Sapientia est sapore virtutum condita scientia. *Pone illos, vt rotam.* Rota est quandoque mundus, vnde hoc: Vox tonitrui tui Deus in rota, idest vox Euangeliorum in mundo. Quandoque lex, quandoque Euangelium. Vnde Ezechiel vidit rotam in mundo in medio rotæ, idest nouum testamentum in veteri. Vnde & rota, quæ in molendino subtus iacet, est tarda, & significat legem. Superior vero, quæ volubilis est, Euangelium, quæ frangit triticum, & aperit sensum. Quandoque volubilitas mundi, vnde hoc: *Persequeris in tempestate illos*, idest in iudicio. Tria sunt in iudicio, testis, tortor, iudex: sic in mente hominis, ibi testis conscientia, quæ accusat: dolor, qui cruciat: ratio iudex, qui iudicat. *Et quærent nomen tuum Domine.* Hic dicitur, quòd hoc nomen Dominus, est essentiale, & si hoc est, ergo ab æterno Dominus, quod falsum est: quia non est Dominus, nisi esset, cui famularetur. Quia Dominus & seruus correlatiua sunt. Dicimus, quòd hoc nomen Dominus, est essentiale, quia magis ei conuenit, quàm alijs Dominis. Ipse enim ita est Dominus, quòd non seruus. Sed non est alius Dominus, qui non sit alicuius seruus. Vnde summus pontifex vocat se seruum seruorum Dei, & ideo nomen est ei essentiale, non nobis, vnde sic: Hoc nomen, Dominus, quandoque notat actum, quandoque aptitudinem: si hoc nomen Dominus notat actum, secundum quòd dicitur Dominans, non est essentiale: Si notat aptitudinem, scilicet dominabitur, est essentiale. Nota hic: quòd vndenarius numerus, dicitur transgressionis. Nam vetustas nostra, alia pœnæ, alia culpæ. Pœna, alia temporalis, alia æterna. Culpa, alia actualis, alia originalis. Actualis, alia mortalis, alia venialis. Ecce habes triplicem, scilicet originalem, actualem, actu venialem. Originalis est in tribus, in fomite, in actu, in reatu: vtriusque actualis tam venialis, quàm mortalis consistit in tribus, in affectu peccandi, in actu, in vtriusque reatu. Ecce hic habes nouem, & duo in pœna præcedenti: & ita vndecim. Et ideo vndenarius numerus est, transgressionis autem, quia vetustas nostra, siue transgressio consistit in his vndecim, & quia sunt vndecim genera malorum, quæ assignantur in Isaia.

Hier. 8. e
Rota.
Psal. 76. a
Eze. 10. b
In iudicio tria sunt.
Pōtifex cur seruū se nominet.
Vndenarius quid.

PSAL-

PSALMVS DAVID LXXXIII.

Rom. 8. f — Qvàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Hic dicitur, quos præsciuit Deus fieri conformes imaginis filij sui, & dicitur: Filij accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & iustitia. Homo ergo debet timere tria, mortem, iudicium, & gehennam. In morte tria, ne non puram confessionem, idest diminutam fecerit, ne non iniunctam pœnitentiam negligenter executus fuerit, & ne contra flagellum Dei murmurauerit. In iudicio conscientiam accusantem, Iudicis seueritatem, imminentem damnationem. In gehenna tria sunt: Nam ibi timendus est ignis inextinguibilis: Fœtor intolerabilis: caligo palpabilis. *Etenim passer inuenit sibi domum.* Nota: Duæ sunt alæ, quibus homo debet vehi in præsenti, confessio, & satisfactio. Prima illarum habet quattuor pennas. Prima, est veritas, quæ excludit simulationem: non enim simulare debes, qui confiteris. Secunda, integritas, quæ excludit diuisionem: Non enim debet confiteri quædam peccata, & quædam tacere: quod esset diuidere. Tertia est firmitas, quæ excludit iactantiam. Quarta est humilitas, quæ excludit excusationem. Confessio debet esse sine simulatione: Integra sine diuisione, vel diminutione: firma sine turbatione: humilis sine præsumptione. De pennis alterius alæ ꝙ alias dicetur. *Ascensiones in corde suo disposuit.* Nota: Deus ad nos descendit, & nos ad Deum debemus ascendere. Nam ipse transmigrauit intra se, quod supra se non potuit, & vsque ad te, quod vltra non debuit. Et totum fecit pro te, quia vt pro se faceret, non indiguit. Considerandum ergo est, vnde, & quare, & quousque se exinaniuit: vnde, a forma Dei: quare, non timore damni, nec cupiditate lucri, sed sola dilectione nostri. Et nos ei occurramus in nobis faciendo ascensionem graduum contra gradum: sed non timore pœnæ, vt serui: non cupiditate regni, vt mercenarij: sed sola dilectione Dei, vt filij. Sic ergo occurramus descendenti, vt misericordia, & veritas ei obuient: & iustitia & pax osculentur. *Etenim benedictionem dabit legislator. Ibunt de virtute in virtutem.* Nota: Dantis voluntatem, vnde dicit:

[Margin: Eccli. 2. a — Homo tria timere debet. — Alæ duę hominis I hac vita. — Confessionis conditiones. — Phili. 2. a — Ephes. 4. c]

Dabit,

Dabit, Nihil enim dat inuitus: Dantis auctoritatem, vnde: *Legislator*: Rei datæ augmentum, vnde hoc: *Ibunt de virtute in virtutem*. Pro re data præmium, vnde: *Videbitur Deus Deorum in Sion*. Nota: Sion dicitur a specula, vel a speculo. Si a speculo, significat Ecclesiam militantem, quia nunc videmus Deum per speculum in ænigmate, idest per cor in sacra scriptura. Si a specula, significat triumphantem: Videmus enim quasi a specula, quia a longinquo. Nota: Sion quidam monticulus, qui in Hierusalem erat, vbi postea facta est turris Dauid. Et sicut monticulus est de terra, & tamen excedit terram: ita Ecclesia militans est de terra, idest de hominibus terrenis, & tamen excedit terram, quæ spe cælestis est. Nostra enim conuersatio in cælis est. *Melior est dies vna in atrijs tuis super millia*. Post iudicium, Sancti semper erunt in die, mali vero semper in nocte. Tunc enim firmamentum non mouebitur, & Sol stabit in occidente, & Luna in oriente, vt continue hemisphærium superius illuminetur semper, & inferius semper obscuretur. Quia ergo perpetua luce fruitur corpus Christi, numquàm celebratur missa sine lumine. Inde etiam corpora defunctorum numquàm sine lumine in Ecclesia sunt. Speramus enim eos perpetua luce fruituros. Amen.

Sion. *Phili.3. b* Missa cur sine lumine non debeat celebrari.

PSALMVS DAVID LXXXIIII.

BEnedixisti Domine terram tuam. Nota: Præteritum quandoque notat præteritionem, vnde dicitur: fuit, non conuenit Deo. Quandoque perfectionem, vnde hoc: Credidi, propter quod locutus sum. Et hoc: hodie genui te: Vt per hodie, semper præsens: per genui, perfectio generationis designetur. Quandoque certitudinem, vt ibi: in certitudine prophetica. Ponit præteritum pro futuro. Sed præteritum imperfectum, nec, finitionem, nec inceptionem notat, vnde hoc: In principio erat verbum. Et dicit Hilarius: Nec interuenientis est, nec superuenientis. *Audiam, & cetera*. Ille, qui in prophetia loquitur, debet audiri ex timore. Nam *Dominus*: & ex amore. Nam *Deus*: & quia bonum nunciat, vnde: *Loquetur pacem*. Et quia proximum ædificat, vnde: *In plebem suam*. [*Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus*. Deus loquitur ad quosdam, per quosdam,

Præteritũ. *Ps. 115. a* *Psal.2. a* *Ioan.1. a* Deus quo modo loquatur.

dam, & in quoſdam. Ad quoſdam, vnde hoc: Locutus eſt Dominus ad Achaz. Sed non in eum, aut in eum. Per quoſdam, vt per Caypham, quando neſciens prophetauit, non ad illum, aut in illum. Loquitur in quoſdam, vt in Oſeam, & in Dauid, & in bonos tantum. Loqui ad quoſdam, eſt commune tam bonis, quàm malis: Loqui in quoſdam, eſt commune tantum bonis. *Quoniam loquetur pacem, in plebem ſuam. Et ſuper ſanctos ſuos.* Quattuor ſunt paces: Duas dat Deus, duas dat mundus. Mundus dat, pacem in tranquillitate temporalium, & in ſanitate corporum: Deus dat pacem in tranquillitate mentis, & in gaudio contemplationis: ſed pax, quæ eſt tranquillitas mentis, eſt in homine: ea, quæ in gaudio contemplationis, ſupra hominem. Prima in plebe quoniam inperfectis tribuit: ſecunda, ſuper ſanctos, quia perfectioribus concedit, vnde: *Prope timentes eum.* Chriſtus erat prope Iudæos ratione promiſſionis: Nam fere omnes promiſſiones factæ ſunt Iudæis. ratione ſeminis, quia fuit ex ſemine Abraæ: ratione conuerſationis, quia inter eos conuerſatus eſt, & tantum in eis in propria perſona. *Iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt.* Pax alia, quando caro concupiſcit, & ſpiritus acquieſcit: alia eſt pax, quando ſpiritus imperat, & caro obtemperat. De prima, pax, & non eſt pax. De ſecunda: Pax, quæ exuperat omnem ſenſum. Diſtingue tria tempora: primum quando expletur concupiſcentia: ſecundum, quando exercetur potentia: tertium, quando diligitur iuſtitia. Primo eſt pax ſola ſine iuſtitia, & illa pax non eſt iuſta. Secundo eſt ſola iuſtitia, nondum enim eſt pax plena, ſpiritus ad carnem. Tertio ſimul iuſtitia, & pax. Primo eſt pax ſola, tempore explendæ concupiſcentiæ. Secundo iuſtitia ſola, tempore exercendæ potētiæ. Tertio iuſtitia, & pax oſculatę ſunt. *Ponet in via greſſus ſuos.* Hoc nomen lapis in ſingulari, tria: in plurali, quattuor ſignificat. Nam ſignificat cordis duritiam, vnde Iob: Lapis calore ſolutus in æs conuertitur. Quandoque Eccleſiam, vnde hoc: Aaron & Hur ſuſtentabant manus eius ex vtraque parte ponētes lapidem ſubtus eũ: ſic Chriſto ſignificatur Eccleſia. Quãdoque peccati conſuetudinem, vnde Hieremias: Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapidem ſuper me. In plurali ſignificat virtutem Angelorum, vnde hoc: Omnis lapis prætioſus operimentum tuum, & nominat nouem genera lapidum, propter

[Margin notes: Iſa.7. a — Ioan.11.f — Pax quadruplex. — Hier.6. d — Phil.4.b — Lapis. — Iob 28. a — Exo.17. c — Eze.28. c]

ptet nouem ordines Angelorum. Quandoque mentis fortitudinem, vnde hoc: Et nos ſicut lapides viui. Quandoque dura corda gentium, vnde hoc: Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrae. Quandoque diuinum eloquium, vnde in Ezechiele: Quattuor menſæ ad holocauſtum de lapidibus quadris extructæ ſunt. Dilectio proximi hic requiritur: Nulli enim homo debet nocere verbo, vel opere, vnde hoc: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Verbo, & opere omnibus prodeſſe, vnde hoc: Frater fratrem adiuuans, exaltabitur, ſicut ciuitas fortis, & munita. De datis non pœnitere, vnde hoc: Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus, eſt. Pro fratre animam ponere, id eſt pro temporali ſalute proximi, propriam voluntatem deſerere, vnde hoc: Maiorem charitatem nemo habet, *& cetera*. In his perſeuerare, vnde hoc: Qui autem perſeuerauerit, *& cetera*. Nam multæ virtutes currunt, ſed ſola perſeuerantia accipit brauium.

Mat 3. b *Eze. 40. f* Dilectio proximi. *Prou. 18. c* *Prou. 12. d* *Ioã. 15. b* *Mat. 10. c* *24. b* *1. Cor. 9. d*

PSALMVS DAVID LXXXV.

INclina *Domine aurem tuam.*] Deus inclinat ſe, & peruenit ad ægrotum, & vt medicus naturam deprauatam in Adam ſanauit. Nam in Adam ſimul erat natura, & culpa, quæ duo ſunt ad nos deriuata. Nam ſicut, ſi de vno fonte ſimul ſcaturirent vinum, & aqua, non poſſet hauriri, niſi vinum aquatum, & aqua vnita: ſic in filijs Adæ vinum mixtum eſt aqua. Nam ſimul oritur culpa naturalis, & natura culpabilis. Nota, quinque pſalmi nomine orationis intitulantur. Primus eſt, Exaudi Domine iuſtitiam meam, intende deprecationem meam. Secundus hic. Tertius, Domine refugium. Quartus Domine exaudi orationem meam, & clamor meus. Quintus. Voce mea ad Dominum clamaui. *Auribus percipe Domine orationem meam*. Vt Deus audiat nos, carnem noſtram debemus domare. Et ad hoc valet viſus, pudicitia, ſcilicet, vt oculum circumcidamus, vnde: Si oculus tuus ſcandalizat te, *& cetera*. Auditus, caſtimonia, vt non recipiamus vocem maledicti oblectantis, nihil iniuſtum audiamus. Olfactus, modeſtia, vnde hoc: Currimus in odorem vnguentorum tuorum. Guſtus, temperantia, ſcilicet, vt gulam refrænemus, vnde hoc: Væ illis, quorum Deus venter eſt. Tactus,

Quinque pſalmi orationis nomine intitulantur. *Mat. 18. b* *Cant. 1. a* *Phil. 3. d*

Leu. 5. a ctus, castimonia, vnde hoc: Anima, quæ tetigerit mortuum, immunda erit. Sic ad hoc, vt caro munda sit, omnes sensus debemus circumcidere, vnde Apostolus: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, *& cetera*. *Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum*. In pœnitentia tria sunt necessaria, compunctio, confessio, satisfactio. Compunctio turbat, confessio accusat, satisfactio confortat. Compunctio apostema pungit, confessio saniem expellit, satisfactio cataplasma apponit. Compunctio enim vulnus inuenit, confessio aperit, satisfactio sanitatem restituit. Compunctionem duo creant, scilicet spes, & timor. Timor est inchoatiuus, spes confortatiua. Nam timor, & numerum culparum examinans, & rigorem iudicij attendens animũ pungit, & pungendo peccatum expellit. Per timorem compunctio suscitatur, per spem optatæ reconciliationis gratia promeretur. De vtroque hic dicitur: Non accipies loco pignoris, superiorem molam, siue inferiorem, uel econuerso, idest non habebis spem, sine timore, vel econuerso. *Deus iniqui insurrexerunt aduersum me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam*. Qui iustum afflixerunt, sunt præ eo potentiores, vnde: *Super me:* Multi, vnde: Et synagoga: Potentes, idest potissimum in Deum peccantes, vnde: *Non proposuerunt te in conspectu suo*.

Rom. 6. d

Pœnitentia quia requirit.

Deut. 24. b

PSALMVS DAVID LXXXVI.

Ecclesia quot nominibus vocetur.

F*Vndamenta eius in montibus sanctis*.] Ecclesia in hoc psalmo sex nominibus appellatur. Nam dicitur fundamentum, mons, Sion, sancta, porta, ciuitas: Fundamentum a stabilitate, sancta a virtute mons ab altitudine, porta propter securitatem, Sion propter speculationem, ciuitas propter collectionem. Dicitur fundamentum inchoatione, mons in viæ perfectione, sancta in operum superadditione. Hæc autem tria nomina conueniunt Ecclesiæ, quantum ad partes, quæ triumphant in cælis: quæ dicitur porta in aditu regni, sicut in fruitione Dei: ciuitas pro bono multiplici, dicitur porta in obitu mortis, sicut in speculatione diuinitatis: ciuitas pro multitudine vnionis, siue pro vnione multitudinis. Prima tria nomina designant tres status Ecclesiæ, scilicet ante legem, sub lege, sub

ſub gratia. Nota: Prolepſis eſt præoccupatio, quando quæ ſequi debent, præponuntur, vt dicit Beda, vt hic: *Fundamenta eius in montibus ſanctis*, & cetera. Nam præpoſuit hic pronomen, *eius*, & poſt dixit: *Dominus. Ecce alienigenæ, & tyrus*. Tyrus anguſtia pœnitentiæ. Nota, qui pœnitet, primo debet peccatis abrenunciare, ſcilicet a malo declinare vanitatis. De ſecundo: Iniquitatem odio habui. De tertio: Odiui Eccleſiam malignantium. De quarto: Et cum impijs non ſedebo.

Prolepſis. Beda lib. de ſchem. Tyrus. Pſ. 118. x Pſ. 25. b

PSALMVS DAVID LXXXVII.

DOmine Deus ſalutis meæ.] Maheleth, de quo hic fit mentio, interpretatur Chorus, quod proprie eſt concordia humanarum vocum: tranſlatiue etiā dicitur Chorus, vbi præcentore incipiente, alij reſpondent, & ſic credimus omnes patres fuiſſe cantores. Ideo in omni pſalmi titulo potuit poni Maheleth: Sed ſemel poſitum, vbique potuiſſe poni intelligatur. *Intret in conſpectu tuo oratio mea*. Ad hoc quòd aliquis audiatur, oportet, quod ibi ſit ſimplicitas: cuius duo ſunt genera, innocentia, & rectitudo. Duæ enim ſunt ſpecies innocentiæ. Prima eſt non nocere ei, qui non nocuit tibi: ſecunda non nocere ei, qui nocuit. Tres ſunt ſpecies rectitudinis, ſcilicet reddere tibi, quod tuum eſt, proximo, quod proximi, Deo quod Dei eſt, iuxta illud: Cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem. Tributum tibi, vectigal proximo, honorem Deo. *Sicut vulnerati*. Chriſtus ad infernum deſcendit, clauſtra confregit, tyrannum baculauit, ſuos eiecit. *Quorum non es memor*. Debemus habere memoriam trium: primorum, mediorum, infimorum. Data ſunt enim nobis tria, prima, media, infima. Prima ad gubernandum, media ad conſeruandum, infima ad ſuſtentandum. Prima Domini Trinitatem, media angelorum dignitatem, infima mundi vbertatem ſignificat. *Numquid mortuis facies mirabilia?* Deus ſanauit quinque genera hominum immundorum: Nam alij ſunt curui, alij languidi, alij cæci, alij ſurdi, alij claudi. De primo, incuruare, vt tranſeamus. De ſecundo: Erat quidam in Bethania. De tertio: Oculos habent, & non videbunt. De quarto: Aures habent & non audient. De

Maheleth. Innocentiæ ſpecies. Rom. 13. b Memoria trium. Deus quinque genera hominū ſanauit. Io. 11. a Pſ. 113. b Ibidem.

Gen.31.f quinto Angelus Domini tetigit seruum Iacob, & claudicabat. *In me transierunt iræ tuæ.* Deus nos sanauit & in illa iustificatione fuit opus sine exemplo, humilitas sine modo, gratia sine merito, bonum sine principio. Hic attendit potentiam in opere, charitatem in humilitate, bonitatem in gratia, largitatem in munere. De primo: Maioris potentiæ est iustificare impium, quàm creare cœ-
Ephes.2.a lum, & terram. De charitate hoc: Propter nimiam cha-
Gal.4.a ritatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum.

PSALMVS DAVID LXXXVIII.

Ethau robustus. Malorum quattuor genera.

Misericordias Domini in æternum cantabo.] Ethau, de quo hic fit mentio, interpretatur robustus. Qui est de his quattuor generibus malorum, non est robustus. Nam sunt praui, maleuoli, maligni, pessimi. Primi modo flent commissa, modo flenda committunt, vnde hoc:
Luc. 8 b Tales quandoque credunt, & in tempore tentationis recedunt. Maleuoli sunt, qui opportunitate malefaciendi ca-
1.Cor.6.b rent, voluntate tamen parati sunt, de quibus dicitur: Maleuoli regnum Dei non possidebunt. Maligni sunt qui non solum peccant, sed etiam alios secum ad peccandum
Psal.36.b trahunt, vnde dicitur: Noli æmulari in malignantibus. Pessimi sunt, qui credunt se esse sanctissimos plenarie, & sunt pessimi, vt Pharisæi. In primis habet Satanas hospitium, quia si more hospitis aliquando recedit, tamen quoties pulsat, ianuam intrat. In secundis habet tabernaculum, licet non semper, ita semper eorum voluntatem secum habet, licet non perducat ad effectum. In tertijs habet castra: nam sicut castrum non cito expugnatur: ita maligni non cito corriguntur. In quartis habet templum, qui se ipsos penitus ei dederunt, eijcientes arcam Dei. *Confitebuntur cæli mirabilia.* Nota: Confessio debet esse voluntaria, nuda, munda. Voluntaria secundum originem, nuda secundum qualitatem, munda secundum finem. *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum.* Ad hoc, quòd homo habeat veram humilitatem post peccatum, oportet, quòd ibi sit lacrymarum effusio, quæ vulnera peccatorum lauat, & carnis mortificatio, quæ vulnera Dei corrigit, & siccat: & eleemosynarum largitio, quæ alligat, contrita consolidat, & omnia sanat: & orationis deuotio, quæ sanita-

Cõfessionis cõditiones.

Humilitas vera.

1 2 3 4

ſanitatem conſeruat. *Quoniam gloria virtutis eorum tu es.* Tres ſunt virtutes, quas in præſenti attingere poſſumus. Prima eſt alliciens, quæ allicit ad ſe: ſecunda conuertens, quæ conuertit in ſe: tertia informans, quę informat in ſe, ſecundum ſe: quartã non poſſumus attingere in præſenti, ſed vt eam habeamus exclamamus, & in ſola exclamatione tria attendimus. Primũ eſt quærimonia tribulationis, vnde hoc: Da nobis auxiliũ de tribulatione. Secundũ eſt inſufficientia laudis, vnde hoc: A, a, a, Domine, neſcio loqui, *& cetera.* Tertium, hilaritas mentis, vnde hoc: Hilarem datorem diligit Deus. Prima virtus ad Deum conuerſio: ſecunda, timor de iniuncta ſatisfactione, vt pudor de confeſſione: tertia feruens deſiderium regni Dei. *Inueni Dauid ſeruum meum.* Nota gratuitam dilectionem, vnde: *Inueni.* Electi fortitudinem, vnde: *Dauid.* Eius humilitatem, vnde: *Seruum meum.* Regiam dignitatem vnde: *Vnxi eum.* Gratiæ plenitudinem, vnde: *Oleo ſancto meo.* Eſt oleum miſericordiæ & pietatis. Secundum bonæ famæ & opinionis. Tertium ſanctæ diſſimulationis. Primum emollit cordis duritiam, ſecundum extinguit mundi infamiam, tertium ſepelit inanem gloriam. De primo: Oleum de capite tuo non deficiat. De ſecundo: Oleum effuſum nomen tuum. De tertio: Cum ieiunas, vnge caput tuum oleo. *Et thronus eius ſicut dies cæli* Primus thronus Eccleſia militans. Secundus, Eccleſia triumphans. Tertius, fidelis anima: Quartus Virgo Maria. De primo: Thronum fecit Salomon de ebore magnum, vel grandem. De ſecundo: Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi. De tertio: Thronus Dei anima iuſti. De quarto: Tronus meus in columna nubis. Primus a nobis incolendus: ſecundus poſſidendus: tertius imitandus: quartus adorandus. *Deſtruxiſti omnes ſepes eius.* Multæ erant munitiones Iudæorum, vt angeli, vnde hoc Angelus meus præcedet faciem tuam. Et prophetæ, vnde hoc: Miſi ad vos prophetas, & ſapientes. Et lex, & ſanctuarium. *Auertiſti adiutorium gladij eius.* Gladius quandoque verbum Dei, vnde Apoſtolus: Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Quandoque ſententiam futuri iudicij, vnde hoc de filijs hæreticorum: Si multiplicati fuerint filij eius, gladio peribunt. Quandoque pœnam ignis æterni, vnde hoc: Eruens vitam illius, vt non tranſeat in gladium. Quandoque intimam perſecutionem,

Pſal. 59. e · *Hiere. 1. e* · *2. Cor. 9. b* · Oleũ multiplex. · *Eccls. 9. b* · *Cant. 1. a* · *Mat. 6. b* · Thronus. · *3. Reg. 10. c* · *Pſal. 44. b* · *Heb. 1. c* · *Eccli. 24. a* · *Exo. 32. g* · *Mat. 23. d* · Gladius. · *Epheſ. 6. c* · *Iob. 27. c* · *Iob. 33. c*

Psal.75.a vnde: Confregisti arcum, scutum, gladium, & bellum. quandoque tribulationem temporalem, vnde de Maria
Luc.2.e dictum est: & tuam ipsius animam pertransibit gladius. Quandoque maligni hominis persecutionem, vnde hoc:
Ps.143. b Liberasti Dauid seruum tuum de gladio maligno. Quandoque blandam iniquorum persecutionem, vnde Eliphaz:
Iob.5.c Saluum fecit pauperem de gladio oris eorum. *Commutationem Christi tui*. Christus commutauit se ad tria: quantum ad carnis & sanguinis sacramentum, vnde habes hoc: Quia vultum suum mutauit coram Abimelech, & quantum ad passionem: & quantum ad resurrectionem, vn-
Psal.27.c de hoc: Refloruit caro mea. Quantum ad transfigura-
Mat. 17. a tionem, vnde hoc: Resplenduerunt vestimenta eius sicut nix.

Christi cõmutatio ad tria.

PSALMVS DAVID LXXXIX.

DOmine, *Refugium factus es nobis*.]Nota: In textu Paralipomenon sæpe dicitur Moyses homo Dei, sicut in titulo huius psalmi. Hic commendat sponsum a protectione, vnde: *Refugium factus es nobis*. Ab æternitate, vnde: *Priusquam montes fierent*. Sed tempus æternitatis in tribus consistit, in præterito, vnde dicit: *A seculo*: In præsenti, vnde dicit: *Tu es*. In futurum, vnde dicit: *In sæculum*, scilicet futurum. Nota: nostra vita dicitur mortalis vita vitalis, vita malorum in inferno, mors mortalis. Nostra autem vita habet aliquid commune cum vtroque extremorum, & ideo sic dicta, & ad vtrumque sic flecti potuit. Nota: in lege Moysi promittebantur temporalia,
Leu.26.a non æterna, vnde Dominus: Si hoc feceritis, dabo vobis pluuias temporibus suis. In lege autem euangelij æterna, quæ sursum sunt, temporalia autem deorsum. Et ad hoc repræsentandum, cum leguntur scripta Moysi, vt in matutinis, in lectionibus terminantur, cum cantus inclinatione. sed scripta euangelij cũ cantus eleuatione *Priusquam montes fierent*. Nota, In Creatore, vel artifice Deo facilitatem: Nihil enim cum labore fecit: & in creatura fragilitatem. Quia ipse cognouit figmentum nostrum. Et in refor-
Ps.102. c mata decorem: quia formauit Deus hominem ad imagi-
Gen.1.d nem, *& cetera*. Hic dicitur, quòd non nouit præteritum, vel futurum, idest non nouit præteritionem, quia ei nihil præ-

Vita multipliciter.

Deus nihil cum labore fecit.

præteritur, quia non ſubiacet mutabilitati, ſed creatura: Et hoc propter tria, propter augmentum, propter diminutionem, propter viciſſitudinem. Nam quandoque creſcit, quandoque decreſcit, viciſſitudo autem attenditur in quattuor: in eſſentia, in forma, in loco, in tempore. Quia tum eſt, tum non eſt, tum vniuſmodi, tum alterius. Mutatur per loca, per tempora. Æternitas eſt intemporalis vitæ poſſeſſio tota ſimul. *Quoniam omnes dies noſtri*. Triplici de cauſa homines modo minus viuunt, quàm ante diluuium: quia ſaniora erant cibaria, & vt comprehenderent cauſas rerum, & ſiderum curſus, quæ in breui tempore perpendi non poſſunt, & quia primi patres comederunt de ligno vitæ diu vixerunt, & quãto magis ab eis elongantur filij, tanto minus viuunt, quia tanto minus habent de alimentis eorum. Deus autem ſic conſuluit mundo, quia ſi diutius viueremus, diutius peccaremus. *Amplius labor & dolor*. Quindecim ſunt pſalmi, qui dicuntur cantica graduum: quia in templo Salomonis erant quindecim gradus: Et dum ſacerdos aſcendebat primum gradum, cantabat primum gradum, ſic deinceps, & ideo dicuntur cantica graduum. Nota: ſunt tria, ter tria nouem viginti ſeptem: ter viginti ſeptem octoginta & vnum. Si autem ſic per ternarium multiplices numerũ vſque ad infinitum, ſemper in quarto ordine excreſcit vnitas. Per vnitatem ſemper eſſentia animæ, per ternarium tres vnitates eius deſignantur, ſcilicet vis iraſcibilis, rationabilis, concupiſcibilis. Sicut vnitas in medio ternarij, ita vis rationalis in medio ad refrenandum extrema. Prima multiplicatio fit vnitatis ad ternarium, quia ternarius animam, quaternarius corpus deſignat. Nam ſicut corpus diuiſibile, ita quaternarius, & ſicut anima indiuiſibilis, ita ternarius. Et quaternarius corpus deſignat propter quattuor elementa: ternarius animam propter tres virtutes, vnde dicitur: O terq. quaterq. beati, ideſt in anima & corpore, & ſicut vnitas præcedit ternarium, ita anima vires ſuas. Vnitas in ternarium, multiplicata ter tota reperitur, ſic anima in ſuis potentijs eſt tota, & in qualibet. Prima progreſſio vnitatis ad ternarium, ſecunda ternarij ad nouenarium, & ſignificat acceſſum animæ ad corpus, Tertia progreſſio eſt ternarij ad viginti ſeptem, & fiunt octoginta, & vnum. Per octoginta vi-

Creatura mutationi ſubiecta propter tria.

Æternitas.

Homines cur minus modo viuant, quàm in principio mundi.

Gen. 3. b

Æneid. 1.

ta vita hominis designatur, vnde hic dicitur: *Amplius eorum labor, & dolor*. Et sicut vltima octoginta crescit vnitas, ita postquam homo tantum vixit, anima egreditur de corpore, & reuertitur ad primum statum. *Repleti sumus mane*. Verbum plenitudinis notat stolam corporis, & animæ, aliter non esset, nisi esset in vtroque beatitudo. Æternitatem, vnde: In sæcula sæculorum laudabunt te. Satietatem, vnde hoc: Satiabor, cum apparuerit gloria tua, vnde hoc: Erit Deus omnia in omnibus, aliter non esset plenitudo, nisi ista omnia concurrerent. *Sit splendor*. Est triplex vnitas, nefanda, misera, beata. Prima peccatum, quod est in cogitatione, locutione, & opere. Secunda, homo: Nam vestigium Trinitatis relucet in homine. Nam memoria Patri, intellectu Filio, dilectione Spiritu sancto est simul. Tertia trinitas est Deus. Sed trinitas misera, scilicet homo, cecidit a trinitate beata, scilicet Deo, per trinitatem nefandam, scilicet peccatum.

Plenitudinis verbũ. Pſ. 83. b Pſ. 16. c Vnitas triplex.

PSALMVS DAVID XC.

QVi habitat in adiutorio Altissimi.] Est mutatio claritatis, secunda miraculi, tertia humilitatis. Prima Adæ, secunda Simonis Magi, tertia hominis boni. *Liberauit me de laqueo venantium*. Piscator semper in bono, venator semper in malo. Quandoque tamen in bono, vnde hoc: Venabuntur eos in monte & colle. Diabolus dicitur venator, propter tria: quia insidias ponit, vnde hoc: Circuit, tamquam leo, quærens, quem deuoret: laqueos ponit, vnde hoc: Iuxta iter scandalum posuerunt mihi: quia sanguinem fundit, vnde dicitur: Homicida ab initio: *Et a verbo aspero*. Est verbum asperum, hoc scilicet: Surgite, qui tacetis in sepulchris. Est asperius, hoc scilicet: Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Est asperrimum, hoc scilicet: Ite maledicti in ignem æternum. Nota: Ecclesia hic conqueritur de quattuor, quæ concutiunt latera eius. Prima pestis est violentia persecutorum, quando in prima Ecclesia fiebat strages martyrum. Sed hæc pestis victa est per patientiam, vnde dicitur: *Non timebis a timore nocturno*. Tunc vere fuit nox infidelitatis. Secunda pestis, in aperta fraude hæreticorum, quando diuersis dogmatibus afflixerunt Ecclesiam. Sed ab hæresi secura est Ecclesia, quam

Mutatio triplex. Piscator, & venator qd. Heb. 16. c 1. Pet. 5. c Pſ. 139. b Io. 8. f. Verbũ triplex. Mat. 25. d Ibidem. Ecclesiæ quadruplex persecutio.

quam vincit prudentia, vnde dicitur: *A sagitta volante in die*. Et bene dicitur, a sagitta volante in die. Nam a nobis recesserunt, & se in altum extulerunt gloriæ cupidi. Tertia est in moribus domesticorum, de qua dicitur: *A negocio per ambulante in tenebris*. Hypocritæ bene ambulant in tenebris. Nam abscondunt quod est, & mentiuntur, quod non est. Quarta pestis est in elatione principum, quæ fit suggestione dæmonum. Cum se extollunt mali principes supra omne, quod dicitur, vel colitur Deus, & hoc faciunt suggestione dæmonum, quod vocatur dæmonium meridianum. Prima pestis amara valde in nece martyrum: secunda amarior in conflictu hæreticorum: tertia nunc amarissima in moribus domesticorum: quarta in elatione principum. *Scuto circumdabit te*. Hic dicitur, quòd Christus est leo: nam est leo vincens, & victurus: diabolus, leo victus, & vincendus. De primo dicitur: Vicit leo de tribu Iuda: De secundo, se victuro: Erunt reliquiæ Iacob, quasi leo in iumentis siluarum, & sicut catulus leonis in medio pardorum. De tertio, leo in saltu rugit, sed non inuenit prædam. De quarto, catulus habitans in abditis. Primus habitat in spelunca beata, & immortali. Secundus in spelunca beata, & mortali. Spelunca prioris est in terra viuentium, scilicet in patria. Spelunca secundi est in terra mortalium, scilicet in præsenti. Spelunca tertij est in terra mortuorum. Spelunca quarti est in terra morientium, Primus est Christus: secundus Christianus: tertius Antichristus: quartus Antichristianus. Sicut enim a Christo Christianus, ita ab Antichristo, Antichristianus, scilicet malus. Christus natus est, vt homo, passus vt vitulus, resurrexit vt leo, ascendit vt aquila. Et hæ sunt proprietates animalium, quæ Christo possunt adaptari. Etiam homo perfectus: homo est ratione: vitulus, in sacrificij oblatione, scilicet dum se Deo offert: leo in fortitudine, vt sit fortis contra aduersa: Aquila in contemplatione. Talia ergo nomina mystice Deo, moraliter homini perfecto possunt assignari. *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, scilicet carni Christi post resurrectionem. Nam in præsenti triplex malum in homine ex occasione superueniente, & quodam modo exterius, vt in Iob. Quia in genere humano dicitur fuisse vulnus, liuor, plaga tumens: sic defectu humanæ naturæ tres persecutiones surgunt in homine, quasi

Hypocritæ in tenebris ambulant.

Apoc. 5.b
Mich. 5.b
Amos. 3.a
Iob.9.b 4.a

quasi ab initio, scilicet languor capitis, dolor infirmi corporis, mæror cordis. Languor capitis, debilitas liberi arbitrij ad bonum. Infirmitas corporis, inquietudo desiderij ad malum: quia difficile cessare, malum desiderare, mæror cordis. *Quoniam in me sperauit liberabo eum.* Etiam ab omni defectu, qui est in homine triplex. Sicut dicitur in Iob: A vertice capitis vsque ad plantam non est in eo sanitas. In humano corpore summum locum tenet caput, pes imum, medium cor. Caput liberum arbitrium: cor consilium: pes carnale desiderium. Caput corpori, liberum arbitrium præest affectu in cor, scilicet consilium in secreto, quia sapientia trahitur de occulto. In imo iacet pes, quia carnalis concupiscentia, quamdiu adhæsit pauimento anima mea.

Iob. 2 b

Iob 28. c

PSALMVS DAVID XCI.

Confessio duplex.

B*Onum est confiteri Domino.*] Duplex est confessio, alia criminis, alia laudis. Prima est conuersio peccatoris. Secunda glorificatio Creatoris. In detestatione mali, prima. In exaltatione boni, secunda. Primam parit timor, secundam amor. *Bonum est confiteri Domino.* Quoniam mitis est, & *Psallere nomini tuo.* quoniam suauis est. Hic etiam quattuor notantur, exaltatio mentis, vnde dicitur: *Cum cantico.* Mortificatio carnis, vnde *Cithara.* Spiritus viuificationis, sicut hic exponitur, vnde: *In Psalterio.* Obseruantia legis, vnde: *Decachordo.* Qui hæc quattuor habet, bene Deo confitetur. *Bonum est confiteri Domino.* Sabbatum interpretatur requies, vel septem, vel iuramentum. Est sabbatum, in quo Dominus legitur requieuisse. Est sabbatum, quod Iudæis seruare præcipitur. Est sabbatum, quod in iustificatione nobis datur. Sabbatum, quod in remissione nobis permittitur. Sabbatum temporis continet prima duo. Sabbatum mentis tertium. Sabbatum æternitatis est quartum. Nota, quòd in sex diebus operatus est Deus, & in septimo requieuit. Figurat, quòd Christus in septimana pænosa, sex diebus laborauit, & in septimo die, scilicet in sabbato vtrumque figurat, quia nos per sex ætates laboramus, & in septima requiescimus. Nota: Est quies conscientiæ, est quies simplicis gloriæ, est quies glorificationis compositæ: prima est quies, secunda est requies, tertia

Sabbatum.

Sabbatum.

Quies multiplex.

tertia conquies. Nam sic dicuntur quiescere, requiescere, conquiescere. Prima in præsenti, post mortem: secunda, ad diem iudicij: tertia, in vtraque gloria post iudicium. De secunda dicitur: Requiem æternam dona eis Domine: Et hoc: Ammodo iam dicit spiritus, vt requiescant a laboribus suis. De tertia dicitur, quòd tunc Sancti conquiescent, quia simul erunt, & loco, & anima. Prima recipit perturbationem: non secunda, vel tertia. Tria sunt, quæ fastidium generant. Inanitas, vnde hoc: Oculi nostri nisi vana, & inania. Infirmitas, vnde hoc: Omnem escam abominata est anima eius. Et cibi asperitas, vnde cum Dominus dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, *& cetera*. Discipuli dixerunt: Durus est hic sermo. Turpitudo animæ, deformitas est corporis: continentia a vitijs: abstinentia a cibis, tamen vnum quandoque pro alio ponitur. Tres sunt species temperantiæ, continentia, eleemosyna, modestia, vnde hoc: Vir insipiens non cognoscet, *& cetera*. Genus humanum stultum potest dici. Quia in homine triplex est vitium, triplex peccatum: sed contra hoc triplex remedium. Tria vitia sunt, impotentia, ignorantia, concupiscentia: peccata alia ex infirmitate, alia ex errore, alia ex voluntate contrahimus. Sed triplex remedium, in diuinis institutionibus, in diuinis comminationibus, in diuinis promissionibus. *Cum exorti fuerint*. Hic dicitur præsens tempus, hiems: tum dicitur hiems, tempus ante legem, scilicet sterile. In lege æstas, tempus floridum: quia lex promittebat, promittendo, fructum non dabat. In tempore gratiæ, scilicet modo, tempus fructiferum, scilicet Autumnus, & ibi collegerunt, scilicet viuentes fructus. *Et dispergentur*. Iniquitas habet tres species: suggestionem, voluntatem, consuetudinem. Tres sunt species peccati, scilicet in verbo, in opere, & consuetudine. Vnde iniquitas ad animam, peccatum ad corpus refertur, tamen vnum pro alio ponitur. *Iustus vt palma florebit*. Iustus dicitur palma, hac similitudine: nam habet asperam radicem: Sic sancti, vnde hoc: Propter te morte afficimur tota die. Extensa in altum: sic sancti, vnde hoc: Altum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Et habet pulchrum corticem, vnde hic: *Iustus vt palma florebit*. Et quanto plus premitur inferius, tanto magis fructificat: sic sancti, vnde hic: Cum tribulor,

Apo. 14.c

Ps. 106.b

Io. 6.f

Ibidem.

Temperantiæ species tres.

Psal. 91.b

Genus humanũ stultum.

Vitiũ tripl.

Iniquitatis species tres.

Iustus palma dicitur.

Hier. 17. b

2. Cor. 12. c

lor, potens sum, scilicet in corpore, & in parte inferiori: & plantata nouiter non fert fructum: sic iustus: Nam non remunerabitur, nisi in centesimo anno, scilicet post iudicium.

PSALMVS DAVID XCII.

DOminus regnauit.] Leguntur viginti duo opera Domini in creatione: Iuxta hunc numerum in Hebræo sunt viginti duo elementa. Nota: sex dies in creatione leguntur habuisse vesperam. Nam ibi dictum est: Factum est vespere, & mane dies sextus. Hoc autem non est dictum die septima, ad significandum, quod septima ætas non est habitura vesperam, & finem, vnde: In festo animarum non cantamus vesperas, ad significādum, quòd vita eorum non est habitura finem, qui dicitur vespera. *Decorem indutus est.* Est decor diuinitatis, est decor humanitatis. Humanitatis: alius corporis, alius animæ, alius resurrectionis. De primo hoc: Tamquā sponsus procedens de thalamo suo. De secundo hic. De tertio ibi: Resplenduerunt, sicut nix vestimenta eius. *Parata est sedes tua.* Sedes dicitur tum secundum diuinitatem, tum secundum humanitatem. Sedes Dei secundum diuinitatem, dupliciter, scilicet æqualitatis, & anima fidelis. Iuxta primum, dicitur sedere ad dexteram Patris, quia ei æqualis. Iuxta secundum, dicitur quòd sedes Dei est anima iusti. Sedes humanitatis dupliciter. Nam secundum quòd homo stat, sedet ad dexteram Patris, idest secundum quòd homo habet potiora Patris, & iudiciariam potestatem: nam secundum quòd homo, in forma serui iudicabit. Est plenitudo cumulationis, vnde hoc: Plenum gratiæ, & veritatis. Est plenitudo perfectionis, vnde hoc: Aue Maria gratia plena. Et hoc: Stephanus plenus gratia. Est plenitudo sufficientiæ, vnde hoc: Plenitudo legis dilectio. Est plenitudo numerositatis, vnde hoc: Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Domini, omnino non timuit. *Eleuauerunt flumina Domine.* Flumen multipliciter dicitur in scriptura. Quandoque Spiritus sanctus, vnde Iob de hypocrita: Non videat riuulos fluminis eius, per flumen Spiritus sanctus, per riuulos dona eius. Quandoque prædicatores, vnde Salomon: Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Quia ad Deum, a quo missi sunt,

Marginalia: *Gen. 1. d* — Decor diuinitatis, & humanitatis. — *Psal. 18. a* — *Mat. 17. a* — *Ioan. 1. b* — *Luc. 1. c* — *Act. 6. c* — *Rom. 13. c* — Flumē multipliciter. — *Iob 20. c* — *Eccls. 1. a*

ſunt, redeunt, vt eius auxilio prędicēt. Quandoque actiones huius ſæculi, vnde Iſaias: Denuda turpitudinē tuam. Diſcoperi humerum, reuela cruræ, tranſi flumina. Quādoque dona Spiritus ſancti, vnde: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Dicta ſponſi commendātur a fidelitate, vnde: *Teſtimonia*. A dicentis auctoritate, vnde: *Tua*. A certitudine, vnde: *Credibilia facta ſunt nimis*. *Iſa.47. a* *Ioan.7. f*

In titulum Pſalmi ſequentis.

Pſalmus Dauid quarta ſabbati. Nota: Homo factus eſt ſexta feria, luna quarta. Et homo quando incœpit eſſe, computauit lunam primam, quādo iam erat tertia, & ideo nos illum ordinem obſeruantes, computamus lunam primam, quando iam eſt tertia, quod non faciunt Iudæi. Nota: quarta feria creata ſunt ſol & luna, & ita Eccleſia illuminata. Inde quatuor tempora quarta feria incipimus ſemper, & quarta feria quadrageſimam incipimus ſemper. Nos debemus Deo offerre primitias temporum, ideſt quattuor tempora: & decimam dierum, ideſt quadrageſimam. Quare potius decimam damus, quàm nonam, vel vndecimam? quia decimus ordo cecidit Angelorum, qui debet hominibus reſtaurari.

Quarta feria cur incipimus quadrageſimā, & quatuor tempora. Cur decimā ſoluimus, & nō nonā, vel vndecimam.

PSALMVS DAVID XCIII.

DEus vltionum Dominus.] Multæ ſunt vltiones Dei: Nam quandoque punit peccatores in præſenti, vnde: Tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ: & ita in ſpiritualibus. Quandoque in temporalibus, de quorum amiſſione dolent, vnde dicent: Quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Puniet in anima, & corpore, vnde hoc: Duplici contritione contere eos. Sancti dicuntur lumen, ratione illuminationis, quia illuminant Eccleſiam, ſicut lux mundum. Ratione ordinis, quia cum ordine faciunt quidquid faciunt, ſicut Sol. Ratione habitationis cæleſtis, quia eorum conuerſatio in cælis eſt. Ratione perſeuerantiæ. Eſt infirmitas pœnæ, vnde Apoſtolus: Quando enim infirmor, tunc fortior ſum, & potens. Eſt infirmitas culpæ, vnde hoc: Qui infirmus eſt, olus manducet. Nam ſine Cerere & Baccho friget Venus. Eſt infirmitas impatientiæ,

Vltiones Dei. *Rom. 1. e* *Sap. 5. b* *Hier.17.c* Sancti cur lumen dicantur. *Phil. 3. d* *2.Cor.12. c* *Rō. 14. a* *Ter. in Eun. act.4. ſcen.5.*

tientiæ, contra quos est hic psalmus. *Deus vltionum Dominus.* [*Qui recto sunt corde.* Nota sex differentias, tres bonorum, & tres malorum. Hæ sunt bonorum, Deus facit suos pie velle, quod ipse vult: & facit suos pie nolle, quod ipse non vult. Vt ego nolo, & pie, patrem meum mori: & tamen pie Deus hoc vult, & suos facit pie velle, quod ipse non vult, vt facit iustum pie velle, patrem suum mori, & tamen hoc Deus non vult & pie. Hæ sunt malorum: Deus permittit impios velle, quod ipse pie vult, vt malus impie vult patrem suum mori, quia ei beneficium suum contulit pater, sed Deus pie vult eum mori. Permittit malos impie velle, quod ipse non vult, vt malus impie vult patrem suum mori, quia ei beneficium suum contulit pater, sed Deus hoc non vult. Permittit impios impie nolle, quod ipse vult, vt malus impie vult patrem suum non mori, quod tamen Deus pie vult, scilicet eum mori. Nota: Iudæi impie volebant Christum mori, quod Deus pie noluit: sed qui habet rectum cor, pie vult quod Deus. Nota: Christus habuit infinitatem mouentem angustias non mouentes illecebras. Nota: Necessitas, alia coactionis, alia opportunitatis, alia conditionis. Necessitas conditionis est, alia libera voluntate, vt hic: Qui voluntarie intrat claustrum, post ex necessitate tenetur ire ad matutinas ex causa præcedente, scilicet ex pacto. Necessitas ergo opportunitatis, & conditionis ex libera voluntate non ex causa præcedente, vel coactionis fuit in Christo. *Si dicebam, motus est pes meus.* A multis tribulationibus, & infirmitatibus liberabit nos Dominus. Nam Christus missus est, scilicet, vt pius pastor, vt quod erat confractum, solidaret: & quod erat debile confortaret, scilicet liberum arbitrium, quod olim supra se videns infra se ruit, & se ferre non valens, se in se a se oppressit, & confregit a se confractum. Per hoc debilitatum in se, surgere omnino non potuit per se: Christus ergo confractum consolidauit, sed quia nondum omnino pingue est, donec semel cum nonagintanouem in pascuis pinguibus collocetur. In sinu suo fetas ipse portabat. *Numquid adhæret tibi,* & cetera. Naturalem ordinem quærendi nō prosequitur. Primum enim de omni re inuestigare oportet, cur sit: quid sit: post, quale sit: tertio, ad quid sit. De natura, forma, & vsu, vnde physici tres naturales esse disciplinas inuenerunt, physicam,

Necessitas triplex.

Eze. 34. a

Luc. 15. a

cam, logicam, ethicam, ſcilicet naturalem, rationalem, moralem.

PSALMVS DAVID XCIIII.

VEnite exultemus Domino.] *Venite*, fide: *Exultemus*, opere: *Iubilemus*, mentis hilaritate. Cui? Patri, vnde dicit: *Domino*. Vnde alibi dicetur: Dominus, vt hic: Dixit Dominus ad me, *& cetera*. Filio, vnde dicit: *Salutari*. *Pſal. 2. b*
Quia ſalutem in opere noſtro geſſit. Spiritui ſancto, vnde dicit: *Noſtro*, quia noſter eſt, & nobis datus eſt in arcam futuræ gloriæ. Et ita Deus trinus trino ſacrificio honoratur. Nota: totus hic pſalmus de vocatione Iudæorum eſt: Sed quia nondum conuerſi ſunt, ideo ſingulis noctibus repetitur in inuitatorio, quia vocamus Iudæos, vt conuertantur, ſed quia Epiphania tota eſt de vocatione gentium, ſcilicet quomodo reges vocati, & non de vocatione Iudæorum agitur, ideo iſte pſalmus tacetur in inuitatorio: ſed quia Iudæi in ſexta ætate conuertentur, ſcilicet in fine mundi, quando ſcilicet manus Moyſi ad ſinum. Ideo in ſexto loco in matutinis illius feſti cantatur, vel ideo hic pſalmus in inuitatorio illius feſti tacetur, quod illud feſtu eſt de vocatione gentium, quæ non ſunt vocatæ ad fidem, ſcilicet laborioſe. Non enim tot miracula facta ſunt in vocatione gentium, ac Iudæorum, vnde Dominus: Populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi. Ideo in illo feſto tacetur. *Et oues manus eius*. Populus fidelis dicitur ouis, propter tria, propter fecunditatem, patientiam, innocentiam. Hæ ſunt proprietates ouis. De primo: Oues eorum fetoſæ, *& cetera*. De alijs duobus: Sicut ouis coram tondente ſe obmutuit. *Nolite obdurare corda veſtra*. Homo, Deus, diabolus obdurat hominem. Homo propter infidelitatem, vt hic. Deus, per gratiæ non appoſitionem, vel ſubtractionem, vnde Apoſtolus: Deus quem vult obdurat, & cuius vult miſeretur, vnde hoc: Obduratum eſt cor Pharaonis. Diabolus per iniquitatem, vnde hic: *Et iſti non cognouerunt vias meas*. Via Chriſtus, vnde Iob: Deus intelligit viam eius, & nouit locum eius. Via humanitas, locus, diuinitas. Eſt via, ſpiritualis aditus cordis, vnde hoc: Ego vox clamantis in deſerto: Eſt via iter rectitudinis, vnde Iob: Si declinauit greſſus meus a via. Eſt via latitudo proſperi-

[Margin notes: Pſalmus, Venite exultemus, quare in ſingulis noctibus repetitur i inuitatorio. In Epiphania cur non dicatur inuitatorium. — *Pſal. 17. d* — Populus fidelis, ouis. — *Pſ. 143. d* — *Iſa. 53. b* — *Rom. 9. d* — *Exo. 7. b* — *Iob 28. d* — *Mat. 3. a* — *Mar. 1. a* — *Luc. 3. a* — *Iob 31. a*]

Mat.7. b prosperitatis, vnde hoc: Est spatiosa via, quæ ducit ad
Exo.49. c mortem, vnde Iacob: Fiat Dan coluber in via. Est via, san-
Mat.7. b ctitas conuersationis, vnde hoc: Arta est via, quæ ducit ad vitam.

PSALMVS DAVID XCV.

Terra. *Cantate Domino canticum nouum: cantate Domino omnis terra.*] Hoc nomen terra, quandoque significat
Psal.26.d patriam, vnde hoc: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Quandoque Ecclesiam militantem, vnde: Germinet terra herbam virentem. Quandoque synagogam,
Gen.1. b vnde hoc: Terra, de qua oriebatur, panis in loco suo sub-
Iob 28. a uersa est. Quandoque Gentilitatem, vnde Iob: Quis dedit
Iob 38. c vehementissimo imbri cursum, vt impleret inuiam, & desolatam terram? Quandoque animam iustam, vnde Iob:
Iob 38. a Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? Quandoque
Mat.10.b animam peccatricem, vnde in Euangelio: Ignem veni mittere in terram. Quandoque carnem hominis, vnde
Iob 39. c Iob: Vngula terram fodit, idest districta abstinentia carnem domat. Quandoque quemlibet peccatorem, vnde
Gen.3. d hoc: Terra es, & in terram ibis. Quandoque plebem sub-
Iob 31. d iectam, vnde Iob: Si aduersum me terra mea clamat. Quandoque Christi humanitatem, vnde hoc: Altare de terra facietis mihi. Quandoque locum pœnalem, scilicet
Iob 10. d infernum, vnde Iob: Dimitte me, vt plangam paululum dolorem meum, *& cetera*. Quandoque Christi carnem,
Iob 9. c vnde Iob: Terra tradita est in manu impij. Quandoque terrenam actionem, vnde hoc: Descende, sede in puluere filia Sion Babylonis, sede in terra. *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, terribilis es super omnes Deos.* Hic commendat Christum a potentia, vnde dicit: *Magnus Dominus*. A bonitate, quando dicit: *Laudabilis*. Ab ad-
In, præpositio variam habet significationem. miratione, vnde: *Terribilis*. *Introite in atria eius*. In, quandoque notat intentionem, vnde hoc: Dominus intendit mihi, idest valde intendit mihi. Quandoque attractio-
Psal.10.a nem, vnde: Peccatores intenderunt arcum, idest ad se tenderunt scripturam. Quandoque negationem, vnde hoc: Spiritus Sanctus ingenitus, idest non genitus. Quandoque notat positionē, vt cum dicitur: Pater est ingenitus. Quan-
Psal.4. a doque aliquid interius, vnde hoc: Cum inuocarem, exaudiuit

diuit me Deus iustitiæ meæ. *Iudicabit orbem terræ in æquitate*. Hic dicitur, quòd huius nominis Adam sunt hæ quattuor litteræ græcæ, scilicet α, δ, α, μ: Et sic intelligitur crux Christi. Nam primam litteram habet in principio oriens, in græco scilicet ἀνατολή. Secundam occidens, scilicet δύσις. Tertiam Aquilo, scilicet ἄρκτος. Quartam Meridies, scilicet μεσημβρία. Et nota, quòd non in primo ponit Orientem post Meridiem, sed post Occidentem, vt ponendo opposita, notet crucem. Et nota, quòd hoc dicitur: quòd δύσις significat Occidentem, sed solet dici, quòd paradisus dicitur quasi iuxta Orientem: forte iuxta gloriam Dei dicitur: δόξα enim gloria dicitur, non ergo a δύσις, sed a δόξα componitur.

PSALMVS DAVID XCVI.

Dominus regnauit: exultet terra. [*Ignis ante ipsum præcedet*. Est ignis corporalis. Est ignis spiritualis. Corporalis triplex, peremptorius, purgatorius, emendatorius, scilicet, qui comburet terram, & tantum ascendet, quantum aqua diluuij. Spiritualis duplex, alius inuidiæ, alius amoris. De vtroque hic exponitur. De secundo: Ignem veni mittere in terram. Nota: Quidam ignis cruciat, & purgat, vt consolatorius, scilicet Spiritus sanctus: *Illuxerunt fulgura eius*. Miracula Dei dicuntur fulgura, quia illuminant, vnde hoc: Si mihi non vultis credere, operibus credite. Opera mea me manifestant. Et quia terrent, vnde Apostoli in die Pentecostes territi dixerunt: Quid faciemus? Et Petrus: Vnusquisque vestrum baptizetur. Et quia interius mouent, vnde Ioelis: Dabo Prodigia in cælo sursum, & signa in terra deorsum. *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini*. Hic ostendit superbiam, vnde dicit: *Montes*. Instabilitatem, vnde: *Sicut cera fluxerunt*. *Fragilitatem, vnde: Terra*. Fragilitatis vniuersitatem, vnde: *Omnis*. *Iubilate Deo omnis terra*. Hic notat laudis ineffabilitatem, vnde: *Iubilate*. Eam Deo oblatam, vnde: *Deo*. Laudantium vniuersitatem, vnde: *Omnis terra*. Quæ laus consistit in tribus, in mente, vnde: *Exultate*. In verbo, vnde: *Cantate*. In opere vnde: *Psallite*.

Ignis duplex.

Mat.10.d

Miracula Dei dicuntur fulgura.

Ioã.10.g

Act.2.f

Act.2.e.

PSAL-

PSALMVS DAVID XCVII.

Dextera. *CAntate Domino Canticum nouum: quia mirabilia fecit. Saluauit sibi dextera eius.*] Dextera nos protegit, defendit, & facit, id est operatur. Et hac similitudine filius dicitur dextera. Nam nos protegit, vnde hoc: Et dextera tua nos protegit. Defendit in expugnando hostem, vn-
Ps. 117. c de hoc: Dextera Domini fecit virtutem. Et facit: nam per filium operatur omnia Deus Pater. *Psallite Domino in*
Cithara. *cithara*. In cithara duo sunt, inferius concauum, superius solidum. Intra hæc tenduntur chordæ, quibus claui deorsum tenduntur, quibusdam sursum trahentibus ad superiores clauos plectrum torquet, ad inferiores clauos chordæ digitis percussæ resonant. Moraliter. Duo ligna sunt, duæ cruces. Inferius lignum, crux carnis. Superius, crux mentis, compassio in mente. Inferius lignum solidum non est, quia omne, quod in carne dolet, si conscientiæ bonæ gaudium tollitur, foris speciem habet doloris, sed intus veritatem non habet, & ideo concauum est. Superius lignum solidum est, quia dolor mentis ad intima penetrans, monstrari potest, fingi non potest. Chorda est corpus, quod tenditur, & maceratur inter pœnam carnis, & dolorem mentis: inferior clauus, est timor: superior est, amor. Quia timore caro figitur, amore animus vulneratur: ille, ne ad mala moueatur: iste, vt ad bona sensificetur. Plectrum est ergo, quod affectum chordis appendens ad se trahit, & ad superiora ire facit. Chorda siccatur & tenditur, vt sonum reddat: caro hominis a malo mundatur, post in bono excitatur. Ibi est siccata, hic tensa. Siccatur per abstinentiam, tensa est per patientiam: inferiores claui rotundi sunt, superiores solidi. Quia timor circumspectus de-
Beda de schema. bet esse amor perfectus. Homœoptoton est quando diuersa verba proximaliter sibi cadunt. *Cantate, exultate, &*
Malleus. *psallite. In tubis ductilibus*. Malleus significat diabolum,
Hier. 50. d vnde hoc: Contritus est malleus vniuersæ terræ, scilicet diabolus: hic est malleus, qui non auditus in templo Salomonis. Malleus significat prædicationem: nec malleus auditur hic in templo Salomonis post hanc vitam. Sed modo lapides sunt inter malleum, & incudinem, scilicet Sancti inter tentationes, & tribulationes. Et modo sonat alius

malleus

malleus, prædicator scilicet, nunc Pilatus, idest malleator Christianus, scilicet populus, qui domat feras gentes: dat corpus Domini Ioseph, idest viaticum petentibus. Sancti dicuntur laminæ aureæ, quia laminæ tunduntur, & tunsionibus extenduntur: Sic sancti in persecutione proficiunt, vnde hoc: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, *& cetera*. Et sicut laminæ purgantur, sic sancti purgantur, vnde hoc: Ad Dominum, cum tribularer, clamaui. *Moueatur mare, & plenitudo eius*. Lex dicitur amara propter tria, propter vindictam, vnde hoc: Bestia, quæ tetigerit montem, lapidabitur. Et propter præceptorum multitudinem, vnde hoc: Hoc est onus, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuerunt. Et propter obscuritatem, vnde hoc: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Mare quandoque designat præsens sæculum. Quandoque populum gentium. Quandoque inquietudinem sæcularium hominum. Quandoque cor humanum. Quandoque diuinum eloquium. Quandoque prædicationem sanctorum. De primo: Si voluerit nubes extendere, cardines maris operient mare. De secundo: Transferentur montes in cor maris, idest Apostoli, relictis Iudæis, prædicabunt gentibus. De tertio dicit Iob: Vbi posset inueniri sapientia? & mare loquitur: non est mecum. De quarto Dominus ad Iob: Quis conclusit ostijs mare? De quinto: Omnia flumina intrant in mare: inde reuertuntur, vt iterum fluant.

Ps. 28.a *Ps. 119.a* Lex amara ppter tria. *Exo. 19.b* *Heb. 12.e* *Act. 15.e* *Psal. 17.b* Mare. *Ps. 45. a* *Iob 29.c* *Iob. 38.a* *Eccles. 1. a*

PSALMVS DAVID XCVIII.

DOminus regnauit, irascantur populi.] Prophetæ sub figura vel velamine loquebantur triplici de causa: Propter rei immensitatem, quia promittebant rem magnam, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et propter audientium indignitatem: quia non debemus Thesauros domus Domini exponere Babylonijs: Propter exercitationem: quia si omnia essent leuia, parui penderemus. Nam: In labore, & sudore vesceris pane tuo. Hic duo notantur præconia, & duæ admonitiones Primum præconium, ibi: *Tu parasti directiones*. Prima admonitio. *Exaltate Dominum*. Secundum præconium, ibi: *Moyses & Aaron*. Secunda admonitio, ibi: *Exaltate Dominum Deum*. Nota, dicit: *Irascan-*

Prophetæ quare sub figura loquũtur. *1. Cor. 2. b* *Gen. 3. d*

scantur populi. Quia optando, sed non optat, quòd populi irascantur contra Sanctos vel Christum, sed optat pro sequenti, antecedens, propter fructum, qui inde secutus est. Ex persecutione enim tyrannorum, secuta est passio martyrum, quod fuit bonum, Ponit antecedens pro consequenti: & optat antecedens gratia sequentis. *In columna nubis*. Quot modis accipitur, alibi dictum est. *Loquebatur ad eos*, Dei ad nos loqui, est suum secretum nobis aperire; ad Deum loqui nos, est ad eum promptis desiderijs inhiare. Deum hominem interrogare, est in cospectu eius, scilicet Dei, nescientem cognoscere. Hominem Deum interrogare, est se nescientem, & hominem ignorantem manifestare,

PSALMVS DAVID XCIX.

Confessio. IVbilate Deo omnis terra. Seruite Domino in lætitia. Psalmus in confessione, Confessio, alia laudis, alia peccati. Confessio laudis, alia de bona æterno, vt de Deo; alia de bono perpetuo. Nam laudandus est Deus, qui dat vitam æternam, Alia de bono temporali. Nam laudandus est Deus, qui dat temporalia: Confessio peccati, alia est in gemitu, alia in singultu, alia in fletu. Gemitus in pectore, singultus, in gutture, fletus in ore. Et nota a confessione laudis dicuntur Sancti confessores, non a confessione peccati. *Introite portas eius in confessione*. Portæ nomine quandoque Christus, vnde hoc; Contereutur in porta. Quandoque Apostoli, in Apocalypsi duodecim portę describuntur. Quandoque dies Iudicij: Nã sicut porta vrbis aditus, ita aditus diei iudicij. Conterentur in porta. Quandoque bona actio. Vnde Iob: Quando procedebam ad portam ciuitatis. Quandoque exitus ab hac vita, vnde Ezechiel, qui dixit de viro, qui ei apparuit: Stabat autem in porta. Nam qui in porta est, partim intus, partim foris est. Quandoque mali doctores vnde Dominus ad Iob: Portas vultus eius quis aperiet? Nam per malos doctores mali intrant in infernum, vt boni per bonos doctores in paradisum, Quandoque actionem, siue bonam, siue malam; vnde hoc: Qui exaltas me de portis mortis, & collocas me in portis filiæ Sion.

Marginalia: Sancti Confessores vnde. — *Iob. 5. a* — *Apo. 21. d* — *Iob. 29. b* — *Eze. 40. c* — *Iob. 41. a* — *Ps. 9. e*

PSALMVS DAVID C.

MIsericordiam, & iudicium. Hic psalmus est centesimus, & docet perfectionem. Nam in manuali computo quando incæpimus computare centum, transimus ad dexteram, per quam significatur vita æterna, vel perfectio. Vnde, ad probandum, quòd habet centum annos, dicitur: Iam dextera computat annos: & debet incipere ab arce per omnes articulos manus. In hoc psalmo describitur vir perfectus: in quo psalmo reperies perfectionem, vnde hoc: *Quando venies ad me*. Eiusdem amplificationem, ibi: *Perambulabam*. Mali vitationem, ibi: *Non proponebam*, & ibi: *Non adhæsit*. Primorum motuum deletionem, vnde: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ*. Qui hæc quattuor tenet, perfectus est. *Perambulabam, in innocentia cordis mei in medio domus meæ*. Innocentia debet esse in ingressu, vt in eo, qui potest peccare, & non vult, vnde hoc: Qui potuit transgredi, & non est transgressus. Et in progressu, vnde hoc: Quando quis habet occasionem peccandi, & non vult ei dare effectum, & cum Christus eligeretur in regem, noluit, ne daret alijs occasionem peccandi. Et in egressu, scilicet consummatione, vt quando prouocat ad peccandum, & non peccat, vt hic: Qui te percusserit in vnam maxillam, præbe ei & aliam. *Domus meæ*. Ad hoc, quòd aliquis quiescat in domo, hæc tria sunt necessaria: quòd intus sit munda, & quòd hostium sit clausum, & quòd intus habeat omnia necessaria. Sic in domo mentis nostræ non quiescet homo, nisi mundetur & ornetur, vnde hoc: Adorna thalamum tuum, *& cetera*. & nisi ostium sit clausum, vnde hoc: Intra in cubicula tua, & claude hostia super te. Non ne Isboseth mortuus est? quia ostiaria ancilla non bene seruauit ostia: vir & femina sit in custodia mentis tuæ. Ratio, non sensualitas. Et nisi intus habeat necessaria, scilicet Deum cum charitate, vnde hoc: Habe charitatem, & fac quidquid vis: timenti Deum nihil deest. Nota: Tres partes innocentiæ, prima est cum malis consortium non habere. Secunda est non malis consentire. Tertia est cum iustis partem habere. Stillicidium est peccatum, quod prouenit aliunde, vt alterius suggestione fumus: quod prouenit ex pro-

[Margin: Innocétia. 1 — Eccli. 31. b 2 — 3 — Mat. 5. f Luc. 6. d — Isa. 25. d 2. Reg. 4. a. b. c — Innocétiæ. partes.]

pria voluntate, quia non aliunde. Mala vxor, quæ peruenit ex carne. Hæc tria expellunt hominem a domicilio
Fumus. mentis suæ. Hic fumus in malo accipitur. Fumus propter tres proprietates, quas habet, significat sanctum, vel maxime virgines. Fumus enim est ætherei coloris, & cito transiens & tenuis. Per æthereum colorem notatur desiderium Virginis in cælestibus. Per transitum, festinus motuum defectus. Per tenuitatem scilicet, exilitas, humilitas, & simplicitas rectæ intentionis, macilentia, castitate carnis, & bene congruit. In tenuitate enim hæc tria sunt, scilicet, exilitas, simplicitas, macilentia, vnde de beata
Cant. 3. b Virgine dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi?

PSALMVS DAVID CI.

Triplex vnio Ecclesiæ cum capite. DOmine exaudi orationem meam.] Triplex vnio capitis, & corporis, scilicet Ecclesiæ, in voce, in carne, in hereditatis participatione. De primo: Verba delictorum
Ps. 21. a meorum longe salute mea. Hoc caput de se in persona
Isa. 7. c membrorum. De secundo: Nam dicitur Emmanuel, idest nobiscum Deus, scilicet nobiscum humanatus. De tertio:
Rom. 8. c Nos sumus heredes Dei, coheredes autem Christi. Anxie-
Luc. 22. e tatem Christus habuit in carne, vnde hoc: Factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terra. In ani-
Mat. 26. d ma, vnde hoc: Tristis est anima mea. In crucifixoribus, vnde pro eis orauit, vnde hoc: Ignosce illis, quia nesciunt
Mar. 14. d quid faciunt. In Apostolis vnde hoc: Oraui pro te Petre,
Luc. 23. e vt non deficiat fides tua. Tria impediunt, ne oratio exau-
Luc. 22. d diatur, scilicet propria culpa, quasi nubes inter nos & Deũ
Ezec. 4. a posita. Vnde Ezechiel vidit sartaginem inter se, & ciuita-
Psal. 17. c tem. Et hoc: in Deo meo transgrediar murum. Ignoran-
Mat. 20. c tia, vnde dictum est de filijs Zebedæi: Nescitis, quid pe-
2. Cor. 12. d tatis. Dei gratia, scilicet ad augmentum meriti, vnde Apostolus non est exauditus, sed dictum est ei: Sufficit tibi
Isa. 58. c 65. d gratia mea: Exauditur oratio, quando eius merita, qui orat, approbantur, vnde hoc: Adhuc loquente, Ecce
Tob. 2. d et Act. 10. a adsum. Et quando cælesti curiæ esse exaudita, manifestatur, vnde hoc: Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & orationes tuæ apud Deum. Et quando effectui mancipantur, vn-
Ps. 33. c de hoc: Oculi Domini super iustos. Captat beneuolen-

tiam

tiam iudicis a miseria postulantis: quæ consistit in quinque, vnde hic dicitur in detrimento naturalium, vnde: *Defecerunt dies mei*. In defectu gratuitorum, vnde: *Ossa mea sicut cremium aruerunt*. In mortalitate, vnde: *Percussus sum*. In sterilitate, vnde: *Aruit cor meum*. In faciendorum obliuione vnde: *Oblitus sum commedere panem meũ*. [*Inclina ad me aurẽ tuam*. Deus dicitur habere aurem, vt ostendantur perfecte audire, vt hic. Oculos, vt ostendatur perfecte videre, vnde hoc. Oculi Domini super iustos. Manus, vt ostendatur perfecte operari, vnde hoc: Manus Domini tetigit me. Et cor, vt ostendatur perfecte velle, vnde hoc: Perambulabã in innocentia cordis mei, *& cetera*. *Defecerunt sicut fumus dies mei*. Homo de residuis primordialibus naturæ Adæ adhuc habet, non totam amisit, vnde potest dici: Pauper, & inops: vulneratus enim est in naturalibus, non expoliatus. *Ossa mea sicut cremium aruerunt*, scilicet primo, de dolore peccatorum: secundo, de timore pœnarum: tertio, de dilectione fratrum. *Similis factus sum Pelicano solitudinis*. Per solitudinem, parietinam, & tectum. Tria genera peccatorum intelliguntur. Per primum, infideles: per secundum, hæretici: per tertium, Christiani. *Sicut passer solitarius in tecto*. Passer, quandoque est nomen leuitatis, & inconstantiæ, vnde hoc: Transmigra in montem, sicut passer. Quandoque sanctitatis, & iustitiæ, vt hic. Quandoque immortalitatis, & gloriæ, vnde hoc: Anima nostra, sicut passer, erepta est de laqueo venantium. Quandoque diuinitatem: quandoque humanitatem significat, vnde in Leuitico: Duo passeres offerebantur pro leproso. Vnus immolabatur, qui significabat humanitatem, alius vero, qui significabat diuinitatem, quæ illæsa fuit. Christus dicitur solitarius propter tria, propter partus nouitatem, propter peccati immunitatem, propter auctoritatem. De primo: Nouum faciet Dominus super terram, mulier circumdabit virum: quia tantum mulier operabitur sibi, & non vir. De secundo: Et macula non est in te. De tertio: Ego solus deleo iniquitates populi. Penes eum solum est auctoritas. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei*. Hoc nomen, dies, in singulari quattuor modis accipitur. Et tunc quandoque significat vitam æternam, vnde hoc: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Quandoque peccati deletionem,

Deus quo modo dicatur habere aures.

Psal. 33. c

Iob 19. c

Ps. 100. a

Ps. 85. a

87. c

Tria genera peccatorũ.

Passer.

Ps. 10. a

Ps. 123. b

Leu. 14. a

Christus quo modo solitarius dicatur.

Hier. 31. d

Cant. 4. b

Isa. 43. d

Dies multis modis.

Iob 3. a unde Iob: Pereat dies, in qua natus sum. Quandoque
Iob 1. a clarum intellectum, vnde Iob de filijs suis: Faciebant conuiuia vnusquisque in die sua. Filij sunt Apostoli, qui prædicabant claro intellectu. Quandoque doctorem spiritualem, vnde hoc: Dies diei eructat verbum. In plurali, quinque modis. Nam quandoque animas electorum, vnde Iob: Nox, in qua conceptus sum, non computetur in diebus anni. Quandoque angelum in eodem exemplo. Quandoque virtutes singulorum, vnde Iob: Non computetur in diebus anni. Quandoque longitudo æternorum, vnde hoc: Qui nouerunt Deum, ignorant dies eius. Quandoque intellectum, vnde Iob de amicis suis: Sederunt cum eo septem diebus, & septem noctibus, idest hæretici, qui habent falsum intellectum, dolos Ecclesiæ parant. *Cinerem tamquam panem manducabam*. Peccatum triplex pœna secuta, concupiscentia carnis, mortalitas, ignorantia mentis. Sed in reparatione horum, tria data sunt homini, locus, tempus, remedium. Locus mundus: tempus ab initio vsque ad finem mundi: remedium in tribus, in fide, in sacramentis, in operibus bonis. *Eleuans allisisti me*. Deus tripliciter humanam naturam eleuauit. Quando eam ad imaginem Dei creauit, vnde hoc: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Quando eam sibi vniuit, vnde hoc: Misit de summo & accepit me. Et quando super angelicam naturam eleuauit, vnde hoc: Eleuata est magnificentia tua super cælos. Nota: Incarnatio Christi descensus dicitur, propter deitatis illuminationem, vnde hoc: Descendet sicut pluuia in vellus. Et dicitur ascensus, propter nostræ naturæ exaltationem, vel propter peccati immunitatem, vnde dicitur: Ascendit Deus super nubem leuem. *In conueniendo populos in vnum*. Hæc est vna ouis in montibus relicta: vna mysterialiter, multæ personaliter: multæ per carnem naturaliter, vna per gratiam spiritualiter. Nam vnica est, & ceteræ ad vnum tendentes, ad vnitatem Ecclesiæ, non ad diuisionem: vnde arca in cubito consummatur. *Respondit ei in via virtutis*. Homo erat illusus, errans, mortuus: Christus autem factus, via, veritas, & vita. Via errantibus, illusis veritas, vita mortuis. Item homo erat fatuus, captiuus, famelicus: sed Christus factus est fatuis sapientia, infirmis medi-

Marginalia: Psal. 18 a; Iob 3. a; Ibidem.; Iob 24. a; Iob 2. d; Pœna triplex.; Gen. 1. d; Ps. 17. b; Psal. 8. a; Psal. 71. b; Isa. 29. a; Luc. 15. a; Gen. 6. e

medicina, captiuis redemptio, famelicis refectio. Missus est tamquam anima in corpus mortuum, vt eius aduentu calefacta membra reuiuiscerent. *Paucitatem dierum meorum nuncia mihi.* Christus non relinquet Ecclesiam: Opus enim Dei sine artifice non subsistet. Sicut enim in corpore anima operatur vitam, & æqualitas sanitatem, & sol diem, & exterior lux in oculo visionem; & sine istis non subsistunt (nam corpus non viuit sine anima, & sic de alijs) ita creaturæ non subsistunt sine opifice. Nam pater vsque modo operatur, filius idem operatur. Nam sicut ab essentia habet omne, quod est, ita subducta essentia, non potest omne, quod in ea est. Aliter ergo operatur Deus, & aliter homo. Nã sine artifice opus esse nõ potest., & econuerso, Non ita in Deo. Operante ergo creatrice essentia, illuminãte sapientia, & inflãmante charitate, corroborante virtute, creatur in nobis essentia, vt simus: sapientia, vt sciamus: charitas, vt velimus: virtus, vt possimus. Deus, qui talibus nominibus appellatur, talia creat in nobis. *Initio tu Domine terram fundasti.* Nomine terræ quattuor elementa intelliguntur, sicut nomine aquæ, vnde hoc: Spiritus Domini ferebatur super aquas, idest super materiam quattuor elementorũ. Differentia solet annotari inter initium, principium, & exordium, quod in arbore potest perpendi. Nam sulcus dicitur initium, quamdiu latet sub cortice, quasi intus iactum. Principium, quando extra prodijt in lucem. Exordium, quando in ramos extenditur: sic de elementis. Nam elementa initio fuerunt in mente diuina per prouidentiam, quasi intus latentia. Sed quia illa machina informis, & fluida facta est: tunc elementa fuerunt, quasi in principio: quasi quodã modo extra apparentia. Sed quando distincta sunt elementa, & per naturam similia a similibus sunt procreata; tunc fuerunt elementa quasi in exordio. *Tu autem in æternum permanes.* Hic captat beneuolentiam iudicis ab eius magnitudine, quæ consistit in quattuor: In potentia, vnde dicit: *Domine.* In æternitate, vnde dicit: *Permanet in æternum.* In misericordia, vnde dicit: *Miserberis.* In virtutis manifestatione, vnde: *Tu exurgens.* [*Tu autem, idem ipse es.* Hic commendat Deum a tribus, ab excellentia, vnde dicit: *Tu autem.* Ab immutabilitate, vnde: *Idem ipse es.* Ab æternitate, vnde: *Anni tui non deficient.*

Isa. 5. c

Gen. 1. a
Terra.

PSALMVS DAVID CII.

Ratio duplex.

BEnedic anima mea Domino, & omnia.] Ratio duas partes habet, superiorem, qua Deum contemplamur, quæ potest dici Sapientia: Inferiorem, qua recti conuersantur in medio huius nationis prauæ, quæ potest dici scientia. Superior ergo pars rationis inuitat inferiorem ad laudandum Deum, dicens: *Benedic anima mea Domino*. Non enim ad laudem partem animæ, quam habemus cum brutis animalibus communem, inuitat. *Et omnia, quæ intra me sunt.* Vt etiam secundus interiores partes animæ laudetur Deus, vt in ratione possideamus prudentiam, in ira odium vitiorum, in concupiscibilitate virtutum desiderium. Sic tribus animæ viribus laudatur Deus, scilicet rationalitate, irascibilitate, concupiscibilitate: Hoc autem reperitur super Matthæum, vbi loquitur de tribus satis farinæ. Nota: Angelicæ virtutes non solum sunt circa nos, sed etiam intra nos, vnde & in introitu missæ Angelorum hic cantatur versus, scilicet: *Benedic anima mea Domino*. Forte dicuntur esse intus, quia iuuant in opere interiori. *Qui coronat te.* Christus dicitur corona, & diadema quasi duo demens, scilicet principium, & finem: vtroque enim caret, & quia demit, & perimit pœnam, & culpam: quod erit in futuro. *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis*. Dat sanitatem, vnde: *Qui sanat omnes infirmitates tuas*. Dat gloriam: *Qui coronat te in miserationibus*. Dat gloriæ plenitudinem: *Qui replet in bonis desiderium tuum*. [*Vt aquilæ iuuentus tua*. Hic dicitur Christus petra: Nam triplex theologia, prima, quæ Dei est: secunda rationabilis & nostra: tertia sensualis, & symbologica. Secundum primam Deus non dicitur Sapientia, & Iustitia. Nam (vt ait Dionysius) potius de Deo omnia negamus: quia sic omnium aliquid de Deo affirmamus. Secundum secundam, dicitur Sapientia & Iustitia. Secundum tertiam, Terra, Petra, Cælum, & huiusmodi. Nam quodam modo loquendi, qui est contrarius hyperbolæ, aliquid de eo dicimus. Per hyperbolem enim supergredimur veritatem, & excedimus fidem, sed modus, quo de cælo loquimur, non pertingit ad veritatem, nec accedit ad proprietatem. De Deo enim proprie non potest dici: tace-

Mat. 13. e

Christus quare dicitur corona, & diadema.

Theologia triplex.

Dionys. de cælest. hierarch.

re enim

re enim, vel mutatis verbis, de Deo loqui necesse est. *Faciens misericordiam, & iudicium*. Nota: aliquis miseretur inimici, vnde: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Tui, vnde: Miserere animæ tuæ placens Deo. Amici, vnde hoc: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Vnde triplex est misericordia: Præueniens, subueniens, perficiens. De hoc plenius supra. Quæritur, quid Dominus scripsit in terra, quando se inclinauit. Quidam dicunt peccata accusantium adulteram. Alij dicunt hoc, scilicet: Qui sine peccato est, primus in eam mittat lapidem. Hieronymus videtur velle hoc, scilicet: Terra terram accusat, scilicet peccator peccatricem. *Secundum altitudinem cæli*, Cælum quandoque significat patrem, vnde hoc: A summo cælo egressio eius. Quandoque Christum, vnde hic: *Cælum cæli Domino*, & cetera. Quandoque sanctum sanctorum, vnde hoc: Rorate cæli desuper, *& cetera*. Quandoque iustam animam, vnde: Deus dicitur habitare in cælo. Quandoque Angelos, vnde hoc: Eleuata est magnificentia tua super cælos. Quandoque prædicatores, secundum quòd prædicant deitatem, vnde hoc: Cæli enarrant gloriam Dei. Quandoque spiritum creatum, vnde: In principio creauit Deus cælum, & terram, idest, spiritus & corpora. Quandoque aerem, vnde: Volucres cæli. *Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum*. Est fictio, ostensio simulationis, vnde: Et ipse finxit se longius ire. Est fictio eruditionis, vnde: Qui fingis laborem in præcepto: Est fictio corruptionis, vnde hoc: Qui finxit sigillatim corda eorum. *Homo sicut fenum dies eius*. Quamuis homo sit fragilis, tamen tenetur habere fortitudinem: fortitudo est contemptio laboris, & periculi cum ratione humilitatis, & compassione incommodorum. Quattuor sunt species eius. Magnificentia, Confidentia, Patientia, & Humilitas.

Prou. 25. c · *Eccli. 30. d* · *Mar. 19. c* · Misericordia triplex. Supra. · *Ioan. 8. a* · *Psal. 18. a* · *Isa. 45. b* · *Psal. 10. b* · *Psal. 8. a* · *Psal. 18. a* · *Gen. 1. a* · *Psal. 8. b* · *Luc. 24. d* · Fictio. · *Psal. 93. d* · *Psal. 32. c* · Fortitudo quid, & eius species.

PSALMVS DAVID CIII.

BEnedic anima mea Domino, Domine Deus meus.] Magnitudo in Patre: pulchritudo in Filio: dispositio in Spiritu sancto. Nota: Alio modo benedicit creatura Deum: alio modo creaturam Deus. Creatura Deum, in gratiarum actione. Deus creaturam dupliciter, vel infusione gratiæ in præsenti, vel in collatione gloriæ in futuro. *Confessionem*

fessionem & decorem induisti. Christus dicitur speciosus in
Psal.44.a deitate, vnde: Speciosus forma præ filijs hominum. Et in
humanitate, & hoc duplici de causa, propter peccati im-
Psal.14.a munitatem, vnde hoc: Qui ingreditur sine macula. Et
Psal.27.c carnis glorificationem, vnde hoc: Caro mea refloruit.
Vestimentum. *Amictus lumine, sicut vestimento.* Vestimentum significat
Ecclesiam, vnde hoc: Diuiserunt sibi vestimenta mea, sci-
Mat.27.d licet hæretici. Quandoque Christi carnem, vnde Isaias:
Isa.63.a Quare rubrum vestimentum tuum. Quis est iste, qui ve-
nit de Edom tinctis vestibus de Bosra. Quandoque diuini-
tatem, vnde: Filius dicitur esse in sinu patris, hoc est, in
secreto diuinitatis. Quandoque bonum opus, vnde Salo-
mon: Vestimenta tua sint candida omni tempore: Quan-
Ps.132.a doque fideles, vnde hoc: Quod descendit in oram vesti-
menti eius: quia gratia vsque ad extremos fideles peruenit.
Quandoque virtutem, vnde hoc: Charitas, vestis nuptia-
Ioan.18.c lis, qua carebat Petrus: quia calefaciebat se ad prunas
Caiphæ. Hac veste, scilicet charitate pellitur frigus vitio-
Mat.22.b rum, vnde Dominus: Amice ad quid venisti, non habens
vestem nuptialem, idest charitatem. *Qui tegis aquis supe-*
Dan.3 a *riora eius.* Supra cælos sunt aquæ, vnde alibi: Benedicite
aquæ omnes, quæ supra cælos sunt, & illæ sunt frigidæ,
vnde Saturnus, qui vicinior est aquis illis, alijs planetis fri-
gidior est, quia est in tenore spheræ, & ideo facit maiorem
circulum, & ideo calidior debet esse alijs, nisi frigiditas
impediret aquæ, & eum frigidum faceret. *Qui ambulas.*
Hic commendat conditionem a quattuor, a Conditoris
agilitate, vnde hic: *Qui ambulas super pennas ventorum.*
Ab operis stabilitate, vnde hic: *Qui fundasti terram super
stabilitatem suam.* A perseuerantia, vnde hic: *Non inclina-*
Psal.41.b *bitur in sæculum sæculi.* A profunditate, vnde hoc: Abys-
sus abyssum inuocat. *Qui facis Angelos tuos spiritus.* Vt de
Ἀγγέλος. subiecto fiat prædicatum. Hic autem dicuntur Ἀγγέλοι,
qui nunciant bonum, prædicando. Sed inter eos, qui au-
diunt verbum eorum, quidam respuentes sunt, quasi nul-
Luc. 8. b lo modo consentientes. Alij reijcientes, scilicet qui verbum
primo receperunt, postea expellentes. Alij suffocantes, vt
illud, quod cadit inter spinas: Alij fructificantes. Primi
non concipiunt: secundi concipiunt, sed abortiuum fa-
ciunt: tertij fetum viuum opprimunt: quarti cum pietate,
& materna diligentia enutriunt. *Inter medium montium*

pertransi-

pertransibunt aquæ. Sex dicuntur montes, per quos Christus transilijt. Nam legitur, quòd fuit sicut ceruus transiliens in montibus: primus vmbrosus, secundus caliginosus, tertius luminosus, quartus aquosus, quintus nemorosus, sextus spinosus. Primus altitudo incarnationis: secundus mysterium circumcisionis: tertius liberalitas propriæ oblationis, scilicet in templo: quartus sacramentum baptismatis ablutionis: quintus abstinentia ieiunij quadragesimalis: sextus anxietas victoriosæ passionis. De primo: Deus a Libano veniet, & a monte vmbroso. De secundo: Operuit caligo cacumen montis. De tertio: Cœperunt ædificare secundo mense in monte. De quarto: Venite ascendamus ad montem Domini. De quinto: Ductus est Iesus in desertum, vbi erat terra montuosa. De sexto: In monte Olíueti orauit ad patrem: tamen ad litteram tres montes ascendit, vt legitur in Euangelio. *Super ea volucres cæli habitabunt*. Hic dicit, quòd trina animalia erant, quæ immolabat Abraam. Ternarius autē numerus significat tres principales virtutes, vnde Iob: Nati sunt ei septem filij, & tres filiæ: Septem filij sunt septem dona, & tres filię, tres virtutes. Quandoque fidem Trinitatis, vnde Ezechiel. Porta thalami ad viam orientalem. Tres hinc, tres inde. Via enim ad Christum, qui dicitur oriens, est fides Trinitatis. Quandoque tria genera peccatorum, vnde Iob: Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos. Tres turmas contra camelos facere, est modo illicito opere, modo superflua locutione, modo inordinata cogitatione terrenarum dispensationum studia vastare. Quandoque vitam præsentem, vnde Dominus de ficulnea: Ecce anni tres, ex quo veni quærens fructum in ficulnea hac, & non inueni. Ficulnea humana natura, ad hanc venit Dominus tertio anno in ea fructum quærens, quia humanam naturam ante legem, sub lege, sub gratia, expectando, admonendo, visitando, quæsiuit. *Vt exhilaret faciem in oleo*. Christus hic dicitur panis, vinum, & oleum. Panis, quia confortat, vnde hoc: *Panis cor hominis confirmet*. Vinum, quia lætificat: Oleum, quia exhilarat. Sic fides potest dici quodlibet horum trium, quia tria operatur in nobis. Nam dicitur, quia in nobis operatur remissionem peccatorum, & ita confortat sicut panis, quia aufert morbum. Oleum ad manifestationem bonorum operum. Vinum ad de-

Sex mōtes per quos Christus transilijt.

Exo.24. d
Isa.2. c
Mat.4. a
Mat.26.e

Ternarius numerus.
Iob 1. a
Eze.40. b
Iob 1. c

Luc. 13. b

Ficulnea quid.

Christus.

Fides tria in nobis operatur.

ad delectationem, siue scientiæ gaudium: Vinum enim, quia lætificat. Quot modis accipitur oleum, alibi est dictum. *Sol cognouit occasum suum.* Legimus solem iustitiæ, & salutis, ostensionem manifestæ visionis, claritatem boni operis, feruorem persecutionis, intellectum sapientis, iucundum lumen veritatis, claritatem prædicationis, ardorem tentationis. De primo: Eleuatus est sol, & luna stetit

Psal. 18. a in ordine suo. De secundo: In sole posuit tabernaculum

Iob 13. c suum. De tertio Iob: Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare. De quarto: Semen iactum super terram

Apo. 16. b aruit sole. De quinto: Quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu afficere omnes, & igni.

Sap. 5. a De sexto: In persona impiorum in die iudicij dicetur: Errauimus a via veritatis, & sol non est ortus nobis. De septi-

Iob 9. a mo, Iob: Qui præcipit soli, & non oritur, & stellas claudit sub signaculo. Hoc reperitur in Meldensi. *Omnia in sapientia fecisti:* idest per sapientiam, idest per filium.

Deus pater quo modo omnia facit p filiū. Deus pater dicitur omnia facere per filium, idest cum filio, ita quòd Patri auctoritas tribuatur, vel per filium facit omnia, idest genuit filium opificem, & potius per filium, quàm per Spiritum sanctum: quia sapientia attribuitur Filio: facit ergo per filium, idest sapientia, idest sapienter. *Hoc mare magnum.* Hæc tria notantur. Mare, nauis, nauta: Mare, mundus: Nauis, Ecclesia: Nauta, Christus. Remum illius nauis, lignum crucis, quo nauigamus ad littus æternitatis. Per mare trahuntur retia Petri, qui multitudinem piscium per prædicationem trahit ad portum. *Illic reptilia, quorum non est numerus.* In hoc mare iecit Dominus li-

Iob 40. e neam, & hamo illius captus est diabolus, vnde Iob: Quasi hamo capiet Leuiathan. Illa linea est propago Patrum per Euam memorata. Ibi erat hamus interior, & caro exterior. Hamus diuinitatis, & caro humanitatis. Diabolus ergo captus est, quia cum per satellites suos carnem Christi crucifigendo momordit, maxillam eius aculeus diuinitatis perforauit: Sicut in linea extremum est hamus, ita in genealogia extremus est Christus. *Aperiente te manum tuam.* Quæ duobus modis aperitur, scilicet sanctam scripturam exponendo: Nam sic habemus notitiam de Deo, vel filium mittendo in carnem: vel aperit manum benefi-

Ps. 149. c cia conferendo, vnde hoc: Aperis tu manum tuam, *& cetera. Iucundum sit eloquium meum*, vel disputatio mea.

Deus

Deus loquitur nobiſcum, & nos cum eo. Sermo Dei ad nos duobus modis, interius per aſpirationem, exterius per prædicationem. Per aſpirationem duobus modis, natura, & gratia: Natura, quando conditis aſpirat cognitionem boni: gratia, quando reparatis ſuggerit boni amorem. Sermo noſter ad Deum fit conſulendo, vel orando, vel bene operando. Nota: duo ſunt libri: ſacra ſcriptura, & clerici. In primo legunt clerici, in ſecundo legunt laici: In nobis ergo legere poſſunt laici: ſed ibi non inueniunt, quid poſſint eligere. Homo primo debet eſſe accuſator ſui, vnde hoc: Iuſtus in principio ſermonis debet eſſe accuſator ſui, laudator Dei, doctor proximi. Quidam attribuunt ſibi temporalia, vt Nabuchdonoſor dixit: Non ne hæc eſt Babylon? *& cetera*. Quidam naturalia, vt philoſophi, qui dicunt: Labia noſtra a nobis ſunt. Nam Deum cognouerunt, ſed non ſicut Deum glorificauerunt. Quidam gratuita, ſcilicet virtutes, vt Publicanus.

Deus quo modo nobiſcum loquatur.

Prou.18.a
Dan.4.c
Pſal.11.a
Rom.1.c

PSALMVS DAVID CIIII.

C*Onfitemini Domino, & inuocate nomen eius.* Super Paralipomenon dicitur, quòd titulus huius pſalmi eſt Alleluia, qui ſecundum aliam litteram in illo libro ponitur, quem Dauid fecit, cum arca Domini capta a gentibus reduceretur. Alleluia, proprie eſt laus Angelorum: Sicut gloria in excelſis. Nam Angeli proprie dicuntur laudare Deum, propter peccati immunitatem, vnde & cæli dicuntur, vnde hoc: Fiat voluntas tua, ſicut in cælo. Et propter aſſiduitatem. Nam non ceſſant clamare, Sanctus, Sanctus, Sanctus: & quia ſemper habent Dei fruitionem, vnde hoc: Angeli eorum ſemper vident faciem Patris, vnde pueri ſemper ſolent Alleluia cantare, quia innocentiam habent, in quo aſſimilantur Angelis. Sed quandoque in feſtis diebus, maiores, ſcilicet perfecti ſolent cantare Alleluia, vt deſignetur perfectio, quam expectamus in anima, & in corpore. Nota: Os loquitur ſermones tribus de cauſis, dum Deum laudat, dum ſe accuſat, dum proximum ædificat. Confeſſio mundat os, contritio cor, vnde hoc: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Confeſſio decorat, decor laudat, vnde hoc: Confeſſionem induiſti: ad hoc ergo, quòd os ſit mundum, & cor, hæc

Luc.2.b
Mat.6.b
Iſa.6.a
Mat.18.b
Ritus.
Confeſſio, & contritio.
Rom.10.b
Pſ.103.a

ſunt

bet visionem, nec creaturæ discretionem, sed interior oculo intelligentiæ Deum videbat, & oculo rationis creaturas examinabat. Oculus autem intelligentiæ sine oculo cognitionis, trabe inobedientiæ est extinctus. Alter, scilicet oculus rationis, festuca inobedientiæ turbatur. Dicit ergo homo interior: Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, vt viderem, oculo, scilicet cognitionis, & hoc: Lumen oculorum meorum non est mecum. De alio oculo dicit: Turbatus est a furore oculus meus. Factus est ergo cæcus ad Deum: perspicax ad mundum: obscurus ad scientiam: acutus ad concupiscentiam, vel sic: Oculi duo sunt, oculus concupiscentiæ, & oculus rationis: Si vnus clauditur, alius aperitur, & econuerso. Numquam simul clausi sunt, nec simul aperti, vnde dicitur: Veniet Dominus, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant, idest cæci oculo rationis, & videntes oculo concupiscentiæ videant oculo rationis. Hi sunt oculi ante peccatum clausi, post peccatum aperti. *Et redemit nos ab inimicis nostris.* Homo redemptus est, quantum ad signum, quantum ad pretium, quantum ad effectum. De primo, vt in baptismo, quod significat passionem Christi, vnde: *Mare rubrum*, dicitur sanguine Christi rubricatum, in quo puer ter mergitur, ad significandam sepulturam trinam Christi, vel ad significandam Trinitatem, in cuius fide puer baptizatur. De secundo dicitur, quòd Deus nos in cruce redemit, quando pro nobis pretium obtulit. De tertio hoc: Redime me Domine, & miserere mei, quando scilicet homo liberatur a peccato. *Cito fecerunt, obliti sunt operum eius.* Duo sunt in homine, sensus, & affectus. Sensus in capite, & affectus in corde. Sensus in tribus consistit: in ingenio, ratione, memoria. Quibus tres cellulæ attribuuntur capitis. Nam ingenium ancipiti: ratio sincipiti: memoria occipiti. Ingenium ad futura, ratio ad præsentia, memoria ad præterita refertur. Primo refertur, & occurrit timor faciendorum, & tædium factorum, & memoria præteritorum malorum. Ingenium inquirit incognita: ratio iudicat inuenta: memoria recondit dijudicata. *Et immola Deo sacrificium.* Tria sunt, caro, mundus, dæmonia, & ab illis tribus tria sunt in nobis genera peccatorum. Nam quædam sunt carnalia, quæ a carne: quædam sæcularia, quæ a mundo: quædam

Psal. 39. c — *Psal. 37. b* — *Psal. 6. c* — Oculi duo. — *Ioan. 9. g* — Homo redemptus. — Trina mersio in baptismo quid. — *Psal. 25 b* — Sensus & affectus. — Inimici tres, a qbus tria peccatorum genera.

Eph. 6. b dam spiritualia, quæ a diabolo. Hæc peccata carnalia, & sæcularia sunt desideria, & spirituales nequitiæ, quæ nominat Apostolus. Septem ab illis fiunt, vt in superioribus dictum est. *Saluos nos fac Domine Deus noster*. Hoc potes, vnde: *Domine*. Hoc vis, vnde: *Deus*. Hoc debes, vnde: *Noster*.

PSALMVS DAVID CVI.

Confitemini Domino.] In hoc psalmo duo sunt Alleluia, ad notandum, quòd duo populi Deum laudare debent. Binarius ergo in sacra scriptura significat charitatem, quæ gemina est ad Deum, & proximum, vnde Ezechiel mensus est portæ frontem duobus cubitis. Frons portæ est vita præsens. Sicut enim domus interior est superna requies: ita frons portæ, vita præsens. Frons ergo portæ duobus cubitis mensuratur. Quia qui habet dilectionem Dei, & proximi, ad requiem æternam venit. Vnde Moyses in ornamento summi Pontificis coccum bis tinctum iubet apponi, scilicet charitatem, idest amorem Dei & proximi. Quandoque intellectum, & operationem, vnde Dominus alibi: Vni dedit quinque talenta, alij duo, alij vero vnum. Quinque talentis, quinque sensus: duobus, intelligentia, & operatio, vno tantum, intelligentia designatur. Quandoque binarius prædicatorem perfectum in charitate, vnde Dominus binos & binos misit discipulos ad prędicandum. Quia qui charitatem erga alterum non habent, prædicationis officium nullatenus debent suscipere. Quandoque duo genera compunctionis, vnde Caleph filiæ suæ Axæ dedit duo irrigua, idest superius & inferius. Quandoque duo testamenta, vnde Dminus præcepit duos Cherubim aureos poni ex vtraque parte oraculi. *Errauerunt in solitudine*. Hic psalmus agit de tentatione. Est ergo triplex origo tentationis. Nam quædam est intus & de nostro, quædam tota foris, & de alieno, quædã ex vtroque. Quandoque enim tentatio surgit, ignorante diabolo, & tunc tota est de nostro. Quandoque diabolo suggerẽte, & tunc partim de nostro & partim de alieno. Nam callidus ille tentator, cum intus aliquem scintillæ fomitem deprehendit, plurimas paleas cum magna festinatione colligit. Et si præualet, de scintilla flammam excutit, & domũ pectoris nostri de nostro simul & suo

Marginalia: Binarius in sacra scriptura. — Ezec. 40. d — Exo. 28. a — Mat 25. b — Greg. hom. in Mat. — Luc. 10. a — Iosue 25. d & Iudic. 1. c — Exo. 25. b — Tentationis origo triplex. — Idem supra.

& suo exurit. Vel sic: Tentatio alia ab anteriori, alia a posteriori: alia a superiori, alia ab inferiori: alia a dextris, alia a sinistris: prima per diabolum, secunda per recordationem præteritorum malorum, tertia per rationem, quarta per sensualitatem, quinta per prospera, sexta per aduersa. Sed fidelis Deus nõ permittit nos tentari, vltra quod possumus. *Et clamauerunt*. Tria sunt, quæ impediunt hominem in præsenti, a quibus liberari petit, scilicet rationem ab ignorãtia, liberum arbitrium a difficultate, voluptatem a concupiscentia. *Sedentes in tenebris*. Hic agit de concupiscentia, cuius quattuor sunt genera, duo bona, & duo mala: Nam caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem, & hoc mali spiritus in Deum, vel econuerso. De bonis, vnde hoc: Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. *Consilium Altissimi*. Homo cecidit per superbiam, & debet redire per aliam viam, scilicet per humilitatem. Nam Magi per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Vnde Clerici in processione per aliam viam reuertuntur in chorum, quàm ea, per quam egrediuntur. *Qui descendunt mare*, idest ab actiua ad contemplatiuam: & est descensus a statu in statum, vel ad statum: a gradu in gradum. Non enim qui descendunt a contemplatione ad actiuam fiunt minus boni. Quattuor sunt contemplationes, oratio, meditatio, lectio, gratiarum actio: Quattuor sunt actiuæ, peregrinatio, prædicatio, sacramentorum administratio, eleemosynarum largitio. Cuius tres sunt species, sed de his alias dicemus. *In nauibus*. Nauis quandoque significat vterum virginis, vnde hoc: Ascendit Iesus in nauiculam, & venit in ciuitatem suam, idest introiuit in vterum, & venit in mundum, qui dicitur eius ciuitas. Quandoque crucem, quia fit de lignis, sicut crux, vnde: Ascendit Iesus in nauiculam, & secuti sunt eum discipuli eius, vnde: *Illic naues pertransibunt*. Quia mare huius mundi auxilio crucis, idest ligni pertrãsimus. Quandoque Ecclesiam, vt hic: *Qui descendunt mare in nauibus*. Quandoque superbiam, vnde hoc: In spiritu vehementi conteres naues Tharsis, idest superbiam gentium. Nam sicut nauis tunditur fluctibus, ventis agitata, ita superbia. *Dixit & stetit*. Hic commendat eos a quattuor. Ab altitudine, cum dicit: *Qui descendunt mare*. A charitate, cum dicit: *Facientes operationem*. A labore, cum dicit: *Dixit*

1. Cor. 10. c

Hominem tria impediũt in præsenti.

Concupiscẽtiæ quattuor genera.

Gal. 5. c

Psal. 83. a

Mat. 2. b

Clerici quare in processione per aliam viam redeant in chorum.

Contemplatio quadruplex.

Nauis.

Mat. 9. a

Mat. 8. c

Psal. 47. a

& stetit spiritus procella. A discretione, & sapientia; cum dicit: *Ipsi viderunt opera Domini.* Qui hic loquitur, clamat ter ad Deum, vt clamorem cordis, oris, & operis, intelligas, vnde hic versus ter ponitur: *Clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur.* Sed iste multum profecit in clamore. Nam in primo clamore Deus sanitatem ei ostendit, scilicet monstrando viam, quæ ducit ad sanitatem, vnde subiungit versum secundo positum, subdit: *Deduxit eos in viam rectam.* In secundo clamore sanitatem restituit, vnde post hunc versum secundo positum, subdit: *Misit verbum suum, & sanauit eos.* In tertio persecutionibus succumbere non permisit, vnde post tertium clamorem subiungit: *Siluerunt fluctus eius. Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis.* Peccata nostra sunt magna, multa, turpia: magna in quantitate, multa in numero, turpia in qualitate. Nam sunt aliquanta, aliquota, aliqualia. Magna in merito, multa in numero, turpia in modo. Contra hæc, tria remedia debemus opponere. Contra magna, timorem: contra multa, dolorem: contra turpia, pudorem. Sicut peccatum magnum, & multum, ita misericordia Dei magna, & multa, vnde hoc: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum. Vt deponam turpitudinem: Laua me ab iniquitate mea, & deposita turpitudine: Super niuem dealbabor, *Et pauci facti sunt.* Hic agit de bello, quod fit contra hæreticos. Et est triplex bellum: nam est extraneum, quod fit contra gentiles, vnde Apostolus: pugnaui contra bestias Ephesi: Est bellum ciuile, quod fit contra hæreticos, qui sunt de nostra ciuitate, saltem de Sacramento fidei, non de fide sacramenti. Est plusquam ciuile, scilicet intestinum, quod fit contra filios, fratres, qui adhuc tolerantur, vnde: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. De secundo: Exierunt ex nobis, sed a nobis non erant. *Effusa est contentio super eos.* Hoc duobus modis exponitur, vno modo, vt contentio sumatur a contemno, alio modo, a contendo contendis.

[Margin: Peccata nostra. — Psal. 50. a — Ibidem. — Ibid. b — Bellum triplex. — 1. Cor. 15. d — Cant. 1. b]

PSALMVS DAVID CVII.

[Margin: Confessio duplex.]

PAratum cor meum, Deus: paratum cor meum. Confitebor tibi.] Confessio debet esse oris, & cordis, quasi simul

ſimul faſſio: Quod notatur in conſecratione Pontificis, quando anulus ponitur in medio, baculus argenteus datur, quia ſonorum eſt argentum, per quod notatur confeſſio oris per hoc, quòd ponitur in medio digito, confeſſio cordis. Nam in illo digito eſt vena, quæ venit a corde, vnde Prometheus, qui inuenit vſum anuli inſtituit, vt in illo digito poneretur. Vnde & in ſponſalibus anulus argenti in medio digito ſponſæ ponitur, ad ſignificandum, quòd ibi debet eſſe conſenſus animorum, & verborum. *Quis deducet me in ciuitatem munitam?* Hæc ciuitas eſt Eccleſia militans, & eſt in monte, vnde hoc: Hæc eſt ciuitas in monte poſita: & firmum habet fundamentum, ſcilicet Chriſtum, vnde hoc: Hæc eſt domus Dei firmiter ædificata. Et hoc: Fundamentũ poſitum eſt, quod nemo poteſt mutare Ibi eſt turris Chriſtus, quod ſignificat turris Dauid. Ibi ſunt aliæ turres, id eſt prælati Eccleſiæ. Nam ſicut turres excedunt altas domos, ita prælati minores. Ibi eſt vndique murus, ſcilicet munimentum Chriſtianæ fidei, vnde Iob: Quia rupto muro, & aperta ianua irruerunt ſuper me. Ruptus enim murus dicitur, cum fides quorundam malorum perſuaſione diſſipatur. In ea eſt antemurale, Prophetæ, qui Chriſtum, id eſt fidem Chriſti prædicauerunt, & ita eam præceſſerunt: vel murus dicitur Chriſtus, antemurale Prophetæ, qui Chriſtum præceſſerunt. Vndique eſt foſſatum, ſcilicet humilitas, quæ vallis dicitur, vnde hoc: Omnis vallis implebitur. Et flumen eſt ibi, vnde: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, ſcilicet Spiritus ſanctus. Sed riuuli inde procedentes ſunt dona Spiritus ſancti. Eſt ibi porta, ſcilicet dies iudicij, qui eſt exitus huius mundi, vnde Iob: Conterentur in porta, non eſt qui eripiat. Eſt ibi altera porta, ſciliet ingreſſus, vt bona actio, vnde Iob: Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant mihi cathedram. Vel etiam oſtium eſt Chriſtus, vnde hoc: Ego ſum oſtium, ſiquis intrat, per me intrat. Et ibi eſt cuſtos, ſcilicet Chriſtus, vnde hoc: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, *& cetera*. Ibi Rex ita munitus cum populo ſuo, non timet exercitum Pharaonis.

[Margin: Eccleſia militans. — 1. Cor. 3. b — Chriſtus turris. — Prælati turres minores. — Iob 30. c — Iſa. 26. a — Luc. 3. b — Pſ. 45. b — Iob. 5. a — Iob 29. b — Io. 10. b — Pſ. 126. a — Exo. 14.]

PSALMVS DAVID CVIII.

D*Eus laudem meam ne tacueris, locuti ſunt aduerſum me. Pro eo vt me diligerent*, & cetera.] Hic dicitur,

quòd plus peccant, qui detrahunt sedenti ad dexteram patris scilicet, quàm qui crucifixerunt ambulantem in terris. Sed solet dici, quòd tria sunt genera peccatorum. Est enim originale, quod non solum maculat personam, sed etiam naturam. Omnes enim nascuntur cum originali. Est personale, cum non solum alieno, sed proprio compendimur, vt actuale. Est singulare, quod Iudæi commiserunt in Deum maiestatis, qui possunt dici homicidæ, sed, vt verum dicam, Deicidæ: secundum hoc magis peccauerunt crucifigentes, quàm qui modo persequuntur eum in membris. Dicimus ergo, quòd quidam persequebantur ex inuidia, & illi magis peccauerunt, quàm qui modo persequuntur ex ignorantia, & credebãt obsequia præstare Deo. Et illi minus peccauerunt, quàm qui modo persequuntur, vel sunt excedentia, vel excessa, qui enim magis contemnit, magis peccat. *Ego autem orabam.* Christus orauit pro se, & hoc cum affectu sensualitatis, & tunc non semper exauditus est, vt quando petijt, quòd calix ab eo remoueretur. Cum affectu rationis, & tunc est exauditus, vnde quando orauit: Pater clarifica filium tuum. Tum pro amicis, quando orauit pro Petro, ne deficeret in fide, vel in via. Tum pro inimicis, cum dixit: Domine dimitte illis, quia nesciunt, quid faciunt. *Et posuerunt aduersum me.* Nota: triplex vitium, triplex peccatum, triplex remedium. Vitia, impotentia, ignorantia, concupiscentia. Peccata, alia contrahimus ex infirmitate, alia ex peruersa voluntate. Remedium in diuinis institutionibus, in diuinis promissionibus, in diuinis comminationibus. *Constitue super eum peccatorem.* Diabolus constituitur super aliquem quattuor modis, scilicet ad auferenda temporalia, vt super Iob. Ad confringẽda naturalia, vt de energumenis. Ad ferenda supplicia æterna, vnde hoc: Ligatis manibus & pedibus, mittitur aliquis in tenebras exteriores. Ad tentationes, vnde: Magna est dignitas animarum, quia vnicuique deputati sunt duo Angeli, vnus bonus ad custodiendum, alius malus ad tentandum. *Oratio eius fiat in peccatum.* Forte pro oratione Dominica pro illa parte: Dimitte nobis, sicut nos dimittimus, vel de illa exponitur, quando aliquis petit, vt bene accidat ei in furto. Vel sic: Prædicatio, alia officiosa, alia quæstuosa, alia pretiosa, alia sancta: sic de oratione. Nam oratio officiosa est, quando ad eius officium

Peccatorũ tria genera.

Christi oratio.

Mat. 26. d
Mar. 14. d
Luc. 22. e
Io. 12. d
Luc. 22. d
Luc. 23. e

Diabolus quattuor modis sup aliquem cõstituitur.

Mat. 22. b

Animæ duplex angelus deputatur.

Mat. 6. b

Prædicatio triplex.

cium pertinet orare, & forte mala causa prædicat. Quæstuosa, quando pro temporalibus. Prætiosa, quando pro inani gloria. Sancta, quando orat pro vt debet. Tres primæ species orationis in peccatum sunt, & non vltima, vel plus dicit, & minus significat. *Oratio eius fiat in peccatum*, idest absorbeatur in peccato, idest peccato impediente non habeat efficaciam suam, sicut dicitur: Omne, quod non est ex fide, peccatum est, idest absorbetur a peccato. *Scrutetur fenerator omnem substantiam eius.* Sũt vsuræ suppliciorum, vnde hoc: Ex vsuris & iniquitatibus redimet animas eorum: Nam repetitur in supplicijs, quod commissum est in peccatis. Sunt vsuræ præmiorum: nam dabitur nobis vltra meritum. Sunt vsuræ gratiæ collatę in tempore, vnde hoc: Qui facit hoc, centuplum accipiet in præsenti, & vitam æternam in futuro possidebit. Sunt vsuræ pecuniæ, hic dicitur, quòd Iudas loculos habuit, nã erat fur: quia Christũ vendidit triginta argenteis ad recompensationẽ vnguenti effusi, quod potuit venundari trecentis argenteis. Vnusquisque autem illorum triginta valebat decem vsuales denarios, & ita per illos triginta recompensauit damnum trecentorum: nam decies triginta sunt trecenti. Quidam spiritus indigent loco & tempore, sed non corpore, vt Angelus, vnde: Angelus, spiritus dicitur quis, anima spiritus cuius. Quidam spiritus non indigent loco, nec tempore, nec corpore, vt Deus. *In memoria redeat iniquitas, & peccatum eius.* Peccatum fit quadrupliciter. Nam, quis peccat quandoque in radice, vnde hoc: Omnes peccauerunt in Adam. Quandoque in origine, contrahendo originale. Quandoque in mutatione. Quandoque propria voluntate, quod sæpe fit. *Sicut Zona, qua semper præcingitur.* Nota: Est cingulum iustitiæ, vnde hoc: Iustitia cingulum lumborum eius. Cingulum pœnitentiæ, vnde Ioannes præcinctus est zona pellicea, idest iustitiæ: Est cingulum continentiæ, vnde hoc: Sint lumbi vestri præcincti: Est cingulum fortitudinis, vnde: Accingere gladio tuo, *& cetera.* Est cingulum humilitatis, vnde Dominus præcinxit se, vt lauaret pedes discipulorum suorum. Est cingulum iniquitatis, vnde: Misit Dominus verbum in Iacob, & cecidit in Israel, vnde Filius Dei missus ad Iudæos, vnde hoc: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel: Sed quia, vt dicunt Apostoli, repulisti verbum

[Margin notes: *Rom. 14. d* — Vsura multiplex. — *Psal. 71. e* — *Mat. 19. d* — *Mat. 26. b* — *Ibidem. a* — Peccatum quot modis fit. — *Rom. 5. b* — *Isa. 11. a* — *Mat. 3. a* — *Mar. 1. a* — *Luc. 12. c* — *Ps. 44. a* — *Io 13. a* — *Isa. 9. b* — *Mat. 15. e*]

Act. 13. g Dei: Ecce conuertimur ad gentes, & ita verbum cecidit in
Isa. 8. a gentes: vel per Iacob, & Israel Iudæus accipitur sic: Verbum misit in Iacob, & cecidit in Israel, id est, quia non honorificauerunt, sed interfecerunt Deum, vel de semine verbi, idest prædicatione. *Caro mea immutata est propter oleum*. Christus tradidit semetipsum pro nobis in mortem: Nos autem tradimus nosmetipsos ad vitam. Viuere enim incipit, quando quis incipit mori pro Christo. Vnde cum solemnizatur de morte alicuius Sancti, dicitur: Deus, qui tui Sancti natalitia colimus.

PSALMVS DAVID CIX.

Dicere Dei multis modis accipit.

D*Ixit Dominus Domino meo.*] Dicere Dei multis modis accipitur. Nam pro gignere, pro disponere, pro facere, & his tribus modis exponitur hic. Quandoque pro
Ps. 106. c promittere, vt hic: Dixit Dominus, & stetit spiritus procellæ. Pro, *Domino meo*, hic dicitur in glossa sic: Qui Dominus meus est; secundum quòd homo, idest, quia homo est, sed non ex eo, quòd homo. Sed non ne est caput Ecclesiæ, secundum; quòd homo? Ergo Dominus noster secundum quòd homo. Dicimus, quòd si, secundum, notat conditionem priuatam specialem, scilicet quia talis homo est, scilicet plenus est gratia, noster est Dominus, secundum quòd homo. Si, secundum, notet conditionem generalem, non est Dominus noster, secundum quòd homo, quia eadem ratione, quòd homo. Vel sic: Si, secundum, notet instrumentum, est Dominus noster Christus, secundum quòd homo: quia per omnia, quæ gessit in carne, est Dominus noster. Si notet causam generalem, idest quia homo, non est Dominus noster, secundum quòd homo. *Sede a dextris meis*. Quot modis accipitur sedes, prius dictum est: sed nota, quòd Christus sedet ad dexteram Patris, secundum quòd ei æqualis, & secundum quòd homo; quia homo in potioribus patris bonis, scilicet quæ pater dedit hominibus. Sancti autem dicuntur sedere ad dexteram patris, quantum ad æqualitatem, quantum ad donorum omnium plenitudinem: quantum ad multæ gratiæ collationem, non omnis. Nota: Si filius sedet ad dexteram patris, quia est æqualis: ergo pater ad dexteram filij: forte notat sedere ad dexteram æqualita-

Christ' quo modo dicatur sedere ad dexterã: & quo modo sancti.

litatem & processionem. *Donec*, quinque modis accipitur, pro quamdiu, vnde Apostolus: Donec cognominatur hodie, idest, quamdiu durat hodie, tamdiu durat hoc sæculum. Quandoque pro vt, vnde hoc: Oculi nostri semper ad Dominum; donec misereatur nostri. Quandoque pro, &, vnde Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit. Quandoque posito consequenti, ponitur antecedens, vt hoc: Non legam, donec veneris ad me, idest, cum veneris legam. Quandoque pro æterno. His duobus modis exponitur hic vltimus. Et nota, quòd hic, est inclusiuum permanentiæ sessionis, & exclusiuum occultationis. *Scabellum pedum tuorum*. Est subiectio secundum conditionem, quia opus suo Creatori debet, vt eius dispositionibus obtemperet. Est subiectio secundum necessitatem: nam de prauis voluntatibus, quamuis iussionibus Dei contraire nituntur. Et tamen per ineffabilem eius dispositionem artantur, vt nihil sine eius nutu ad effectum ducere queant. Est subiectio secundum timorem, quando eius præcepta non amore, sed timore complentur. Est subiectio secundum dilectionem, quando voluntarie eius iussionibus obtemperamus. De primo: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues. De secundo: Omnia seruiunt Deo, siue nolint, siue velint. Nam etiam diaboli castra Dei sunt, & Deo militant. De tertio, vt de illo, qui timet seruiliter. De quarto, vt de illo, qui initialiter, vel finaliter timet. Nota: hic subiectio potest appellari seruitus. *Tecum principium*. Hic commendat Christum a quattuor. Ab æqualitate, vbi dicit: *Tecum*. A deitate, vbi dicit: *Principium*. A fortitudine, vbi dicit: *In die virtutis tuæ*. A perpetuitate, vbi dicit: *Ante luciferum genui te*. Hoc nomen, principium, quandoque per se ponitur: quandoque cum adiuncto: quando per se, quandoque significat patrem, vt hic: In principio erat verbum. Quandoque filium, vti hic: In principio creauit Deus cælum, & terram, idest pater in filio. Quando cum adiuncto ponitur ex diuersis adiunctis, diuersa contrahit significata. Nam quandoque generationem, vt hic: Pater est principium filij. Quandoque processionem actiuam, vnde: Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti. Quandoque creationem, vnde hoc: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt principium creaturarum. Quando enim tres personæ simul ponuntur cum

Heb. 5. c
Donec, quot modis
Ps. 122. a
Mat. 1. d
Subiectio multiplex.
Psal. 8. b
Principium multipliciter ponitur.
Ioan. 1. a
Gen. 1. a

hoc

hoc nomine, principium, non potest intelligi nisi essentialis proprietas. *Tu es sacerdos in aeternum.* Vere sacerdos: nam sacramentum Missæ in cœna inchoauit, & instituit. Nota: in oblatione quattuor sunt necessaria, scilicet qui offert, & quid, & cui, & pro quo. Sed Christus hæc omnia fuit. Nam fuit, qui, & pro quo, & quid, & cui. Nam obtulit se sibi Deo pro se: Nam mortuus est pro se, quia soluit Didrachma pro Petro, & pro se. Didrachma est passio. *De torrente in via bibit.* Hic quattuor nominamus. Passionem, ibi: *Bibit.* Passionis abundantiam, ibi: *De torrente.* Locum passioni conuenientem, ibi: *In via.* Pro his retributionem, ibi: *Propterea exaltauit caput.* Hæc quattuor Christo homini attribuuntur.

Missa in cœna Domini instituta.
In oblatione quattuor requirũtur.
Mat. 17. d
Didrachma, passio.

PSALMVS DAVID CX.

Confitebor tibi Domine.] Nota: Est confessio duplex, cordis, & oris. Confessio oris triplex. Nam homo debet loqui vilitatem sui, sublimitatem Dei, vtilitatẽ proximi. Nota: Peccatum Deo committimus, & confessionem ei facimus, satisfactionem attribuimus. De primo dicitur: Tibi soli peccaui. De secundo, hic. De tertio: Quid retribuam Domino pro omnibus, *& cetera.* *In consilio iustorum.* Est consilium, quod dant Sancti, vt hoc: Si vis perfectus esse, *& cetera.* Veni, & sequere me. Est consilium, quod datur Sanctis: vnde Rebecca Iacob: Acquiesce consilio meo, & audi verba mea. Est consilium iustorum, vnde: Non resurgent impij in consilio iustorum. *Magna opera Domini.* Plurale, vel singulare, scilicet opus operis, vel opera operæ. Nota, magnitudinem in redemptione hominum. Nam magnus fuit Redemptor, vnde hoc: Magnus Dominus, & laudabilis nimis. Magnus redemptus: Nam homo, quo non est maior inter creaturas. Et magna hostia, quia filius Dei: & a magno redemptus, quia a diabolo. Magnus ergo fuit quis, & quem, & quo, & a quo. Nota: est causa materialis, & causa finalis. Non enim propter sua opera laudandus est Deus, si, propter, notet causam finalem, sed potius propter Domini opera sunt laudanda, sicut bona opera, non dico præcedentia, sed sequentia ostendant, quòd fides accipit, quod non meruit. Sicut enim non propter opera nostra placemus

Confessio duplex.
Psal. 50. a
Ps. 115. c
Consilium multiplex.
Gen. 27. b
Psal. 1. b
Redẽptionis nostræ magnitudo
Psal. 47. a
Causa duplex.

mus Deo, sed opera nostra placent Deo propter nos. *Redemptionem misit Dominus populo suo.* Christus dicitur missus ad Iudæos triplici de causa. Tum, quia in persona propria eius prædicauit, non gentibus. Tum, quia de carne eorum assumpsit. Tū, quia promissiones eius fecit. Semper enim fiebat promissio Abraæ, non gētibus. aliter totum exponitur. *Confitebor tibi.* In omnes voluntates. Nota: volūtas Dei, quæ Deus non est, dicitur quinque modis. Præceptum, prohibitum, consilium, volitum, promissio, contra talem fit aliquid, non contra illam, quæ Deus est. Est nē aliquid contra promissionem Dei, & si hoc bonum, vel malum. *Confessio, & magnificentia opus eius.* Nota. Iustificatio est remissio peccatorum, iustitia prouectus bonorum operum. Sicut fides præcedit naturaliter iustificationem, ita iustificatio iustitiam. Vnde Pascha præcedit Pentecosten, idest contritio iustitiam, quia in Pascha torrebant spicas igni, & confricabant manibus grana, hoc, est contritio. In Pentecoste offerebant panes fermentaceos, hoc, est iustitia operum. Iustificatio consistit in duobus. In confessione & contritione. Iustitia in vitatione mali, & electione boni, vel in augmento boni operis. Vnde quattuor hic notantur. Initium boni operis, vnde hoc: *Confessio.* Augmentum virtutis, vnde dicit: *Magnificentia.* Retributio æternitatis, vnde dicit: *Iustitia eius manet in sæculum sæculi.*] *Initium sapientiæ timor Domini.* Seruilis timor est initium extrinsecum, vel extra sumptum. Nam timor seruilis est initium sapientię, idest ad sapientiam non de sapientia. Initialis est initium sapientiæ, quia de sapientia: nam est terminus. Terminus in quem, & ad quem. Nota in glossa super hunc versum: *Confessio, & magnificentia*, sic habetur: Credens in eum, qui iustificat impium, a fide incipit, vt bona opera non præcedentia, quod meruit, sed sequentia, quod accipit, ostendant. Hoc dupliciter exponitur, primum vt hæc dictio non repetatur cum hoc verbo, scilicet meruit, sic: Vt bona opera non præcedentia, sed sequentia ostendant, quòd fides accipit quod non meruit, idest per opera sequentia constans est, quòd habet fidem pro merito. Vel sic bona opera, quia præcedentia non vbi ostendant, quòd meruit fides, quia nulla præcesserunt, sed sequentia ostendebant, quod eam accepit, hic ponitur hæc dictio non cum hoc verbo ostende-

Christus tri plici de causa dicit missus ad Iudæos.

Iustificatio quid.

Leu. 23. b

Timor.

Rom. 4. a

bant: sed cum hoc, scilicet sequentia: in prima expositione sit econuerso.

PSALMVS DAVID CXI.

B*Eatus vir, qui timet Dominum.*] Sancti habent hilaritatem in tribus, in conscientia, in opere, in conuersione fratrum. De primo: Gloria hæc, est testimonium
2.Cor.1.c conscientiæ. De secundo: Hilarem datorem diligit Deus.
2.Cor.9.b De tertio: Vos estis gloria mea. Omnis timor bonus, præter
1.Thes.2.d mundanum, Nam naturalis bonus, quo timemus mortem. Mundanus malus, qui facit nos abstinere a bono opere. Seruilis bonus, quia facit cessare a malo scilicet opere, & si non a mala voluntate. Initialis bonus, quia habetur cum charitate imperfecta, finalis est cum perfecta. *Potens in terra erit semen eius.* Honor, diuitiæ, iustitia, filij: hæc quattuor faciunt beatum, quæ hic ponuntur. Filij notantur hic: *Potens in terra erit semen eius.* Honor & diuitiæ hic: *Gloria, & diuitiæ in domo eius.* Iustitia hic: *Iustitia eius manet in sæculum sæculi.*] *Qui miseretur & commodat.* Tria sunt opera misericordiæ, mutuo dare, dare, & commodare. Dare est sine spe iterum recipiendi, vnde Aristoteles: Donum est datio irredibilis. Vnde tres gratiæ, quasi tres sorores, cum depinguntur, dant manus retro flexas post tergum, quasi non videant, cui dent, vt iterum aliquid petant. Mutuo dare, est idem dare, & tale recipere. Commodare, est vel tale, & non cum vsura recipere. *Paratum cor eius.* Arrisores sunt, qui potentibus, & impotentibus in malis consentiunt. Adulatores, qui verba cadentia tollunt. Derisores, qui amicis & dominis absentibus detrahunt. *Ab auditione mala.* Est verbum

Opera misericordiæ.

Mat.25.d asperum hoc: Surgite mortui. Asperius: Esuriui, & non
Ibidem. dedistis mihi manducare. Asperrimum: Ite maledicti in ignem æternum. Est verbum suaue: Esuriui, & dedistis
Ibid. b mihi manducare. Suauius: Euge serue bone, & fidelis. Est
Ibidem. suauissimum: Intra in gaudium Domini tui. Ista dicen-
Isa.55.a tur in iudicio. Duæ sunt hic promissiones: Vna bonis, vn-
Mat. 3. c de hoc: Omnes sitientes venite ad aquas. Alia malis: Arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in
Mat.25.d ignem mittetur. Duæ erunt impletiones, vna hic: Venite
Ibidem. benedicti Patris mei. Alia malis, vnde: Ite maledicti in ignem

ignem æternum. Nota: *Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, & miserator, & iustus*. Ecce fides. *Iucundus homo*. Ecce operatio. *In memoria æterna erit iustus.* Ecce retributio.

PSALMVS DAVID CXII.

L*Audate pueri Dominum*.] Tripliciter Deus gentes assumit: nam ad fidem, vnde hoc: Misit de summo, &accepit me. Et assumpsit ad sacramenti susceptionem: Et assumpsit me de aquis multis. Tandem ad gloriam. Deum tripliciter debemus laudare: nam deuote, ne dicatur: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me, vnde hoc: *Laudate pueri Dominum*. Continue, scilicet omni tempore, vnde hoc: *Ex hoc nunc & vsque in sæculum*. Ne dicatur: Confitebitur, cum benefeceris ei. Publice, scilicet vbique, vnde hoc: *A solis ortu vsque ad occasum.* Et hoc: Qui me confessus fuerit coram hominibus, *& cetera*. Vnde signum fit in fronte, idest in manifesto. Vel sic: Qui, & quem debent laudare, scilicet pueri Deum: & quamdiu, scilicet in æternum, vnde dicit: *Ex hoc nunc & vsque in sæculum*. Et vbi, scilicet vbique, vnde hoc: *A solis ortu vsque ad occasum*. Habes ergo, quis, quem, quando, vel quamdiu, & vbi. Pueri, a puritate dicuntur, & tales debent laudare, vnde dicunt: Benedicamus Domino, in Ecclesia: & Chorus respondet: Deo gratias, subaudi, dicamus: vt cum dicimus: Tu autem Domine miserere nobis: a Choro respondetur, Deo gratias. Nota: Soli pueri intrabunt in regnum cælorum, vnde Dominus dicit in Euangelio: Nam humiles & simplices intrabunt, idest submissi, & graciles. Nam arduum est, quo ascendere molimur. Artum, quo penetrare tentamus. Nam via ad patriam est arta. Ergo si voluerimus intrare, oportet nos esse expeditos & subtiles. Nam in altum repere, est honestum: & per angusta intrare inflatum, impossibile est: oportet ergo hominem esse tenuem in diuitijs, & exoneratum curis ad hoc, quòd intret. Deponat ergo sarcinas peccatorum. Camelus autẽ per foramen acus cum sarcinulis suis, nisi humiliauerit se, intrare non poterit. *De stercore*. Stercora in sacra scriptura tribus modis accipiuntur: nam dicuntur voluptates carnales, vt hic.

[Margin: *Psal.17.b* — *Ibidem.* — *Isa.29.d* — *Mat.15.a* — *Psal.48.d* — *Mat.10.c* — Ritus Ecclesiæ. — *Mat.10.a* — *Mat.19.d* — *Mar.10.d* — *Luc.18.e*]

Quando-

Quandoque amaritudo pœnitentiæ, vnde hoc: Sine,
Luc.13. b fodiam circa illam, & mittam ſtercora. Quandoque ſubſtantia mundialis, vt hic: Omnia reputauimus, vt ſtercora.
Phil. 3. b Nota: Homo debet conſiderare, quid fecit, quid meruit, & quid amiſit: peccatum, ſupplicium, præmium: & debet conſiderare, vnde vocatus, ad quid, per quid. De ſtercore, ad gloriam, per gratiam. *Qui habitare facit ſterilem in domo*. Septem modis dicitur Deus inhabitare in aliquo. Nam tribus modis eſt vbique, ſcilicet per potentiam, per præſentiam, per eſſentiam. In ſanctis, per inhabitantem gratiam. In Virgine, per conceptionem. In Chriſto, per vnionem. In patre, per identitatem, vnde hoc:
Ioã. 10. g Ego in patre, & pater in me eſt. Sed tribus modis dicitur inhabitare in aliquo, vnde verſus:

Deus ſepté modis dicitur inhabitare in aliquo.

In Patre, carne, bonis, habitat Sapientia Patris.

Hic commendat ſapientiam, ſcilicet Eccleſiam a quattuor. A diuturnitate, vnde dicit: *Qui habitare facit:* Nam qui alicubi habitat, ibi diu manet. A ſtabilitate, vnde hoc: *In domo*, non quaſi in tabernaculo fragili & vago. A fecunditate, vnde dicit: *Matrem filiorum*. Ab exultatione, vnde dicit: *Lætantem*.

PSALMVS DAVID CXIII.

Exitus multiplex.

Mat.21. *Mar.11.* *Luc.19.* *Ioan. 12.* *Cant.1. a*

IN *exitu Iſrael de Ægypto.*] Exitus eſt de bono in malum, de malo in bonum, de malo in malum. Nam exierunt obuiam Chriſto in Dominica ante Paſcha Phariſæi ad detrahendum. Iudas ad diſtrahendũ, ſiue perdendum. Apoſtoli ad attrahendum actiue. Pueri ad attrahendum paſſiue, ideſt, vt attraherentur a Deo, vnde hoc: Trahe me poſt te. *In exitu Iſrael de Ægypto, domus Iacob*. A triplici domo oportet nos exire. Quæ ſunt, mundus, caro, propria voluntas. Mundus eſt domus carnis, caro propriæ voluntatis, propria voluntas ſerpentis. De his tribus domibus præcepit Dominus exire Abraam, dicens: Egredere de terra, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Mundus adulatur per occaſiones: caro ſuggerit per cauſam: voluntas captiuat per effectum. *Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius*. Prius eſt in Ægypto ſub Pharaone in tribulatione. Ægyptus enim tribulatio interpretatur. Et in Ægypto huius mundi eſt tribulatio triplex. Nam prima eſt tribulatio cordis:

Domus triplex, a qua exire oportet.

Gen.12.a

Tribulatio triplex.

cordis: ſecunda, diſſolutio corporis & animæ: tertia, pœna gehennalis: In prima canitur Væ: In ſecunda. Væ, Væ. In tertia. Væ, Væ, Væ. Nam Væ corpori, in carnis tribulatione. Væ animæ & corpori, in carnis diſſolutione. Triplex væ, in gehennali exuſtione. *Iſrael poteſtas eius*. Ad hoc, quòd aliquis ſit in futuro verſus Iſrael, oportet, quòd hæc quattuor ſint in eo, ſcilicet, timor, ſpes, dolor, amor. Timor mentem humiliet, dolor carnem mortificet, ſpes dolentem beatificet, amor certantem coronet. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Quidam dicunt, quòd Mammon eſt diuitiæ, & Mammona nomen diaboli, qui præeſt diuitijs, forte idem eſt. Sed diabolus dicitur præeſſe diuitijs, non quia det: ſed quia ſolet homines tentare diuitijs, quæ dicuntur iniquitas: quia ad iniquitatem viam aperiunt, vel quia ab iniquis habentur. Nam omnis diues, aut iniquus, aut heres iniqui, vel dicuntur iniquitatis, aut inæqualitatis, quia cum iniquitate, vel inæqualitate poſſidentur. Vel: Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, ideſt reddendo eas, cui ablatæ ſunt, ideſt diuitias, & ſic qui prius erant inimici, fiant amici. *Mare vidit.* Dicimus peccatorem mare furore turbidum, rixis amarum, elatione tumidum. Tria ſunt impedimenta homini circa Deum: primum philoſophorum, ſecundum phariſæorum, tertium hæreticorum. *Et tu Iordanis*. Nota: duo flumina ſunt, ſcilicet Ior, & Dan, & conueniunt ad faciendum fluuium, ſcilicet Iordanem. Nam ſicut nomen ex nominibus, ita flumen ex fluminibus, vt ſicut Tamiſæ fluminis in Anglia. Vel poteſt dici, quòd quidam fluuius fluit ad radicem montis Dan, qui vocatur Ior, & a monte contrahit nomen, vt dicatur Iordanis. Nota: Iudæi adorauerunt vitulos, vnum in Dan, & alium in Bethel. Quattuor genera hominum hic notantur: contemplatiui, & actiui, infideles, & baptizati, ſed iterum ad culpam reuerſi, vel ſanatiui, & ſani, ægrotatiui & ægroti. Medij ſanatiui & ſani, peſſimi ægrotatiui & ægroti. Iſtorum optimi ſunt ſanatiui & ſani. Sanatiui ſunt, quorum natura nullo vitio latente corrumpitur. Sani, qui nulla ægritudine manifeſta vexantur. Sed iudica de ægrotatiuo & ægroto, per Iſrael ſanatiuum, per Iſrael ſanum. Per mare ægrotatiuum, per Iordanem ægrotum intellige. Nota: quattuor in hominibus ſolent reperiri, ſcilicet virtus, iuſtitia, vitium, peccatum:

Luc. 16. c

Mammon, & Mammona.

Hier. in Ep.

Peccator qualis.

3. Reg. 2. g

Quattuor genera hominum.

tum: quod est sanatiuum in corpore, hoc est virtus in mente. Quod est sanum in corpore, hoc est iustitia in mente. Quod est ægrotatiuum in corpore, hoc est vitium in mente. Quod est ægrotum in corpore, hoc est peccatum in mente. Non ergo omnis, qui aliquando virtutem habet, sed qui facit iustitiam, bonus est. Nec omnis, qui aliquod habet, sed qui facit malum, malus est. Ergo in aduentu, Israel, & Iacob fugiunt mare, & Iordanis. Nam consuetudine bene faciendi, & actu veniente, consuetudo, & actus peccandi recedunt. *Montes exultauerunt.* Triplex gaudium, vel festum debemus facere, scilicet festum virginum, confessorum, martyrum. Festum virginum facit, qui obseruantia castitatis mentem exhilarat. Festum confessorum facit, qui etsi gloriari non potest de integritate virginitatis, consolatur tamen in puritate confessionis, & hoc laudis vel peccati. Festum martyrum facit, qui in tribulatione gaudet in spe resurrectionis. *A facie Domini mota est terra.* Est triplex motus: Nam est mentis, sensualitatis, & corporis. Primus est in voluntate, secundus in delectatione, tertius in opere. Et hoc tum in bono, tum in malo accipitur: vel commota est terra, ac si non stabilis. Sed nos Deus inuitat ad stabilitatem, nō ad delicias: non enim legitur, quod elixa comedit, scilicet aqua cocta, sed fauum mellis, & partem piscis assi igni. De agno paschali præceptum est, vt non sit coctus aqua, sed igni. *Qui conuertit petram in stagna aquarum*, propter duritiam: nam quando dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, *& cetera*. Dixerunt discipuli: durus est hic sermo, & propter offensionem, vnde dicitur: Lapis offensionis in caput anguli: & super quem ceciderit, conteret eum. Et propter stabilitatem, vnde hoc: Fundamentum positum est, quod nemo mutare potest. Et alibi dicitur: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, idest super Christum, propter hoc dicitur lapis Christus. *Super misericordia.* Christus dicitur misericors triplici de causa: quia peccatorem expectat, & quia impium iustificat, & quia vltra meritum remunerat. De primo: Nonne vides, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te vocat? De secundo: Mittit cristallum suam sicut buccellas: De tertio: Non sunt condignæ passiones huius temporis, *& cetera*. *Simulachra gentium, argentum, & aurum.*

Festum triplex faciendum.

Motus triplex.

Luc.24. f
Exo.12. b
Ioan.6. f
Ps.117. d
Isa.28. d
Mat.21.d
1.Cor.3.b
Mat.16.c

Christus misericors triplici de causa.

Rom. 2. a
Ps. 147. b
Rom. 8. d

aurum. Quattuor sunt species Idolatriæ. Nam est idolatria auarorum, gentilium, iudæorum, hæreticorum. De primo Apostolus: Fugite auaritiam, quæ est idolorum seruitus. Et hoc: sicut guloso Deus venter est, ita auaro aurum. De secundo hic. De tertio: Seruitus legis non multum distat ab idolatria. De quarto in Osea: Nam ibi dicitur, quòd hæretici sunt idolatræ sectantes dogmata sua. *Os habent, & non loquentur*. Nota: quinque sunt operarij, scilicet, quinque sensus, visus, auditus, tactus, olfactus, & gustus. Ad visum electio, ad auditum sermo, ad tactum manus officium, & ad olfactum & gustum experientia. Visus eligit, sermo prædicat, officium coaptat, experientia disponit. Si potest fieri ædificium, simulacra talia non possunt. *Pedes habent, & non ambulabunt:* Nos, qui pedes habemus, debemus ambulare. Duo pedes sunt cognitio exilij, & memoria beneficij. Cognitio exilij in duobus, in notitia aduersitatis, & notitia prosperitatis. Cognosce quia prospera, quia blandiuntur, vt decipiant. Aduersa terrent, vt frangant. Memoria beneficij triplex, primorum, mediorum, infimorum. Data sunt enim homini tria, suprema, media, infima, scilicet, Deus, Angelus, creatura ad hominis sustentationem. Prima ad gubernandum, media ad conseruandum, infima ad sustentandum. *Cælum cæli Domino*. Sancti scilicet prælati dicuntur cæli triplici de causa, propter secretum, propter ornatum, propter doctrinæ priuilegium. De primo: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: Nam cælant arcana Dei, sicut cælum cælat superiora. De secundo: nam sic sunt ornati virtutibus, vt cælum luminaribus: Nam stella differt a stella in claritate. De tertio: Nam dicuntur nubes rotantes minis, coruscantes miraculis, pluentes doctrinis.

Idolatriæ species.
Gal. 5. d
Phil. 3. d
Pedes duo quid.
Homini tria sunt data.
Prælati sancti, cælum, dicuntur.
Mat. 13. b
Mar. 4. b
Luc. 8. b
1. Cor. 15. e

PSALMVS DAVID CXIIII.

DIlexi, *quoniam exaudiet Dominus*.] Laus Christi dicitur dignissima propter tria, propter immensitatem rei, propter rei iucunditatem, propter continuationem. De primo: Magnus Dominus, & laudabilis nimis. De secundo: Iucunda decoraq. laudatio. De tertio: Ex hoc nunc & vsque in sæculum. Nam in præsenti, & in futuro Deum laudabimus. Nos dicimur peregrini propter quattuor,

Laus Christi.
Psal. 47. a
Ps. 146. a
Ps. 120. d

tuor, quæ solent peregrinis conuenire, propter laborem,
Gen. 3. b vnde hoc: In sudore, & labore vesceris pane tuo, propter
Psal. 68. d paupertatem, vnde hoc: Ego sum pauper, & dolens: quia
Heb. 13. c in præsenti non habemus permanentiam, vnde hoc: Non habemus hic manentem ciuitatem.

Omnia prætereunt præter amare Deum.

Ps. 136. a Et propterea a patria remotionem, vnde: Super flumi-
Ps. 119. b na Babylonis illic sedimus, & fleuimus. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. *Inclinauit aurem suam mihi.* In hoc quòd Deus nobis filium suum dedit, tria intelliguntur: Mysterium incarnationis absconditum An-
Ephes. 3. b gelis, vnde Apostolus: Hæc dispensatio abscondita est a sæculis, vt innotescat potestatibus in cælestibus, & deuo-
Ps. 115. a tio populi expectantis, vnde hoc: Credidi, propter quod locutus sum, *& cetera.* Humilitas, & exinanitio Dei,
Phil. 2. b vnde: Humiliauit semetipsum formam serui accipiens. *Tribulationem, & dolorem inueni.* Quidam inueniunt mala, scilicet pœnam: & inueniuntur a malis, quando volunt puniri, a pœna meliorantur: de his hæc sunt exempla. *Dolores inferni circumdederunt me.* [*Tribulationem, &*
Psal. 2. c *dolorem inueni.* Apprehendite disciplinam, ne quando ira-
Ps. 118. f scatur Dominus. Tribulatio, & angustia inuenerunt me.
Ps. 139. c Virum iniustum mala capient in interitu. Non vitabo,
Psal 22. b cum fornicatæ fuerunt. Virga tua, & baculus tuus, *& cetera. Pedes meos a lapsu.* Tres sunt partes in homine, caput, cor, pes. Supremum, medium, & infimum. Caput, liberum arbitrum: cor, consilium: pes, carnale desiderium, scilicet sensualitas. Nam in homine nil subtilius libero arbitrio, & ideo capite designatur. Nihil vtilius consilio: Nihil inferius carnali desiderio, & ideo pedibus designatur. Nihil melius libero arbitrio, nam habet imaginem æternitatis, & diem maiestatis. Æternitatis, quia nulla culpa, vel miseria destrui potest. Diem maiestatis, quia creator non habet superiorem, ita liberum arbitrium. De consilio dicitur: Ego, inquit, in con-

In homine tres partes.

In homine nihil meli⁹ libero arbitrio.

Prou. 3. b silio, idest in corde, & hoc: Beatus homo, qui inuenit sa-
Ibidem. pientiam, & hæc pretiosior est cunctis opibus. Ecclesia dicitur catholica esse propter tria, propter fidei constantiã, propter dilectionem, propter sacramentorum communio-
Ephes. 4. a nem. De his dicit Apostolus: Vna fides, vnus spiritus, vnum baptisma.

PSAL-

PSALMVS DAVID CXV.

Credidi, propter quod locutus sum. Ego dixi.] Quadruplici de causa non confitetur quis ore, quod habet in mente, propter timorem, vt Petrus, qui intus fidem Christi tenebat, quod non ore confessus est. Propter impotentiam, vel infirmitatem, vnde Hieremias: A, A, A, Domine nescio loqui. Propter negligentiam, vt ille, qui abscondit in terra talentum Domini sibi cõmissum. Propter cauteriatam conscientiam, vnde hoc: Iniquitas oppilabit os suum. Talis non est, qui dicit: *Credidi, propter quod locutus sum*. Nota: Fides debet esse fidelis, integra, firma, & voluntaria, vnde hoc: Quam nisi quisque fideliter firmiterq. crediderit. Et illud: Integram inuiolatamq. seruauerit, absque dubio peribit. Integra ergo ad factorum, & miraculorum plenitudidinem: nam fides sine operibus mortua est, & debet credere omnes articulos fidei. Inuiolata, quantum ad errorum, & hæresum vitationem, vt non sit adultera, sed casta. Virginitas mentis fides est incorrupta, fidelis per obedientiam, firma per certitudinem, diabolus enim firmiter credit, sed non fideliter. *Omnis homo mendax*. In natura, in animo, in verbo. Excessus mentis fit tribus modis: Nam fit mentis dilatatione, mentis subleuatione, mentis alienatione. Dilatatio, quando mentis acies latius diffunditur, tamen modum humanæ industriæ non supergreditur. Subleuatio, quando mentis viuacitas gratia Dei illustrata humanæ industriæ metas excedit, sed non mentis alienatione transit, quando supra se videt, tamen assuetum. Alienatio est, quando præsentium memoria mentem excedit, & peregrinum statum, diuinæ operationis transfiguratione transit. Primus modus est ex industria humana. Secundus ex vtriusque permixtione. Tertius ex sola gratia. Vnusquisque modus in tres diuiditur, sed de hoc alias. *Calicem salutaris accipiam*. Adiectiue huic innitens substantiuo, populi, vel Christi. *Dirupisti vincula*. Μάρτυρ græce, testis latine: Nam martyres de tribus perhibent testimonium, scilicet de Christi passione, vnde hoc: Non est maior dilectio, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, vel pro ouibus suis. Et Petro dictum est: Sequere me. Nam oportet, vt totum corpus

[Margin: Quadruplici de causa ore quis nõ confitetur, quod ĩtus ĩ méte habet. *Hier. 1. b* *Mat. 25 b* *Ps. 106. d* Fidei conditiones. *Athan. in Symb.* *Ibidem.* *Iac. 2. d* Mentis excessus tripliciter. Μάρτυρ testis. *Ioã. 15. b* *Ioã. 21. d*]

patiatur. Caput enim prius passum est, & oportet membra compati. Et de carnis glorificatione: Non enim exponerent se morti, nisi carnis glorificationem expectarent, vnde

Phil.2. d Apostolus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et de æterna beatitudine: Non enim mundana, tamquam stercora reputarent, nisi æterna expectarent. Nota: Deus dirupit nostra vincula sua morte: nam nos redemit: & attende in illo opere quattuor. Nam opus fuit sine exemplo, humilitas sine modo, gratia sine merito, donum sine pretio. Attende potentiam in opere, castitatem in humilitate, bonitatem in gratia, largitatem in munere. De potentia ait Augustinus: Maioris potentiæ est iustificare impium, quàm creare cælum, & terram. De charitate: Propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum in mundum. De bonitate hoc: Bonus es tu, & in bonitate tua doce me De largitate hoc: Quomodo non omnia nobis cum illo donauit: qui etiam proprio filio suo pro nobis non pepercit?

Deus nostra vincula dirupit. Redéptionis opus.

Ephes.2.a *Ps.118. i* *Rom 8. f*

PSALMVS DAVID CXVI.

Laudate Dominum omnes gentes.] Hic Psalmus est primus eorum, qui dicuntur ἄτομοι, idest sine diuisione. Nam duo sequuntur scilicet: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum. Et: Laudate Dominum in sanctis eius: & significant Trinitatem, quæ sectionem non recipit. Est tædium ex aduersitate, vnde Apostolus: Grauati sumus supra modum, ita quòd tædet nos viuere. Est tædium ex idemptitate, vnde: Idemptitas generat fastidium. Est tædium ex longa expectatione, vnde hoc: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Est tædium ex huius vitæ labore, vnde: Tædet animam meam vitæ meæ. *Quoniam confirmata est super nos misericordia eius.* Dei enim gratia est nobis promissa, vnde hoc: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Data, incarnatione, vnde: In terra pax hominibus, & hoc: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis: Confirmata, in die Pentecostes, vnde Dominus discipulis: Sedete hic, donec induamini virtute ex alto. Nota: Donum Dei a Deo datum, vel promissum non fuisset, nisi ad datum apponeretur custodia, ne amitteretur, & ad promissum aperiretur via, vt inueniretur. Ideo ad datum

Ps.132. a *Ps.150. a* Tædium multiplex. *Ps.119. b* *Gen 28. c* *Luc. 2. b* *Isa. 9. b* *Luc.24.g*

tum apposita est custodia, ne amittatur præceptum naturæ: & ad promissum aperta est via, vt inueniatur præceptũ disciplinæ. Hæc enim duo data sunt homini: præceptum naturæ, quod intus inspiratum est per naturam: præceptum disciplinæ foris appositum per doctrinam. Intus per sensum, foris per verbum. In præcepto naturæ tria, præceptio, prohibitio, & confessio. Homini duo data.

PSALMVS DAVID CXVII.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius.] Triplex est laus Angelorum, scilicet, Alleluia, vt hic habetur, Gloria in excelsis Deo, *& cetera*. Quod enim sequitur, appositum est, Sanctus, Sanctus, Sanctus, *& cetera*. *In latitudine*. Est latitudo bonorum, & angustia malorum. Sit latitudo bonorum in charitate, quæ dicitur habere tres diuisiones secundum corpus: Nam habet latitudinem, extenditur enim ad amicos, & inimicos. Altitudinem ad Deum. Longitudinem pro perseuerantia. Hanc latitudinem non habet malus, & ideo est in angustia. Est angustia bonorum. Nam arta est via, quæ ducit ad vitam: nam ardua prima est via: Sed lata est, quæ ducit ad mortem. Nam Angelorum laus triplex. *Luc. 2. b* *Isa. 6. a* Latitudo bonorũ, angustia malorum. *Mat. 7. b*

—— *facilis descensus auerni*. *Virgilius 6. Æneі.*

Nam vltima prona est via. Est latitudo, & angustia in bono, & malo. *Exarserunt sicut ignis in spinis*. Spinæ quandoque peccata, vt hic: Quandoque diuitiæ, vt hic: Semen cecidit super terram, & ortæ sunt spinæ, scilicet diuitiȩ, quæ suffocant hominem, ne fructificet in verbo Dei. Quandoque in bono, vnde hoc: Sepite aures vestras spinis, quia serpens adhuc mussitat, Moraliter. *Vox exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum*. Congrue, post exultationem sequitur: Multi enim gaudent salute. Distingue ergo quattuor voces: Est vox exultationis, & perditionis, in personis peruerse lætantibus. Est vox mœroris, & perditionis in perniciose dolentibus. Est vox mœroris, & salutis in pœnitentibus. Est vox exultationis, & salutis in perfecte viuentibus, vnde dicitur: *Vox exultationis*, & cetera. *Non moriar, sed viuam*. Nota: Vita sanctorum in patria est vita vitalis. Mors malorum in inferno, est mors mortalis. Vita in præsenti viuentium, scilicet malorum, vita mortalis. *Luc. 28. d* *Eccli. 28. d* Vita sanctorũ, & mors malorum.

mortalis. Mors bonorum, mors vitalis, quia tendit ad vitam. Nam pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. *Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes.* Ad litteram, in ædificatione templi erat lapis, cui non poterat locus aptus inueniri, nisi in consummatione in angulo duorum parietum, & ibi aptum locum inuenit. Non est mirum, si Iudæi infatuati, quia carent capite, in quo sunt omnes sensus. Nam sibi caput amputauerunt, scilicet Christum, in quo debent esse nostri sensus. *Hæc est dies, quam fecit Dominus.* Est dies, Dominus, Domini, a Domino, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. De primo: In die Iudicij sedebit ille antiquus dierum, quia auctor est personarum. De Patre, & Filio, dicitur: Dies diei eructat verbum. De Spiritu sancto: In die mandauit Dominus misericordiam suam. Nota ad litteram, secundum legem debuit esse annus Iubileus in anno resurrectionis Christi, & vere tunc fuit annus Iubileus nobis, quia de seruis facti sumus liberi. Tunc redimus ad hereditatem nostram, prius per peccatum alienatam. Dicitur etiam, quòd in anno, quo rex Philippus debita Iudæorum condonauit, debuit esse annus Iubileus. Parœmium est cum diuersa verba ab eisdem litteris incipiunt, vt hic: *Benediximus vobis de domo Domini, Deus Diminus, & illuxit nobis.* [*Vsque ad cornu altaris.* Nota: Ter in anno Iudæi intrabant templum non vacua manu, vnde & sacerdotes nostri temporis ter in anno exigunt oblationes subditis. Nota: Quattuor de causis intramus Ecclesiam, vt laudemus Deum, vnde hoc: Laudate serui Dominum. Quandoque, vt oremus, vnde hoc: Domus mea domus orationis est. Quandoque, vt instruamur, vnde hoc: Venite ascendamus ad montem Domini. Et illud: Venite ad me, & ego docebo vos Quandoque, vt reficiamur susceptione sacramenti, quod in Ecclesia præsentatur. Nota, quattuor sunt petitiones in Ecclesia in missa, prima scilicet introitus laudatio est: secunda est oratio, quam dicit sacerdos: tertia, instrustio, scilicet per epistolam, & euangelium: quarta, refectio, quando sacerdos reficitur corpore sanguine Iesu Christi.

Margin: *Ps. 115. a* — Iudæi quare infatuati. — *Dan. 7. c* — *Psal. 44. a* — *Psal. 41. b* — *Bed. de schē. diu. script.* — Ritus. — Ecclesiam quattuor de causis intramus. — *Ps. 134. a* — *Mat. 21. b* — *Isa. 2. a* — In missa quattuor sūt petitiones.

PSALMVS DAVID CXVIII.

B*Eati immaculati.*] Nota: Sacra scriptura dicitur paradisus, siue hortus, triplici de causa. Quia est locus ad de-

ad delectationem, vnde: Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones: & ad vescendum, vnde: Qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite. Et ad excitandum, vnde hoc: In labore, & sudore vesceris pane tuo, vnde: Qui apponit scientiam, apponit & dolorem. Nota: hæc tria solent esse in horto: a simili in sacra scriptura. Homo habet, qua pergat, cum quibus, quo perueniat, qua perlegat legem, quasi viam, vnde hic: *Qui ambulant in lege Domini*. Cum quibus sunt, *immaculati in via*. Quo perueniat, habet patriam, vnde hoc: Dirige in conspectu tuo viam meam. Nota: Legitur in prologo beati Hieronymi super Regum lib. & in glossis super prologum sic: Moyses inuenit litteras Hebræorum. Sed Esdras post reparationem templi inuenit alias faciliores ad pronunciandum, quæ a sinistra in dexteram tendunt, sicut latinæ: sed Mosaicæ a dextera in sinistram. Et sicut ibi dicitur, Iudæi modo vtuntur litteris Esdræ, quod non videtur. Nam Iudæi incipiunt scribere a dextera in sinistram. Cum econuerso litteræ Esdræ scribantur. Nota, a quattuor capit initium, scilicet ab operis vtilitate, a facilitate, a profunditate, ab ornatu. Duæ sunt scholæ, & duo genera discentium. Nam est schola virtutis, & veritatis, siue sanctitatis, & sapientiæ. Nam alij quærunt sapientiam, alij virtutem, sed neutrum sine altero haberi potest. Schola virtutis & sanctitatis est: *Beati immaculati in via*. Schola veritatis, siue sapientiæ est: *Beati, qui ambulant in lege Domini: Beati, qui scrutantur testimonia eius*. Sic in primo psalmo, scilicet, Beatus vir: Schola sanctitatis est vbique, ibi: Non sedi cum concilio. Schola sapientiæ est ibi: Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur, die ac nocte. Vtrobique studium sanctitatis præmittititur, vt prius per studium boni operis, mundetur conscientia, & corde mundo quæratur sapientia. Primum disce, quid facias: post quæras, quid scias, vnde: Cœpit Iesus facere, & docere. Immaculatus est impollutus, vel ablutus, numquam aduersus, vel reuersus. Nota: Quidam sunt in lege ambulantes, qui in lege proficiunt. Quidam in lege stantes, qui a lege declinantes, a lege recedunt. *Beati, qui scrutantur*. Sapientia debet esse in episcopo, vnde cum primo intrat Ecclesiam, debet habere textum in pectore. Vnde post euangelium, textus ei portatur, offertur apertus, sed alijs

Psal. 36. a *Isa. 55. a* *Gen. 3. c* *Psal. 5. b* *Hieron. in prol. super lib. Reg.* *Psal. 1. a* *Psal. 25. b* *Psal. 1. a* *Act. 1. a* Immaculatus quis. In Episcopo sapientia debet esse.

in choro clausus, quia tenetur habere scientiam, ad quod non alij. Nota: tres sunt viæ, Dei, hominis, diaboli. Duæ extremæ conuenire non possunt, sed media ad vtramque flecti potest. De prima: *Viam veritatis elegi*. De vltima: *Viam iniquitatis amoue a me*. Propheta volens, quòd via sua ad viam Dei, non diaboli dirigatur, orat: *Dirige in conspectu tuo viam meam*. Lex dicitur vmbra: Nam ad hoc, quòd sit vmbra, tria sunt necessaria, lumen, corpus obiectum, & vmbræ receptaculum. Si enim vsque ad infinitum vmbra protenderetur, ita quòd non haberet obstaculum, non esset vmbra. Sic tria hæc in lege: Nam ibi lux, veritatis figura, quæ promittebatur, vel latebat in littera. Corpus, cærimoniæ quæ erant quasi obstacula veritati, scilicet liuor: Iudæi, quasi vmbræ receptaculum, super quos erat vmbra. Nota: ignorantia est triplex velum, quod alibi exponitur. *Confitebor tibi in directione cordis*. Via nostra est tortuosa propter tria: quia ignota, laboriosa, periculosa. De primo: *Erraui, sicut ouis, quæ perierat*. De secundo: Arta est via, quæ ducit ad vitam.

Viæ Dei tres.

Lex vmbra dicitur.

Via nostra tortuosa.

Virg. lib. 6. Æn.

Ardua prima via est. ——

Ps. 139. b

De tertio: Iuxta iter scandalum posuerunt mihi. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis*, idest per multos, & multum. *Confitebor tibi in directione cordis*. Cor hominis dirigitur, quando humana voluntas diuinæ conformatur, & odit, vel diligit, quod Deus. Nota: in hac portione, præcepta Dei, quinque nominibus designantur. Nam dicuntur via, lex, testimonia, mandata, iustificationes. Via, quia ad viam ducunt. Lex, quia ligant. Testimonia, quia euidenter admonent, pœnis promissis, præmijs contestantia. Mandata, quia facienda indicant: Iustificationes, quia impleta a reatu liberant.

Cor humanum quando dirigitur.

S. Ambr. in hunc psal.

Hierõ. prol. lib. Reg.

Psal. 36. a

Ps. 110. a

Ps. 140. b

IN *quo corrigit*.] In prologo super Reg. dicit Hieronymus, quòd psalmus trigesimus sextus, scilicet: Noli æmulari. Et centesimus decimus, scilicet: Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio iustorum. Et centesimus quadragesimus, scilicet: Exaltabo te, Deus meus rex: texuntur Alphabeto Hebræorum, sicut & hic psalmus. Aliquis corrigitur, quando cauet sibi a lapsu, vel peccati consuetudine, vnde hoc: Noli inebriari vino, in quo est luxuria: non tantum prohibet actum inebriandi, sed consuetudinem, & tertio modo, quando abstinet se

Quando aliquis corrigatur.

Ephes. 5. d

a causa

a causa peccati, id est a primo motu, vnde hoc: Si surgit primus motus in te, non consentiat ratio, & hoc: Irascimini, & nolite peccare. *Ne repellas me a mandatis tuis.* Homo accedens ad Deum repellitur per se, per mundum, per diabolum: per se duobus modis, per propriam voluntatem, per carnis concupiscentiam. A mundo duobus modis, quando aduersis premitur, vel prosperis irretitur. A diabolo, quando eius suggestione vexatur. Expellitur etiam a Deo, quando homo accedit, vt inuestiget immensitatem eius, quod in præsenti fieri non potest. Primæ tres sunt ex ira Dei. Tertia est ad correctionem nostram, & vtilitatem, & exercitationem. *In toto corde meo abscondi eloquia tua.* Qui ea per dilectionem suscipit, per memoriam retinet, per humilitatem tegit. Oportet enim, vt quandoque tegantur, vnde dicit: *In toto corde meo abscondi eloquia tua.* Et vt quandoque manifestentur, vnde dicit: *In labijs meis pronunciaui.* Nam si numquam tegerentur, numquam fouerentur: Et si numquam manifestarentur, numquam multiplicarentur. Vtrumque ergo necessarium est. Nota: Cor, est nidus: verbum, ouum: bonum opus, pullus, qui fouetur, nutritur: non iustificabitur, nisi nutriatur. Absconde in corde, verbum scilicet, in nido ouum. Nam peccas, si non recipis: peccas, si receptum eijcis: peccas, si receptum ante tempus exponas. Primo, duritia: secundo, negligentia: tertio, superbia. *In labijs meis pronunciaui.* Bonus ordo. Primus, humilitas silentij: secundus, studium bene operandi: tertius, pronunciandi fiducia verbum Dei. Silentium, vbi dicitur: *In corde meo abscondi eloquia tua.* Opus, vbi dicit: *Doce me iustificationes tuas.* Verbum, hic: *In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.* Duo sunt, quæ impediunt labia loqui, ignorantia, & mala conscientia, quando scilicet erubescit. Propter ignorantiam ergo: *In corde meo abscondi eloquia tua.* Contra scientiam: *Doce me iustificationes tuas.* ¶ *Pronunciaui,* fiduciam loquendi significat, *omnia iudicia oris tui:* Nil abscondi, totum dixi, quod mihi dixisti. Nihil de meo adieci: nihil de tuo abscondi, ne falsitatem prædicarem, vel ne veritatem negarem. Iudicia cordis abscondita: oris manifesta. Iudicia oris proposui, corde abscondi. Iudicia cordis, vbi sententia dictatur: oris, vbi sententia pronunciatur.

Psal. 4. b

Homo quo modo dicatur repelli a Deo.

Ordo optimus.

RETribue seruo tuo.] Deus aliquando reddit malum
1.Reg. 13 c pro malo ad bonum, vt Sauli, pœnam pro iniustitia sua ad correctionem. Quandoque bonum pro bono ad malum, vt abundantia diuiti pro sua iustitia ad retributionem, ne in futuro ei retribueret. Quandoque malum ad
Mat. 27. a malum pro malo, vt Herodi, & Iudæ in præsenti pœnam pro iniustitia ad damnationem, quia hoc fuit initium pœnæ æternæ. Quandoque bonum pro bono ad bonum, vt Abraæ, & Iob: In præsenti abundantia, pro iustitia ad saluationem. Quia initium fuit retributionis æternæ. Nota: In hac partitione quattuor nominantur. Infirmitas, vbi dicit. *Viuifica me*. Ignorantia, vbi dicit: *Reuela oculos meos*. Exilium, ibi: *Incola ego sum in terra*. Hostes, ibi: *Etenim aduersum me sederunt principes*. [*Reuela oculos meos*. Nota: Oculi exteriores velantur quattuor de causis, per mortem, per obscuritatem, scilicet, tenebras, per infirmitatem, per torporem, sic oculi mentis, per obstinationis culpā, quod dicitur peccatū ad mortem, vt in hoc: Illumina oculos meos, ne vmquam obdormiā in morte: per ignorantiæ obscuritatem, vnde hoc: Populus, qui habitabat in tenebris, vidit lucem magnam: per carnis fragilitatem, vt hic. Per torporem, vt hic: Exurge quare obdormis Domine. *Concupiuit anima mea*. Est sensus præcedens, comitans, subsequens: præcedens, quando desiderat bonum facere, & non dum desiderat. Comitans est, vel cohærens, ait Apostolus. Non ego operor illud, sed gratia Dei mecum. Subsequens, vnde hoc: Gratia volentem præuenit: sequitur autem, ne frustra velint. Moraliter. *Aufer a me opprobrium, & contemptum*. Opprobrium culpa, contemptus pœna. Opprobrium iniquitas, contemptus mortalitas. Vt me facias iustum: *Aufer opprobrium*. Vt me facias bonum. *Aufer contemptum*. Sequitur: *Super iudicia iustitia tua*. Alia sunt Iudicia Dei, quæ reprobos damnant: Alia, quæ electos iustificant: Alia, quæ iustificatos beatificant. Prima sunt reprobationis, secunda iustificationis, tertia glorificationis. Damnantia exercentur in inferno, iustificantia in mundo, beatificantia in Cælo. *Iudicia tua adiuuabunt me*. Iudicia vltionis, iudicia correctionis, iudicia remunerationis. Per iudicia vltionis, Iudas reprobatur: Per iudicia correctionis Saulus cæcatur: per iudicium remunerationis, Dauid humilis in regnum subli-

Marginalia: Oculi exteriores, & interiores. — Psal. 12. b — Isa. 9. a — Ps. 43. d — 1.Cor. 15. b — Iudicia Dei diuersa. — Iudicia tria. — Act. 9. a

ſublimatur. Primum ſtantibus timorem cadendi dat: ſecundum lapſis præbet ſpem reſurgendi, tertium perfectis affert amorem perſeuerandi. Pimum generat timorem: ſecundum nutrit ſpem: tertium accendit charitatem. Recte de his dicitur: *Iudicia tua adiuuabunt me.*] *Etenim ſederunt principes.* Hoc præcipue cantatur in ſollemnitate beati Stephani protomartyris, quia hic verſus exponitur in perſona martyrum pro perſecutoribus orantium. Quod primo fecit beatus Stephanus. Nota: in martyrio tria ſunt, cauſa, amaritudo, finis. Pro duobus extremis gaudebunt Sancti: pro medio dolebunt. Nota in hac partitione, præcepta Dei, iudicia vocantur: quia vnicuique pro merito deditam retributionem pronunciant. Sermones, quia narrando inſtruunt: eloquia, quia aperte ſignificant: mirabilia, quia inſolita pronunciant, & promittunt: æquitas, quia ſecundum iuſtitiam facta ſunt: verba, quia ſignificationes Dei ad homines ſunt: veritas, quia ita eſt, vt dicunt: iuſtitia, quia nil inordinatum tenet.

Ritus.

Act. 7. g

In martyrio tria sūt.

Retributio multiplex.

A*Dhæſit pauimento anima mea.*] Cor noſtrum, pauimentum: nam pauimentum eſt ſolidum, lucidum, politum. Sic corpus noſtrum, ſcilicet nos ſumus ſolidi contra aduerſa, & non fragiles, vt dicamus: Neque vita, neque mors ſeparabit nos a charitate Chriſti. Sed ſolidum, & ſtabilem fit fundamentum, lucidum per bona opera coram hominibus. Politum, quod erit in futuro, vel quia etiam hoc fit in præſenti, quod pondus peccati deponitur. Sit ergo ſolidum per conſtantiam, lucidum per virtutem, politum per immortalitatem in futuro, vel peccati in præſenti depoſitione. Nota: Etiam beatus Nicaſius in martyrio ſuo dicebat hunc verſum, cum adhuc pſalmum cantaret: & caſu, Finita hac voce, ſcilicet: *Adheſit pauimento anima mea*, amputatum eſt ei caput: & caput abſciſſum dixit reſiduum verſus, hoc ſcilicet: *Viuifica me ſecundum verbum tuum.* Verbum dicitur eſſe in mente, in ſcripto, in prolatione: hac ſimilitudine Filius dicitur eſſe verbū: nam filius Dei dicitur eſſe verbum mentale, quod ab æterno dicitur ἐν νῷ, ideſt in mente diuina, quia in patre, & inſcriptibile, quando venit in lucem: nam in vtero Virginis, quaſi in pergamena fuit ſcriptum, tunc liber ſcriptus fuit, vt homo foris legeret, qui erat intus ſcriptus, vt Angelus legeret, vnde hoc: Lingua mea calamus ſcribæ, *& cetera.*

Cor, pauimentum.

Rom. 8. f

Beati Nicaſij martyrium.

Verbum triplex.

Pſ. 44. a

Eſt

Est prolatibile, quando Christus in prædicatione pronunciatur. Est ergo intelligibile, per æternitatem: scriptibile, per incarnationem: prolatibile per prædicationem. *Doce me iustificationes tuas*. Homo debet præoccupare faciem Domini in confessione, vt prius dicat peccatum. Nam si homo operit peccatum, Deus reuelat: si homo denudat, Deus operit: si homo accusat se, Deus excusat: si homo excusat, Deus accusat. Nam, o Deus si condemnabo me, liberabis: si agnoscam, ignosces: si non, *Confirma me in verbis tuis*. Ordo debet seruari. Nota: Primo petit iustificationem, scilicet primam gratiam, ibi: *Viuifica me secundum verbum tuum*. Post, augmentum virtutum, *Doce me iustificationes tuas*. Et hic: *Viã iustificationum tuarum instrue me*. Virtutum robur, ibi: *Confirma me in verbis tuis*. Ordo debet seruari, vnde hoc: Introduxit me in cellam vinariam: Ordinauit in me charitatem. Nam ordo in diligendo, vt primo, quod supra: secundo, quod intra: tertio, quod iuxta: quarto, quod infra, scilicet Deum, animam nostram, proximum, corpus nostrum.

Præoccupatio quo modo intelligatur.

Cant. 2.a Ordo dilectionis.

L*Egem pone mihi Domine*.] In hoc quod dicit, nouam legem constitui, tria notat in lege, ordinem, firmitatem, coniunctionem. De primo, Apostolus: In manu Mediatoris est lex ordinata per Angelos. De secundo: Et posuit illud in Iacob: & præceptum in Israel, in testamentum æternũ. De tertio, scilicet coniunctione vtriusque legis ad litteram: Nã rota erat in medio rotæ. *Et exquiram eam semper*. Quidam requirunt legem, dum intelligunt, hi Sancti. Quidam nec intelligunt, nec requirunt, & hi mortui. Quidam intelligunt, & non requirunt, & hi impij. Quidam requirunt, & non intelligunt, & hi sunt fatui. *Et scrutabor legem tuam in toto corde meo*. Aliud est legem habere in corde, & aliud est cor in lege. Legem in corde habet, qui cognoscit veritatem. Cor in lege, qui diligit veritatem. Vtrumque habet Sanctus, vnde hic: *Sed in lege Domini voluntas eius*. Et hoc econuerso: *Scrutabor legem*. Nota: In toto corde legem scrutantur, qui in illis faciendis per omnem vim animæ exercentur: quæ sunt, vis rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Nam rationabilis facta est anima, vt Deum in se, & in omnibus inuestiget. Concupiscibilis, vt solum Deum diligat, & desideret. Irascibilis, vt cuncta huic dilectioni aduersantia reprobet, sicut

Gal. 3.e
Ps. 104.a
Ezec. 10.c

cut ſcriptum eſt: Vt ſciat per rationabilitatem, reprobare *Iſa. 7.c*
malum: per iraſcibilitatem, & per concupiſcibilitatem,
eligere bonum. ***Deduc me in ſemita mandatorum tuorum.***
Aliud eſt deduci in ſemitam, aliud deduci in ſemita.
Qui in ſemitam deducitur, non eſt in ea. Qui deducitur
in ſemita, eſt in ea. Propheta ergo petit, vt deducatur in
ſemita, ideſt vt ipſe in mandatis Dei iam poſitus proficiat *Pſ. 108.e*
de virtute in virtutem, donec videat Deum Deorũ in Sion.
Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Nota illa, quæ
facta ſunt propter hominem, vel ab homine, vel in homine, vnde tria ſunt genera vanitatum, ſcilicet vanitas mutabilis: nam omnia, quæ ſub cælo ſunt mutabilia & vana, & hæc omnia facta ſunt propter hominem. Et eſt hæc vanitas curioſitatis, ſcilicet peccatum, quod fit ab homine: & eſt vanitas mortalitatis, quæ facta eſt in homine. *Vanitatum tria genera.*
De his dicitur: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. ***Ecce concupiui mandata tua.*** Quæ ſunt mandata Dei? dilectio Dei ſcilicet, & proximi. Dilectio, vt diligas Deum ex toto corde, ideſt pleno cordis affectu: ex tota anima, ideſt tota rationis vigilantia, & circumſpectione. Ex totis viribus, ideſt pro eo mori non pertimeſcas, ideſt, diſcas diligere Deum dulciter, fortiter, prudenter. Sic potes in via mandatum de dilectione ſeruare, hoc dicit Clareuallenſis. *Eccleſ. 1. a* *Deut. 6.a* *Mat. 22. d*
Auguſtinus aliter exponit, ſecundum quòd impletur in patria tantum, ſic: Diligere Deum ex toto corde, ideſt intellectu ſine errore. Ex tota anima, ideſt voluntate ſine contrarietate. Ex totis viribus, ideſt memoria ſine obliuione.
Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Hic quattuor notantur, Firmitas, vbi dicit: ***Statue.*** Humilitas, vbi dicit: ***Seruo.*** Veritas, vbi dicit: ***Eloquium tuum.*** Dilectio, vbi dicit: ***In timore tuo.*** Quæ quattuor debent eſſe in verbo, ſcilicet firmitas, humilitas, veritas, dilectio.

ET ***veniat ſuper me.***] Quidam petunt digne indigna, & ideo non exaudiuntur, vt Paulus, qui petijt, vt Angelus Satanæ remoueretur, ideſt fomes peccati, vel mulier, in quam iniecerat oculos, quæ erat in comitatu eius, ſcilicet Thecla, vel de morbo intelligitur, quem habebat in capite. Quidam digna, ſed indigne, vt filij Zebedæi, & Iudæi, qui non ſunt exauditi, vnde hoc: Clamauerunt ad Dominum, nec exaudiuit eos. Quidam indigne, *2. Cor. 12. b*
& non

& non digna, vt si quis petat, quòd sibi bene succedat in
Mat. 7. b furto. Quidam digne, & digna, vnde hoc: Petite, & accipietis. *Respondebo exprobrantibus mihi verbum*. Vt hæc dictio, scilicet, verbum, determinet hoc verbum, *respondebo*, & hac dictione, *exprobrantibus*.] *Ne auferas de ore meo verbum*. Nam de eo, qui bene loquitur, & male viuit, potest dici: Vox Iacob, & manus Esau. *Vsque quaque:* vel secundum aliam litteram, *Vsque valde*, & tamen Hieronymus dicit super Ezechielem, Iosephus & omnis schola Iudæorum tantum quinque libros Moysis asserunt esse translatos, scilicet a septuaginta, sed non ne in psalmo reperimus translationem quandoque septuaginta? *Quia mandata tua exquisiui*, petendo, quærendo, pulsando. Per lectionem petite: quærite, siue interrogate per orationem: pulsate per meditationem. Vel sic: Meditatione pulsatus, aperi. Interogatus, responde. Oratus exaudi. *Et leuaui manus meas*. Nos seruimus Deo pro æternis, quæ sursum sunt, Iudæi pro temporalibus, quæ deorsum sunt. Vnde lectiones legis Moysi, cum legimus, in imum terminamus, vt in matutinis. Lectiones Euangelij in altum terminamus, vt Euangelium, & Epistolam. *Exercebor in iustificationibus tuis*. Nota, in iustificationibus nostris quattuor sunt necessaria. Primi nihil est causa, sed est causa secundi, secundum tertij, tertium quarti, scilicet fides, contritio, mo-
*S. August. to. 10. Ser. 15. de Ver. Apost. post. med. tus ex libero arbitrio, peccatorum remissio. Primi nihil est causa, nisi Deus: motus ex libero arbitrio partim ex Deo, partim ex nobis, vnde Apostolus: Coadiutores Dei sumus. * Nam cum fecit nos sine nobis, non iustificat nos
1. Cor. 3. b sine nobis, idest: Non ego operor illud, sed gratia Dei
1. Cor. 15. b mecum.

MEmor esto verbi tui seruo tuo.] Est quietudo quieta: est inquietudo inquieta: est quietudo inquieta: est inquietudo quieta. Quietudo quieta est, quando exterius vacamus ab opere, interius a turpi cogitatione. Inquietudo inquieta est, quando exterius nõ vacamus ab opere, nec interius a strepente cogitatione. Quietudo inquieta est, quãdo quiescimus ab opere exteriori, non ab opere interiori. Inquietudo quieta est, quando non vacamus ab opere exteriori, sed a strepente cogitatione, vt quietudo referatur ad cessationem ab opere exteriori. De contrarijs modo contrario iudica. Nota: huic octogenario modo præponitur

Thau littera, quæ interpretatur, duc te. Deus quandoque ducit hominem, vnde hoc: Trahe me post te. Et hoc: Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Quandoque homo se per liberum arbitrium: Nam coadiutores Dei sumus, vnde hoc: Gratia Dei in me vacua non fuit. Vnde Sancti Dei dicuntur reges, vel duces se & alios benedicentes. Quandoque homo hominem, & hoc dupliciter. Nam quandoque ad bene regendum, vnde Dominus: Constitui te ducem populi huius. Quandoque ad lapsum faciendum vnde hoc: Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadunt. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, *& cetera*. Labore fatigati, onera grauati, inedia macerati. Venite ad me, quales ad qualem, & clausi ad ostium, ægroti ad medicum, naufragi ad portum: ad ostium luminis, ad portum quietis, ad medicum salutis: ad ostium ingressi, veritatem videatis: ad medicum, vt curati, ad sanitatem conualescatis: ad portum, collecti post laborem quiescatis: vani, vt veritatis lumine adimpleamini: onerati, vt pondere peccatorum alleuemini: laborantes, vt quiete adepti consolemini. *Quia eloquium tuum viuificauit me*. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hic panis materialis vel corpus Christi spirituale, idest Ecclesia, idest petimus, vt simus de vnitate Ecclesiæ, vel sacra scriptura, vt nobis exponatur. Petimus ergo panem corporalem corpori, spiritualem spiritui. *Memor fui mandatorum tuorum a sæculo Domine*. Idest a sæculo ego sum, vt generalis iustus loquitur, vel iudiciorum, quæ sunt a sæculo, vt hæc oratio, scilicet a sæculo, determinet hunc terminum, scilicet memor, vel hunc, scilicet iudiciorum. Miserum est sua peccata obliuisci, miserius sine pœnitentia cordis reminisci, miserrimum per retractionem eis delectari.

Cant.1.a *Ps.22.a* *1.Cor.3.b* *1.Cor.15.h* *1.Reg.25.e* *Mat.15.b* *Mat.11.d* *Mat.6.c*

P*ortio mea Domine, quia custodiui legem tuam*.] Vel custodiui legem tuam, quia es portio mea. Nota: Quando Iudæi venerunt in terram promissionis, tribus Leui non accepit in ea portionem, sed de decimis viuebat, & in templo seruiebat. Sic clerici, qui sunt de tribu Leui, non habent portionem hereditatis nisi de patrimonio Crucifixi. Vnde cum suscipiunt coronam, cantatur hic versus: *Portio mea Domine*. Christus est nostra portio: nam cum eo habemus partem communem: ipse enim accepit de nostro,

Num.34.

Portio nostra Christus.

ſtro, vt nobis daret de ſuo. Nam caput corporis eſt particeps in duobus, in natura, in miſeria: quæ duo accipit de noſtro. Et corpus cum capite eſt particeps in duobus, in
2. Cor. 3. b gratia in præſenti, & gloria in futuro. Hoc habemus de ſuo, littera occidit, ſpiritus viuificat, ideſt litteralis ſcientia, ſeu intelligentia, ſicut Iudæos occidit in anima: ſic ſpiritualis intelligentia viuificat Christianos, qui ſpiritualiter intelligunt. Vel littera occidit, quia ſcietia inflat.
1. Cor. 8. a Nam ſcienti, & non facienti, peccatum eſt illi. Vel littera occidit, vnde dictum eſt in lege: Oculum pro oculo
Leu. 24. b animam pro anima. *Miſerere mei ſecundum eloquium*
Mat. 25. f *tuum*. Nam ſecundum quòd promiſit, debet noſtri miſereri. Nam quædam reddunt nos debitores Deo, vt prima dona. Quædam Deum debitorem nobis, vt opera virtutum, virtutes operum. Vel opera virtutum dicuntur hic, quod fides impetrat, quod lex imperat. Nam fides, qua credimus Deum, dicitur notitiæ: fides, qua credimus Deo, dicitur Deo confidentiæ: fides, qua
Gal. 5. a credimus in Deum, quæ operatur in Deum, quæ operatur per dilectionem, dicitur conſenſus. Fidem habuit Pe-
Mat. 16. b trus quando Domino quærenti: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Reſpondit: Tu es filius Dei viui. Fidem confidentiæ, quando vidit Dominum ambulantem ſupra
Mat. 14. mare, & ſe in fluctibus proiecit dicens: Domine, ſi tu es, iube me venire ad te. Fidem conſenſus in Eccleſia. *Deprecatus ſum faciem tuam*. Hic dicitur, quòd Deus debet facere aliquid. Ideo notatur, quòd quattuor debitores, qui ſunt, Deus, ſpiritus, caro, & mundus. Deus debet ſpiritui, vt eum in cognitione illuminet veritatis & in amore virtutis inflammet. Spiritus Deo in omnibus, quæ agenda ſunt, ab ipſo erudiri, & ſecundum ipſum operari. Spiritus debet carni, vt eam a malis cohibeat, vt in bonis exerceatur. Caro debet ſpiritui in bono agendo miniſterio, in commodo appetendo. Caro debet mundo, ab eius abundatia, quod neceſſitatis eſt, ſumere, quod virtutis eſt exercere. Mundus debet carni, in neceſſitate ſubſidium in exercitatione exercitamentum: ſed quia ſpiritus beneficium Creatoris non perſoluit, iuſte Creator beneficium ſpiritui ſubtrahit, ſic de alijs. *Media nocte ſurgebam*. In nocte opera non facimus, inſidias latronum ſuſtinemus, dormimus. Hac ſimilitudine hoc ſæculum dicitur nox. De primo

Debitores quattuor.

Nox.

primo hoc: Præueni intempestæ noctis silentio. De secundo: Caue tibi ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, & caue tibi a dæmonibus, qui tunc magis instant. De tertio, noua partitio. *Ps. 118. t*

B*Onitatem fecisti cum seruo tuo Domine.*] *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me.* Notandum, quòd est via, per quam curritur. Est patria, ad quam tenditur. Tres sunt viæ, quæ ducunt ad patriam: scientia, disciplina, & bonitas. Prima itur ad secundam, secunda ad tertiam, tertia ad patriam, scilicet beatitudinem. Propheta cupiens ire ad patriam, dicit: *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me.* Sed itur ordine præpostero. Idem alibi: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Notandum est, quòd scientia est, quando tenuis est, & non firmiter scitur: disciplina, quando firmiter scitur, vt quando dispositio & habitus, scientia & disciplina dicantur: & scientia ad triuium: disciplina ad quadriuium referatur, quod multiplicetur additur. Nam primo, regula: secundo, exemplo: tertio figura demonstratur. *Doce bonitatem*, per inspirationem. *Disciplinam*, per exemplum, & exempli suppositionem, vel certitudinem. *Scientiam*, per proprietatem. Nam scientia proprie docetur. Bonitas improprie. Homo est debitor Deo, sibi, & proximo. Deo, ex Deo, quod Deus dat bona homini, quod ibi notatur. *Bonitatem, & scientiam, & disciplinam doce me.* Ergo homo solue tibi quod tuum est: Proximo, quod proximi est: Deo, quod Dei est. Tributum tibi, vectigal proximo, honorem Deo, iuxta illud Apostoli: Cui tributum, tributū: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem. Tria tibi, tria proximo, tria Deo. Debes tibi sustentationem, punitionem, sanctificationem. De primo: Nemo carnem suam hodio habuit. Nam debemus pascere iumentum nostrum, ne deficiat in via. De secundo: Apprehendite disciplinam. De tertio: Sanctificate vosmetipsos. Proximo debemus tria, seueritatem, compassionem, benignitatem. Seueritatem, in vitiorum impugnatione, compassionem in tribulatione, benignitatem in vtroque: Deo similiter tria, quæ sunt amor castus, patiens, purus. Castus in prosperis, patiens in aduersis, purus in his, & in illis. *Coagulatum est, sicut lac, cor eorum.* Lac aliquando in bono accipitur. Nam lacte nutritus est Christus.

Viæ tres.

Scientia, & disciplina.

Homo tribus est debitor.

Rom. 13. b

Ephes. 5. g

Psal. 2. d

ftus. Notandum ergo, quod lac eft dulce, humidum, reficiens, candidum. Sic prælatus, fi hæc quattuor habuerit, late pafcit Chriftum, vt habeat dulcedinem in contemplatione, humorem in deuotione, refectionem, vt alios pafcat fua fancta conuerfatione: & candorem, ideft munditiam, quæ eft in tribus, in carne, in confcientia. in opere: fic pafcitur Chriftus.

Prælatus quo modo Chriftū lacte pafcat.

Immutabilitas triplex

M*Anus tuæ, Domine fecerunt me.*] Nota: Triplex immutabilitas, vna potentia non mouendi, quæ fuit in Adam ante peccatum, vnde Adam quodam modo factus eft immortalis, quod erat ibi de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Immortalitas, impoffibilitas mouendi, quod erit in patria, quando hoc mortale induerit immortalitatem, & immortalitas immutabilitatem, quæ folius Dei eft. Vnde: Regi fæculorum immortali, & inuifibili foli Deo honor, & gloria, & victoria. Chriftus fecundum quòd homo ad imaginẽm Dei, non imago: fecundum quòd Deus eft, imago Dei, non ad imaginẽm Dei. ficut pictura regis dicitur effe ad imaginem regis, non imago regis, quia non de eadẽ fubftantia, cuius rex. Et filius dicitur rex, dicitur imago regis, non ad imaginem regis, quia eft de eadem fubftantia, cuius rex. Omnes homines creauis Deus materialiter, fed modo creat eos formaliter: Dignitas hominis attenditur in his, quia manibus Dei formatus, vnde hoc: Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plafmauerunt me. Quia ad imaginem, & fimilitudinem Dei factus eft, vnde hoc: Faciamus hominem ad imaginem & fimilitudinem noftram. Quia in dextra Dei collocatus. Nam boni erunt in dextera. Et quia ab angelis Dei honoratus: nam feruiunt nobis: nam vnicuique animæ deputati funt angeli ad fui cuftodiam. Homo factus eft ad cognofcendum, & ad diligendum Deum: vnde homini data funt duo, fenfus & bona vita: factus eft ad imaginem & fimilitudinem Dei: per fenfum ad imaginem, per vitam ad fimilitudinem. Similitudinem, & non imaginem, poteft amittere, vnde hoc: Veruntamen in imagine pertranfit homo: factus eft, vt cognofcat Deum, & diligat. Charitas, fimilitudo: veritas, cognitio: fcilicet imago. Charitas, via, veritas, vita: Charitas, meritum: vita præmium. Charitate itur, veritate ftatur. *Da mihi intellectum, vt difcam mandata tua.* Nota: Homo cum dicit falfum, fcio quid

1.Tim.1.d

Dignitas hominis.

1. Iob. 10. b

2. Gen. 1. d

3

4

Pf.38.a

quid dicit, ſed quid non dicit. Similiter intelligimus, quid credere debeamus: ſed articulos propter fidem intelligimus, quod credimus, ſcilicet rationem articulorum. Cum ergo dicuntur quædam, non aliter creduntur, niſi prius intelligantur. Ad rationem articulorum, illud eſt referendum, credere primum aliquid. Secundum ad quod, vel quædam non aliter intelliguntur in patria, niſi prius credantur in via. Quædam non aliter creduntur firmiter, niſi prius intelligantur, vt in diſcendo, vt diſcipulus nō credit, qui audit, niſi prius intelligat. Aureolus, ſiue Oriolus viſus prodeſt ictericis, ideſt ijs, qui habent pallidum colorem. Iſidorus dicit duo eſſe genera prouerbiorum: Vnum prouerbium eſt accommodatum rebus, aliud accommodatum temporibus. Prouerbium accommodatum rebus, vt lupus eſt in fabula, ideſt tace, ſicut ille, quem videt lupus, tacet, mutus factus. Prouerbium accommodatum temporibus, vnde hoc: Noli contra ſtimulum calcitrare.

Plin. lib. 30. de nat. hiſt. c. 11. *Teren. in Phor.* *Act. 9. d*

D*efecit in ſalutare tuum anima mea:*] Hæc littera Caph, quæ interpretatur curuatus. Eſt igitur incuruatio cum amore, vt hic. Eſt ex cupiditate, vt legitur in Euangelio de muliere, quæ decem & octo annis curuata fuit, ſcilicet genus humanum. Et hoc: Miſer factus ſum, & curuatus ſum: vnde in cælo nil tortum, & nil curuatum implet. Eſt incuruatio doloris, vnde hoc: Mulier dolens incuruauit ſe. Vita noſtra quattuor de cauſis militiæ comparatur. Milites enim habitant in tabernaculis, ſicut & nos, vnde hoc: Non habemus hic manentem ciuitatem: ſed futuram, ſicut peregrini, inquirimus. Et quia ſunt in labore, ſicut & nos. Vnde hoc: In labore, & ærumna, & in vigilijs multis. Et hoc: In labore & ſudore veſceris pane tuo. Et quia ſunt in lucta, ſicut & nos, vnde hoc: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus ſpirituales nequitias in cæleſtibus. Et quia expectant ſtipendia, ideſt coronam, ſicut & nos, vnde hoc: Omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium. & Apoſtolus: Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Ita & nos ſumus cum Deo vnum vnione, Chriſtus vnitate. Aliquid dicitur deficere, ideſt deſinere, vnde hoc: Defecit caro mea, & cor meum. Et deficere pro diminuere, vnde hoc: Defecerunt ſicut fumus dies mei: & pertranſire ad ſpiritualitatem

Incuruatio multiplex. Caph. *Luc. 13. c* *Pſ. 37. a* *1. Reg. 4. d* Vita militiæ comparatur. *Heb. 13. c* *2. Cor. 6. b* *Gen. 3. d* *Eph. 6. b.* *1. Cor. 9. d* *2. Tim. 4. b* Deficere. *Pſal. 72. d* *Pſ. 101. a*

tatem ab animalitate. Quæ melior, actiua vita, an
Vitæ actiuę, & contemplatiuæ collatio. contemplatiua vita? Si ad personas referas, sunt excedentia, & excessa. Si ad status, contemplatiua melior his de causis: quia est securior, & quia diuturnior,
Luc. 10. g vnde hoc: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Nam est in præsenti, & erit in futuro.
Gen. 29. c d. Sed actiua melior, quia fecundior. Nam Lia, idest actiua, quia fecunda. Rachel, idest contemplatiua, est sterilis. *Narrauerunt iniqui fabulationes*. Fabula dicitur
Fabula.
1. quandoque omne verbum otiosum siue verum, siue falsum, vnde in Euangelio: Dum fabularentur, & loquerentur inter se discipuli.
Luc. 24. c
2. Quandoque fingunt inter se hæretici, vt hic:
3. Qandoque, quod nec verum, nec verisimile, quod proprie dicitur fabula, vt in Poetis. Nota tria genera martyrij. Castitas in iuuentute, largitas in paupertate, abstinentia in abundantia escarum. Castitas iuuenem resistentem luxuriæ cruciat: largitas dare cupientem pauperem extenuat: abstinentia inter diuitias mactat.
Tria genera martyrij.

IN *æternum Domine verbum tuum*.] Aliquis recusat laborem triplici de causa: Popter negligentiam, simplicitatem, mundanum timorem. De primo, vt de illo, qui
Mat. 25. b abscondit talentum suum in terra. De secundo, vt de illo,
Hier. 1. b qui dixit: A, A, A, puer sum, & nescio loqui. De tertio,
Io. 10. b vt mercenarius, qui videt lupum, & fugit. Superiora habent tria, ordinem, quietem, & pulchritudinem, & nos illa,
Cant. 2. a quæ in firmamento sunt, in his tribus debemus mutare. In ordine, vt ibi: Introduxit me rex in cellam vinariam, &
Isa. 66. a ordinauit in me charitatem. In quiete, vnde hoc: Super
sec. 70. quem requieuit spiritus meus, nisi super humilem,
Cant. 4. a & quietum? In pulchritudine, vnde hoc: Pulchra es amica mea. Quinque sunt loca: primus, in quo solum bonum, & summum, vt cælum: secundus, in quo solum malum, & summum, vt infernus: tertius, in quo solum bonum & non summum, vt paradisus terrestris: quartus, in quo solum malum, & non summum, vt purgatorius. Quintus est, in quo est bonum & malum, vt mundus: *Quoniam omnia seruiunt tibi*, Deo. Boni se spontanee subijciendo, & hæc seruitus est amoris. Seruiunt Deo, vnde hoc: Seruire Deo, regnare est. Mali ex opere eorum bonum eliciendo: Nam diaboli castra Dei sunt, & ideo militant, in anima-

tis, animabus, de eis ad libitum faciendo. *Nisi quòd lex tua meditatio mea est*. Quattuor modis in nostro animo meditamur agenda, siue tractamus. Cogitando, volendo, deliberando, vouendo. Cogitatio ad cognitionem, voluntas ad desiderium, deliberatio ad propositum: ad promissionem pertinet votum. *Tuus sum ego*. Hic dicitur, quid debeat aliquis facere ratione vitandæ transgressionis, scilicet decem præcepta, ne peccet mortaliter transgrediendo ea: ratione adipiscendæ perfectionis, vt si volo esse perfectus, ieiunabo in pane, & aqua: ratione reddendæ vicissitudinis, vt si aliquis mihi benefecerit, debeo etiam sibi benefacere.

Agenda quattuor modis meditamur.

Q*Vo modo dilexi.*] Meditatio legis valet ad tria, ad sciētiæ augmentum, ad virtutis profectum, ad pænitentiam, siue firmamentum. De primo: Punge oculum, & producit lacrymas: Punge cor, & producit scientiam. De secundo: *Viam iustificationum tuarum instrue me*. De tertio: Qui prospiciebat serpentem æneum, idest in sacram scripturam, firmabantur contra serpentes. Quandoque tamen serpens dicitur Christus. Nota: quidam sunt duo in carne vna, vt sponsus & sponsa: quidam vnus in carne gemina, vt duo boni vniuntur in glutiuo charitatis. Quidam duo in carne gemina, vt duo mali diuiduntur. Quidam vnus in carne vna, scilicet singularis per Antonomasiam, vt Christus in carne sine macula, vel de quolibet fideli, qui non diuiditur ab eo in opere carnis. *Super inimicos meos.* In hac partitione agitur de iustitia, quam vocat Apostolus loricam, hac similitudine: Nam lorica nos munit ante, & retro, a dextris & a sinistris, scilicet iustitia: quia vnicuique reddit, quod suum est: habemus enim ante nos, qui priores vocantur, docentes: post nos iuniores, a dextris amicos, a sinistris inimicos. Reddamus ergo vnicuique quod suum est: Prioribus obedientiam, iunioribus doctrinam, amicis lætitiam, inimicis patientiam. Hic ergo, qui hic loquitur, vndique est munitus: ante, cum dicit: *Super docentes me intellexi*, quia super priores: retro, cum dicit: *Super senes intellexi*, ergo multo magis super iuuenes: a dextris, vnde dicitur: *Quo modo dilexi legem tuam:* diligere autem ad fideles amicos pertinet: a sinistris, vnde: *Super inimicos meos, prudentem me fecisti*.] *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua Domine*,

Meditatio legis ad tria valet.

Eccli. 22. c

Num. 21. b

Gen. 2. d

Mat. 19. a

Epes. 6. e

Iustitiæ proprium.

Deut.8.a no. Si verba Dei comeduntur, cibus sunt, quod verum est:
Mat.4.a Non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei. Tamen verba Dei dicuntur in hac similitudine. Nam cibus corporis tria habet, scilicet, saporem, nutrimentum, & massam. Sapor delectat, nutrimentum sustentat, massa onerat. Sapor ad palatum pertinet. Nutrimentum ad naturam, scilicet substantiam. Massa ad miseriam. Gula percipit saporem, stomachus nutrimentum, & massam: alterum ad refectionem: alterum ad grauamen: nutrimentum, vt illud in corpus transeat: massam, vt illam eijciat. Sic cibus etiam spiritualis habet saporem, qui fauces spirituales delectat: nutrimentum, quod substantiam spiritualem pascit & vegetat: massam, quæ infirmitatem nostram quodam modo premit, & grauat. Fauces spirituales sunt palatum cordis. Sapor verbi Dei est gustus internæ dulcedinis. Anima est ipsa substantia spiritualis. Nutrimentum verbi Dei est exercitium virtutis: massa pondus laboris. Dulcia ergo sunt eloquia Dei faucibus meis. Nota: dulcia sunt ori, vel faucibus, non ventri: cibus enim iste non venit in
Iob 7.d ventrem, idest in satietatem, vnde Iob: Non dimittis me, vt glutiam saliuam meam. Nam in præsenti est quædam
Psal.16.c refocillatio: Sed satiabor cum apparuerit gloria tua.

(Cibus corporalis.) (Cibi spiritualis proprietates.) (Dulcia.)

Lucerna. LVcerna pedibus meis verbum tuum.] Lucerna est lumen in testa. Lumen in vase, est diuinitas in humanitate. Lumen, diuinitas, vita est via, tenebræ sunt ignorantiæ. Præcedit Christus, tenens lucernam: sequitur Christianus, tenens exempli semitam. Proposuit humanitatem lucentem ex diuinitate. Extulit lucernam, vt videamus in fide, ambulemus in operatione, dirigamur imitatione. Præcedentem vnum multi sequentes. Lucerna tria facit in nobis, quia viam ostendit, & a scandalis, & a fouea nos custodit, sic verbum Dei, & ideo dicitur lucerna. De pri-
Psal.88.c mo: Domine in lumine tuo ambulamus. De secundo:
Psal.90.c Super aspidem, & basiliscum ambulabis, ne forte offendas,
Mat.15.b & cetera. De tertio: Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadunt. Iuraui & statui. Iuramentum est de illicitis, vel licitis. Si de illicitis, semper est peccatum. Si de licitis, illud, quod iuratur, vel superfluum est, vel incertum, & vtrobique est peccatum, & periurium: vel necessarium, & tunc non est peccatum. Item si iuramentum de licitis, homo intendit iurare quod iurat, vel non intendit: Si intendit,

(Vas humanitas.) (Verbū Dei lucerna.) (Iuramentū.)

tendit, non periurat: si non intendit, periurat. *Voluntaria oris mei beneplacita.* Triplex confessio, laudis, vnde hoc: Confiteor tibi Pater, *& cetera.* Fidei, vnde hoc: Credo in Deum Patrem. Peccati, vnde hoc: Confitemini alterutrum peccata vestra. *Anima mea in manibus meis semper.* Et nota: Anima hominis est in pręsenti quandoque in manu hominis, quandoque in manu Dei, quandoque in manu hominis, & Dei simul. De primo, hic. De secundo, hoc: Potestatem habeo ponendi animam meam, *& cetera.* De tertio: Non ego operor illud, *& cetera.* In futuro erit tantum in manu Dei, vnde illud: Iustorum animæ in manu Dei sunt. Malæ in manu diaboli, vnde hoc: Vide, ne aduersarius tuus tradat te in manus iudicis, & iudex tradat te tortoribus. Iudex Deus, tortor diabolus. *Posuerunt peccatores laqueum mihi*, scilicet triplicem. Nam triplici morbo laborat genus humanum. Principio, medio, fine. In ingressu, in progressu, in egressu, id est natiuitate, vita, morte. Natiuitas erat immunda, vnde hoc: In iniquitatibus meis conceptus sum: scilicet, vita peruersa, vnde hoc: Dies mali sunt. Mors peremptoria, vt hic: Mors peccatorum pessima, vnde alibi:

Væ mihi nascenti, væ nato, væ morienti.
Væ mihi quòd sine væ non viuit filius Euæ.

Sed contra hunc triplicem morbum Christus apposuit triplex antidotum. Nam natus est, vixit, mortuus est: natiuitas eius purgauit nostram natiuitatem: nam natiuitate sua purgauit nos ab originali peccato. Vita eius informauit nostram: nam vita eius, nostra viuendi forma est. Morte sua destruxit nostram, vnde hoc: Ero mors tua o mors. Hoc dicitur sic: In æternum diligens, in æternum meruit habere, quod diligit. Sed si quis diligit in æternum, ergo merebitur in æternum in patria habere quod diligit. Dicimus ergo, quòd hæc oratio scilicet, in æternum, determinat hoc verbum, habere, & non hoc verbum, scilicet, meretur, sed post dicit in glossa, quòd meritum dilectionis erit in æternum. Sed hoc referendum est ad dilectionem, quæ erit æterna. Nam charitas numquam excidet.

INiquos odio habui.] Tres sunt species feruentis dilectionis. Compassio, vltio, deuotio. Tria siquidem sunt in homine, scilicet natura, culpa, gratia. Compassionem naturæ, vltionem culpæ, deuotionem debemus gratiæ. In compas-

[Margin: Confessio triplex. — Mat. 11. d — Luc. 10. d — Symb. Ap. — Iac. 5. d — Anima. — Ioã. 10. d — 1. Cor. 15. b — Sap. 3. a — Morbus triplex, quo laborant homines. — Psal. 50. a — Ephes. 5. d — Psal. 33. d — Antidotum triplex. — Osee. 13. d — 1. Cor. 13. c — Dilectio feruens.]

Compassio quattuor habet. compassione sunt quattuor. Pietas, erogatio, solicitudo, protectio. Pietas voluntatis, erogatio facultatis, solicitudo necessitatis, protectio ab hoste. *Adiutor.* Nota: Deus adiuuat cadentes, infirmos, iacentes. De primo dicitur:
Deus adiutor.
Psal.36.c Non collidetur, quia Dominus supponit manum suam, &
Ps.117.b hoc: Dum caderem, Dominus suscepit me. De secundo
Psal.17 b hic. De tertio: Misit de summo, & accepit me, *& cetera*.
Ad nihilum deductus sum. Quidam ad nihilum deducitur per gratiam, alius per culpam, alius per pœnam. De pri-
Psal.9. a mo: Increpasti gentes, & perijt impius, & hoc: Verte impium, & non erit: quando scilicet, de malo fit bonus. De
Ioan.1. a secundo: Sine ipso factum est nihil: idest peccatum, quod ad nihilum deducit hominem, quia separat a vero esse. De
Psal.67.a tertio: Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereunt peccatores a facie Dei. *Discedentes a iudicijs.* In triplici iudicio duci-
Iudicium. mur. Primo enim statur ante hominem, secundo ante Angelum, tertio ante Deum. Ante hominem, peccata confitendo: ante Angelum, pro peccato supplicando: ante Deum sententiam expectando. In primo iudicio habemus aduocatum, pœnitentiam: in secundo, iustitiam: in tertio, solam Saluatoris misericordiam. In vnoquoque iudicio
Deus vbique aduocatus. habes aduocatum Deum. In primo pœnitentiam suggerendo: In secundo, iustitiam conferendo: In tertio, ad gloriam adducendo. Est enim Christus consolator, & aduocatus: consolator in miseria, aduocatus in causa. Consolator, ne succumbamus: aduocatus, vt vincamus. Nota: post mortem erimus in iudicio cum Angelis litigantibus pro anima. Si boni fuerimus, Angelus tollet animam. Si mali, diabolus. Et est secundum iudicium. Primum iudicium est in præsenti, quando peccata confitemur sacerdoti, & tertium in futuro, quando vtramque stolam recipie-
Peccator cœli quis. mus. *Peccatores terræ.* Nam sunt peccatores cæli: quia peccator dicitur aliquis a cælo cadendo, vnde hoc: Vidi
Luc.10.c satanam, sicut fulgur de cælo cadentem. Sunt peccatores
Luc.15.d cæli, Deum blasphemando, vnde hoc: Peccaui in cælum, & coram te. *Confige timore tuo carnes meas.* Ad hoc vt Christum imitemur, oportet vt tollamus crucem eius, vn-
Mat.16.d de hoc: Qui vult venire post me, *& cetera*. Nota: Tria nobis dedit Deus, seruitutem, vtilitatem, asperitatem. In abnegatione sui, scilicet hominis, fit seruitus: in tollenda cruce, vtilitas: in imitatione Dei, asperitas. Homo enim

cecide-

ceciderat a libertate, ab Angelorum societate, a Dei visione. Ab hac trinitate felicissima, per infelicissimam trinitatem, scilicet superbiam, iram, inuidiam. In prædictam trinitatem per miseriam cecidit. Sed per miseram trinitatem post rediit ad felicissimam Trinitatem. Nam abnegando se, scilicet propriam voluntatem, recuperauit propriam libertatem: tollendo crucem suam, idest carnem suam cum vitijs, & concupiscentijs: Crucifigendo per continentiam recuperauit Angelorum societatem: sequendo Christum, eius passionem imitando, recuperauit Dei visionem. Casus hominis. *Gal. 5. d*

F*Eci iudicium, & iustitiam.*] Quattuor leguntur aduentus Christi. Nam est historialis, tropologicus, mysticus, anagogicus. Primus in carnem: secundus in mentem, vnde hoc: Ad Deum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: Tertius in obitu vniuscuiusque, vnde: Veni Domine Iesu. Quartus in die iudicij, & bene dicitur anagogicus, quasi desuper cælestis, tunc enim veniet non humilis, vt prius, sed cum Angelis, & terribilis apparebit, & potens. *Suscipe seruum tuum in bono.* Tria sunt genera seruorum. Nam sunt fideles, sunt prudentes: sunt fideles, & prudentes: qui suis operibus alios ornant, fideles sunt: qui doctrina pollent, prudentes sunt: qui vita, & verbo pollent, fideles, & prudentes. Primi in vita iustitiam, secundi in sermone scientiam, tertij in remuneratione percipient gloriam. Primos apud Deum opus exaltat: Secundos apud homines doctrina commendat: Tertios apud Deum, & homines vita, & eloquium perfectos iudicat. *Ne calumnientur me superbi.* A tribus aliquid sustinemus. A Deo flagella, a proximo contumelias, & percussiones, a diabolo tentationes sustinendo patienter toleramus. Sed homo debet considerare, ne contra flagella Dei prorumpat in contumeliam, ne contra mala proximi, in mali retributionem, ne contra diaboli tentamenta in peccati delectationem. Nam cum a Deo flagellatur, scrutari debet, quòd sit patris percussio, peccatorum purgatio, patientiæ remuneratio. Cum ab homine, cauere debemus, ne reddamus talionem, vel superioris potestatem, ne inferamus vltionem, vel interni iudicis ne desideret vindictam. Cum a diabolo, consideretur culpa delinquentis, inuidia ferientis, iustitia permittentis, aduersarius vincitur, si in his animus figitur.

Aduentus Christi quadruplex. *Ioã.14. c* *Apo.22.d* *Mat.25.c* Seruorum tria genera.

Tempora sex. figitur. *Tempus faciendi, Domine*. Sex leguntur tempora: Tempus increpationis, quando dictum est Adæ: Maledi-
Gen. 3. c cta terra in opere tuo. Tempus castigationis, vnde quan-
Gen. 6. b do dixit Dominus: Delebo omnem terram diluuio. Tem-
7, a. pus segregationis in tempore circumcisionis, quando significabat baptismum. Tempus prohibitionis in lege, quan-
Exo. 20. c do factæ sunt prohibitiones, vt hoc: Non furtum facies,
Mat. 19. c *& cetera*. Tempus demonstrationis in tempore propheta-
Abac. 2. a rum, quando quasi demonstrando dicebant: Ecce veniet Dominus, & non tardabit. Tempus operationis, vel reconciliationis, modo, vt hic agitur. Primo tempore fuit homo venundatus cum peccato: secundo, conculcatus in peccato: tertio, angariatus pro peccato: quarto humiliatus sub peccato: quinto, consolatus de peccato: sexto, liberatus a peccato.

Via duplex. M*Irabilia testimonia tua*.] Duæ sunt viæ. Via iniquitatis, & via veritatis. Prima mirabiliter mirabilis: Secunda tantum mirabilis, de qua hic agitur. Via iniquitatis est in ingressu delectabilis, in progressu grauis, in egressu damnabilis. Via veritatis in ingressu grauis, in progressu delectabilis, in egressu remunerabilis. Accedenti ad portam siue ingressum iniquitatis occurrit suggestio, & deducit delectatio, inducit assensio, & sic fit peccatum. Nota, primum, per hostem diabolum: secundum, per carnem: tertium, per spiritum, scilicet rationem, quando consentit ratio: sed Deus, quando miseretur illius, accedit ad
Psal. 39. a tumulum, & reducit eum de lacu miseriæ, & de luto fæcis. Eductum deducit: deducendo, conducit: conducendo, in-
Dei opa qui b⁹ de causis mirabilia. ducit in viam veritatis. Opera Dei dicuntur mirabilia quinque de causis. Propter sapientiam, vnde hoc: Omnia
Ps. 103. c in sapientia fecisti. Propter ordinem, vnde hoc: Omnia
Sap. 11. d creauit Deus in numero, pondere, & mensura. Propter po-
2. Mac. 15 a tentiam, vnde hoc: Potens est Dominus in cælo, & in terra. Propter profunditatem, vnde hoc: Abscondisti hæc a
Mat. 11. d sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, & hoc:
Rom. 11. d Quis consiliarius eius fuit? Propter bonitatem, vnde hoc:
Gen. 1. d Vidit Deus cuncta, quę fecerat, *& cetera*. *Declaratio sermo-*
Vetus testamẽtũ declarat̃p nouũ. *num tuorum illuminat*. Vetus testamentum declaratur per nouum propter tria, propter explanationem, vnde hoc: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus
Mat. 5. d est in corde suo: Hæc est explanatio huius præcepti, scilicet:

cet: Non mœchaberis: propter prædicationem vbique factam, vnde hoc: In omnem terram exiuit sonus eorum. Propter promissionis impletionem, vnde Christus dixit: Consummatum est. *Faciem tuam illumina*. Sol quandoque irradiat aliquid, & illud non illuminat, vt cæcum. Quandoque super aliquid irradiat, & illud illuminat, sicut montem. Quandoque aliquid irradiat, & illuminatur illud, quod etiam illuminat, vt sol illuminat aerem, & aer illuminat alia. Sic sol iustitiæ Christus quandoque quosdam irradiat, qui non illuminantur, nec alios illuminant: quandoque repellunt primam gratiam, quam Deus offert, vnde hoc: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quosdam illuminat, qui illuminantur, sed alios non illuminant per prædicationem, de quibus dicitur: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quosdam illuminat, qui illuminantur, & alios illuminant per prædicationem, vt prælatos: vnde Dominus ad Apostolos: Vos estis lux mundi: actiue, & passiue, scilicet illuminatio, & illuminata. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei*. Tres sunt species lacrymarum, alia amara, alia dulcis, alia calida. Nam lacrymæ sunt pro se, pro peccatis aliorum, pro desiderio regni cælestis. Lacryma est amara, cum pro se effunditur, calida cum pro alijs, scilicet emittitur: dulcis cum pro desiderio regni cælestis fletur. Dulcis, quia ad regnum defertur, quæ prius amara fuit, quia timebat damnati. Pro se effunditur tribus de causis. Pro recordatione præteritorum malorum: pro metu infernalium tormentorum: pro peregrinatione a Deo.

[Marginalia: *Exo.20.e* — *Psal.18.a* — *Ioan.19.f* — Solis proprietas. — Sol iustitiæ Christ⁹ quomodo illuminet. — *Ioan.1.a* — *Psal.4.b* — *Mat.5.b* — Lacrymarum species tres.]

IVstus es Domine.] Hic dicitur, quòd petit intellectum ab eo, qui est intellectus, & omnia intelligens, voluntas omnia disponens, qui est memoria, præsentia, præterita & futura, ante se collecta conspiciens. Hæc autem Trinitas talem in nobis trinitatem creat, scilicet, intellectum, voluntatem, memoriam. Nam summa Trinitas iubet se diligi triplici ista virtute, scilicet toto corde, idest toto intellectu, tota anima, idest tota voluntate, totis viribus, idest tota memoria. Habet ergo homo intellectum, quo bona a malis discernat: voluntatem, qua mala respuat, & bonum eligat: memoriam, qua malorum supplicia, & bonorum præmia recolat. Hic diriguntur tria genera consolationum. Primum est illius, qui credit se non habere peccatum,

[Marginalia: Trinitas. — Homo. — Consolationum tria genera.]

Psal. 18. b catum, & tamen habet. Talis potest dicere: Ab occultis
Occulta peccata tria. meis munda me Domine. Notandum autem, quòd tria
sunt oculta. Illicita cogitatio, dolosa intentio, impudica
affectio. Illicita cogitatio inquinat memoriam: dolosa intentio, rationem: impudica affectio voluntatem. Mundatur memoria per confessionem: affectio, siue voluntas per orationem. Ab his occultis mundus eris, si non insultes, si non discedas, si non consentias, si non dissimules. Temperantiæ est non insultare, sed cum moderamine pati. Fortitudinis est non discedere, sed mala proximi constanter tolerare. Iustitiæ est, non consentire, sed cum robore resistere. Prudentiæ est non dissimulare, sed solicite, vt
De' ob tria districte agit. mala desinant, prouidere. *Mandasti nimis.* Deus dicitur districte agere propter tria, quia personas non accipit. Nam
Rom. 2. b non est personarum acceptor, quia nullum malum impunitum relinquit, & quia in æternum punit. *Tabescere*
Tabescere. *me fecit zelus.* Aliquis tabescit ex liuore, vnde hoc: Den-
Ps. 111. b tibus suis fremet, & tabescet. Ex infirmitate, vnde hoc:
Psal. 39. a Tabescere fecisti, sicut araneam, animam eius. Ex dilectione, vt hic: *Tabescere me fecit zelus tuus.* [*Ignitum*
Ignis proprietas. *eloquium tuum vehementer.* Sursum ignis ascendit. Ad hoc ergo, quòd oratio ascendat in altum, idest penetret cælum, oportet quòd adsit ignis, idest, quòd inflammetur
Christus a quinque cõmendatur. charitate. *Iustitia tua.* Hic commendat Christum a quinque. Ab æquitate, vbi dicit: *Iustitia.* Ab æquitatis auctoritate, vnde dicit: *Tua.* Nam est auctor omnis boni. Ab auctoritatis æternitate: nam erit auctor in æternum. Nam lex, Euangelium, quæ dicitur eius, non Moysi, promittit æterna, vnde: *Lex tua.* A promissionis imple-
Ritus. tione, vnde: *Veritas.* Vide quo modo hæc sibi cohæreant: pendentia mitræ descendunt vsque ad humeros, ad significandum, quòd episcopi non sunt soluti ab onere legis, ne imponant hominibus onera importabilia, quæ digito nolunt ea mouere.

CLamaui in toto corde.] Aliquis angariatur propter
Psal. 37. b propriam culpam, vnde hoc: Rugiebam a gemitu cordis mei, quando scilicet habet captiuatam conscien-
2. Cor. 11. tiam: quandoque propter alienam, vnde Apostolus: Quis
g infirmatur, & ego non infirmor? Quandoque propter
Rom. 7. d pœnam, vnde hoc: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quandoque propter gloriæ dilationem,

tionem, vnde hoc: Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Hic dicitur, quòd noxia conscientia premit, quia non sit tranquilla. Notandum autem, quòd quædam est mala & tranquilla, vt in obstinatis: quædam mala & non tranquilla, vt in mediocriter malis, vel incipientibus esse malis: bona, & non tranquilla, vt incipientibus esse bonis: bona, & tranquilla, vt in perfectis. Hic dicitur, quòd oratio quærenda est: nam ipsa est ad patrem missa. Et nota, quòd anima est ciuitas summi regis: & dicitur ciuitas virtutum, quia virtutes ibi sunt. Sed Ismaelitæ scilicet Moab, & Agareni, Gebal, & Amon, & Amalech, & Pharao cum curribus, & equitibus venientes obsident hanc ciuitatem, idest diaboli, & malæ cogitationes animam. Illæ quattuor virtutes clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur. Prudentia autem præuidens hos hostes, nam prudentia dicitur in præcauendis insidijs, currit ad artem sapientiæ, quasi ad dominam virtutum, consilium quærens a sapientia, quæ testatur quærendum summi regis auxilium, & cum quærerent virtutes, quis ibit pro nobis? Respondit consilium vnum de septem donis, oratio. Et ne moram faciat, supra equos fidei ascendat. Proficiscitur oratio per viam cæli, & currit, donec intret portas Domini, in confessione atria eius, in hymnis. Nam oratio penetrat cælos, quæ velut mancipium fidele cum fiducia nunciat regi imminens periculum. Hoc audito, rex mittit charitatem reginam cæli, & tota cælestis curia eam comitatur. Charitas autem intrans ciuitatem, omnia illico exhilarauit, commota composuit, turbata pacauit. Redit spes in ciuitatem, quæ primo pene effugerat: fortitudo, quæ pene corruerat, & aliæ virtutes. Hoc videntes inimici dixerunt: Fugiamus Israelem, quia Dominus pugnat pro eis. Sic ciuitas virtutum, idest anima, oratione nuncia, liberatur. Tria solent esse in medico falso, quæ hic remouet a medico vero, scilicet promissionem, quia promittit, & non facit, nil promittat, quod non faciat, vnde hoc: Iurauit Dominus & non pœnitebit eum. In sanando moram, nam nescit molimina tarda gratia Spiritus sancti: Ferro incisionem. Primum vbi dicit, quærenda est medicina. Secundum, ibi: Ne differas. Tertium, ibi, vbi dicit: Verbo, non ferro sanare. Animus diuisus non impetret, scilicet quando aliud habet in corde, & aliud

in mente,

Ps. 119. a Conscientia. Oratio. Anima ciuitas est summi regis. *Ps. 106. a* Prudentia. Sapientia. *Psal. 99. a* Charitas. *Exo. 14. f* Medicus falsus. *Ps. 109. b* *Ambros. in Luc. c. 1.*

Ps. 11. a in mente, vnde hoc: Corde & corde locuti sunt. Quando constituit duos fines, supremos, vel principales, ita quòd vnus non referat alium, vt de petitione tempora-
Mat. 6. a lium, vnde hoc: Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, Vel quando homo orat, & tunc inanes cogitationes surgunt in eo, quæ possunt dici muscæ morientes, quæ
Eccl. 10. a perdunt suauitatem vnguenti. Has cogitationes, scilicet
Gen. 15. e aues abigebat Abraam a sacrificijs. *Vt custodiam mandata tua.* Duæ sunt species œconomiæ, scilicet operari, & custodire, vnde in Genesi de primis parentibus: vt operaretur & custodiret illum. Vna pertinet ad virum, alia ad mulierem, scilicet viraginem. Vir debet operari exterius, & acquirere: mulier intus custodire, vnde dicitur:

Oeconomiæ species duæ.

Gen. 2.

Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.

Vir ratio: mulier, ordinata affectio. *Praueni in maturitate.* Vt sit vna dictio, idest ætate immatura, idest in iuuentute Deum laudaui. Nam temperantia in iuuene maius meritum est, quàm in sene. Quam temperantiam seminauerunt virgines. Nam in terra mentis nostræ octo
Io. 15. a
agricolæ seminauerunt. Pater, qui dicitur agricola in euangelio, seminauit panem cæli. Filius seminauit verita-
Luc. 8. a tem: Nam exijt: qui seminat seminare semen suum, sci-
Act. 2. a licet verbum. Spiritus sanctus seminauit charitatem: Nam venit & apparuerũt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, idest feruor charitatis. Ecce tota charitas, scilicet bonus agricola ibi seminauit angelorum stabilitatem, quando alijs cadentibus, steterunt. Apostoli prudentiam. Nam
Mat. 10. c eis dictum est: Estote prudentes sicut serpentes. Martyres fortitudinem, opus fortitudinis fuit in martyrio: Confessores iustitiam, scilicet deuotionem: Virgines temperantiam, de qua hic agitur. Ecce hi quattuor agricolæ quattuor seminauerunt virtutes. Sed timeo, ne aues cæli ueniant & rapiant semen, & seminent zizania. *Prope es tu Domine.* Deus dicitur prope tribus de causis. Per inspira-
Isa. 58. c tionem, unde hoc: Te loquente, ecce adsum. Per infu-
Ps. 144. d sionem, unde hic. Per auxilium, unde hoc: Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum.

Agricolæ quattuor.

VIde humilitatem meam.] Alibi dicitur; Respexit hu-
Luc. 1. f militatẽ ancillæ suæ. Hæc est unica filia summi regis, quæ dicitur asse caput omnium uirtutum. Sed nonne fides est caput omnium uirtutum? Nam prima petit caput. Dici-

Fides.

Dicimus,quòd dicitur caput virtutum,quas Dominus enumerat in sermone. Beati pauperes spiritu: vbi per paupertatem intelligit humilitatem, quæ primo enumeratur, ideo dicitur caput. Notá: Deus dicitur videre, hominem, peccatum, gratiam. Hominem quandoque in bono, vnde hoc: Oculi Domini super iustos. Quandoque in malo, vnde hoc: Vultus autem Domini super facientes mala. Peccatum, dum punit, vndę hoc: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, scilicet ne videat Deus. Virtutem, dum eam approbat, vnde hic: *Vide humilitatem meam*. [*Iudica iudicium meum, & redime me.* Nota causam inter hominem, & hominem. Vnde hoc: Nolite confidere in iudicio. Inter hominem, & diabolum, idest, quando diabolus eum accusat, & homo se defendit per bona opera. Vnde beatus Martinus dixit: Quid hic adstas cruenta bestia? Inter hominem, & Deum, vnde Isaias in persona Domini: Iudicate inter me, & vineā meam. Inter Deum, & diabolum, vnde hoc: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquam. Hic petit iustus examinari. Vnde alibi: Igne me examinasti. Nota, valde boni examinati per grauitatem cōstantiæ in dexteram partem se inclinauerunt. Vnde mali examinati sunt, qui per pondus propriæ iniquitatis in sinistram partem declinauerunt. Mediocriter boni, & mali examinati non sunt, quia ad quam partem pertineant humana iudicia discernere nō possunt. De hac statera, vel æquilibrio, vel æqua lance loquitur Iob dicens: Vtinam peccata mea, & calamitas, quam patior, appenderentur in statera. Super hoc Gregorius: Statera patris in manu, Christus est habens misericordiam, & iustitiam: & peccatum per misericordiam relaxans, leue esse ostendit. Totus ergo mundus in hac ståtera est, quam pater in manu tenet, & in vna parte boni, & in alia parte mali apponunt opera sua. Stephanus appetijt lapidem, vnde lapidatus est: Laurentius craticulam, & alij alia. Tamen omnia ista non facerent nutum, nisi gutta sanguinis Christi apponeretur in lance bonorum. Ecce sanctimonia. Nam sicut quædam medicina nihil valet sine scamonea; ita merita nostra nihil valent sine passione Christi. Hic dicitur, quòd rationalis sensus est caput, quod interpretatur, res lancea. Nam secundum rationem homo debet viuere, non bestialiter. Nam homo habet tria, quæ sunt

Mat. 5. a — *Psal. 33. c* — *Ps. 131. a* — *B. Martinus.* — *Isa. 5. a* — *Ioā. 14. d* — *Psal. 16. a* — *Iob 6. a* — *Greg. lib. 7. Moral. in cap. 6. Iob cap. 2.* — *Act. 7. g*

Medicina sine scamonea nihil valet.

sunt in anima, scilicet imaginatio, ratio, intelligentia, siue intellectus. Ex his tribus tria proueniunt: ex imaginatione, cogitatio: ex ratione, meditatio: ex intelligentia, contemplatio procedit. Nota differentiam inter cogitationem, & meditationem, & contemplationem. Cogitatio lento pede, siue respectu, per deuia discurrit. Meditatio per ardua, siue per aspera cum magna industria animi nititur. Contemplatio quocumque eam fert impetus, nimia agilitate confertur. Cogitatio sine labore, & fructu. Meditatio cum labore, & fructu. Contemplatio sine labore, & cum fructu est:eãdem materiam per hæc tria intuemur: sed aliter per cogitationem, aliter per contemplationem. Christus est principium, & finis, caput, & cauda. Alpha,
Apo. 22.c & Omega. Et ille ablatus est iudæis. Vnde in septimana pœnosa tacetur principium, & finis horarum: quia tunc ablatus est nobis ille, qui est principium, & finis: tunc enim non dicitur, Deus in adiutorium: nec Collecta. *Misericordia tua multa, Domine*. Hic dicitur, quòd Deus non solum apparuit non quærentibus, sed etiam quærentibus,
Mat. 2. a vt Magis. Nam leguntur Christi tres apparationes. Nam in Epiphania apparuit Magis, & ibi ostendit se esse verum hominem tantum, non Deum. Apparuit enim inter vbera
Io. 1. d matris. Secundo apparuit in baptismo, quando Ioanni testimonium spiritus sancti se esse filium Dei ostendit: nam
Mat. 3. d Pater auditus est dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Sed quia posset credi per adoptionem, ideo post apparuit in nuptijs Architriclino, vbi osten-
Io. 2. a dit se esse Deum, per opus miraculosum, quod fecit ibi. Nam ibi aquam in vinum mutauit, quod fuit signum deitatis. Vide quo modo profecerit in apparitionibus: nam primo ostendit se esse verum hominem: secundo filiũ Dei: tertio Deum. Et hoc totum factum est eadem die, sed annis reuolutis. Vnde illæ tres sollemnitates in die Epiphaniæ simul occurrunt, scilicet de Magis de baptismo, & de mutatione aquæ in vinum. *Secundum iudicium tuum viuifica me*. Deus mortuos viuificat, vt viuant, vnde hoc: Sicut suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius, quos vult, viuificat viuos, vt amplius viuant. Vnde & vtrobique de vita gratiæ: & viuos, vt in æternum viuant, vnde hoc: Semen non viuificabitur, nisi prius moriatur. *Qui persequuntur me, & tribulant me*. Tria genera martyrij, siue sanctitatis

Sollénitas triplex in Epiphania cur celebretur.

1. Cor. 15. e

Martyrij tria genera.

tatis legimus, quæ habebimus a tribus sollemnitatibus, quæ sequuntur diem Natalem Christi. A Stephano enim habemus opus martyrij & voluntatem. A Ioanne solam voluntatem. Ab Innocentibus solum opus. Omnes hi calicem biberunt, sed alius corpore & spiritu: alius solo spiritu: alij solo corpore. Martyrij tria genera.

PRincipes persequuti sunt me gratis.] Scin, interpretatur super vulnus, idest emplastrum hac similitudine. Nam emplastrum tria facit: nam tumorem vulneris deprimit, ardorem caloris lenit, carnes putridas depellit. Hoc totum facit verbum Dei. De primo Apostolus: Ne magnitudo reuelationum extollat me, *& cetera*. De secundo: Per diem sol non vret te, quia aufert ignem concupiscentiæ. De tertio: Sermo Dei penetrabilior est omni gladio ancipiti, quia putredinem resecat. Hic dicitur vulneratus in naturalibus, qui venit ad Samaritanum, scilicet Christum, qui suscepit genus humanum ad curandum. Vnde hic medicus ægrotū tenens in manibus, artis suæ peritiam probat. Primum stupida membra diu palpando ad sensum reuocat, & tactu leui dolentia membra, & vulnera tangendo ad ictum confirmat. Deinde secat, post vngit, deinde ligat, post fouet ad plenam sanitatem reparans Nā primo, est conquestio: secundo, increpatio: tertio, consolatio: quarto, præceptio: quinto deprecatio. Per quæstionem, palpat: per increpationem, secat: per consolationem, vngit: per præceptionem, ligat: per deprecationem, fouet. Aduentus Christi fulguri comparatur propter tria, quæ fulguri conueniunt. Nam manifestum, terribile, lucidum. Manifestus erit aduentus Christi, vnde hoc: Omnis caro videbit salutare Dei. Terribilis, vnde hoc: Timebunt Angeli, & mali dicent montibus: Cadite super nos, & collibus. Fulgidus, quando in bonos, vnde: Fulgebunt iusti in regno patris eorum. *Legem autem tuam dilexi*. Charitas Dei integra propter tria, propter perpetuitatem, vnde hoc: Charitas numquam excidit. Propter firmitatem vnde hoc: Fortis est vt mors dilectio. Propter amplitudinem: nam omnia mandata continet præceptum de dilectione, vnde hoc: Habe charitatem, & fac quidquid vis. *Septies in die laudem dixi tibi:* idest, semper in omni statu, idest cogitatione, locutione, & opere. Primo modo Moyses laudabat Deum, quando dixit ei Dominus:

Scin. Emplastrū tria facit. *2. Cor. 12. b* *Ps. 120. b* *Hebr. 4. c* *Luc. 10. c* Medicus Christ' quid faciat. Aduentus Christi fulguri comparatur. *Luc. 3. d* *Luc. 23. d* *Mat. 13. e* *1. Cor. 13. c* *Cant. 8. b*

Exo. 14. d Quid clamas ad me? Ore, vt hoc: Domine, labia mea
Ps. 50. c aperies, *& cetera*. Opere, vnde Apostolus: Gratias ago
1. Cor. 1. Deo meo. Et hoc: Sine intermissione orate. Non est scan-
a. 14. d dalum, supple Christus, vel lex, secundum duas expositio-
1. Thes. 5. nes. *Omnes viæ meæ in conspectu tuo:* quia omnia a te ha-
e beo, donum, meritum, præmium. Donum, idest, prima gratia nobis est a Deo, quia ex ipso: meritum, scilicet virtus, & augmentum virtutis a Deo, quia per ipsum: præmium a Deo, quia in Christo: nam ipse est præmium nostrum, vnde Apostolus: Ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia: vt ad hoc, quòd dixit ex ipso, referatur donum: ad hoc, quòd dicit per ipsum, referatur meritum: ad hoc quòd dicit, in ipso, præmium.

Tau. Cōsummatio multiplex. *APpropinquet deprecatio mea.*] Tau interpretatur errauit, vel consummauit. Est enim multiplex consummatio. Est enim consummatio malitiæ, quando scilicet homo est cumulatio malorum, in qua esset, si amplius
Sap. 4. e viueret, vnde hoc: Consummatus in breui expleuit tempora multa. Est consummatio legis, siue prophetiæ, vnde:
Io. 19. e Consummatum est: quia lex consummata est, vel quæ dicta sunt de Christo, impleta sunt. Est consummatio gloriæ, vnde hoc: Omnis consummationis vidi finem.
Psal. 33. a Nota: Fit appropinquatio ad Deum fide, vnde hoc: Ac-
Psal. 72. c cedite ad eum, & illuminamini. Opere, vnde hoc: Donec intrem in sanctuarium Dei. Scientia, siue cogitatione,
Ioan 7. f vnde hoc: Siquis sitit, veniat ad me, & bibat. Eius frui-
Mat. 25. e tione, vnde hoc: Venite benedicti Patris mei. Et per corporalem pœnitentiam, vt illi, qui desiderabant primum aduentum, vnde hoc: *Appropinquet deprecatio mea.* Plus est a vitijs se reuocasse, quàm prope, idest ferme ipsa vitia necasse. Sed auctoritas habet in contrarium, quæ dicit: Semper aberrans, si repertus fuerit pij pastoris humeris, non erit in eadem gloria cum eo, qui numquam aberrauit. Dicimus, quòd plus est a vitijs se reuocasse, idest, quia ex quo riuuli sunt aperti, difficile est abstinere: vel plus est, idest occasio maioris boni, vt Petrus, qui fortior
Prædicator debet habere duo. surrexit. Nam prædicator duo debet habere, scilicet scientiam, & mundam conscientiam, & tunc secure potest præ-
Psal. 49. c dicare, ne ei dicatur Peccatori: Dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Primum Propheta petit, hic scilicet: *Da mihi intellectum*. Secundum, ibi: *Eripe me:* Post prædicat,

dicat, dicens: Exultabunt labia mea iustitiam tuam. *Erraui sicut ouis, quæ perijt.* Est pastor, pastor: Pastor, etiam mercenarius: Est pastor, fur: Est pastor, lupus. Primus est imitandus, secundus tolerandus, tertius cauendus, quartus baculo arcendus. De primo: Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. De secundo: Mercenarius vidit lupum venientem, & fugit, De tertio: Fur non venit, nisi vt furetur. De quarto: Lupus rapit, & dispergit oues. Nota: hic dicitur, quòd Christus laniauit vestes in vepribus Iudæorum: sciendum quòd homo descendit ab Hierusalem in Iericho, vulneratus est in corpore, & spoliatus vestibus, idest genus humanum vulneratum in naturalibus, & spoliatum gratuitis. Prius enim erat indutum vestibus contra frigus vitiorum, vnde hoc: Induit me vestimentis suis. Non ergo nudus se non nudum confessus est, Domino ueniente, quando se operuit folijs fici. Recipere autem sua vestimenta non posset, nisi Christus sua amitteret. Sicut enim homo non potuit sanari in corpore, nisi primum Christus corpus deponeret, ita & non potuit vestiri in anima, nisi Christus suas deponeret vestes, & crucifixione sua amisisset: quia quattuor fuerunt crucifixores Christi: quattuor fuerũt partes de vestibus Christi. & ita genus humanum per quattuor vestes, quas amiserat, quattuor virtutes recuperauit: ergo depositio corporis Christi sanauit genus humanum in corpore. Depositio vestium Christi reinduit, & restituit generi humano vestes, idest virtutes. Non loquar de tunica, quæ non est diuisa, quia inconsutilis, sed de alijs vestibus.

Ps. 70.d — Pastor multiplex. — *Io. 10.b* — *Ibidem.* — *Ibid. a* — *Ibid. b* — *Luc. 10.e* — *Isa. 61. d* — *Gen. 3.b* — *Io. 19.d* — *Ibidem.*

EIVSDEM PSALMI ALTERA EXPOSITIO,

Quæ & temporis diuturno vsu, & omnium comprobata consensu multis ab hinc annis in lucem prodijt. Quòd si pluribus scripta est, quàm superior: id non alienum est a sacrarum litterarum interpretibus, qui sæpe numero eadem, modo fusius, modo breuius explicarunt.

PSALMVS DAVID CXVIII.

Titulus psalmi Alleluia.

Apo.19.a Alleluia, Laus & gloria, & virtus Deo nostro. Quis titulus, quis ornatus, quis fructus astruatur præsentis psalmi, apostolicis instruimur documentis. Titulus spectat ad causam materialem, ornatus ad formalem, fructus ad finalem.

Articulus primus.

Quantum ad primum, ait Apostolus: Alleluia, idest. Laudate dominum. Ecce clarissimus titulus: ecce clarissima materia psalmi huius. Quis enim clarior titulus, quàm laus diuina? quæ clarior materia, quàm laudabilis conuersationis doctrina? Et nota, quòd sicut legitur in scriptura: Alleluia, siue laudationis dominicæ harmonia est dicenda, iteranda, cantãda, vti referatur dictio ad intellectũ, iteratio
Tullius. ad affectum: cantatio ad effectũ, quia secundum eloquium Tullianũ, dulcior est concentus actuũ, quàm sonorum. De
Apoc.19. primo: Ceciderunt vigintiquattuor seniores, & quattuor animalia, & adorauerunt sedentem super thronum, dicentes, amen, Alleluia: Hic dicitur alleluia dictione intellectiua. De secundo supra eodem capitulo sic habetur. Iterum dixerunt alleluia. Hic iteratur alleluia iteratione affe-
Tob. 13.d ctiua. De tertio: Per vicos tuos alleluia cantabitur: hic cantatur alleluia cantatione effectiua.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum addit Apostolus: Laus & gloria, & virtus. Ecce trinus ornatus. Vnde videtur iste psalmus quasi trinus & vnus, quia trinus ornatu: sed vnus tractatu. Trinitas ista perhibetur consistere in laude, gloria; & virtute: videlicet in laude mensurationis, in gloria numerationis, in virtute ponderationis.

Mensuratur enim geometrice circulo elementario. Numeratur arithmetice numero octonario. Ponderatur mu-
Metra quid sice, siue metrice: quia metra dicitur quædam musica harmonico pedum senario. Quanta sit laus circuli mensurantis, patet ex figura Dei formissima: quia simplicissima: quia perfectissima: quia capacissima: quia nobilissima. Quanta gloria sit octonarij numerantis, liquet ex eo, quòd bis

duo bis, valent octo, vbi numerus vnus & primus per processum binum fit trinus. Quarta sit virtus senarij ponderantis, apparet in eo, quòd numerus perfectus & perfectorum primus trinam recipit distinctionem præter excessum & diminutionem. Et nota de trinitate laudis, gloriæ & virtutis, quòd potest diuinis adaptari personis, quia sicut ex scripturis colligitur, Laus Patri, gloria Filio, virtus Spiritui sancto adscribitur.

Primum patet per illud sapientis eloquium: Patri omnium decantantes laudes. Ecce laus patri adscripta. *Sap. 18.b*

Secundum liquet per illud euangelicum: Vidimus gloriam eius: gloriam quasi vnigeniti a Patre. Ecce gloria Filio attributa. *Io. 1.b*

Tertium apparet per illud propheticum: Spiritu oris eius, omnis virtus eorũ. Ecce virtus Spiritui sancto addicta. *Ps. 32.b*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium subdit Apostolus: Deo nostro: quasi dicat, laus, gloria, virtus (ex quibus ornatus huius Psalmi pertexitur) Deo attribuitur, a quo & tribuitur. Ecce sanissimus & suauissimus præsentis operis fructus, vt laudem & gloriam, & virtutem pro laudabili, gloriosa, & virtuosa doctrina Dei nostri, laudabili potentiæ, gloriosæ sapientiæ, virtuosæ clementiæ referamus. Notandum itaque, quòd Dominus Deus est dignus laude, gloria, & virtute, quia potens, sapiens, clemens. Potenter formans, sapienter informans, clementer conformãs. De primo: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrææ: ecce Deus potens formator. De secundo: Secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti, cogniti soli sapienti Deo. Ecce Deus sapiens informator. De tertio: Pius & clemẽs est Dominus Deus noster, & non auertet faciem suam a vobis, si reuersi fueritis ad eum. Ecce Deus prius reformator & clemens conformator. *Mat. 3.b* *Rom. 16.d*

Et hoc est, quod ait Apostolus, Alleluia: Laudate Dominum, in quo titulus pertinens ad causam materialem: Laus & gloria & virtus, in quo trinus & vnus ornatus attinens ad causam formalem. Deo nostro: qui est sermonis consummatio, sicut scribitur. In quo fructus spectans ad causam finalem. *Eccl. 43.d*

FINIS PROLOGI.

INCIPIT CAPITVLVM PRIMVM huius libri, & primi versiculi, Beati immaculati, declaratio luculentissima, in quo iustis beatitudo, peccatoribus pestilentiæ cathedra proponitur.

Eati immaculati in via, & cetera.] Post generalem prælocutionem accedendum est ad specialem præsentis psalmi prosecutionem. Psalmus iste distinguitur distinctione summaria in vndecim capitula, in quibus totidem administrantur fercula. Nam in primo beatitudo præmittitur. *Beati immaculati.* In secundo retributio submittitur. *Retribue seruo tuo.* In tertio lex committitur. *Legem pone.* In quarto spes immittitur. *Memor esto.* In quinto bonitas transmittitur. *Bonitatem fecisti.* In sexto defectus dimittitur. *Defecit in salutare.* In septimo dilectio intromittitur. *Quomodo dilexi.* In octauo iniquitas intermittitur. *Iniquos odio habui.* In nono iudicium promittitur. *Mirabilia testimonia tua.* In decimo pietas admittitur. *Clamaui in toto corde.* In vndecimo impietas emittitur. *Principes persecuti sunt me.* Et quoniam ad beatitudinem præmissam peruenitur per retributionem submissam: ad retributionem submissam, per legem commissam: ad legem commissam, per spem immissam: ad spem immissam, per bonitatem transmissam: ad bonitatem transmissam, per defectionem dimissam: ad defectionem dimissam, per dilectionem intromissam: ad dilectionem intromissam, per iniquitatem intermissam: ad iniquitatem intermissam, per iudicij seueritatem promissam: ad seueritatem promissam, per pietatem admissam: ad pietatem admissam, per impietatem remissam, vt luce clarius elucescet inferius, patet tam ferculorum, quàm capitulorum ordo, & numerus procedendo secundum ordinem appetitus.

Vndecim capitula huius psalmi.

Pulchra repetitio.

Primum capitulum distinguitur in hunc modum: Primo, beatitudo præmittitur digredientibus, seu impœnitentibus, & hoc in primo octonario. Secundo regredientibus, siue pœnitentibus, & hoc in secundo. Et quia per tentationem fit digressio, primus octonarius inchoatur ab Aleph littera Hebraica, quæ interpretatur tentationum millia.

Aleph.

Quia

Quia vero pœnitens ad beatitudinem æternam, tamquam ad domum non manufactam regreditur: idcirco secundus octonarius inchoatur a Beth, littera, quæ domus interpretatur. Primus autem octonarius distinguitur: quia via beatitudinis proponitur primo, tamquam spectabilis, & hoc in primo quaternario. Secundo tamquam affectabilis, & hoc in secundo. Primus etiam quaternarius distinguitur sub hac forma: quia via beatitudinis proponitur tamquam spectabilis. Primo, quia congrua: secundo, quia proficua: tertio, quia necessaria: quarto, quia iusta: quorum singula singulis respondent versiculis. Primum versiculum possumus distinguere quadrimembri distinctione: secundum quòd congruit viatori quattuor attendere: quo tendat, quo modo tendat, si tendat, & qua tendat. Quo tendat, vt perficiatur. Quomodo tendat, ne inficiatur. Si tendat, vt reficiatur. Qua tendat, ne interficiatur. Hæc sunt quattuor documenta, quæ viatoribus dogmatizat spalmographus per hæc verba: *Beati*. Hic notatur, quo tendant, vt perficiantur. *Immaculati in via*. Hic notaturr quo modo tendant, ne inficiantur. *Qui ambulant*. Hic notatur, si tendant, vt reficiantur. *In lege Domini*. Hic notatur, qua tendant, ne interficiantur. 2.Cor.5.a Beth.

Articulus Primus.

Docens ergo viatores, quo tendant, vt perficiantur: dicit: *Beati*. Ad hoc enim debent tendere, vt sint beati. Est autem beatitudo perfectiua, siue summa perfectio beatifica tripartita: videlicet visio, tentio, fruitio Trinitatis increatæ. Quæ sunt perfectiuæ trinitatis creatæ, vt puta memoriæ, intelligentiæ, & voluntatis: quarum prima est merces fidei, secunda spei, tertia charitatis. De prima beatitudine perfectiua, quæ dicitur visio, figuraliter dicitur: Beati serui tui, & hi, qui assistunt coram te omni tempore. De secunda, quæ dicitur tentio, legitur: Qui tenuerit eam, scilicet sapientiam increatam, beatus. De tertia, quæ dicitur fruitio, vel amabilis adhæsio, scribitur in Tobia, vbi loquitur de cælesti ciuitate, siue felicitate: quia cælestis ciuitas nihil aliud est, quàm felicitas: Beati omnes, qui diligunt te, & qui gaudent super pace tua. Dilectio pertinet ad fruitionem. Pax autem ad appetitus consummationem. Beatitudo perfectiua tripartita. 2.Paral.9 b Prou.3. c Tob.13. c

Articulus secundus.

Secundo docens viatores, quo modo tendant, ne infi-

 ciantur,

ciantur, subdit: *Immaculati*. Sic enim debet viator tendere, vt sit immaculatus corde, ore, & opere. De quorum primo dicitur infra cap. vj. *Fiat cor meum immaculatum*,
Ephes.1.a in, *& cetera*. De secundo: Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Sanctos dicit quantum ad affectum, immaculatos
2.Pet.3.d quantum ad affatum. De tertio: Satagite immaculati, & inuiolati ei inueniri: quasi dicat immaculati exterius, & inuiolati interius. Vnde quod subditur: *In via*. Intelligitur tam de via exteriori, quàm interiori: quarum prior pertinet ad hominem exteriorem posterior ad interiorem, de quibus vijs illud propheticum potest intelligi: Vias tuas Domine demonstra mihi.

Articulus tertius.

Tertio, docens attendere, si tendant, vt reficiantur, addit: *Qui ambulant:* non supra se, sicut ambitiosi: non circa se, sicut voluptuosi: non infra se, sicut curiosi: sed coram se, sicut virtuosi. Primi tendunt post vanitatem, de quibus:
Hier. 2.b Ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt: quorum primum pertinet ad affectum, secundum ad effectum. Se-
2.Pet.2.b cundi tendunt post voluptatem, de quibus: Post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, damnationemq. contemnunt: quorum primum refertur ad actum præuaricationis, secundum ad contemptum correptionis. Tertij tendunt post vacuitatem seu temporalium superuacui-
Iob 6. c tatem: De quibus: Ambulabunt in vacuum, & peribunt: quorum primum pertinet ad culpam, secundum ad pœnam. Ideoq. qui ambulant supra se, seu ambitiose: vel circa se, hoc est voluptuose, vel infra se, idest curiose, non reficiuntur, quia non proficiscuntur. Sed qui ambulant coram se, soli reficiuntur: quia soli vlterius, vel anterius progrediuntur. Hi denotantur in illis animalibus, de
Ezec.1. c quibus legimus: Vnumquodque eorum coram facie sua ambulabat.

Articulus quartus.

Quarto, docens, qua tendant, ne interficiantur, superaddit: *In lege Domini*, quia re vera lex Dominica est via non
Ps.118.x guerrifera, sed pacifica, vnde Propheta: Pax multa diligentibus legem tuam: non mortifica, sed viuifica, vnde:
Prou.13.c Lex sapientis, fons vitæ: non damnifica, sed beatifica,
Prou.29.c vnde: Qui custodit legem, beatus est, in spe, non in re.

Epilogus.

Epilogus.

Beati ergo sunt, attendendo, quo tendunt, vt perficiantur. *Immaculati in via*, attendendo, quo modo tendunt, ne inficiantur. *Qui ambulant*, attendendo, si tendunt, vt reficiantur. *In lege Domini:* Attendendo, qua tendunt, ne interficiantur.

VERSICVLVS SECVNDVS.

BEati, *qui scrutantur testimonia eius*, & cetera. Superius ostendit Propheta, quòd beatitudinis via sit spectabilis, quia congrua: hic ostendit, quòd eadem via sit spectabilis, quia proficua. Quòd autem proficua, probat quasi per quattuor argumenta: & sic in hoc versiculo quattuor sunt notanda. Probat enim, quòd sit proficua. Primo, quia purgat intentionem. Secundo, quia illuminat rationem. Tertio, quia inflammat affectionem. Quarto, quia perficit actionem. Purgatur autem intentio, summam & solam felicitatem expectando. Illuminatur autem ratio, summam veritatem spectando. Inflammatur affectio, summam bonitatem affectando. Perficitur actio, summam sanctitatem sectando. Beatitudinis via varijs modis proficua.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicitur, *Beati:* Supple non re, sed spe: non felicitatis tentione, sed expectatione. Ecce summæ fælicitatis expectatio, per quam purgatur intentio. Quòd autem beatum faciat hæc expectatio, scribitur: Beati omnes, qui expectant eum Sed nota, quòd Deus est tripliciter expectandus: videlicet magnanimiter, æquanimiter, & longanimiter. Magnanimiter, contra diffidentiam: æquanimiter, contra impatientiam: longanimiter contra inconstantiam. De magnanimiter, non differenter expectantibus, legimus: Non confundentur, qui expectant eum: quasi diceret, non priuabuntur præmio expectantium, qui non priuantur ipsorum merito. De æquanimiter non impatienter expectantibus, sic habemus: Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Quorum primum pertinet ad rectitudinem intentionis: secundum ad rectitudinem actionis. De longanimiter expectantibus non inconstanter, scriptum agnouimus: Si moram fecerit, expecta eum: quasi dicat: Si differatur

Isa.30.d Deus tripliciter expectandus.

Isa.49.g

Thre.3.e

Abac.2.a

feratur ſperatum præmium, non auferatur ſpei meritum.

Articulus ſecundus.

Quantum ad ſecundum ſubditur: *Qui ſcrutantur teſtimonia eius.* Hæc teſtimoniorũ ſcrutatio eſt ſummæ veritatis ſpectatio: per quam illuminatur ratio, quæ ſpectatur in teſtimonijs veritatis. Sed nota, quòd veritatis ſummæ teſtimonia ſunt diuerſa. Nam alia ſunt de conſiderandis, alia de operandis, alia de ſperandis, ſeu tolerandis. Quorum prima ſunt reuerenter credenda: Secunda diligenter implenda: Tertia vehementer ſtupenda. De primis: Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis. Et ſplendidum in panibus benedicent labia multorum: &, Teſtimonium veritatis illius fidele. Quid per ſplendidum in panibus aliud intelligimus, quàm illum, qui multa multotiens millia ſatiauit de paucis panibus? huius plane teſtimonium eſt fidele: videlicet teſtimonium de credibilibus. De ſecundarijs. Teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis, quaſi dicat: Teſtimonium Domini, ideſt fideliter obſeruabile propter obſeruantiam, fidele præſtat obſeruantibus ſapientiam. De tali quoque teſtimonio legitur: Liga teſtimonium: ſigna legem in diſcipulis meis. Teſtimonium reſpicit facienda: lex fugienda: ſiue teſtimonium, præcepta affirmatiua: lex, negatiua. De tertijs: Mirabilia teſtimonia tua. De eiſdem intelligitur, quod legitur: Scribe ei ſuper buxum, & in libro diligenter exara illud: & erit in die nouiſſimo in teſtimonium: vſque in æternum. per ſcripturã buxi, quod eſt lignum infructuoſum, intelligitur reuocatio malorum. Per ſcripturam libri, quod eſt opus fructuoſum, accipitur prouocatio bonorum: hæc ſunt in teſtimonium illis. Primum ſcilicet in teſtimonium de tolerandis: ſecundum in teſtimonium de ſperandis, quia mali reuocantur, ſupplicia comminando: boni vero prouocantur, præmia promittendo.

Teſtimonia ſummæ veritatis diuerſa.

Pſal. 92.b

Eccli. 31.c

Pſ. 18. b

Pſ. 18. b

Iſa. 8. c

Pſ. 118. i

Iſa. 30. c

Reuocatio malorũ per quid intelligatur: & per quid ꝓuocatio bonorum.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *In toto corde meo. In toto*, notatur perfectatio. In *corde*, affectio. Vnde: *In toto corde*, affectionis perfectio, quæ eſt ſummæ bonitatis affectatio, per quam inflammatur affectio. Sed nota, quòd cordis inflammatio eſt tripartita. Quædam acuta, quædam acutior, quædam acutiſſima. Quarum prima pertinet ad pœnitentes, vitia deplorantes. Secunda ad proficientes.

Cordis inflammatio triplex.

tes patrocinium implorantes. Tertia ad peruenientes, superna præmia explorantes. De prima quidem: Confitebor tibi Domine in toto corde meo: quoniam audisti omnia verba oris mei: quasi diceret: Vadam ad peccatorum confessionem, secundum acutam cordis inflammationem: quoniam audisti peccatoris orationem. De secunda similiter scribitur: ***Clamaui in toto corde meo: exaudi me Domine: iustificationes tuas requiram:*** ac si diceret: Clamaui per deuotam orationem, secundum acutiorem cordis inflammationem. Exaudi me per patrocinij exhibitionem. Iustificationes tuas requiram per proximorum ædificationem. De tertia quoque concinitur psalmo eodem: ***In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me a mandatis tuis.*** Ac si aperte dicat: in acutissima cordis inflammatione exquisiui te: in contemplatione ne repellas me, meritorum meorum consideratione, a mandatorum tuorum expletione.

Ps. 137. a

Ps. 118. t

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadditur: ***Exquirunt eum:*** hæc exquisitio est summæ sanctitatis sectatio: per quam perficitur actio. Sed nota, quòd est sanctitatis summæ sectatio seu exquisitio tripartita, scilicet initiatiua, prouectiua, & perfectiua. Quarum prima propinqua. Secunda propinquior. Tertia proxima. De prima: Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant, quasi dicat: Vt ponant in Deo spem veniæ: Et non obliuiscantur operum Dei, quantum ad exempla patientiæ: Et mandata eius exquirant, quantum ad dignos fructus pœnitentiæ. Hæc etiam exquisitio notatur: Quo modo cataclismus terram inebriauit, sic ira ipsius gentes, quæ non exquisierunt eum, hereditabit: hoc est: Quo modo diluuium inebriauit terram per aquarum inundantiam: sic ira, idest iusta Dei vindicta hereditabit per pœnarum affluentiam gentes, quæ non exquisierunt eum per pœnitentiam. De secunda quoque psalmista: In die tribulationis meæ Dominum exquisiui manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus: quasi dicat: In die tribulationis meæ, quantum ad tentationem: Dominum exquisiui, quantum ad deuotam orationem: manibus meis, quantum ad attentionem: nocte, quantum ad occultationem: contra eum, scilicet tentatorem: & non sum deceptus, quan-

Ps. 77. a

Eccli. 39. c

Ps. 76. a

quantum ad exauditionem. Talis etiam exquisitio nota-
Sap. 8. d tur. Exquisiui, inquit, eam a iuuentute mea, & quæsiui sponsam mihi assumere eam. Quorum primum pertinet ad sapientiæ salutaris acquisitionem. Secundum, ad ipsius fructificationem per proximorum ædificationem. De ter-
Psal. 26. c tia quoque psallimus: Exquisiuit te facies mea: faciem tuam Domine requiram, quasi dicat: Exquisiuit te, supple diuina sapientia: facies mea, idest humana intelligentia: faciem tuam, idest apertam notitiam: Domine requiram, per orationis instantiam, & contemplationis gratiam, hæc etiam exquisitio notatur: Sapientiam antiquorum omnium exquirit sapiens, quasi dicat: aperte:
Eccli. 39. a Sapientiam antiquorum propositam tenebrose sapiens exquirit exponere luminose. Sed nota, quòd ab hac triplici exquisitione deficiunt tres hominum differentiæ. Ab exquisitione quidem initiatiua deficiunt impœnitentes, de
Ps. 118. n quibus: Longe a peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierunt. Quorum primum pertinet ad iustificationis defectum. Secundum, ad supplicationis neglectum. Ab exquisitione prouectiua deficiunt negligentes,
Isa. 31. a de quibus legitur: Non sunt confisi super sanctum Israel, & Dominum non exquisierunt: vbi notatur negligentia orationis propter diffidentiam exauditionis. Ab exquisitione proficua deficiunt præsumentes, illuminationem suam non diuinæ influentiæ, sed industriæ propriæ temere
Eccli. 36. a arrogantes, de quibus habemus: Immitte timorem tuum super gentes, quæ non exquisierunt te: quasi dicat: Immitte timorem, vt emittas tumorem.

Epilogus.

Patet ergo, quia, *Beati* sunt, summam felicitatem expectando, quod purgat intentionem. *Qui scrutantur testimonia eius*, summam veritatem spectando: quod illuminat rationem. *In toto corde*, summam bonitatem affectando: quod inflammat affectionem. *Exquirunt eum*, summam sanctitatem sectando: quod perficit actionem.

VERSICVLVS TERTIVS.

NOn enim qui operantur, & cetera.] Ostensum est supra, quòd beatitudinis via sit spectabilis, quia cõgrua, sicut in versiculo primo: quia proficua, sicut in secundo.

Hic

Hic ostenditur, quòd eadem via sit spectabilis, quia necessaria. Manifestat autem Propheta hanc viam esse necessariam per deuiantium pœnam: quoniam illud est necessarium, cuius oppositum merito est puniendum. Describitur autem in hoc versiculo deuiantium pœna ab ipsius quadruplici circumstantia: videlicet, quia rationabilis, inæstimabilis, inexcusabilis, interminabilis. Quorum primum respicit sententiam. Secundum, sustinentiam. Tertium, culpam. Quartũ, culpæ ac pœnæ consonantiam. Primum notatur per rationalem coniunctionem. Secundum per iniquitatis operationem. Tertium per viarum declinationem. Quartum per suppositam ambulationem.

Articulus primus.

Ostendens itaque Propheta necessitatis rationem per rationabilem punitionem, ait: ***Enim***, quasi dicat: Ecce ratio, scilicet rationabilis punitio, & fundatur hæc ratio, quam prætendit rationalis coniunctio, super iusto Dei iudicio. Vnde notandum, quòd diuinum iudicium tribus de causis iustum dicitur: vtpote, quia Deus, nec iniustitia vincitur, nec potentia flectitur, nec imperitia impeditur. De primo: Non enim est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus: vt ostendas, quoniam non iniuste iudicas iudicium: ac si aperte dicat: ***Enim***, idest, ecce rationem. Non est alius Deus, quàm tu: hoc dicitur, quantũ ad creationem: cui cura est de omnibus: hoc dicitur, quantum ad recreationem: vt ostendas, quoniam iudicas iudicium: hoc dicitur, quantum ad particularem, vel vniuersalem animarum dijudicationem: Non iniuste, hoc dicitur, quantum ad iniustitiæ declinationem. De secundo scribitur prædictis lib. & cap. Quis enim dicet tibi, quod fecisti, aut quis stabit contra iudicium tuum? Hoc enim est, quod insinuat rationem. Quis dicet tibi, quid fecisti? Hoc dicitur, quantum ad iudicij prosecutionem. Aut quis stabit contra iudicium tuum? scilicet rebellando, vel appellando: Hoc dicitur, quantum ad iudicij promulgationem. De tertio: Omnes ei viæ tuæ paratæ sunt, & tua iudicia in tua prouidentia posuisti. Istæ viæ sunt iudicia, quia sicut in cantico Deuteronom. cantatur: Dei perfecta sunt opera, & omnis viæ eius iudicia. Hæc autem iudicia dicuntur parata, quia expedita, & in prouidentia posita, quia non per imperitiam impedita.

Sap. 12. b *Iudit. 9. b* *Deut. 32. a*

Articu-

Articulus secundus.

Consequenter declarans Propheta pœnam præmissam esse inæstimabilem, subdit: *Qui operantur iniquitatem.* Isti iniquitatis operarij sunt damnati, in malo confirmati.

Luc.13.f De quibus legimus: Discedite a me omnes operarij iniquitatis. Hi siquidem operantur iniquitatem: quæ non tantum est iniquitas, sed iniquitatis pœnalitas. Vnde operando iniquitatem tolerant pœnalitatem: peccando vapulant, & vapulando peccant, & sicut totalis eorum vita est pœnalitas: sic & iniquitas, quæ est inæstimabilis calamitas. Specialiter autem operantur triplicem iniquitatem: videlicet iniquitatem impatientiæ, incompatientiæ, impœnitentiæ: per quarum primam deordinantur quantum ad Deum: per secundam, quantum ad proximum: per tertiam quilibet, quantum ad seipsum. De hac iniquitate triplici

Ezec.21.f illud propheticum potest intelligi. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam, scilicet reproborum vitam, & hoc non fiet, antequam veniat, cuius est iudicium: quasi dicat: Hæc obduratio non fiet in via, sed in termino.

Articulus tertius.

Deinde designans dictam pœnam esse inexcusabilem, addit: *In vijs eius.* Valde quidem inexcusabile est vias Domini declinare. Prædictæ namque viæ sunt rectæ, & ideo breuiores: puræ, & ideo leuiores: pulchræ, & ideo suauiores. Rectæ quantum ad intentiones. Puræ quantum ad affectiones. Pulchræ quantum ad cogitationes. De pri-

Osee.14.d mo: Rectæ sunt viæ Domini, & iusti ambulabunt in eis.

Psal.17.c De secundo dicitur: Deus meus, impolluta via eius. De

Prou.3.c tertio: Viæ eius, viæ pulchræ.

Articulus quartus.

Denique denotans pœnam præfatam esse interminabilem, superaddit: *Non ambulauerunt.* Ista negatio affirmationem præsupponit, quia non negat ambulationem simpliciter, sed secundum quid. Vnde negando ambulationem in vijs Dominicis, supponit ambulationem in alijs, vel potius in inuijs. Ambulauerunt igitur, & ambulando errauerunt in inuijs, & non vijs. Ambulauerunt enim imprudenter, impudenter, & indesinenter, secundum tria in peccato contenta, quæ sunt actus, reatus, & macula. Imprudentia pertinet ad actum: impudentia, ad maculam: in-

Iudic.5.a desinentia ad reatum. De primo: Quieuerunt semitæ, & qui in-

qui ingrediebantur per eas ambulauerunt per calles deuios: quod poteſt accipi de quibuſdam religioſis in principio feruidis, in medio tepidis, in fine frigidis, vel forte perfidis. Dicit itaque: Semitæ conciliorum quieuerunt: ſcilicet per religioſorum teporem, & qui ingrediebantur per eas, ſcilicet per nouitialem feruorem, ambulauerunt per calles deuios, ſcilicet per finalem nequitiam, vel errorem. De ſecundo: Eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorum ibant. Iſtæ filiæ Sion ſunt animæ ſpeculatiuæ. Sion enim Hebraice: ſpecula, Latine. Quæ dicuntur eleuari, propter imprudentiam. Collo extento ambulare, propter impudentiam. Nutibus oculorum ire, propter intemperantiam. De tertio: Elongauerunt a me, & ambulauerunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt: Ac ſi dicatur aperte: Elongauerunt a me per irreuerentiam, & ambulauerunt poſt vanitatem, per inobedientiam, & vani facti ſunt, per finalem impœnitentiam. Vnde in hoc nota conſonantiam inter culpam & pœnam: quoniam culpæ terminatæ reſpondet pœna terminata, & interminatæ interminata: & ideo, quia culpa non fuit terminata per gratiam, nec pœna terminatur per indulgentiam. Patet ergo verſiculi præſentis intentio. Enim: hoc dicitur quantum ad neceſſitatis cauſam, ſcilicet rationabilem pœnam, quæ ſpectat ad iudicis rectam ſententiam. Qui operantur iniquitatem non delectabilem, ſed pœnalem: hoc pertinet ad pœnam inæſtimabilem, quę attinet ad ſuſtinentiam. *In vijs eius*, ideſt mandatis eius: non grauibus, ſed leuibus, breuibus, & ſuauibus. Hoc additur quantum ad pœnam inexcuſabilem, quod refertur ad culpam. Sed potius in inuijs ambulauerunt: nulla facta mentione de ambulationis terminatione, vel ambulātium reuerſione. Hoc vero ſuperadditur, quantum ad pœnam interminabilem, quod retorquetur ad culpæ, & pœnæ proportionem, quantum ad interminationem.

Iſa. 3. c

Sion interpretatio.

Hier. 2. a

VERSICVLVS QVARTVS.

TV *mandaſti*, & cetera.] Oſtenſo, quòd beatitudinis via ſit ſpectabilis, quia congrua, proficua, neceſſaria: hic oſtendit Propheta, quòd ſit ſpectabilis, quia iuſta: ad cuius oſtenſionem introducit quadruplicem rationem.

Quarum prima est, quòd iustum est exhiberi reuerentiam maiestati. Secunda, quòd iustum est exhiberi obedientiam potestati. Tertia, quod iustum est exhiberi obseruantiam honestati: Quarta, quòd iustum est exhiberi prouidentiam egestati. Secundum hæc in versiculo præsenti quattuor possunt pensari: videlicet mandantis maiestas, mandandi potestas, mandatorum honestas: & non imperantis, sed obtemperantis egestas. Maiestas requirit reuerentiam: potestas obedientiam: honestas obseruantiam: egestas prouidentiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicit Propheta: *Tu*. Ecce mandantis maiestas, cui debetur reuerentia, & præcipue propter tria: puta, quia mirabilis, laudabilis, formidabilis. Dicitur mirabilis, quia mirabilium operatiua, teste Propheta: Tu es Deus, qui facis mirabilia. Dicitur quoque laudabilis, quia miserabilium liberatiua, testante Propheta: Adiutor meus, & liberator meus es tu. Adiutor, dicit, quantum ad agenda, & liberator, quantum ad cauenda. Dicitur etiam formidabilis: quoniam operabilium ponderatiua, testificante Propheta: Tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

Ps. 71. e *Ps. 17. a* *Ps. 61. b*

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subdit psalmus: *Mandasti*. Ecce mandandi potestas. Nam mandare signum est potentiæ: sicut supplicare, impotentiæ: vnde notandum, quòd Deus mandat tripliciter, videlicet prudenter, potenter, clementer. Mandat quidem prudenter, merita prouidendo: mandat potenter, supplicia comminando: mandat clementer, præmia promittendo. De primo dicitur: Mandauit vnicuique de proximo suo: ecce mandatum magnæ prudentiæ, quo quisque proximo prouidere mandatur: vt prouidendo mereatur. De secundo scribitur: Mandabo serpenti, & mordebit eos. Ecce mandatum magnæ potentiæ, quia comminatiuum pœnæ. De tertio canitur: Mandauit Dominus benedictionem & vitam. Benedictionem, in vocatione, cum dicetur electis: Venite benedicti: & vitam in perceptione regni: Ecce mandatum magnæ clementiæ, quia promissiuum felicitatis æternæ.

Eccli. 17. b *Amos 9. a* *Ps. 132. a* *Mat. 25. d*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, addit Propheta: *Mandata tua.* Ecce

Ecce mandatorum honestas: cui debetur obseruantia. Et nota, quòd mandata Dominica sunt seruanda, tamquam argumenta amoris, tamquam alimenta dulcoris, tamquam medicamenta doloris. Quorum primum refertur ad vim rationabilem, secundum ad concupiscibilem, tertium ad irascibilem. De primo: *Si diligitis me, mandata mea seruate*: vnde mandatorum obseruatio, dilectionis est probatio. De secundo: Nihil dulcius, quàm respicere in mandatis Domini. Ecce nutrimentum dulcoris, quia dulcedo congruit alimento. De tertio: *Si volueris mandata conseruare, conseruabunt te.* Ecce doloris præseruatio, quæ competit medicamento.

Io. 14. b

Eccli. 23. d

Eccli. 15. c

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superaddit psalmus: *custodiri nimis.* Ecce nimia non imperantis, sed obtemperantis, & mandatum custodientis egestas: cui congruit prouidentia, & specialiter quantum ad tria, videlicet quantum ad bona naturalia, bona moralia, bona æternalia. In primis est humana natura originaliter vulnerata: secundis est spoliata: tertijs est exheredata. Quorum primum notatur: Cæsus est Israel, & fugit vnusquisque in tabernaculum suum, & facta est plaga magna nimis, quasi dicat: Cæsus est Israel in primo parente, in quo omnes peccauerunt: quoniam in ipso originaliter extiterunt: hoc dicitur, quantum ad peccati, perpetrationẽ. Et fugit vnusquisque in tabernaculum suum: hoc subditur, quantũ ad peccati excusationem. Et facta est plaga magna nimis: hoc superadditur, quantũ ad naturalium vulnerationẽ. Secundum notatur: Domus inquit, quæ nimis locuples est, annullabitur superbia. Domus ista est humana natura, quæ nimirum fuit bonis moralibus locupletata, sed nimis egena facta fuit, cum eisdem bonis fuit per parentis primi superbiam spoliata. Tertium denotatur: Ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Protector dicitur quantum ad euasionem mali, & merces magna nimis, quantum ad adeptionem boni. Hac mercede magna nimis, sumus originaliter exheredati: ideo nimis egeni.

1. Reg. 4.

Eccli. 21. a

Domus, natura humana.

Gen. 15. A

Epilogus.

Propterea in isto versu dicitur: *Tu*. Ecce maiestas, cui debetur reuerentia. *Mandasti*. Ecce potestas, cui debetur obedientia. *Mandata tua*. Ecce honestas, cui debetur

obseruantia. *Custodiri nimis.* Ecce non imperantis, sed obtemperantis egestas, cui congruit prouidentia, & ideo custodia.

VERSICVLVS QVINTVS.

Via beatitudinis.

VTinam dirigantur, & cetera. Via beatitudinis proposita est in præmissis, tamquam spectabilis: hic proponitur, tamquam affectabilis. Est autem specialiter affectabilis propter amorem virtutis, scilicet iustitiæ, prudentiæ, temperantiæ, & fortitudinis. Quarum singulæ singulis correspondent versiculis. In hoc ergo primo versiculo declaratur via beatitudinis affectabilis esse propter amorem iustitiæ. Iustitia vero dicitur amabilis quattuor de causis, quæ notantur breuiter in his verbis. Primo, quoniam affectiones rectificat: secundo, quia rectificatas multiplicat: tertio, quia multiplicatas fortificat: quarto, quia fortificatas sanctificat. Quorum primum pertinet ad eiusdem virtutis ingressum, secundum ad progressum, tertium ad congressum, & quartum ad egressum. Egrediente namque anima, virtutes, quæ sunt in ipsa, egrediuntur cum ipsa.

Iustitia quattuor de causis amabilis.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Vtinam dirigantur.* Ecce rectitudinis, seu iustitiæ rectificantis desiderium, quod pertinet ad ingressum. Desiderium namque præcedit omne bonum. Et notandum, quòd iustitia rectificat affectiones tribus modis, videlicet per dolorem contritionis, per pudorem confessionis, & per laborem satisfactionis. Prima rectificatio denotatur: Reuertatur vnusquisque a via sua mala, & dirigite vias vestras, & studia vestra: ac si dicat propheta: Reuertatur vnusquisque a via sua mala, quantum ad mali declinationem: Et dirigite vias vestras, & studia vestra quantum ad affectionum, & cogitationum rectificationem. Secunda rectificatio designatur: Deprecare Altissimum, scilicet per instantiam orationis, vt dirigat in veritate viam tuam, scilicet per pudorem confessionis: ne scilicet per pudorem aliquid mendose subticeas, sed in veritate peccata tua recognoscas, & agnita per salubrem confessionẽ dicas. Tertia rectificatio figuratur: Statera, inquit, dolosa non est bona: a Domino diriguntur gressus viri.

Iustitia affectiones rectificat.

Hier. 18. b

Eccli. 37. e

Prou. 20. e

viri. Statera dolosa est magis forefacere, & minus satisfacere, siue pro maiori culpa minorem pœnam reddere. Viri autem dicuntur satisfactores virtuosi. Hi dicuntur a Domino dirigi digne satisfaciendo. Ecce satisfactionis rectificatio. Liquet ergo triplex affectionum rectificatio, seu directio, quam iustitia facit in ingressu suo: vnde legimus: Iustitia simplicis dirigit viam eius.

Forefacere.

Prou. 11. a

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subditur: *Via mea*, non via mea, quasi diceret: plures, non vna. Ecce viarum, seu affectionum nostrarum plurificatio. Et nota, quòd in progressu iustitiæ tripliciter multiplicantur affectiones nostrę, videlicet a parte superiori, per frequentiam compunctionum: inferiori per frequentiam contemplationum: interiori, per frequentiam consolationum. Nam cum iustificatio prosperatur, frequentius anima compungitur, contemplatur, confortatur. De primo figuraliter dicitur: Vnus cuneus, idest affectionum cœtus, venit per viam, scilicet compunctionis: per viam, inquam, quæ respicit quercum, idest vitiositatem actionum. Quercus enim lignum ferens fructum porcis dumtaxat conuenientem, significat actum vitiosum. De secundo: Ibant in directum vaccæ, idest affectiones mundæ: arcam, idest spiritualem animam deportantes: per viam, scilicet contemplationis, quæ ducit Bethsames, idest ad domum illuminationis. Per vaccas, quæ inter animalia munda deputantur, affectiones mundæ denotantur: per quas portatur arca fœderis, idest anima fidelis fœderata cum Deo fœdere charitatis. Bethsames interpretatur domus illuminationis, idest domus cælestis. Tunc itaque in directum vadunt vaccæ per viam, quæ ducit Bethsames, cum mundæ affectiones spiritualem animam deportantes, directe vadunt per viam contemplationis, quæ ducit ad domum illuminationis. De tertio: Cunctus populus, idest affectionum exercitus: incedebat contra viam oliuæ, idest versus lætitiam spiritualem, per viam consolationis internæ, & spiritualis. Populus ergo contra viam oliuæ vadit, cum affectionum exercitus versus lætitiam spiritualem per viam consolationis procedit.

Iud. 9. c

Quercus.

1. Reg. 6. c

Vaccæ, mũdas denotãt affectiones.

Bethsames quid.

2. Reg. 15. e

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Ad custodiendas*. Circa

Iustificationes diuinæ custodiédæ tripliciter.

quod notandum, quòd iustificationes diuinæ tripliciter sunt custodiendæ: videlicet contra hostem, quantum ad vanitatis incursum: contra mundum, quantum ad cupiditatis ingressum: contra carnem, quantum ad voluptatis insultum. De quorum primo: Collocauit Deus ante paradisum voluptatis Cherubim, ideſt ſinceritatem intelligentiæ, & flammeum gladium, atque verſatilem, ideſt ſeueritatem cuſtodiæ ad cuſtodiendam viam ligni vitæ, ideſt ſtudium ſapientiæ, contra incurſum vanæ gloriæ. Per ſtudium namque, tamquam per viam, peruenitur ad ſapientiam. Per lignum autem vitæ, ſapientia deſignatur: ſecundum illam Sapientis ſententiam. Lignum vitæ eſt, ſcilicet ſapientia ijs, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus. De ſecundo: Dixi Leuitis, ideſt affectibus bene ordinatis, vt mundarētur, ſcilicet a quotidianis immunditijs, per lauacrum confeſſionis: & venirent ad cuſtodiendas portas ciuitatis, ideſt ſenſus exterioris hominis contra ingreſſum cupiditatis. De tertio: Reliquit rex decem mulieres concubinas, ideſt affectiones deputatas, ad cuſtodiendam domum, ſcilicet conſcientiæ, contra inſultum concupiſcentiæ. Per denarium numerum intellige decalogum Per mulieres concubinas denario menſuratas, affectiones purgatas.

Gen. 3. d

Prou. 3. c

2. Eſd 13. c

2. Reg. 15. c

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, ſuperaddit: *Iuſtificationes tuas.* Iuſtificationes iſtæ ſunt tripartitæ, vtpote non deſertæ, præſumptæ, ablatæ. Deſertio pertinet ad negligentiā: præſumptio ad arrogantiam: ablatio ad iniuſtitiam. Prima iuſtificatio notatur: Iuſtificationem meam, ideſt iuſtificationis gratiam, quam cœpi tenere per diligentiam, non deſeram, per negligentiam. Secunda tangitur: Neque enim in iuſtificationibus noſtris, ſcilicet præſumptis per arrogantiam, proſternimus preces ante faciem tuam. Tertia notatur, vbi dicit Dominus ore prophetico ad Hieruſalem, id eſt ad animam rationalem, profeſſione ſpiritualem, ſed conuerſatione carnalem: Ecce extendam manum meam ſuper te: per ſuppliciorum intentationem. Sequitur: Et auferam iuſtificationem tuam: per meritorum mortificationem.

Iob 27. a. t

Dan. 9. e

Ezech. 25 b

Epilogus quinti verſiculi.

Dicit ergo propheta in perſona cuiuſlibet fidelis iuſtitiam ſitientis: *Vtinam dirigantur,* quātum ad affectionum rectifi-

rectificationem: quæ pertinet ad virtutis ingressum. *Via mea*, idest affectiones: quantum ad affectionum multiplicationem: quæ attinet ad virtutis progressum. *Ad custodiendas*, quantum ad affectionum fortificationem: quæ refertur ad ipsius congressum contra triplicem tentationem. *Iustificationes tuas*, quantum ad ipsarum affectionum sanctificationem: quæ retorquetur ad vitæ perfectionem, vel animæ separationem.

VERSICVLVS SEXTVS.

TVnc non &c. Manifestum est ex prædictis, quòd via beatitudinis est affectabilis amore iustitiæ: hic manifestatur, quòd sit affectabilis amore prudentiæ. Quæ prudentia est amabilis propter quattuor rationes, quę notantur in his verbis: vtpote: Quia luminosa, in quantum temporum discretiua: fructuosa, in quantum futurorum prouisiua: studiosa, in quantum præteritorum recordatiua: operosa, in quantum præsentium ordinatiua. Prudentia quattuor rationibus amabilis.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicit: *Tunc*, scilicet, in futuro iudicio. Ecce temporum discretio. Et notandum, quòd futurum iudicium est timendum propter tria, scilicet, propter iudicis terrorem: iudicij rigorem: suppliciorum horrorem. De primo: Tunc incipient dicere montibus: cadite super nos, & collibus, operite nos. Ecce iudicis terror. De secundo legitur in Psalmis: Tunc loquetur ad eos in ira sua: quod pertinet ad conscientiæ examinationem. Sequitur: Et in furore suo conturbabit eos: quantum ad sententiæ fulminationem. Ecce iudicij rigor. De tertio: Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: tunc scilicet, quando super eos venerit repentina calamitas, &c. videatur ibi textus. Ecce suppliciorum horror.

Futurũ iudicium timendum.

Luc.23.e *Psal.2.b* *Prou.1.d*

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, ait: *Non confundar:* pro peccato scilicet: ecce futurorum prouisio, scilicet confusionis futuræ præseruatio. Et notandum, quòd confusio debetur peccato mentaliter, vocaliter, aut manualiter perpetrato: & idcirco confundi merentur maleuoli pro peccato mentali: maledici pro peccato vocali: malefici pro peccato manuali. De primis dicitur: Confundetur Israel in *Osea.10.b*

voluntate sua, idest in actu intrinseco voluntatis. Ecce confusio peccati mentalis. De secundis: Confundentur, scilicet interius: idest coram Deo suo: & erubescent exterius, idest coram hominibus, omnes, qui pugnant aduersum te: scilicet reluctando doctrinæ tuæ. De tertijs: Confundemini a fructibus vestris, propter iram furoris Domini. Ira leuior, furor est grauior. Similiter iudicare leuius, vindicare grauius. Propterea signanter ait Propheta: Confundemini a fructibus vestris. Ecce confusio peccati manualis propter iram furoris Domini, idest propter iudicium vltionis iudicis metuendi. Vnde primum respicit culpam, secundum aspicit pœnam.

Isa. 41. e — *Hier. 12. b*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, subdit: *Cum perspexero*, videlicet merita recordando. Ecce præteritorum recordatio. Hæc merita consistunt in legis obseruantia: quam diuersi perspiciunt diuersa perspicacia. Alij namque perspiciunt obliuiose, vt tepidi: alij infructuose, vt cupidi: alij superstitiose, velut callidi. De primis: Qui perspexerit, videlicet legendo in lege perfectæ libertatis, idest in lege amoris, & dulcedinis: prout est lex euangelica, non in lege timoris, quæ est lex mosaica, & permanserit in ea, intelligendo, non auditor obliuiosus factus, negligendo: sed factor operis, scilicet eligendo & exequendo, hic beatus in facto suo erit: videlicet fructum iustitiæ colligendo. De secundis: Non obdurabis cor tuum, scilicet instinctu cupiditatis: nec contrahes manum tuam, motu tenacitatis: sed aperies eam pauperi affectu liberalitatis, & dabis mutuum, scilicet in casu necessitatis, quo eum indigere perspexeris, intuitu pietatis. De tertijs: Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies, vt educas festucam de oculo fratris tui: quasi diceret: Perspice transgressiones tuas religiose, ne perspicias alienas superstitiose.

Legis obseruātia diuersimode perspicitur. — *Iacob. 1. d* — *Deut. 15. b* — *Mat. 7. a* — *Luc. 6. f*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, addit: *In omnibus mandatis tuis*. præsentialiter obseruandis: Ecce præsentium ordinatio. Et nota, quòd mandata debemus seruare triplici ratione, scilicet propter salutarem obligationem: propter maledictionis ablationem: propter benedictionis collationem. Istorum primum pertinet ad expiationem culpæ: secundum ad euasionem pœnæ: tertium ad adeptionem gloriæ. De pri

Mādata seruanda tripliciter.

De primo: Salutare sacrificium est attendere mandatis: *Eccli. 35. a*
ecce salutaris obligatio, per quam fit criminis expiatio.
De secundo dicitur: Maledicti, qui declinant a mandatis *Ps. 118. c*
tuis: ecce maledictionis comminatio, quæ fulminabitur in
extremo iudicio, cum dicetur: Ite maledicti in ignem æter- *Mat. 25. d*
num. Huius maledictionis euasio est mandatorum obseruatio. De tertio scribitur: Si vis ad vitam ingredi, serua *Mat. 19. c*
mandata. Huius benedictionis adeptio est mandatorum
obseruatio, vnde: Benedicentur in semine tuo omnes gen- *Gen. 26. b*
tes terræ, eo quòd obedierit Abraam voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea. Ecce benedictionis collatio, quam meretur mandatorum obseruatio.

Epilogus.

Dicit igitur propheta, dirigente prudentia: *Tunc*, scilicet in futuro iudicio, in quo patet temporum discretio pertinens ad ipsius prudentiæ luminositatem. *Non confundar:* pro perpetrato flagitio: in quo patet futurorum præuisio, attinens ad prudentiæ fructuositatem. *Cum perspexero*, scilicet merita recordando: in quo claret præteritorum recordatio, spectans ad prudentiæ solicitudinem. *In omnibus mandatis tuis*, scilicet præsentialiter obseruandis, in quo rutilat præsentium ordinatio respiciens prudentiæ operositatem.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

Confitebor tibi, &c. Quòd via beatitudinis sit affectabilis amore iustitiæ, atque prudentiæ, ex præscriptis potest clarescere. Hic clarescit, ipsam esse affectabilem amore temperantiæ. Quòd autem temperantia sit amabilis, quadruplex est ratio, quæ notatur in præsenti versiculo: videlicet conscientiæ mundificatio: concupiscentiæ mortificatio: intelligentiæ clarificatio: exterioris experientiæ rectificatio. Prima conditio reddit hominem puriorem: secunda duriorem: tertia maturiorem: quarta securiorem. *Temperantia amabilis.*

Articulus primus.

Prima ratio declarat, cum dicitur: *Confitebor tibi*, quia confessio est conscientiæ mundificatio. Ad hoc enim pœnitens confitetur, vt eius conscientia mundificetur, & ipse purior inueniatur. Debet autem confiteri tripliciter, videlicet, patenter, feruenter, festinanter. Patenter, vt sit *Quo modo confitédú.*

confessio nuda sine palliatione. Feruenter, vt sit confessio vera sine excusatione. Festinanter, vt sit confessio prompta
Iosue 7.c sine dilatione. De primo: Confitere, atque indica mihi quid feceris. Quorum primum pertinet ad confessionis actum. Secundum ad confessionis modum. Hunc modum seruat, qui peccatum non palliat, sed patenter indicat.
Eccli. 4.d De secundo: Non confundaris confiteri peccata tua: quasi diceret, non impediaris, a veritate confessionis, propter
Eccli. 17. d impedimentum confusionis. De tertio: Confiteberis viuens, & viuus, & sanus, quasi dicat: Confiteberis in vita & salute: quoniam certus es de mortis, aut infirmitatis celeritate, & acerbitate.

Articulus secundus.

Secunda ratio propalatur, cum additur: *In directione cordis*. Directio cordis, est directio, & erectio voluntatis, quæ tunc dirigitur, & erigitur, cum sensualitas deprimitur, & restringitur. Hæc enim est proportio inter sensualitatem, & voluntatem, hoc est inter appetitum rationalem, & sensualem, quòd dum voluntas, seu appetitus rationalis erigitur, sensualitas, seu appetitus sensualis deprimitur, & econuerso. Vnde per directionem cordis, idest voluntatis, conuenienter innuitur depressio sensualitatis, quæ depressio est concupiscentiæ mortificatio. Et notandum, quòd hæc directio diuinitus imperatur per potentiã: præparatur per sapientiam: remuneratur per clementiam.
Psal. 44 b De primo legitur: Virga directionis, virga regni tui, quasi diceret: Virga, quà nos regis, qua imperas nobis, est
Psal. 98. a virga directionis. De secundo: Tu parasti directiones. De
Isa. 57. a tertio: Veniat pax, quantum ad malorum euasionem: requiescat in cubili suo, quantum ad bonorum adeptionem: quæ ambulauit in directione sua, idest in rectitudine bona, quantum ad meritoriam actionem.

Articulus tertius.

Tertia ratio designatur, cum subditur: *In eo, quod didici*: Quia discendi actus est scientiæ acquisitiuus, & intelligentiæ clarificatiuus. Sed aduertendum, quòd propter tria specialiter est discendum: scilicet, vt timeamus, diligamus, placeamus. Istorum primum est iustitiæ initiati-
Deut. 4.b uum. Secundum prouectiuum. Tertium perfectiuum. De primo: Congrega ad me populum, vt audiat sermones meos, & discat timere me. Hic est clarum, quòd discendum

dum est ad timendum. De secundo: Ipsi enim a Deo didicistis, vt diligatis inuicem: hic est planum, quòd discendum est ad diligendum. De tertio. Correctæ sunt semitæ eorum, qui in terris sunt, & quæ tibi placent, didicerunt homines. Et hic est liquidum, quòd discendum est ad complacendum. *1. Theß. 4. c* *Sap. 9. d*

Articulus quartus.

Quarta ratio denotatur, cum subiungitur: *Iudicia iustitiæ tuæ.* Quoniam illa iustitia, qua Dominus iudicabit omnium merita, & demerita, rectificat exteriora opera: nisi enim timeretur illa iustitia, multi multa perpetrarent flagitia. Propterea sciendum, quòd hæc iustitia a culpa præseruat, a pœna liberat, ad vitam eleuat. Primum reddit hominem securum quantum ad interiora. Secundum, quantum ad inferiora. Tertium, quantum ad superiora. De primo: Iustitia custodit innocentis viam: Ecce præseruatio culpæ. De secundo: Iustitia vero liberabit a morte: Ecce declinatio pœnæ. De tertio: Iustitia eleuat gentem: miseros autem facit populos peccatum: Ecce adeptio vitæ æternæ. *Prou. 13. a* *Prou. 10. a* *Prou. 14. d*

Epilogus septimi versiculi.

Propterea dicit Psalmista in cuiuslibet temperati persona: *Confitebor tibi*, scilicet conscientiam emundando, vt sim purior. *In directione cordis:* idest voluntatis, per depressionem sensualitatis, & mortificationem concupiscentialis fomitis, vt sim durior. *In eo quod didici:* scilicet intelligentiam clarificando, vt sim prudentior, & maturior. *Iudicia iustitiæ tuæ*, in futuro iudicio exercendæ exteriorem operationem rectificando, vt sim securior, quasi diceret: Intendo fore conscientia purior, concupiscentia durior, intelligentia maturior, & experientia, seu operatione exteriori securior.

VERSICVLVS OCTAVVS.

IVstificationes tuas.] Sicut patens est ex prædictis, via beatitudinis est affectalibilis amore virtutis ciuilis, scilicet iustitiæ, prudentiæ, & temperantiæ. Hic ostenditur, quòd via beatitudinis est affectabilis amore fortitudinis, quæ quidem fortitudo est amabilis quattuor de causis: scilicet, quia fortitudo spiritum armat: armatum animat: *Fortitudo amabilis quattuor de causis.*

ani-

animatum associat: associatum adiuuat. In primo patet diuina prouidentia. In secundo humana confidentia. In tertio spes de virtute diuina. In quarto diffidentia de virtute propria.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicit Propheta, tamquam fortis athleta: *Iustificationes tuas*, idest spirituales armaturas, per tuam prouidentiam mihi collatas, custodiam. Ecce spiritus armatio, ecce diuina prouisio. Sed nota, quòd iustificationes istæ, siue spirituales armaturæ diuinitus comparantur, præparantur, nobis dantur. Illas namque Dominus comparauit in passione, præparauit in resurrectio-
Rom. 8. a ne, dedit nobis in nostra vocatione. De primo: De peccato damnauit peccatum, idest pœna Dominicæ passionis abstulit culpam primæ præuaricationis in carne, non in diuinitate. Sequitur, vt iustificatio legis, in qua non fiebat remissio sine effusione sanguinis, impleretur in nobis per Christi sanguinem nos iustificantis. De secundo: Traditus est propter delicta nostra, vt scilicet ea deleret, & vt
Rom. 4. d debita solueret. Sequitur: Et resurrexit propter iustifica-
Apoc. 19. b tionem nostram, vt iustitiam perditam restauraret. De tertio: Datum est illi, scilicet Ecclesiæ Christi sponsæ, vt
Byssinum. cooperiat se byssino splendente candido. Byssinum autem iustificationes sanctorum sunt. Ecce iustificationis operimentum splendens exterius, candens interius, Ecclesiæ datum diuinitus. In his omnibus apparet diuina prouidentia, per quam comparata, præparata, & data est nobis huiuscemodi armatura.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, addit: *Custodiam*: Scilicet vsque ad tentationis victoriam, per quod notat humanam confidentiam: Et sciendum, quòd armaturas huiusmodi debemus custodire triplici ratione, videlicet, propter pudorem, timorem, amorem. Pudor respicit culpam, timor
Apoc. 16. c pœnam, amor iustitiam. De primo: Beatus, qui vigilat, scilicet per diligentiam: & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet: & videant turpitudinem eius, per negligen-
Eccli. 2. d tiam suam. De secundo: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius: hæc mandata sunt lucis arma, qui-
1. Io. 5. a bus nos armamur, cum illa seruamus. De tertio: Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus.

Articulus

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, subditur: *Non me derelinquas.* quasi diceret: Non derelinquas me, confidentem de te, non de me. Ecce confidentia de virtute diuina. Associari a Deo petit, quia de illo confidit: Et nota, quòd de Deo debemus confidere, quòd non derelinquet nos in tentatione, triplici ratione: vtpote ratione diuinæ potentiæ, ratione diuinæ sapientiæ & ratione diuinæ beneuolentiæ. De primo: Inuocaui Dominum Patrem domini mei, vt non me derelinquat in die tribulationis meæ. Ista confidentia fundatur in diuina potentia, sicut patet ex nomine: quia Dominus est nomen potentiæ. De secundo: Ego Dominus exaudiam eos: Deus Israel non derelinquam eos. Dominus, est nomen potentiæ. Deus autem est nomen sapientiæ dictum a θεωρέω, quod est video, vel considero. Vnde ista fiducia fundatur in diuina potentia, & sapientia. De tertio: Ostende, quia non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes humilias. Ista non derelictionis fiducia fundatur in diuina beneuolentia, quæ non derelinquit præsumentes de se, idest de sua bonitate.

Eccli.51.b *Isa.41.d* *Iudith.6.d*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subiungit: *Vsquequaque:* ac si dicat aperte: Non me derelinquas in tentatione vsquequaque: scilicet absque quacumque protectione, vsquequo deficiam in agone. Ecce diffidentia de virtute humana. Et nota, quòd de nostra debemus virtute diffidere, & timere, ne forte deficiamus a triplici veritate: videlicet a veritate vitæ, a veritate doctrinę, & a veritate iustitiæ. A prima per infirmitatem, a secunda per cæcitatem, & a tertia per iniquitatem. De prima: humiliatus sum vsquequaque Domine: viuifica me secundum verbum tuum, quasi dicat: Humiliatus sum ex infirmitate: viuifica me, vitæ veritate. De secunda: Ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque, scilicet ne deficiam a doctrinæ veritate ex ignorantiæ cæcitate. De tertia, rursus ait idem psalmographus ibidem: Superbi inique agebant vsquequaque, quasi dicat: superbi deficiebant, vsquequaque a veritate iustitiæ, ex iniquitate certæ malitiæ.

Ps. 118.e *Psal.eod.f*

Epilogus.

Dicit ergo Propheta, tamquam fortis athleta. *Iustificationes*

tiones tuas: quibus armatus ſum per tuam prouidentiam: *Cuſtodiam*, animatus per confidentiam. *Non me derelinquas:* tamquam habentem in te fiduciam. *Vſquequaque:* vſquequo deficiam propter virtutis meæ diffidentiam.

VERSICVLVS NONVS.

IN *quo corrigit adoleſcentior viam ſuam?* & cetera.] In octonario præcedenti fuit propoſita beatitudinis via digredientibus, ſeu impœnitentibus: in præſenti octonario proponitur regredientibus, ſeu pœnitentibus. Vnde profecto, ſicut octonarius ille incipiebat ab Aleph littera, quæ interpretatur tentationum millia, per quæ fit digreſſio, ſic iſte a Beth littera, quæ interpretatur domus, ad quam fit regreſſio. Verum quia regredientes, ſeu pœnitentes primo ſuſpirant per compunctionem, poſtremo reſpirant per conſolationem: idcirco beatitudinis via proponitur prius ſuſpirantibus, ſicut in quaternario primo: poſtea reſpirantibus, ſicut in quaternario ſecundo: Ad hoc, quia ſuſpirantes interdum ſuſpirant ex dolore culpæ: interdum ex timore pœnæ, interdum ex horrore malitiæ, interdum ex amore iuſtitiæ, idcirco ſeriatim ſingulis ſinguli reſpondent verſiculi. Primus ergo verſiculus reſpondet pœnitentibus ex dolore culpæ ſuſpirantibus, in quo quattuor annotantur. Primo ſtupor rationis: ſecundo dolor affectionis: tertio pudor confeſſionis: quarto labor ſatisfactionis. Quorum primum innuitur in eo, quòd conſilium quæritur: ſecundum in eo, quòd peccator proditur: tertium in eo, quòd peccatum proponitur: quartum in eo, quòd remedium reperitur.

Aleph. Beth.

Articulus primus.

Ad primum articulum pertinet, quod dicit Propheta ex pœnitentis, ſtupentis, & dolentis perſona: *In quo corrigit?* Ecce conſilium quærit: Et nota, quòd hæc quæſtio eſt difficilis, eſt vtilis, non tamen eſt inſolubilis. Difficilis propter correctionis difficultatem: vtilis propter correctionis vtilitatem, ſed ſolubilis propter correctionis poſſibilitatem. De primo: Peruerſi difficile corriguntur: ecce correctionis difficultas. De ſecundo: Melius eſt a ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi: ecce correctionis vtilitas. De tertio prædictis libro & capitulo. Per triſtitiam

Eccls. 1.d *Eccl. 7. a.b*

tiam vultus, corrigitur animus delinquentis: ecce quæstionis solubilitas, seu correctionis possibilitas.

Articulus secundus.

Ad secundum articulum pertinet, quod addit: *Adolescentior*. Ecce peccator proditur: ecce dolor affectionis promitur. Nam peccator adolescentioris nomine designatur. Et nota, quòd per adolescentiorem conuenienter insinuat peccatorem, propter triplicem rationem: videlicet propter auersionem, conuersionem, & peruersionem. Per auersionem a bono receditur. Per conuersionem ad malum acceditur. Per peruersionem in malo proceditur. De primo: Dixit adolescentior Patri: Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. O quàm mala portio, quàm mala portionis petitio. Abdicatur enim bonum perpetuum, & vendicatur bonum transitorium. Tale bonum peccatori contingit: quia dum boni transitorij fruitionem attingit, ad fruitionem boni perpetui non pertingit. Hæc ergo adolescentioris petitio est peccatoris auersio ab incommutabili bono. De secundo scribitur eisdem, libro, & capitulo. Adolescentior filius peregre profectus est in regionẽ longinquam. O quàm mala peregrinatio: O quàm mala profectio: immo verius defectio. O quàm longinqua regio, non localis, sed moralis elongatio, qua distat a pulchritudine turpitudo, a diuina similitudine dissimilitudo. Hæc itaque peregrina adolescentioris profectio est peccatoris ad commutabile bonum conuersio. De tertio: Adolescentiores viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt: ac si aperte diceret: Viduas adolescentiores, scilicet, quantum ad ætatem, deuita, scilicet, propter lubricitatem. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, scilicet quantum ad voluntatem, nubere volunt, scilicet quantum ad voluptatem, habentes damnationem propter instabilitatem: quia primam fidem irritam fecerunt propter peccandi pronitatem.

Luc. 16. c

1. Tim. 5. b

Articulus tertius.

Ad tertium spectat, quod subdit: *Viam suam*. Via adolescentioris est culpa peccatoris, quæ proponitur pudore confessionis. Et nota, quòd peccatoris via est tenebrosa, lubrica, & lapidosa: tenebrosa dicitur propter ignorantiam: lubrica propter immunditiam, lapidosa propter

Peccatoris via qualis.

cordis

Prou.4.c cordis duritiam, seu pertinaciam. De primo: Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant: tenebrosa dicitur propter imprudentiam: sed nesciunt vbi corruant propter
Hier.23.c iniustitiam. De secundo: Via eorum erit quasi lubricum
Psal.34.a in tenebris: De vtroque vero dicitur: Fiat via illorum tenebræ, & lubricum. Tenebræ spectant ad ignorantiam,
Eccl.21.b sed lubricum ad immunditiam. De tertio: Via peccantium complanata est lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ. Quorum primum pertinet ad culpā, scilicet pertinaciam: secundum ad pœnam. Nam inferi spectant ad pœnam exteriorem, quæ est pœna ignis. Tenebræ ad pœnam superiorem, quæ est pœna damni, seu carentia diuinæ visionis. Pœnæ vero ad pœnam interiorem, quæ dicitur pœna vermis.

Articulus quartus.

Ad quartum retorquetur, quod sequitur: *In custodiendo sermones tuos.* Ecce remedium culpæ, videlicet labor pœnitentiæ, qui suadetur Dominico sermone, sicut patet:
Mar.1. b Pœnitemini,& credite Euangelio. Et nota,quòd sermones huiusmodi debet esse penetratiui, lætificatiui, & ædificatiui: Penetratiui dico, propter compunctionem: Lætificatiui, propter consolationem: Ædificatiui, propter mo-
Heb. 4 c rum compositionem. De primo: Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Viuus dicitur, quantum ad sensum agnitionis. Efficax, quantum ad motum actionis, sed penetrabilior omni gladio ancipiti,
Prou. 12. d quantū ad planctum compunctionis. De secundo: Mæror in corde viri humiliabit eum, & sermone bono lætificabitur. Primum pertinet ad compunctionem: secundum ad
Ephes.4.d consolationem. De tertio: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus est ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Ecce sermonis corruptiui dissuasio, & ædificatiui persuasio.

Epilogus.

Ait ergo Propheta in pœnitentis persona: *In quo corrigit:* Vbi consilium quærit, & rationis stuporem aperit. *Adolescentior:* Vbi proditur peccator, & ostenditur affectionis dolor. *Viam suam:* Vbi culpam detegit, & pudorem confessionis innuit. *In custodiendo sermones tuos:* Hic reperitur remedium præuaricationis, videlicet exercitium satisfactionis.

VERSICVLVS DECIMVS.

IN *toto corde meo*, & cetera.] Versus præcedens pertinebat ad pœnitentes ex dolore culpæ suspirantes. Versus præsens pertinet ad pœnitentes ex timore pœnæ suspirantes. Vnde in versu isto notatur pœnitentis ex timore pœnæ suspirantis actio quadruplex. Quarum prima est cordis distinctio: secunda distincti discussio: tertia discutientis trepidatio: quarta trepidantis humiliatio. Prima est studiosa, secunda laboriosa, tertia luctuosa, & quarta gratiosa.

Articulus primus.

Prima notatur, cum dicitur: *In toto corde*. Non in cordis parte, per quod innuitur cordis distinctio, quæ non habetur sine studio. Vnde nota, quòd cor quãtum ad præsens pertinet, distinguitur trifariam: videlicet in partem intellectiuam, affectiuam, & effectiuam. Quarum prima est deliberans, secunda imperans, tertia operans. De prima dicitur: Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te. Hic accipitur cor pro parte intellectiua, ad quam pertinent diuinorum sapientia, humanorum scientia, & agendorum consilia. De secunda scribitur: Religiositas custodiet, & iustificabit cor, iucunditatem atque gaudium dabit. Hic accipitur cor pro parte affectiua, quam religiositas custodit a desiderijs malis, iustificat desiderijs bonis, cui & iucunditatem dat temporaliter in merito, & gaudium æternaliter in præmio. De tertia legitur: Cor suum dabit in consummationem operum. Hic accipitur cor pro parte effectiua, ad quam pertinet operum consummatio, quæ pars intellectiua deliberando inchoat, pars affectiua imperando prouehit, pars effectiua operando consummat.

Cor tripliciter distinguitur.

Prou. 2. b

Eccli. 1. c

Eccli. 38. d

Articulus secundus.

Secunda notatur, cum subditur: *Exquisiui te*. Ad hoc enim a pœnitente cor distinguitur, vt distinctum discutiatur, & sicubi Deus adsit per meritum, vel absit per demeritum, inueniatur. Dicit itaque: *In toto corde*, supple distincto studiose. *Exquisiui te*, scilicet discutiendo laboriose. Et nota, quòd Deus est tripliciter exquirendus. Primo in cogitationibus, secundo in delectationibus, tertio in opera-

Deus tripliciter exquirendus.

operationibus, vt cogitationes referantur ad partem deliberatiuam, delectationes ad partem imperatiuam, operationes ad partem operatiuam. De primo scribitur. Cor
Prou. 27. d rectum exquirit scientiam. Exquisitio ista fit in parte deliberatiua, ad quam pertinet scientia vel inscientia. De se-
Ibidem. cundo dicitur: Cor iniqui exquirit mala. Exquisitio ista fit in parte imperatiua, ad quam pertinet bonitas vel malitia.
Psal. 76. a De tertio legitur: Deum exquisiui manibus, idest actibus meis. Exquisitio ista fit in parte operatiua, ad quam pertinent actus interioris, & exterioris hominis.

Articulus tertius.

Tertia notatur, cum additur: *Ne repellas me.* Cum enim peccator Deum in toto corde exquisiuit, & non inuenit, non immerito trepidat, ne repellatur a Deo, sicut ipse Deum repulit: & idcirco timens repulsionem, proponit supplicationem, dicens: *Ne repellas me.* Et notandum, quòd peccator timere debet, ne repellatur, vt flagitijs polluatur, vt tristitijs absorbeatur, vt supplicij exponatur. Quorũ primum fit per priuationẽ gratiæ: Secundum per priuationẽ fiduciæ: tertium per priuationem gloriæ. De primo: Re-
Thren. 2. c pulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ, ac si dicat aperte: Repulit Dominus, scilicet priuando gratiã, altare suum scilicet cordis mũditiam, maledixit sancti-
Eccli. 38. c ficationi suæ, scilicet permittẽdo cadere in immunditiam. De secundo: Ne dederis in tristitiam cor tuum, sed repelle eam a te, quasi dicat: ne dederis cor tuum in tristitiam per diffidentiam, sed repelle eam a te per confidentiam. De
Iudic. 16. c tertio: Cœpit abijcere eum, & a se repellere. Vbi loquitur scriptura de Dalila Samsonis amasia, quæ Samso-
Dalila. nem abiecit, & supplicijs exponens repulit. Dalila quidem interpretatur situla, vel paupercula, per quam nota-
Mat. 5. a tur humana iustitia, quam debemus sitire: quia, Beati, qui
Isa. 64. b sitiunt iustitiam, & ideo dicitur situla. Sed immunda est per negligentiam: quia, Iustitiæ nostræ tamquam pannus menstruatæ: Et ideo dicitur paupercula. Hæc Samsonem, idest inordinatum iustitiæ præconem, qui alios
Samson. illuminare videtur. Samson enim sol eorum interpretatur, abijcit excludendo a præmio, & repellit, exponendo supplicio.

Articulus quartus.

Quarta notatur, cum superadditur: *A mandatis tuis.*

Ecce,

Ecce, qui ne repelleretur, supplicauerat tamquam trepidans luctuose, mandatis subijci desiderat, tamquam se humilians gratiose. Et nota, quòd mandata sunt tribus de causis desideranda. Primo, quoniam animam pacificant: secundo, quia pacificatam fortificant: tertio, quia fortificatam sapientificant. Quorum primum respicit vim irascibilem: secundum, concupiscibilem: tertium, rationabilem. De primo: Vtinam attendisses mandata mea, facta fuisset sicut flumen pax tua. Ac si dicat: Vtinam attendisses mandata mea per obseruantiam, facta fuisset pax tua, quantum ad conscientiam, sicut flumen, quantum ad affluentiam. De secundo: Fundamenta æterna super petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ, quasi dicat: mandata moralia in cordis sanctimonia sunt fundamenta immobilia. De tertio: Fons sapientiæ verbũ Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna, quasi dicat: Ingressus in supernam sapientiam, est per mandatorum obseruantiam.

Mandata cur desideranda.

Isa. 48. d

Eccli. 26, d

Eccli. 1. a

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in pœnitentis, præ timore pœne, suspirantis persona. ***In toto corde meo:*** videlicet sturdiose distincto. ***Exquisiui te:*** videlicet discutiendo laboriose: & quia te non potui reperire: idcirco supplico, quasi trepidans luctuose. ***Ne repellas me:*** scilicet, ***a mandatis tuis:*** quibus humiliter adimplendis me subijcio gratiose.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

IN *corde meo abscondi*, & cetera.] Versiculus antecedens spectabat ad pœnitentes suspirantes ex timore pœnæ: versus præsens spectat ad pœnitẽtes suspirãtes ex horrore malitiæ. Hi siquidem abhorrent mala: ne cum malis scribantur in terra sicut scribitur: Recedentes a te, scribentur in terra: Et idcirco describitur in hoc versu quadruplex pœnitentium consideratio. Debent enim considerare pœnitentes: primo, in quo scribendum: secundo, quo modo scribendum: tertio quid scribendum: quarto, quid proscribendum: quia nimirum in corde, tamquam in codice est scribendum, caute scribendum: bonum perscribendum: malum proscribendum.

Hier. 17. b

Pœnitentibus quid cõ desideradũ.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *In corde meo*, tamquam in codice meo: Et nota quòd cordis, & codicis triplex est conuenientia. Quarum prima est in scriptura: secunda in pictura: tertia in ligatura. Scriptura siquidem pertinet ad purgationem: pictura ad illuminationem: ligatura ad consummationem. De primo: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam: Ecce cordis, sicut codicis, scriptura. Quòd autem ait: In visceribus, refertur ad partem animæ appetitiuam, & quod ait: In corde, retorquetur ad partem apprehensiuam. De secundo: Cor suum dabit in similitudinem picturæ: ecce cordis, vt codicis pictura. De tertio: Ne dimittas legem matris tuæ: liga eam in corde tuo. Ecce cordis, vt codicis ligatura, quia re vera legem in corde ligare, est cor lege ligare: sicut enim liber ligatur, cum ligamen ipsius partibus illigatur, sic cor ligatur, cum lex illius partibus, videlicet animæ viribus illigatur.

Cordis, & codicis conuenientia.

Hier. 31. f

Eccli. 38. c

Prou. 6. c

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subditur: *Abscondi:* idest abscondite, siue caute scripsi. Et nota, quòd in hoc codice, scilicet in corde scribendum est caute triplici ratione, videlicet propter zelatores, delatores, adulatores: ne zelatores plangant, ne delatores pungant, ne adulatores vngant. De primis scribitur in hunc modum: A zelantibus te per inuidiam, absconde tuam prudentiam, ne forsan vrantur per impatientiam. De secundarijs: A flagello linguæ absconderis. Istud flagellum est detractionis vitium. De tertijs scribitur sub his verbis: Sapientes abscondunt scientiam, os autem stulti confusioni proximum est. Primum est humilitatis: secundum est vanitatis.

In corde quare caute est scribendum.

Eccli. 37. a

Iob 5. c

Prou. 10. b

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Eloquia tua.* Ecce quid perscribendum: quoniam eloquium bonum, eloquium diuinum. Et nota, quòd eloquium diuinum est notabile triplici ratione: videlicet propter decorem, dulcorem, feruorem. Decor spectat ad eloquentiam: dulcor ad sapientiã: feruor ad iustitiam. De primo: Nephtalim ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. In quo notatur modus dicendi tripartitus: videlicet eruditus, expeditus, expolitus: Nephtalim namque, quod interpretatur dilatatio mea perti-

Eloquium diuinũ notabile.

Gen. 49. c

Nephtalim.

pertinet ad eruditionem: ceruus ad expeditionem, eloquia pulchritudinis ad expolitionem. Ecce eloquiorum decor. De secundo: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Ecce eloquiorum dulcor. De tertio: Eloquium Domini inflammauit eum. Ecce eloquiorum feruor. *Hoc Psal.* *Ps. 104. b*

Articulus quartus.

Quartum superadditur: *Vt non peccem tibi.* Ecce quid proscribendum: quia peccatum. Debemus autem peccatum proscribere triplici ratione: videlicet ne spoliemur, ne sauciemur, & ne cruciemur. Ecce nocumentum tripartitum, scilicet nocumentum sursum, quod pertinet ad pœnam damni: nocumentum deorsum, quod attinet ad pœnam ignis: & nocumentum introrsum, quod respicit pœnam vermis. De primo: Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Ecce pœna damni a parte superiori. De secundo: Iram Domini portabo: quia peccaui ei. Ecce pœna ignis a parte inferiori. De tertio: Qui in me peccauerit, lædet in animam suam, dicit sapientia. Ecce pœna vermis a parte interiori. Peccatum proscribendum est. *Eccli. 9. d* *Miche. 7. d* *Prou. 8. d*

Epilogus.

Dicit ergo propheta in pœnitentis, propter horrorem malitiæ, suspirantis persona: *In corde meo.* tamquam in codice meo. Ecce in quo scribendum. *Abscondi*, hoc est abscondite: siue caute scripsi. Ecce quo modo scribendum. *Eloquia tua:* scilicet Dominica. Ecce quid perscribendum: quia bonum. *Vt non peccem tibi.* Ecce quid proscribendum: quia malum.

VERSICVLVS DVODECIMVS.

B*Enedictus es Domine* & cetera.] Versiculus præcedens pertinebat ad pœnitentes ex horrore malitiæ suspirãtes. Versiculus præsens spectat ad pœnitentes præ amore iustitiæ suspirantes. Vnde propheta in eorum persona proponit orationem, & supponit quadruplicem Dei conditionẽ. Et sic in hoc versiculo notatur quadruplex Dei conditio: videlicet, quòd sit laudifluus, quòd sit largifluus, quòd sit lucifluus, quòd sit mellifluus. Dicitur autem laudifluus, quantum ad bona naturalia: largifluus, quantum ad bona temporalia: lucifluus, quantum ad bona intellectualia: mellifluus, quantum ad bona virtualia. Dei quadruplex conditio.

Articulus primus.

Quamobrem propheta proponens orationem, & supponens primam conditionem, dicit: ***Benedictus es***, & sic laudifluus: quia benedici, est laudari. Et nota, quòd Dominus dicitur benedictus, & sic laudifluus propter data naturalia, & specialiter propter tria. Primo propter perspicaciam intellectualem. Secundo propter perspicaciam rationalem. Tertio propter perspicaciam sensualem. Intellectualis perspicacia est superiorum contemplatiua, & ideo comparatur templo sacerdotali. Rationalis perspicacia est inferiorum regitiua, & ideo comparatur throno regali. Sensualis perspicacia est exteriorum apprehensiua, & ideo comparatur spectaculo generali. De primo dicitur: Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ. Hoc templum spiritualiter intellectum est intellectualis perspicacia superiorum contemplatiua. De secundo siquidem subditur ibidem: Benedictus es in throno regni tui. Iste thronus moraliter intellectus est rationalis perspicacia inferiorū regitiua. De tertio scribitur eisdem, libro, & capitulo: Benedictus es, qui intueris abyssos. Iste intuitus est sensualis aspectus exteriorum sensibilium innumerabilium apprehensiuus.

Dominus quare benedictus.

Dan. 3.e

Ibidem.

Ibidem.

Articulus secundus.

Secundam conditionem supponit, cum dicit: ***Domine***. In qua supponit ipsum Dominum, & sic largifluum. Dicitur enim Dominus quasi dans munus. Et nota, quòd dicitur Dominus præcipue propter triplex munus, videlicet propter terræ fertilitatem: aeris claritatem: temporis tranquillitatem. Primum munus datur diuinitus propter nostram sustentationem. Secundum propter actionem. Tertium propter contemplationem. De primo dicitur: Qui vocat aquas maris, & effudit eas super faciem terræ, Dominus nomen eius: quasi dicat: Qui vocat aquas maris per vaporum exhalationem, & effundit eas super faciem terræ per ipsorum resolutionem. Dominus nomen eius, propter terræ fecundationem. De secundo: Hæc dicit Dominus, qui dat Solem in lumine diei, ordinem Lunæ, & Stellarum in lumine noctis. De Tertio: In loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

Dominus.

Amos 9.b

Hier. 31.g

Agge. 2. b

Articulus tertius.

Tertiam conditionem supponit, cum dicit: ***Doce me***. Vbi supponit eum esse doctorem, & sic lucifluum. Et nota quòd

quòd doctor iste docet tripliciter. Primo interius inspirando. Secundo exterius incitando. Tertio inferius comparando. De primo: Spiritum tuum bonum dedisti, qui docerer eos. Ecce doctrina inspirationis. De secundo: Docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis eius. Viæ pertinent ad præcepta, semitæ ad consilia. De tertio: Qui docet nos super iumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos, quasi diceret: Qui docet nos per comparationem ad iumenta terrestria, docebit nos per comparationem ad cæli volatilia. Vnde scribitur eodem libro: Interroga iumenta, & docebunt te, & volucres cæli, & indicabunt tibi: Iumenta significant actiuos, quia colunt terram: volucres significant contemplatiuos propter volatum. *Neem. 9. d* *Micha. 4. a* *Iob 35. c* *Iob 12. b*

Articulus quartus.

Quartam conditionem supponit, cum dicit: *Iustificationes tuas.* Ecce supponit Deum esse iustificatorem & mellifluum: quia scilicet gratiæ beneficia sunt dulciflua. Et nota quòd dominicæ iustificationes sunt meditabiles, cantabiles, operabiles. Meditabiles siquidem per discretionem, cantabiles per deuotionem, operabiles per dilectionem. De primo: In iustificationibus tuis meditabor. De secundo in eodem Psalmo: Cantabiles mihi erant iustitiæ tuæ in loco peregrinationis meæ, *& cetera.* De tertio canitur in eodem Psalmo: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. *Ps. 118. b* *Ibidem.* *Ibidem.*

Epilogus.

Dicit ergo propheta in pœnitentium, propter amorem iustitiæ, suspirantium persona: *Benedictus es:* supponendo Deum esse laudifluum, quantum ad bona naturalia. *Domine*, supponendo Deum esse largifluum, quantum ad bona temporalia. *Doce me*, supponendo Deum esse lucifluum, quantum ad bona intellectualia. *Iustificationes tuas*: supponendo Deum esse mellifluum, quantum ad bona virtualia.

VERSICVLVS XIII.

IN *labijs meis pronunciaui*, & cetera.] In præcedenti quaternario fuit proposita beatitudinis via regredientibus, seu pœnitentibus per compunctionem suspirantibus. In præsenti quaternario eadem proponitur regredien-

 tibus,

tibus, seu pœnitentibus per consolationem respirantibus. Hæc autem consolatio, mediante Dei verbo, percipitur, & quadrupliciter dispartitur. Aliquando namque consolantur pœnitentes a Domino, verbum Dei sagaciter audiendo. Aliquando tenaciter custodiendo. Aliquando viuaciter operando. Aliquando perspicaciter considerando. De quattuor istis articulis seriatim agitur in his quattuor versiculis. Primus ergo versiculus pertinet ad pœnitentem respirantem, mediante Dei verbo, ipsum sagaciter audiendo. Vnde sagacis auditoris quadrimembris conditio denotatur in hoc versiculo, videlicet virilitas refricandi: vtilitas fructificandi: docilitas colligendi: subtilitas eligendi. Prima conditio contrariatur auditoribus desidiosis: secunda infructuosis: tertia obliuiosis: quarta fabulosis.

Articulus primus.

Quantum ad primam conditionem sagacis auditoris, scilicet virilitatem refricationis præmittitur: *In labijs meis:* quia per humana labia diuina refricantur eloquia. Et nota, quòd huiusmodi labia non debent esse aspernantia, non indignantia, non aduersantia. Aspernari pertinet ad tumorem: indignari ad liuorem: aduersari ad teporem. De primo scribitur: Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quàm diues torquens labia sua, quasi dicat: Melior est auditor humilis simpliciter ambulans, quantum ad verbi Dei refricationem, quàm tumidus torquens labia sua, quantum ad refricationis aspernationem. De secundo: Labia eius reple[illegible] indignatione. Quod dicitur de Domino tropice: sed [illegible]roprie dici potest de liuido auditore. De tertio canitur: Labia mea non prohibebo: Domine tu scisti, quasi dicat: Labia mea non prohibebo a verbi tui refricatione, sicut faciunt aliqui ex tepore.

Prou. 19. a — *Isa. 30. f* — *Psal. 39. b*

Articulus secundus.

Quantum ad secundam conditionem, scilicet vtilitatem fructificationis, subnectitur: *Pronunciaui*, idest ad vtilitatem audientium eructaui. Et nota, quòd verbum Dei debet pronunciari tripliciter: videlicet sapienter: eloquenter: confidenter. Sapienter, vt doceat: eloquenter, vt placeat: confidenter, vt moueat. De primo dicitur: Pronunciabo mirabilia tua. Ecce pronunciatio sapiens & docens. De secundo idem Propheta: Pronunciabit lingua mea eloquium tuum. Ecce pronunciatio eloquens, & placens.

Verbũ Dei quo modo pronunciadum. — *Psal. 70. c* — *Ps. 118. y*

cens. De tertio: Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem esse sanatum: & confidenter eum pronunciet mundum. Ecce pronunciatio confidens, & mouens. *Leu.13.e*

Articulus tertius.

Quantum ad tertiam conditionem, subiungitur: ***Omnia iudicia***. Non tantum aliqua. Ecce docilitas collectiua. Qui enim omnia dicit, nihil excipit. Et nota, quòd ad docilitatem pertinet omnium collectio: scilicet omnia audiendo: omnia custodiendo: omnia erudiendo. Quorum primum attinet ad bonitatem apprehensiuæ. Secundum ad bonitatem retentiuæ: Tertium ad bonitatem interpretatiuæ. De primo: Auris zeli audit omnia. Ecce docilitas apprehensiuæ virtutis omnia recipientis. De secundo: Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Ecce docilitas retentiuæ virtutis omnia conseruantis. De tertio: Omnia quæcumque audiui a patre meo, nota feci vobis. Ecce docilitas interpretatiuæ virtutis omnia erudientis. *Sap.1.e* *Luc.2.g* *Ioã.15.e*

Articulus quartus.

Quantum ad quartam conditionem, subinfertur: ***Oris tui***: scilicet dominici, non terreni, non animalis, non diabolici. Ecce subtilitas eligendi doctorem virtuosum, non vitiosum. Per os namque dominicum accipimus doctorem discretum: iuxta illud: Si separaueris pretiosum a vili, quasi os meum eris. Et nota, quòd os dominicum est alijs tribus de causis præeligendum: vtpote, quoniam odoriferum, fructiferum, salutiferum. Propter primum est audiendum libenter. Propter secundum est attendendum intelligibiliter. Propter tertium est exequendum obedienter. De primo: Odor oris tui, sicut odor malorum. Ecce os odoriferum propter facundiam. De secundo: Os iusti parturit sapientiam. Ecce os fructiferum propter doctrinam. De tertio ibidem: Vena vitæ os iusti. Ecce os salutiferum propter vitam beatam. *Hier.15.d* Os Dominicum. *Cant.7.e* *Prou.10.b* *Ibidem.*

Epilogus.

Dicit ergo pœnitens verbum Dei sagaciter audiens, & consolationem audiendo recipiens: ***In labijs meis.*** Ecce virilitas contra desidiosos. ***Pronunciaui.*** Ecce vtilitas contra infructuosos. ***Omnia iudicia.*** Ecce docilitas contra obliuiosos. ***Oris tui.*** Ecce subtilitas contra fabulosos.

VERSICVLVS XIIII.

IN *via testimoniorum tuorum*, & cetera.] Versiculus antecedens pertinebat ad respirantes, mediante Dei verbo, ipsum sagaciter audiendo. Iste sequens pertinet ad respirantes, mediante Dei verbo, ipsum tenaciter custodiendo. Sicut autem insinuat versus iste, quattuor sunt causæ, propter quas oportet ipsum tenaciter custodire. Est namque verbum Dei custodiendum sicut thesaurus artificiosus, radiosus, deliciosus, copiosus. Artificiosus dicitur, quantum ad mosaicas allegorias. Radiosus, quantum ad euangelicas theorias. Deliciosus, quantum ad cælestes anagogias. Copiosus quantum ad terrestres tropologias. Allegoria pertinet ad credenda. Theoria ad videnda. Anagogia ad speranda. Tropologia ad operanda.

Verbũ Dei quo modo custodiendum.

Articulus primus.

In via. Hoc dicitur quantum ad allegorias, quæ viæ sunt ad theorias: quia nimirum per allegorias legis veteris venitur ad theorias nouæ legis. Et nota, quòd allegoria est via spatiosa, laboriosa, inaquosa. Licet autem sit spatiosa, ducit ad sacrificium iustitiæ. Licet laboriosa, ducit ad vnctionem gratiæ. Licet inaquosa, ducit ad aquam sapientiæ. De primo: Ibimus viam trium dierum in solitudine, vt immolemus Domino Deo nostro, quasi dicat apertius: Ibimus internis pedibus, videlicet admirationis, & inuestigationis processibus. Viam trium dierum, idest allegoriam trium specierum, scilicet visualem, vocalem, & manualem: hoc est in visis, in dictis, in operibus existentem: in solitudine, idest doctrina legis mosaicæ: vt immolemus sacrificium iustitiæ Domino Deo nostro: scilicet intellectum nostrum in obsequium Christi captiuando, & quasi mortificando, secundum doctrinam veritatis euangelicæ. Ecce via spatiosa, sed non dispendiosa: quia ducit ad sacrificium iustitiæ. Ecce thesaurus artificiosus: quoniam artificiosum est valde, figuras visibiles inuisibilibus coaptare. Vnde Dionysius: Valde artificialiter theologia poeticis sacris formationibus in non figuratis intellectibus vsa est. De secundo: Si fuerit Dominus mecum: & custodierit me in via, per quam ambulo: & dederit mihi panem ad vescendum, & vestem ad induendum: reuersusq. fuero

Exod. 3. f

Dionys. de Aug. Hier. c. 2.

Gen. 28. d

prospere

prospere in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei. Ac si diceret manifeste: Si fuerit Deus mecum, scilicet aperiendo sensum: & custodierit me, videlicet ab errore: in via, hoc est laboriosa allegoria, per quam ambulo] theoriam inuestigando [& dederit mihi panem ad vescendum: scilicet intellectuale nutrimentum [& vestem ad induendum] videlicet disciplinale vestimentum: reuersusq. fuero prospere per viam obedientiæ, in domum patris mei, idest in domum sapientiæ, de qua recessit pater meus, per viã inobedientiæ: erit mihi Dominus in Deum, idest timendus in credendum: & lapis iste, scilicet Christus reprobatus humanitus, quem erexi in titulum, tamquam approbatum diuinitus, vocabitur per fidei confessionem domus Dei, quantum ad naturarum vnionem: vt domus referatur ad humanitatem: Dei autem, ad deitatem. Ecce via laboriosa, sed non infructuosa: quia ducit ad vnctionem gratiæ, scilicet lapidem viuum, vnctum oleo lætitiæ. De tertio: Deambulabat Isaac, idest animus congaudens veritati, quia Isaac interpretatur gaudium, per viam inaquosam scripturarum scilicet figuralium: quæ ducit ad puteum aquarum, scilicet viuentium: idest theoriarum viuificantium. Ecce via inaquosa, non tamen ociosa: quia ducit ad fontem sapientiæ. *Psal.44.b* *Gen.24 g* *Isaac.*

Articulus secundus.

Testimoniorum tuorum. Hoc dicitur quantum ad theorias noui testamenti: quæ clarum testimonium perhibent veritati. Et nota, quòd testimoniorum huiusmodi, quædam dicuntur credibilia, quædam mirabilia, quædam fidelia. Quorum prima pertinent ad purgandos: secunda ad illuminandos: tertia ad perficiendos. De primis dicit: Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo. Ecce testimonia per fidem purgantia, siue sanctificantia. De secundis iterum in Psal. hoc: Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea: declaratio sermonum tuorũ illuminat. Ecce testimonia scrutantes illuminantia. De tertijs rursus: Testimoniũ Domini fidele: sapientiam præstans paruulis. Ecce testimonia humilium perfectiua: ideoq. thesaurus radiosus merito dicitur verbum Dei, quantum ad doctrinam noui testamenti, quæ reddit perspicuum testimonium veritati. *Psal.92.b* *Psal.18.b*

Articu-

Articulus tertius.

Delectatus sum. Hoc dicitur quantum ad cæleſtes anagogias, quæ delectant mentes contemplatiuas. Et nota, quòd in qualibet delectatur contemplatiuus animus, tum propter ſapientiæ ſuauitatem, tum propter ſententiæ varietatem, tum propter influentiæ charitatem. In primo delectat ſapientiæ ſubtilitas, in ſecundo ipſius mobilitas:
Prou.5. c in tertio eiuſdem vtilitas. De primo: Cerua chariſſima, & gratiſſimus hinnulus. Vbera eius inebrient te omni tempore, & in amore eius delectare iugiter. Quæ eſt iſta cerua chariſſima, niſi diuina ſapientia? quam in montibus æternis humana venatur perſpicacia. Quis gratiſſimus hinnulus? niſi veritatis radius in myſterio abſconditus. Quæ ſapientiæ vbera? niſi varia contemplationum genera. Hæc inebriant hominem per mentis alienationem. In amore
Pſal.1. a illius hinnuli iugiter delectantur, qui die, ac nocte in lege Domini meditantur, & inter figurarum fruteta veritatis
Prou. 8. d radium aſſidue perſcrutantur. De ſecundo: Delectabar per ſingulos dies ludens curam eo. Verba ſunt ſapientiæ, quæ delectatur ſapientiales quotidie delicias contemplatiuis mentibus influendo, & videtur ludere coram Deo, de paucis ſcripturæ verbis multiformes ſententias eruendo.
Iſa.11. b De tertio: Delectabitur infans ab vbere ſuper foramen aſpidis, & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit manum ſuam mittet. Per infantem intellige quemlibet ignorantem: per vbera, verba, & documenta ſalutifera: per regulum, peccatum ſuperbiæ: per aſpidem ſurdam, peccatum inobedientiæ. Infans ergo ab vbere ſuper foramen aſpidis, & cauernam reguli delectatur, cum ignorans, poſt hauſtum doctrinæ ſalutiferæ, tentamentis ſuperbiæ, vel inobedientiæ non grauatur.

Articulus quartus.

Sicut in omnibus diuitijs. Hoc dicitur quantum ad terreſtres tropologias, quibus ditiſſime cumulatur deuota ſtudioſitas. Iſtarum deliciæ ſic delectant, ſicut omnes diuitię: nimirum purgant, illuminant, & conſummant, velut aliæ diuitiæ multifariæ. Vnde nota, quòd ſunt diuitiæ, fortunæ,
Diuitiæ. gratiæ, gloriæ. Primæ purgant: ſecundæ illuminant: ter-
Prou. 13. b tiæ conſummant. De primis: Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ. De ſecundis: Mihi autem omnium ſanctorum
Epheſ. 3. b minimo data eſt gratia hæc, in gentibus euangelizare inueſtiga-

uestigabiles diuitias Christi. De tertijs: Vt sciatis, quæ sit spes vocationis eius: & quæ diuitiæ gloriæ hereditatis eius. *Ephes.1.d*

Epilogus.

Dicit ergo propheta in persona pœnitentis, verbum Dei tenaciter custodientis: & custodiendo respirantis: *In via.* Quantum ad artificiosas allegorias. *Testimoniorum tuorum.* Quantum ad radiosas theorias. *Delectatus sum.* Quantum ad deliciosas anagogias. *Sicut in omnibus diuitijs.* Quantum ad tropologias copiosas. Vnde nimirum custodire conuenit Dei verbum, tamquam thesaurum artificiosum, quantum ad sensum allegoricum: radiosum, quantum ad sensum theoricum: deliciosum, quantum ad sensum anagogicum: copiosum, quantum ad sensum tropologicum.

VERSICVLVS XV.

IN *mandatis tuis exercebor*, & cetera.] Sicut versiculus præambulus congruebat respirantibus, mediante Dei verbo, illud tenaciter custodiendo: sic & iste congruit respirantibus, mediante Dei verbo, ipsum efficaciter adimplendo, seu viuaciter operando. Vnde nota quattuor conditiones in hoc versiculo, quę viuaci congruũt operario: videlicet, quòd non sit tepidus, torpidus, stolidus, stupidus. Sed potius econuerso, sit auidus in affectu, validus in effectu, prouidus in prospectu, feruidus in profectu. *Operarij viuacis conditiones.*

Articulus primus.

Primum notatur, cum dicit: *In mandatis tuis.* Cum enim mandata, non monita, non preces prætendit: sed ostendit quid intendit: quia scilicet non tepide, sed auide obedire contendit. Et nota, quòd diuina mandata sunt reuerenter audienda, memoriter custodienda, inuiolabiliter adimplenda. Quorum primum spectat ad potentiam apprehensiuam: secundum ad potentiam retentiuam: tertium ad potentiam operatiuam. De primo: Audi Israel, mandata vitæ auribus percipe, vt scias prudentiam. Vbi duplicem requirit audientiam: scilicet intrinsecam, & extrinsecam: quod pertinet ad reuerentiam. Quantum ad primam, ponitur actus audiendi. Quantum ad secundam, actus percipiendi. De secundo: Qui custodit mandatum, *Baruc.3.b* *Prou.19.c*

datum custodit animam suam: quasi dicat: Qui custodit mandatum, memoriter retinendo: custodit animam suam ipsius pericula praecauendo. De tertio: Peccator transgrediens mandatum Domini, incidet in promissionem nequam. Vnde patet, quòd mandatum Dominicum non est transgrediendum, sed inuiolabiliter adimplendum.

Eccli. 29. e

Articulus secundus.

Secundum insinuatur, cum subditur: ***Exercebor***. Non dicit operabor, sed ***exercebor***, quod est amplius: quia exercitium consistit in multis operibus. Vnde liquet, quòd non sit torpidus, sed validus, & promptus operarius. Et nota, quòd exerceri debemus specialiter ad tria, scilicet ad puritatem, aequitatem, & pietatem. Puritas pertinet ad carnis mortificationem. Æquitas ad nostri dijudicationem. Pietas ad proximi aedificationem. De primo: Diligenter exerce agrum tuum. Agri exercitatio est carnis mortificatio. De secundo canitur in hoc Ps. Seruus tuus exercebatur in iustificationibus tuis. In iustificationibus se exercitat, qui semetipsum saepe dijudicat: quia nimirum illum, qui se iudicat, Deus iustificat. De tertio: Exerce te ad pietatem; idest da proximorum piam aedificationem.

Prou. 24. c. d.

1. Tim. 4. e

Articulus tertius.

Tertium annotatur cum additur: ***Et considerabo***. Non solum promittit operationem; sed operationum considerationem. In quo notatur non esse stolidus, sed prouidus. Et nota, quòd tria praecipue debemus considerare: videlicet nostum defectum, alienum profectum, finem suspectum. Prima consideratio nobis est vtilis, ne inflemur: secunda, ne aliquem aspernemur: tertia, vt ad iudicium praeparemur. De primo: Diligenter agnosce vultum pecoris tui: tuosq. greges considera. Istud pecus est brutalis appetitus. Isti greges sunt primi motus, quos in nobis considerare debemus, vt de nobis humiliter sentiamus. De secundo: Considerate lilia, quo modo crescunt. Considerare debemus lilia, non lollia agri: hoc est laudabilia, non vituperabilia opera proximi. Et rursus, quo modo crescunt, non quo modo decrescunt, siue marcescunt deficiendo. Si sic consideremus, neminem contemnemus. De tertio: Considera, quòd dies ad occasum decliuior sit, & propinquet ad vesperam. Dies est vita. Occasus est obitus. Vespera est senecta.

Tria nobis consideranda.

Prou. 27. d

Mat. 6. b

Iudic. 19. e

Articulus

Articulus quartus.

Quartum innuitur, cum superadditur: *Vias tuas*. Ecce vias Dominicas considerat, vt sectetur: vnde non stupidum, sed feruidum ad sectandum ostendere se videtur. Sed nota quòd viæ dominicæ, quędam sunt pauendæ, quædam cauendæ, quædam appetendæ. Primæ sunt viæ iudiciorum: secundæ suppliciorum: tertiæ præmiorum. De primis: Dominus in tempestate, & in turbine viæ eius: Hæ sunt viæ iudiciariæ, quæ sunt in tempestate, quantum ad examinationem conscientiæ: & in turbine, quantum ad fulminationem sententiæ. De secundis: Ego ero eis quasi leena: sicut pardus in via Assyriorum. Leena est vnicolor: Pardus discolor: Illa notat pœnitentiam patentium peccatorum: iste simulatorum. De tertijs: Dignos seipsa circuit quærens, & in vijs suis ostendit se hilariter. Verba sunt tradita de sapientia increata: quæ dignos se quærit considerando merita, & in vijs suis hilariter se ostendit, illis retribuendo præmia. Dicit itaque propheta in persona pœnitentis, verbum Dei efficaciter obseruantis, & obseruando respirantis. *In mandatis tuis*: tamquam auidus, non tepidus in affectu. *Exercebor*: tamquàm non torpidus, sed validus in effectu. *Et considerabo*: tamquam non stolidus, sed prouidus in prospectu. *Vias tuas*, tamquam non stupidus, sed feruidus in profectu.

Naum.1.a *Osea.13.b* Leena & pardus quos denotent. *Sap.6.c*

VERSICVLVS XVI.

IN *iustificationibus tuis*. Quemadmodum respirat pœnitens mediante Dei verbo, ipsum sagaciter audiendo, sicut patuit in primo quaternarij præcedentis versiculo: aut ipsum tenaciter custodiendo, sicut enituit in secundo: aut ipsum efficaciter adimplendo, sicut emicuit in tertio: sic & ipsum perspicaciter cosiderando, sicut elucescit in isto. Est autem quadrimembris conditio denotata in præsenti versiculo: qua laudatur ista consideratio: vtputa, quia virtuosa, studiosa, affectuosa, fructuosa. Prima conditio spectat ad gratiam deuotionis: secunda ad gratiam discretionis: tertia ad gratiam æmulationis: quarta ad gratiam exhortationis.

Articulus primus.

In iustificationibus tuis. Ecce bona considerationis mate-

ria, vt puta iustificatio Dominica: a qua dicitur consideratio virtuosa: quia materia considerationis est actus virtutis. Et nota, quòd tria sunt circa iustificationes huiuscemodi consideranda: videlicet, ne deserantur, ne proferantur, ne auferantur. Desertio fit per omissionem, prolatio

Iob 27. b per ostentationem, ablatio per obdurationem. De primo: Iustificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram: quasi diceret: Iustificationem, quam teneo per

Dan. 9. e obseruationem, non deseram per omissionem. De secundo: Neque enim in iustificationibus, scilicet prolatis per ostentationem, vel iactantiam, prosternimus preces ante

Ezech 16. c faciem tuam. De tertio: Auferam a te iustificationē tuam, & dabo te in animas odientium: Quorum primum spectat ad mortificationem meriti: secundum ad irrogationem supplicij.

Articulus secundus.

Meditabor. Ecce bona considerationis forma, non vaga, sed fixa: non lenta, sed attenta, & ideo studiosa. Et nota, quòd talis meditatio non debet versari crica materiam vitiosam, vtputa immunditiam, discordiam, rapinam. Et tamen nonnulli meditationes suas occupant circa illam. Nam nonnumqum meditantur immunditiam ociosi, discordiam contentiosi, rapinam negociosi. De primo di-

Psal. 35. a citur: Iniquitatem meditatus est in cubili suo. Hæc est iniquitas immūditiæ, cuius meditatio frequenter accidit ocio-

Prou. 17. e so. De secundo: Qui meditatur discordias, diligit rixas. De tertio: rapinas meditatur mens eorum, & fraudes la-

Prou. 24. e bia eorum loquuntur. Tales sunt negociosi, qui rapinam meditantur in emptione, & fraudes in venditione: quia volunt emere vilissime, & vendere carissime.

Articulus tertius.

Non obliuiscar. Ecce bonum considerationis principium, scilicet æmulationis sanctæ desiderium. Quod enim per æmulationem agitur, obliuioni non traditur. Vnde consideratio ista recte dicitur affectuosa. Hic potest notari, quòd tria specialiter non debet obliuisci: videlicet, culpam abolendam, gratiam recolendam, beneficentiam exhibendam. Primum quidem non debet obliuisci per impœnitudinem: nec secundum per ingratitudinem: nec tertium

Deut. 25. d per cupidinem. De primo: Delebis nomen eius, scilicet Amalech, sub cælo: caue ne obliuiscaris: quasi diceret:

Noli

Noli obliuisci delectionem peccati: sicut solet ab impœnitentibus fieri. Amalech enim interpretatur gens bruta, & significat gesta brutalia, & indiscreta. De secundo: Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris: scilicet ne incurras vitium ingratitudinis. De tertio: Beneficentiæ, & communionis nolite obliuisci.

Amalech. Eccli. 29. c Hebr. 13. c

Articulus quartus.

Sermones tuos. Ecce bonus considerationis terminus: vt considerantes alios instruamus, vt sermocinando fructificemus. Propterea bene dicitur hæc consideratio fructuosa. Et nota, quòd sermones huiusmodi, non sunt paruipendendi, non erubescendi, non negligendi. Quorum primum pertinet ad affectum: secundum ad affatum: tertium ad effectum. Contra paruipendentes dicitur: Subsannabant nuncios Dei, & paruipendebant sermones eius. Vnde qui paruipendit sermonem diuinum, aut eius nuncium, paruipendit ipsum Deum: quod non est leue peccatum. Contra erubescentes legitur: Qui me erubuerit, in sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua. Contra negligentes scribitur: Audiunt sermones tuos: & non faciunt eos: quia in canticum oris sui vertunt illos. Vnde liquet, quòd illi sunt audiendo curiosi: non faciendo, desidiosi: cantando, contumeliosi.

Paralip. 36. c *Luc. 9. d* *Ezech. 33 g*

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in persona pœnitentis, verbum Dei perspicaciter considerantis, & considerando respirantis: *In iustificationibus tuis.* Ecce considerationis materia virtuosa. *Meditabor.* Ecce forma studiosa. *Non obliuiscar:* Ecce causa motiua affectuosa. *Sermones tuos.* Ecce consummatio fructuosa.

Capitulum secundum.

VERSICVLVS PRIMVS.

R*Etribue seruo tuo*, & cetera.] Hic incipit secundũ capitulum, quod præsentat secundum ferculum. In primo capitulo fuit beatitudo præmissa. In isto retributio est submissa. Si quæris ordinis causam, ad illum peruenitur per istam. Istud capitulum distinguitur per hunc modum: Iustorum retributio prius ipsos excitat per amorem: quorum

quorum excitatio describitur in primo octonario. Consequenter eos exercitat per laborem, quorum exercitatio describitur in secundo. Et quoniam ad retributionem illam per laborem intratur quasi per ianuam: inde est, quòd a

Gimel.

Gimel littera, quæ interpretatur retributio, inchoatur

Daleth.

octonarius primus: & a Daleth, quæ interpretatur ianua, initiatur secundus. Distinguitur autem primus octonarius: quia sicut oculata fide videmus, huiusmodi excitati plerumque feruescũt interius in affectu, quorum feruorem declarat quaternarius primus. Sed tepescũt exterius in effectu, quorum teporem manifestat secundus. Distinguitur nihilominus & quaternarius primus secundum quattuor gradus, quibus ad præfatam retributionem peruenire nititur iustorum affectus, quorum primus & summus est superna delectatio: secundus, interna illuminatio: tertius, meritoria actio: quartus, gratuita dilectio. Et quidem ad supernam delectationem per internam illuminationem: ad hanc autem per meritoriam actionem: ad hanc autem per gratuitam peruenitur dilectionem. Et quia illa sunt in affectione priora, quæ sunt affectabiliora, inde est, quòd in primo versiculo notatur feruor affectionis respectu supernæ delectationis. In respectu internæ illuminationis. In tertio respectu meritoriæ actionis. In quarto, respectu gratuitæ dilectionis. Versiculus primus distinguitur secundum, quòd duo bona retributoria promittuntur, & duo meritoria bona præmittuntur, quorum præambula pertinent tam ad interiorem, quàm ad exteriorem salutem. Reliqua vero tam ad intrinsecam, quàm ad extrinsecam seruitutem.

Gradus, quibus ad retributionem peruenitur.

Articulus primus.

Ostendens ergo Propheta ex viri iusti persona affectionis feruorem erga supernam delectationem, petit primo interioris hominis beatitudinem ad stolam animæ pertinentem, dicens: ***Retribue seruo tuo:*** scilicet quantum ad interiorem hominem, quem formasti tibi seruum ex vtero. Vnde notandum, quòd Dominus retribuit, quantum ad istam retributionem, misericordiam, veritatem, bonitatem. Retribuit namque misercordiam, cum tribuit se tenendum: retribuit veritatem, cum tribuit se videndum: retribuit bonitatem, cum tribuit se fruendum. De primo:

Dominus quid retribuat.

2. Reg. 2. b

Nunc retribuet vobis Dominus misericordiam, quasi diceret:

ceret: Quia misericorditer tractastis Dominum vestrum terrestrem, non ad oculum seruiendo, sed voluntatem Dei faciendo feliciter tenebitis Regem cælestem. De secundo scribitur ibidem: Nunc retribuet vobis Dominus veritatem, quasi diceret: Pro fideli visitatione Domini vestri terrestris recipietis felicem visionem Regis cælestis. Verba namque sunt Dauid typum gerentis Regis cælestis ratione triplicis interpretationis. Dauid enim interpretatur misericors, aspectu desiderabilis, amicus. Rex autem cælestis dicitur misericos, in quantum tractabilis: aspectu desiderabilis, in quantum contemplabilis: amicus in quantum delectabilis. De tertio: Iustis retribuerunt bona. Retributio bonitatis est fruitio diuinæ suauitatis.

Ibidem. *Dauid.* *Prou. 13. d*

Articulus secundus.

Postquam præmisit primum bonum retributorium, petendo interioris hominis beatitudinem ad stolam animæ pertinentem, consequenter addit secundum, petendo exterioris hominis beatitudinem ad stolam corporis attinentem, dicens: *Viuifica me*, scilicet quantum ad hominem exteriorem retribuendo ei vitam immortalem. Sed nota, quòd licet indiuisa sint opera Trinitatis: viuificatio tamen corporis singulis potest appropriari personis: quia sicut in euangelica veritate legimus, viuificat Pater, viuificat Filius, viuificat Spiritus sanctus. Pater quippe viuificat configurando potentiæ, quantum ad impassibilitatem. Pater suscitat mortuos & viuificat. Filius quoque viuificat configurando sapientiæ, quantum ad charitatem. Et filius quos vult viuificat. Spiritus sanctus etiam viuificat configurando bonitati, quantum ad spiritualitatem. Spiritus est, qui viuificat. Seminatur enim corpus animale, surget corpus spirituale.

Io. 5. d *Io. 6. g* *1. Cor. 15. f*

Articulus tertius.

Postquam præmisit, & præmittendo petiuit bona retributoria; deinde, ne fortasse petitio sit frustratoria, hic promittit bona meritoria, & primo interiorem sermonum Dei custodiam spectantem ad seruitutem intrinsecam, sic dicens: *Et custodiam*, scilicet quantum ad spiritualem custodiam. Et nota, quòd sermones diuinos debemus custodire, intelligendo, dirigendo, obediendo. Prima custodia fit in parte animæ, intelligendo, custodiendo, Prima custodia fit in parte animæ intellectiuæ, secũda in affectiua, tertia in

Sermones diuini custodiendi.

Pſ.106.d tia in effectiua. De prima: Quis ſapiens & cuſtodiet hæc, & intelliget miſericordias Domini? Ecce cuſtodia intelle-
Pſ. 118.x ctiuæ. De ſecunda: Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua,
Pſ. 18.b & dilexit ea vehementer: Ecce cuſtodia affectiuæ. De tertia: Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea, in cuſtodiendis illis retributio multa: ecce cuſtodia effectiuæ. Denique, poſtquam promiſit bonum meritorium primum, ſcilicet interiorem ſermonum cuſtodiam, ſpectantem ad ſeruitutem intrinſecam, promittere videtur ſecundum, videlicet ſermonum audientiam, reſpicientem ſeruitutem extrinſecam, ſic dicendo.

Articulus quartus.

Sermones tuos, ſcilicet quos audiam. Et nota, quòd ſermones Domini libenter audire debemus propter tres ſpeciales effectus, vtpote quia ſanant, vim ſcilicet concupiſcibilem: illuminant, vim ſcilicet rationalem: armant, vim ſcilicet iraſcibilem. De primo: Neque herba, neque

Sermones Dñi cur libenter audiendi.

Sap. 16.d malagma ſanauit illos: ſed tuus, Domine, ſermo, qui ſanat
Pſ. 118.r omnia: ecce ſermonem ſanantem. De ſecundo dicit Propheta: Declaratio ſermonum tuorum illuminat: ecce ſer-
2. Mach. monem illuminantem. De tertio: Singulos illorum arma-
15.b uit non clipei, aut haſtæ munitione, ſed ſermonibus optimis: ecce ſermonem armantem.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta ex viri iuſti perſona, exprimens affectionis feruorem erga ſupernam delectationem: *Retribue ſeruo tuo*, ſcilicet interiorem beatitudinem ad ſtolam animæ pertinentem. *Viuifica me*, quantum ad beatitudinem exteriorem ad ſtolam corporis attinentem: ecce bona retributoria, quæ promittit. Sequitur: *Et cuſtodiam*, videlicet quantum ad interiorem cuſtodiam, quæ ſpectat ad ſeruitutem intrinſecam. *Sermones tuos*, ſcilicet, quos audiam per exteriorem audientiam, quæ reſpicit ſeruitutem extrinſecam: ecce bona meritoria, quæ promittit.

VERSICVLVS SECVNDVS.

REuela oculos meos, & cetera.] Verſus præambulus præoſtendit feruorem affectionis reſpectu ſupernæ delectationis. Verſus iſte inſinuare intendit feruorem ipſius affectionis reſpectu internæ illuminationis. In quo notare

tare possumus quattuor gradus speculationis, vtputa lectionem, admirationem, inuestigationem, illuminationem. Lectio pertinet ad scripturas: admiratio ad figuras: inuestigatio ad mysticas operturas: illuminatio ad theoricas aperturas. Cum enim legimus scripturas, cum miramur scripturarum figuras, cum scrutamur, & nudare conamur figurarum mysticas operturas: apparet nobis nuda veritas per quasdam theoricas aperturas. Ceterum, quia secundum appetibiliũ ordinem posteriora prius mouent, & ideo priorem locum obtinent: propterea Propheta sequens appetibilium ordinem, procedit in præsenti versiculo ordine retrogrado: in primis ordinans illuminationem, deinde inuestigationem, post admirationem, & inde lectionem. Nos autem, ratione doctrinæ, conuerso procedemus ordine. Speculationis gradus quattuor.

Articulus primus.

De lege tua. Hoc dicitur quantum ad actum lectionis, quæ prior est secundum ordinem speculationis, licet posterior secundum ordinem affectionis. Plane lex a legendo dicitur. vnde per legem lectio denotari dignoscitur. Et nota quòd in hac lege debemus legere tripliciter, videlicet prudenter, frequenter, patenter: vt intellectus imbuatur, affectus moueatur, proximus instruatur. De primo: Legerunt in libro legis Dei distincte & aperte ad intelligendum, & intellexerunt, cum legeretur: ecce prudens lectio, qua imbuitur legentis ratio. De secundo: Legerunt in volumine legis domini Dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum: ecce frequens lectio, qua mouetur affectio. De tertio: Leges verba legis huius coram omni Israel audientibus illis, *& cetera.* ecce patens lectio, qua instruitur audientium multitudo. Lex. In lege quo modo legẽdum. *Neem. 8. b* *Neem. 9. a* *Deut. 31. c*

Articulus secundus.

Mirabilia. Hoc scribit quantum ad actum admirationis. Actui enim lectionis succedit actus admirationis, quia dũ legimus scripturas, statim incidimus in figuras. Et nota, quòd ista figurarum mirabilia sunt triplicia, quia quædam sunt mirabilia quantũ ad vsum: quædam quantum ad auditum: quædã quantum ad intellectum. Primum pertinet ad figurales operationes: secundum ad figurales locutiones: tertium ad figurales visiones. De primo: Mirabilia *Eccli. 11. b* Figurarum mirabilia triplicia.

Rom. 1. c opera altissimi solius,& gloriosa, & absconsa,& inuisa opera illius: ecce mirabilia figuralium operationum, quia visi-
Dionys. biles Dei facturæ, inuisibilium sunt figuræ. Vnde Dionysius in epistola ad beatum Ioannem Apostolum in Pathmos insulam relegatum: Vere, inquit, manifeste imaginessunt visibilia inuisibilium. Idem quoque in epistola ad Titum: Apparentis, inquit, omnis mundi operatio est
Ps. 118. r inuisibilium Dei propositio. De secundo: Mirabilia testimonia tua: ecce mirabilia figuralium lectionum. De ter-
Dan. 12. b tio: Dixi viro, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, vsquequo finis horum mirabilium? ecce mirabilia figuralium visionum.

Articulus tertius.

Et considerabo, Hic tangitur actus inuestigationis. Actui admirationis succedit actus inuestigationis. Cum enim in lectione scripturæ nobis occurrunt figuræ, in quibus est operta, siue velata veritas per quasdam metaphoricas operturas considerantes inuestigamus, & velaturas huiusmodi
Consideratio sacræ scripturæ qualis. deponere laboramus. Sed nota, quòd consideratio ista facienda est cum diligentia, vehementia, reuerentia: vtpote diligenter explorando, vehementer laborando, reuerenter
1. Reg. 23. e orando. Quorum primum insinuatur, vbi dicitur: Diligentius properate,& curiosius agite,& considerate locum, vbi sit pes eius. Hic notantur tria diligentiæ præfatæ congruentia, vtpote præparare rationem figuræ, agere continuationem scripturæ, considerare pedem litteræ, ne quid inueniatur proposito repugnare. Sed forte dicetur ab aliquo quòd non sic est in prædicto eloquio: immo proculdubio.
Ibidem. Sunt enim verba Saulis in Gabaa existẽtis Ziphæos rogantis de traditione Dauid in deserto Ziph in colle Hachilę la-
Saul. titantis. Saul interpretatur abusio, quod non conuenit ni-
Gabaa. si stulto. Gabaa collis altitudo, quod alto conuenit officio.
Ziphæi. Ziphæi florentes vel germinãtes, quales sunt sapientes. Da-
Dauid. uid aspectu desiderabilis, qualis est sapiẽtia salutaris. Ziph,
Ziph. flos interpretatur, per quod flos scientiarum significatur.
Hachilæ. Hachilæ suscipiens eum, quod est altum eiusdem scientiæ sacramentum. Quid ergo volunt hæc omnia & verba circumadiacentia, nisi quòd stultus in alto officio constitutus, sapientes roget, vt per eos sapientia salutaris in scientiarum flore, in figurali secreto latitans, patefiat, præparando rationem figuræ, agendo continuationem scripturæ, con-

tæ, conſiderando pedem litteralis lecturæ? Quod etſi faciendum penſetur, quia tamen non ex charitate, ſed ex cupiditate requiritur, mancipare effectum non meretur, ſicut Dauit in præmiſſo loco quæſitus legitur, non inuentus. Multa quoque tam præcedentia, quàm ſequentia poſſunt præhabitæ coaptari ſententiæ: quia ſicut dicit Dionyſius in angelica hierarchia. Non dubitabit perſpicax animus pulchre inuiſibilibus adunare viſibilia. Secundum innuitur, vbi legitur: Mittite in Cedar, & conſiderate vehementer. Cedar tenebræ, vel nigredo interpretatur, per quod tenebroſa ſententia deſignatur. Ad inueſtigandam autem ſententiam tenebroſam oportet mittere intelligentiam luminoſam, & vehementiam ſtudioſam. Tertium notatur, vbi ſcribitur: Quis conſiderauit verbum illius, & audiuit? In quo notare poſſumus, quanta reuerentia, & reuerenti inſtantia debemus Dominum præuenire, vt valeamus reſerare & erudire, quæ nec conſiderare ſufficimus, nec audire: quia profecto in talibus plus proficit oratio, quàm meditatio: immo ſecure audeo dicere, quòd breuitas orationis nonnumquam impetrat, quod prolixitas meditationis non penetrat.

Dionyſ. cap. 1.

Hier. 2. b

Cedar.

Hier. 23. d

Orationis vis.

Articulus quartus.

Reuela oculos meos. Hic exprimitur actus illuminationis, quæ perficit actum inueſtigationis. Tunc enim veritatis inueſtigatio eſt perfecta, cum veritas eſt detecta. Tunc veritas inueſtigantem illuminat, cum ille velamina veritatis eliminat. Reuelatio ergo eſt illuminatio, quæ petendo proponitur: quia magis ad diuinum beneficium, quàm ad humanum ingenium pertinere dinoſcitur. Et nota, quòd tripliciter reuelatur veritas, quantum ad myſticas intelligentias, vt puta quantum ad allegorias, tropologias, anagogias. Prima pertinet ad credenda: ſecunda ad operanda: tertia ad ſperanda. De prima reuelatione, vbi dicitur de Domino: Ipſe reuelat profunda, & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta. Vbi loquitur Daniel de aduentu Chriſti, & regni Chriſtiani: vnde pertinet ad allegoriam. De ſecunda, vbi dicitur ab Angelo: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum eſt: vbi loquitur de pietatis operibus, quæ operatur in iuſtis Dominus: vnde pertinet ad tropologiam. De tertia legitur, vbi dicitur:

Veritas tripliciter reuelatur.

Dan. 2. e

Tob. 12. b

Ps. 28. c Vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit condensa: vbi loquitur de illuminatione speculatiuorum, & speculatione cælestium secretorum: vnde pertinet ad anagogiam.

Epilogus.

Dicit itaque Propheta loquens in viri iusti persona, & exprimens affectus feruorem erga illuminationis splendorem: *Reuela oculos meos*, quãtum ad illuminationem pertinentem ad theoricas aperturas. *Et considerabo*, quantum ad inuestigationem attinẽtem ad metaphoricas operturas: *Mirabilia*, quantum ad admirationem, quæ pertinet ad figuras: *De lege tua*, quantum ad lectionem, quæ pertinet ad scripturas.

VERSICVLVS TERTIVS.

INcola ego sum, & cetera.] Sicut versus præcedens innuebat affectionis feruorem erga internam illuminationẽ: sic præsens innuit eiusdem feruorẽ erga meritoriam actionem. Appetitus autem cælestium parit contemptum terrestrium. Quibus enim diuina sapiunt, eis mundana desipiunt. Vnde nimirum quattuor consideranda concurrunt circa præsentem versiculum: videlicet, affectus fastidium circa terrenum studium, & ipsius incendium circa diuinum imperium. In fastidio onerositas, in studio infructuositas, in incendio, vel incenso desiderio virtuositas, in imperio fructuositas.

Appetitus cælestium parit terrestrium cõtemptum.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur in viri iusti persona: *Incola ego sum*. Per hoc innuens affectum fastidiosum, & incolatum onerosum. Vnde nota, quòd viri iusti conuersantes in cælis, secundum hominem interiorem, in terris secundum exteriorem, sunt in cælis, sicut ciues: in terris, sicut hospites. Ibi sicut indigenæ: hic autem sicut incolæ. Tales autem incolæ in incolatu præsentis miseriæ solent tædio affici occasione triplici: tum quia nonnullos inueniunt discolos: tum quia multos maliuolos: tum quia paucos beneuolos. Primi nolunt prodesse: secundi volunt
Prou. 3. d obesse: tertij vellent, si valerent, prodesse. De primo: Ne contendas aduersus hominem incolam frustrà, cùm ipse nihil tibi mali fecerit. Hic prohibetur filijs huius sæculi,
Ps. 119. a ne fiant aduersus incolas discoli. De secundo: Heu mihi, quia

quia incolatus meus prolongatus eſt: habitaui cum habitantibus cedar. Cedar interpretatur tenebræ: habitantes cedar ſunt tenebrarum filij, videlicet maliuoli: Vnde liquet, quàm moleſtum ſit incolis habitare cum maliuolis. De tertio: Cum eſſent numero breui, pauciſſimi, & incolæ eius. De beneuolis loquitur, in quibus paucitas numero, ſcilicet perpaucitas merito reperitur.

Cedar.

Pſ.104. b

Articulus ſecundus.

Quantum ad ſecundum, ſubdit Propheta: *In terra.* Per hoc indicans terrenam ſtudioſitatem, & ipſius infructuoſitatem. Terra quippe ſunt, qui terrena ſapiunt, Terra quoque terrena eſt ſapientia: non propter terrenam ſubſtantiam, ſed propter terrenam circumſtantiam: Et vniuerſaliter terra dicuntur, quicumque tali circumſtantia veſtiuntur. Huius terræ, ideſt terrenæ ſapientiæ ſtudia ſunt infructuoſa, immo periculoſa, propter quadruplicem rationem: videlicet propter agitationem, commotionem, contritionem, confractionem. Agitant enim intelligentiã, commouent concupiſcentiam, conterunt conſcientiam, confringunt innocentiam. De primo: Agitatione agitabitur terra, quaſi dicat: Agitatione terrenæ ſapientiæ per diuerſa ſtudia agitabitur terrena intelligentia. Quid enim, niſi terrena cogitant, quos ſtudia terrena agitant? De ſecundo: Commotione commouebitur terra, quaſi dicat: Commotione terrenæ intelligentiæ commouebitur terrena concupiſcentia. Nam qui tota die conſiderant terreſtria, quid deſiderant, niſi terreſtria? De tertio: Contritione conteretur terra, quaſi dicat: Contritione terrenæ concupiſcentiæ conteretur terrena cõſcientia. Cum enim paulatim diſſoluitur concupiſcentiæ pronitas, pedetentim reſoluitur conſcientiæ bonitas. De quarto: Confractione confringetur terra, quaſi dicat: Confractione terrenæ conſcientiæ confringetur terreſtriũ innocentia. Faciliter enim confringitur innocentia, quæ non conſtringitur a conſcientia. Conſcientia vero, quæ non ſtricta, ſed reſoluta eſt, quo modo conſtringere poteſt?

Terrenæ ſapientiæ ſtudia infructuoſa,& periculoſa.

Iſa. 24. d

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, addit: *Non abſcondas a me.* Per hoc intimat deſiderij æſtuationem, & ipſius virtuoſitatem. Petit enim affectuoſe, quod appetit virtuoſe: Niſi enim appeteret amplecti, non peteret non abſcondi nec inſulſe di-

cit: Non abſcōdas a me. Ac ſi diceret aperte: Non abſcō-das tua a me, qui non abſcondo mea a te. Et nota, quòd tria præciſe debemus non abſcondere, cum opportunitas id videtur exigere: vtputa iuſtitiam immiſſam, iniuſtitiā permiſſam, pecuniam commiſſam. Primum potiſſime non debemus abſcondere in contritione: ſecundum in cō-feſſione: tertium in ſatisfactione. De primo: Iuſtitiam tuam non abſcondi in corde meo, ſcilicet plane contrito, & humiliato, quaſi diceret: Non abſcondi iuſtitiæ tuæ aſpectum, per quam contriui iniuſtitiæ meæ affectum. Qualiter enim poſſem conterere radicē iniuſtitiæ in mortariolo conſcientiæ, niſi tuæ piſtillo iuſtitiæ? De ſecundo: Delictum meum cognitum tibi feci, *& cetera*. quaſi diceret: Notum feci delictum omiſſionis, nec abſcondi iniu-ſtitiam commiſſionis, ne tu abſcondas gratiam remiſſionis: non debet ergo abſcondere peccator miſeriam, ne abſcondat Saluator miſericordiam. De tertio: Perde pecuniam propter fratrem, & amicum: & non abſcondas illam ſub lapide in perditionem, quaſi dicat: Perde temporalem retributionem, non præſtolando pecuniam, peccata eleemoſynis redimendo propter fratrem, & amicum: ideſt propter fraternitatis amorem pauperi ſuccurrendo: Et nō abſcondas illam ſub lapide, ideſt lapideo corde: cor tuum quaſi lapidem indurando, in perditionem, ideſt vitā beatam perdendo. Felix ergo, qui perdit pecuniam, vt cum ea perdat miſeriam. Infelix, qui perdit vitam æternalem, ne perdat pecuniam temporalem.

(Margin: Tria non ſunt abſcō-denda. — *Pſal. 39. c* — *Pſal. 31. b* — *Eccli. 29. b*)

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, ſuperaddit: *Mandata tua*. Per hoc implicās diuinum imperium, & fructū eius nimium. Mandata quippe diuina ſunt nimium fructuoſa: Vnde pro ſuā præcellentia dicuntur: via, veritas, vita. Via, ſcilicet in patriam nos reducens: veritas in patriam nos conducens: vita in patriam nos inducens. De primo: Viā mandatorum tuorum cucurri: ecce quia mandata ſunt via. Hanc viam currimus internis pedibus, vt ad patriam, a qua decidimus per inobedientiam, recurramus per obedientiam. De ſecundo: Omnia mandata tua, veritas. Mandata dicuntur veritas, quia lucentia, ſicut veritas, quia ducentia per iuſtitiæ ſemitas. De tertio: Scio, quia mandatum eius vita æterna eſt, ſcilicet cauſaliter: Nam manda-

(Margin: Mandata diuina. — *Pſ. 118. d* — *Pſ. 118. l* — *Ioa. 12. g*)

mandatum eſt cauſa vitæ æternæ, nec ſolum meritoria, ſed & introductoria: dicente Domino in eodem cap. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.*

Epilogus.

Dicit itaque Propheta: *Incola ego ſum.* Quantum ad faſtidium oneroſum: *In terra.* Quantum ad ſtudium infructuoſum. *Non abſcondas a me.* Quantum ad deſiderium virtuoſum. *Mandata tua.* Quantũ ad imperiũ fructuoſum.

VERSICVLVS QVARTVS.

Concupiuit anima mea, & cetera.] Enucleatus eſt in præmiſſis feruor affectionis reſpectu ſupernæ delectationis, reſpectu internæ illuminationis, reſpectu meritoriæ actionis, ſicut patet in tribus verſiculis prænotatis: Hic oſtẽditur feruor affectionis reſpectu gratuitæ, ſeu gratificæ dilectionis. Dilectio talis dicitur eſſe, actus inclytus, voluntate genitus, charitate veſtitus, iuſtitia nutritus, perſeuerantia cuſtoditus. Ideoq. quantum mihi noſſe permittitur, quadrupliciter in hoc verſu deſcribitur: videlicet in quantum gignitur, in quantum veſtitur, in quantum nutritur, & in quantum cuſtoditur: voluntas eſt pariens, charitas veſtiens, iuſtitia nutriens, perſeuerantia cuſtodiens. Dilectio.

Articulus primus.

Vis audire voluntatem animæ parientem? audi Prophetam dicentem: *Concupiuit anima mea.* Quid eſt, anima concupiuit, niſi voluntas animæ parturijt? Et quis parturientis fetus, niſi dilectionis actus? Sed nota breuiter, quòd voluntas concupiſcit, ſiue parturit tripliciter: videlicet irrationabiliter, rationabiliter, ſuperrationabiliter. Primo modo parturit, quaſi ex contagio paſſionis: ſecundo, quaſi ex ſemine rationis: tertio, quaſi ex ſemine vnctionis. Prima concupiſcentia prohibetur, cum dicitur: Non concupiſces vxorem proximi tui, non domum, non agrum *& cetera.* Hic prohibetur concupiſcentia irrationalis voluntatis, quæ parturit ex contagio ſenſibilis paſſionis. Secunda concupiſcentia ſuadetur: Sicut modo geniti infantes rationabiles ſine dolo lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem. Hic ſuadet Apoſtolus rationabiliter rationabilibus concupiſcentiam rationalem ex rationis

Volũtas tripliciter parit.

Deut. 5. b

1. Pet. 2. a

tionis consilio parientem, vt crescere valeant in concupiscentiam salutarem. Tertia concupiscentia recensetur per
Ps. 133. a Prophetam, cum psallitur: Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini, *& cetera*. Ecce supernaturalis concupiscentia voluntatis parentis ex donario, vel seminario vnctionis, quæ concupiscit per cælestium dilectionem: sed deficit propter dilationem: Ecce patet, quòd actus dilectionis est rationalis, cum sit actus voluntatis, non sen-
Voluntas. sualitatis: Voluntas enim est appetitus intellectiuus, sicut
Sēsualitas. sensualitas, sensitiuus: Nec solum est rationalis actus, sed & rationaliter natus, cum sit ex rationis consilio, non ex passionis contagio procreatus. Verumtamen adhuc informis est, & inermis: nisi superueniat concupiscentia superrationalis, quæ illum formet, tamquam virtus formalis, & armet, vel ornet, tamquam habitus spiritualis.

Articulus secundus.

Vis videre concupiscentiam concupiscentiæ superuenientem, & superuestientem? Vide psalmographum subscribentem: *Desiderare*, & cetera. Quid est desiderare, nisi concupiscere? Ecce concupiscentia superaddita concupiscentiæ, tamquam forma materiæ, scilicet concupiscentia charitatis, concupiscentiæ voluntatis: Non dico successione temporis, sed distinctione originis, vt sit actus gratuitæ dilectionis, tam voluntati, quàm charitati communis, productus materialiter ex consilio rationis: sed formaliter ex beneficio vnctionis: ex rationali voluntate laudabilis: ex superrationali charitate remunerabilis: sed no-
Tria deside rāda ex cha ritate. ta, quòd ex charitate tria debemus desiderare: videlicet diuinam iustitiam, diuinam complacentiam, diuinam cohærentiam. Primum desiderium est reformatiuum: Secundum conformatiuum: Tertium trāsformatiuum. De pri-
Isa. 26. b mo intelligitur quod legitur: Anima mea desiderauit te in nocte. Iustificari namque desiderat, cum in lacrymis cōpunctionis pernoctat. De secundo non absurde accipitur,
Sap. 4. a quod scribitur: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate. Immortalis est enim memoria illius: quoniam, & apud Deum nota est, & apud homines. Cum præsens est, illam imitantur: & desiderant eam, cum se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat: Quæ est ista tam pulchra, tam casta, tam clara generatio? nisi pulchritudo iustitiæ, quam castitas concepit ex charitate, idest beatis-

sima

ßima Virgo de Spiritu sancto: Huius re vera immortalis est memoria: huius apud Deum, & homines celebris est notitia: hanc imitamur passam in terris sibi compatientes: hanc desideramus coronatam in cælis, sibi complacere studentes. De tertio patenter exponitur quod proponitur: Sub vmbra illius, quem desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Verba namque sunt sponsæ sedentis per vacationem sub vmbra sponsi per vmbratilem speculationem desiderantis illius dilucidam contemplationem, & recipientis aliquam fruitionem. *Luc.1.d* *Cant.2.a*

Articulus tertius.

Liquet itaque, quo modo gratuitæ dilectionis actus gignitur, & vestitur. Si volumus scire qualiter & nutritur: cõsideremus quod sequitur: *Iustificationes tuas*. Ecce peroptimam nutritionem ad nutriẽdam dilectionem propter triplicem rationem: quia iustificatio mundificat, viuificat, saluificat. Quorum primum pertinet ad imaginem: secũdum ad similitudinem: tertium ad beatitudinem. De primo: Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis: Ecce iustificatio mundificans, imaginem reparando. De secundo: Non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. Ecce iustificatio viuificans, similitudinem comparando. De tertio: Saluum me fac, quoniam iustificationes, *& cetera*. Ecce iustificatio salutificans ad beatitudinem præparando. Ceterum, quia parum proficit gratuitam dilectionem oriri, vestiri, nutriri, nisi proficiat custodiri: pensandum est, quod dicit Propheta de ipsius custodia. Iustificatio *Ps.118.b* *Ibid. m*

Articulus quartus.

In omni tempore. Quid est in omni tempore, nisi continue? Continuatio ergo temporis requiritur ad custodiam dilectionis, quod proprium est perseuerantiæ finalis. Et nota, quòd ista continuatio temporis debet esse trimembris: vtputa mentalis, corporalis, vocalis: Vt omni tempore sit charitas in mente, castitas in corpore, laus in ore. De primo: Ama Dominum Deum tuum, & serua præcepta eius omni tempore: Ecce custodia mentalis. De secũdo: Omni tempore sint vestimenta tua candida. Quæ est vestis candida, nisi conuersatio casta? Ecce custodia corporalis. De tertio: Omni tempore benedic Deum: Ecce custodia vocalis. *Deut.11.a* *Eccls.9.b* *Tob.4.d*

Epilo-

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in viri iusti persona, innuens feruorem respectu gratuitæ dilectionis: *Concupiuit anima mea*, quantum ad voluntatem parientem: *Desiderare*, quantum ad charitatem vestientem: *Iustificationes tuas*, quantum ad iustitiam nutrientem: *In omni tempore*, quantum ad perseuerantiam custodientem.

VERSICVLVS QVINTVS.

INcrepasti, & cetera.] In præcedenti quaternario tractatum est de iustorum feruore quantum ad interiorem affectum. In præsenti quaternario tractatur de tepore iustorum, quantum ad exteriorem effectum. Iste tepor interdum euenire dinoscitur per effectum, aspectum, & despectum: defectus subsequitur. In hoc primo versu adhibetur remedium contra teporem extrinsecum, vel defectum recogitandi, quid postpositum, quid præpositum, quid omissum, quid admissum. Postpositus est timor increpās, propositus tumor crepans, omissus feruor maledicens, admissus tepor malefaciens.

Articulus primus.

Increpasti: Ecce prima vox ostendens, quid tepidus primo recogitat, quia timorem, quem postposuerat, per quē Deus peccātes increpat: Hic possumus notare, quòd Deus per se, vel suos videtur peccantes tripliciter increpare: videlicet potenter, prudenter, clementer: potenter increpat peccantes ex industria: prudenter, peccantes ex ignorantia: clementer, peccantes ex impotentia. De primo scribitur ab Apostolo: Sunt multi inobedientes, vaniloqui, seductores. Et infra: Quos tu increpa dure, ac si dicat: potenter peccantem, libenter, & scienter, debes increpare potenter. De secūdo: Abraam increpauit Abimelech propter puteum aquæ, quem vi abstulerant serui illius. Respondítq. Abimelech: Nesciui, quis fecerit hanc rem, sed & tu non indicasti mihi: Ecce quo modo peccans ignoranter increpatur prudenter: quia veritas corrigit, quem seueritas non constringit. De tertio canitur in psalmo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me, quasi dicat: Quia peccaui ex infirmitatis miseria, corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me ex compassione

Deus tripliciter peccātes increpat

Tit. 1. c

Ibidem. d

Gen. 21. d

Ps. 140. a

non ex indignatione: quia vera iustitia habet compassionem: falsa autem indignationem.

Articulus secundus.

Superbos. Ecce secunda vox extra referat, quod tepidus intra se considerat. Plane superbos considerat: quia superbire cœperat: sed fuerat increpatus, & crepare desierat, & ideo de superbis non superbe deliberat, quo modo cor eorum Deus timore increpat, quomodo cor eorum tumore crepat, vt tumorem crepantem præponat; & timorem increpantem postponat. Ideoq. superbi sunt merito increpandi. Sed nota, quòd sunt superbi, mali, peiores, pessimi. Mala est superbia cordis, peior oris, pessima operis. Superbi.
De primis: Sicut perdix inducitur in caueam, & vt Caprea in laqueum: sic & cor superborum. Ac si aperte diceret: Sicut animalia tam volatilia, quàm gressibilia capiuntur, & illaqueantur ab hominibus, sic corda superborum tam contemplatiuorum, quàm actiuorum a dæmonibus. De medijs: Inter superbos semper iurgia sunt: vnde vesicæ tumidæ similes sunt, quæ creparet, nisi ventum intrinsecum per iurgium eructaret. De vltimis: Superbus, & arrogãs vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiã, quasi diceret: Superbus, qui se doctum opinatur, tunc indoctus esse probatur, cum iratus superbiam operatur.

Eccli. 11. d

Prou. 13. b

Prou. 21. d

Articulus tertius.

Maledicti. Ecce tertia vox, quæ ostendit, quid tepidus paruipendit, quia charitatis feruorem, maledicentis teporem. Vis audire quorum? Erudientium: audientium: custodientium. Primum pertinet ad prælatos: secundum ad subditos: tertium ad vniuersos. De primo: Maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine. Gladius est verbum prædicationis, sanguis contagium præuaricationis. Gladius sanguinem effundit: cum verbum prædicationis contagium præuaricationis confundit. De secundo: Maledictus vir, qui non audierit verba pacti huius, quod præcepi patribus vestris. Istud pactum non audiunt, qui a veritate doctrinæ auditum auertunt, & ad fabulas se conuertunt. De tertio: Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis huius: nec ea opere perficit. Permanere pertinet ad affectum: perficere ad effectum.

Hier. 48. b

Hier. 11. a

Deut. 27. d

Articulus quartus.

Qui declinant a mandatis tuis. Ecce vox vltima, quæ deter-

determinat, quòd tepidus a mandatis, tamquam a via veritatis declinat. Et nota, quòd diuersi declinant diuersimode. Quidam namque declinant cũ boue calcitrante. Quidam cum vacca lasciuiente. Quidam cum asina locum dante. Prima declinatio est immatura: secunda impura:
2.Reg.6.a sed tertia secura. De primo: Calcitrabant boues, & declinauerunt arcam. Tales sunt motus brutales,& immaturi: qui dum rationi recalcitrant, arcam sanctificationis inclinant. De secũdo: Sicut vacca lasciuiens declinauit Israel.
Osea 4. d Tales sunt affectus bestiales impuri, qui derelinquentes disciplinam, declinant ad ruinam. De tertio, vbi dicit Angelus ad Balaam: Nisi asina declinasset a via dans locum resistenti: te occidissem, & illa viueret. Sed quid hoc ad propositum? Multum quidem per omnem modum. Nam
Num.22. f Balaam significat appetitum superiorem, siue rationalem: asina inferiorem,siue animalem: via,errorem: declinatio, timorem: Angelus correctorem. Dicit ergo Angelus,idest corrector,quòd nisi asina,idest appetitus inferior a viæ suæ errore declinasset præ timore, appetitus superior mortuus fuisset morte spirituali, & inferior viueret vita carnali.

Balaam. Asina.

Epilogus.

Et hoc est, quod dicit Propheta in persona viri iusti,propter effectus sui aspectum, & despectum in defectum, seu teporem delapsi, & defectum huiusmodi interius coram Deo recogitantis, & dicentis: *Increpasti*, per timorem increpantem, quem postposui. *Superbos*, per tumorem crepantem, quem præposui. *Maledicti*, per feruorem maledicentem, quem omisi. *Qui declinant a mandatis tuis*, per teporem malefacientem, quem admisi.

VERSICVLVS SEXTVS.

A*Vfer a me opprobrium,* & cetera.] Vir iustus, qui propter iustitiæ suæ effectum ab alijs aspectum, & despectum deciderat in teporis, seu pusillanimitatis defectũ, in præcedenti versiculo remedium adhibuit contra huiusmodi defectum, ipsum humiliter recogitando. In præsenti vero remedium adhibet contra despectum impatientiæ suæ: solatium diuinitus flagitando. Vnde versiculi præsentis videtur esse continentia quadrimembris. Primo namque notatur impatientia. Secundo impatientiæ causa, sci-

ſa, ſcilicet contumelia. Tertio contumeliæ cauſa, videlicet calumnia. Quarto calumniæ occaſio, quæ fuit iuſtitiæ obſeruantia. Quorum primum pertinet ad affectum: ſecundum ad affatum: tertium ad deſpectum: quartum ad effectum.

Articulus primus.

Impatiētia igitur prænotatur, cum dicitur: *Aufer a me.* Petens enim auferri impatientiæ ſuæ cauſam, præſupponit impatientiam fuiſſe cauſatam. Vnde rogat auferri cauſam illius, quatenus, ablata cauſa, auferatur effectus. Nam proculdubio, niſi ſentiret illationem, non peteret ablationem, dicendo: *Aufer a me.* Et nota, quòd non inſulſe petit impatientiam auferri a ſe triplici ratione: quoniam impatientia eſt impietas, iniquitas, & infirmitas: per reſpectum ad Deum, ad proximum, ad ſeipſum. De primo cōpetenter accipitur, quod dicitur: Aufer impietatē de vultu regis: & firmabitur iuſtitia thronus eius: ac ſi diceretur apertius: Aufer impietatē impatientiæ, de rationis faciē; reſpectu ſuperiorum: & iuſtitia firmabitur thronus eius, reſpectu inferiorum: quia ſi pietatem habet ad ſuum ſuperius, non habebit impietatem ad ſuum inferius. De ſecundo congruenter intelligitur quod ſcribitur: Conuertimini ad Dominum, & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem. Quod ait: Cōuertimini, accipitur reſpectu ſui. Quod addit: ad Dominum, reſpectu Dei. Quod autem ſuperaddit: Et dicite ei, omnem aufer iniquitatem, reſpectu proximi. De tertio condecenter exponitur, quod proponitur: Auferet a te Dominus omnem languorem, & omnes infirmitates Ægypti peſſimas. Languor pertinet ad peruerſitatem concupiſcentiæ, ſed infirmitas peſſima ad peruerſitatē cōſcientiæ: quæ nonnumquam accidit peccato impatientiæ.

Impatiētia. *Prou. 25. a* *Oſee 14. a* *Deut. 7. e*

Articulus ſecundus.

Impatientiæ cauſa, ſcilicet contumelia ſubnotatur, cū dicitur: *Opprobrium*: quia nimirum propter opprobria exprobrantium plerumque iuſti corruunt in impatientiæ vitium. Et nota triplex opprobrium, quod ſpecialiter eſt cauendum a bonis: videlicet opprobriū remiſſionis: omiſſionis: & commiſſionis. In primo debilitas: in ſecundo ſterilitas: in tertio quaſi gentilitas. Ad primum reſpicit, quod Dauid dicit: Nunc vadā, & auferam opprobriū populi, videlicet opprobrium debilitatis. Populus debilis eſt, qui

Opprobriū triplex cauendum a bonis. *1. Reg. 17. e*

qui aduersus Philisteum, id est diabolum, dimicare non potest. Ad secundum opprobrium aspicit, quod Rachel ait:
Gen.30.d Abstulit Deus opprobrium meum: videlicet opprobrium sterilitatis. Steriles dici possunt, qui sic contemplationis gratiam diligunt, quòd actionis fructum negligunt. Ad
Iosue.5.c tertium spectat, quod Dominus asseuerat: Hodie, inquit, abstuli opprobrium Ægypti a vobis: hoc est opprobrium gentilitatis. Quasi gentiles possunt dici, qui non sunt a carnalibus desiderijs circumcisi.

Articulus tertius.

Contumeliæ causa, vtputa calumnia denotatur, cum additur: *Et contemptum:* quia nonnumquam in contumelias proximorum irruunt, qui abiectas eorum circumstantias calumniari non metuunt. Et nota, quòd calumniatorum contemptus versari solet circa triplices proximorum defectus: vtpote circa defectus corporales, temporales, morales. Quorum primi pertinent ad defectum naturæ. Secundi ad defectum fortunæ. Tertij ad defectum prudentiæ.
Gen.29.d Primo modo loquitur Lia. Quoniam audiuit Dominus me haberi contemptui: dedit Dominus etiam istum mihi. Ecce contemptus corporalis defectus pertinentis ad naturam.
Eccles.9.a Secundo modo loquitur sapiens: Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole fiunt: quòd eadem cunctis eueniunt. Vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua. Ecce contemptus temporalis defectus spectantis ad fortunam. Tertio modo loquitur Salo-
Pro.12.a mon: Doctrina sua cognoscitur vir: qui autem vanus, & excors est, patebit contemptui. Ecce contemptus moralis defectus respicientis ad prudentiam.

Articulus quartus.

Effectus iustitiæ, qui fuit occasio calumniæ connotatur, cum superadditur: *Quia testimonia tua exquisiui.* Testimonia Dei exquirit, qui per Dei testimonia Deum perquirit. Quæ sunt hæc testimonia, nisi virtutum moralium, & intellectualium exercitia, diuinæ voluntati, & veritati attestantia? Talia Dei testimonia iustus exquisiuit, cum ipsum per calumniatorem satanas expetiuit. Et nota, quòd Deus solet exquiri tripliciter: videlicet intellectualiter, affectualiter, manualiter: hoc est, considerando, desiderando, operando. De exquisitione prima psalmographus ait ita:
Deus tripliciter exquiritur.
Psal.26.c Exquisiuit te facies mea. Quæ est facies illa, nisi superior

rationis

rationis facies, quæ est diuinorum speculatiua? De secunda psallit Propheta: In toto corde meo exquisiui te. Per cordis totalitatem possumus accipere perfectam voluntatem: quia secundum Philosophum, totum & perfectum idem: licet illud verbum aliter possit exponi, sicut superius est expressum. Hic enim totum exponitur collectiue: sed superius diuisiue. De tertia dicit Psalmographus: Deum exquisiui manibus meis: id est manualibus pietatis exercitijs. *Ps. 118. b* *Arist. 1. de Celo. tex. 3.* *Ps. 76. a*

Epilogus.

Ait ergo iustus propter contumeliam, & calumniam prolapsus in impatientiam, petens diuinitus impatientiæ suæ, tanquam infirmitatis pessimæ, medicinã: ***Aufer a me,*** propter impatientiam causatam in me pertinentem ad affectum. ***Opprobrium***, quantum ad contumeliam, impatientiæ causam, attinentem ad affatum. ***Et contemptum,*** quantum ad calumniam, contumeliæ causam, spectantem ad despectum. ***Quia testimonia tua exquisiui:*** quantum ad iustitiam, calumniæ occasionem non datam, sed acceptam, respicientem effectum.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

Etenim *sederunt principes*, & cetera.] Viri iusti animus tepefactus propter inspectionem, & despectionem laudabilis actus, adhibito remedio, circa tepefactionem, & despectionem: hic adhibet remedium circa inspectionem, meditando miserabilem inspectorum abusionem. Vnde profecto in præsenti versiculo notantur inspectores inordinati & peruersi, ordine peruerso, siue retrogado: tamquam curiosi, murmurosi, furiosi, & iniuriosi. Quæris quomodo? Curiosi suspicando, murmurosi mordicando, furiosi alienum ius sibi vendicando, iniuriosi alienam iustitiam temerarie iudicando.

Articulus primus.

Inspectorum iniuriositas elucescit, cum psalmista præmittit: ***Etenim sederunt.*** Ac si diceret: Non est mirabile si despexerunt: quia miserabiliter inspexerunt. ***Etenim sederunt,*** tamquam iudices: sed temere sederunt, quia temerarie iudicantes, & alienæ iustitiæ præiudicantes. Et nota, quòd iudicum est sedere, sed diuersorum diuersimode. Iudices diuersis modis dicuntur sedere.

1.2. Quidam sedent ad iudicandum iustitiam, dissipandum
3.4. malitiam, consolandum tristitiam, persequendum innocentiam. Quorum primum pertinet ad iustitiæ sinceritatem: secundum ad seueritatem: tertium ad pietatẽ: quartum ad impietatem. De primo: Fecit Salomon domumculam, in qua sedebat ad iudicandum, scilicet iustitiam. Ecce sinceritas. De secundo: Rex, qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Ecce seueritas. De tertio: Cum sederem, quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mærentiũ consolator. Ecce pietas. De quarto: Sedit Demetrius (qui interpretatur nimium persequẽs) super sedem regni sui. Ecce impietas.

3. Reg. 7. b — *Prou. 20. b* — *Iob 29. d* — *1. Mach. 7. a* — Demetrius.

Articulus secundus.

Furiositas innotescit, cum Propheta subiungit: *Principes*. Quo pacto? non de iure, sed de facto: non ordinaria iurisdictione, sed temeraria vsurpatione. Vnde non est mirabile, si sederunt iudicantes iniuriose, qui facti fuerunt principes furiose. Et nota de talibus furiosis principibus, quòd comparantur vrsis esurientibus, leonibus rugientibus, & lupis rapientibus. Habent enim similitudinem vrsorum esurientium, propter furiosum desiderium: leonum rugientium, propter furiosum eloquium: luporum rapientium, propter furiosum exercitium. De primo: Vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Ecce furiosa voracitas. De secundo: Principes eius in medio eius, quasi leones rugientes. Ecce furiosa minacitas. De tertio: Principes eius in medio illius, quasi lupi rapientes prædam. Ecce furiosa rapacitas.

Prĩcipes furiosi quibus cõparẽtur. — *Pro. 28. c* — *Soph. 3. a* — *Ezec. 22. f*

Articulus tertius.

Murmurositas quæque clarescit, cum psalmographus ipse subnectit: *Et aduersum me loquebantur*. Aduersa locutio est murmurantium oblocutoria mordicatio. Et nota, quòd loquentes murmurose loquuntur male, aspere, & temere. Male quidem propter malignitatem materialem: quia loquuntur de malo. Aspere autem propter asperitatem formalem, quia non solum loquuntur de malo, sed etiam malo modo. Temere vero propter temeritatem finalem: quia non tantum loquuntur de malo, & modo malo, sed etiam fine malo. De primo: Simon autem pecuniarum, & patriæ delator, male loquebatur de Onia. Plane male loquebatur: quia de malo loquebatur, & ma-

2. Mach. 4. d

litia erat loquendi materia. De secundo, vbi dixit: Dominus ad Laban: Caue, ne quidquam aspere loquaris contra Iacob: vbi prohibetur, non loquendi materies, sed maneries. De tertio: Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Hic prohibetur temerarius loquendi finis, vel intentio, qui non patet audienti, sed Deo. Gen.31.A Eccl. 5. a

Articulus quartus.

Curiositas vero patescit, cum psalmographus superaddit: *Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.* Ac si diceretur apertius: *Seruus tuus exercebatur in tuis iustificationibus*, sed serui satanæ suspicantes sinistre, exercebantur in suis mordicationibus. Et nota de seruis satanæ, qualiter oporteat eos exercere. Nam seruorū huiuscemodi, quidam sunt mali, quidam peiores, quidam pessimi. Quorum primos oportet opere inclinare: secundos verbere disciplinare: tertios latere sanguinare. De primis: Seruū inclinant operationes assiduæ. Ecce serui mali, & pigri inclinatio. De secundis idē: Panis & disciplina, & opus seruo. Ecce serui peioris disciplinatio. De tertijs: Seruo pessimo latus sanguinare. Ecce serui pessimi sanguinatio. Serui satanæ. Eccli.33. d Ibidem. Eccli. 42. a

Epilogus.

Dicit ergo vir iustus ab iniustis inspectus & despectus, in spectores suos non despiciens, sed inspiciens, non exterius recitando, sed interius meditando abusiones eorum, qui temere despexerunt: quia temerarie inspexerunt. *Etenim sederunt*, tamquam iniuriosi iudices alienam iustitiam temere iudicantes. *Principes*, tamquam furiosi vsurpatores, alienum ius sibi temere vendicantes. *Et aduersum me loquebantur*, tamquam murmurosi, actiones meas mordicantes. *Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus:* licet aliter videatur aliquibus, qui erant curiose suspicantes.

VERSICVLVS OCTAVVS.

Nam & *testimonia tua*, & cetera. Quia viri iusti defectus traxit originem ex despectu, & despectus ex affectu: & aspectus ex effectu: idcirco adhibitis remedijs circa despectum & aspectum, sicut in tribus prænotatis versiculis plenius est expressum: in hoc quarto versiculo

adhibetur remedium circa ipsum effectum diffinitiue dictando illum nullatenus deserēdum propter opprobria exprobrantium, tamquam laudabiliter acceptum, perceptum, conceptum, inceptum. Istam quadruplicem rationem in præsenti proponit versiculo ad suæ sententiæ confirmationem: videlicet acceptionem, perceptionem, conceptionem, inceptionem: quarum prima pertinet ad sensualem audientiam: secunda ad intellectualem perspicaciam: tertia ad effectualem complacentiam: quarta ad actualem experientiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, ait: ***Nam & testimonia tua.*** Hæc sunt veritatis testimonia, quæ accepit audientia. Et nota, quòd multipliciter accipiuntur diuina testimonia: plerumque per auditum, plerumque per visum, plerumque per tactum: primo modo accipiuntur testimonia oris: secundo, testimonia operis: tertio, testimonia suscitati corporis. De primo dicitur: Viuifica me, & custodiam testimonia oris tui, quasi dicat: Viuifica me per gratiæ medicinam: & custodiam per morum disciplinam, testimonia oris tui, quæ accipiet audientia per doctrinam. De secundo per Euangelistam scribitur: Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me, quasi dicat: Opera, quæ ego facio non humana, sed diuina virtute, testimonium perhibent de mea diuinitate. De tertio: Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: testimonium resurrectionis, est testimonium resuscitati corporis.

[Margin: Testimonia diuina. — *Hoc psal.* — *Ioan. 10. e* — *Act. 4. g*]

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, addit: ***Meditatio mea est.*** Porro meditatio est perspicaciæ intellectualis actio. Quid ergo est: ***Testimonia tua meditatio mea est***, nisi quod per testificationem, seu prædicationem accepit auditus, per meditationem percepit intellectus. Et nota, quòd non inconcinne dicit: ***Meditatio mea.*** Non tantum meditatio, sed, ***meditatio mea***, quasi mei suspensiua, succensiua, defensiua. Suspendit enim respectu superiorum, succendit respectu interiorum, defendit respectu inferiorum. De primo dicitur: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper: Ecce meditationis suspensio. De secundo psallit Pro-

[Margin: Meditatio. — *Psal. 18. c*]

lit Propheta: In meditatione mea exardescet ignis: Ecce *Ps.38.a*
meditationis succensio. De tertio scribitur in prophetica psalmodia: Nisi quòd lex tua meditatio mea est: tunc forte perijssem in humilitate mea, quasi dicat: Nisi me defendisset meditatio tua, in periculum descendisset humilitas mea: Ecce meditationis defensio. *Ps.118.m*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, annectit: *Et consilium meum.* Istud consilium dicit consiliatæ voluntatis conceptum, secundum quòd consilium nostrum dicere consueuimus, quod diuina influentia, vel humana industria dirigente consentiendo concepimus. Et nota circa diuinum consilium, quòd interdum attestatur diuinæ potentiæ, interdum sapientiæ, interdum beneuolentiæ: Potentiæ quidem, ratione stuporis: beneuolentiæ vero ratione dulcoris. De primo: Memento Domine testamenti tui, *Iudith 9.* & da verbum in ore meo, & in corde meo consilium *d* meum, idest te inspirante conceptum, corrobora: Ecce consilium roboris. De secundo: A Domino Deo exercituum exiuit, vt mirabile faceret consilium: Ecce consilium stuporis. De tertio: Bonis amici consilijs anima dulcoratur: illius præcipue, quem beatum est inuenire, sicut scriptum est: Beatus est qui inuenit amicum verum: Ecce consilium dulcoris. *Isa.28.g* *Pro.27.b* *Eccli.25.b*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subnectit: *Iustificationis tuæ.* Quæ iustificationes, nisi iustitiæ operationes? quas dum, cooperante Domino, operamur, a Domino iustificamur. Tunc itaque possumus dicere: *Consilium meum iustificationes tuæ,* quando sanctum propositum cælitus inspiratum, quod concepimus per complacentiam affectualem, incipimus per experientiam actualem. Sed nota, quòd iustificationes diuinæ sunt exquirendæ, requirendæ, exercendæ: Exquiruntur autem per eruditionem: requiruntur per orationem: exercentur per operationem. De primo dicitur: Iustificationes tuas exquisiui: hæc exquisitio est eruditio. De secundo per Prophetam psallitur: Iustificationes tuas requiram: hæc requisitio est oratio. De tertio quoque in psalmodia prophetica continetur: In iustificationibus tuis exercebor, hæc exercitatio, est operatio. Iustificationes diuinæ. *Ps.118.g*

Epilogus.

His præuisis, intentio prophetalis ita colligi poteſt: Quod prælibatum eſt: *Seruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis*. Dignum, & iuſtum eſt: *Nam & teſtimonia tua*, quantum ad acceptionem audientiæ ſenſualis: *Meditatio mea eſt*, quantum ad perceptionem perſpicaciæ intellectualis: *Et conſilium meum*, quantum ad conceptionem complacentiæ affectualis: *Iuſtificationes tuæ*, quantum ad inceptionem experientiæ actualis.

VERSICVLVS NONVS.

A*Dhæſit pauimento*, & cetera.] Clarum eſt per octonarium præcedentem, quo modo beatitudo iuſtos excitat per amorem: nec minus clarum eſt per præſenté, qualiter eoſdem exercitat per laborem. Ceterum horum nonnulli prius ex naturæ conditione langueſcunt, ſicut aperit quaternarius prior, ſed poſtmodum ex conſolatione gratiæ reualeſcunt, ſicut patefacit poſterior. Languor eorum ex eo cauſatur interdum, quòd humiliatur pœnitens ad confitendum: anxiatur ad ſatisfaciendum: inſtigatur ad exhortandum: ſed fatigatur ad ſupportandum: quorum ſingula ſingulis declarantur verſiculis. In primo
Humiliatio ergo verſiculo, in quo pœnitens ad confitendum humiliatur, quadrimembris humiliationis conditio deſignatur, vtputa extrinſeca, intrinſeca, diſcreta & deuota: Extrinſeca humiliatio pertinet ad corporis proſtrationem: intrinſeca ad culpæ proteſtationem: diſcreta ad veniæ poſtulationem: deuota ad gratiæ præſtolationem.

Articulus primus.

Extrinſeca conditio demonſtratur, cum dicitur: *Adhæſit pauimento*: ſcilicet per totius corporis proſtrationem, ſecundum laudabilem monachorũ conſuetudinem. Non eſt nullius momenti talis adhæſio pauimenti, in quo talis
† al. vilitas. humilitas, agilitas, vtilitas †: videlicet humilitas honorans
† al. vilitas. Deum, agilitas dehonorans reum, vtilitas † deuorans mul-
2. Parali. 7. a titudinem peccatorum. De primo: Omnes filij Iſrael videbant deſcendentem ignem, & gloriam Domini ſuper domum, & corruentes proni in terram ſuper pauimentum ſtratum lapide adorauerunt: ſic faciunt ſpirituales Iſraelitæ, ideſt cœnobitæ, qui deſcendente igne gratiæ, & ſplen-

& ſplendente ſuper domum conſcientiæ, corruentes ad litteram, proni in terram ſuper pauimentum lapide ſtratum adorant, non confeſſorem, ſed in ipſo Deum veniæ largitorem. De ſecundo: Lapſus falſæ linguæ, quaſi qui in pauimento cadens: quaſi dicat: Lapſus linguæ cadunt interius, ſicut pœnitens in pauimento cadens exterius, vel, vt apertius dicam: cadit culpa quærendo gratiam, ſicut pœnitens petendo veniam: Nam ſecundum Ambroſianam ſententiam: & lapſus cadunt, & culpa quærit gratiam: & eſt valde rationabile, quòd peccator diuinæ honorificentiæ vſurpator, honorẽ exuat, & Deo reſtituat: quatenus prius reſtituatur ablatum, quàm dimittatur peccatum. De tertio: Non peruenerunt ad pauimentum laci, donec atriperent eos leones, quaſi dicat: Nondum pœnitentes peruenerant ad pauimentum capituli, donec ſuas offenſiones deuorarent immiſſæ contritiones. *Eccli. 20. c* *Aug. 1 epiſt. ad Maced.* *Dan. 6. f*

Articulus ſecundus.

Intrinſeca humiliatio deſignatur, cum ſequitur: *Anima mea.* Ac ſi aperte diceret: Adhæſit pauimento, humilitatis cauſa, non ſolum corpus, ſed anima, quia non ſolum humiliatus fuit humiliatione extrinſeca, ſed & intrinſeca. Et nota de pœnitentis anima, quòd dicitur diſſoluta, conturbata, confuſa: quia pro peccato fuit diſſoluta delinquẽdo, conturbata pœnitendo, confuſa confitendo. De primo: Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eſuriet. Ac ſi aperte diceret, ſicut per pigredinem ſenſus ligatur, ſic per diſſolutionem anima miſeriæ obligatur. De ſecundo ſcribitur in pſalmo: Ad me ipſum anima mea cõturbata eſt, quaſi dicat: Ad me ipſum anima mea conturbata eſt pœnitendo, quoniam a me ipſo conturbata eſt delinquendo. De tertio: Infirmata eſt, quæ pepetit ſeptem filios, defecit anima eius, occidit ei ſol, cum adhuc eſſet ei dies, confuſa eſt, & erubuit: hæc eſt anima in principio feruida, in medio tepida, in fine frigida, carens vita gratiæ, non naturæ, quæ confunditur in confeſſione, & erubeſcit in ſatisfactione, Domino miſerante. *Prou. 19. b* *Pſal. 41. b* *Hier. 15. b*

Articulus tertius.

Humiliationis diſcretio denotatur, cum additur: *Viuifica me.* Ecce petitio diſcreta, qua petitur venia, qua habita, habetur vita. Sed nota, quòd triplex vita pœnitenti eſt neceſſaria: vtpote vita naturæ, vita gratiæ, vita gloriæ. Triplex vita pœnitẽti neceſſaria.

Prima propter pœnitentiæ ſpatium: ſecunda, propter pœnitentiæ meritum: tertia propter pœnitentiæ præmium. Hanc triplicem vitam videtur petere dicendo: *Viuifica me*.

4.Reg.8.b De primo: Apparuit mulier, cuius filium viuificauerat, ſcilicet Eliſeus, vbi loquitur de viuificatione quantum ad

1.Cor.15.e vitam naturæ. De ſecundo: Sicut in Adam omnes moriuntur: ita in Chriſto omnes viuificabuntur, quaſi dicat: Sicut Adam fuit principium mortificationis morte culpæ:

Luc.17.f ita Chriſtus erit principium viuificationis vita gratiæ. De tertio: Quicumque quæſierit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam: & quicumque perdiderit illam, viuificabit eam: & loquitur de beata viuificatione, quantum ad vitam gloriæ.

Articulus quartus.

Humiliationis deuotio ſubinfertur, cum ſubditur: *Secundum verbum tuum*. Hoc eſt verbum promiſſiuum indulgentiæ, quod præſtolandum eſt cum deuotione. Et nota, quòd hoc verbum eſt eductiuum, deductiuum, & reductiuum: educit namque a ſtatu iniuſtitiæ, deducit per

Aggei 2.b ſtatum pœnitentiæ, reducit ad ſtatum iuſtitiæ. De primo verbo: Verbum, quod pepigi vobiſcum, cum egrederemini de terra Ægypti: ecce verbum eductiuum de ſtatu

Num.9.d iniuſtitiæ per Ægyptum ſignatæ. De ſecundo: per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum eius proficiſcebantur: ecce verbum deductiuum per pœnitentiæ, per

Hier. 29.e deſertum figuratæ. De tertio: Suſcitabo ſuper vos verbum meum bonum, vt reducam vos ad locum iſtum: ecce verbum reductiuum ad ſtatum iuſtitiæ per Hieruſalem deſignatæ.

Epilogus.

Patet itaque intentio Prophetæ loquentis in figura perſonæ ad confitendum humiliatæ. *Adhæſit pauimento*, quantum ad humiliationem extrinſecam, qua proſtramur. *Anima mea*, quantum ad humiliationem intrinſecam, qua culpam proteſtamur. *Viuifica me:* quantum ad humiliationem diſcretam, qua veniam deprecamur. *Secundum verbum tuum*: quantum ad humiliationem deuotam, qua promiſſam gratiam præſtolamur.

VERSI-

VERSICVLVS DECIMVS.

Vias meas annunciaui. & cetera.] Audiuimus pœnitentem humiliatum ad confitendum: audiamus eundem anxiatum ad satisfaciendum. Est autem hæc anxietas quadriformis, & ideo versiculi huius continentia quadrimembris. Describitur enim anxietas ista, tamquam pauida, prouida, feruida, auida. Dico autem pauidam, quantum ad culpæ reserationem: prouidam, quantum ad pœne moderationem: feruidam, quantum ad conscientiæ exonerationem: auidam, quantum ad iustitiæ recuperationem. Anxietas

Articulus primus.

Vias meas enunciaui. Vox est animæ pauidæ, quæ vias abominationum suarum enunciauerat cum pauore. Et nota tres viarum differentias secundum tres concupiscentias: videlicet vias tenebrosas, menstruosas, & laboriosas, quantum ad concupiscentias excellentiarum, deliciarum, & diuitiarum. De primis scribitur: Viæ impiorum tenebrosæ, nesciunt vbi corruant. Tales sunt viæ ambitiosorum, qui secundum Poetam: Viæ tres. *Prou. 4. a*

——— *Tolluntur in altum.*

Vt lapsu grauiore ruant. ———

De secundarijs legitur: iuxta immunditiam menstruatæ facta est via eorum coram me. Tales sunt viæ luxuriosorum, quorum immunditias horrendum est nominare. De tertijs dicitur: Ne credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum: hæc est via cupidorum, qui nesciunt, cui laborant, & suas animas bonis fraudant. *Ezec. 36. d* *Eccli. 32. d*

Articulus secundus.

Et exaudisti me. Vox est animæ prouidæ, quæ per absolutionis gratiam prouidet diuinam mitigari sententiam, & pœnam perpetuam permutari in transitoriam: vnde iam non pauide dicit, sed prouide: *Et exaudisti me*. Et nota, quòd Dominus dicitur pœnitentes tripliciter exaudire, vinctos liberando, inferos obserando, & cælos reserando: quia re vera vinctos liberat, quantum ad vitia: inferos obserat quantum ad supplicia: cælos reserat quantum ad præmia. De primo Propheta psallit: Exaudiuit pauperes Dominus, & vinctos suos non despexit: & quid est vinctos Dominus tripliciter pœnitentes exaudit. *Psal. 68. f*

ctos exaudire, nisi a vitiorum vinculis expedire? De se-
Iona. 2. a cundo littera canit. De ventre inferi clamaui, & exaudi-
sti vocem meam: De ventre inferi clamant, qui territi ti-
more inferi, Saluatorem inclamant, quos exaudiri, est
Ps. 19. b inferos obserari. De tertio dicitur: Exaudiet illum de cæ-
lo sancto suo: de cælo exaudiri dicitur, cui cælum ad præ-
mium aperitur.

Articulus tertius.

Doce me. Vox est animæ feruidæ desiderio desiderantis exonerationem conscientiæ: licet enim nouerit culpam fuisse reseratam, & pœnam temperatam, adhuc sentit se pœnarum debitis oneratam, quorum exonerationem inardescens audire feruenter dicit: *Doce me*. Et nota, quòd

Dominus pœnitẽtem docet.

Dominus docet pœnitentem per se interius, vel per suos exterius tribus modis: videlicet per aspirationem, vel adhortationem discretionis, compunctionis, & deuotionis. Per discretionem docet inter bonum omissum, & malum commissum discernere: per compunctionem docet malum commissum deflere: per deuotionem docet bonum
Ezec. 44. f omissum explere. De primo: Populum meum docebunt, quid sit inter sanctum, & pollutum, & inter mundum, & immundum: ecce discretio, quam docet Dominus suorum ministerio, scilicet discernere inter pollutam, & impollutam affectionem, & inter mundam, & immundam
Hier. 9. f actionem. De secundo: Docete filias vestras lamentum, & vnaquæque proximam suam planctum: quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras: ecce compunctio, quam docet, & doceri monet Dominus: videlicet deflere mala commissa per fenestras sensuum exte-
2. Parali. 6. d. riorum ad domos sensuum interiorum immissa. De tertio: Domine doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: ecce deuotio, quam Salomon rex petit pro populo, vt doceat Dominus viam bonæ operationis, per quam ingrediantur in vitam supernæ felicitatis.

Articulus quartus.

Iustificationes tuas. Vox est animæ auidæ iustitiam esurientis, & quod amiserat per culpam, recuperare per pœnitentiam sitientis. Quid enim est iustificatio, nisi iustitiæ recuperatio? Et quoniam in multis offenderat, non singulariter,

lariter, sed pluraliter iustitiæ restitutionem eflagitat. Et nota, quòd iustificationes istæ sunt auide apperendæ propter triplicem causalitatem, quia causant puritatem, claritatem, hilaritatem. Causant enim puritatem in concupiscibili: claritatem in rationabili: hilaritatem in irascibili. Primum patet per psalmistam dicentem: Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis: ecce causalitas puritatis. Secundum liquet per prophetam psallentem: Faciem tuam illumina super seruum tuum, *& cetera*: ecce causalitas claritatis. Tertiũ claret per psalmographiam loquenrem: Canrabiles mihi erant iustificationes tuæ, *& cetera*: ecce causalitas hilaritatis. *Ps. 118. k* *Ibidem.* *Ibidem. g*

Epilogus.

Distingue itaque voces animæ ad satisfaciendum anxiæ. *Vias meas annunciaui.* Ecce vox pauidæ propter reserationem culpæ. *Et exaudisti me.* Ecce vox prouidæ propter moderationem pœnæ. *Doce me.* Ecce vox feruidæ propter exonerationem conscientiæ. *Iustificationes tuas.* Ecce vox auidæ propter recuperationem iustitiæ.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

VIam iustificationum, & cetera.] Audistis pœnitentem humiliatum ad confitendum & anxiatum ad satisfaciendum, sicut in duobus versiculis præambulis est ostensum. Nunc audite eundem instigatum ad proximum exhortandum. Sicut autem instinctus iste quadripartitur, sic & versiculus iste quadripartito distinguitur. Est enim sanctæ exhortationis instinctus prouisiuus, prælusiuus, prolatiuus, & prælatiuus. Intendit namque pœnitens iste proximo prouidere, quod est iustitiæ: prouisionem præuidere, quod est prudentiæ: præuisionem proferre, quod est fortitudinis, seu constantiæ, in prolatione Deum præferre, eamq. Deo, non sibi attribuere, quod est humilitatis, aut temperantiæ.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicit propheta in pœnitentis exhortari cupientis persona. *Viam iustificationum.* Ista via est exhortatiua & proximorum prouisiua, per quam affectat pœnitens secundum instinctum iustitiæ, non solummodo

modo sibi, sed etiam proximo prouidere. Et nota, quòd in exhortatione sancta occurrit exhortantibus triplex via. Via triplex. videlicet, via amouenda, via eligenda, & via inquirenda. Prima est via iniquitatis, secunda est via veritatis, & tertia est via supernæ ciuitatis. De prima via per psalmistam *Hoc Ps. d* dicitur: Viam iniquitatis amoue a me. Et est notabile, quòd non dicit se amouendum a via, sed viam amouendam a se. A via namque amouetur, qui in via est, sed via amouetur ab eo qui nondum in via est, sed in illam incidere potest: ecce via amouenda. De secunda via per pro- *Ibidem.* phetam psallitur: Viam veritatis elegi. Notabiliter ait: viā veritatis, nō veritatem: quoniā finis non eligitur: sed ea quæ sunt ad finem: ecce via eligenda. De tertia via in ipsa psal- *Ps. 106. a* mographia scribitur: Viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Non dicit ciuitatem, quam præsentem incolimus, sed quam futuram inquirimus: ecce via inquirenda.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subiungit: *Instrue me*, scilicet in mea præmeditatione, siue præuisione, vt prouideam proximis secundum instinctum prudentiæ non impræmeditate, non improuide. Et nota, quòd Dominus tripliciter instruit in præmeditatione, videlicet, mundatiue, illuminatiue, consummatiue. Quorum primum spectat ad conscientiam: secundum ad scientiam: tertium ad prædi- *Iob 33. c* cationis gratiam. De primo: Erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab ijs, quæ fecit, & liberet eum *Ps. 31. b* a superbia: ecce instructio mundatiua. De secundo dicitur: Intellectum tibi dabo, & instruam te: ecce instructio illu- *Ezec. 38. b* minatiua. De tertio: Præpara, & instrue te, & omnem multitudinem tuam, quæ coaceruata est ad te: quasi dicat: Præpara, & instrue te præuisiue, & tuam multitudinem prouisiue: ecce instructio consummatiua.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, subnectit: *Et exercebor*, scilicet exhortationis, seu prædicationis exercitio, in quo necessaria est fortitudo. Et nota, quòd in huiusmodi debemus exerceri, non vt maledici, non vt malefici, sed vt benefici: primi intonizant, secundi scandalizant, tertij dogmati- *Isa. 2. b* zant: De primis: Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad prælium. Sicut faciunt nonnulli prædicantes maledici, quia sicut experimento didici,

didici, audientibus patientiam prædicant, vt patientibus securius maledicant. Quid aliud agunt isti, nisi quòd contra alios leuant gladium verbi Dei, vt audacius possint ad prælium exerceri. De medijs: Obsecro, vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ, quam exercuerunt in te. Malitia maxima in proximum exercetur, cum pro doctrina scandalum exhibetur. De vltimis: Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Felices principes, qui dominantur gentium non tamquam Domini, sed tamquam vicedomini: & felices maiores, qui potestatem exercent in eos, non tamquam malefici, sed tamquam benefici. Non dico beneficum, qui potestatem per temporale beneficium assequitur: sed qui potestatem per spirituale beneficium exequitur. Gen. 50. f Mat. 20. e

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subscribit: *In mirabilibus tuis.* Non dicit meis, sed tuis: nam etsi mirabilia sint, quæ dicit: non tamen tamquam fistulæ sonanti, sed Deo inspiranti, & fistulam moderanti, moderanter ascribit. Et nota tria mirabilia, quæ personare debet hæc fistula diuinitus inspirata, videlicet mirabilia Dei beneficia, iudicia, & supplicia, quorum prima canenda, secunda pauenda, tertia præcauenda. De primo: Cantate Domino canticum nouum: quia mirabilia fecit. Quæ sunt hæc mirabilia, nisi diuina beneficia cum magna deuotione canenda. De secundo Propheta psallit: Mirabilis in altis Dominus: propter quæ mirabilia, nisi propter eius iudicia, quæ sunt casto pauore pauenda. De tertio eadem psalmodia proponit: Mirabilia eius in profundo. Quænam sunt illa mirabilia, nisi illa gehennæ supplicia, quæ nullus ambigit cautissime præcauenda. Tria mirabilia. Psal. 97. a Psal. 92. b Ps. 106. e

Epilogus.

Liquet itaque intellectus prophetæ loquentis in persona pœnitentis, proximos ædificare volentis. *Viam iustificationum tuarum*: quantum ad prouisionem iustitiæ conuenientem. *Instrue me*: quantum ad præuisionem prudentiæ congruentem. *Et exercebor:* quantum ad prolationem fortitudini competentem. *In mirabilibus tuis*: quantum ad prælationem, siue præhonorationem doctoris illius, qui docet interius, humanæ temperantiæ consonantem.

VER-

VERSICVLVS DVODECIMVS.

DOrmitauit anima mea, & cetera.] Audito circa pœnitentem, qualiter humiliatur ad confessionem, anxiatur ad satisfactionem, instigatur ad exhortationem: audiendum est circa eundem, quo modo fatigatur ad supportationem. Modus autem exhortationis, supportationis, reportationis, confortationis innuitur in his verbis, in quibus nota, qualiter exhortatio pigritatur, supportatio molestatur, reportatio infirmatur, confortatio flagitatur.

Articulus primus.

Pigritatio quidem exhortationis prænotatur, cum præmittitur: *Dormitauit anima mea.* Quid est dormitare, nisi a vigilantia ad somnolentiam declinare? Sic nonnulli exhortatores faciunt, qui dum suam diligentiam proficere non aduertunt, incunctanter ad negligentiam se conuertunt. Sed nota, quòd illi dicuntur præcipue circa subditos dormitare, qui non curant eos visitare, vegetare, & suscitare. Visitatio pertinet ad exempla: vegetatio ad eloquia: suscitatio ad suffragia. De quorum primo dicitur: Dormitauerunt, qui ascenderunt equos: quia recte videntur erga subditos dormitare, qui malunt ad alios infructuose equitare, quàm fructuose suos visitare, & exemplis laudabilibus ad similia inuitare. De secundo scribitur: Dormitauerunt pastores tui, rex Assur. Plane pastores spirituales erga oues rationales dormitant, cum eas sacris eloquijs, quasi sanis alimentis vegetare recusant. De tertio: Suscita amicum tuum, ne dederis somnũ oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Hic prælato præcipitur, qui verbis oris sui pro subditis illaqueatus esse dinoscitur, circa subditos non dormitare, sed eos quotidianis suffragijs, pro ut potest, a morte animæ suscitare.

[Margin: Qui dormitant circa subditos. — *Psal. 75. c* — *Nahu. 3. d* — *Prou. 6. a*]

Articulus secundus.

Molestatio vero supportationis insinuatur, cum sequitur: *Præ tædio.* Facile est malos exhortari: sed difficile indisciplinabiles supportari. Sicut exhortator repletur gaudio, quando correptionem illico sequitur correctio: sic econtrario idem tædio afficitur, si correptionem correctio continuo non sequatur. Et nota tædium trimembre, vtputa mentale, vocale, corporale. Primum consistit in cogitatione:

[Margin: Tædium triplex.]

tatione: ſecundum in muſſitatione: tertium in intrinſeca paſſione. De primo: Propoſui hanc, ſcilicet ſapientiam, adducere mihi ad conuiuendum, ſciens, quòd mecum cõmunicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis, & tædij mei: ecce tædium mentale. De ſecundo: In tempore redditionis poſtulabit tempus, & loquetur verba tædij & murmurationis: ecce tædium vocale. De tertio: Dominus cæli det tibi gaudium pro tædio, quod perpeſſa es: ecce tædium corporale. *Sap. 8. b* *Eccli. 29. a* *Tob. 7. d*

Articulus tertius.

Reportationis infirmatio implicatur, cum ſubditur: *Confirma me*. Bene dicitur: *Confirma*. Quare? quia infirma: qua infirmitate? infirmata eſt in paupertate: quo modo? multum exhortando, & parum reportando: multum ferendo, & parum inferendo. Et nota, quòd Dominus cõfirmat ſic infirmantem, tamquam iuſtitiam ſitientem, deficientem, ſpiritum non habentem. De primo: Confirmat autem iuſtos Dominus: ecce confirmatio iuſtitiam ſitientis. De ſecundo: Pœnitentibus dedit viam iuſtitiæ, & confirmauit deficientes ſuſtinere: quaſi dicat: Pœnitentibus dedit viam iuſtitiæ, quantum ad exhortationem, & deficientes ſuſtinere, quantum ad ſupportationem confirmauit: quia infirmabantur, quantum ad reportationem. De tertio: Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me: quaſi dicat: Redde lætitiam contra moleſtationem: confirma ſpiritu, contra infirmationẽ, ne moleſtetur ſupportatio, nec infirmetur reportatio. *Pſal. 36. b* *Eccli. 17. c* *Pſal. 50. c*

Articulus quartus.

Confortationis flagitatio explicatur, cũ ſcribitur: *Confirma me in verbis tuis*. Quare? quia infirmatus ſum in verbis tuis. Confirma me verborum tuorum contemplationes: quia infirmatus ſum verborum tuorum miniſtratione. Et nota, quòd verba diuina ſunt confirmatoria triplici de cauſa: Quia ſunt verba prudentiæ: verba gratiæ: verba vitæ. Propter primum ſuſcipienda: propter ſecundum miranda: propter tertium amplectenda. De primo: Ad intelligenda verba prudentiæ: & ſuſcipiendam eruditionem doctrinæ. Ecce verba ſuſcipienda propter prudentiam. De ſecundo: Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipſius. Ecce verba miranda propter gratiam. De tertio: Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ *Verba diuina cõfirmatoria tripliti de cauſa.* *Prou. 1. a* *Luc. 4. d* *Ioan. 6. b*

æternæ habes. Ecce verba amplectenda propter vitam.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in prædicti pœnitentis figura. ***Dormitauit anima mea:*** quantum ad exhortationis pigritationem. ***Præ tædio:*** quantum ad supportationis molestationem. *Confirma me:* scilicet infirmantem, quantum ad reportationem. *Confirma,* inquam, ***in verbis tuis***, quantum ad confortationis contemplatiuæ flagitationem.

VERSICVLVS XIII.

Viam iniquitatis, & cetera.] Languor ille naturæ, qui solet pœnitētibus euenire, claruit in quaternario præcedente. Vigor autem gratiæ, quem consequenter sentiunt aduenire, clarescit in isto quaternario subsequente. Vigor iste quattuor modis agnoscitur, qui quattuor versiculis annotantur: videlicet cum pœnitens inuenitur ad peccandū difficilior, ad perseuerandum facilior, ad orandum habilior, ad operandum agilior. Versus primus, qui ad peccandi difficultatem pertinet, quattuor iniquitatis processus continet, qui tanto difficilius perpetrantur, quanto subtilius penetrantur. Quæris, qui sunt isti iniquitatis processus: Primus est iniquitatis incessus, secundus iniquitatis accessus, tertius iniquitatis excessus, quartus iniquitatis successus. Incessus attinet ad suggestionem: accessus ad subreptionem: excessus ad auersionem: successus ad animaduersionem.

Vigor gratiæ.

Iniquitatis processus.

Articulus primus.

Iniquitatis incessus insinuatur, cum dicitur: ***Viam iniquitatis.*** [***Viam iniquitatis***, ait, per quam iniquitas incedit. Hæc via proculdubio est iniquitatis suggestio. Et notandum, quòd hæc via trifurcatur in triuium. Continet enim viam erroris, viam furoris, & viam stercoris. Quarum prima spectat ad insipientiam, secūda ad impatientiā, tertia ad immunditiam. De prima in libro Sapientiæ, vbi scribitur de quibusdam, qui insensate vixerunt: Etenim in erroris via diutius errauerunt. Ecce via erroris. De secunda: Proficiscentibus ait: Ne irascamini in via. Et sunt verba Ioseph fratres admonentis. Ecce via furoris. De tertia: Omnis mulier fornicaria, quasi stercus in via, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Ecce via stercoris.

Via iniquitatis.

Sap. 12. d

Gen. 45. c

Eccli. 9. b

Articu-

Articulus secundus.

Iniquitatis accessus indicatur, cum subiungitur: ***Amoue a me***: quasi dicat: viam, per quam mouetur iniquitas, amoue a me, ne ad me moueatur iniquitas: seu viam, per quam incedit iniquitas, amoue a me, ne ad me accedat iniquitas. Ac si aperte dicat: Scio per quam viam iniquitas incedat, nolo, quòd sic incedat, vt ad me accedat. Per suggestionem incedit, per subreptionem accedit. Nolo, quòd sic incedat per suggestionem, vt accedat per subreptionem. Et nota, quòd tripliciter dicere possumus: ***Amoue a me***, secundũ tres vires animæ ac si dicatur: ***Amoue a me***, idest a mea rationabili, vel a mea irascibili, vel a mea concupiscibili. A mea quidem rationabili, quantum ad intelligentiæ impedimenta: A mea irascibili, quantum ad impatientiæ irritamenta: A mea concupiscibili, quantum ad concupiscentiæ incitamenta. De primo: Amouit lapidem, quo puteus claudebatur. Ibi legitur; quòd Iacob amouit lapideum putei tegumentum ad gregem Rachelis adaquandum: Iacob, idest luctator, quid est, nisi sapientiæ meditator? Rachel, idest videns Deum, quid est, nisi intelligentia? Puteus clausus, quid est, nisi occulta sapientia? Iacob igitur amouet putei lapidem, cum sapientiæ meditator remouet sapientiæ velamen. Grex Rachelis adaquatur, cum scientiarũ intellectualium congregatione illustratur: vel aqua sapiẽtię salutaris potatur. Sane tale operimentũ sapientiæ, seu impedimentum intelligentiæ nonnumquam procedit ab iniquitate, & ideo dicitur non absurde: Amoue a me. De secundo scribitur: Amoue a me plagas tuas. Non est dubium, quin plagæ tam extrinsecæ, idest corporis, vel animæ, sint irritamenta impatientiæ: quæ procedit ex iniquitate: propter quod dici potest non insipide: ***Amoue a me***. De tertio: Amoue malitiam a carne tua. Malitiam dicit causam intrinsecam, vel extrinsecam concupiscentiæ incitatiuam, quæ proculdubio contingit ex iniquitate. Vnde adhuc hoc modo dicitur non incongrue: ***Amoue a me***.

[Margin: Iniquitatis accessus. — Gen. 29.c — Iacob. Rachel. — Eccli. 15. a — Ps. 38. c — Eccl. 12. A]

Articulus tertius.

Iniquitatis excessus intimatur cum subnectitur: ***Et in lege tua***, quam excessi, dum abscessi. Et notandum circa legis excessum, quòd in lege excedimus modis tribus: videlicet legem contemnendo, contra legem faciendo, aut

[Margin: Iniquitatis excessus.]

legem non faciendo. Quorum primum est præsumptionis:
Ezec. 22. f Secundum commissionis: Tertium autem omissionis. De primo: Sacerdotes eius contempserunt legem meam. Ec-
Soph. 3. a ce præsumptio. De secundo sacerdotes eius polluerunt sanctum, iniuste egerunt contra legem. Ecce commissio. De
Io. 7. b tertio: Non ne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Ecce omissio.

Articulus quartus.

Iniquitatis successus. Iniquitatis successus subnotatur, cum subditur: *Miserere mei*. In quo notatur miseria succedens iniquitati. Iniquitas enim præcedit, miseria succedit, misericordia intercedit. Petit ergo, quòd misericordia intercedat, ne miseria iniquitati succedat, dicens: *Miserere mei*. Vbi possumus notare successum miseriæ tripartitæ: scilicet miseriæ superioris, interioris, exterioris. Quarum prima pertinet ad pœnam damnificationis. Secunda ad pœnam vermis. Ter-
Ps. 85. c tia ad pœnam ignis. De prima dicitur: Respice in me & miserere mei: da imperium puero tuo, & saluum fac fi-
Ps. 40. b lium ancillæ tuæ. De secunda etiam ait psalmographus: Domine miserere mei sana animam meam: quia peccaui
Psal. 30. b tibi. De tertia rursus legimus: Miserere mei Domine, quoniam tribulor. In quo patet pœna exterior.

Epilogus.

Et hoc est, quod ait propheta in prælibati pœnitentis persona: *Viam iniquitatis:* quantum ad suggestionem, per quam iniquitas incedit. *Amoue a me*: quantum ad subreptionem, per quam iniquitas accedit. *Et in lege tua:* quantum ad legis auersionem, qua iniquitas excedit. *Miserere mei:* quantum ad animaduersionem, quæ iniquitati succedit.

VERSICVLVS XIIII.

V*Iam veritatis elegi*, & cetera.] Sicut versus præambulus pertinebat ad peccandi difficultatem, sic iste at-
Veritatis dilectio quid operetur. tinet ad perseuerandi facilitatem. Ratio vero dictæ facilitatis, est dilectio veritatis: qua mens trahit, trahentem sequitur, sequens consequitur, & consequens complectitur, sicut in præsenti versiculo per ordinem aperitur. Trahitur autem admirando, sequitur inuestigando, consequitur speculando, complectitur delectando.

Articu-

Articulus primus.

Viam veritatis. Hic notatur via admirationis, per quam veritas trahit mentem reducendo creaturam admirantem ad admirabilem Creatorem. Sed notandum, quòd hæc via videtur triuium quoddam facere. Continet enim viam admiratiuam diuinæ potentiæ, viam admiratiuam diuinæ sapientiæ, viam quoque admiratiuam bonitatis diuinæ. Quarum prima dicitur in scriptura via procellarum: Secundo via Bethsamitarum: Tertia via vinearum. De prima via scriptura loquitur, vbi scribitur: quando ponebat pluuijs legem, & viam procellis sonantibus, tunc vidit illam. In hac quippe scriptura sub pluuiarum, & procellarum figura describitur mira Dei potentia disponentis pœnas mirandas contra culpas miserandas, scilicet algorem mirabilem, & ardorem contra timorem miserabilem, & amorem: vnde dicit: Quando ponebat, idest disponebat pluuijs legem, quantum ad pœnas aqueas, quæ puniunt per algorem. Et viam procellis sonantibus, quantum ad pœnas igneas, quæ puniunt per ardorem. Tunc vidit, idest videri fecit, illam scilicet sapientiam timoratam, vel sapientialem timorem. Et hoc est, quod subdit infra: Et dixit homini: Ecce timor Dei est sapientia. Ecce via admiratiua diuinæ potentiæ, quæ est comminatiua pœnæ. De secunda via conuenienter intelligitur, quod legitur: Ibant in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethsames. Istæ vaccæ sunt vires rationis. Ista via est via admirationis, quæ ducit Bethsames, idest in domum illuminationis, seu sapientiæ illuminantis. Ecce via admiratiua diuinæ sapientiæ, quæ est illuminatiua intelligentiæ. De tertia via competenter exponitur quod proponitur. Maledicta sit pars eius in terra: nec ambulet per viam vinearum. De adultero loquitur, qui delectatione carnali quasi parte, & sorte sua fruitur. Huius re vera maledicta est pars in terra, & per viam vinearum non ambulat: quoniam ad suauitatem cælestium deliciarum admirando non appropinquat. Ecce via admiratiua diuinæ bonitatis, quæ est geminatiua summæ suauitatis.

Iob. 28.d *1.Reg.6.c* Vaccæ. Bethsames. *Iob 24.c*

Articulus secundus.

Elegi. Hic notatur mens veritatem sequens. Quicumque enim eligit, internis pedibus sectatur id, quod eligit. Et nota, quòd mens tripliciter veritatem eligit: & eligendo

Mens tripliciter veritatem eligit.

 sequitur,

sequitur, quam elegit: videlicet scrutando, legendo, orando. Scrutando quidem eligit, sicut elector lapidum: quibus veritas figuratur. Legendo eligit, sicut elector doctrinæ, qua veritas explicatur. Orando eligit, sicut elector domus, qua veritas inuocatur. De primo: Transite, transite

Isa. 62. d

per portas, præparate viam populo, planum facite iter, & eligite lapides, & eleuate signum ad populos. Quæ sunt portæ, quas debemus transire, nisi portæ iustitiæ? Quæ est via, quam debemus præparare, nisi via prudentiæ? Quod est iter, quod debemus complanare, nisi difficultas intelligentiæ? Qui sunt lapides, quos debemus eligere, nisi graues & duræ veritatis figuræ? Quod est signum, quod debemus ad populos eleuare, nisi signatæ veritas theoriæ? Ecce quo modo lapides eliguntur, quibus veritas figuratur.

Prou. 8. b De secundo: Doctrinam magis, quàm thesaurum eligite. Ecce quo modo doctrina eligitur: qua veritas explicatur.

Psal. 83. c De tertio scribitur: Elegi abiectus esse in domo Dei. Ecce quo modo domus eligitur, qua veritas inuocatur.

Articulus tertius.

Iudicia tua. Hic notatur mens veritatem consequens. Illam namque consequitur, cum illius iudicia speculatur.

Iudicia. Et nota, quòd triplicia speculatur iudicia. Quædã scilicet declaratoria, quædam consolatoria, quædam desolatoria. Quorum prima pertinent ad abscondita. Media ad merita.

Osea 6. b Nouissima ad demerita. De primis scribitur: Iudicia mea, quasi lux egredientur. Ecce iudicia declaratoria. De

Ps. 118. y medijs per psalmum dicitur: Iudicia tua adiuuabunt me. Ecce iudicia cõsolatoria. De nouissimis per prophetã psal-

Ibidem. p litur: A iudicijs enim tuis timui. Ecce iudicia desolatoria.

Articulus quartus.

Non sum oblitus. Hic notatur mens veritatem complectens. Quod enim quispiam complectitur, obliuioni nequaquam traditur: & ideo dicitur spiritus non oblitus, tãquam complectendo vnitus. Et nota, quòd veritatis complexus maxime congruit vacantibus, videntibus, gustantibus. In quorum persona præcipue dicitur: *Non sum oblitus.*

Veritas. quia nimirum veritas est cubiculum vacantium: speculum videntium: pabulum gustantium. Plane vacantis, non vagantis spiritus potest congrue dicere: *Non sum oblitus:* Sicut econtrario vagantis, non vacantis spiritus huiuscemodi cubiculi est oblitus. Nã de vagãtibus legimus:

Fecerunt

Fecerunt eos vagari in montibus: de monte in collem trã- *Hier. 50.*
sierunt, obliti sunt cubilis sui. Ita sane spiritualẽ, non car-
nalem, in spirituali, nõ corporali speculo imaginem intui-
tus, recte potest dicere: *Non sum oblitus*: sicut econtrario
carnalẽ, non spiritualẽ in corporali, non spirituali speculo
imaginẽ intuitus, sui spectaculi est oblitus. Nam de tali vi-
ro in tali speculo imaginẽ talem intuito scribitur: Conside- *Iac. 1. d*
rauit se, & abijt, & statim oblitus est, qualis fuerit. Ita
quoque religiose, non irreligiose gustantis spiritus, egregie
potest dicere: *Non sum oblitus*. Sicut ecõtrario irreligiose,
non religiose gustãtis spiritus sui pastoris & pabuli est obli-
tus. Nam de talibus sic conqueritur Dominus: Adimple- *Osea 13.b*
ti sunt: & saturati eleuauerunt cor suũ: & obliti sunt mei.

Epilogus.

Ait ergo propheta in prætaxati pœnitentis figura: *Viam veritatis,* quantum ad admirationem, qua mens a veritate trahitur. *Elegi:* quantum ad inuestigationem, qua mens trahentem sequitur. *Et iudicia tua:* quantum ad speculationem, qua mens sequens, veritatem consequitur. *Non sum oblitus:* quantum ad delectationem, qua mens consequens veritatem complectitur.

VERSICVLVS XV.

Adhæsi testimonijs, & cetera.] Post primum gratiæ effectum, quo pœnitens efficitur difficilior ad peccandum: & secundum, quo redditur facilior ad perseuerandũ, acceditur ad tertium, quo fit habilior ad orandum. Vnde nimirũ in serie versus huius distinguitur quadrifidus orandi modus: videlicet orandi feruenter, prudenter, reuerenter, confidenter. Quorum primus excludit teporem, secũdus errorem, tertius tumorem, quartus timorem. *Modus orandi quadruplex.*

Articulus primus.

Adhæsi: Ecce feruentiam excludentem teporem. Accedentes quippe ad portam gratiæ, quanto adhærent fortius, tanto pulsant feruentius. Et nota, quòd si Deum feruenter orare volumus, illi tripliciter adhærere debemus: videlicet per fidem, per spem, per charitatem. Fides enim orationem dirigit, spes erigit, charitas porrigit. De primo: Dominum Deum tuum timebis: & ei soli seruies, ipsi quoque adhærebis: quasi dicat illum, quem credis Domi- *Deo tripliciter adhærendum.* *Deut. 10. d*

 num,

num, ideſt ſumme potentem: Deum, ideſt ſumme ſapientem: tuum, ideſt ſumme clementem: timebis, quia ſumme potens, & ei ſoli ſeruies, quia ſumme ſapiens: ipſiq. adhærebis, quia ſumme clemens. Ecce fidei adhærentia.
Pſal. 72. d De ſecundo pſallit propheta: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt: ponere in domino Deo ſpem meam. Ecce ad-
Deut. 30. b hærentia ſpei. De tertio: Diligas dominum Deum tuum: atque obedias voci eius, & illi adhæreas: Ecce adhærentia charitatis.

Articulus ſecundus.

Teſtimonijs tuis. Ecce prudentiam excludentem errorem. Plane prudentiſſimum eſt in oratione diuinis teſtimonijs adhærere. Si quæris, quibus teſtimonijs? Procul dubio teſtimonio creationis, teſtimonio recreationis, ſiue redemptionis, teſtimonio adoptionis. Prudenter orat, qui adhæret primo teſtimonio: prudentius, qui ſecundo: pru-
Eccli. 36. c dentiſſime vero, qui tertio. De primo: Da teſtimonium, quia ab initio tuæ creaturæ ſunt: & ſuſcita precationes, quas locuti ſunt in nomine tuo prophetæ priores: quaſi diceret: da teſtimonium, quia ab initio creaturæ tuæ ſunt: largiendo quod petunt, & ſuſcita precationes, quas locuti ſunt in nomine tuo prophetæ priores, ideſt nomen Creatoris inuocantes: & ſolam creationis gratiam allegantes. Prudentes igitur orant, qui priorum prophetarum exemplo adhærent creationis teſtimonio Creatorem inuocando:
Ioan. 15. d & creationis gratiam allegando. De ſecundo: Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a patre, ſpiritum veritatis, qui a patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Sane Spiritus ſanctus infirmitatem noſtram adiuuans, atque pro nobis efficaciter poſtulans, Chriſto teſtimonium perhibet, cum ipſum inuocare nos docet, & redemptionis gratiam prætendere nos ſuadet. Nec dubium, quin prudentius & efficacius orent, qui teſtimonio huic
Rom. 8. c adhærent, & gratiam hanc recenſent. De tertio: Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Quod ſi filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti. Hoc teſtimonium reddit Spiritus ſanctus deuotis ſpiritibus, cum eos facit in Deo præcordialiter exultare, & tanto fiducialius, quanto familiarius poſtulare. Quis autem neſciat prudentiſſimum exiſtere tali ac tanto teſtimonio adhærere?

Articu-

Articulus tertius.

Domine. Ecce reuerentiam excludentem tumorem: quia nimirum nomen Domini est nomen reuerendum. Et nota, quòd Domino debetur reuerentia specialiter propter tria: quia rex, quia iudex, quia vindex. Dicitur autem Dominus rex: quia rectificator effectuum. Iudex: quia indagator affectuum. Vindex: quia ordinator defectuum. De primo: Dominus rex noster ipse veniet, & saluabit nos, quasi dicat: Rectificator veniet, vt rectificet, & rectificatos saluificet. De secundo: Dominus iudex noster: Dominus legifer noster. Valde reuerendus est talis Dominus, qui non solum est affectuum indagator, sed & alligator. De tertio: Vindex est Dominus de his omnibus. O quàm verendus & reuerendus est ille Dominus, qui ordinaturus est omnes peccatorum defectus per congruos cruciatus.

Domino reuerētia debetur ob tria.

Isa. 33. d

Ibidem.

1. Thes. 4. b

Articulus quartus.

Noli me confundere. Ecce confidentiam excludentem timorem. Vox enim est fiduciæ, ac si diceretur aperte: Noli me confundere confidentem de te. Et nota, quòd Dominus non confundit ipsum laudantes, ipsum inuocantes, in ipso sperantes. Qui laudant de præteritis: inuocant de præsentibus: sperant de futuris. De laudantibus legimus: Lætetur anima vestra in misericordia eius, & non confundemini in laude eius. De inuocantibus frequenter psallimus: Saluum me fac in misericordia tua Domine: non confundar, quoniam inuocaui te. Ecce pœnitens miseriam recognoscit, misericordiam deposcit, & non confunditur: quia miserator ignoscit. De sperantibus ait etiā idem: In te Domine speraui, non confundar in æternum. Et planum est, quia si spes, non præsumptio est, confundi non potest: quia spes non confunditur, pro ut apostolica tuba canit ad Romanos.

Eccli. 51. d

Psal. 30. c

Psal 70. a

Psal. 30. a

Rom. 5. a

Epilogus.

Ait ergo psalmographus, typum gerens pœnitentis illius, qui ad orandum est habilitatus: *Adhæsi*, quantum ad feruentiam excludentem teporem. *Testimonijs tuis*, quantum ad prudentiam excludentem errorem. *Domine*, quantum ad reuerentiam excludentem tumorem. *Noli me confundere*, quantum ad cōfidentiam excludentem timorem.

VERSICVLVS XVI.

VIam mandatorum tuorum, & cetera.] Tribus effectibus gratiæ prænotatis in tribus versibus prælibatis, quibus efficitur pœnitens ad peccandum difficilior, ad perseuerandum facilior, ad orandum habilior, subsequitur quartus, quo redditur ad operandum agilior, sicut patet per quadrifariam præsentis versus continentiam. Continet enim actionem vehementem ex vehementis affectione fluentem. Quorum primum redolet obedientiam, secundum festinantiam, tertium lætitiam, quartū beneuolentiā.

Articulus primus.

Quantum ad primum, præmittitur: *Viam mandatorum tuorum*. Istæ viæ sunt moralis obseruantiæ, pertinentes ad actum obedientiæ, quæ videntur tripartitæ. Nam aliæ sunt de cauendis, aliæ de custodiendis, aliæ de erudiendis. Primæ dicuntur viæ ruinæ: secundæ viæ disciplinæ: tertiæ viæ doctrinæ. De primis vijs sic legis: In viam ruinæ non eas, & nō offendas in lapides: quasi dicat: Caue actus periculum, propter affectus offendiculum: ecce via ruinæ cauenda. De secundis reperis: Via vitæ custodienti disciplinam: quasi dicat: Per disciplinæ custodiam, sicut per viam, peruenitur ad vitam: ecce via disciplinæ custodienda. De tertijs sic inuenire poteris: Vir, qui errauerit a via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur. Hoc dicitur contra errantes, & in errorem mittentes. Tales namque sunt, sicut gigantes, animas fidelium simplices, linguarum gladijs trucidantes: ecce via doctrinæ erudienda.

Viæ moralis obseruātiæ.

Eccli. 32. d

Pro. 10. c

Pro. 21. c

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subnectitur: *Cucurri*, quod sonat festinantiam, quæ etiam augmentat obedientiam. Obedientia nempe minus meretur, si nimis moretur, & maius meritum continet, si festinet. Hic debemus notare, qualiter per vias supradictas oportet currere, vtpote per viam ruinæ, per viam disciplinæ, per viam doctrinæ. Porro per primam oportet currere, malum odiendo, illius exemplo, de quo legitur: Cucurrit Dauid, & stetit super Philisteum. Per quem intelligimus aduersarium nostrum diabolum. Per secundam oportet currere, bonū custodiendo, sicut illius canitur voce psalmi: Sine iniquitate

1. Reg. 17. f

Psal. 58. a

tate cucurri, & direxi. Quorum primum pertinet ad custodiam bonitatis, respectu actionis. Secundum ad custodiam ipsius, respectu intentionis. Sine iniquitate namque currit & dirigit, qui tam actionis, quàm intentionis sinceritatem custodit. Per tertiam oportet currere, verum erudiendo, sicut ille cucurrit, qui dixit: Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes: quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboraui: quasi dicat: quia verum dictis & factis vtiliter erudiui. *Philip. 2. c*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, subinfertur: *Cum dilatasti*. Dilatatio est ille cordis motus, quo mouetur ab interiori ad exterius, vel ab inferiori ad superius: aut, vt aliter, sed non aliud dicam, a centro ad circumferentiam. Centrum quippe est interius & inferius, respectu circumferentiæ, & econuerso potest dici, quòd circumferentia sit exterior, vel superior, respectu centri. Huic motui cordis videtur consonare ille motus spiritus, quo mouetur extra se, vel super se, diuina gratia ipsum extendente vel extollente, & eodẽ vocabulo dilatatio. Hic possumus notare, quòd Dominus dilatat diuersos diuersimode: aliter enim dilatat pœnitentes, aliter proficientes, aliter peruenientes. Primos iustificando, secundarios magnificando, alios glorificando. De primo dicitur: In tribulatione dilatasti mihi: ecce dilatatio pœnitentis per iustificationem & conscientiæ lætificationem: quia iustificatio Domini recta, lætificans corda. De secundo: Dilataberis ad orientem, & occidentem, & septentrionem, & meridiem: hoc est ad copiosam prudentiæ, iustitiæ, fortitudinis, & temperantiæ frugem: ecce dilatatio proficientis per magnificationem. De tertio: Dilatauit gloriam populo suo. Dicitur de Iuda Machabæo, & mystice intelligendum de Christo. Iudas enim glorificans, & Machabæus protegens interpretatur, per quem glorificator & protector noster congrue significatur: ecce dilatatio peruenientis per glorificationem. *Dilatatio quid.* *Dominus diuersos diuersimode dilatat.* *Psal. 4. a* *Gen. 28. c* *1. Mac. 3. a* *Iudas. Machabæus*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subnotatur: *Cor meum*. Sed quæso, quale cor tuum, quod fuit dilatationi prædictæ cõgruum? numquid durum? numquid obscurum? numquid inualidum? Videmus enim, quòd cera dura non dilatatur ad sigillandum, nec candela extincta ad illuminandum,

nec

Cordis dispositio ad dilatationé qualis.

nec manus inualida ad notandum. Notandũ itaque, quòd cor ad dilatationem dispositum debet esse, quantum pertinet ad propositum, emollitum, eruditum, stabilitum. Emollitur autem per pœnitentiam: eruditur per sapientiam: stabilitur per gratiam. De primo: Audisti verba voluminis, atque emollitum est cor tuum, & humiliatus es in conspectu Domini: ecce cor emollitum per pœnitentiam. De secundo dicit Psalmista: Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientia: ecce cor eruditum per sapientiam. De tertio: Optimum est gratia stabilire cor: ecce cor stabilitum per gratiam. Hoc modo dispositum erat illius cor, quem Dominus dilatauit, vt esset ad operandum agilior.

2. Paral. 34. f

Psal. 89. c

Hebr. 13. b

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in præfati pœnitentis figura. ***Viam mandatorum tuorum***, quantum ad exteriorem actionem obedientiæ congruentem. ***Cucurri***, quantum ad eius conditionem festinantiæ conuenientem. ***Cum dilatasti***, quantum ad interioris affectionis dispositionem lætitiæ consonantem. ***Cor meum***, quantum ad ipsam affectionem beneuolentiæ attestantem.

Capitulum tertium.

VERSICVLVS PRIMVS.

Legem pone mihi Domine, & cetera.] Hic tertium inchoatur capitulum, quo tertium repræsentatur ferculum. In primo siquidem proponitur beatitudo: in secundo retributio: in tertio legis positio. Et quia per legem venitur ad retributionem, & per retributionem peruenitur ad beatitudinem, patet, quòd fercula dignitate pensata non sunt incongrue ordinata. Lex ista potenter imperat, sicut ostendit octonarius primus, & ipsa clementer liberat, sicut ostendit secundus, cui respondent eorumdem primordiales litteræ. Nam primus octonarius incipit ab hebraica littera He, quæ interpretatur ista, & secundus ab hebraica littera Vau, quæ interpretatur, & ipsa. Lex prædicta rationalitati nostræ complacet, sicut insinuatur quaternario primo, sed animalitati nostræ displicet, sicut insinuatur secundo. Est autem complacentia quadriformis, quæ quattuor

He.

Vau.

tuor præambulis indicatur versiculis. Complacet enim, vt desiderabilis, vt considerabilis, vt operabilis, vt remunerabilis. Primus versus primam declarans complacentiam, quadruplicem innuit causam: puta, quia insipientiam ligat, quia concupiscentiam castigat, quia sapientiã inuestigat, quia intelligentiam non fatigat. Primum est iustitiæ, secundum temperantiæ, tertium prudentiæ, quartum constantiæ. Complacētia quadriformis.

Articulus primus.

Primam complacentiæ causam, scilicet ligare insipientiam, insinuauit Psalmista, assumpta pœnitentis figura, cum ait: *Legem pone mihi Domine:* quasi ligamen insipientiæ. Lex enim a ligamine: Liga legem in digitis tuis. Et notandum, quòd Dominus triplices ponit leges ad ligandum insipientias triplices. Ponit enim leges naturales, clericales, laicales. Per primas ligat insipiẽtiam ethnicorum: per secundas insipientiam clericorum: per tertias insipientiam laicorum. De primis: Aquas appendit in mensura, quando ponebat pluuijs legem, *& cetera.* Ecce leges naturales, insipientiam ethnicorum ligantes, quæ dicunt elementares actiones non subesse diuinæ prouidentiæ, sed casui & fortunæ. De secundis ait propheta: Legem posuit in Israel. Quod dicitur de viris Israeliticis, competenter accipitur de clericis: quoniam Israel, vir videns Deum interpretatur, quod clericis congruere non negatur, & luce clarius est, quòd dictis legibus ligantur abusus ipsorum. De tertijs etiam dicitur per psalmistam: Legem pone mihi Domine in via tua, *& cetera,* quod de viatoribus publicis condecenter intelligitur, & quòd eorum insipientia sic ligetur: nullus nisi insipiens diffitetur.

Lex a ligamine. Prou. 7. a Iob 28. d Psal. 77. a Israel. Psal. 26. d

Articulus secundus.

Secundam complacentiæ causam declarauit, cum addidit: *Viam iustificationum tuarum.* Ecce viam concupiscentiæ contrariam: quam ob causam recte dicitur castigare concupiscentiam. Et notandum, quòd hæc via dicitur in scriptura via innocentium, via simplicium, via humiliũ. Quarum prima est præcipue contraria cõcupiscentiæ carnali. Secunda concupiscentiæ temporali. Tertia concupiscentiæ fauorali: De prima via scribitur: Iustitia custodit innocentis viam. Ecce innocentium via concupiscentiæ carnali contraria. Nam etsi quæuis concupiscentia sit inno- Prou. 13. a

innocentiæ corruptela: aliæ tamen, quia ſubtiliores, & latentiores ſunt: aliquatenus palliari poſſunt: hæc autem ita rudis, & patens eſt, quòd palliari nullatenus poteſt.
Pro.11.a De ſecũda via dicitur: Iuſtitia ſimplicis diriget viam eius. Ecce ſimplicium via concupiſcẽtiæ temporali aduerſaria: quia profectò temporalium cupidi non ſtudent ſimplicitati, ſed duplicitati, & doloſitati. De tertia via legitur: Conterunt
Amos 2.b ſuper puluerem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant. Ecce humilium via fauorali concupiſcentiæ inimica. Humiles enim mũdanos fauores, & honores fugiunt, quos ambitioſi, & ſuperſtitioſi ſitiunt. Illi capita pauperem ſuper puluerẽ terræ conterunt, quia ſicut ventus diſſipat pulueres, ita vẽtoſus pauperes. Vias humiliũ declinant: quoniã ad ſublimia grauius ruituri feſtinãt.

Articulus tertius.

Tertiam complacentiæ cauſam aperuit, cum adiunxit: *Et exquiram eam,* quantum ad ea, quæ intrinſecus latent, per ea, quæ extrinſecus patent: hoc eſt per legis ſententiã, legiſlatoris ſapientiam. Et nota, quòd modis tribus ſapiẽtiam exquirere, vel inueſtigare debemus: videlicet potenter, ſapienter, libenter. Potenter, quia ſcrutabilis: ſapienter, quia ſpectabilis: libenter, quia delectabilis. De pri-
Eccli.39. a mo: Occulta prouerbiorum exquiret: & in abſconditis parabolarum conuerſabitur. Ecce exquiſitio potens, per quam exquiritur ſapientia interius latens, non exterius pa-
Ibidem. tens. De ſecundo: Sapientiam antiquorũ omnium exquiret ſapiens: Ecce exquiſitio ſapiens, ſicut exquirens. De
Sap.8.a tertio: Hãc amaui, & exquiſiui eã. Ecce exquiſitio placẽs.

Articulus quartus.

Quartam complacentiæ cauſam ſubintulit, cum ſubiecit: *Semper*, ideſt infatigabiliter: quia ſapientia non fatigat intelligentiã, tãquam virtutem materiæ impermixtã: & ideo ſapientia ſemper quærenda, ſemper petẽda, ſemper comedenda. Quia nimirum quæritur ad videndum: petitur ad tenendum: comeditur ad fruẽdum. De primo dici-
Pſ.104.a tur: Quærite faciem eius ſemper, quantum ad viſionẽ. De
Ioan.6.d ſecundo ſub panis typo ſcribitur: Domine da nobis panẽ
2.Reg.9.c hunc: quantum ad tentionem. De tertio: Tu comedes panem in menſa mea ſemper: quantum ad fruitionem.

Epilogus.

Patet itaque ſenſus prophetæ, cum dicit: *Legem pone mihi*

mihi Domine: quæ liget insipientiam per actum iustitiæ. *Viam iustificationum tuarum:* quæ castiget concupiscentiā per actum temperantiæ. *Et exquiram eam:* vt per eam inuestigetur sapientia per actum prudentiæ. *Semper:* vt per eam non fatigetur intelligentia per actum constantiæ.

VERSICVLVS SECVNDVS.

DA *mihi intellectum,* & cetera.] Quo modo lex diuina sit desiderabilis, indicauit versus præcedens: quo modo vero sit considerabilis, indicat versus præsens, in quo notatur signanter, & signatur notabiliter, quòd sit consideranda quadrupliciter: videlicet humiliter, viriliter, vtiliter, & infallibiliter. Primum est contra præsumptuosos: secundum contra desidiosos: tertium contra infructuosos: quartum contra superstitiosos.

Articulus primus.

Considerationis humilitas prænotatur, cum dicitur: *Da mihi intellectum:* Vbi pœnitens non alta sapiens, sed humilibus consentiens, spiritualem intellectus gratiam petit: quia de naturali intellectus perspicacia non præsumit. Et nota, quòd est intellectus tripartitus, scilicet inditus, acquisitus, infusus. In primo obscuritas: in secundo maturitas: in tertio puritas. De primo scribitur ab Apostolo: Testificor in domino, vt iam non ambuletis, sicut gentes ambulant, in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum. Non sicut gentes, sed sicut fideles ambulant, qui diuina perscrutantes eloquia, spiritualem intellectus gratiam reuerenter expostulant. Sicut gentes, non sicut fideles ambulant, qui eadem perscrutari eloquia secundum naturalem intellectus perspicaciam irreuerenter attentant. De secundo: Vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Vbi tanguntur duæ acquisitionis differentiæ. Vna per viam experientiæ: altera per viam doctrinæ. De tertio dicit Apostolus: Non cessamus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitione eius, in omni sapientia, & intellectu spiritali. Equidem intellectu spiritali impletur, cui donum intellectus diuinitus inspiratur.

Ephes.4.c *Eccli.34. b* *Col.1.b*

Articulus secundus.

Considerationis virilitas denotatur, cum dicitur: *Et scruta-*

scrutabor legem tuam. Arduum enim est legis scrutinium, ad quod non sufficit humanum ingenium: sed coexigitur diuinum beneficium. Vnde nimirum scrutatorem requirit strenuum. Et nota, quòd talis actus non est humanus, sed diuinus, & tamen hominibus opportunus Propter primum mirabilis, propter secundum venerabilis, propter tertium desiderabilis. De primo: Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Quis poterit scrutari vias eius? Plane excelsa Dei fortitudo est, quæ humanæ mentis simplicitatem ad speculandam diuinæ dispositionis sublimitatem subleuare potest. Nullus ei similis in legislatoribus: quoniam hoc fieri non potest humanitus. Quis ergo scrutabitur vias eius, supple, nisi subleuetur diuinitus? Ecce mirabilis scrutandi actus: quia non humanus.

Iob. 36. c

De secundo: Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim scit hominum, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemò cognoscit nisi spiritus Dei. Nos autem non huius mundi spiritum accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est: vt sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Ac si aperte diceret: Spiritus diuinus scrutatur secreta diuina, sicut humanus humana: & tamen ille spiritus, qui diuina scrutatur, hominibus inspiratur, vt diuina dispositio ab hominibus dinoscatur. Ecce venerabilis scrutandi actus, quia diuinus. De tertio scribitur: Beati, qui scrutantur testimonia eius, Ecce desiderabilis scrutandi actus: quia hominibus opportunus. Quid enim desiderabilius, quid opportunius homini, quàm beatificari?

1. Cor. 2. c

Ps. 118. a

Articulus tertius.

Considerationis vtilitas annotatur, cum sequitur: *Et custodiam illam*. Nihil enim prodest notitia veritatis, vbi deest custodia charitatis. Planum quippe est, quia si charitas abest, nihil prodest, quidquid adest. Et nota, quòd est perutile non tantum legem scire: sed & custodire, sicut probatur triplici ratione: videlicet, quia viuificat, quia sapientificat, quia beatificat. Quorum primum pertinet ad purgationem, quæ fit per iustificationem: secundum ad illuminationem, quæ fit per informationem, tertium ad consummationem, quæ fit per beatitudinis expectationem. De primo: Custodi legem meam, atque consilium meum, & erit vita animæ tuæ: legem dicit, quantum ad necessaria:

Prou. 3. c

ria: consilium, quantum ad voluntaria instituta: ecce custodia legis viuificans. De secundo: Qui custodit legem, filius sapiens est: ecce custodia legis sapientificans. De tertio: Qui custodit legem, beatus est: ecce custodia legis beatificans. Pro.28. a Pro.29. c

Articulus quartus.

Considerationis infallibilitas subnotatur, cum subditur: *In toto corde meo.* Fallibilis est legis consideratio, si considerantis sit intentio, vt custodiatur extrinsecus coram hominibus, non intrinsecus coram Deo. Illa vero consideratio non fallit, quæ non solum exterius, sed & interius custodire intendit. Custodia quidem extrinseca non est perfecta, nec in corde perfecto radicata, sed custodia tam extrinseca, quàm intrinseca est perfecta, & in corde perfecto fundata. De tali custodia dicit Propheta: *In toto corde meo*, idest in perfecto corde. Et nota de perfecto corde, quòd tali corde debemus in Deum credere, Deo seruire, ad Deum venire. Fidei est credere, spei seruire, charitatis venire. De primo: Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem ijs, qui perfecto corde credunt in eum: hic attende credere perfecto corde. De secundo: Salomon, fili mi, scito Deum Patris tui, serui ei corde perfecto: hic aduerte seruire perfecto corde. De tertio: Omnes isti viri bellatores, & expediti ad pugnandum, cum corde perfecto venerunt in Ebron, vt constituerent regem Dauid super vniuersum Israel. Omnes viri bellatores sunt omnes martyres, qui fuerunt ad pugnandum expediti, relictis temporalibus, quibus fuerant impediti. Hi venerunt perfecto corde, quia per dilectionem perfectam: in Ebron, idest in visionem sempiternam: vt constituerent Dauid, idest Christum, aspectu desiderabilem, super vniuersum Israel regem, collaudando, & conglorificando eumdem, tam angelicis, quàm humanis spiritibus præsidentem: hic apprehende venire perfecto corde. 2.Parali. 26. c 1.Parali. 28. b 1.Parali. 12. g Martyres.

Epilogus.

Ex his potest clarescere intellectus propheticus in hac parte, dicit enim: *Da mihi intellectum*, quasi legis considerator humilis, non præsumptuosus. *Et scrutabor legem tuam:* quasi considerator virilis, non desidiosus. *Et custodiam illam:* quasi considerator vtilis, non infructuosus. *In toto corde meo:* quasi considerator infallibilis, non superstitiosus.

VERSI-

VERSICVLVS TERTIVS.

DEduc me in semita, & cetera.] De lege diuina in quantum desiderabilis, & considerabilis, determinatum est in duobus versibus suprascriptis: in hoc tertio determinatur de ipsa in quantum operabilis. Est igitur versus huius continentia quadrimembris, secundum quòd lex ipsa quadrupliciter est operabilis. Enim vero operabilis est Deum sequendo, prosequendo, obsequendo, & consequendo: operantes Deum sequuntur in quantum præoperans: prosequuntur, in quantum cooperans: obsequuntur, in quantum imperans: consequuntur, in quantum remunerans.

Lex quadrupliciter operabilis.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Deduc me*. Vox est animæ fidelis, legem seruare volentis, quæ dicit Domino: *Deduc me*, quæ sequor te: quia tu præoperans. Vnde notandum, quòd Dominus tripliciter nos deducit: videlicet custodiendo, erudiendo, eripiendo. Custodit enim, vt tutor: erudit, vt doctor: eripit, vt victor. De primo: Deducet me in operibus meis sobrie, & custodiet me in sua potentia: primum pertinet ad custodiam intrinsecam: secundum ad extrinsecam. De secundo scribitur: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua, quasi dicat: Immitte sapientiæ, & scientiæ claritatem, quæ dirigunt, & erigunt ad Dei, & proximi charitatem. De tertio: Super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem. Ac si dicat: Qui vicit mundum, deducet me super excelsa mundi tentamina lætabundum.

Deus tripliciter nos deducit. *Sap. 9. c* *Psal. 42. a* *Abac. 3. d*

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, additur: *In semita*, qua prosequor te: quia tu cooperans. Nota, quòd hæc semita est semitæ mundanæ opposita, scilicet semitæ vanitatis, voluptatis, & cupiditatis: quarum prima dicitur incuruata, secunda inclinata, tertia inuoluta. De prima scribitur: Confidunt in nihili, & loquuntur vanitates. Et infra: Semitæ eorum incuruatæ sunt eis: ecce vanitatis semita incuruata. De secunda: Vt eruaris a muliere aliena. Et infra: Inclinata enim est ad mortem domus eius, & ad inferos semitæ ipsius: ecce voluptatis semita inclinata. De tertia: Ecce

Semita. *Isa. 59. a* *Ibidem. b* *Prou. 2. c* *Ibidem d* *Iob 6. b*

Ecce non est auxilium mihi in me, necessarij quoque mei
recesserunt a me. Et infra: Inuolutæ sunt semitæ gressuum *Ibid. e*
eorum: ambulauerunt in vacuum, & peribunt: ecce cu-
piditatis semita inuoluta.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium subditur: *Mandatorum tuorum.*
Hic semitam specificat, qua se deduci supplicat. In quo duo
patenter implicat, vtpote se obsequentem, & illum impe-
rantem. Vnde notandum, quòd tribus de causis est man-
datis Dominicis obsequendum: vtputa, quia non impos- Mandatis
sibilia, non inutilia, non difficilia: nec enim sunt impos- Dei tribus
sibilia credenti, nec inutilia speranti, nec difficilia dili- de causis obediẽdum.
genti. De primo: Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi *Deu.30.c*
hodie, non supra te est. Plane supra te non est, quod per te
fieri potest: supra te non est, quod potentiæ tuæ subest.
De secundo: Reprobatio fit præcedentis mandati propter *Heb.7.c*
infirmitatem eius, & inutilitatem. Hic possumus a con-
trario sensu concludere, quòd si mandatum reprobatum
fuit inutile, sicut cærimoniale, mandatum non reproba- *1.Ioan.*
tum fuit vtile, sicut morale. De tertio: Mandata eius gra- *5.a*
uia non sunt. Plane grauia non sunt, nisi ijs, qui non sunt: *1.Cor.*
quales sunt, qui in charitate non sunt, teste Apostolo. *13.a*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum subscribitur: *Quia ipsam volui.*
Hic ostendit quod intendit: sua finalis intentio, est finis
consecutio, siue sua remuneratio. Semitam quippe voluit,
quia sequi, persequi, & obsequi voluit. Hæc autem voluit,
quia consequi voluit: nec illa voluisset, nisi consequi ma-
luisset. Ostendit itaque, & se consequentem, & illum re-
munerantem secundum suam intentionem, licet non se-
cundum impletionem. Sed nota, quòd ait: *Volui.* Hic enim Velle tri-
innuit, & velle quo voluit: & velle quod voluit: & velle plex.
quod voluit ipsum velle, quo voluit. Primum velle fuit
adiacens: secundum præiacens: tertium subiacens. De pri- *Rom.7.d*
mo scribitur: Velle adiacet mihi: tale velle fuit, quo Pro-
pheta voluit. De secundo dicitur: Vt facerem voluntatem *Psal.39.b*
tuam, Deus meus volui: Tale velle Propheta voluit, cum
semitam mandatorum voluit. De tertio: Deus est, qui *Phil.2.b*
operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.
Ac si diceretur aperte: Bonum Dei velle operatur in nobis,
bonum velle & perficere. Velle itaque quo Propheta vo-

luit, ab eius velle factum fuit, cuius velle facere voluit. Propheta quippe hoc voluit facere, quod Deus voluit, sed hoc idcirco voluit, quia Deus hoc ipsum velle voluit.

Epilogus.

Patet itaque super his mens Prophetæ. Ait enim: *Deduc me*, supple, qui sequor te: quare? quia tu mihi præoperans: *In semita*, supple in qua prosequor te: quare? quia tu mihi cooperans: *Mandatorum tuorum*, supple in quibus tibi obsequor: quare? quia tu mandator aut imperans? *Quia ipsam volui*, supple propter te, quem consequi malui: quare? quia tu remunerans.

VERSICVLVS QVARTVS.

INclina cor meum, & cetera.] Propalata complacentia legis in tribus versiculis sub tribus circumstantijs: puta prout desiderabilis, considerabilis, operabilis: hic propalatur eadem complacentia sub quarta circumstantia: puta prout remunerabilis. Remuneratur autem in personis disciplinatis, ordinatis, illuminatis, incontaminatis: Quibus respondet versus præsentis continentia quadrimēbris. Dico autem personas disciplinatas, respectu exteriorum: ordinatas, respectu interiorum: illuminatas, respectu superiorum: incontaminatas, respectu inferiorum.

Articulus primus.

Prima conditio, scilicet disciplinatio, præfertur, cum scribitur: *Inclina*. Vbi postulatur a Deo inclinatio, quæ est disciplinalis dispositio: nam personæ disciplinatæ procedunt vultibus inclinatis, sicut indisciplinatæ, verticibus supinatis. Et nota, quòd Dominus disciplinat, & disciplinando inclinat prælatos, contemplatiuos, actiuos, scilicet ad imperanda, consideranda, operanda. De primo:

Pro.21. a Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, quocumque voluerit, inclinabit illud: Ac si diceretur aperte: sicut facile est homini aquam cuicumque voluerit propinare: ita facile est manui Domini cor prælati, quocumque voluerit, inclinare: feliciter imperat, qui taliter inclinatur: salubriter obtemperat, cui taliter imperatur.

Prou.2. a De secundo: Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam. Plane sicut vas artificiale non potest haurire aquam de fonte supinatum, sed inclinatum, sic nec vas rationale, scilicet cor, potest accipere aquam sapientiæ de fonte scri-

pturæ,

pturæ, indiſciplinatum, ſed diſciplinatum. De tertio canitur: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes: ſicut inclinatur corporaliter fabricans ad fabricationem, ſic inclinatur ſpiritualiter iuſtificans ad iuſtificationem. Vnde prædictæ inclinationes, ſunt diſciplinæ inſinuationes, quæ ſunt interius ſecundum inceptionem, exterius ſecundum perceptionem: quoniam in corde originantur, ſed in corpore conſummantur. Ideoq. inclinatio ſecundum ſui completionem ad diſciplinam ſpectat exteriorem. *Pſ. 118. o*

Articulus ſecundus.

Secunda conditio, videlicet ordinatio, profertur, cum dicitur: *Cor meum*. Vbi notatur diſciplinæ forinſecæ fundamentum, ideſt cor non obligatum ad ſupplicium, non tranſlatum in alienum dominium, quod eſt inordinatum. Et nota, quòd cor poteſt eſſe tripliciter inordinatum, puta quantum ad Deum per ſuperbiam, quãtum ad proximum per inuidiam, quantum ad ſemetipſum per iracundiam. Primum ſcriptura nominat cor auerſum: ſecundum cor peruerſum: tertium cor ſubuerſum. De primo: Vir aut mulier, familia aut tribus, cuius cor auerſum eſt hodie a Domino Deo veſtro, vt vadat, & ſeruiat dijs illarum gentium. Et infra: Sedeant ſuper ipſum omnia maledicta, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine: vbi notatur cordis auerſio, & auerſionis animaduerſio. De ſecundo: Qui peruerſi cordis eſt, non inuenit bonum: hoc planum eſt in inuido: Nam inuidus non inuenit bonitatem in proximo, ſicut nec guſtus infectus ſuauitatem in vino. De tertio: Subuerſum eſt cor meum in memetipſa, quoniam amaritudine plena ſum: hoc clarum eſt in iracundo: quoniam plenitudo amaritudinis mentem eius ſubuertit, ſicut plenitudo maris nauem ſubmergit. *Deut. 29. c* *Ibidem.* *Pro. 17. c* *Thre. 1. f*

Articulus tertius.

Tertia conditio, vtputa illuminatio, affertur, cum additur: *In teſtimonia tua*. Diuina namque teſtimonia ſunt ſuperna luminaria, quibus illuminatur intelligentia. Et nota teſtimonia tripartita: quædam ſcilicet exquiſita, quædam acquiſita, quædam infuſa: Exquiruntur quippe per induſtriam: acquiruntur per doctrinam: infunduntur per gratiam. De primis: Teſtimonia tua exquiſiui: illud enim exquiri dicitur, quod per induſtriam experiendo diſcitur. De ſecundis pſallit Propheta: Hereditate acquiſiui *Pſ. 118. c* *Pſ. 118. o*

 teſtimo-

testimonia tua: Illud profecto hereditate acquisiuimus, quod ex patrum catholicorum doctrina suscepimus. De
Ibidem. q alijs canit eadem scriptura: Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua: hic petitur intellectus gratia, per quam infunditur scientia.

Articulus quartus.

Quarta conditio, vtpote incontaminatio subinfertur, cum subditur: *Et non in auaritiam.* Temporalis enim auaritia mentem contaminat, dum veritati vanitatem superseminat. Vnde notandum, quòd auaritia est odienda, cauenda, proijcienda: odienda quippe, quia impedit vitam naturæ: cauenda, quia impedit vitam gratiæ: proijcien-
Pro. 28. c da, quia impedit vitam gloriæ. De primo: Qui odit auaritiam, longi fient dies eius: ecce auaritia odienda. De se-
Luc. 12. b cundo: Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, scilicet gratiæ: ecce
Isa. 33. c auaritia cauenda. De tertio: Qui proijcit auaritiam ex
Ibidem. calumnia: Et iste in excelsis habitabit: ecce auaritia proijcienda.

Epilogus.

Et hoc est, quod Propheta cantat in illius persona, qui ad remunerationem beatorum anhelat. ***Inclina,*** quantum ad perfectam disciplinationem, quæ fulgere debet exterius. *Cor meum*, quantum ad virtuosam ordinationem, qua disponitur cor interius. ***In testimonia tua***, quantum ad diuinam illuminationem, qua trahitur superius. ***Et non in auaritiam:*** quantum ad humanam incontaminationem, qua notatur inferius.

VERSICVLVS QVINTVS.

A*Verte oculos meos*, & cetera.] De legis complacentia quantum ad nostram rationabilitatem dissertum est per quaternarium præcedentem. De ipsius displicentia, quantum ad nostram animalitatem, disseritur per præsentem. Porro displicentia huiuscemodi generatur ex timore quadruplici. Timet enim, ne occasione legalis obseruationis sit minus honorabilis, minus affabilis, minus amabilis, minus fauorabilis, vt quattuor subnotatur versiculis. Versus primus primum timorem præsupponit, vt ostendit petitio, quam proponit: præsupponit siquidem, appetitus debili-

debilitatem, appetendi facilitatem, appetibilis carnalis inutilitatem, & appetibilis ſpiritualis vtilitatem. Vnde petit, debilitatem auerti, facilitatem reuerti, ab inutilitate diuerti, ad vtilitatem conuerti.

Articulus primus.

Appetitus debilitas prænotatur, cum dicitur: *Auerte oculos meos.* Per oculos, quos debiles eſſe nullus ambigit, concupiſcentiam oculorum intelligit: ideoq. non abſurde illorum auerſionem exigit. Sed nota, quòd eſt alius oculus, & alia auerſio eius: eſt enim oculus quouis creato nequior, & eſt oculus vino pulchrior, & eſt oculus ſole lucidior. Primus eſt oculus peccatoris, de quo: Malus eſt oculus nequam: nequius oculo, quid creatum eſt? Secũdus eſt oculus ſpeculatoris, ſub cuius typo dicitur: Pulchriores ſunt oculi eius vino. Tertius eſt oculus Saluatoris, de quo: Oculi Domini multo plus lucidiores ſunt Sole. Primus auertitur a bono ad malum per inobedientiam: ſecundus a maiori bono ad minus bonum per obedientiam: tertius ab optimo ad peſſimum per vindictam: primum vituperabile: ſecundum tolerabile: tertium formidabile. De primo: Propter inopiam multi deliquerunt, & qui quærit locupletari, auertit oculum, ſcilicet a licito ad illicitum. Vnde dicit Sapiens: Qui feſtinat ditari, non erit innocens. De ſecũdo ſic loquitur ſponſus ſponſæ: Auerte oculos tuos a me, quia ipſi me auolare fecerunt, quaſi dicat: Auerte aſpectus ſpeculatiuos a ſpeculatione veritatis ad æmulationem virtutis, quia ipſi propter tuã improbitatem me auolare fecerunt a claritate in claritatem: hoc eſt a claritate iuſtitiæ in claritatem ſapientiæ. Sic oportet quandoque propter bonum obedientiæ oculum contemplantis auerti a viſione Dei ad prouiſionem proximi. De tertio: Cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos a vobis. O quàm terribilis auerſio Saluatoris a dexteram ad ſiniſtram, a corona ad pœnam, a gloria ad gehennam.

[Margin: *Eccli.31. b* — *Gen.49.b* — *Eccli.23. c* — *Eccli. 27 a* — *Pro. 28. c* — *Cant.6. b* — *Iſa.1. c*]

Articulus ſecundus.

Appetendi facilitas connotatur, cum additur: *Ne videant,* ideſt appetant. Non indocte poſuit videre pro appetere, quia non eſt appetitus ſine intuitu. Nam ſecundum Philoſophum, apprehenſio præcedit appetitum. Nec in viſu eſt vitium propter intuitum, ſed propter appetitum. Et nota, quòd magna eſt videndi ſeu appetendi facilitas

[Margin: *Ariſtot.12. Meta. text. 36. 37.*]

circa tres appetibilium differentias, puta circa diuitias, delicias, excellentias. Ad hæc tria appetibilia dirigit appetitum ſapientia tripartita: vtputa terrena, animalis, diabolica. Quorum primum conuenienter intelligitur per id, quod legitur: Si vidi ſolem cum fulgeret, & lunam incedentem clare. Quod dictum eſt ſecundum morem alchimiſtarum, quo metalla nominantur nominibus planetarum. Secundum enim morem iſtum, per ſolem & lunam, aurum accipimus & argentum, quæ dicuntur clara & cara, & tanto clariora, quanto cariora. Hæc autem, licet clariſſima, & cariſſima, beatus Iob non vidit, quia non appetiuit: ecce diuitiarum appetitus, terrena ſapientia excitatus. Secundum exprimitur, vbi ſcribitur: Oculi tui videbunt extranea, & cor tuum loquetur peruerſa, quaſi dicat: Concupiſces mulieres extraneas, & peruerſis verbis peruerſas manifeſtabis concupiſcentias: ecce deliciarum appetitus, animali ſapientia irretitus. Tertium explicari dinoſcitur, vbi de rege filiorum ſuperbiæ dicitur: Omne ſublime videt. Quippe rex ille ſublimia appetiuit, & ſimilia appetere filios erudiuit: ecce excellentia appetitus, ſapientia diabolica eruditus.

Iob 31. c — *Pro. 23. d* — *Iob 41. d*

Articulus tertius.

Appetibilis carnalis inutilitas denotatur, cum ſubditur: *Vanitatem*. Proculdubio, vanitas non eſt appetibilis, immo contemptibilis præcipue tribus de cauſis: quia ſenſuum detentiua, mentium ſeductiua, Dei prouocatiua. Plane ſenſum detinet in delectatione: mentem ſeducit in deliberatione: Deum prouocat in operatione. De primo: Multos ſupplantauit ſuſpicio eorum, & in vanitate detinuit ſenſus illorum. Illos profecto ſupplantat ſuſpicio, qui vanitatem, veritatem exiſtere ſuſpicantur. Sed illorum ſenſus vanitas detinet, qui in vanitate, tamquam in veritate delectantur: ecce vanitas ſenſuum detentiua. De ſecundo: Ego & domus patris mei peccauimus, vanitate ſeducti ſumus. Quia peccauimus in operatione, vanitate ſeducti ſumus in deliberatione: ecce vanitas mentium ſeductiua. De tertio canitur: Odiſti obſeruantes vanitates ſuperuacue. Sane odioſa eſt Deo vanitas, quia Deus eſt veritas: ecce vanitas, Dei prouocatiua.

Vanitas nõ eſt appetibilis, ſed contemptibilis. — *Eccli. 3. d* — *2. Eſd. 1. c* — *Pſal. 30. b*

Articulus quartus.

Appetibilis ſpiritualis vtilitas annotatur, cũ annectitur:

In via

In via tua viuifica me. Ecce via ſpiritualis, via appetibilis. Sed quæ eſt hæc via? vt ambulemus in ea. Nota, quòd hæc via eſt vna, via vera, via bona. Hanc viam dico vnam, propter obedientiam, quæ pluralitatem viuificat: veram, propter continentiam, quæ ſpiritualitatem verificat: bonam, propter renunciationem proprietariam, quæ temporalitatem communicat. De primo: Dabo eis cor vnum, & viam vnam, vt timeant me vniuerſis diebus. Cor dicit, propter intrinſecam vnitatem affectionis; viam, propter vnitatem extrinſecam actionis, vel regularis obſeruationis. De ſecundo: Iuſtæ & veræ ſunt viæ, Domine rex Sanctorum. Iuſtæ, dico, quia ſine alterius præiudicio, quantum ad temporalia: veræ, quia ſine mendacio, quantum ad ſpiritualia. De tertio: Doce eos viam bonam, per quam ingrediantur, quaſi dicat: Doce Iſraelitas viam bonam bonorum temporalium cõmunicatiuam, per quam ingrediantur ad vitam.

Hier. 32. f — *Apoc. 15. b* — *2. Paral. 6. e*

Epilogus.

Dicit ergo: *Auerte oculos meos*, quantum ad appetitus debilitatem, quam petit auerti. *Ne videant*, quantum ad appetendi facilitatem, quam vult reuerti. *Vanitatem*, quantum ad appetibilis inutilitatem, a qua quærit diuerti. *In via tua viuifica me*, quantum ad appetibilis vtilitatem, ad quam cupit conuerti.

VERSICVLVS SEXTVS.

STatue *ſeruo tuo*, & cetera.] Verſus præcedens timorem primum ſuppoſuit: ſicut remedium requiſitum expoſuit. Verſus præſens timorem ſecundum ſupponit: ſicut remedium expetitum exponit. Supponens enim anima timorata, quòd affabilitas hominem declinat ad timorem humanum potius, quàm diuinum, petit e contra, quòd affabilitas ſua a Domino producatur, in ſeruum introducatur, ad conſeruos conducatur, ad Dominum reducatur. Producatur, inquam, per potentiã: introducatur per ſapientiam: conducatur per eloquentiam: reducatur autẽ per timorem, ſeu reuerentiam: ſicut ſeriatim exprimitur per quadripartitam verſus præſentis continentiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum articulum, ſubditur: *Statue*. Quid

Statuere, quid.

Quid est statuere, nisi statutum producere? Et qualis productio ista, nisi potestatiua? Dicit ergo anima timorata Domino congruenter: *Statue*, scilicet producendo potenter, quia tua potentia est omnium productiua. Et nota, quòd Dominus inuenitur in scripturis statuere diuersa diuersimode, quia nimirum alia statuit ad vniendum, alia ad muniendum, alia ad puniendum: vnde statuit pactum, statuit testamentum, statuit peccatum. De primo:

Gen.17.a Statuam pactum meum inter me & te, & semen tuum post te: ecce statutum, per quod sibi vniuit Dominus Abraam, & posteritatem suam, sicut pariter vniuntur quicumque concorditer paciscuntur. De secundo legitur:

Baruc. 2. g Statuam illis testamentum alterum sempiternum, vt sim illis in Dominum, & ipsi mihi erunt in populum: ecce statutum, quo muniuntur, qui testatoris hereditatem sortiuntur. De tertio:

Act.7.g Domine, ne statuas illis hoc peccatum: ecce statutum, per quod puniuntur, quæ contra diuinum imperium præsumuntur.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subscribitur: *Seruo tuo.* Optime cantat, & pulcherrime continuat: quia sicut potentiæ est producere, sic sapientiæ introducere: nec potentia diuina sine sapientia, nec productio illa sine introductione, vnde præmisso: *Statue*, potenter producendo, continuo subiungit: *Seruo tuo*, sapienter introducendo. Et nota, quòd seruus iste debet habere apprehensiuam capacem, discretiuam sagacem, memoratiuam tenacem. Vt capaciter audiat, sagaciter intelligat, tenaciter custodiat. De primo:

1. Reg. 3. b Loquere Domine, quia audit seruus tuus: ecce serui capacitas, quantum ad apprehensiuam.

Isa.52. d De secundo: Ecce intelliget seruus meus: ecce serui sagacitas, quantum ad discretiuam. De tertio:

Psal.18.d Etenim seruus tuus custodit ea: ecce serui tenacitas, quantum ad memoratiuam.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium conscribitur: *Eloquium tuum*, quia sapientiæ institutum cōducitur per eloquium ab vno seruo in seruorum collegium. Eloquium autem huiusmodi interdum legitur emitti, interdum mitti, interdum dimitti. Eloquium emittitur, cum deorsum effunditur: mittitur, cum extrorsum transfunditur: dimittitur, cum intror-

introrſum refunditur. De primo legitur: Qui emittit eloquium ſuum terræ. Hæc emiſſio fit a ſuperiori, effundendo inferius per eloquium inſpiratum diuinitus, propter quod vtile eſt theologizantem ab oratione incipere, vt ait Dionyſius; quia non poteſt eloqui vtiliter, niſi datum fuerit deſuper. De ſecundo: Si Dominus magnus voluerit, ſpiritu intelligentiæ replebit illum, & ipſe tamquam imbres mittet eloquia ſapientiæ ſuæ. Hæc miſſio fit ab interiori exterius transfundendo, quotiens ſapientia deorſum emiſſa a Domino in ſeruum, conſequenter per eloquium a ſeruo transfunditur in conſeruum. De tertio: Dimittam aduerſum me eloquium meum. Hæc dimiſſio fit ab exteriori interius refundendo, cum transfundens ſapientiam exterius ad informationem alterius, refundit eam interius ad informationem ſuiipſius, vt qui docet alium, doceat & ſeipſum. Non enim debent indociles eſſe doctores ſecundum Auguſtini teſtimonium in libro ad Dulcitium.

Pſ. 147. b
Dionyſ. c. 3. de diu. nom.
Eccli. 39. a
Iob 10. a
Aug. to. 4. de oct. qſt.

Articulus quartus.

Quantum ad vltimum perſcribitur: *In timore tuo*. Hic eſt timor reuerentiæ, qui reducit a ſeruo in Dominum, quem Dominus introduxit in ſeruum: quoniam ab ipſo omnia, & in ipſum, teſtante Dionyſio in libro de cæleſti hierarchia. Reuerentia namque reducit, quod ſapientia introduxit. Et nota quòd timor iſte dicitur principium cauſale ſapientiæ ſecundum triplicem cauſalitatem, videlicet initialem, formalem, finalem: quia ſapientia initiat, ſapientiam diſciplinat, ſapientiam coronat, & coronando conſummat. De primo legitur: Initium ſapientiæ timor Domini. Hoc timore initiatur ſapientia, quando requiritur & recipitur cum reuerentia. De ſecundo: Timor Domini diſciplina ſapientiæ: ecce forma ſapientiæ diſciplinalis, ſeu diſciplina formalis. Sapientia namque, quam timor non format, tumor deformat. Vnde ſapientia cum tumore inflat, cum timore ædificat. De tertio: Corona ſapientiæ timor Domini. Plane ſapientia timentium coronabitur. Sapientia tumentium conculcabitur. Primus Adam coronam ſapientiæ concupiuit, ſed quia timorem Domini non cuſtodiuit, inuenire non potuit, quod quæſiuit. Secundus Adam nobis aperiens viam bonam, ſuper omnia dona ſpiritualia poſuit hanc coronam,

Dionyſ. c. 1.
Pſ. 110. b & Eccli. 1. b
Pro. 15. d
Eccli. 1. c

ſicut

Isa. 11. a ſicut patet, vbi propoſitis donis Spiritus ſancti, ſuperponitur ſpiritus timoris Domini Cui etiam Eccleſiaſticus congruit: Timor, inquit, Domini ſuper omnia ſe ſuperpoſuit.
Eccli. 25. b

Epilogus.

Ex prædictis poteſt clareſcere ſenſus propheticus in hac parte: quia propheta gerens imaginem animæ timoratæ, ita pſallit Domino cum timore: *Statue*, ſcilicet producendo per potentiam: *Seruo tuo*, ſcilicet introducendo per ſapientiam: *Eloquium tuum*, ſcilicet ad conſeruos conducendo per eloquentiam. *In timore tuo*, ſcilicet ad te reducendo per reuerentiam.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

AMputa opprobrium, & cetera.] Quemadmodum verſus primus ſuppoſuit timorem primum, & ſecundus ſecundum, ſic iſte tertius ſupponit tertiũ. Suſpicatur enim meticuloſus animus, quòd malus putetur, & per conſequens minus ametur, & idcirco ſupplicat Domino, vt hæc ſuſpicio amputetur: quod patet luce clarius ex quattuor actibus, quos continet iſte verſus, & ideo quadripartitus eſt tenor eius. Hi ſunt, actus malitiæ, bonitatis, falſitatis, veritatis. Actus malitiæ, eſt malum putare: actus bonitatis, bonum reputare: actus falſitatis, falſum imputare: actus veritatis, falſum amputare. Vnde cum actus malitiæ per actum falſitatis inferatur, petit, quòd per actũ veritatis, actus falſitatis auferatur: & actus bonitatis ſubinferatur, ſicut in proſecutione clarius declaratur.

Articulus primus.

Actus veritatis prænotatur, cum dicitur: *Amputa*, quoniam amputare falſum ad veritatis pertinet actum. Et nota, quòd falſa triplicia ſunt principaliter amputanda. Quorum alia humana, alia vana, alia ſunt prophana. In primis fallit carnis concupiſcentia, in medijs ſuperbia, in
Mar. 9. g vltimis perfidia. De primis: Si pes tuus ſcandalizat te,
Pes. amputa illum. Pes veteris hominis eſt affectus carnalis, qui ſcandalizat, cum ſpiritum colaphizat: ſed amputatur, dum timore ſecuris ad radicẽ arboris poſitæ reſecatur. De
Iudith. 9. c medijs: Fac Domine, vt gladio proprio ſuperbia eius amputetur. Superbia gladio proprio amputatur, dum penſato eius

eius periculo deuitatur. De vltimis: Amputabuntur cornua altaris. Cornua siquidem altaris amputantur, cum cruciformis figura, seu crucifixi cultura, in diabolicam transformatur, quod illi perpetrare noscuntur, qui sacris execrabiliter abutuntur. *Amos 3.d*

Articulus secundus.

Actus malitiæ subnotatur, cum subditur: ***Opprobrium***: hoc est opinatum vitium, quod putatur odij seminarium. Frequenter enim accidit, quòd mali propter impatientiam correptionis opinantur mala de bonis, & ex temeritate illius opinionis generatur temeritas indignationis. Et nota, quòd est opprobrium non ferendum: opprobrium auferendum: opprobrium sufferendum. Primum pertinet ad infectionem. Secundum ad imperfectionem. Tertium ad perfectionem. De primo: Noli facere stultitiam hanc: ego enim ferre nõ potero opprobrium meum. Verba sunt Thamar sororis Absalon, quã oppressit frater suus Amon. Ecce opprobrium non ferendum. De secundo: Auferet Dominus omnem lacrymam ab omni facie, & opprobriũ populi sui auferet de vniuersa terra. Primum facit Dominus, dum sanat contritos. Secundum, dum soluit compeditos. Illic purgat infectos: hic perficit imperfectos. Ecce opprobrium auferendum. De tertio psallitur per prophetam: Propter te sustinui opprobrium: operuit cõfusio faciem meam. Istud opprobriũ infertur vituperabiliter: sed suffertur venerabiliter. Ecce opprobrium sufferendum. *2.Reg.13. c* *Isa. 25. e* *Psal.68.a*

Articulus tertius.

Actus falsitatis annotatur, cum subditur: ***Quod suspicatus sum***. Ecce falsa suspicio, qua meticulosus animus suspicatur de proximo, quòd malum opinetur de ipso: hoc illi falso imputat, quòd ille hunc malum putat. Huius falsitas, cuius est falsum imputare, imputat illi malitiam, cuius est malum putare. Et nota, quòd contingit suspicari tripliciter: videlicet irrationabiliter, probabiliter, violenter. Prima suspicio nullatenus excusat. Secunda aliquatenus excusat. Tertia prorsus excusat. De primo: Suspicatus est rex societatẽ deserturos Iudæos: quod fuit irrationabile, sicut patet inspectori historiæ. Vnde nullatenus excusatur a perpetrato scelere. De secundo: Iudas suspicatus est eam, scilicet Thamar nurum suam, meretricem esse: operuerat enim vultum suũ, ne cognosceretur. Hæc suspicio aliqua- *2. Mach. 5. b* *Gen.38.d*

aliquatenus excuſat illam commiſtionem, ſcilicet quantum ad inceſtum, non quantum ad fornicationem. De tertio: Dixit rex Iſrael ad Ioſaphat: Sume arma, & ingredere prælium, & induere veſtibus meis. Porro rex Iſrael mutauit habitum ſuum, & ingreſſus eſt bellum. Rex autem Syriæ præceperat principibus curruum trigintaduobus, dicens: Non pugnabitis contra maiorem, & minorem quempiam: niſi contra regem Iſrael ſolum. Cum ergo vidiſſent principes curruum Ioſaphat, ſuſpicati ſunt, quòd ipſe eſſet rex Iſrael, *& cetera.* Iſta fuit ſuſpicio violenta, ideſt qua principes excuſati fuiſſent, ſi Ioſaphat occidiſſent.

3. Reg. 22. e

Articulus quartus.

Actus bonitatis denotatur, cum ſuperadditur: *Quia iudicia tua iucunda.* Plane, ſicut prædictum eſt, bonitatis actus eſt bonum reputare. De his enim, quæ bona reputamus, iucunde iudicamus. Nota, quòd bonitatis iudicia ſunt iucunda triplici de cauſa: quia iudicant cum æquitate, cum veritate, cum charitate. De primo pſalmiſta loquens de Domino, qui eſt bonitas ſumma, ſic ait: Cognoui Domine, quoniam æquitas iudicia tua. Ecce iudicium cum æquitate. De ſecundo Apoſtolus: Scimus, quoniam iudicium Dei eſt ſecundum veritatem. Ecce iudicium cum veritate. De tertio: Væ vobis phariſæis, qui decimatis mentam, & rutam, & omne olus: & præteritis iudicium, & charitatem Dei. Ecce iudicium cum charitate.

Pſ. 118. k — Rom. 2. a — Luc. 11. f

Epilogus.

Et hoc eſt, quod ait Propheta in perſonæ formidoloſæ figura: *Amputa*, quantum ad actum veritatis, cuius eſt falſum amputare. *Opprobrium*, quantum ad actum malitiæ, cuius eſt malum putare. *Quod ſuſpicatus ſum*, quantum ad actum falſitatis, cuius eſt falſum imputare: *Quia iudicia tua iucunda*, quantum ad actum bonitatis, cuius eſt bonum reputare: ac ſi diceretur *aperte:* Amputa falſum, quod imputaueram: vt bonum reputem, quem malum putaueram.

VERSICVLVS OCTAVVS.

E*Cce concupiui*, & cetera.] Sicut homines animales verentur obſeruationes legales, ne reddantur minus honorabiles, affabiles, amabiles: vt patuit per tres verſiculos præcedentes:

præcedentes: sic & ne sint minus fauorabiles in proprijs necessitatibus: prout insinuat iste quartus, in quo describitur pœnitens laudabiliter intelligens, diligens, eligens, sed corporaliter indigens, & ideo necessitatem exigens, Et secundum hoc quadripartitus est versus præsens. Dico autem intelligentem, quantum ad veritatis aspectum: diligentem, quantum ad bonitatis affectum: eligentem, quantum ad æquitatis effectum: indigentem, quantum ad necessitatis defectum.

Articulus primus.

Primum notatur, cum dicitur: *Ecce*, in quo veritatis speculatio demonstratur, per quam bonitatis æmulatio ministratur. Dicit ergo: *Ecce*, quasi dicat, non ignoro quod imploro: immo præcognosco quod concupisco. Intellectus per sapientiā apprehendit, ad quod affectus per concupiscentiam se extendit. Dicturus itaque: *Concupiui*, prædixit: *Ecce*, ne nesciretur apprehensio appetitum præcedere. Et nota quòd hoc aduerbium, ecce, est multiplex: scilicet, sapientiæ demonstratiuum, intellectus illuminatiuum, affectus inflammatiuum. Demostrat enim interdum sapientiæ principium: interdum sapientiæ modum: interdum sapientiæ fructum. Quorum primum spectat ad causam materialem. Secundum ad formalem. Tertium ad finalem. De primo legitur: Ecce timor Dei ipse est sapientia: hoc est principium sapientiæ: sicut materia dicitur substantia, quia principium substantiæ. Secundum hunc modum loquendi, timor est sapientia veteris testamenti, quemadmodum amor noui. De secundo scribitur: Ecce descripsi eam tripliciter, vbi notatur forma sapientiæ diuisiua. De tertio traditur: Ecce factus est mihi trames abundans, & fluuius meus propinquauit ad mare: quoniam doctrinam, tanquam antelucanum illumino omnibus. Vbi notatur finalis consummatio: quæ est doctrinæ sacræ dilatatio, & dilatatæ dilucidatio.

Ecce aduerbium. *Iob. 28. d* *Prou. 22. c* *Eccli. 24. d*

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum dicitur: *Concupiui*: scilicet concupiscentia virtuali, vel affectu laudabili: quia bonitas potest bene, & male appeti. Vnde notandum est quòd bonitatem concupiscunt quidam disidiose, quidam dolose, quidam virtuose. Primi sunt ociosi. Secundi superstitiosi. Tertij religiosi. Ad primos respicit quod Salomon ait: Desideria

Prou. 21. d Desideria occidunt pigrum. Noluerunt enim quidquam manus eius operari, tota die concupiscit, & desiderat. Tales sunt, qui concupiscunt virtutis habitum sine actu, & felicitatis brauium sine cursu. Ad secundos attinet quod
1.Pet.2.a Petrus admonet: Sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo, lac concupiscite: vt in eo crescatis in salutem: quia superstitiosi concupiscunt non rationabiliter, sed dolose dulcedinem bonitatis, non propter incrementum salutis: sed alicuius commodi temporalis. Ad alios spectat,
Sap. 6. b quod Sapiens dogmatizat: Concupiscite sermones meos, & diligite illos, & habebitis disciplinam: ac si aperte dicat: Sermones meos concupiscite propter sapientiam: et diligite illos propter eloquentiam, & habebitis interioris, & exterioris disciplinæ elegantiam.

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: *Mandata tua.* Nam mandatum dicit æquitatis effectum, quod per æquitatem iniungitur, & per æquitatem eligitur. Vnde notandum quòd mandato debetur dilectio, directio, electio. Quorum primum pertinet ad voluntatis desiderium. Secundum ad rationis consilium. Tertium ad libertatis arbitrium. De
Ps.118. x primo psallit propheta: Expectabam salutare tuum Domine, & mandata tua dilexi. Ecce mandati dilectio. De se-
Ibidem. q. cundo quoque dicit Psalmus: Ad omnia mandata tua dirigebar. Ecce mandati directio. De tertio in eadem legitur
Ibidem. y. psalmodia: Fiat manus tua, vt saluet me: quia mandata tua elegi. Ecce mandati electio.

Articulus quartus.

Quartum connotatur, cum connectitur: *In æquitate tua viuifica me.* Hæc enim viuificatio est vitæ sustentatio, quam a Domino flagitat: cui intelligendo, diligendo, & eligendo militat. Æquitatem autem allegat: quoniam æquitas dictat quòd fauorem inueniat apud Dominum: propter quem paruipendit fauorem hominum. Et nota quòd Dominus legitur viuificare vita naturæ tres specialiter hominum species: videlicet innocentes, pœnitentes, &
Gen.21.b Exo.16.a Dan.14. e persecutionem pro iustitia patientes: sicut patet in Ismaele, in Israele, in Daniele. De primo: Psalmographus: Non discedimus a te: viuificabis nos. In quo notatur inno-
Psal.79.d centium viuificatio. De secundo quoque legimus: Deus tu
Psal.84.a conuersus viuificabis nos, In quo patet pœnitentium viuificatio.

ficatio. De tertio etiam psallimus: Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me. In quo persecutionem patientium viuificatio claret. *Ps. 137. b*

Epilogus.

Liquet ergo, quòd pœnitens de fauore humano dubitans, de diuino non hæsitans, tanquam toto corde Domino militans, fiducialiter ait: *Ecce*, in quantum veritatem intelligens. *Concupiui*, in quantum bonitatem dirigens. *Mandata tua:* in quantum æquitatem eligens. *In æquitate tua viuifica me*, in quantum necessitatem exigens.

VERSICVLVS NONVS.

ET *veniat super me*, & cetera.] Quòd lex ista potenter imperet, indicat octonarius antecedens. Sed quòd lex ipsa clementer liberet, indicat iste sequens. Quæris, quo modo? Timorem remouendo, quod ostendit quaternarius primus. Et amorem promouendo, quod ostendit secundus. Si quæris de remotione timoris, remouetur timor honorabilitatis, affabilitatis, amabilitatis, & fauorabilitatis minoris, vt bis binis dilucidatur versiculis. In primo versiculo dilucide remouetur timor honorabilitatis minoris per amorem humilitatis maioris, sicut probat ipsius sectio quadrimenbris. In ipso namq; notatur subiectio, erectio, abiectio, & directio mentis. Subiectionem dico, quantum ad veritatis radium: abiectionem, quantum ad vanitatis vitium: erectionem, quantum ad salutis desiderium: directionem, quantum ad virtutis eloquium.

Articulus primus.

Primum patet, cum dicitur: *Et veniat super me*. Est enim vox animæ iudicio veritatis subiectæ, quæ per radium veritatis supernæ videt vitium vanitatis internæ, & propter huiusce modi vitij inuentionem per radij præuentionem, petit remedij superuentionem. Legitur autem in scriptura superuentio tripartita. Quædam misericordiæ datiua: quædam misericordiæ accusatiua: quædam misericordiæ ablatiua. Prima iustorum. Secunda iniustorum. Tertia reproborum. De prima: Benedictio perituri super me veniebat. Et plane benedictio perituri super illum venit: qui in benedictione seminans, in benedictione metit, qui gratiam pro gratia recipit. Pro exteriori interiorem: pro inferiori superiorem: *Superuentio tripartita.* *Iob. 29. e*

ſuperiorem: pro tenui pinguiorem. Ecce ſuperuentio datiua miſericordiæ maximæ pro minima felici fenore redditiua. De ſecunda dicit Pſalmiſta: Timor & tremor venerunt ſuper me. Sane timor & tremor venient ſuper te: qui contemptor es miſericordiæ: quia pertimeſces propter conſcientiam interius accuſantem: & contremiſces propter iuſtitiam ſuperius immiſericorditer iudicantem. Ecce ſuperuentio accuſatiua miſericordiæ, non exhibitæ, ſed contemptæ. De tertia: Non ne diſſimulaui, non ne ſilui, non ne quieui? & venit ſuper me indignatio. Optime loquitur in perſona auari diuinitus reprobati, quæ, miſero mendicante, diſſimulauit, quaſi non videret. Siluit, quaſi non audiret. Quieuit, quaſi eleemoſynam non haberet, & ideo venit ſuper eum indignatio, quia regnum miſericordiæ ſibi obſeratum eſt, vt indigno, & regnum miſeriæ eidem reſeratum eſt, tamquam digno. Ecce ſuperuentio miſericordiæ ablatiua.

Pſal. 54. a *Iob. 3. d*

Articulus ſecundus.

Secundum claret, cum ſubditur: *Miſericordia tua Domine.* Eſt enim vox eiuſdem animæ vitio vanitatis abiectæ: quæ dum miſericordiam depoſcit, miſeriam recognoſcit. Hæc fuit miſeria, qua ſuperius vanitati annuebat, veritatem renuebat, dum minus honorabilis effici metuebat, ſed poſt recognitam miſeriam requirit miſericordiam. Et nota, quòd eſt triplex miſericordia contra triplicem miſeriam neceſſaria: ſcilicet miſericordia præueniens, proſequens, & ſubſequens. Prima eſt neceſſaria contra miſeriam deſiderandi. Secunda contra miſeriam operandi. Tertia contra miſeriam perſeuerandi. De prima dicit Pſalmographus: Miſericordia eius præueniet me. Illum miſericordia Dei præuenit, cuius affectum ad bonum effectum incitat, & incendit. De ſecunda dicitur a Domino: Miſericordia mea non recedet a te. Ab illo diuina miſericordia non recedit, cum quo cooperando procedit. De tertia pſallit propheta: Miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ. Illum miſericordia ſubſequitur, cui finalis perſeuerantiæ gratia impartitur.

Miſericordia triplex. *Pſ. 38. b* *Iſa. 54. d* *Pſ. 22. b*

Articulus tertius.

Tertium liquet, cum ſcribitur: *Salutare tuum.* Eſt enim vox ipſius animæ per deſiderium ſalutis erectæ, quæ per ſubiectionem videns abiectionem, mouetur ad erectionem:

nem: quia per veritatem intuens vanitatem, erigitur ad salutem. Ad hoc salutare debemus nos erigere triplici ratione: Quia spectabile, expectabile, delectabile. Quaeris, quibus? Spectabile credentibus: expectabile sperantibus: delectabile diligentibus. De primo: Videbunt omnes fines terrae salutare Dei nostri. Ecce salutare credentibus spectabile. De secundo: Salutare tuum expectabo Domine. Ecce salutare sperantibus expectabile. De tertio dicitur: Delectabitur super salutari suo. Ecce salutare diligentibus delectabile.

Isa. 52. c *Gen. 49. c* *Psal. 34. b*

Articulus quartus.

Quartum sublucet, cum subscribitur: *Secundum eloquium tuum:* Vox enim est animae saepe dictae, eloquio, seu consilio virtutis directae. Frustra namque se reputat erigi ad salutem, qui se recusat dirigi per virtutem. Et nota, quòd eloquium diuinum, tanquam virtutis magisterium, est per virtuale triuium directiuum: scilicet per viā satisfactoriam, meritoriam, & praelibatoriam. Quarum prima est iustitiae initiatiua. Secunda profectiua. Tertia perfectiua. De primo dicitur per Psalmistam: Miserere mei secundum eloquium tuum: quod pertinet ad viam satisfactoriam iustitiae initiatiuam. Est enim vox animae poenitentis, iustitiam aggredientis. De secundo psallitur per prophetam: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: quod attinet ad viam meritoriam iustitiae profectiuam. Est enim vox animae proficientis, in via iustitiae progredientis. De tertio in ipsa legitur psalmodia: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: quod spectat ad viam praelibatoriam iustitiae perfectiuam. Est enim vox animae perfectae, mercedem iustitiae in verbis caelestibus praegustantis.

Ps. 118. b *Ps 118. r* *Ps. 118. n*

Epilogus.

Patet ergo per praeposita, quid sentiat in hac parte Psalmista, siue fidelis anima, loquens voce prophetica: *Et veniat super me:* quia scilicet veritatis radio sum subiecta. *Misericordia tua:* quia scilicet vanitatis vitio sum abiecta. *Salutare tuum*: quia scilicet salutis desiderio sum erecta. *Secundum eloquium tuum:* quia scilicet virtutis eloquio sum directa.

VERSICVLVS DECIMVS.

ET *respondebo*, & cetera.] Post remotionem primi timoris, scilicet honorabilitatis minoris in tenore versiculi præcedentis, sequitur remotio secundi timoris, videlicet affabilitatis minoris in tenore præsentis. Remotio huius timoris est conceptio confidentiæ plenioris. Cōfidit enim anima fidelis super discretione locutionis, quæ consistit in tardiloquio, in dulciloquio, in breuiloquio, in rectiloquio: quæ notantur seriatim in præsenti versiculo. Quorum primum est contra impetuosos: Secundum contra contentiosos: Tertium contra verbosos: Quartum contra ociosos, aut infructuosos.

Articulus primus.

Ad primum respicit, quod psalmista prædicit: *Et respondebo:* quasi dicat rogatus eloquium exhibebo, non rogatus spiritum cohibebo, & sic seruabo tardiloquium secundum ritum respondentium. Et nota, quòd cum grauitate, & tarditate conuenit respondere triplici ratione, pro vitanda vituperatione, exasperatione, & scandali generatione: prima ratio respicit respondentem, secunda interrogantē, tertia assistentem. De prima: Qui prius respondet, quàm audiat, stultum se demonstrat esse, & confusione dignum: ecce vituperatio respondentis. De secunda: Stude sapientiæ, fili mi, & lætifica cor tuum, vt possis exprobranti respondere sermonem, quasi dicat: Stude sapientiæ, quantum ad cordis considerationem: & lætifica cor tuū, quantum ad oris reserationem, vt possis exprobranti respondere sermonē, præter eius exasperationē: ecce exasperatio interrogantis. De tertia: Qui interrogationem manifestat, parabit verbum: & sic deprecatus exaudietur, & conseruabit disciplinā, & tunc respōdebit: ac si aperte dicat: qui interrogationē manifestat, quantum ad respondentis intentionem, parabit verbum, quantum ad intentionis executionē, & sic deprecatus exaudietur, quantum ad interrogantis satisfactionem, & conseruabit disciplinam, quantum ad satisfactionis dilatationem: & tunc respondebit præter scandali generationem: ecce deuitatio scandali assistentis.

Prou. 18. e — *Prou. 27. b* — *Eccl. 33. a*

Articulus secundus.

Ad secundum aspicit, quod adijcit: *Exprobrantibus.*

Ad

Ad quorum refrigerium requiritur dulciloquium, quia dulciloquium refrigerat furorem, ficuti ros ardorem. Et nota, quòd exprobrantium huiuſcemodi, quidam ſunt malefici, quidam maledici, quidam blaſphemi: primi ſiquidem irruunt in hominem: ſecundi in hominis opinionem: tertij autem in hominis conditorem. De primis legimus: Exprobrantes percuſſerunt maxillam meam, ſaturati ſunt pœnis meis: ecce exprobrantes malefici. De alijs ait pſalmographus: Confuſio faciei meæ cooperuit me, a voce exprobrantis, & obloquentis: ecce exprobrantes maledici. De reliquis ſimiliter pſallimus: Opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt ſuper me: ecce exprobrantes blaſphemi. *Iob 16.b* *Pſal. 43.c* *Pſal. 68.b*

Articulus tertius.

Ad tertium ſpectat quod reſtat: ***Verbum.*** Non enim ait verba, ſed verbum, vt annotaret breuiloquium. Et notandum, quòd breuiloquium tribus de cauſis eſt multiloquio præferendum: videlicet ad vitandam ſtultitiæ ſuſpicionem, animæ læſionem, & ipſius perditionem; quorum primum pertinet ad infamiam: ſecũdum ad culpam: tertium ad pœnam. De primo: Stultus verba multiplicat: vnde verborum multiplicatio videtur ſtultitiæ ſuſpicatio. De ſecundo: Qui multis vtitur verbis, lædit animam ſuã: vnde verborum multiplicatio videtur animæ læſio. De tertio: Verbum cuſtodiens filius, extra perditionem erit. Verba congregantis filij vomentis. Quis eſt verbum cuſtudiens, niſi breuiloquus? Quis verba congregans, & vomens, niſi multiloquus? Quid ergo datur in his verbis intelligi, niſi quia breuiloquus erit extra perditionem multiloqui? Breuiloquium. *Eccls. 10. c* *Eccli 20. a* *Prou. 29. d. & 30. a*

Articulus quartus.

Ad quartum refertur quod poſtmodũ ſubinfertur: ***Quia ſperaui in ſermonibus tuis:*** tamquam directionibus meis, in exhortationibus, in ſupportationibus, & in confortationibus meis. Vnde notandum, quòd ſermones diuini dicuntur conditi, molliti, & igniti: conditi profectò, iuſtitiam exhortando: molliti, iniuriam ſupportando: igniti, iniuriæ tolerantiam confortando. De primo: Sermo veſter ſemper in gratia ſit ſale conditus: ac ſi breuiter diceretur: Sermo veſter ſemper deuotus ſit, & diſcretus: deuotus ſeminando mores: diſcretus declinando errores. De *Coloſſ 4.a*

Psal.54.d secundo canitur: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula: quasi dicat: Diuini sermones vngentes sunt, & pungentes: vngentes in præsenti sæculo, pungentes in futuro: vngentes mala moralia sufferendo, sed pungentes mala pœnalia inferendo. De tertio: Omnis sermo
Pro.30.a Dei ignitus clypeus est sperantibus in se: quasi dicat: Sermo diuinus illuminatiuus est, & protectiuus: illuminat enim, vt ignis: protegit, vt clypeus: illuminat interius, protegit exterius: illuminat ignorantes, protegit imbecilles: illuminat per sapientiam, protegit per patientiam.

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta, vel potius ore prophetico fidelis anima: *Et respondebo*, seruando tardiloquium contra impetuosos: *Exprobrantibus:* seruando dulciloquium contra contentiosos: *Verbum*, seruando breuiloquium contra verbosos: *Quia speraui*, & cetera: seruando rectiloquium contra ociosos, siue infructuosos.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

ET *ne auferas*, & cetera.] Remoto timore minoris honorabilitatis, & affabilitatis in duobus versibus praenotatis: hic remouetur timor minoris amabilitatis, cuiusmodi timor impedimentum esse dinoscitur veritatis. Amabilitas ista non amat veriloquium, ne veritas pariat odium: fit autem hæc remotio inuocato cælesti brachio. Inuocatur igitur per hunc versum, diuinum patrocinium, ad auferendum præfatum impedimentum, quod impedit veritatis instrumentum, veritatis prædicamentum, veritatis emolumētum. Quemadmodum plerumque prædicanti contingit, cum talis timor taliter cor impingit, quòd prædicans os constringit, verbum confringit, & speratum stipendium non attingit: impedimentum spectat ad culpam, instrumentum ad naturam, prædicamentum ad gratiam, emolumentum ad gloriam.

Articulus primus.

Veritatis impedimentum insinuatur, cum petitur: *Et ne auferas*, & cetera. Ac si aperte dicat: Ne auferas quod auferendum non est, auferendo quod auferendum est: Verbum veritatis auferendum non est, impedimentum veritatis auferendum est. Aufer ergo auferendum, ne auferas

feras non auferendum: Aufer timorem malum, ne auferas verbum bonum. Sed nota quòd contingit interdum auferre non auferendum, propter ventum, propter vinum, propter donum. In vento intellige vanitatem, in vino voluptatem, in dono cupiditatem. De primo: Iniquitates nostræ, quasi ventus, abstulerunt nos: iste profectò iniquitates sunt iniquæ vanitates, quæ auferunt, seu impediunt nos, ne corrigamus amicos, quærendo vanam dilectionem, plusquàm veram correctionem. De secundo: Fornicatio, vinum, & ebrietas aufert cor: voluptates quidem auferunt cor, dum impeditur corrector, ne impediatur dilector: vel aufertur correctio, ne auferatur dilectio, seu dilectorum condelectatio. De tertio: Qui dat munera, animam aufert accipientium. Plane per munus aufertur animus, ne arguatur proximus, sicut experimento didicimus.

Isa. 64. b *Osee 4. 0* *Pro. 22. b* Munus impedit correctionem.

Articulus secundus.

Veritatis instrumentum declaratur, cùm dicitur: *De ore meo*, & cetera, tamquam veritatis congruo instrumento. Et notandum, quòd os nostrum ad hoc quòd sit congruum veritatis instrumentum, debet esse non prauum, non lubricum, non peruersum: prauitas pertinet ad detractionem: lubricitas ad dissolutionem: peruersitas ad fidei peruersionem. De primo: Remoue a te os prauum, & detrahentia labia procul sint a te: ecce oris prauitas. De secundo: Os lubricum operatur ruinas, quia nimirum dissolutio dissolutionem generat in animo auditoris: ecce oris lubricitas. De tertio: Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso: homo siquidem apostata, vir inutilis dicitur, qui a fidei veritate auersus, ad perfidiæ falsitatem conuertitur: hic autem ore peruerso graditur, cum ad oris peruersa dogmata peruenitur: ecce oris peruersitas.

Os, vt instrumētum veritatis, quale esse debeat. *Prou. 4. d* *Pro. 26. d* *Prou. 6. b* Apostata, vir inutilis.

Articulus tertius.

Veritatis prædicamentum annotatur, cum additur: *Verbum veritatis vsquequaque*. Hæc veritas lubricatur, cum propter personarum acceptionem remissius prædicatur. Et notandum circa veritatis verbum, quòd ipsum est proponendum, exponendum, opponendum: proponendum plane, quantum ad historicam narrationem: exponendum sane, quantum ad mysticam interpretatio-

Verbū Dei quo modo prædicandum.

nem: opponendum etiam opportune contra sophisticam, vel hæreticam calumniationem. De primo dicit Paulus, Dominicæ apparitionis, & suæ conuersionis narrator: Veritatis, & sobrietatis verba eloquor. De secundo scribit Apostolus: Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium irreprehensibilem, recte tractantem verbum veritatis. Per rectam verbi tractationem insinuat mysticam interpretationem. De tertio: Non contradicas verbo veritatis vllo modo, & mendacio ineruditionis tuæ confundere: quasi dicat: Non contradicas verbo veritatis tibi opposito, sed erubesce de verbo falsitatis a te proposito.

Act.26.f
2.Tim.2.c
Eccli.4.d

Articulus quartus.

Veritatis emolumentum subnotatur, cum subditur: *Quia in iudiciјs tuis supersperaui*, Hæc sunt iudicia iustorum retributoria, in quibus iusti merito supersperant, quia meritum ipsorum superant: Sed nota, circa iudicia memorata, quod sunt defectuum purgatiua, aspectuum illuminatiua, affectuum inflammatiua. Propter primum, comparantur aquæ: propter secundum, luci: propter tertium igni. De primo: Reuelabitur quasi aqua iudicium: & iustitia, quasi torrens fortis: in quo potest intelligi purgatio cordis, & corporis. De secundo: Occidi eos in verbis oris mei, & iudicia mea, quasi lux, egredientur. Quid est occidi in verbis oris Dei, nisi intellectus frangi in obsequium fidei? Et quid est iudicia, quasi lucem egredi, nisi aspectus illuminari ad visionem Dominicæ speciei? De tertio: Ecce vocabit iudicium ad ignem Dominus Deus meus: vocari ad ignem est vocari ad igneam dilectionem per affectus inflammationem.

Amos 5.f
2.Cor.10.b
Amos 7.a

Epilogus.

Hoc est ergo, quod ait psalmista in personæ meticulosæ figura: *Et ne auferas*, scilicet auferendo non auferendum, sed auferendo auferendum, quantum ad veritatis impedimentum pertinens ad culpam. *De ore meo*, quantum ad veritatis instrumentum, pertinens ad naturam. *Verbum veritatis vsquequaque*, quantum ad veritatis prædicamentum pertinens ad gratiam. *Quia in iudiciјs tuis supersperaui*, quantum ad veritatis emolumentum pertinens ad gloriam.

VERSICVLVS XII.

ET *custodiam*, &c.] Timore tripartito in tribus versiculis præambulis expedito, sequitur expeditio quarti timoris, quo timetur minoratio fauoris in articulo necessitatis: hunc timorem audacius deponit, qui diuinæ obediẽtiæ viuacius se supponit. Est autem obedientia quadriformis, quam innuit huius versiculi continentia quadrimembris: puta corporalis, mentalis, temporalis, æternalis: quarum prima pertinet ad extrinsecam operationem: secunda ad intrinsecam considerationem: tertia ad præsentem perseuerationem: quarta ad futuram remunerationem. Obedientia quadriformis.

Articulus primus.

Quantum ad primam obedientiam, scribitur: *Et custodiam*, scilicet quoad exteriorem custodiam, seu corporalem obedientiam, quæ pertinet ad exterioris hominis disciplinam. Notandum itaque, qualiter se debeat custodire quicumque vult taliter obedire: debet proculdubio custodire se a triplici vitio: videlicet a vitio loquelæ, a vitio sequelæ, a vitio corruptelæ. Prima custodia respicit maturitatem: secunda securitatẽ: tertia puritatem. De prima: Qui custodit os suum, & linguã suã, custodit ab angustijs animam suam: quia re vera exterior custodia, quantũ ad gustum, & loquelam multum valet ad spiritualium offensionum cautelam. De secũda: Vnusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: hic prohibet Dominus per Prophetam hominum impiorum sequelam. De tertia: Teipsum castum custodi: hic præcipitur custodia, vel cautela a continentiæ corruptela. *Pro. 21. c* *Hier. 9. a* *1. Tim. 5. d*

Articulus secundus.

Quantum ad secundam obedientiam, conscribitur: *Legem tuam:* quasi lucem tuam intus lucentem, interiorem hominem conducentem: quia lex lux, sicut patet ex Salomonis testimonio. Notandum igitur de hac lege, quòd ei debemus intrinsecus tripliciter obedire: vtputa condelectando, consentiendo, & seruiendo: quorum primum spectat ad voluntatis desiderium: secundum ad rationis consilium: tertium ad libertatis arbitrium. De primo: Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: ecce legis condelectatio, quantum ad voluntatis desideriũ. *Prou. 6. c.* Legi tripliciter obediẽdum. *Rom. 7. d*

Ibid. c. De secundo: Si quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est: ecce legis consensum, quantum ad rationis consilium. De tertio: Ego ipse mente seruio legi Dei: *Ibid. d* ecce legis seruitium, quantum ad libertatis arbitrium.

Articulus tertius.

Quantum ad tertiam obedientiam, subscribitur: *In saeculum*, idest in praesentis temporis spatium. Hoc ergo saeculo, quod est temporalis duratio, significatur expressae temporalis perseueratio. Et notandum quòd praesens saeculum est specialiter deputatum ad tria, scilicet ad recolenda, postulanda, praestolanda diuina beneficia. Recolendum est autem potissimum beneficium effectiuum: postulandum beneficium refectiuum: praestolandum beneficium perfectiuum. De primo: Confitebor tibi in saeculũ, quia fecisti: ecce recordatio praesentis saeculi, respectu beneficij effectiui. De secundo idem psalmographus: Dominus retribuet pro me, Domine misericordia tua in saeculum, opera manuum tuarum ne despicias: ecce postulatio praesentis saeculi, respectu beneficij refectiui. De tertio quoque psallimus: Sit gloria Domini in saeculum, laetabitur Dominus in operibus suis: ecce praestolatio praesentis saeculi respectu beneficij perfectiui.

Vita praesẽs ad tria deputata.

Psal. 51. b *Ps. 137. b* *Ps. 103. d*

Articulus quartus.

Quantum ad quartam obedientiam, perscribitur: *Et in saeculum saeculi.* Quid est saeculum saeculi, nisi saeculum subsecutiuum saeculi? hoc autem est saeculum futurũ praesenti saeculo successurum. Illud saeculum pertinet ad morum remunerationem, sicut istud ad perseuerationem: illud ad obedientiam aeternalem, sicut istud ad obedientiam temporalem. O quàm beata illa obedientia, in qua nulla grauitas, sed plena suauitas, quam imperabit summa bonitas, cui obtemperabit perfecta charitas. Sed notandum, quòd illud saeculum, quod dicitur saeculum saeculi, est deputatum triplici actioni: vtpote diuinae nobilitatis laudationi, diuinae ciuilitatis cohabitationi, diuinae hostilitatis conturbationi. Nihil illa nobilitate venerabilius: nihil illa ciuilitate desiderabilius: nihil illa hostilitate vituperabilius. De primo dicitur: Laudatio eius manet in saeculum saeculi: ecce laudatio futuri saeculi, conueniens diuinae nobilitati. De secundo psallitur per Prophetam: Iusti hereditabunt terram, inhabitabunt in saeculum saeculi, super eam,

Saeculũ saeculi, quid.

Saeculũ futurũ triplici actioni deputatum.

Ps. 110. b *Psal. 36. e*

eam, ſcilicet terram viuentium, non terram morientium: ecce hereditatio, & habitatio futuri ſæculi, congruens diuinæ ciuilitati. De tertio apud eamdem legitur pſalmodiã: Erubeſcant, & conturbentur in ſæculum ſæculi, & confundantur, & pereant: ecce erubeſcentia, conturbatio, confuſio, & periclitatio futuri ſæculi, competens diuinæ hoſtilitati. Plane erubeſcentia ſibi competit propter iuſtitiam, quam omiſit: conturbatio propter iniuſtitiam, quam cõmiſit: confuſio propter gloriam, quam demeruit: periclitatio propter miſeriam, quam promeruit. Pſal. 82. d

Epilogus.

Ait ergo Propheta, ſeu potius voce prophetica Deo ſubiecta fidelis anima, quæ de illo ſemper ſperat, cui ſeruire ſemper deſiderat. *Et cuſtodiam:* exterius operando, quantum ad obedientiam corporalem. *Legem tuam:* interius conſiderando, quantum ad obedientiam mentalem. *In ſæculum:* finaliter perſeuerando, quantum ad obedientiam temporalem. *Et in ſæculum ſæculi:* interminabiliter te laudando, quantum ad obedientiam æternalem.

VERSICVLVS XIII.

ET *ambulabam,* & cetera.] De lege libertatis perfectæ, qualiter timorem remouet, ex quaternario primo liquet. Qualiter autem amorẽ promouet, ex præſenti ſublucet. Hæc amoris promotio quadruplici ſolet cauſari beneficio: vtpote exhibitiones manualis efficaciæ, mentalis perſpicaciæ, verbalis elegantiæ, perſonalis reuerentiæ, quæ ſubnotantur in iſto quaternario, ſed ordine retrogrado. Verſus primus reſpondens reuerentiæ perſonali, declarat reuerentiam præſtitam viatori, propter obedientiam exhibitam Creatori Reuerẽtia quidem illum dilatauit exterius per concomitantiam popularem: quoniam ipſum obediẽtia ſubleuauit ſuperius per mandatorum obſeruantiam ſalutarem. Secundum hoc, verſus iſte circa meritum reuerentiæ videtur quattuor continere: videlicet quis meretur, quid meretur, a quo meretur, qua ratione meretur. Viator quippe meretur: reuerentiam meretur: a Creatore meretur: obedientiæ ratione meretur.

Articulus primus.

Et ambulabam. Hoc dicitur de viatore, cuius actus eſt ambu-

ambulare. Vis ſcire qualiter? plane tripliciter, digne, caute, honeſte. Digne ſiquidem per deuotionem. Caute per diſcretionem. Honeſte per circumſpectionem. De primo:
1.Theſ.2. e Deprecantes vos, & conſolantes teſtificati ſumus, vt ambuletis digne Deo, quia vocauit vos in ſuũ regnum, & gloriam. Ecce dignitas pertinens ad deuotionem. De ſecũdo:
Ephe.5.d Videte fratres, quo modo caute ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed quaſi ſapientes. Ecce cautela ſpectãs ad diſcre-
1.Theſſ. 4. c tionem. De tertio: Præcepimus vobis, vt & honeſte ambuletis ad eos, qui foris ſunt, & nullius aliquid deſideretis. Ecce honeſtas reſpiciens ad circumſpectionem.

Articulus ſecundus.

In latitudine. Hoc ſcribitur de reuerentia dilatante. Reuerenda nempe perſona in latitudine ambulat, quam pro
Latitudo ſpiritualis triformis. ſui reuerentia ſocialis amplitudo dilatat. Hæc eſt latitudo litteralis: ſed eſt triformis latitudo ſpiritualis, non minus perſonis competens reuerendis. Quarũ prima eſt ſapientiæ initiatiua: ſecunda prouectiua: tertia conſummatiua. Prima ſane pertinet ad conſilia, ſecunda ad eloquia, tertia ad
3. Reg.4. d ſtipendia. De prima: Dedit Deus ſapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quaſi arenam, quæ eſt in littore maris: ac ſi apertius diceretur: Dedit ſapientiam ad iudicandum, prudentiam ad demonſtrandum, latitudinem cordis ad deliberandum. Iudicare pertinet ad æquitatem, demonſtrare ad honeſtatem, deli-
Rhet.ad Heren.lib.1. berare ad vtilitatem. Hæc enim ſunt tria cauſarum genera, quæ diſtinguit Tullius: ſcilicet demonſtratiuum, iudi-
Oſeæ 4. d ciale, deliberatiuum. De ſecunda: Nunc paſcet eos Dominus, quaſi agnum in latitudine. Paſtus quippe agnorũ rationalium eſt in latitudine eloquiorum ſapientialiũ. De
Pſal.17.b tertia vero canitur: Præuenerunt me in die afflictionis, & factus eſt Dominus protector meus, & eduxit me in latitunem: ſaluum me fecit, quoniam voluit me. In latitudinem talem educitur, qui præuentus ab inimicis in die afflictionis ad ſalutem adducitur adiutorio Saluatoris.

Articulus tertius.

Quia mandata tua. Per hæc mandata deſignatur mandator ille ſublimis, qui mandauit mandata ſua cuſtodi-
Pſ.118.a ri nimis. Quo circa eius mandata ſunt concupiſcenda; diſcenda, non obliuiſcenda. Concupiſcenda, inquam, quantũ ad potentiam affectiuam; Diſcenda, quantum ad intelle-

intellectiuam: Non obliuiscenda, quantum ad effectiuam: De mandatis concupiscendis dicit psalmista: Ecce concupiui mandata tua. De mandatis discendis psallit propheta: Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. De mandatis non obliuiscendis ait ipse psalmographus: Quære seruum tuum: quia mandata tua non sum oblitus. *Ps. 118. e* *Ibid. k* *Ibid. y*

Articulus quartus.

Exquisiui. In quo notatur obedientia exquisita, non solum exterius in actione, sed & interius in intentione exhibita. Non enim solum mandata custodiuit, sed & mandatorum obedientiam exquisiuit, exterius obediuit, sed & interius exquisiuit. Actio obediuit, intentio exquisiuit. Quæris, quo modo? Tripliciter proculdubio, vigilanter, instanter, perseueranter. Contra rationis stuporem, affectionis teporem, operationis torporem. De primo propheta: Exquisiuit te facies mea. In quo vigilantia sine stupore. De secundo: In toto corde meo exquisiui te. In quo instantia sine tepore. De tertio, eadem psalmodia: Legem pone mihi Domine, & exquiram eam semper. In quo perseuerantia sine torpore. *Psal. 26. e* *Ps. 118. b* *Ibidem. e*

Epilogus.

Patet itaque intellectus prophetæ, typum gerentis reuerendæ personæ, non timore contractæ, sed amore attractæ, ratione præfatæ gratiæ diuinitus sibi factæ: *Et ambulabam.* Ecce viator, qui promeruit: *In latitudine.* Ecce reuerentia, quam promeruit: *Quia mandata túa.* Ecce creator obedientiæ imperator, & remunerator, a quo promeruit: *Exquisiui.* Ecce obedientia exquisita, cuius ratione promeruit.

VERSICVLVS XIIII.

ET *loquebar*, & cetera.] Personalem reuerentiam insinuauit versus præcedens: verbalem elegantiam insinuat iste præsens. Est autem quadripartita locutionis elegantia secundum quadrifariam ipsius proprietatem, scilicet puritatem, claritatem, maturitatem, securitatem. Puritas respicit causam materialem: claritas formalem: maturitas finalem: securitas efficientem. Quæ notantur per huius versus continentiam quadrimembrem.

Articulus primus.

Puritatem locutionis propheta præposuit, cum dixit: *Loquebar de testimonijs tuis,* [*vel in testimonijs tuis.* Ecce

pura locutionis materia. Quid enim illis testimonijs purius est, quibus falsitas subesse non potest? Talia proculdubio sunt testimonia Dominicæ missionis, redemptionis, resurrectionis. Quorum primum pertinet ad Saluatoris ingressum. Secundum ad egressum. Tertium ad regressum.

Ioan. 5. f. a De primo: Opera ipsa, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia pater misit me. Ecce testimonium Dominicæ missionis, vel incarnationis. *1. Tim. 2. b* De secundo: Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est. Ecce testimonium dominicæ redemptionis. *Act. 4. g* De tertio: Virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Domini nostri Iesu Christi: Ecce testimonium dominicæ resurrectionis.

Articulus secundus.

Claritatem locutionis proposuit, cum adiunxit: *In conspectu.* Nihil enim in conspectu, nisi conspicuum: nihil conspicuum, nisi clarum. Et nota quòd conspicuitas talis requirit apparentiam, non solam existentiam. *Apparentia triplex.* Est autem apparentia tripartita, videlicet apparentia dialectica, apparentia rhetorica, apparentia sophistica. Prima est apparentia veritatis: secunda est apparentia æquitatis: tertia est apparentia vanitatis. *Eccli. 39. a* De prima, scriptura dicit: Sapiens in conspectu præsidis apparebit. Quippe sapiens in conspectu illius apparet, si conspicuè rei veritatem declaret. Ecce conspicua veritatis apparentia. *Psal. 16. d* De secunda scribitur: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo. Quod eleganter conuenit oratori, tam rhetorico, quàm theologico: quoniam inter orationem rhetoricam, & theologicam, conformitatem constat esse non modicam. In iustitia siquidem apparet conspectui iudicis sui quiuis orator, si fuerit iusti negocij conspicuus declarator. Ecce conspicua æquitatis apparentia. *Exo. 23. c* De tertia legitur in figura: Septem diebus comedes azyma, sicut præcepi tibi tempore messis nouorum, quando egressus es de terra Ægypti. Non apparebis in conspectu meo vacuus: ac si diceretur apertius: Omnibus diebus comedes azyma sinceritatis, sicut præcepi tibi tempore nouitatis, in exitu vetustatis. Non apparebis in conspectu meo vacuus gratiæ & veritatis. Ecce hic prohibetur apparentia vanitatis. Nam septenarius significat vniuersitatem, tempus nouorum, vitæ nouitatem. Ægyptus vetustatem: vacuitas vanitatem.

Articu-

Articulus tertius.

Maturitatem locutionis appoſuit, cum adiecit: *Regum*, ideſt recte regentium, rectitudinem diligentium, maturos fructus in maturis præeligentium. Et notandum, quòd reges huiuſcemodi diligunt veritatem, æquitatem, non vanitatem. Hæc autem tria reſpiciunt triplicem apparentiam præſentem. Quòd reges diligant veritatem, patet per ſapientem dicentem: Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum ſuorum, habebit amicum regem, quaſi dicat: Qui diligit munditiam veritatis, tam in corde, quàm in labijs erit amicus regis, verbum interius, & exterius audientis. Quòd reges diligant æquitatem, oſtendit pſalmiſta, cum ait: Honor regis iudicium diligit. Quòd autem reges eiuſmodi non diligant vanitatem, ſatis aperit ſapiens, ſic dicens: Ne glorioſus appareas coram rege. Hic prohibetur a rege vanæ gloriæ apparentia coram rege. Vnde liquet, quòd vanitatis non diligatur a rege.

Prou. 22. b — *Pſal. 98. a* — *Prou. 25. a*

Articulus quartus.

Securitatem loquentis ſuppoſuit, cum ſubſcripſit: *Et non confundebar*. Ac ſi diceret: In conſpectu regum, veritatem, æquitatem, non vanitatem diligentium: loquebar, & non confundebar: quia nec falſitatem, nec iniquitatem, nec vanitatem ſequebar. Notandum igitur, quòd illi per loquelam confundi merentur, qui loquelam confundere non verentur. Ideo quòd confunduntur, plerique a falſitate, ab iniquitate, a vanitate. Quia falſitas confundit cauſam loquelæ formalem. Iniquitas autem materialem. Vanitas vero finalem. De primo: De mendacio ineruditionis tuæ confundere. De ſecundo, vbi ſcribitur de Iſraelitis: Confundentur ab iniquitatibus ſuis. De tertio: Confundentur ab idolis, quibus ſacrificauerunt. Quid eſt idolum, niſi vanum & friuolum? Idolis ergo ſacrificant qui vitulos labiorum friuolis dedicant.

Eccli. 4. d — *Eze. 14. c* — *Iſa. 1. g*

Epilogus.

Ait ergo pſalmiſta, tanquam perſona ad amorem accenſa pro tali gratia eidem impenſa: *Et loquebar de teſtimonijs tuis:* quantum ad locutionis puritatem, quæ tangit cauſam materialem. *In conſpectu:* quantum ad claritatem, quæ conſpicit cauſam formalem. *Regum:* quantum ad maturitatem, quæ ſapit cauſam finalem. *Et non confundebar:* quantum ad ſecuritatem, quæ redolet cauſam efficientem.

VERSI-

VERSICVLVS XV.

E*T meditabar*, & cetera.] Propalata sunt duo beneficia ad amorem diuinum promouentia, personalis scilicet reuerentia, atque verbalis elegantia. Sequitur tertium, quod est mentalis perspicacia non indita menti, sed superaddita, non acquisita, non insita, sed infusa: sicut illa, qua perspicitur in mandatis consilium mandatoris. Huius perspicaciæ beneficium insinuat iste versus, innuendo quattuor mentis actus: qui sunt appetitus, introitus, intuitus, obtentus. Disponitur namque mens, tanquam inuenire cupiens, imperium ingrediens, imperatorem inueniens, donum optimum obtinens. Quid enim est meditari, nisi appetitus inueniendi? Quid mandatum, nisi imperium? Quid mandator, nisi imperator? Quid diligere, nisi donum optimum obtinere?

Articulus primus.

Appetitus igitur prænotatur, cum psallitur: *Et meditabar*, quod proprium est mentis inuenire cupientis. Illud namque proprie meditamur, quod inuenire conamur. Vnde notandum, quòd recte mens meditatur, tria specialiter inuenire cupiens: vtputa sapientiam, iustitiam, doctrinam. Primum quidem propter Dei speculationem. Secundum autem propter sui regulationem. Tertium vero propter fraternæ salutis æmulationem. De primo: Mens iusti meditabitur sapientiam. De secundo: Beatus vir qui in sapientia morabitur, & qui in iustitia meditabitur, quasi dicat: Beatus vir in sapientia perseuerans, iustitiam inuenire desiderans, istam non deserens, illam quærens. De tertio psallit propheta: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Oportet enim orationis instantiam præuenire, si volumus prædicationis gratiam inuenire.

Prou. 15. d — *Eccli. 14. d* — *Ps. 118. t*

Articulus secundus.

Introitus adnotatur, cum additur? *In mandatis*. Mandata secundum Gregorium multa sunt, & vnum. Multa scilicet per diuersitatem operis. Vnum in radice dilectionis. Vnde siue dicamus mandata, siue mandatum, virtuale designatur imperium, in quo imperat rex virtutum. Hoc imperium videtur mens intrare, cum ad diuinæ dispositionis arcanum nititur penetrare. Et nota, quòd diuinum imperium,

Gregorius Homil. 27. in Euang.

rium, vel mandatum est alijs pacificum, alijs mortificum, alijs viuificum. Pacificum plane progredientibus. Mortificum transgredientibus. Viuificum regredientibus: De primo: Vtinam attendisses mandata mea: facta fuisset, sicut flumen, pax tua, quasi dicat: Vtinam attendisses mandata mea, procedendo sine querela, facta fuisset, sicut flumen, pax tua, decedendo sine vitij, & supplicij corruptela. De secundo: Peccator transgrediens mandata Domini, incidet in promissionem nequam. Ista nequam promissio ipsa est tam interioris, quàm exterioris hominis mortificatio. De tertio scribitur: Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, in misericordia tua viuifica me. Quorum primum pertinet ad regressionem. Secundum ad regredientis viuificationem, seu iustificationem. *Isa. 48. d* *Eccli. 29. c* *Ps. 118. a*

Articulus tertius.

Intuitus denotatur, cum dicitur: *Tuis*. Est enim pronomen possessiuum, & possessoris demonstratiuum. Possessor autem imperij virtualis est imperator, operator, ac remunerator vitæ spiritualis. Ad ipsius imperatoris intuitum videtur mens humana penetrare, cum meretur ab ipso reuelationis gratiam impetrare. Circa dictum imperatorem tria notare possumus, quæ decent imperatoriam maiestatem: vt pote potentiam, sapientiam, bonitatem. Quæ notauit psalmista, cum ait: *Tuis*, quasi dicat: Tuæ potentiæ, tuæ sapientiæ, tuæ bonitatis. Quarum prima, scilicet potentia est venerabiliter eloquenda. Secunda, scilicet sapientia venerabiliter audienda. Tertia, scilicet bonitas venerabiliter amplectenda. De prima dicitur: Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Ecce potentia venerabiliter eloquenda. De secunda: Beati serui tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Ecce sapientia venerabiliter audienda. De tertia: Tu Domine secundum bonitatem tuam promisisti pœnitentiam remissionis peccatorum. Ecce bonitas venerabiliter amplectenda. *Ps. 144. b* *3. Reg. 10. b* *2. Paral. 36. g*

Articulus quartus.

Obtentus subnotatur, cum subditur: *Quæ dilexi*. Sane mandata dilexit, quia mandantem prospexit: mandantis bonitatem percepit, & ideo charitatem concepit. Et nota, quòd diuina mandata debemus diligere tribus de causis potissime, videlicet quia dilectio est mandati causa materialis, efficiens, finalis. Plane materialis, quia dilectio est, quæ

quæ mandatur: efficiens, quia per dilectionem mandatur: finalis, quia propter dilectionem mandatur. De primo:
Ioan. 13. d Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem: ecce dilectio, quæ mandatur. De secundo: Si diligitis me, man-
Ioan. 14. b data mea seruate: ecce dilectio, per quam mandatur. De
Ibid. e tertio: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo illi meipsum: ecce dilectio, propter quam mandatur.

Epilogus.

Patet itaque mens prophetæ. Quod enim ait: *Et meditabar:* vox est mentis inuenire cupientis, pertinens ad primum actum, scilicet appetitum. Quod addit: *In mandatis*, est vox ipsius mentis imperium ingredientis, pertinens ad secundum, scilicet introitum. Quod subdit: *Tuis*, vox est ipsius mentis imperatorem inuenientis, pertinens ad tertium, scilicet intuitum. Quod superaddit: *Quæ dilexi*, vox est ipsius mentis donum optimum obtinentis, pertinens ad quartum, scilicet ad obtentum.

VERSICVLVS XVI.

ET leuaui manus meas. & cetera.] Inter bis bina beneficia ad amorem diuinum promouentia, onere primum, sed honore nouissimum est manualis efficacia, quam
Operandi modus quadruplex. describit versus iste quadrupliciter, distinguendo modum operandi quadriformiter: puta patenter, obedienter, feruenter, atque frequenter. Quorum primus excludit timorem, secundus tumorem, tertius teporem, sed quartus torporem.

Articulus primus.

Primum operandi modum intelligimus, cum legimus:
Leuatio manuum. *Et leuaui manus meas.* Leuatio nempe manuum est motus exterior, per quem manifestatur motus interior. Sicut enim leuatur manus, sic leuatur animus. Et nota, quòd leuatio exterior manifestat interiorem, quantum ad timorem, dolorem, amorem. Primum patet pulsu tentationis: secundum in planctu contritionis: tertium in plausu deuo-
Exo. 17. c tionis. De primo: Cum leuaret Moyses manus, vincebat Israel: Si autem paululum remisisset, superabat Amalech. Hic Moyses exprimebat exterius, quantum timebat interius,

rius, leuando manus intentius vel remissius: sicut quiuis alius in periculo constitutus. Quòd manibus leuatis, non remissis Amalech vinceretur, significat, quòd cordis intentio, non remissio victoriam tentationis meretur. De secundo: Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælos. Nos inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus, ideo inexorabilis es. Hic patet leuatio tam intrinseca, quàm extrinseca ex doloris pœnitentialis vehementia. De tertio: Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas. Ista leuatio pertinet ad plausum exteriorem, manifestans motum amoris interiorem. *Thren. 3. e* *Psal. 62. c*

Articulus secundus.

Secundum operandi modum aspicimus, cum adijcimus: ***Ad mandata tua.*** Re vera mandatis diuinis debetur obedientia. Tunc igitur manus ad mandata leuamus, cum libenter & obedienter illa seruamus. Et nota, quòd mandatis diuinis conuenit obedire voluntarie, necessarie, atque plenarie. Quare voluntarie? propter benedictionis promissionem: quare necessarie? propter maledictionis comminationem: quare plenarie? propter solutionis confusionem. De primo: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias, atque custodias omnia mandata eius. Et infra: Venient super te vniuersæ benedictiones istæ, *& cetera:* ecce benedictio, quam meretur mandati conseruatio. De secundo subditur: Si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius. Et infra: Venient super te omnes maledictiones istæ: ecce maledictio, quam meretur mandati violatio. De tertio: Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: ecce confusio, quam meretur vnius mandati solutio.

Mandatis diuinis quo modo obedire oporteat. *Deut. 28. a* *Ibidem.* *Ibid. b* *Ibidem.* *Matt. 5. c*

Articulus tertius.

Tertium operandi modum audimus, cum addimus: ***Quæ dilexi.*** Quod enim dilectione facimus, feruenter agimus. Et nota, quòd mandata Dominica debemus diligere specialiter triplici ratione: vtputa propter mandantis honorem, propter mandati valorem, propter salarij salutaris amorem. Prima ratio respicit mandati originem, secunda

Mandata Dei diligenda propter tria.

ſecunda mandati ordinem, tertia mandati terminum, ſeu
Pſ. 118. u finem. De prima pſallit propheta: Vide, quoniam mandata tua dilexi, Domine: ecce mandantis honorem. De
Ibid. q ſecunda: Dilexi mandata tua ſuper aurum, & topatium:
Ibid. x ecce mandati valorem. De tertia: Expectabam ſalutare tuum Domine, & mandata tua dilexi: ecce ſalarij ſalutaris amorem.

Articulus quartus.

Quartum operandi modum annotamus, cum annectimus: ***Et exercebor in iuſtificationibus tuis.*** Quoniam vbi exercitatio, ibi frequens actio. Et nota, quòd bonus operator bonorum operum frequentator recte dicit: ***Exercebor***, videlicet tamquam cultor, vltor, rector. Plane tamquam cultor, quantum ad vitiorum eradicationem: tamquam cultor, quantum ad virtutum vindicationem: tamquam rector, quantum ad virium rectificationem. De pri-
Pro. 24. e mo: Præpara foris opus tuum, & diligẽter exerce agrum tuum: quaſi dicat: Forinſecus te præpara ad bonorum operum multiplicationem, & intrinſecus ad vitiorum, tamquam tribulorum in cordis agro germinantium, era-
Exo. 14. g dicationem. De ſecundo: Viderunt Ægyptios mortuos ſuper littus maris, & manum magnam, quam exercuit Dominus contra eos. Moraliter intellige per Ægyptios, vitiorum multitudinem. Per mare, contritionis amaritudinem: per littus, contritionis finem: per magnam manum, vindicationem ſubmerſarum virtutum, quam exer-
Mat. 20. d cuit Dominus vltionum. De tertio: Principes gentium dominãtur eorum, & qui maiores ſunt, poteſtatem exercent in eos. Moraliter, per principes & maiores, accipe virtutes morales, viribus naturalibus principantes, quæ dominantur, naturæ pronitatem domando: poteſtatem exercent, bonitatem rectificando.

Epilogus.

Ex præmiſſis poteſt clareſcere moralis intellectus pſalmiſtæ, vicem gerentis perſonæ bonis operibus mancipatæ. Ait enim: ***Et leuaui manus meas***, ſcilicet operando patenter contra timorem. ***Ad mandata tua***, ſcilicet operando obedienter contra tumorem. ***Quæ dilexi***, ſcilicet operando feruenter contra teporem. ***Et exercebor in iuſtificationibus tuis***, ſcilicet operando frequenter contra torporem.

Capitu-

prædam? *& cetera*. Verba sunt compatientis, errorẽ proximi speculantis. De secundo: Væ mihi, vt quid natus sum videre contritionem populi mei? Verba sunt compatientis, salutem proximi æmulantis. De tertio legitur: Conuertentur mihi timentes te: verba sunt compatientis, conuersionem proximi postulantis, & postulando famulantis. *1.Mac.2.a* *Ps. 118.k*

Articulus tertius.

Tertium annotauit, cum addidit: *In loco*: Si quæris, in quo, cito soluitur quæstio: *In loco*, qui ad orandum ordinatur, & ab orando oratorium nominatur: hic est locus, quem elegit Dominus, vt inuocetur ibi nomen eius, vt collocetur inibi corpus eius. Notandum ergo, quòd huic loco debetur veneratio specialis, ratione venerabilis nominis, venerabilis numinis, venerabilis agminis. Est enim idem locus diuinæ memoriæ attitulatus: diuinæ eucharistiæ deputatus: diuina militia visitatus. De primo: In omni loco, in quo fuerit memoria nominis mei, veniam ad te, & benedicam tibi: ecce locum diuinæ memoriæ attitulatum. De secundo scribitur: Dominus in loco sancto suo. Et proculdubio in hoc loco habitat ille sacramentaliter, in quo plenitudo diuinitatis habita corporaliter: ecce locum sacramento Dominico deputatũ. De tertio: Quàm terribilis est locus iste, inquit, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli: Et loquitur Iacob de loco a cælesti agmine visitato: quis autem dubitat, quin diuina familia locum visitet, in quo Dominus habitat? *Exo. 20.d* *Psal.67.a* *Gen.28.d*

Articulus quartus.

Quartum subnotatur, cum subditur: *Peregrinationis meæ*: ista peregrinatio est viatorum festinatio, qui spiritu ambulantes, & crucem suam quotidie baiulantes peregrinantur de die in diem, festinantes ingredi in illam requiem. Et nota, quòd est peregrinatio tripartita, quædám improperabilis, quædam miserabilis, quædam venerabilis. Prima est de hospitio in hospitium: secunda de vitio in supplicium: tertia de merito ad præmium. De primo: Minimum pro magno placeat tibi, & improperium peregrinationis non audies, vita nequam hospitandi de domo in domum, ecce peregrinatio improperabilis. De secundo: Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigãtes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti, & nõ pepercit peregrinationi *Eccl.29.d* *Eccl.16.a*

Psal. 73. a gravius puniendum. De primis psallimus: Memor esto congregationis tuæ: quasi dicat, sapientis. De secundarijs Ibid: d canimus: Memor esto improperiorum tuorum eorum, Ps. 136. a quæ ab insipiente sunt tota die. De alijs legimus: Memor esto Domine filiorum Edom: quasi dicat, peruersorum. Vnde subditur de illorum peruersitate: Qui dicunt: Exinanite, exinanite, *& cetera*:

Articulus secundus.

Secunda consideratio aduertitur in hoc articulo: *Verbi tui*. Hoc verbum est præceptum Dominicum: quo præ-1. Pet. 2. c cipitur seruis subiectos esse dominis, non solum bonis & modestis, sed etiam discolis. Hoc præceptum est promulgatum a Domino ore Apostolico. Hoc imperium ob hoc subiectus considerat, quia nō modicum subiectionem imperatam temperat, considerare, cui obtemperat. Et nota, quòd hoc verbum imperatorium, est retinendum, continendum, & sustinendum. Retinetur autem, vt fructificet: continetur, vt ædificet: sustinetur, vt beatificet.

Luc. 8. b De primo: Qui corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia: ecce ver-Phil. 2. b bum retentum, vt fructificet. De secundo: Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes: ecce verbum contentum, vt ædificet. De tertio Ps. 129. b scribitur: Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in Domino: ecce verbum sustentatum, vt beatificet.

Articulus tertius.

Tertia consideratio colligitur ex hoc ramo: *Seruo tuo*. Ecce onerosa seruitus: ecce onus impositum diuinitus, quod idcirco considerat oneratus: quia consideratio one-Seruitutis tres modi. rantis, onus alleuiat tolerantis. Sed nota circa seruum huiuscemodi, quòd legūtur seruitutis tres modi. Est namque seruitus ex necessitate, seruitus ex humilitate, seruitus ex charitate. Quarum prima toleranda, secunda desi-1. Cor. 7. d deranda, tertia veneranda. De prima: Seruus vocatus es? non sit tibi curæ: quod pertinet ad seruitutem necessitatis.

Mat. 20. d De secunda: Quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: quod spectat ad seruitutem humilita-1. Cor. 9. c tis. De tertia: Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem: quod seruitutem exprimit charitatis.

Articulus quartus

Quarta consideratio accipitur ex hoc loco: *In quo mihi spem dedisti:* quasi dicat, in verbo imperatorio, salutis meritorio, quo imperasti, mihi spem inspirasti. Plane Imperator cælestis imperat actum virtutis, qui meritorius est salutis, & idcirco, dum imperat, obtemperantibus spem inspirat. Et nota spem tripartitam obtemperantibus inspiratam, videlicet spem laborantium, spem tolerantium, spem amantiū: quarum prima respondet seruituti primæ: secunda secundæ: tertia tertiæ. De prima: Debet in spe, qui arat, arare: ecce spes laborantiū. De secunda: Scientes, quia tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio vero spem: ecce spes tolerantium. De tertia: Audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes propter spem, quæ reposita est vobis in cælis: ecce spes amantium.

Spes tripartita.

1.Cor.9.b

Rom.5.a

Col.1.a

Epilogus.

Ait ergo propheta, seu persona subiecta, sed spei consolatione refecta, voce prophetica: *Memor esto,* qui remuneràs, quem desidero. *Verbi tui,* qui imperas, cui obtempero. *Seruo tuo,* id est tui, qui oneras, propter quem tolero. *In quo mihi spem dedisti,* qui exoneras, in quem spero.

VERSICVLVS SECVNDVS.

HÆc me consolata est, & cetera.] Subiectionis consolatio satis claruit in versu præambulo: abiectionis consolatio non minus claret in isto, in quo notatur spes confortans, supportans, dehortans, & exhortans. Dicitur autem spes confortans per æquanimitatem, supportans per longanimitatem, dehortans pusillanimitatem, & exhortans magnanimitatem.

Articulus primus.

Hæc me consolata est. Hic proculdubio notatur spei confortatio, qua confortatur homo, vel interius a Deo æquanimitatem inspirante, vel exterius a proximo æquanimitatem procurante. Et nota, quòd homo tripliciter dicitur exterius alterum consolari, videlicet verbo, subsidio, & exemplo. Prima consolatio, seu confortatio est vocalis, secunda manualis, tertia visualis. De prima: Consolatus est eos, & blande ac leniter est locutus: ecce consolatio vocalis.

Gen.50.d

Iob 29. c vocalis. De ſecunda: Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum: ecce conſolatio manua-
2. Reg. lis. De tertia: Conſolatus eſt Dauid Berſabeæ vxorem
12. f ſuam: ecce conſolatio viſualis.

Articulus ſecundus.

In humilitate mea. Humilitatem nuncupat vilitatem, quam ſupportauit per longanimitatem. Humilitas iſta, quam ſupportauit propheta, fuit extrinſeca & fortuita: non tamen fuit ſine humilitate intrinſeca & gratuita. Ideoque ad commendationem humilitatis intrinſecæ atque gratuitæ, poſſumus hic notare, quòd humilitas eſt ſapientiæ ſolium, gratiæ pallium, & gloriæ præludium. Dicitur autem
Pro. 11. a ſapientiæ ſolium, quia ſapientiam ſuſcipit: Vbi eſt humilitas, ibi eſt & ſapientia. Dicitur quoque gratiæ pallium,
Col. 3. b quoniam electos induit: Induite vos, ſicut electi Dei ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem. Dicitur denique gloriæ præludium, quia gloriam
Pro. 15. d antecedit: Gloriam præcedit humilitas.

Articulus tertius.

Quia eloquium tuum. Quale quæſo eloquium, niſi puſillanimitatis dehortatorium? Tale nimirum eſt abiecto &
Eloquium dehortatorium triplex. humiliato neceſſarium. Vnde notandum, quòd eloquium dehortatorium eſt tripartitum: continet enim eloquium increpatorium, eloquium aduerſatorium, & eloquium caſtigatorium. Quorum primum videtur dehortatorium cogitationum: ſecundum, delectationum: tertium, aſſenſio-
Iob 6. d num. De primo: Ad increpandum tantum eloquia concinnatis: ecce eloquium increpatorium. De ſecundo: Di-
Iob 10. a mittam aduerſum me eloquium meum: ecce eloquium
Pſal. 11. b aduerſatorium. De tertio ſcribitur: Eloquia Domini, eloquia caſta. Plane caſta, quia caſtigantia, & caſtigando caſtificantia: ecce eloquium caſtigatorium.

Articulus quartus.

Viuificauit me. Quo modo, niſi magnanimitatem exhortando? quæ viuificatio patienti potior, aut abiecto accommodatior? Notandum itaque, quòd taliter viuificare, videtur ad tria perutile, ſcilicet ad tolerandum, ad perſeuerandum, ad ſuperandum. Quorum primum pertinet ad tentationis aggreſſum, ſecundum ad progreſſum, tertium
Pſ. 137. b ad egreſſum. De primo: Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me, ſcilicet per gratiam tolerantiæ.
De ſe-

De ſecundo: Dominus conſeruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum. Conſeruatio pertinet ad tentationis aggreſſum: viuificatio ad progreſſum: beatificatio ad egreſſum. De tertio: Deus tu conuerſus viuificabis nos. Conuertitur ad nos Deus, præſtando gratiam tolerandi tentationem. Sed viuificat nos, præſtando gratiam ſuperandi. *Pſal. 40. a* *Pſal. 84. b*

Epilogus.

Ex præmiſſis ſatis eſt liquidum, quid Propheta nobis inſinuet per hunc verſum: ait enim: *Hæc*, ſcilicet ſpes, de qua ſuperius immediate fecerat mentionem. *Me conſolata eſt:* confortãs per æquanimitatem. *In humilitate mea:* ipſam ſupportans per longanimitatem. *Quia eloquium tuum:* dehortans puſillanimitatem. *Viuificauit me:* exhortans magnanimitatem.

VERSICVLVS TERTIVS.

SVperbi inique agebant, & cetera.] Poſt conſolationem ſubiectionis, & abiectionis, ſequitur conſolatio ſcandalizationis, quam oſtendit iſtius verſus continentia quadrimembris: continet enim quadruplicem cauſam conſolatoriam: puta ſtultorum differentiam, malorum ſufferentiam, legis reuerentiam, & regis adhærentiam: prima bona, ſecunda melior, tertia optima, & quarta peroptima.

Articulus primus.

Prima cauſa dinoſcitur, cum dicitur: *Superbi*. Si ſuperbi, ergo ſtulti, quaſi ſtantes alti: ſtultorum autem ſcandala ſpernenda ſunt, quaſi ridicula: nam qui quærit coniugationis normam apud verbum anomalum, aut conuerſationis formam apud virum acephalum, ipſe ſibi eſt ſcandalum. Multum igitur illi confert, qui ſcandalum perfert, penſare quantum moribus differt, qui ſcandalum infert. Et notandum circa ſcandala ſuperborum, quòd eorum alij ſunt litigioſi, alij bellicoſi, alij tam Deo, quàm hominibus odioſi: quorum primi ſunt inaffabiles: ſecundi ſunt intractabiles: tertij ſunt irrationabiles. De primis: Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: ecce ſuperbi litigioſi. *Pro. 13. b*
De ſecundis: Arma & gladij in via ſuperbi: ecce ſuperbi *Pro. 22. a*
bellicoſi. De tertijs: Nec ſuperbi placuerunt tibi ab initio: Et: Tres ſpecies odiuit anima mea, & aggrauor val- *Iud. 9. d* *Eccli. 25. a*

de animæ illorum, pauperem superbum, & diuitem mendacem, & senem fatuum: ecce superbi tam Deo, quàm hominibus odiosi.

Articulus secundus.

Secunda causa aperitur, cum additur: *Inique agebant vsquequaque*. Si inique agebant, iniqui erant: Tales autem ferendi sunt, quia secundum Gregorianum eloquium, boni non sunt, qui malos ferre non possunt. Et notandum circa scandala iniquorum, quòd leguntur tripliciter inique agere, contra regem, contra legem, contra gregem: contra summum regem, recedendo per irreuerentiam: contra legem, deuiando per inobedientiam: contra Dei gregem, dominando per iniustitiam. De primis intelligitur, quod legitur: Peccauimus & inique egimus, recedentes a te: ecce iniquitas recedentium. De secundis ascribitur, quod scribitur: Noui quòd post mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via, quam ostendi vobis: ecce iniquitas deuiantium. De tertijs exponitur, quod proponitur: Hæc dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis, dominatores eius inique agunt: ecce iniquitas dominantium.

Greg. hom. 35. in Euãg. & 3. p. Past. cap. 10. — *Dan. 9. c* — *Deut. 31. g* — *Isa. 52. b*

Articulus tertius.

Tertia causa subinfertur, cum subiungitur: *A lege autem tua*, quæ est reuerenda scientia: immo reuerendi scientia: immo reuerenda in omni reuerentia: ex cuius reuerentia redditur alijs reuerentia, sine cuius sententia nulli debetur reuerentia. Et nota quòd lex est specialiter reuerenda tribus de causis: quia regalis, quia irreprehensibilis, quia spiritualis: regalis plane, quantum ad mandata iudicialia: irreprehensibilis, quantum ad mandata moralia: spiritualis, quantum ad mandata cærimonialia, seu figuralia. De primo: Si tamen legem perficitis regalem secundum scripturas. Et infra: Benefacitis: ecce lex regalis. De secundo dicitur secundum aliam litteram: Lex Domini irreprehensibilis, conuertens animas: ecce lex irreprehensibilis. De tertio: Scimus quoniam lex spiritualis est, ego autem carnalis sum: ecce lex spiritualis.

Lex reuerẽda tribus de causis. — *Iaco. 2. b* — *Psal. 18. b* — *Rom. 7. c*

Articulus quartus.

Quarta causa subditur, cum sequitur: *Non declinaui*, per negationem quæ additur, affirmatio subauditur: non declina-

declinauit, quoniam inclinauit: non declinauit a lege, quoniam non declinauit a rege: sed inclinauit se ad legem, quoniam inclinauit se ad regem. Notans ergo adhærentiã legis, subnotauit adhærentiam regis: equidem, qui non nouerunt regem, nisi per legem, adhærent regi adhærendo legi. Sed nota circa legis declinationem, quòd contingit a lege tripliciter declinare: videlicet ad errorem, ad fauorem, ad furorem: prima declinatio pertinet ad vim rationabilem: secunda ad concupiscibilem: tertia ad irascibilem. De primo: Ne declinetis ad magos, nec aliquid ab hariolis sciscitemini: hic prohibetur declinatio ad errorem. De secundo: Iudices, & magistros constitues. Et infra: Vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent: hic prohibetur declinatio ad fauorem. De tertio: Caue, ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam: hic prohibetur declinatio ad furorem.

Leui. 19. f *Deut. 16. d* *Iob 37. e*

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta, vel scandalis impugnatus, non expugnatus, voce prophetica: ***Superbi***, considerando stultorum differentiam, quod est bonũ. ***Inique agebant vsquequaque***, considerando malorum sufferentiam, quod est melius. ***A lege autem tua:*** considerando legis reuerentiam, quod est optimum. ***Non declinaui***: considerando regis adhærentiam, quod est peroptimum.

VERSICVLVS QVARTVS.

MEmor fui iudiciorum tuorum, & cetera.] Memorato spei solatio ad subiectionum, abiectionum, & scandalizationum sufferentiam, memoratur ipsius consolatio ad iniustorum iudiciorum sustinentiam. Tradit namque versus iste memoriale diuinæ patientiæ speciosum, spatiosum, virtuosum, victoriosum, tamquã speculum spirituale humanæ tolerantiæ. Dicitur autem memoriale prædictum, speciosum, quantum ad patientiæ materiam: spatiosum, quantum ad frequentiam: virtuosum, quantum ad excellentiam: victoriosum, quantum ad efficaciam.

Articulus primus.

Primus articulus prænotatur, cum scribitur: ***Memor fui iudiciorum tuorum***: Ecce speciosum memoriale diuinæ patien-

patientiæ, reſpectu humanæ iniuſtitiæ: patitur namque diuina clementia mirabili, atque memorabili patientia, conculcari ſua iudicia ab humana iniuſtitia. Notandũ itaque, quòd contingit tripliciter diuina iudicia conculcare: puta corde, ore, opere: corde conculcantur, quando contemnuntur: ore, quando deridentur: opere, quando proijciun-
Ezec.5.a tur. De primo: Iſta eſt Hieruſalem, in medio gentium poſui eam, & in circuitu eius terras, & contempſit iudicia mea, vt plus eſſet impia, quàm gentes, & præcepta mea vltra, quam terræ, quæ in circuitu eius ſunt: ecce iudicio-
Pro.19.d rum contemptio. De ſecundo: Teſtis iniquus deridet iu-
Ezec.5.a dicium: ecce iudiciorum deriſio. De tertio: Iudicia mea proiecerunt, & in præceptis meis non ambulauerunt: ecce iudiciorum proiectio.

Articulus ſecundus.

Secundus articulus ſubnotatur, cum dicitur: *A ſæculo:* Ecce ſpatioſum memoriale diuinæ patientiæ, quoniam a ſæculi initio facta eſt prædicta conculcatio. Notandum ergo, quòd legimus Dominum a ſæculo imperantem, tolerantem, miſerantem: quorum primum eſt ſignum potentiæ: ſecundum ſapientiæ: ſed tertium clementiæ. De pri-
Pſal.92.a mo ſcribitur a pſalmographo: Parata ſedes tua ex tunc, a ſæculo tu es: Vbi per ſedẽ imperialem inſinuat imperantẽ.
Gen.6.a De ſecundo: Poſtquam ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum, illæq. genuerunt. Iſti ſunt potentes a ſæculo, viri famoſi. Vbi per potentes potentia abutentes ſubintelligi-
Pſal.24. a mus tolerantem. De tertio canitur: Reminiſcere miſerationum tuarum Domine, & miſericordiarum tuarum, quæ a ſæculo ſunt. Vbi legimus Dominum miſerantem.

Articulus tertius.

Tertius articulus annotatur, cum additur: *Domine,* ecce virtuoſum memoriale. Quid enim illa patientia virtuoſius, quam patitur a talibus ſeruis talis Dominus? Vis audire qualis Dominus? plane reuerendus, tremendus, colẽdus: Tãquam omnium Creator. Tamquam omnium gubernator. Tãquam omnium cõſummator. De primo: vbi
2. Paral. 34.f de rege Ioſia ſcribitur in hæc verba: Reueritus es faciem meam, ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me. Ego quoque exaudiã te, dicit Dominus. Hic apparet, quòd Dominus eſt humiliter & flebiliter reuerendus. De ſecundo,
Act.9.a vbi ſcribitur de Saulo: Tremens ac ſtupẽs dixit: Domine, quid

quid me vis facere? Vbi patet luce clarius, quòd Dominus mirabiliter est tremendus. De tertio: vbi dixit Ezechias sacerdotibus, & leuitis: Vos elegit Dominus, vt stetis coram eo, & ministretis illi, colatis eum & cremetis illi incensum. Vbi notatur Dominus contemplatione, actione, deuotione colendus. *2. Paral. 29. a*

Articulus quartus.

Quartus articulus denotatur, cum dicitur: ***Et consolatus sum:*** Ecce victoriosum memoriale, quoniam ex memoria diuinæ patiētiæ generatur victoria nostræ impatientiæ: dum illius memoria nobis est consolatoria. Hic potest notari, quòd diuersi dicuntur diuersimode consolari. Aliter enim consolari dicuntur patientes. Aliter compatientes. Aliter impatientes. Primi namque dicuntur consolari consideratione alienæ patientiæ. Secundi consideratione alienæ misericordiæ. Tertij consideratione alienæ miseriæ. Prima consolatio patet: Cessauit rex Dauid persequi Absalon: eo quòd consolatus esset super Amon interitu. Ecce consolatio patientiæ. Secunda consolatio liquet: Adduxerunt puerum viuentem, & consolati sunt non minime. Ecce consolatio compatientiæ. Tertia consolatio claret: Vidit eos Pharao, & consolatus est super vniuersa multitudine, quæ interfecta est gladio. Ecce consolatio impatientiæ. *2. Reg. 13. g* *Act. 20. c* *Ezec. 32. g*

Epilogus.

Ait ergo propheta, vel patiens voce prophetica: ***Memor fui iudiciorum tuorum:*** quantum ad patientiæ diuinæ materiam, cuius materia sunt diuina iudicia. Ecce memoriale speciosum. ***A sæculo***, quantum ad illius patientiæ frequentiam. Ecce memoriale spatiosum. ***Domine:*** quantum ad ipsius patientiæ excellentiam. Ecce memoriale virtuosum. ***Et consolatus sum:*** quantum ad eiusdem patientiæ efficaciam. Ecce memoriale victoriosum.

VERSICVLVS QVINTVS.

D*efectio tenuit me.* & cetera.] Consolationem patientiū declarauit quaternarius antecedens. Consolationem compatientium declarat quaternarius præsens. Hæc consolatio consummatur, quando fraterna culpa deploratur, venia imploratur, pœna memoratur, pœnitentia procuratur:

curatur: ſicut quattuor proximis verſibus intimatur. Verſus primus pertinens ad deplorationem culpæ fraternæ, videtur quattuor continere: videlicet dolorem animi propter errorem proximi. Dolor liquefacit. Animus liqueſcit. Error frigefacit. Proximus refrigeſcit.

Articulus primus.

Quantum ad primum articulum, dicitur: *Defectio:* iſta defectio eſt vehemens compaſſionis affectio, quæ ſic feruidas animas comprimit, quòd calidas lacrymas exprimit. Et nota, quòd eſt defectio tripartita: Quædam lætitiæ: quædam gratiæ: quædam gloriæ priuatiua. Quarum prima iuſtorum, ſecunda iniuſtorum, tertia reproborum.

Nau.2.c De prima: Cor tabeſcens, & diſſolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus. Vbi compaſſionis dolor deſcribitur, qui dum cordi illabitur, corpus collabitur, & vo-

Eccli. 30. d luptas elabitur. De ſecunda: Iucunditas cordis hæc eſt vita hominis, & theſaurus ſine defectione ſanctitatis. Ecce defectio gratiæ, & re vera lætitia ſi afficit, non proficit,

Baruc, 2. d vbi gratia deficit. De tertia: inclinate humerum veſtrum, & ceruicem veſtram, & operam facite regi Babylonis, & ſedebitis in terra, quam dedi patribus veſtris. Quod ſi non feceritis, nec audieritis vocem Domini Dei veſtri operari regi Babyloniæ, defectionem veſtram faciam de ciuitatibus Iuda, *& cetera.* Ac ſi apertius dicatur peccatoribus: Humiliate vos ad confeſſionem, ſuſtinete confuſionem, vt recipiatis iniquitatis remiſſionem, & hæreditatis æternæ repromiſſionem. Quòd ſi nolueritis confeſſioni vacare, & confuſioni operam dare, propter defectum gratiæ deficere vos faciam a ſocietatibus gloriæ. Ecce defectio gloriæ. Babylon enim interpretatur confuſio, & Iuda, gloriatio.

Articulus ſecundus.

Quantum ad ſecundum, ſubditur: *Tenuit me,* ſcilicet animum meum afficiens, & afficiendo liquefaciens eum. Si quæris, qualier affectiones tenent animum? Profecto diuerſimode diuerſorum. Notandum ergo generaliter quòd affectiones animum tenent tripliciter. Quædam feliciter: quædam infeliciter: quædam mediocriter. Primæ tenent animos beatorum. Secundæ animos damnatorum. Tertiæ

Pſ. 138.b animos viatorum. De primo ſcribitur: Tenebit me dextera tua. Hæc dextera eſt æterna lætitia: quæ tenebit animam

mam ſponſæ felici tentione, ipſa teſte: Dextera eius amplexabitur me. De ſecundo, vbi dicitur a Saule: Interfice me: quoniam tenent me anguſtiæ. Tales anguſtiæ myſtice intellectæ, ſunt æternales triſtitiæ. Quarum tentiones infelices ad illos pertinent, qui quærent mortem, & non inuenient, ſicut ſcribitur ab Apoſtolo. De tertio: Pauor tenuit me, & tremor. Sic poteſt dicere viator, cuius animum tenet timor. *Cant. 2.b* *2.Reg.1.b* *Apoc. 9.b* *Iob 4. b*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Pro peccatoribus:* quoniam vbi peccator, ibi error, ibi tenebræ ſunt. Error & tenebræ peccatoribus concreata ſunt. Vbi vero tenebroſitas, ibi ſolet eſſe frigiditas. Vnde peccator eſt frigidus, & infrigidator, & ſpecialiter adulator, explorator, detractor. Quorum primus eſt lactator. Secundus ſagittarum fabricator. Tertius ſagittator. De primo: Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. Ecce peccator lactans. De ſecundo: Homo peccator ſanguini inſidiatur, attende tibi a peſtifero: fabricat enim mala, ne forte inducat ſuper te ſubſannationem in perpetuum. Ecce peccator ſagittas fabricans. De tertio cantatur: Ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt ſagittas ſuas, *& cetera.* Ecce peccator ſagittans. *Eccli.11.b* *Prou. 1.b* *Eccl.11.d* *Pſ.10.a*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, ſuperadditur: *Derelinquentibus legem tuam:* nam qui legem derelinquit, ignem derelinquit, & ideo refrigeſcit. Vnde ſcriptum eſt: In dextera eius ignea lex. Et nota, quòd lex non eſt derelinquenda, ſiue dimittenda, ſpecialiter propter tria: quia lux ſpecioſa, quia donatio fructuoſa, quia corona gratioſa. Quorum primum ſpectat ad ſpeculatiuos. Secundum ad actiuos. Tertium ad prælatos. De primo: Ne dimittas legem matris tuæ, &c. quia mandatum lucerna eſt, & lex lux. Hic prohibetur dimiſſio legis ratione lucis. De ſecundo: Donum bonum tribuam vobis: legem meam ne derelinquatis. Hic prohibetur derelictio legis ratione donationis. De tertio: Ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo. Hic prohibetur dimiſſio legis ratione coronæ, vel gratiæ capitalis. *Deut. 33. a* *Prou. 6. e* *Ibidem.* *Prou. 4. a* *Prou. 1.b*

Epilogus.

Ait ergo propheta in perſonæ compatientis figura: *De-*

fectio

fectio, quantum ad dolorem liquefacientem. *Tenuit me*, quantum ad animum liquescentem. *Pro peccatoribus*, idest peccati auctoribus, quantum ad errorem frigefacientem. *Derelinquentibus legem tuam*, quantum ad proximum frigescentem.

VERSICVLVS SEXTVS.

Cantabiles mihi erant, & cetera.] Versus præambulus versabatur circa fraternæ culpæ deplorationem. Versus iste versatur circa veniæ implorationem. Et quia dicta venia sollemniter imploratur per diuinum officium, quod in Ecclesia decantatur: propterea versus iste quadrifidus quattuor connotat circumstantias eius, quæ sunt, modus, motus, locus, tempus. Modus autem requirit modulationem. Motus opitulationem. Locus venerationem. Tempus perseuerationem.

Articulus primus.

Primum prænotauit propheta, cum ait: *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ*. Ac si diceretur aperte: Iustificationes fraternæ, quæ postulantur a te iustificatore superne: erant cantabiles, idest cantando pronunciabiles in signum prolationis internæ. Nec enim eas protulit sola speculatio intellectiua: quia sic essent pronunciabiles confabulando: nec sola æmulatio affectiua: quia sic essent pronunciabiles eiulando. Sed tam speculationis intellectiuę, quàm æmulationis affectiuæ copulatio modificatiua, & ideo pronunciabiles modulando. Notandum itaque, quòd iustificationes diuinæ sunt cōcupiscendæ, discendæ, non obliuiscendæ: Vnde requirunt appetitiuam viuacem,
Ps. 118. c apprehensiuam sagacem, retentiuam tenacem. De primo:
Ibid. i Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, *& cetera*. De secundo: Bonum mihi, quia humiliasti me, vt
Ibid. m discam iustificationes tuas. De tertio: In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, *& cetera*.

Articulus secundus.

Secundum denotauit, cum dixit: *Mihi*, videlicet opitulanti: Quæris, quo modo? speculando, æmulando, famulando: quorum primum pertinet ad intellectum: se-
Abac. 1. a cundum ad affectum: tertium ad effectum. De primo: Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem: videre prædam?

prædam? *& cetera*. Verba sunt compatientis, errorē proximi speculantis. De secundo: Væ mihi, vt quid natus sum videre contritionem populi mei? Verba sunt compatientis, salutem proximi æmulantis. De tertio legitur: Conuertentur mihi timentes te: verba sunt compatientis, conuersionem proximi postulantis, & postulando famulantis. *1.Mac.2.a* *Ps. 118.k*

Articulus tertius.

Tertium annotauit, cum addidit: *In loco*: Si quæris, in quo, cito soluitur quæstio: *In loco*, qui ad orandum ordinatur, & ab orando oratorium nominatur: hic est locus, quem elegit Dominus, vt inuocetur ibi nomen eius, vt collocetur inibi corpus eius. Notandum ergo, quòd huic loco debetur veneratio specialis, ratione venerabilis nominis, venerabilis numinis, venerabilis agminis. Est enim idem locus diuinæ memoriæ attitulatus: diuinæ eucharistiæ deputatus: diuina militia visitatus. De primo: In omni loco, in quo fuerit memoria nominis mei, veniam ad te, & benedicam tibi: ecce locum diuinæ memoriæ attitulatum. De secundo scribitur: Dominus in loco sancto suo. Et proculdubio in hoc loco habitat ille sacramentaliter, in quo plenitudo diuinitatis habita corporaliter: ecce locum sacramento Dominico deputatū. De tertio: Quàm terribilis est locus iste, inquit, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli: Et loquitur Iacob de loco a cælesti agmine visitato: quis autem dubitat, quin diuina familia locum visitet, in quo Dominus habitat? *Exo. 20.d* *Psal.67.a* *Gen.28.d*

Articulus quartus.

Quartum subnotatur, cum subditur: *Peregrinationis meæ*: ista peregrinatio est viatorum festinatio, qui spiritu ambulantes, & crucem suam quotidie baiulantes peregrinantur de die in diem, festinantes ingredi in illam requiem. Et nota, quòd est peregrinatio tripartita, quædam improperabilis, quædam miserabilis, quædam venerabilis. Prima est de hospitio in hospitium: secunda de vitio in supplicium: tertia de merito ad præmium. De primo: Minimum pro magno placeat tibi, & improperium peregrinationis non audies, vita nequam hospitandi de domo in domum, ecce peregrinatio improperabilis. De secundo: Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigātes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti, & nō pepercit peregri- *Eccl.29.A* *Eccl. 16.A*

nationi

nationi illorum: ecce peregrinatio miserabilis. De tertio:
2. Cor. 8. d Ordinatus est ab Ecclesijs comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Dei gloriam: ecce peregrinatio venerabilis.

Epilogus.

Liquet igitur vox prophetæ, vel compatientis, & fraternam veniam implorantis personæ, sic loquentis prophetico ore: *Cantabiles mihi erant iustificationes tua*, quantum ad implorandi modum, quem decet modulatio. *Mihi*, quantum ad implorantis motum, cui conuenit opitulatio. *In loco:* quantum ad implorandi locum, cui congruit veneratio. *Peregrinationis meæ:* quantum ad implorandi tempus, cui competit perseueratio.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

MEmor fui nocte, & cetera.] Prænotatis duobus actibus ad proximi compassionem pertinentibus: hic notatur tertius, vtpote memoratio pœnæ, quam denotat versus iste sub quadruplici conditione, scilicet vt studẽdam, vt stupendam, vt pauendam, vt cauendam. Studenda dicitur, vt percurratur. Stupenda, vt occurratur: pauenda, vt succurratur: cauenda, ne incurratur.

Articulus primus.

Vt studenda, notatur per nocturnam memorationem, dicendo: *Memor fui nocte:* quia nimirum talis actus, & tale tempus videtur conuenire studentibus. Hic potest notari, quòd nox est tempus congruum lectioni, meditationi, reuelationi: quorum primum est sensuale: secundum
Hester. 6. a rationale: tertium intellectuale. De primo: Noctem illam duxit rex insomnem: iussitq. sibi afferri historias, & annales priorum temporum, quæ cum illo præsente legerentur, ventum est ad illum locum, *& cetera*. ecce no-
Ps. 76. b ctis lectio. De secundo scribitur: Meditatus sum nocte
Dan. 2. c cum corde meo: ecce noctis meditatio. De tertio: Daniel mysterium per visionem nocte reuelatum est: ecce noctis reuelatio.

Articulus secundus.

Vt stupenda notatur per nomen, quod infert miseris passionem, & miserentibus compassionem, dicendo: *Nominis tui*, quod est nomen iudicis, stupendum tam maleficis,

ficis, quàm beneficis: illis vt dolentibus, istis vt condolentibus: ecce quid studuit, & studens stupuit, qui proximo condoluit, quia pœnam, quam ille meruit. Hic potest notari circa nomen, quod est nomen mirabile, horribile, & terribile, si memoretur, vt iudicans, vt iudicans, vt vindicas. De primo: Cur quæris nomen meum, *Gen. 32. g* quod est mirabile? Ecce nomen mirabile, & plane mirabile est, quoniam omnia iudicare, & a nemine iudicari potest. De secundo: Rex magnus ego, dicit dominus exer- *Malac. 1.* citiuum, & nomen meum horribile in gentibus, idest *e* gentiliter viuentibus: ecce nomen horribile. De tertio: *Deu. 27. f* Nomen eius gloriosum, & terribile: quia gloriosum vir- *Ps. 110. e* tuosis, terribile, vitiosis. Vnde psallimus Sanctum, & terribile nomen eius.

Articulus tertius.

. Vt pauenda, notatur per Domini expressionem dicendo: *Domine*. Quis enim non paueat illum Dominum, cuius est indicare, iudicare, vindicare? Ipse enim & indicat abscondita, & iudicat merita, & vindicat illicita. De primo: Si descendet Saul, sicut audiuit seruus tuus, do- *1 Reg. 23.* mine Deus Israel, indica seruo tuo: ecce Dominus indi- *b* cans. Sic indicabit cum reatus absconditos, & cruciatus demitos hypocritis iudicio suo iustis in iudicio suo explicabit. De secundo: Qui iudicat me, Dominus est: ecce Do- *1. Cor. 4. a* minus iudicans. Sic iudicabit, cum iustorum personas bene meritas, & coronas repositas publicabit. De tertio: Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim *Iudit. 16.* omnipotens vindicabit in eis, ecce Dominus vindicas. Sic *c* vindicabit, cum indebitas actiones debitis passionibus applicabit.

Articulus quartus.

Vt cauenda, notatur per legis custoditionem, dicendo: ***Et custodiui legem tuam***. Optime pœnam cauit, qui legem seruauit. Non est melior sempiternæ mortis cautela, quàm supernæ legis sequela. Hic notare possumus, quòd tribus de causis legem custodire debemus, videlicet, vt caueamus mortem primam: vt caueamns mortem secundam: vt obtineamus vitam beatam. Quorum primum pertinet ad flagitiuum, secundum supplicium, tertium ad præmium. De primo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: *Ps. 118. r* quia non custodierunt legem tuam. Attende lacrymarum

emiſſionem propter legis omiſſionem, quæ pertinet ad
Sap. 6.a mortem primam, ſiue mortalem culpam. De ſecundo: Cum eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis: ſupple quantum ad diffinitionem: neque cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, ſcilicet quantum ad executionem; neque ſecundum voluntatem Domini ambulaſtis, ſcilicet quantum ad intentionem. Hic arguuntur qui legem omiſerunt propter pœnam, quam meruerunt, quæ pertinet ad mortem ſecundam, ſiue pœnam æternam. Vnde ſequitur: Potentes
Leu. 18.a enim potenter tormenta patientur. De tertio: cuſtodite leges meas, atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis, Hic mandatur cuſtodia legum moralium propter æternæ vitę præmium.

Epilogus.

Et hoc eſt, quod per pſalmiſtam cantatur: ***Memor fui nocte***, quantum ad pœnam ſtudendam, vt percurratur. ***Nominis tui***, quantum ad pœnam ſtupendam, vt occurratur. ***Domine***, quantum ad pœnam pauendam, vt ſuccurratur. ***Et custodiui legem tuam***, quantum ad pœnam cauendam, ne incurratur.

VERSICVLVS OCTAVVS.

HÆc facta eſt mihi, & cetera.] Quartum actum compatientiæ, videlicet procurationem fraternæ pœnitentiæ dilucidat verſus iſte, in quo notatur cōſolatio pręfata diuinitus deſtinata, compatienti collata, pro pœnitentia procurata: ecce datum optimum, deſcendens a patre luminum, ad compatientis animum, propter conuerſum proximum.

Articulus primus.

Conſolationem præfatam propheta demonſtrauit, cum ait: ***Hac***, ſcilicet ſpes conſolatoria, de qua ſupra ſcriptum eſt: ***Hæc me conſolata eſt***. Et nota, quòd ſpes dicitur conſolatoria præcipue propter tria: quia ſeruitutis mutatoria; quia virtutis probatoria: quia ſalutis prælibatoria. Quorum primum pertinet ad incipientes, ſecundum ad proficientes, tertium ad peruenientes. De primo: Nunc cœpi,
Pſ. 76.b hæc mutatio dexteræ excelſi. Vox eſt incipientis, ſe a ſeruitute diabolica ad ſeruitutem Dominicam tranſmutari ſperantis.

ſperantis: De ſecundo: hæc ſit mihi conſolatio, vt affligens me dolore, non parcas. Vox eſt proficientis, probari & approbari in tribulationis conflatorio confidentis. De tertio: Gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius. Quia gloria Sanctorum in via, eſt præſtolatio & prælibatio futurorum bonorum in patria. *Iob 6.* *Pſ. 149.b*

Articulus ſecundus.

Conſolationis deſtinationem deſignauit, cum dixit: *Facta eſt.* A quo facta eſt? ab eo plane facta eſt, ſine quo nihil factum eſt. Hæc factio dicitur deſtinatio. Sed nota, quòd hæc conſolatio tripliciter facta reperitur a Deo, ſecundum triplicem apparitionem, ſenſibilem, intelligibilem, & imaginabilem. Prima fit per vocem corporalem, ſecunda per illuminationem ſpiritualem, tertia per imaginem ſomnialem. Quo circa prima dicitur facta quaſi vox, ſecunda quaſi lux, tertia quaſi nox. De prima: Vox facta eſt de cælis: ecce apparitio corporalis? Talis profecto eſt diuina conſolatio, quæ fit a Deo, vel vocali iudicio, vel ſpeciali nuncio. De ſecunda competenter exponitur, quod proponitur: Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux. Quid enim clarius intelligimus per lucem diuinitus factam, quàm veritatem interius patefactam? Talis eſt proculdubio diuinæ conſolationis ſpiritualis deſtinatio, videlicet interior mentis illuminatio. De tertia poteſt accipi verbum illud pſalmographi: Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox. Quia ponitur in ſomnio imago ænigmatica, & fit apparitio phantaſtica, per quam fit nonnumquam cõſolatio tenebroſa. *Mar. 1.b* *Gen. 1.a* *Pſ. 103.e*

Articulus tertius.

Conſolationis collationem annotauit, cum adiunxit: *Mihi*, tamquam compatienti proximo, & idcirco ſpectanti, & expectanti, & affectanti conſolationem ab eo, qui mandauit vnicuique de proximo ſuo. Spectanti quidem per fidem, expectanti per ſpem, affectanti per charitatem. Horum primo concinit, quod pſalmiſta dicit: Leuaui oculos meos in monte, vnde veniet auxilium mihi: ſcilicet ſpectanti. Secundo conuenit, quod propheta pſallit: Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi: ſcilicet expectanti. Tertio quoque congruit, quod idem aſtruit: Cum inuocarem, exaudiuit me Deus iuſtitiæ meæ: in tribulatione dilataſti mihi: ſcilicet affectanti. *Eccl. 17.b* *Pſ. 120.a* *Pſ. 39.a* *Pſal. 4.a*

Articulus quartus.

Consolationis rationem, videlicet fraternæ pœnitentiæ procurationem subintulit, cum subiunxit: *Quia iustificationes tuas exquisiui*. Quid enim est pœninentiæ procuratio, nisi iustificationes exquisitio. Et nota, quòd fraternam pœnitentiam debemus exquirere non curiose, nec insidiose, sed officiose. Primo modo exquirunt exploratores, secundo exprobratores, & tertio exhortatores. De

Prou. 27. d primo: Cor iniqui exquirit mala: sic curiosus explorator aliena peccata. De secundo: Herodes occidit omnes pue-

Mat. 2. c ros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius a bimatu & infra: secundum tempus, quod exquisierat a Magis. Herodem interpretamur in pellibus gloriantem, & Iudæum confitentem. Herodes itaque tempus exquirit, & pueros Iudæorum occidit, cum prælatus, vt appareat gloriosus, alienam vitam explorat, & confitentium spurcitias per pœnitentiam depuratas, & ad innocentiam

1. Pet. 1. c reuocatas, exprobrando commemorat. De tertio: De qua salute exquisierunt, & scrutati sunt prophetæ. Sic faciunt illi, qui officiose ac studiose procurant salutem proximi.

Epilogus.

Dicit ergo propheta in huiusmodi compatientis persona: *Hæc*, scilicet consolatio præfata: ecce datum optimum. *Facta est*, idest diuinitus destinata: ecce descensum a patre luminum. *Mihi*, quasi compatienti collata: ecce descensum in conuertentis animum. *Quia iustificationes tuas exquisiui*, dum proximi pœnitentiam procuraui: ecce conuersum proximum.

VERSICVLVS NONVS.

Portio mea, & cetera.] Non solum spes lætificat patientes, vt octonarius prior proposuit, sed etiam fortificat facientes, pro ut iste proponit. Fortificat autem primum ad bene operandum, quod testatur quaternarius anterior postmodum ad malum superandum, quod testificatur posterior. Ad operandum vero fortificat: quia propositum ratificat, intuitum rectificat, affectum purificat, & effectum plurificat, sicut quattuor ordo versuũ manifestat. Qualiter autẽ spes propositum ratificet, versus primi quadri-

quadrifida continentia docet, denotando quadruplicem propositi causalitatem: videlicet finalem, initialem, formalem,& materialem. Et connotando causarum proprietatem, scilicet finis vtilitatem, initij vel efficientis humilitatem, formæ stabilitatem,& materiæ facilitatem.

Articulus primus.

Finalis vtilitas aperitur, cum dicitur: *Portio mea*. Nam portionem suam quilibet illud dicit, quod vtilius conspicit, & amplius concupiscit, sicut patet in portione triformi exteriori, interiori, superiori. Quarum prima spectat ad bona fortunæ: secunda ad bona gratiæ: & tertia ad bona gloriæ. Portio prima bona est vtentibus, non abutentibus: qualis fuit filius prodigus, qui patri dixit: Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. Ecce portio fortunæ. Portio secunda melior est exercentibus, non deserentibus, quales sunt, qui in vanum gratiam Dei recipiunt. De quibus desertoribus conqueritur Dominus ore prophetico, sub his verbis: Dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis. Ecce portio gratiæ. Portio tertia peroptima est non aspernantibus, sed aspirantibus, qualis fuit, qui cecinit in hunc modum: Portio mea in terra viuentium. Ecce portio gloriæ.

Luc.15.e

Hier.12.c

Ps. 141.c

Articulus secundus.

Initialis humilitas subauditur, cum subditur: *Domine*. Vocare namque Dominum, est vocantis humilitas, sicut vocari Dominum, est vocati nobilitas. Et nota, quòd humiliari debemus corā Domino specialiter propter tria: quia pastor, ductor, vltor. Pastor quippe quantum ad veritatem doctrinæ: Ductor quantum ad veritatem vitæ: Vltor quantum ad veritatem iustitiæ. De primo: Qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum. Ecce Dominus pastor. De secundo: Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus. Ecce Dominus ductor. De tertio: Fortis vltor Dominus reddens retribuit. Ecce Dominus vltor.

Heb.13.e

Deut.31.a

Hier. 51.f

Articulus tertius.

Formalis stabilitas eruditur, cum sequitur: *Dixi*, id est irreuocabiliter sanciui, immutabiliter stabiliui. Et notandum, quòd sic sanciri, & stabiliri oportet propositum tripartitum: puta propositum culpam confitendi, linguam

custodiendi, & vitam mutandi. Quorum primum est iustitiæ initiatiuum: Secundum prouectiuum: Tertium perfectiuum. De primo scribitur a Psalmista in persona pœnitentis: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meã Domino. Ecce propositum confitendi culpam. De secundo legitur in eadem psalmodia, in persona proficientis: Dixi custodiam vias meas, vt non delinquã in lingua mea. Ecce propositum custodiendi linguam. De tertio canitur in eodem psalmista, in persona vitam immutantis, seu religionem intrantis: Dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi. Ecce propositum mutandi vitam.

Psal. 31. b · *Ps. 38. b* · *Ps. 76. b*

Articulus quartus.

Materialis facilitas reperitur, cum legitur: *Custodire legem tuam.* Lex nãque diuina propositi prophetalis materia, est facilis, & faciliter obseruabilis, præcipue triplici ratione, vt puta ratione scripturæ, ratione lecturæ, ratione facturæ: Quia sciptura est plana, & lucida: Lectura distincta & aperta: Factura sancta & bona. De primo: Scribes super lapides omnia verba legis huius plane, & lucide. Ecce legis scriptura plana, & lucida. De secundo: Legerunt in libro legis Dei, distincte & aperte ad intelligendum. Ecce legis lectura distincta & aperta. De tertio: Lex quidem sancta: Et, scimus, quia bona est lex: si quis ea legitime vtatur: Ecce legis vsus, siue factura sancta, & bona.

Deut. 27. b · *Neem. 8. b* · *Rom. 7. b* · *1. Tim. 1. b*

Epilogus.

Ait ergo propheta, seu bonæ spei persona, voce prophetica, propositum suum insinuans per hæc vrba: *Portio mea,* quantum ad propositi finem, & finis vtilitatem. *Domine,* quantum ad efficientem, & eius humilitatem: *Dixi,* quantum ad formam & ipsius stabilitatẽ. *Custodire legem tuam,* quantum ad materiam, & eiusdem facilitatem, quasi dicat: Proposui pro fructu vtili, ex corde humili, promisso stabili, de lege facili, sed faciliter obseruabili.

VERSICVLVS DECIMVS.

D*Eprecatus sum faciem tuam.*] Vidistis spem ratificantem propositum, videatis eamdem rectificantem intuitum: sicut patet per quadrifariam versus istius continentiam.

nentiam. Spes dirigit mentis aciem, aſcendentis ad Dei faciem, & deſcendentis ad ſuam ſpeciem: quoniam aſcendentem ſupportat, & deſcendentē confortat. Ecce quadruplex actio, quæ notatur in hoc verſiculo, ſcilicet aſcenſio, ſupportatio, confortatio, deſcenſio. Aſcenſio ſpectat ad cōtemplationem: Supportatio ad ſubleuationem: Deſcenſio ad compunctionem: Confortatio ad conſolationem.

Articulus. primus.

Quantum ad primū, dicitur: *Deprecatus ſum faciē tuam.* Ecce aſcenſio mentis ad Dei faciem, quæ fit per deprecātis contemplationem, vel contemplantis deprecationem. Hic poteſt notari, quòd triplicier contingit faciem Domini deprecari; videlicet feruide, tepide, callide. Feruidi ſacris eloquijs patefiunt per eos, qui deprecari veniunt. Tepidi vero per eos, qui non veniunt, ſed proponunt. Callidi autem per eos, qui nec veniunt, nec proponunt, ſed mittūt. De primis: Venient populi multi, & gentes robuſtæ ad quærendū Dominum exercituū in Hieruſalem, & deprecandam faciem Domini. Ecce deprecatio faciei, quantum ad venientes, ſeu feruidos. De ſecundarijs ſcribitur: Vadent habitatores, vnus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem Domini. Ecce deprecatio faciei, quantum ad proponentes, ſeu tepidos. De alijs legitur: Miſerunt ad domū Dei Saraſar, & Rogommelech, & viri, qui cum eis erant ad deprecandā faciem Domini. Ecce deprecatio faciei, quantum ad mittentes, ſeu callidos, quales nonnulli ſunt qui proprias orationes Deo non porrigunt, ſed alienas exigunt. Tales enim Dominum orare negligunt, ſed ad eum orantes dirigunt.

Zach. 8. A *Ibidem.* *Zach. 7. A*

Articulus ſecundus.

Quantum ad ſecundum, adijcitur: *In toto corde meo.* Ecce ſupportatio aſcendentis, quæ fit per conatum cordis confidentis, contra dubitationem: quærentis, contra volitationem: clamantis, contra pigritationem. De primo: Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo. Ecce cor confidens ſine dubitatione. De ſecundo: Cum quęſieris Dominum Deum tuum, inuenies eum, ſi cum toto corde quæſieris eum. Ecce cor quærens ſine volitatione. De tertio canitur: Clamaui in toto corde: exaudi me Domine. Ecce cor clamans ſine pigritatione.

Prou. 3. A *Deut. 4. E* *Pſ. 118. T*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, ſubijcitur: *Miſerere mei.* Ecce

descensio mentis ad suam speciem, quæ fit per reflexæ cõpunctionem, vel compunctæ reflexionẽ. Nam sicut mentis acies impellitur per feruorem ad Dei faciem: ita repellitur per timorem ad sui speciem: quoniam quæ superius ferebatur per feruentiam, inferius reuerberatur per reuerentiam. Ob hanc causam reposcit misericordiam: quia recognoscit miseriam, resiliens ad suam speciem miseram. Et nota, quòd hæc species est misera, & indigens misericordia, quantum ad tres animæ vires: puta concupiscibilem, irascibilem, & rationabilem. Quantũ ad primã, propter miseriã pronitatis respectu prauitatis. Quantum ad secundam, propter miseriam tarditatis respectu bonitatis. Quantum ad tertiam, propter miseriam cæcitatis respectu veritatis. Quorum primo congruit quod ille
Psal.55.a psalmista astruit: Miserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo. Secundo quoque concinit quod psalmista
Psal.40.c cecinit: Domine miserere mei, & resuscita me. Tertio
Barthimę⁹. quoque consonat quod Euangelica tuba sonat: vbi Barthimæus, typum gerens humani generis, petit remedium cæ-
Luc.18.g citatis, dicens: Iesu fili Dauid miserere mei.

Articulus quartus.

Quãtum ad quartũ, superadijcitur: ***Secundum eloquium tuum***. Ecce confortatio descendentis, quæ fit per scripturæ consolationem. Et nota, quòd eloquia Domini sunt animæ consolatoria, quantum ad præfatas vires, vt pote concupiscibilem, irascibilem, & rationabilem. Quia corrigunt pronitatem: dirigunt tarditatem: abigunt cæcita-
Psal.11.a tem. De primo psallit propheta: Eloquia Domini, eloquia casta: & castificantia contra concupiscibilis pronitatem.
Ps.118.r De secundo scribitur: Dirige gressus meos secundum elo-
Ps.147.a quium tuum. Et rursus: Qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit, idest currere facit sermo eius, contra
Ps.118.y irascibilis tarditatem. De tertio in ipsa canitur psalmodia: Secundum eloquium tuum da mihi intellectum: contra rationabilis cæcitatem.

Epilogus.

Ait ergo propheta, vel animus bonæ spei voce prophetica: *Deprecatus sum faciem tuam*, quantum ad mentis ascensionem, quæ fit per deprecantis contemplationem. *In toto corde meo*, quantum ad ascendentis supportationem, quæ fit per spei subleuationem. *Miserere mei*, quantum

tum ad mentis descensionem, quæ fit per mentis reflexæ compunctionem. *Secundum eloquium tuum*, quantum ad compunctæ confortationem, quæ fit per scripturæ consolationem.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

COgitaui vias meas, & cetera.] Audistis spem rectificantem mentis intuitum. Audiatis eamdem purificantem affectum. Cum enim cuiusuis actum virtutis imperet spes salutis, quis mentis compos dubitet, quin affectionum purificatio eidem militet? Processum purificationis istius sic instruit iste versus. Primo notatur affectionũ inspectio: secundo, inspectarum infectio: tertio, infectarũ despectio: quarto, despectarum correctio. Quorum primum spectat ad conscientiæ redargutionem. Secundum ad concupiscentiæ pollutionem. Tertium ad pœnitentiæ ablutionem. Quartum ad iustitiæ restitutionem.

Articulus primus.

Cogitaui. Hic notatur affectionum inspectio, seu iniquitatum antiquarum recogitatio. Et notandum, quòd cogitare debemus mala præterita, ad scopandũ, ad annunciandum, non ad renouandum. Quorum primum pertinet ad compunctionem. Secũdum ad confessionem. Tertium ad delectationem. De primo dicitur: Cogitaui dies antiquos: supple quãtum ad temporalium delectationum admissionem: & annos æternos in mente habui: supple quantum ad æternalium delectationum amissionem. Et meditatus sum nocte cum corde meo: supple quantum ad infernalium tenebrarum acquisitionem: & scopebam spiritum meum: supple quantum ad cordis contriti compunctionem. De secundo psallit propheta: Iniquitatem meam annunciabo: scilicet per confessionem: & cogitabo pro peccato meo, scilicet per cõscientiæ discussionem. De tertio: Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. Cogitatio stulti peccatum est, ac si dicat: qui cogitat mala facere, quantum ad veterum malorum renouationem per actum interiorem, vel exteriorẽ, stultus vocabitur, quantum ad diuinam reprobationem. Cogitatio stulti peccatum est, quantum ad consensum in illicitam actionem, vel etiam delectationem.

Psal. 76. a *Ps. 37. d* *Prou. 24. a*

Articulus secundus.

Vias meas. Hic notatur affectionum infectio: quia viæ sunt vt plurimum infectæ, & viantium infectiuæ. Et nota, quòd viæ præfatæ leguntur inquinatæ, aggrauatæ, sceleratæ. Inquinatæ siquidē propter oppositionem: aggrauatæ autē propter iterationem: sceleratæ propter infamiæ

Psal.9.e vituperationem. De primo legitur: Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Væ illis, quorū viæ sunt in omni tēpore inquinatæ: hoc est in vere, in æstate, in autumno, in hieme, idest in pueritia, iuuentute, senectute, senio, siue

Isa.9. a morte. De secundo: Aggrauata est via maris trans Iorda

Iordanis. nem. Iordanis interpretatur riuus iudicij, per quem significatur confessio flagitij. Via igitur trans Iordanem est infectio iterata post confessionem, quæ merito dicitur aggrauata, sicut grauiora sunt vulnera renouata. De tertio:

Eze.16.c Dabo te in animas odientium te filiarum palæstinarum,

Palestini. quæ erubescunt in via tua scelerata. Per Palæstinos, qui interpretantur ore contundentes, intelligimus detrahentes. Per viam sceleratam, immunditiam infamatam. Palæstinis ergo datur, qui suis promerentibus culpis a detrahentibus laceratur. Sed Palæstini tunc in via illius scelerata erubescunt, cum detractores proferre horribilitatem immunditiæ perhorrescunt.

Articulus tertius.

Et conuerti pedes meos. Hic notatur infectionum inspectarum despectio. Sicut enim inspectis, & despectis exterioribus immunditijs, conuertimus pedes exterioris hominis: sic inspectis, & despectis interioribus, pedes interioris conuertimus. Tales pedes interiores, videlicet animæ affectiones legimus in sacris eloquijs, currentes, offendentes, dolentes. Currunt enim nonnumquam post concupiscentiam: offendunt ad iniustitiam: dolent per pœniten-

Prou.1. b tiam. De primo: Pedes illorum ad malum currunt: idest

Isa.59. b ad actum, quem male concupiscunt, & sic post concupi-

Pro.19. a scentiam suam vadunt. De secundo: Qui festinus est, pedibus offendit: quasi dicat: Immoderatus affectibus ad

3.Reg.15. obiectum illicitum se allidit. De tertio: In tempore se-

c nectutis suæ doluit pedes: scilicet Asa rex Iuda. Asa inter-

Asa. pretatur tollens: Iuda confitens. Tunc igitur Asa rex Iu-

Iuda. da in tempore senectutis pedes dolet, quando tollens recte confitens in tempore defunctionis pœnitet.

Articu-

Articulus quartus.

In testimonia tua. Hic notatur affectionum despectarũ correctio, quæ fit per recta affectionum obiecta, quæ docentur per testimonia Dei sancta. Et nota, quòd hæc testimonia cum sint affectionũ animalium correctiua, sunt accipienda, habenda, perhibenda. Accipiuntur autem cõsentiendo: habentur firmiter tenendo: perhibentur confitendo. De primo: Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis: scilicet consentiendo nobis. De secundo: Qui credit in filiũ Dei, habet testimonium Dei in se: videlicet per firmam fidei tentionem. De tertio: Vos de me testimonium perhibebitis: scilicet confitendo, qui ab initio mecum estis. *Ioan. 3. b* *1. Ioan. 5. c* *Ioan. 15. d*

Epilogus.

Ait ergo psalmographus in persona illius, quẽ spes monet ad corrigendos affectus. *Cogitaui*. In quo inspectio, quæ pertinet ad conscientiæ redargutionem. *Vias meas*. In quibus infectio, quæ attinet ad concupiscentiæ pollutionem. *Et conuerti pedes meos.* In quo despectio, quæ spectat ad pœnitentiæ ablutionem. *In testimonia tua.* In quibus correctio, quæ respicit ad iustitiæ restitutionem.

VERSICVLVS XII.

P*Aratus sum*, & cetera.] Legistis spem purificantem affectum: legatis eamdem plurificantem effectum: sicut videmus ad oculum, ad spei nutum progrediuntur in publicum plurium actus virium, videlicet concupiscibilis, irascibilis, rationabilis, & exterioris sensibilis: quoniam hic appetit, hic applaudit, hic consulit, hic obaudit, quod in bis binis versus huius particulis luce clarius elucescit.

Articulus primus.

Concupiscibilis actum aperuit Propheta, cum ait: *Paratus sum:* vbi promptum insinuat appetitum. Et nota, quòd concupiscibilis appetitus debet esse promptus, & paratus ad abstinendum, ad continendum, non ad actum illicitum sustinendum: quorum primum monasticum: secundum angelicum: tertium diabolicum. De primo dicit Dominus Moysi: Esto paratus mane, vt ascendas in montem Sinai. Et infra: Fuit ibi cum Domino Moyses quadra- *Exo. 34. a* *Ibidem. f*

quadraginta dies, & quadraginta noctes, & panem non comedit, & aquam non bibit: ecce appetitus temperatus ad abstinendum paratus. De secundo dixit Moyses populo:

Exo.19.c Estote parati in diem tertium, ne appropinquetis vxoribus vestris: ecce appetitus moderati ad continendum parati.

Iob 3. b De tertio: Maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leuiathan, quasi dicat: Oderunt lucem tenebrarum filij, qui suscitare stimulum satanæ sunt parati: ecce appetitus intemperati ad sustinendum, & suscitandum diabolicum actum parati.

Articulus secundus.

Irascibilis actum exposuit, cum adiunxit: ***Et non sum turbatus.*** Vbi notatur animi non indignatio, sed applausus. Et nota, quòd irascibilis animus non debet esse turbatus circa Dei potentiam, aut circa Dei sapientiam: sed circa Dei iustitiam. Potentiam dico, per quam mortuos viuificat: sapientiã dico, per quam ignorantes illuminat: iustitiam dico, per quam iniustos condemnat. De primo: Vbi Christus diruptis vinculis mortis, dixit dubitantibus

Luc.24.f discipulis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? quasi dicat: Non debetis turbati esse: quia

Hier. 17. e potens sum vincula mortis dirumpere. De secundo: Ego non sum turbatus, te pastorem sequens, quasi dicat: Non sum turbatus de tua sublimi sapientia, qua pascis simpli-

Iob 23. d cium corda. De tertio: A facie eius turbatus sum, & considerans eum, timore solicitor, scilicet dum iniustos iudicantem, & illatas iniurias vindicantem contemplor.

Articulus tertius.

Rationabilis actum distinxit, cum dixit: ***Vt custodiam.*** Per hoc notificans memorialem custodiam rationis, consiliatiuam affectionis, & directiuam actionis. Et nota, quòd rationis est custodire diuinæ potestatis, veritatis, & charitatis iudicia, quæ dicuntur præcepta, testimonia, &

Prou. 3. a mandata. De primo: Præcepta mea cor tuum custodiat,

Ps.118. x quantum ad iudicia potestatis. De secundo psalmista: Custodiuit anima mea testimonia tua, quantum ad iudicia ve-

1. Ioan. 5. a ritatis. De tertio: Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, quantum ad iudicia charitatis.

Articulus quartus.

Sensibilis exterioris actum subintulit, cum subscripsit:

Mandata. *Mandata tua.* Dicuntur namque mandata, quasi manui data:

data: eo quòd sunt sensualibus organis mancipata, inter quæ manus quodam modo dinoscitur obtinere primatum, quæ secũdum philosophum dicitur organum organorum. *Arist. to. 5.* Hic potest notari, quòd mandata manu dantur, vel man- *li. 4. de par.* cipantur tripliciter: quia ministrantur, manifestantur, & *anim. c. 10.* notantur manualiter. Manus enim ministrat actus exteriores: manifestat interiores: notat autem tam interiores, quàm exteriores. De primo: Propter mandatum assume *Eccli. 29.* pauperem: ecce mandatum pertinens ad exteriorem actũ *b* manualiter ministratum. De secundo: In hoc scimus, *1. Ioan.* quoniam cognouimus eum, scilicet per fidem: si manda- *2. a* ta eius obseruemus, idest fidem nostram per opera demonstremus, iuxta illud apostolicum: Ego tibi ostendam ex *Iac. 2. d* operibus fidem meam: ecce mandatum pertinens ad interiorem actum manualiter manifestatum. De tertio dixit Dominus Moysi: Dabo tibi tabulas lapideas, & legem *Exo. 24. e* & mandata, quæ scripsi: ecce mandata tam ad interiorem, quàm ad exteriorem actum pertinentia manualiter annotata.

Epilogus.

Dicit ergo psalmographus vicem gerens illius, qui spei gratia confortatus plurium exprimit virium actus: *Paratus sum:* quantum ad concupiscibilem appetentem: *Et non sum turbatus:* quantum ad irascibilem applaudentẽ. *Vt custodiam:* quantum ad rationabilem consulentem. *Mandata tua:* quantum ad sensibilem obsequentem.

VERSICVLVS XIII.

F*Vnes peccatorum*, & cetera.] Quonam modo spes roboret ad operationem boni, patet in quaternario præcedenti. Qualiter autem cor roboret ad superationem mali, patens est in præsenti: hoc autem solet effici instrumẽto quadruplici: scilicet rationis discretione, affectionis deuotione: supplicantium communicatione, & propria supplicatione, quod patebit totidem versuum insinuatione. Instrumento discretionis vtimur cum pensamus, per quod attrahimur, ad quod attrahimur: a quo retrahimur, per quod retrahimur: quorum primum est occasio, secundum offensio, tertium obeditio, quartum obliuio, quæ notantur per ordinem in versu proposito.

Articu-

Articulus primus.

Quantum ad primum dicitur: *Funes circumplexi sunt me.* Quia re vera funes, per quos attracti, & circumplexi sunt peccatores, plerumque sunt occasiones peccandi, quæ dicuntur peccati dispositiones. Et nota, quòd legimus triplices funes secundum triplices peccati dispositiones. Est enim dispositio remota, propinqua, proxima, & perfecta. Quarum prima pertinet ad partem animæ irrationalem, irrationaliter operantem: secunda ad partem animæ rationalem, non irrationaliter operantem: tertia ad partem animæ rationalem rationaliter operantem. Rationalis autem operatio est ratiocinatio, siue deliberatio. De primis funi-

Ps. 139. b bus legimus: Funes extenderunt in laqueum: diabolus quippe nobiles funes in laqueum extendit, cum in parte irrationali irrationalem motum intendit, per quem, partem

Iudic. 15. rationalem illaqueare intendit. De secundis funibus: Re-

e perimus, quòd Iudæi dixerunt Samsoni ipsorum iudici: Non te occidemus, sed vinctum trademus: ligaueruntq.

Iudæi. eum duobus nouis funibus: per Iudæos, qui confitentes interpretantur, quilibet fideles notantur: per Samsonem eorũ iudicem intelligimus rationem: per quam tamquam per solem interiorem illuminantur: vnde Samson sol eorũ interpretatur. Samson ergo duobus ligatur funibus, cum ratio duobus ligatur motibus, scilicet motu irrationalitatis, irrationali, qui dicitur primus motus: & motu rationalitatis non rationali, qui vocatur consensus subitus: & quoniam vterque motus venialis est non mortalis· idcirco Samson ligari dicitur, non occidi. De tertijs funibus

2. Regum Dauid dicentẽ nouimus: Funes inferni circũdederunt me,

22. a præoccupauerunt me laquei mortis. Per Dauid, qui manu

Dauid. fortis interpretatur, quilibet iustus signatur, qui funibus inferni dicitur circumdari, quando ad actum prohibitum per consensum deliberatum dinoscitur inclinari. Hic autem consensus bene vocatur inferni, & mortis laqueus: quia culpa est, & reatus: culpa mortem spiritualem irrogat, scilicet reatus ad mortem infernalem obligat.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subditur: *Peccatorum:* peccata namque sunt legis transgressiones, & legislatoris offensiones, ad quas trahimur per occasiones, quasi per dispositiones. Et nota circa peccata, quòd cauenda sunt, specia-

liter

liter propter tria: quòd mentem ſeducunt, quòd mortem inducunt, quòd ad infernum deducunt. Primum faciunt in congreſſione: ſecundum in tranſgreſſione: & tertium in egreſſione. De primo: Peccatum, occaſione accepta, per mandatum ſeduxit me: ecce peccatum mentis ſeductiuum. De ſecundo: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: ecce peccatum mortis inductiuum. De tertio: Oculus adulteri obſeruat caliginem. Et infra: Et vſque ad inferos peccatum illius: ecce peccatum ad inferos vſque deductiuum.

Rom. 7. b
Rom. 5. b
Iob 24. e
Ibid. d

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Et legem tuam*, ideſt legis obeditionem. Legi namque debemus obedire: Quare? propter tria præcipue: quia pacificans, quia iuſtificans, quia beatificans: lex enim diligentes pacificat: facientes iuſtificat: cuſtodientes, ſeu perſeuerantes beatificat. De primo cantatur: Pax multa diligentibus legem tuam: ecce diligentium legem pacificatio. De ſecundo: Factores legis iuſtificabuntur: ecce facientium legem iuſtificatio. De tertio: Qui cuſtodit legem, beatus eſt: ecce perſeueranter legem cuſtodientium beatificatio.

Pſ.118. x
Rom. 2. b
Pro.19. e

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, ſuperadditur: *Non ſum oblitus*, quaſi dicat: A legis obeditione, a qua multi retrahuntur obliuione, nõ me retraxit obliuio, Domino protegente. Et nota, quòd tria ſunt, quarum aliqui non debent eſſe obliti: vtputa diuinum pactum, diuinum beneficium, & proprium malefactum. Primi quidem fit obliuio propter libidinem: ſecundi propter ingratitudinem: tertij propter impœnitudinem. De primo, vbi legitur de muliere mala: Reliquit ducem pubertatis ſuæ, & pacti Dei ſui oblita eſt: ecce obliuio diuini pacti. De ſecundo ſcribitur a pſalmographo: Obliti ſunt benefactorum eius, *& cetera*. ecce obliuio diuini facti. De tertio: Numquid obliti eſtis mala veſtra, & mala vxorum veſtrarum, quæ fecerunt in terra Iuda? ecce obliuio proprij malefacti.

Prou. 2. e
Pſal.77.b
Hier. 44. b

Epilogus.

Et hoc eſt, quod ait Propheta in viri diſcreti perſona: *Funes circumplexi ſunt me*, quantum ad occaſiones, per quas attrahebatur. *Peccatorum*, quantũ ad offenſiones, ad quas attrahebatur. *Et legem tuam*, quantum ad obedientiam,

tiam, a qua retrahi verebatur *Non sum oblitus*, quantum ad obliuionem, per quam etsi non retrahebatur, attamen retrahi verebatur.

VERSICVLVS XIIII.

Media nocte, & cetera.] Instrumentum primum præcessit ad rationis discretionem pertinens: Instrumentum secundum succedit ad affectionis deuotionem attinēs: ostendit enim series huius versus, quàm illectus, quàm erectus, quàm perfectus: quàm prouectus debet esse ecclesiasticæ deuotionis affectus. Quorum primum indicat tempus: secundum motus: tertium terminus: quartum motiua ratio, siue virtus.

Articulus primus.

Media nocte: Hic nota, quàm illectus sit illius deuotionis affectus. Satis illum opinamur illectum, qui tranquillum negligit lectum: satis auidum ad perficiendum effectum, qui nocturnum somnium deserit imperfectum: vbi sincera charitas mouet, vbi seuera necessitas non coercet. Et nota, quòd affectus deuoti sic debent esse illecti amore triplici: videlicet amore Dei, amore sui, amore proximi: hoc est, vt Deum magnificent, vt se mundificent, vt proximum ædificent. De primo: Media nocte Paulus, & Sylas adorantes laudabant Dominum: sic affectus deuoti faciunt, qui ad nocturnas vigilias Dominum laudaturi consurgunt. De secūdo: Media nocte clamor factus est: ecce sponsus venit, *& cetera*. Hoc affectus deuoti vigilanter obseruant, qui nocturnas anticipantes vigilias, in conspectu Dei se iudicant, & iudicando purificant. De tertio: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice commoda mihi tres panes? *& cetera*. Quod affectus deuoti spiritualiter implent, qui prædictas præoccupātes vigilias, Deo præstāte, prouident qualiter populo fidei, spei, & charitatis alimenta ministrent.

Act. 16. e *Mat. 25. a* *Luc. 11. a*

Articulus secundus.

Surgebam: Hic subnotatur, quàm erectus sit huius deuotionis affectus, qui tamquam promptus, & paratus, ait: Surgebam, non quasi lentus, & somnolentus surgere disponebam. Notandum ergo, quòd surgere debemus hoc modo, scilicet properando contra inuitos, orando contra indeuo-

indeuotos, ornando contra incompositos. De primo legimus: Surge, propera amica mea: Ac si dicatur aperte, properando surge, tanquam surgens amicabiliter, nō inuite. De secundo: Surgite & orate, ne intretis in tentationem, quasi dicat: orando surgite, & sic tentatoris insidias præcauete. De tertio: Surrexit, & ornauit se ornamentis suis, scilicet Iudith, quæ interpretatur confitens, per quam notatur quilibet ad confitendum Domino surgens: hic dicitur surrexisse, & ornasse se, vt illius exemplo discamus surgēdo nos ornare, non incomposite nos habere.

Cant. 2. c *Luc. 22. e* *Iudit. 12. d* Iudith.

Articulus tertius.

Ad confitendum tibi: Hic annotatur, quàm perfectus sit istius deuotionis affectus. Si enim perfectum censetur secundum assertionem philosophi, quod attingit proprio fini: quis affectum illum perfectum ambigit, qui fini finiū per confessionem laudis attingit? Sed nota, quòd ad confitendum Deo perfecte tali confessione, oportet tria concurrere: puta charitatem, claritatem, & puritatem: charitas pertinet ad cōfitentis affectionem: claritas ad cantionem: puritas ad intentionem. Nam re vera diuinæ laudis affectio sine cantione bona, cantio sine affectione vana. Vtraque sine debita intentione mala: sed vtraque cūm debita intentione perfecta. De primo scribitur: Fecit Dauid principem ad confitendum Domino, Asaph, & fratres eius. Asaph autem interpretatur collectio, per quam notatur affectum collectiua dilectio: ecce confessio cum charitate affectionis. De secundo: Leuitæ stent mane ad cōfitendum, & canendum Domino: ecce mane, ecce cantio, ex quibus conficitur confessio cum claritate cantionis. De tertio dicitur: Ascenderunt tribus tribus Domini ad confitendum nomini Domini, quasi dicat: Ascenderunt tribus Ecclesiæ militantis ad confitendum Domino cōfessione laudis cum tribubus Ecclesiæ triumphantis: in qua confessione procul dubio est purissima intentio: ecce confessio cum puritate intentionis.

Perfectum quid secundum philosophum. *Lib. 5. Metaphys. tex. 21. to. 7.* *1. Paral. 16. a* Asaph. *1. Paral. 23. d* *Ps. 121. a*

Articulus quartus.

Super iudicia iustificationis tuæ. Hic connotatur, quàm prouectus est ipsius deuotionis affectus: nec enim arbitrandus est improuectus in diuinæ contemplationis cellaria familiariter introductus. In quo quidem affectus intrat familiarius, quàm aspectus. Nam nonnumquam affectus

intrat, vbi aſpectus foris ſtat. Et nota circa iudicia iuſtificationis diuinæ, quòd ſunt ineffabilis magnificentiæ, incõprehenſibilis ſapientiæ, inueſtigabilis clementiæ: quia re vera permirabilis fuit magnificentia facientis: permirabilior ſapientia patientis: permirabiliſſima clementia ſatisfacientis. De primo: Magna ſunt iudicia tua Domine, & inenarrabilia verba tua, quaſi dicat: Magnifica, & mirifica diſpoſitionis tuæ iudicia ſunt nobis ineffabilia. De ſecũdo: O altitudo diuitiarũ ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius: quaſi dicat: Altiſſima & pleniſſima eſt ſcientia & ſapientia Dei hominis mirabilia faciẽtis, & miſerabilia patientis, cuius iudicia ſunt humanæ ſapientiæ, ac ſcientiæ incõprehenſibilia. De tertio cantatur ore Dauidico: Iudicia tua abyſſus multa, homines & iumẽta ſaluabis Domine: quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus: quaſi dicat: Iuſtificationis, ſeu iuſtæ ſatisfactionis tuæ iudicia ſunt profundiſſima: quamobrem iuſtiſſime ſaluabis homines, quantũ ad naturalem deformitatem: & iumenta, quantum ad moralem deformitatem, multiplicando miſericordiam reformationis, ſupra miſeriam deformationis.

Sap. 17. a — *Rom. 11. d* — *Pſal. 35. a*

Epilogus.

Liquet itaque vox Pſalmiſtæ typum gerẽtis perſonæ deuotæ. ***Media nocte:*** Ecce tempus notans affectus illectionem. ***Surgebam:*** Ecce motus ſubnotans illius erectionem. ***Ad confitendum tibi:*** Ecce terminus annotans eius perfectionem. ***Super iudicia iuſtificationis tua:*** Ecce motiua ratio, ſiue virtus connotans eius prouectionem.

VERSICVLVS XV.

PArticeps ego ſum, & cetera.] Quemadmodum in ſuperandis malis vtendum eſt inſtrumento diſcretionis & deuotionis, vt claruit in duobus verſibus ſupraſcriptis, in eumdem modum vtendum eſt in ipſis inſtrumento generalis orationis, cuius virtus ſuffragatur perſonæ debili, ſicut cibus communis membro inani: quapropter circa generalis orationis participium notantur quattuor per hunc verſum, videlicet cibi communitas, membri inanitas, negandi inhumanitas, donandi humanitas. Cibus eſt orationis fructus. Membrum quilibet fidelium.

Donator

Donator vel negator humanus, vel inhumanus orator.

Articulus primus.

Quantum ad primum, ſcribitur: *Particeps*, vbi per participem ſubaudimus fructum participabilem. Si enim participabile nihil eſſet, nec particeps eſſe poſſet. Hic notandum, quòd triplex legitur participium, quoddā vtile, quoddam inutile, quoddam impoſſibile. Participium quippe ſpirituale cum fideli eſt vtile, cum infideli inutile, & cum vtroque impoſſibile. De primo: Fratres ſancti vocationis cæleſtis participes eſtis: ecce fidelium vtile participium. *Heb. 3. a* De ſecundo: Feni cibo veſcentes demorabantur, ne participes eſſent coinquinationis: ecce infidelium inutile participium. *2. Mac. 5. d* De tertio: Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum: ecce fidelium, ac infidelium impoſſibile participium. *1. Corin. 10. e*

Articulus ſecundus.

Quantum ad ſecundum ſequitur: *Ego ſum*. Vox eſt perſonæ debilis tamquam membri inanis. Et nota, quòd terna membrorū differentia reperitur in Eccleſia. Eſt enim membrum ſummum, mediū, & infimum. Membri ſummi, ſcilicet capitis Eccleſiæ Chriſti eſt miniſtrare ſpiritualiter, non miniſtrari. Membri medij eſt miniſtrare, & miniſtrari. Membri infimi eſt non miniſtrare, ſed miniſtrari. De primo: Ego in medio veſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat: ecce membrum ſummum miniſtrans tantum. *Luc. 22. e* De ſecundo: Cuius factus ſum ego miniſter ſecundum donum gratiæ Dei, quæ data eſt mihi: ecce membrum medium miniſtrans & miniſtratum. *Epheſ. 3. b* De tertio dicit Pſalmographus ſub infimi membri figura: Ego autem mendicus ſum, & pauper: Dominus ſolicitus eſt mei: ecce membrum infimum miniſtratum ſolum. *Pſal. 39. d*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, dicitur: *Omnium timentium te*. Et ideo recedentium ab inhumanitate, quia timens Deum eſt recedens a malo, ſicut ſcribitur. *Iob 1. a* Et nota quòd ſic timentes non renuunt communitati ſeruire, pauperibus ſubuenire, pro peccatoribus interuenire. Quorum primum pertinet ad præſidium, ſecundum ad ſubſidium, & tertium ad ſuffragium. De primo: Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum: in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiā, & conſtitue ex eis tribunos & cēturiones, *Exo. 18. d*

& quinquagenarios & decanos, qui iudicent populum omni tempore: ecce timentes populo præsidentes, & communi-
Tob. 9. c nitati seruientes. De secundo: Filius es optimi viri, & iusti, & timentis Deum, & eleemosynas facientis: ecce timens subsidium impartiens, pauperibus subueniens. De
Ps. 144. d tertio cantatur: Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, scilicet timētium peccatoribus suffragantium, & pro ipsis interuenientium.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum subijcitur: ***Et custodientium mandata tua***, de benignitate & humanitate mutua diuinitus imperata. De talibus dici potest, quod scriptum est:
Iosue 22. a Non reliquistis fratres vestros lōgo tempore vsque in præsentem diem, custodientes imperium domini Dei vestri. Et nota de talibus humanitatem custodientibus, quòd ipsi custodiunt vitæ veritatem, fugiunt infelicitatem, acquirunt felicitatem. Quorum primum spectat ad meritum, secundum ad supplicium, sed tertium ad præmium. De
Isa. 26. a primo: Aperite portas, ingrediatur gens iusta custodiens veritatem, ac si dicatur aperte. Notas facite vias vitæ, vt accipiant coronam vitæ, custodientes veritatem vitæ. De
Pro. 29. d secundo: Verbum custodiens filius extra perditionem erit,
Pro. 10. c & sic infelicitatem vitabit. De tertio: Via vitæ custodienti disciplinam: quasi dicat: Via vitæ procedit, qui disciplinam custodit, qui autem sic procedit, proculdubio ad felicitatem accedit.

Epilogus.

Ait ergo Propheta sub inanis membri figura. ***Particeps***, quantum ad cibi communitatem, scilicet orationis generalitatem. ***Ego sum***, quantum ad membri inanitatem, scilicet personæ debilitatem. ***Omnium timentium te***, quātum ad vitantes inhumanitatem, scilicet orationis parcitatem. ***Et custodientium mandata tua***, quantum ad seruantes humanitatem, scilicet orationis largitatem. Parce orat, qui pro paucis: large, qui pro multis, & tanto largius, quanto pro pluribus.

VERSICVLVS XVI.

Misericordia tua Domine, & cetera.] Quartum superest instrumentum in versu proposito, proponendū, videli-

videlicet propria ſupplicatio, quæ reſiſtens peccato ſupplicat pro ſeipſo. Proponit itaque verſus iſte ſupplicationem ſagacem, viuacem, perſpicacem, & efficacem: tangendo diuinæ dignationis humanitatem, indignationis immunitatem, iuſtificantis dignitatem, & iuſtificabilis indignitatem.

Articulus primus.

Sagaciter igitur ſupplicans, diuinæ dignationis humanitatem allegauit, cum ait: *Miſericordia tua Domine*. Quod enim Dominus miſeretur noſtræ miſeriæ, humanitatis eſt dignatiuæ. Sed nota miſericordiam Domini triplicem miſeriæ noſtræ triplici congruentem, vtpote miſericordiam medicinæ, miſericordiam diſciplinæ, & miſericordiam doctrinæ. Quarum prior congruit noſtræ vis iraſcibilis infirmitati, ſecunda concupiſcibilis lubricitati, tertia rationabilis ruditati. De prima miſericordia dicit ſcriptura: Filios tuos nec draconum, nec venenatorum vicerunt dentes: miſericordia enim tua adueniens ſanabat eos: ecce miſericordia medicinæ. De ſecunda: Cum tentati ſunt, & quidem cum miſericordia diſciplinam acceperunt: ecce miſericordia diſciplinæ. De tertia: Miſericordia Domini ſuper omnem carnem: qui miſericordiam habet & docet, & erudit, quaſi paſtor gregem ſuum: ecce miſericordia doctrinæ.

Sap.16.b *Sap.11.b* *Eccli.18.b*

Articulus ſecundus.

Viuaciter autem orans indignationis immunitatem aggregauit, cum addidit: *Plena eſt terra*. Nec enim terra miſericordia repleretur, ſi cuiquam terrigenæ Dominus indignaretur. Viuaciter autem ad miſerandum mouetur, a quo prorſus indignatio remouetur. Sed nota circa terræ plenitudinem, quòd legimus terram triplicem: terrã, quã terimus: terram, quam quærimus: & terram, quam gerimus. Prima terra plena eſt laude diuina: ſecũda plena eſt gloria: ſed tertia plena eſt miſeria. De prima: Laudis eius plena eſt terra, quam terimus, tam multipliciter eum laudat, quàm multipliciter laudabilem ſignificat, de quo nullus ambigit, qui ſigna eius intelligit. De ſecunda: Plena eſt omnis terra gloria eius. Vox eſt angelorum loquẽtium de terra viuentium. De tertia: Fac concluſionem, quoniã terra plena eſt iudicio ſanguinum, ideſt teſtimonio criminum. Hæc eſt terra miſerorum hominum.

Abac.3.a *Iſa.6.b* *Ezec.7.f*

Articulus tertius.

Perſpicaciter perorans iuſtificantis dignitatem commendauit, cum ſubdidit: *Iuſtificationes tuas*, ideſt tibi congruas. Non fuit paruæ perſpicacitatis perſpicere congruẽtias inter iuſtificantem, & iuſtificationes ſuas. Notandum itaque, quod ait: *Iuſtificationes tuas*, quaſi dicat, tuæ potentiæ, ſapientiæ, ac iuſtitiæ congruas, tamquam vias tritas, tamquam leges poſitas, tamquam ſententias diffinitas. De primo propheta pſallit: Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me. Vox eſt quærentis viam regiam, viam tritam. De ſecundo autem ait: Legem pone mihi Domine viam iuſtificationum tuarum. Sapienter legem petit legiſlatoris illius, cui nullus ſimilis in legiſlatoribus: ſicut legimus: Quæris, quare? quia ſicut ſcribitur: Vnus eſt legiſlator & iudex, qui poteſt perdere & liberare. De tertio quoque canit: Surgebam ad confitendum tibi, ſuper iudicia iuſtificationis tuæ: ecce iudiciales ſententiæ a ſummo iudice promulgatæ.

Pſ. 118. d *Ibid. e* *Iob. 36. c* *Iaco. 4. d* *Pſ. 118. h*

Articulus quartus.

Efficaciter conſummans iuſtificabilis indignitatem inſinuauit, cum de iuſtificationibus ipſius intulit: *Doce me:* ac ſi diceret manifeſte: Domine non ſum doceri dignus: ſed tu non es docere indignus: Fac ergo mecum, vnde tu es dignus, vt fiam dignus, vnde ſum indignus. Et nota quòd aliquis dicitur docere dignus, propter dignitatem actus, affectus, inſtinctus. Propter primum dicitur doctor bonus, propter ſecundũ dicitur miſericors, ſiue pius: propter tertium dicitur benedictus. Primum patet per prophetam pſallentem: Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas: ecce doctorem bonum. Secundũ ſublucet per Pſalmiſtam dicentem: Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam, & iuſtificationes tuas doce me: ecce doctorem miſericordem vel pium. Tertium liquet per Pſalmographum ſic ſcribentem: Benedictus es Domine, doce me iuſtificationes tuas: ecce doctorem benedictum. Ita quidem a mittente benedicitur, qui ad legendum, vel ad prædicandum mittitur.

Pſ. 118. i *Ibid. q* *Ibid. b*

Epilogus.

Propterea dicit Propheta in laudabilis oratoris perſona: *Miſericordia tua Domine*, tamquam ſagaciter orans, allegando diuinæ dignationis humanitatem. *Plena eſt terra,*

tamquam

tamquam viuaciter persuadeas, aggregando indignationis immunitatem. *Iustificationes tuas,* tamquam perspicaciter perorans, commendando iustificantis dignitatem. *Doce me*, tamquam efficaciter consummans postulando iustificari iustificabilis indignitatem per iustificantis dignitatem, ac si loqueretur apertius: Domine, qui misereri dignaris, & nemini indignaris: iustifica me, qui sum indignus, quia tu iustificare dignus.

Capitulum quintum.

VERSICVLVS PRIMVS.

B*Onitatem fecisti,* & cetera.] Hic quintum initiatur capitulum, & quintum repræsentatur ferculum. In capitulo præambulo præsentata fuit spei immissio, in hoc vero præsentatur bonitatis transmissio. Et quia spes immissa consurgit ex bonitate transmissa: patet ordinis ratio processu resolutorio. Istud autem capitulum distinguitur per hunc modum. Est equidem bonitas inferior ad animæ iustificationem pertinens, quam octonarius prior percurrit, quapropter ab hebraica littera Teth, quæ interpretatur bonum vel infra, incipit. Et est bonitas superior ad animæ iustificatæ magnificationē attinens, qua octonarius posterior supperaddit. Quamobrem ab hebraica littera Iod, quæ interpretatur principium seu dominatio, initium sumit. Octonarius nihilominus prior distinguitur: quoniam bonitas inferior pertinet ad animæ curationem, quam declarat quaternarius primus: & curatæ conseruationem, quam declarat quaternarius alius. Quaternarius etiam prior quadripartitam recipit sectionem, secundum quattuor animæ virium curationem, videlicet apprehēsiuæ, appetitiuæ, memoratiuæ, motiuæ. Quæ sunt totidem versibus subnotatæ. Versus primus apprehensiuæ curationem ostendit, quia quid, in quem, a quo, & per quem mittitur, apprehendit, scilicet sanitatis habitum, animæ insitum ab ingenito per vnigenitum.

Teth.

Iod.

Articulus primus.

Primum quidem prænotatur, cum præmittitur: *Bonitatem fecisti.* Ista namque bonitas est spiritualis sanitas, quam in nobis creat increata bonitas. Vnde notandum quòd est bonitas improuectorum, prouectorum, electorū.

Quarum prima fruimur, ſecundam ſequimur, tertiam
Epheſ.5.b impetrare molimur. De prima ſcribitur ab Apoſtolo: Fructus lucis eſt in omni bonitate: ecce bonitatis fruitio. De
Pſal.37.d ſecunda dicit pſalmographus: Detrahebant mihi, quoniã ſequebar bonitatem: ecce bonitatis proſecutio. De tertia
Pſ.105. a pſallit propheta: Viſita nos in ſalutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum: ecce bonitatis impetratio.

Articulus ſecundus.

Secundum autem ſubnotatur, cum ſubditur: *Cum ſeruo tuo*, quantum ad eius ſpiritum ſanitati redditum. Et nota ſeruum triplicem triplici bonitati reſpondentem: puta ſeruum improuectum, prouectum, electum. Seruitus prima bona, ſecunda melior, tertia optima. De primo intelli-
Exo.12.g gitur quod legitur: Omnis ſeruus emptitius circumcidetur: ac ſi diceretur expreſſius: Omnis ſerui improuecti a vana conuerſatione redempti ſuperfluitas ſuccidetur. De
Gen.42.f ſecundo competenter exponitur, quod proponitur: Soſpes ſeruus tuus pater noſter adhuc viuit. De tertio accipien-
Iſa.41. c dum dinoſcitur, quod dicitur: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te.

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: *Domine*. Dominus enim licet ſit nomen eſſentiale, tribus perſonis commune, poteſt tamen perſonaliter accipi, & perſonæ Patris appropriari. Vnde notandum quòd nomen Domini legitur appropriatum Patri ſub triplici notione patris. Quarum prima negatiua propria. Secunda affirmatiua propria. Tertia affirmatiua communis: videlicet innaſcibilitatis, pa-
Iob 40. a ternitatis, communis ſpirationis. Primum patet: Reſpon-
Iob 41. a dens Dominus Iob de turbine, ait: Quis ante dedit mihi, vt reddam ei? Quaſi dicat: Nullus. Quis eſt iſte Dominus, qui nullum habet ante, niſi Dominus Pater ſolus, quo nullus anterior nec tempore, nec dignitate, nec origine? Nam Filius & Spiritus ſanctus, etſi non habeant anteriorem tempore, vel dignitate, habent tamen anteriorem, origine. Aut quis Dominus, cui nullus dedit, niſi Dominus pater ſolus, qui a nullo accepit, quoniam a nullo procedit? Nam aliæ perſonæ inde accipiunt, vnde procedũt.
Iſa. 66. c Secundum liquet: Numquid ego, qui generationem cunctis tribuo, ſterilis ero, ait Dominus? Quis iſte Dominus generationem dans temporaliter, & generans intemporaliter,

liter, nisi solus Dominus Pater? Tertium lucet: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Cuius Domini, nisi Patris & Filij? qui sunt vnus Dominus, in quantum dant vnum munus. *Sap. 1. b*

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: *Secundum verbum tuum*, quod dixisti, cum filium genuisti, secundum quem cuncta facis, qui secundũ artem cuncta facis. Ipse enim, secundum Augustinum, est ars omnipotentis & sapientis Dei, plena omnium rationum viuentium, sicut scribitur ab eo. Hic potest notari sine præiudicio verbi diuini & humani, trina proportio. Sicut enim verbum humanum humanitus prolatum, est vox viua significatiua, ita verbum diuinitus prolatum est proles viua spiratiua, quorum singula sunt singulis proportionalia. Prima proportio patet ex eo, quòd sicut verbum humanum in quantum vox, est in dicente, sicut procedens in non procedente, & sic distincte: ita Verbum diuinum in quantum proles, est in Patre, sicut procedens in non procedente, & sic distincte, quantum ad distinctionem personalem, quòd notatur in illo verbo Euangelico: Verbum erat apud Deum, tamquam personaliter distinctum. In quo refellitur error Sabellianorum, personalem distinctionem negantium. Secunda proportio patet ex eo, quòd sicut verbum humanum, in quantum viuum, est in dicente, sicut viuens in viuente, & sic indistincte: ita verbum diuinum, in quantum viuum, est in patre, sicut viuens in viuente, & sic indistincte, quantum ad indistinctionem essentialem, quod notatur ibidem in illo verbo: Deus erat verbum, tamquã essentialiter indistinctum. In quo refellitur error Arrianorum, essentialem indistinctionem diffitẽtium. Tertia proportio patet ex eo, quòd sicut verbum humanum, in quantum significatiuum, est in dicente, sicut significans in significante, & sic iterum indistincte: ita verbum diuinum, in quantum spiratiuum, est in Patre, sicut spirans in spirante, & sic iterum indistincte, quantum ad indistinctionem notionalem, quod notatur ibidem in illo verbo, hoc scilicet: Verbum erat in principio apud Deum: tamquam personaliter distinctum, & notionaliter indistinctum. Quod enim ait: Apud Deum, pertinet ad distinctionem personalem. Quod autem dicit: In principio, pertinet ad indi-

Aug. lib. 6. de Trinit. tom. 3. c. 10. & lib. 2. in Gen. cap. 8. idem supra, serm. 1. in Exaem. pag. 10. c. d. e

Ioan. 1. a

Ioan. 1. a

ad indiſtinctionem notionalem. Hoc principium eſt cõmunis ſpiratio, ſecundum quam Pater & Filius ſunt vnum principium reſpectu ſancti Spiritus, teſtante Auguſtino.
Aug. lib. 6. de Trin. 1. to. 3. In quo retunditur error Græcorum, ſpirationem actiuam ſoli Patri attribuentium. Hæc tria implicite prænotauit Euangeliſta cum ait: In principio erat verbum: ac ſi di-
Ioan. 1. a ceret: In Patre erat Filius vno modo diſtinctus, ſed duobus indiſtinctus: videlicet diſtinctus perſonaliter, ſed indiſtinctus naturaliter, & notionaliter, quorum ſingula ſingulis ſubnotauit articulis, ſine præiudicio ſententiæ ſanioris.

Epilogus.

Ait ergo propheta: *Bonitatem feciſti:* prænotans ſanitatis habitum, qui tranſmiſſus. *Cum ſeruo tuo*, ſubnotans ſerui ſpiritum, in quem tranſmiſſus. *Domine:* annotans ingenitum a quo tranſmiſſus. *Secundum verbum tuum*, denotans vnigenitum, per quem tranſmiſſus.

VERSICVLVS SECVNDVS.

BOnitatem & diſciplinam, & cetera.] Curationem virtutis apprehenſiuæ vidimus in verſiculo præcedente, curationem appetitiuæ videre poſſumus in præſenti. Huius curationis eſt efficax argumentum, quòd ædificare appetit aurum argentum, & lapidem pretioſum ſuper fidei fundamentum. Nam profectò bonitas auro, diſciplina argẽto, ſciẽtia lapidi pretioſo, credulitas cõgruit fundamẽto.

Articulus primus.

Primum quidem inſinuauit, cum ait: *Bonitatem, ideſt*, bonam mentis qualitatem. Doce me, non theorice, ſed practice: nec indicando, ſed ædificando. Hæc eſt bonitas aurea, hæc eſt bona diſpoſitio, quantũ ad interiora. Et nota, quòd bonitas iſta eſt auro comparabilis propter tria: quia ſicut aurum eſt ponderoſum, radioſum, fructuoſum: ſic bonitas iſta eſt ponderoſa, radioſa, & fructuoſa. Quæris, quibus? Ponderoſa pœnitentibus, radioſa contemplan-
2. Paral. tibus, fructuoſa guſtantibus. De primo: Domine ſecundũ
36. b bonitatem tuam promiſiſti pœnitentiã. Ecce bonitas pœ-
Pſ. 118. i nitentibus ponderoſa. De ſecundo ſcribitur: In bonitate tua doce me. Ecce bonitas contemplantibus radioſa. De
Gal. 5. d tertio: Fructus ſpiritus eſt, charitas, bonitas, gaudium, pax, patientia, benignitas. Ecce bonitas guſtantibus fructuoſa.

Articu-

Articulus secundus.

Secundum indicauit, cum additur: *Et disciplinam*, ideſt compoſitionis modeſtiam. Hæc eſt diſciplina argentea, hoc eſt, diſciplinata compoſitio, quantum ad exteriora. Et nota quòd diſciplina eſt argento comparabilis tribus de cauſis: quia ſicut argentum eſt carum, clarum, & ſonorum: ita diſciplinna & cara, & clara, & ſonora eſt. Vis ſcire quibus, cara eſt acquirentibus, clara videntibus, ſonora audientibus. De primo: Accipite diſciplinam meã, & non pecuniam. Ecce diſciplina acquirentibus cara, quia carior, quàm pecunia. De ſecundo: Cum vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam. Ecce diſciplina videntibus clara. De tertio: Audite filij diſciplinam patris. Ecce diſciplina audientibus ſonora.

Prou. 8.b *Pro. 24.d* *Prou. 4.a*

Articulus tertius.

Tertium inſinuauit, cum ſubdit: *Et ſcientiam*, ideſt ſuperiorum notitiam. Hæc eſt ſcientia pretioſa, hæc eſt diſcreta expoſitio, quantum ad ſuperiora. Et nota quòd hanc ſcientiam poſſumus pretioſis lapidibus comparare, ſpecialiter triplici ratione, quia ſicut in lapidibus pretioſis quæritur veritas, claritas, & ſalubritas: ſic in ſcripturarum ſpiritualibus theoricis quæritur ſcientia veritatis, claritatis & ſalutis, quantum ad expoſitiones allegoricas, tropologicas, & anagogicas. De prima ſcientia ſcribitur ab Apoſtolo: Semper diſcentes, & numquam ad ſcientiam veritatis peruenientes. Tales ſunt Iudæi, ſemper legentes ſcripturarum hiſtorias, & numquam peruenientes ad earum allegoricas theoricas. De ſecunda vero ſcientia poteſt accipi illud verbum Apoſtoli: Deus, qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei. Iſta profectò claritas poteſt dici clara moralitas, quam pater luminum facit ſpendeſcere de tenebris, ideſt de obſcuris ſcripturarum figuris. De tertia non indecenter intelligimus, quod legimus: Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius. Hæc enim non ſolum eſt propter ſalutem ſicut aliæ, ſed etiam de ſalute. Et quia de ſalute ſingulariter eſt, ſcientia ſalutis potiſſimum dici poteſt.

2.Tim.3.b *2.Cor.4.b* *Luc. 1.g.*

Articulus quartus

Quartum implicauit, cum ſupperaddidit: *Quia mandatis tuis credidi*. Quid eſt mandatis credere, niſi credulitatis

dulitatis fundamentum sternere? Notandum igitur quòd fidei fundamentum credendo sternitur, & idcirco tripliciter sternitur: qui tripliciter creditur, videlicet corde, ore, opere. Vnde fides corde firmatur: ore affirmatur: opere
Rom.10.b confirmatur. De primo: Corde creditur ad iustitiam. Hic fundamentum credendo sternitur, & firmatur. De secũdo:
2.Cor 4.c Nos credimus, propter quod & loquimur. Hic credendo
Eccl.32.d sternitur, & affirmatur. De tertio: Qui credit Deo, attendit mandatis: hic credendo sternitur, & etiam cõfirmatur.

Epilogus.

Hæc est itaque vox Prophetæ declarantis curationem Virtutis appetitiuæ, *Bonitatem*: ecce bonitas aurea, quantum ad dispositionem interiorum. *Et disciplinam*: ecce disciplina argentea, quantum ad compositionem exteriorum. *Et scientiam*: ecce scientia pretiosa, quantum ad expositionem superiorum. *Doce me*: ecce practicum, non theoricum documentum. *Quia mandatis tuis credidi*: ecce fidei fundamentum.

VERSICVLVS TERTIVS.

PRiusquam humiliarer, & cetera.] Duo versiculi præcurrentes prænunciauerũt curationem tam apprehensiuæ, quàm appetitiuæ. Iste sequens annunciat curationem memoratiuæ, pronuncians in quattuor eius membris memoriam commissionis, omissionis, promissionis, & immissionis: quantum ad peccatum cõmissum, mandatum omissum, propitiatum promissum, & gemitum compunctionis immissum.

Articulus primus.

Quantum ad primum Psalmographus ait: *Priusquam humiliarer*, idest priusquam per timorem male humiliantem præuaricarer: ecce præuaricatio, ecce peccati commissio. Hic potest notari quòd contingit tripliciter male humiliari: videlicet malum dissimulando, bonum simulando, malum accumulando, sicut Dauid humiliari curauit, cum adulterium dissimulauit, cum Vriæ beneficium simulauit, cum maleficium accumulauit. De primo: Scio humiliari, & abundare, sicut Apostolici
Phil. 4.c viri sciunt humiliari, malum pœnæ dissimulando: & abundare, ipsum refocillando: sic & apostatici viri sciunt humi-

humiliari, malum culpæ dissimulando: & abundare, ipsum refocillando. De secundo scribitur: Quasi proximum, & quasi fratrē nostrum, sic complacebam: quasi lugens, & contristatus sic humiliabar: sicut nouit complacere proximo, & contristari ex animo charitas consolatrix: sic nouit complacere proximo, & contristari: sed non ex animo calliditas simulatrix. De tertio: Attende, ne seductus in stultitia humilieris. Sic seducuntur, sic humiliantur, qui humanam verecundiam sic verentur, quòd diuinam iracundiam ex pusillanimitate spiritus promerentur, sicut illi contigit, quē timor male humilians declinare docuit ad homicidiū, vt declinare posset adulterorum opprobrium: sed Dominus abominans simulatorum facinus, maluit seruum suum cum peccatoribus humiliari, quàm cum simulatoribus gloriari. *Ps. 34. c* *Eccl. 13 b*

Articulus secundus.

Quantum ad secundum addit: *Ego deliqui*, idest per amorem male inflammantem mandatum dereliqui. Et nota quòd delictum huiuscemodi accidit propter tria, puta propter immissionem, remissionem, & intermissionem. Cum enim passionis horror immittitur, & rationis rigor remittitur, prohibitionis timor intermittitur. De primo: Horror inuasit Israel, & deliquit in Baal. Israel interpretatur mens Deum videns, per quam humanam accipimus rationem. Baal interpretatur vetustas per quam intelligimus præuaricationem: horror ergo Israel inuadit, cum horribilis passio rationem peruadit: sed Israel in Baal delinquit, quando ratio prohibitionem propter præuaticationem relinquit. De secundo: Propter inopiam multi deliquerunt: sic delinquunt, qui propter passionis vehementiam, & rationis inconstantiam, prohibitionis obedientiam derelinquunt. De tertio scribitur: Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Ita dicit, qui passione opposita, ratione deposita, prohibitione postposita præuaricari proponit. *Osea. 13. a* Israel. Baal. *Eccli. 27. a* *Ps. 35. a*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, superaddit: *Propterea eloquium tuum*, idest tuæ potestati, tuæ veritati, tuæ pietati congruum: quia potestatis est eripere pœnitentem: veritatis dirigere confitentem: pietatis suscipere satisfacientem. De primo

Ps. 118. y primo Psalmista dicit: Secundum eloquium tuum eripe
Ibid. r me: ecce eloquium potestatis. De secundo Propheta psallit: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: ecce eloquium veritatis. De tertio Psalmographus scribit:
Ibid. p Suscipe me secundum eloquium tuum: ecce eloquium pietatis.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subdit: *Custodiui*, quasi eloquium propitiatorium, promittens propritiatum confitenti peccatum: *Custodiui*. Quo modo? Peccatum confitendo: propitiatum petendo. Et nota quòd in hac custodia debent esse tria, scilicet iustitia, prudentia, potentia. Prima, vt reum iudicet in contritione: secunda, vt eum iudicet in confessione: tertia, vt Deum vindicet in satisfactione.
Prou. 13. a De primo: Iustitia custodit innocentis viam. Innocentes dico tam facto, quàm voto: nam vterque reatum suum iudicat, sed ille leuiorem, iste grauiorem: ille venialem,
Prou. 2. c iste mortalem. De secundo: Prudentia custodit rectorum salutem: ita quidem per confessionem salutarem, quando-
Sap. 9. c quidem rectam indicat veritatem. De tertio: Custodiet me in sua potentia, & erunt accepta opera mea: ita plane custodit diuina sapientia in satisfactione, commensurando vindictam iniuriæ: & facit quòd opera satisfactoria sint digna acceptione.

Epilogus.

Liquet itaque vox Prophetæ curationem manifestans memoriæ. *Priusquam humiliarer:* per timorem male humiliantem, quantum ad peccatum commissum: ecce memoria commissionis. *Ego deliqui*, per amorem male inflammantem, quantum ad mandatum omissum: ecce memoria omissionis. *Propterea eloquium tuum:* quantum ad propitiatum promissum: ecce memoria promissionis. *Custodiui:* quantum ad gemitum compunctionis immissum: ecce memoria immissionis.

VERSICVLVS QVARTVS.

B*Onus es tu*, & cetera.] Prænunciata curatione apprehensiuæ, appetitiuæ, atque memoratiuæ; nouissime nunciatur curatio motiuæ, siue gressiuæ, quam nunciat iste versus, innuendo bonitatem aggressus, progressus, con-

congreſſus, & regreſſus: quoniam in his verbis notatur motus mentis, tamquam bonum aggredientis, in bono progredientis, cum bono gradientis, ad bonum regredientis.

Articulus primus.

Quod enim ait: *Bonus es tu.* Vox eſt mentis tamquam bonum aggredientis. Et nota quòd bonus eſt Dominus vniuerſis ipſum aggredientibus, ſiue ſint pœnitentes, ſiue proficientes, ſiue peruenientes: quia condonator, quia conſolator, quia coronator. De primo: Bonus Dominus *2. Parali.*
propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum: ecce bonus pœnitentium condonator. De ſecundo: *30. c*
Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis: ecce *Nahum.*
bonus proficientium conſolator. De tertio: Bonus eſt Dominus *1. b*
ſperantibus in eum: ecce bonus peruenientium *Thren. 3.*
coronator. *c*

Articulus ſecundus.

Quòd autem inquit: *In bonitate tua:* Vox eſt mentis in bono progredientis. Sic progreditur, qui bonitate non humana, ſed diuina fulcitur. Et nota quòd bonitati diuinæ conuenit ſuſtinere, ſupereminere, implere, continere, tamquam inferiori, ſuperiori, interiori, & exteriori.
De primo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & lon- *Rom. 2. a*
ganimitatis contemnis, quaſi te ſuſtinentis? Ecce bonitas
ſuſtinens. De ſecũdo: Vt oſtenderet in ſæculis ſuperuenien- *Epheſ. 2.*
tibus abundantes diuitias, gratiæ ſuæ in bonitate ſuper *b*
nos: quaſi ſupereminente. Ecce bonitas ſupereminens.
De tertio ſcribitur: Aperiente te manum tuam, omnia *Pſ. 103. d*
implebuntur bonitate. Ecce bonitas implens. De quarto
rurſus: Ad videndum in bonitate electorum tuorum, quaſi *Pſ. 105. a*
comprehenſiua ipſorum. Ecce bonitas continens.

Articulus tertius.

Quod vero dicit: *Doce me:* vox eſt mentis cum bono gradientis, & ab ipſo doceri cupientis. Sed nota quòd docere dicitur Deus mentem influẽdo eidem veritatem, charitatem, facultatem, quantum ad intellectiuam, affectiuam, effectiuam. Ad primum pertinet illud Pſalmiſtæ: *Pſ. 118. i*
Scientiam doce me. Vbi petitur influentia veritatis conueniens intellectiuæ. Ad ſecundum ſpectat illud prophetæ: Doce me: quia tu es Deus ſaluator meus, vbi petitur *Pſ. 24. a*
influentia charitatis ſaluificæ congruens affectiuæ. Ad tertium

Ps. 142. b tium pertinere dinoscitur, quod dicitur: Doce me facere voluntatem tuam: quia Deus meus es tu: vbi petitur influentia facultatis competens effectiuæ.

Articulus quartus.

Quod deinde adiunxit: *Iustificationes tuas.* Vox est mentis ad bonum regredientis. Quid enim iustificatio, nisi ad Dominum regressio? Vnde notandum quòd iustificationes diuinę perficiunt animam, quantum ad intellectum, affectum, & effectum: illuminando, inflammando, fir-
Ps. 118. r mando. De primo per psalmistam dicitur: Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas. Ecce illuminatio intellectus. De secundo per pro-
Ibid. c phetam psallitur: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Ecce inflammatio affectus. De tertio simi-
Ibid. o liter scribitur: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas. Ecce firmatio effectus.

Epilogus.

Ex his subrutilat mens prophetæ insinuãtis curationem gressiuæ: ait enim: *Bonus es tu,* ex parte mentis bonũ aggredientis. *Et in bonitate tua:* ex parte ipsius mentis in bono progredientis. *Doce me:* ex parte eiusdem mentis cum bono gradientis. *Iustificationes tuas:* ex parte sæpe dictæ mentis ad bonum regredientis.

VERSICVLVS QVINTVS.

M*Vltiplicata est super me*, & cetera.] Animæ curationem quaternarius antecedens exposuit, curatæ conseruationem quaternarius præsens exponit. Conseruationis autem istius quattuor sunt indicia totidẽ versibus subnotata: videlicet tentationis resistentia, tentatoris victoria, peccatorum displicentia, & mandatorum complacentia. Primus versus tentationis resistentiam indicat: quoniam exercitum vanitatis contra spiritum humilitatis demonstrat. Attende exercitum obsidentem: vanitatem dentibus stridentem: spiritum præsidentem: humilitatem in Domino confidentem.

Articulus primus.

Nisi enim exercitus nequam exterius obsideret, nequaquã Propheta diceret: *Multiplicata est super me:* quasi dicat: Multi insurgunt aduersum me: sed qualiter multipli-

cata?

cata? Nota breuiter, quia tripliciter, multiplicata inferius, multiplicata superius, multiplicata exterius. Qualiter inferius? quantum ad multorum meritum suppliciorum. Qualiter superius? quantum ad multorum demeritum præmiorum. Qualiter exterius? quantum ad multorum scandalum proximorum. De primo: Multiplicata est malitia eorum: scilicet, quantum ad meritum suppliciorum. Vnde sequitur: Quia iusta est dies Domini in valle concisionis. De secundo scribitur: Multiplicata est in eis ruina: scilicet quantum ad demeritum præmiorum. De tertio: Multiplicata sunt mala in terra: scilicet quantum ad scandala plurimorum. *Iohel.3.c* *Ibidem.* *Ps.105.d* *1.Mac.1.a*

Articulus secundus.

Nisi etiam vanitas dentibus strideret, psalmista non adderet: *Iniquitas superborum:* Quæ est enim iniquitas superborum, nisi vanitas? quæ contra illos dentibus stridet, quos deridet. Et nota quòd iniquitas talis comparatur in scripturis solio dedecoris, iugo facinoris, virgæ furoris. Primo quippe propter principatum concupiscentiæ: secundo, propter famulatum intelligentiæ: tertio, propter cruciatum conscientiæ. De primo: Separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis. Ecce solium dedecoris. Magnum enim dedecus est, quòd concupiscentia rationi præest. De secundo: Vigilauit iugum iniquitatum mearum in manu eius. Ecce iugum facinoris. Magnum quippe facinus est, quòd ratio concupiscentiæ subest. De tertio: Iniquitas surrexit in virgam impietatis. Ecce virga furoris: quia valde furit, qui conscientiam suam vrit. *Amos.6.b* *Thre.1.e* *Ezec.7.e*

Articulus tertius.

Nisi vero spiritus præsideret, scriptura minime subderet: *Ego autem in toto corde meo:* cui scilicet præsideo, tamquam spirituali præsidio. Et nota, quòd præfatum præsidium debet esse munitum totaliter, idest tripliciter: videlicet quãtum ad introitum, medium, & exitum Introitus pertinet ad potentiam apprehensiuam, seu receptiuam: medium ad memoratiuam, seu retentiuam: exitus ad interpretatiuam, seu pronunciatiuam. De primo: Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, & prudentia seruabit te: quasi dicat: Si sapientia spiritualis venerit ad cordis tui introitum, & *Prou.2.c*

ſcientia ſæcularis apprehenſiuæ tuæ placuerit, conſilium ſapientiæ cuſtodiet te, quantum ad ſpiritualia: & prudentia ſæcularis ſeruabit te, quantum ad temporalia. Ecce
Prou. 4. c cordis introitum. De ſecundo: Cuſtodi ea, ſcilicet eloquia mea, in medio cordis tui, videlicet in potentia memora-
Mat. 15. b tiua. Ecce cordis medium. De tertio: De corde exeunt cogitationes: ſcilicet per interpretatiuæ potentiæ eructationes. Ecce cordis exitum. Si vis ergo omni cuſtodia ſeruare cor tuum, quaſi ſpirituale præſidium, cuſtodi eius introitum, medium, & exitum: vt nihil recipias, nihil retineas, nihil pronuncies, niſi rectum.

Articulus quartus.

Niſi deinde humilitas in Domino confideret, pſalmographus non ſuperadderet: *Scrutabor mandata tua*, quod pertinet ad ſcrutinium humilitatis, cuius ſummum eſt ſtudium diuinis obtemperare mandatis. Hic poteſt notari, quòd humilitatis eſt ſcrutari, non imprudenter, non impudenter, ſed prudenter: Imprudenter ſcrutantur curioſi:
Iudith. 8. d impudenter luxurioſi: prudenter virtuoſi. De primo: Nolo vt ſcrutemini actum meum, quantum ad ſcrutinium cu-
Eccl. 41. d rioſum. De ſecundo: Ne reſpicias mulierem alieni viri, & ne ſcruteris ancillam eius: quantum ad ſcrutinium lu-
Pſ. 118. e xurioſum. De tertio ſcribitur: Scrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo, quantum ad ſcrutinium virtuoſum.

Epilogus.

Liquet igitur mens prophetæ demonſtrare volentis reſiſtentiam tentationis, demoſtrando exercitum vanitatis contra ſpiritum humilitatis. Ait enim: *Multiplicata eſt ſuper me*, quantum ad exercitum obſidentem. *Iniquitas ſuperberum*, quantum ad vanitatem ſtridentem. *Ego autem in toto corde meo*, quantum ad ſpiritum præſidentem. *Scrutabor mandata tua*, quantum ad humilitatem in Domino confidentem.

VERSICVLVS SEXTVS.

C*Oagulatum eſt, ſicut lac cor eorum*, & cetera.] Reſiſtentiam tentatoris præcedens verſus propoſuit, victoriam tentationis præſens verſus proponit, inſinuando defectum circa tentatoris affectum, & prouectum circa victoris

victoris aspectum. Defectus pertinet ad potentiam ligatam. Affectus ad maleuolentiam instigatam. Prouectus ad patientiam leuigatam Aspectus ad sapientiam, qua vincitur malitia inuestigata.

Articulus primus.

Quantum ad primum, præmittitur: *Coagulatum est, sicut lac*. Ista coagulatio est diabolicæ potentiæ ligatio, quæ ligatur diuinæ virtutis retinaculo, sicut ligatur lac a coagulo. Et nota, quòd talis coagulatio, seu potentiæ limitatio in diuersis diuersimode reperitur. Vnde diuersi diuersimode coagulati leguntur: aliter enim existit coagulatus fetus in matrice formatus: aliter spiritus informatus: aliter spiritus informantis, infornato spiritui conformatus. Prima est coagulatio seminalis. Secunda disciplinalis: Tertia doctrinalis. De primo: Coagulatus sum in sanguine ex semine hominis. Ecce coagulatio seminalis, qua limitatur fetus materia, quæ ministratur a femina per virtutem formatiuam, quæ deriuatur a masculo. Vnde philosophus: Vir dat formam, & principium: femina dat corpus & materiam. Sicut accidit in lacte coagulato, quòd corpus exit ex lacte, & coagulatio ex coagulo: ita exit illud quod abscinditur a mare in femina. De secundo dicitur per Psalmistam: Vt quid suspicamini montes coagulatos? Hoc est, cur illi pares opinamini, qui est mons Dei secundum diuinam naturam, & mons pinguis secundum humanam, cui datus est spiritus non ad mensuram, illos, qui sunt montes, idest sapientia, & gratia eminentes: sed coagulati, seu limitati secundum mensuram spiritus sibi dati? nec enim acceperunt, quantum accipere potuerunt, scilicet secundum mensuram donationis Christi. Talis est coagulatio disciplinalis, qua limitatur potentia apprehēsiua discipuli, secundū limites dogmatis apprehensi. De tertio psallitur per prophetam: Mons coagulatus mons pinguis: quasi dicat: Ille, qui est mons pinguis secundum humanam naturam, accipiendo Spiritum sanctum non ad mensuram, est coagulatus collimitando, & conformando se audientibus secundū exigentiam sui status. Aperiebat enim in parabolis os suum: quia non est possibile aliter nobis lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circumuelatum: sicut asseritur a Dionysio: Ecce coagulatio doctrinalis, qua potentia infor-

Sap. 7. a

Arist. lib. 2. de Gen. animal. c. 4.

Ps. 67. d

Ps. 67. c

Dion. cap. 1. de cæl. Hier.

informatiua magistri se collimitat, & conformat potentiæ apprehensiuæ discipuli.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum sequitur: *Cor eorum:* idest voluntas eorum, seu potius maleuolentia, quam instigat ipsorum dæmonum malitia. Est autem triplex malum in

Dion.lib.de diu. nom. cap.4.

dæmonibus, quod assignat beatus Dionysius: puta furor irrationabilis: demens concupiscentia: phantasia proterua. Vnde notandum, quòd cor diabolicum legitur immutatum, ingrauatum, induratum: Immutatio spectat ad irrationabilem furiam: ingrauatio ad dementem concupiscentiam: induratio ad phantasiam proteruam. De primo: Immutatum est cor Pharaonis, & seruorum eius super populum. Per Pharaonem Ægypti principem, quid nisi princeps tenebrarum signatur? Ægyptus enim tenebræ interpretatur. Ecce cor diabolicum immutatum. De secundo: Ingrauatum est cor Pharaonis, & non dimisit populum. Ecce cor diabolicum ingrauatum. De tertio: Induratum est cor Pharaonis, & non audiuit eos: Ecce cor diabolicum induratum.

Exo.14.b *Pharao.* *Ægyptus.* *Exo.9. b* *Exo.8. d*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium scribitur: *Ego vero legem tuam*, quæ persuadet patientiam, dissuadet impatientiam: sicut declarat luce clarius, tam veteris, quàm nouæ legis aspectus, in quo patientiæ leuigatio, & patiens prouectus. Et nota, quòd lex docet vitia fugere, vtilia eligere, grauia pro Domino sustinere. Quorum primum est iustitiæ initiatiuum: Secundum prouectiuum: Tertium perfectiuum. De primo: Per legem enim cognitio peccati: Ecce vitium fugiendum. De secundo: Probas vtiliora instructus per legem. Ecce vtile eligendum. De tertio scribitur: Propter legem tuam sustinui te Domine: supple, persuasorem patientiæ. Ecce graue pro Domino sustinendum.

Rom. 3. c *Rom. 2. c* *Ps. 129.a*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subditur: *Meditatus sum*. Ecce victoris aspectus. Sed nota, quòd non simpliciter, sed multipliciter meditatus, quantum ad diuina beneficia, humana maleficia, & diuina iudicia, quorum hæc præterita, hæc præsentia, hæc futura. De primis psalmista dicit: Meditatus sum in omnibus operibus tuis: quo ad beneficia præterita. De alijs propheta psallit: Meditatus sum

Ps. 42. a *Ps.76. b*

nocte cum corde meo: & hoc quo ad maleficia præsentia. De reliquis: In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit iudicabit eam, mediatus est in spiritu suo duro, *&* *cetera*. quoad iudicia futura, mensura pœnæ contra mensuram culpæ, mysticæ Domini yineæ reddituram. *Isa. 27. b*

Epilogus.

Ex prædictis potest clarescere mens prophetę proponentis victoriam tentatoris, & dicentis in persona victoris: ***Coagulatum est sicut lac***, quantum ad tentatoris, & satellitum eius defectum, quo ligatur eorum potentia. ***Cor eorum***, quantum ad effectum, quo instigatur ipsorum maleuolentia. ***Ego vero legem tuam***, quo ad victoris prouectum, quo leuigatur eius patientia. ***Mediatus sum***, quo ad ipsius aspectum, quo inuestigatur sapientia, per quam vincitur malitia.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

B*Onum mihi, quia hummiliasti me*, & cetera.] Post præcedentis conseruationis iudicia, quæ sunt tentationis resistentia, & tentatoris victoria, sequitur tertium, quod est peccati displicentia, quæ probatur in hoc versu, velut a contrario sensu. Nam probato, quòd beneplacitum sit, humiliari, illuminari, iustificari, ex opposito probatur, quòd maleplacitum sit, inflari, obcæcari, præuaricari. Quorũ primum pertinet ad remorsionem: Secundum ad delectationem: Tertium ad assensionem: Quartum ad operationem.

Articulus primus.

Ad beneplacitum respicit, quod propheta prædicit: ***Bonum mihi***, quasi dicat beneplacet mihi. Si autem propositum est beneplacitum, & oppositum est maleplacitum. Et notandum, quòd perfectum beneplacitum debet habere testimonium tripartitum, scilicet inferius, superius, & exterius: Hoc est respectu sui, respectu Dei, & respectu proximi. Prima conditio legitur: Si bonum est in oculis vestris, auferte mercedem meam: Ecce beneplacitum, quantum ad interius testimonium. Secunda conditio scribitur: Fecit Asa, quod bonum, & placitum erat in conspectu Dei: Ecce beneplacitum, quantum ad superius testimonium. Tertia conditio traditur ab Apostolo: Prouidemus *Zach. 11. c* *2. Paral. 14. a* *2. Cor. 8. d*

demus bona non solũ coram Deo, sed etiã coram hominibus: Ecce beneplacitum, quantũ ad exterius testimonium.

Articulus secundus.

Ad humiliationem pertinet, quod prædictis consequenter cohæret: *Quia humiliasti me*, scilicet conscientia castigante, non concupiscentia instigante, dolore inflammante, non delectatione inflante. Et nota, quòd Dominus aliter humiliat incipientem, aliter proficientem, aliter perfectum. Primum ad pœnitendum: secundum ad ad patiendum: tertium ad compatiendum. De primo pos-
Ps. 118.k sumus accipere illud psalmistæ: Cognoui Domine, quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me: scilicet humiliatione pœnitentiæ. De secundo recte satis expo-
Ruth. 1.d nitur quod proponitur: Cur vocatis me noemi, idest pulchram, quam Dominus humiliauit, scilicet humliatione
2.Cor.12.d patientiæ? De tertio patenter intelligitur, quod legitur: Timeo, ne iterũ cũ venero, humiliet me Deus apud vos, scili-
Ibidem. cet humliatione compatientiæ. Vnde, sequitur: Et lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerũt, & nõ egerũt pœnitentiã.

Articulus tertius.

Ad illuminationem refertur quod illico subinfertur: *Vt discam*, scilicet gratia illustrante, non malitia excæcante. Hic possumus notare quòd tripliciter contingit discere, videlicet experimento, exemplo, intimo documento. Quorum primum præcipue habet locum in physicis,
Gen. 20.d secundum in ethicis, tertium in diuinis. De primo: Experimento didici, quòd benedixerit mihi Deus propter te, scilicet quantum ad multiplicationem animalium: ecce ex-
Pro. 24.d perimentum physicum. De secundo: Exemplo didici di-
Gal. 1.b sciplinam: ecce exemplum ethicum. De tertio: Notum vobis facio fratres Euangelium, quod euangelizatum est a me: quia non est secundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi: ecce intimum documentum.

Articulus quartus.

Ad iustificationem spectat quod restat: *Iustificationes tuas*, non præuaricationes meas. Et nota quòd iustificationes istas debemus discere triplici ratione, quia dirigunt in consilijs, in iudicijs, in exercitijs. Quorum primum spectat ad deliberationem, secundum ad electionem, tertium ad executionem. De primo scribit Psalmographus:

Consi-

Consilium meum iustificationes tuæ: ecce consilium deli- *Ps. 118.c*
berationis. De secundo similiter ait Psalmographus: Ad *Ibid. h*
confitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ: ecce iu-
dicium electionis. De tertio quoque psallimus: Exercebor *Ibid. f*
in iustificationibus tuis: ecce exercitium executionis.

Epilogus.

Et hoc est, quod psallitur per prophetam intimantem peccati displicentiam: *Bonum mihi:* Ecce beneplacitum contra maleplacitum remorsionis. *Quia humiliasti me:* Ecce humiliatio contra inflationem delectationis. *Vt discam:* Ecce illuminatio contra excæcationem assensionis. *Iustificationes tuas:* Ecce iustificatio contra præuaricationem operationis.

VERSICVLVS OCTAVVS.

B*Onum mihi lex oris tui*, & cetera.] Præcesserunt tria conuersationis indicia, videlicet tentationis resistentia, tentatoris victoria, peccatorum displicentia, totidem versibus prænotata. Succedit quartum, scilicet mandatorum complacentia, quam subnotat quadrifida versus præsentis continentia. Causatur autem præhabita mandatorum cōplacentia ex quadripartita ipsorum circumstantia: puta, quia correctiua, quia directiua, quia erectiua, quia perfectiua: nam mundanum affectum corrigunt, aspectum dirigunt, auditum erigunt, & ad mundi contemptum accingunt.

Articulus primus.

Primum notatur, cum scribitur: *Bonum mihi.* Bonum profecto, quod habet locum in nouitatis principio, est vetustatis correctio. Hanc autem facit mandatum, prohibendo peccatum, & præcipue peccatum incontinentiæ, peccatum incompatientiæ, peccatum inconfidentiæ. Quorum primum exordinat hominem respectu sui, secundum
respectu proximi, tertium respectu Dei. De primo: Bo- *1. Cor. 7.*
num est homini mulierē non tangere: ecce bonum corre- *a*
ctiuum incontinentiæ. De secundo: Bonum est, te susten- *Eccl. 7.e*
tare iustum: ecce bonum correctiuum incompatientiæ.
De tertio canitur in psalterio: Bonum est confidere in *Ps. 117.b*
Domino, quàm confidere in homine: ecce bonum correctiuum inconfidentiæ.

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subditur: *Lex*. Quid enim est lex, nisi lux? & quid lux, nisi dux? Aspectus igitur lege lucente, & ducente dirigitur. Et nota, quòd lex dirigit humanum aspectum respectu interiorum, respectu superiorum, respectu inferiorum. Docet enim recte viuere in

Eccli. 27. b se, recte subesse, & recte praeesse. Propter primum dicitur lex vitæ: Legem vitæ hereditauit illos: scilicet parentes

Eccli. 45. a primos. Propter secundum dicitur lex disciplinæ. Dedit illi, scilicet Moysi: cor ad præcepta, & legem vitæ & disciplinæ, idest legem docentem recte esse & subesse. Propter

Pro. 31. d tertium dicitur lex clementiæ: Lex clementiæ in lingua eius. Hæc lex in eius lingua est, qui recte præest.

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: *Oris tui:* quoniam ad audiendum os Domini debet auditus erigi. Sed nota, quòd oris Domini sunt auditores diuersi, quidam increduli, quidam subdoli, quidam creduli: Primi sunt filij contradictionis, secundi filij maledictionis, tertij filij benedictionis. Primi præsignantur in Aaron sacerdote, de quo

Num. 20. d Dominus: Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filijs Israel, eo quòd incredulus fuit ori meo ad aquas contradictionis. Secundi

Luc. 11. g consignantur in illis, de quibus dicitur a Domino: Væ vobis legisperitis, qui tulistis clauem scientiæ, & infra: Cæ-

Ibidem. perunt pharisæi, & legisperiti grauiter insistere, & os eius opprimere, de multis insidiantes ei, & quærentes capere aliquid ex ore eius, vt accusarent eum. Tertij designantur

Act. 22. c in Paulo, de quo scribitur: Deus patrum nostrorum præordinauit te, vt cognosceres voluntatem eius, & videres iustum, & audires vocem ex ore eius.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: *Super millia auri & argenti*. In quo notatur contemptus mundi: nam aurum & argentum notant mundialium appetibilium qualitatẽ: millia quantitatem: super, superabilitatem, & per consequens contemptibilitatem. Et nota, quòd bona spiritualia sunt bonis temporalibus potiora. Est enim auro & argento iustitia melior, prudentia pretiosior, gratia superior. Quod namque mundana concupiscentia magnipendit, hoc iustitia paruipendit, prudentia vilipẽdit, gratia naucipendit.

pendit. Bona quippe fortunæ parua sunt respectu iustitiæ, vtilia respectu prudentiæ, nulla respectu gratiæ. De primo: Salus animæ in sanctitate iustitiæ, & melior est omni auro & argento: ecce iustitia melior. De secundo: Beatus homo, qui affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negociatione auri & argenti primi & purissimi; fructus eius pretiosior est cunctis opibus: ecce prudentia pretiosior. De tertio: Super argentum & aurum gratia bona. Quod si verum de gratia humana, multo fortius de diuina: ecce gratia superior. *Eccli.30.c* *Prou.3.b* *Pro.22.a*

Epilogus.

Ex præmissis propheticum patet eloquium, circa cælestium complacentiam mandatorum: ait enim: *Bonum mihi:* quoniam affectum meum corrigit. *Lex*, quæ aspectum dirigit. *Oris tui*, quod auditum erigit. *Super millia auri & argenti*, quia per temporalium renunciationem ad perfectionem accingit.

VERSICVLVS NONVS.

MAnus tua fecerunt me, & cetera.] Bonitatem inferiorem ad iustificationem animæ pertinentem audiuimus in octonario præcedenti: bonitatem superiorem ad iustificatæ magnificationem animæ attinētem audire possumus in præsenti. Hæc autem bonitas animam iustificatam magnificat, prouehendo rationem ad amorem veritatis, sicut ostendit quaternarius primus, & affectionem ad amorem charitatis, sicut ostendit secundus. Ratio autem prouehitur ad amorem veritatis, indicantis, lætificantis, iudicantis, rectificantis: vt patebit in quattuor versibus proxime sequentibus. Versus primus, sicut patet ex quattuor membris eius, declarat prouectum rationis ad amorē veritatis indicantis: quoniam in ipso postulatur ore prophetico, a magnificentia diuinitatis, affectiua humanitatis, influentia veritatis, indicatiua imperatoriæ voluntatis: ecce postulatio fidelis, fiducialis, humilis, & vtilis.

Articulus primus.

Ad primum pertinet, quod dicitur: *Manus tua*. Enimuero manus istæ non physice, sed metaphorice sunt diuinæ signa magnificentiæ, siue diuinitatis magnificæ. Et nota, quòd manus Domini videntur attestari aliquando diuinæ

diuinæ potentiæ, aliquando sapientiæ, aliquando bonitati. Potentiæ quippe tamquam omnium operatiuæ: sapientiæ, tamquam ignorantium illuminatiuæ: bonitati quoque, tamquam infirmantium sanatiuæ. De primo:
Ps. 137. c Opera manuum tuarum ne despicias: ecce manus operatiuæ. De secundo: In manibus abscondit lucem, & præcipit ei, vt rursus adueniat: ecce manus illuminatiuæ De
Iob 36. d
Iob 5, c tertio: Increpationem Domini ne reprobes, quia ipse vulnerat & medetur: percutit, & manus eius sanabunt: ecce manus sanatiuæ.

Articulus secundus.

Ad secundum attinet quod subditur: ***Fecerunt me, & plasmauerunt me***, vt factio referatur ad hominem interiorem: plasmatio autem ad exteriorem, vel aliter: ***Fecerunt me***, seminaliter in primordiali materia: ***& plasmauerunt***, originaliter in protoparentis persona, de qua processit vniuersa humanitatis natura. Et nota quòd Dominus legitur facere, & plasmare tripliciter: quandoque generaliter, quandoque specialiter, quandoque singulariter. Primum respicit creaturam mundanam, secundum naturam humanam, tertium determinatam personam. De primo:
Psal. 73. c Tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem, & ver, tu plasmasti ea: ecce facere & plasmare respectu creaturæ mun-
Eccli. 33. b danæ. De secundo: Quasi lutum figuli in manu ipsius plasmare & disponere illud: omnes viæ eius secundum dispositionem eius: sic homo in manu illius, qui se fecit: ecce facere & plasmare respectu naturæ humanæ. De
Iob 10. b tertio: Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu: ecce facere, & plasmare respectu determinatæ personæ.

Articulus tertius.

Ad tertium spectat quod additur: ***Da mihi intellectum***, inspirando intellectualem luculentiam, per diuinæ veritatis effulgentiam, ad acuendam humanam intelligentiam. Et nota quòd intellectualis luculentia diuinitus inspiratur ad tria: ad quærendum, ad videndum, ad fruendum. Prima est sapientiæ initiatiua, secunda prouectiua, tertia per-
Ps. 118. c fectiua. De prima psallit propheta: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Hic petitur intellectus donum ad quærendũ. De secunda: ***Da mihi intellectum, vt sciam mandata tua***. Hic idem donum petitur ad videndum.

De

De tertia: Intellectum da mihi, & viuam. Hic ipsum donum petitur ad fruendum. Primo modo petitur in proposito. Nam quod petitur ad discendum, vel scrutandum, petitur ad quærendum. *Ibid.* *s*

Articulus quartus.

Ad quartum respicit, quod superradditur: *Vt discam mandata tua.* Nulli dubium quin diuinum mandatum, vel imperium sit imperatoriæ voluntatis indicium. Ad huius diuinæ voluntatis deuotum ministerium indicandum per diuinæ veritatis magisterium, anhelat voluntatis humanæ pietas per desiderium. Et nota breuiter, quòd discere debemus tripliciter, videlicet diligenter, patienter, sapienter. Diligenter quidem discimus, si veritatem scientiæ retinemus: patienter discimus, si asperitatem experiētiæ sustinemus: sapienter discimus, si sinceritatem conscientiæ obtinemus. De primo scribitur: Herodes, clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: ecce discendi diligentia. Accipiamus secure discendi diligentiam, non discentes malitiam ab Herode. De secundo: Cum esset filius Dei, didicit ex his, quæ passus est, obedientiam: ecce discendi patientia. De tertio: Mens mea contemplata est multa sapienter, & didici: ecce discendi sapientia. *Mat. 2. a* *Heb. 5. c* *Eccls. 1. d*

Epilogus.

Ex his clarescere potest proposita vox prophetæ, vicem gerentis animæ, ad amorem veritatis indicantis prouectæ: ait enim fideliter: *Manus tua.* In quo magnificentia diuinitatis. Subdit fiducialiter: *Fecerunt me, & plasmauerunt me.* In quo efficientia humanitatis. Addit humiliter: *Da mihi intellectum.* In quo influentia veritatis. Superaddit vtiliter: *Vt discam mandata tua.* In quo euidentia imperatoriæ voluntatis.

VERSICVLVS DECIMVS.

QVi timent te, videbunt me, & cetera.] Præcessit amor veritatis indicantis, & succedit amor veritatis lætificantis, quam describit versus istius continentia quadrimembris. Cupiens enim illuminari propheta, illuminationem postulat per hæc verba: *Qui timent*, & cetera: tamquam aperte dicens: Populum diffidentem, me videntem,

dentem, facies arridentem: cum illuminaueris famulum confidentem, & sic per pauorem concipientem stuporem, & parientem fauorem, introducens amorem: quoniam in diffidente pauor, in vidente stupor, in arridente fauor, in confidente amor.

Articulus primus.

Quantum ad primum, propheta prædixit: *Qui timent te*, & ideo diffidunt de te, quia timor est causa diffidentiæ. Sed nota, quòd multi timent multifarie: quidam namque timent voluntarie, sicut probi: quidam necessarie, sicut reprobi: quidam temerarie, sicut pigri. De timore primo:
Neem. 1. d Obsecro Domine sit auris tua attendens ad orationem seruorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum: ecce timor voluntarius. De secundo scribitur ab Apostolo:
Rom. 13. b *Si malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat*: ecce timor necessarius. De tertio seruus piger ait Domi-
Luc. 19. d no: Timui, quia homo austerus es, *& cetera*: ecce timor temerarius. Timor primus non causat diffidentiam, sed secundus, & tertius.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, adiunxit: *Videbunt me*, & idcirco stupebunt super me, pro noui luminis visione, quasi pro cæci illuminatione. Et nota, quòd vicini debent in nobis videre diuinam seueritatem, bonitatem, & charitatem, quantum ad transgredientium cautelam, regredientium
Rom. 11. e medelam, progredientium suadelam. De primo: Vide in eos, qui ceciderunt, seueritatem: ecce visio seueritatis re-
Ibidem. spectu transgredientium. De secundo: Vide in te bonitatē Dei, si permanseris in bonitate: ecce visio bonitatis respe-
1. Ioan. 3. a ctu regredientium. De tertio: Videte, qualem charitatem dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur, & simus: scilicet vt filij lucis ambulando de bono in melius: ecce visio charitatis respectu progredientium.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, annexuit: *Et lætabuntur*: mihi collætando fauore beneuolo. Et nota, quòd diuersi collætantur alicui, & corrident secundum diuersa, quæ vident. Nam alij collætantur seueritati, alij bonitati, alij charitati. Recti namque lætantur pro visa seueritate, pauperes pro bonitate, feruentes pro charitate. De primo per prophe-
Ps. 106. a tam psallitur: Videbunt recti, & lætabuntur: ecce recti collæ-

collætantes visæ seueritati. De secundo per Psalmistam dicitur: Videant pauperes, & lætentur: ecce pauperes & humiles collætantes visæ bonitati. De tertio dicitur a Domino: Aaron frater tuus Leuites, scio, quòd eloquens sit: ecce ipse egredietur in occursum tuum: vidensq. te, lætabitur corde: ecce quo modo feruidi collætantur visæ fraternitati, seu fraternæ charitati. *Psal.68.g* *Exo.4.d*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, adiecit: ***Quia in verba tua supersperaui:*** super quem meam radicaui fiduciam, & fundaui. Et nota, quòd secure fiducia fundatur humana super verba diuina: quoniam illa verba non sunt seductoria, nec transitoria, sed confirmatoria: quia re vera non seducunt, tamquam vana: non transeunt, tamquam mundana: sed confirmant, tamquam supermundana. De primo: Nemo vos seducat inanibus verbis. Hic improbans Apostolus verba seductoria & vana, probat verba diuina non esse seductoria, neque vana: ecce verba non seductoria, tamquã vana. De secundo: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: ecce verba non transitoria, tamquam mundana. De tertio dicit Psalmista: Confirma me in verbis tuis, qui verba vitæ æternæ habes: ecce verba confirmatoria, tamquam supermundana. *Ephes.5.b* *Luc.21.g* *Ps.118.d*

Epilogus.

Et hoc est quod psallit Propheta, tamquàm persona ad amorem veritatis lætificantis prouecta: ***Qui timent te***, quantũ ad pauorem populi diffidentis. ***Videbunt me***, quantum ad stuporem videntis. ***Et lætabuntur***, quantum ad fauorem arridentis, vel aggaudentis. ***Quia in verba tua supersperaui***, quantum ad amorem famuli confidentis.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

COgnoui Domine, quia æquitas iudicia tua, & cetera.] Veritatem indicantem, & lætificantem vidistis, si voluistis, in duobus versibus prænotatis. Veritatem iudicantem videtote, si vultis, in tenore quadrifido versus præsentis, in quo relucet veritatis radius indicatiuus cælestium decretorum, & radius eiusdem iudicatiuus terrestrium delictorum: quorum primum pertinet ad notitiam, secundũ ad iustitiã, tertiũ ad sententiã, quartũ ad inanem gloriam.

Articu-

Articulus primus.

Ad primum ſpectat, quod Propheta prælibat: ***Cognoui Domine***, ſcilicet veritatis tuæ radio indicante: niſi enim radius diuinæ veritatis in oculum rationis incideret, rationis oculus non videret. Et nota, quòd mediante hoc veritatis radio, datur alicui ſecretorum cognitio, reſpectu Dei, reſpectu ſui, reſpectu proximi: quantum ad æternam præſcientiam, quantum ad internam gratiam, quantum ad fraternam conſcientiam. De primo per Prophetam pſallitur: In hoc cognoui, quoniam voluiſti me: quoniam non gaudebit inimicus meus ſuper me: quaſi dicat aperte: In hoc cognoui voluntatem tuam electricem, quòd feciſti voluntatem meam victricem. Probatio enim electionis, eſt propulſatio tentationis: ecce cognitio æternæ præſcientiæ. De ſecundo per pſalmiſtam canitur: In quacumque die inuocauero te: ecce cognoui, quoniam Deus meus es. Ac ſi dicat expreſſe: quoniam inuocanti ſemper ades: cognoui quòd per gratiam inhabitantem mecum es: Experimentum enim diuinæ familiaritatis, argumentum eſt charitatis: ecce cognitio internæ gratiæ. De tertio, vbi dicit Propheta Domino: Tu Domine demonſtraſti mihi, & cognoui: tu oſtendiſti mihi: ſtudia eorum, ſcilicet ſententias animorum, ſeu conſcientias proximorum: ecce cognitio fraternæ conſcientiæ.

Radius veritatis. *Pſal. 40. a* *Pſal. 4. c* *Hier. 11. e*

Articulus ſecundus.

Ad ſecundum reſpicit quod littera ſequens dicit: ***Quia æquitas iudicia tua***. Iſta namque iudicia ſunt decreta cæleſtia, quæ dicuntur æquitas, non æquata: quia non aliunde iuſtificata, quàm per ſeipſa, iuxta verbum propheticum, & ideo deſiderabilia ſuper aurum, & dulcia ſuper fauum. Et nota quòd hæc decreta, ſiue iudicia decreuit iuſtitia, ſpreuit iniuſtitia, impleuit innocentia. Quæris, quæ? An neſcis, quia Dominicum eſt illa decernere, diabolicum ſpernere, angelicum adimplere? Propterea pſallit Propheta de primo: In æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ. Quis nam poteſt æterna dictare iudicia, niſi æterna iuſtitia? Iterũ de ſecundo: Spreuiſti omnes diſcedentes a iudicijs tuis: quia iniuſta cogitatio eorum: quorum niſi ſpirituum apoſtaticorum, qui iudicia felicia ſpreuerunt, & iudicia infelicia meruerunt. Rurſus de tertio: A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem poſuiſti mihi: cui namque, quæſo, magis

Pſal. 18. b *Pſ. 118. u* *Ibid. p* *Ibid. u*

magis hoc congruit, quàm angelicæ ſanctitati? ſed numquid Angeli ſunt ſub lege? vtique: ſed libertatis perfectæ, de qua ſcribitur ab Auguſtino: Libertas nulla vere eſt, niſi bonorum, & legi æternæ adhærentium. *Aug. lib. 1. de lib. arb.*

Articulus tertius.

Ad tertium refertur quod ſubinfertur: *Et in veritate tua.* Qua veritate? non indicante, ſed iudicante: non indice ſcientiæ, ſed iudice conſcientiæ. Hic eſt veritatis radius, non ſpeculatiuus, ſed actiuus: non indicatiuus cæleſtium decretorum, ſed iudicatiuus terteſtrium delictorum. Et nota de veritate propoſita, quòd ipſa iudicium educit, iuſtum deducit, in ſupernam Hieruſalē introducit: educit quippe in confeſſione, deducit in ſatisfactione, introducit in conſummatione. De primo: In veritate educet iudicium: non erit triſtis, neque turbulentus: quaſi diceretur aperte: In veritate conſcientiā iudicante, educet iudicium in confeſſione: non erit triſtis, neque turbulentus in ſatiſfactione. De ſecundo ſcribitur: Propter veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam deducet te mirabiliter dextera tua: ecce tria iuſtum deducentia. Veritas indicatiua, pœnitentialis iudicij eductiua: manſuetudo educti iudicij ſuſceptiua: & iuſtitia ſuſcepti iudicij executiua. De tertio: Aperite portas, & ingredietur gens iuſta, & cuſtodiens veritatem: illis ſiquidem porta ſupernæ Hieruſalem finaliter aperitur, a quibus veritas non tantum ſcientiæ, ſed conſcientiæ cuſtoditur. *Iſa. 42. a* *Pſal. 44. b* *Iſa. 26. a*

Articulus quartus.

Ad quartum pertinere dinoſcitur quod conſequenter dicitur: *Humiliaſti me.* Hæc humiliatio eſt vanitatis expiatio. Veritas mentem tumentem humiliat, quando tumorem expiat. Et nota quòd veritas humiliat mentē per mœrorem, pudorem, laborem. Mœror humiliat in contritione, pudor in confeſſione, labor in ſatiſfactione. De primo: Mœror in corde viri humiliabit eum, ſcilicet in contritione. De ſecūdo: Presbytero humilia animam tuā, ſcilicet in confeſſione. De tertio ſcribitur: Humiliabam in ieiunio animam meam, ſcilicet in ſatiſfactione. *Veritas mētem humiliat.* *Pro. 12. d* *Eccli. 4. a* *Pſal. 34. c*

Epilogus.

Ait ergo Propheta, iudicium veritatis inſinuans per hæc verba: *Cognoui Domine:* in quo veritas indicatiua, quæ ſpectat ad notitiam: *Quia æquitas iudicia tua:* in quo

quo decreta cælestia, quæ ſpectant ad iuſtitiam. *Et in veritate tua:* in quo veritas iudicatiua, quæ ſpectat ad ſententiam. *Humiliaſti me:* in quo delicta terreſtria, quæ ſpectant ad inanem gloriam.

VERSICVLVS XII.

F*Iat miſericordia tua*, & cetera.] Veritas ſuperiora indicans, exteriora lætificans, interiora iudicans, hactenus claruit: veritas inferiora rectificans, hic clareſcit: ſicut enim colligitur ex quattuor articulis verſus præſentis, poſt veritatis iudicium, ſequitur hoc beneficium, quòd affectus contractus inferius, & conſtrictus interius ſubleuatur ſuperius, & dilatatur exterius: Quid contrahit ipſum inferius? timor pœnæ. Quid conſtringit interius? dolor culpæ. Quid ſubleuat ſuperius? ſpes veniæ: quid dilatat exterius? amor iuſtitiæ.

Articulus primus.

Primum quidem articulum prænotauit Propheta, cum ait: *Fiat miſericordia tua.* Quia plane vox iſta procedit ex timore pœnæ inferius contrahente: niſi enim formidaſſet miſeriam, nequaquam poſtulaſſet miſericordiam. Et
Miſericordia triplex. nota, quòd eſt miſericordia tripartita: videlicet miſericordia liberans, adiuuans, & coronans. Quarum prima eſt neceſſaria regredientibus, ſecunda progredientibus, tertia
Neem. 9. d. f egredientibus. De prima: Conuerſi ſunt, & clamauerunt ad te: tu autem de cælo exaudiſti, & liberaſti eos in miſericordijs tuis: ecce miſericordia regredientes liberans.
Pſal. 93. d De ſecunda pſallit Propheta: Si dicebam, motus eſt pes meus; miſericordia tua Domine adiuuabat me: ecce mi-
Pſ. 102. a ſericordia progredientes adiuuans. De tertia canit Pſalmiſta: Qui coronat te in miſericordia, *& cetera*: ecce miſericordia egredientes coronans, vel ſecundum rem, vel ſaltem ſecundum ſpem.

Articulus ſecundus.

Secundum articulum ſubnotauit, cum ſubdit: *Vt conſoletur me:* contra culpæ dolorem interius conſtringẽtem: cum enim conſolationem depoſcit, deſolationem intrinſecam recognoſcit. Et nota, quòd aliter conſolatur Deus, aliter homo, aliter diabolus. Deus inſpirando, homo ſer-
Iob 15. b mocinando, diabolus ſomniando. De primo: Numquid grande

grande est, vt consoletur te Deus? ecce consolatio diuina. De secundo: Vtinam esset anima vestra pro anima mea, *Iob 16. a* consolarer & ego vos sermonibus: ecce consolatio humana. De tertio: Diuini viderunt mendacium, & somniatores locuti sunt frustra, vane consolabantur: ecce consolatio diabolica, & vana. *Zach.10. a*

Articulus tertius.

Tertium annotauit, cum addidit: ***Secundum eloquium tuum.*** Cuiusmodi eloquium? non pœnæ comminatoriū, sed veniæ promissorium: non contractiuum inferius, sed subleuatiuum superius. Et nota quòd supercæleste eloquium est subleuatiuūm animarum subcælestium per fidem, spem, amorem: Fides subleuat vim rationabilem, spes irascibilem, amor concupiscibilem. De primo per Prophetam psallitur: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: vox est vis rationabilis per fidem subleuari quærentis. De secundo per Psalmistam canitur: Suscipe me secundum eloquium tuum, & viuam, & non confundas me ab expectatione mea: Vox est irascibilis, per spem subleuari petentis. De tertio in eadem scriptura conscribitur: Ignitum eloquium tuum vehementer, *& cetera:* Vox est concupiscibilis per amorem subleuari cupientis. *Ps.118. r* *Ibid. p* *Ibid. s*

Articulus quartus.

Quartum denotauit, cum dixit: ***Seruo tuo:*** ad tuum, & tuorum seruitium parato: & sic exterius dilatato. Et notandum, quòd bonum seruum oportet esse bene dispositū, quo ad seipsum, quo ad proximum, quo ad Deum. Primo modo dispositus erit, si seipsum in iustitia exercitauerit: secundo, si proximos ædificauerit: tertio, si Deum glorificauerit. De quorum primo dicit Psalmographus: Seruus tuus exercebatur in tuis iustificationibus: ecce seruum bene dispositum, quo ad seipsum. De secundo legimus: In scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos: ecce seruum bene dispositum, quo ad proximum. De tertio dicit Dominus: Seruus meus es tu Israel: quia in te gloriabor: ecce seruum benedispositum, quo ad Deum. *Seruus bonus.* *Ps.118. e* *Isa. 53. d* *Isa.49. a*

Epilogus.

Ait ergo Propheta, rectificationem affectus insinuans, in hac forma: ***Fiat misericordia tua:*** quo ad rectificationem affectionis contractæ inferius per timorem. ***Vt consoletur me:*** quo ad rectificationem eius constrictæ interius per dolorem.

lorem. *Secundum eloquium tuum*: quo ad rectificationem illius subleuatæ superius per spem. *Seruo tuo:* quantum ad rectificationem ipsius dilatatæ exterius per amorem.

VERSICVLVS XIII.

VEniant mihi miserationes tuæ, & cetera.] Prouectus rationis ad amorẽ veritatis innotuit inspectione quaternarij præcedentis. Prouectus affectionis ad amorem charitatis innotescit inspectione præsentis. Prouehitur autem affectio ad amorem charitatis viuificantis, fortificantis, ædificantis, & sanctificantis, sicut patet in bis binis versibus subnotatis. Primus versus quadrimembrem recipit sectionem: quoniam insinuat prouectum affectionis ad charitatem, per pietatem, æquitatem, & veritatem. Veritas enim reum indicat, æquitas Deum vindicat, pietas Deum pacificat, charitas reum viuificat. Exprimitur ergo ore prophetico viuificæ charitatis desiderium, sic dicendo: *Veniant mihi*, & cetera: quasi dicat: Veniat pietas pacificatiua, & charitas viuificatiua: quia præuenit æquitas vindicatiua, & veritas indicatiua.

Articulus primus.

Pietatis aduentus postulatur, cum dicitur: *Veniant mihi miserationes tuæ*: quia miserationes sunt pietatis operationes: sed operationes non veniunt præter opificem. Postulas ergo miserationes, postulare dinoscitur pietatem. Et nota, quòd ait, *miserationes*, non miserationem: ad notandum miserationis diuinæ magnitudinem, multitudinem, & claritudinem: quæ concernunt pietatis diuinæ potentiam, sapientiam, bonitatem. De primo: In miserationibus magnis congregabo te: ecce magnitudo miserationis, concernens potentiam miserantis. De secundo: Ostende nobis lucem miserationum tuarum: ecce claritudo miserationis, respiciens sapientiam miserantis. De tertio scribitur: Exaudi me Domine: quoniam benigna est misericordia tua, secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me: ecce multitudo miserationis, bonitatem insinuans miserantis.

Isa. 54. c — *Eccli 36. a* — *Psal. 68. b*

Articulus secundus.

Charitas affectari dinoscitur, cum additur. *Et viuam*: quia profecto, sicut miseratio est pietatis operatio: sic viuificatio

ficatio est charitatis actio: charitas namque virtutes format, actiones viuificat, sine qua nulla meritoria, nulla viua. Et nota, vt de multis charitatis operibus colligam pauca, quòd charitas viuere facit tripliciter: videlicet fideliter, fiducialiter, patienter: quia sicut, Apostolo teste, liquet: Charitas omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. De prima vita: Iustus in fide sua viuet: & quid est viuere in fide, nisi viuere fideliter? De secunda vita dicitur in hæc verba: Siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus: propter quod consolamini inuicem. Et quid est viuere in Christo formiter, & consolabiliter, nisi viuere fiducialiter? De tertia vita scribitur sub hac forma: Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur: quid autem est sic viuere, nisi viuere patienter?

Charitas tripliciter viuere facit. 1. Corint. 13. b Abac. 2. a 1. Thess. 5. b 2. Tim. 3. e

Articulus tertius.

Æquitatis præuentus supponitur, cum ratiocinando proponitur: *Quia lex tua*. Vbi namque lex est, ibi æquitas est: vbi vero æquitas abest, & iniquitas adest, ibi lex esse non potest: alioquin, quod absurdum est, illegitimum legitimum est. Et nota, quòd legitur in scripturis: lex mentalis, quia ligat cordis consilia: lex vocalis, quia ligat oris eloquia: lex manualis, quia ligat manuum exercitia. De primo: Audite me, qui scitis iustum: populus meus lex mea in corde eorum: ecce lex mentalis, ligans cordis consilia. De secundo: Lex Domini semper sit in ore tuo: ecce lex vocalis, ligans oris eloquia. De tertio: Dederũt ei in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum regem: ecce lex manualis, ligans manuum exercitia.

Isa. 51. c 2. Paral. 23. c Exo. 13. b

Articulus quartus.

Veritas etiam implicatur, cum meditatio explicatur: quia sicut est lex insana, cui non subest æquitas: sic est meditatio vana, cui non subest veritas. Et nota quòd legis meditatio est legentis protectio, prouectio, & perfectio, propter vis irascibilis munimentum: propter rationabilis documentum: propter concupiscibilis implementum. Primum patet per illud prophetæ: Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea. Ecce legis meditatio irascibilis protectiua. Secundum liquet per illud psalmistæ: Quo modo dilexi legem tuã Domine, tota die meditatio mea est. Ecce legis meditatio rationabilis prouectiua. Tertiũ claret per illud propheticæ psalmodiæ:

Legis meditatio. Ps. 118. m Ibid. n

Ibid. y Cócupiui salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est. Ecce legis meditatio concupiscibilis completiua.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta, viuificæ charitatis desiderium exprimens per hæc verba: *Veniant mihi*, charitatem affectâti: *Miserationes tuæ*, vbi pietas Deum pacificans: *Et viuam*, vbi charitas reum viuificans: *Quia lex tua*, vbi æquitas Deum vindicans. *Meditatio mea est*, vbi veritas reum iudicans, quasi dicat: Quia venit veritas per viam meditationis ad iudicandum reum, & æquitas per viam legislationis ad vindicandum Deum, veniat pietas per viam miserationis ad pacificandum Deum, & charitas per viam iustificationis ad viuificandum reum.

VERSICVLVS XIIII.

Confundantur superbi, & cetera.] Tactum est in versiculo superiore de viuificæ charitatis amore, qué quia non tamquam præsentem sentimus, tamquam absentem sitimus, & vtinam incessabiliter sitiamus, vt sitiendi assiduitate, ac hauriendi auiditate semper in charirate crescamus. In hoc vero tangendum de charitatis vigore, quam debent Christi milites vehementer amare, & eodem se viriliter armare, vt possint dicere cum propheta: *Confundantur superbi*, & cetera, quasi dicat: Confundantur accusatores, iudices, & tortores: quia non præuaricabor leges superiores. Accusatores dicuntur superbi, propter superandi desiderium. Iudices iniusti, propter iniustitiæ magisteriū. Tortores iniqui, propter iniquitatis ministerium. Leges, mandata Dei, propter diuinum imperium. Ecce quattuor articuli huius versiculi.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicitur: *Confundantur superbi*. Isti superbi sunt accusatores acerbi, accusantes aduersus electos Dei, qui dum fidei veritatem truculentis tormentis, quasi cruentis argumentis improbare conantur, ipsi improbatores improbi improbitate propria improbantur, & volentes, nec valentes veritatis testes confundere, confusione propria confunduntur. Hic potest notari de superbis huiusmodi, quòd merito confunduntur, illuduntur, & in caminum igneum intruduntur. Confunduntur, inquam, per

Accusatores, superbi.

per humanam patientiam: illuduntur per diuinam sententiam: intruduntur per æternam miseriam. De primo: Respice cunctos superbos, & confunde eos. Sic faciunt sancti martyres accusatores suos. Ecce superbos confusos. De secundo: Illusio & improperium superborum, & vindicta, sicut leo insidiatur: scilicet in diuino iudicio: Ecce superbos illusos. De tertio: Ecce dies veniet succensa, quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes iniquitatem stipula, & inflammabit eos dies veniens: scilicet dies calamitatis & miseriæ. Ecce superbos in caminum ignis intrusos.

Iob 40. a
Eccli 27. d
Mal. 4. a

Articulus secundus.

Quantum ad secundum articulum, additur: *Quia iniuste*, hoc est iniusto iudice mediante. Iudex iste igitur agit iniuste, tamquam magister iniustitiæ, aut adulter iustitiæ, quoniam iniustitiam determinat, aut iustitiam contaminat. Et nota de iniusto iudice, quòd tripliciter potest iniuste agere, quantum ad potestatem iudiciariam, quantum ad iustitiam, quantum ad iniustitiam. Quia potest iniuste potestatem assumere, potest iniustitiam vendere, potest iniustitiam iudicare. De primo: Qui potestatem sibi assumit iniuste, odietur: Ecce iniusta assumptio. De secũdo: Qui aceruat ex animo suo iniuste, alijs congregat. Sic faciunt qui iustitiam vendunt: Ecce iustitiæ venditio. De tertio: Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Hic prohibetur iniusta meditatio.

Iudex iniustus. 3
Eccli 20. a
Eccli. 14. a
Leu. 19. c

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, scribitur: *Iniquitatem fecerunt in me*, ipsi iniqui persecutores, sententiæ effectui mancipantes sententialem pœnam, seu pœnalem sententiam. Et nota quòd iniquitas executoria videtur tripartita, videlicet ablatiua, translatiua, illatiua secundum quòd punitur quispiam, quantum ad substantiam, vel patriam, vel personã. De primo: Nescierunt rectum facere, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem, & rapinam in ædibus suis. Ecce iniquitas ablatiua. De secundo: vbi dicitur de prædictis iniquitatis ministris: Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis: Ecce iniquitas translatiua. De tertio: Iniquitas surrexit in virgam impietatis: Ecce iniquitas illatiua.

Iniquitas executoria triplex.
Amos 3. c
Sap. 5. a
Exec. 7. b

Articulus quartus.

Quantum ad quartum subscribitur: *Ego autem exercebor in*

Ibid. y Cócupiui salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est. Ecce legis meditatio concupiscibilis completiua.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta, viuificæ charitatis desiderium exprimens per hæc verba: ***Veniant mihi***, charitatem affectāti: ***Miserationes tuæ***, vbi pietas Deum pacificans: ***Et viuam***, vbi charitas reum viuificans: ***Quia lex tua***, vbi æquitas Deum vindicans. ***Meditatio mea est***, vbi veritas reum iudicans, quasi dicat: Quia venit veritas per viam meditationis ad iudicandum reum, & æquitas per viam legislationis ad vindicandum Deum, veniat pietas per viam miserationis ad pacificandum Deum, & charitas per viam iustificationis ad viuificandum reum.

VERSICVLVS XIIII.

Confundantur superbi, & cetera.] Tactum est in versiculo superiore de viuificæ charitatis amore, qué quia non tamquam præsentem sentimus, tamquam absentem sitimus, & vtinam incessabiliter sitiamus, vt sitiendi assiduitate, ac hauriendi auiditate semper in charitate crescamus. In hoc vero tangendum de charitatis vigore, quam debent Christi milites vehementer amare, & eodem se viriliter armare, vt possint dicere cum propheta: *Confundantur superbi*, & cetera, quasi dicat: Confundantur accusatores, iudices, & tortores: quia non præuaricabor leges superiores. Accusatores dicuntur superbi, propter superandi desiderium. Iudices iniusti, propter iniustitiæ magisteriū. Tortores iniqui, propter iniquitatis ministerium. Leges, mandata Dei, propter diuinum imperium. Ecce quattuor articuli huius versiculi.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicitur: *Confundantur superbi*, Isti superbi sunt accusatores acerbi, accusantes aduersus electos Dei, qui dum fidei veritatem truculentis tormentis, quasi cruentis argumentis improbare conantur, ipsi improbatores improbi improbitate propria improbantur, & volentes, nec valentes veritatis testes confundere, confusione propria confunduntur. Hic potest notari de superbis huiusmodi, quòd merito confunduntur, illuduntur, & in caminum igneum intruduntur. Confunduntur, inquam,

Accusatores, superbi.

per

per humanam patientiam: illuduntur per diuinam sententiam: intruduntur per æternam miseriam. De primo: Respice cunctos superbos, & confunde eos. Sic faciunt sancti martyres accusatores suos. Ecce superbos confusos. De secundo: Illusio & improperium superborum, & vindicta, sicut leo insidiatur: scilicet in diuino iudicio: Ecce superbos illusos. De tertio: Ecce dies veniet succensa, quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes iniquitatem stipula, & inflammabit eos dies veniens: scilicet dies calamitatis & miseriæ. Ecce superbos in caminum ignis intrusos.

Iob 40. a
Eccli 27. d
Mal. 4. a

Articulus secundus.

Quantum ad secundum articulum, additur: *Quia iniuste*, hoc est iniusto iudice mediante. Iudex iste igitur agit iniuste, tamquam magister iniustitiæ, aut adulter iustitiæ, quoniam iniustitiam determinat, aut iustitiam contaminat. Et nota de iniusto iudice, quòd tripliciter potest iniuste agere, quantum ad potestatem iudiciariam, quantum ad iustitiam, quantum ad iniustitiam. Quia potest iniuste potestatem assumere, potest iniustitiam vendere, potest iniustitiam iudicare. De primo: Qui potestatem sibi assumit iniuste, odietur: Ecce iniusta assumptio. De secũdo: Qui aceruat ex animo suo iniuste, alijs congregat. Sic faciunt qui iustitiam vendunt: Ecce iustitiæ venditio. De tertio: Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Hic prohibetur iniusta meditatio.

Iudex iniustus. 3
Eccli 20. a
Eccli. 14. a
Leu. 19. c

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, scribitur: *Iniquitatem fecerunt in me*, ipsi iniqui persecutores, sententiæ effectui mancipantes sententialem pœnam, seu pœnalem sententiam. Et nota quòd iniquitas executoria videtur tripartita, videlicet ablatiua, translatiua, illatiua secundum quòd punitur quispiam, quantum ad substantiam, vel patriam, vel personã. De primo: Nescierunt rectum facere, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem, & rapinam in ædibus suis. Ecce iniquitas ablatiua. De secundo: vbi dicitur de prædictis iniquitatis ministris: Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis: Ecce iniquitas translatiua. De tertio: Iniquitas surrexit in virgam impietatis: Ecce iniquitas illatiua.

Iniquitas executoria triplex.
Amos 3. c
Sap. 5. a
Ezec. 7. b

Articulus quartus.

Quantum ad quartum subscribitur: *Ego autem exercebor in*

bor in mandatis tuis: quasi dicat, non exercebor minis tyrannicis: sed exercebor in mandatis Dominicis. Non verebor leges inferiores: sed reuerebor superiores. Et nota, quòd mãdata moralia sunt edicta imperialia, publice promulgata, authentice confirmata, pacifice obseruata: promulgata proculdubio angelico ministerio: confirmata vero Dominico magisterio: obseruata postremo catholico exercitio. De primo per Psalmistam dicitur: Tu mandasti: scilicet mediantibus angelis: mandata tua custodiri nimis. Ecce angelica promulgatio. De secundo per Prophetam psallitur: Fidelia mandata eius, scilicet Christi Domini, & magistri nostri: confirmata in sæculum sæculi: Ecce Dominica confirmatio. De tertio per ipsum Psalmographum in persona Ecclesiæ catholicæ scribitur: Seruaui mandata tua, & testimonia tua: Ecce pacifica cõseruatio.

Mandata moralia.

Ps. 118. a

Ps. 110. b

Ps. 118. x

Epilogus.

Patet itaque vox prophetæ, vicem gerentis personæ charitatis munimine roboratæ: *Confundantur,* inquit, *Superbi*, quantum ad superbos accusatores. *Quia iniuste,* quantum ad iniustos iudices. *Iniquitatem fecerunt in me,* quantum ad iniquos tortores. *Ego autem exercebor in mandatis tuis*, quantum ad leges superiores.

VERSICVLVS XV.

CONuertantur mihi timentes te, & cetera.] Charitatis viuificantis,& fortificantis desiderium in duobus præmissis versibus est expressum. Sequitur ædificantis charitatis desiderium per quadrimembrem versus præsentis seriem exprimendum. Charitatis autem ædificatiuæ, vel ædificantis charitatiue desiderium debet esse, deformatos informare, informatos reformare, & reformatos sibi conformare. Vnde propheta quasi persona charitatiua, & charitatiue ædificatiua, desiderium suum exprimit per hæc verba: *Conuertantur mihi,* & cetera: quasi dicat: Desiderio desideraui, quòd deformati, informati, & reformati conformentur mihi. Deformatorum est, Deum tamquam iudicantem timere: informatorum est, Deum tamquam testificantem noscere: reformatorum est, ad Deum tamquam auctorem se conuertere: conformatorum est, eiusdem famulis cohærere.

Charitatis ædificatiuę desiderium quale.

Articulus primus.

Primus articulus non ſecundum ſeriem litteræ, ſed ſecundum ordinem ſententiæ denotatur, cũ dicitur: *Timentes te*. Timentes huiuſcemodi dici poſſunt, quicumque deformati ſunt: quamobrem Deum, tamquam iudicem pertimeſcunt. Ita ſolent timere perſonæ delicioſæ, deſidioſæ, & ambitioſæ. Quarum primæ ſunt per ſpurcitiam deformatæ: ſecundæ per pigritiam: tertiæ per ſuperbiam. De primo: Sic faciebatis filiabus Iſrael: & illæ timentes loquebantur vobis. Per iſtas Iſrael filias conuenienter accipimus perſonas delicatas, ſpurcitia deformatas, quæ loquuntur timentes, quaſi conſcientias cauteriatas habentes. De ſecundo: Timens abij, & abſcondi talentum tuum in terra. Verba ſunt ſerui deſidioſi, pigritia deformati. Seruus iſte fuit timens, ſed temerarie, quia timuit proficere, non timuit deficere: negligentior ad profectum, audacior ad defectum. De tertio: Adonias timens Salomonem ſurrexit, & abijt in tabernaculum Domini, *& cetera*. Adonias, qui regnum ambierat, perſonam ambitioſam ſuperbia deformatam deſignat: & ideo timens abijt, refugij locum adijt, quia conſcientiæ remorſum habuit.

Dan.13.f
Mat.25.c
3.Reg.1.g

Articulus ſecundus.

Secundus articulus notatur, cum dicitur: *Et qui nouerunt teſtimonia tua*. Qui ſunt iſti noſcẽtes teſtimonia Dei, niſi qui iam informati ſunt? quam ob cauſam Deum non tantum iudicantem, ſed & teſtificantem agnoſcunt. Sed nota de præfatis noſcentibus, quid nouerunt, & quid non nouerunt. Quidam Dei iudicantis, & teſtificantis iuſtitiã nouerunt, ſed miſericordiã non nouerunt. Quidam econtrario miſericordiam nouerunt, ſed iuſtitiam non nouerunt. Quidam vero, tam iuſtitiam, quàm miſericordiam Dei iudicantis, & teſtificantis nouerunt: ſed diem iudicij, & teſtimonij non nouerunt. Primi ceciderunt in diffidentiam: ſecundi in præfidentiam: tertij tenuerunt viam mediam: ſcilicet confidentiam. De primo ſcribitur a Pſalmographo: Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt. Iſti non cognouerunt, nec inuocauerunt miſericordiam, & ideo deciderunt in diffidentiam. De ſecundo: Iuſtum eſt apud Deum retribuere retributionem his, qui nos tribulant: Et In flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non

Pſal.78.b
2.Theſ.1.c

Ibidem. nouerunt Deum. Tales non nouerunt Dei iustitiam, &
Iob 24. a propter hoc inciderunt in præsidentiam. De tertio: Qui nouerunt eum, ignorant dies illius. Hi nouerunt tam iustitiam, quàm misericordiam: sed non nouerunt diei differentiam, & idcirco persisterunt per confidentiam.

Articulus tertius.

Tertius articulus prænotatur, cum prædicitur: *Conuertantur.* Qui conuertuntur, nisi qui reformãtur? Hæc enim
Reformandus quo se debet conuertere. conuersio, est reformatiua expiatio. Vnde notandum, quòd in hac conuersione debet se reformandus conuertere ad luctum, quò lauandum: ad Dominum, a quo lauandum: ad cor suum, quod lauandum. De primo: Miseri estote: scilicet
Iac. 4. c interius, & lugete: scilicet exterius. Risus vester in luctum conuertatur: Ecce conuersio in luctum, quo la-
Psal. 21. d uandum. De secundo: Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ. Hoc est sensus terrestris animæ: Ecce conuersio ad Dominum, a quo lauan-
Eccli. 21. a dum. De tertio: Qui timet Deum, conuertetur ad cor suum. Ecce conuersio ad cor, quod lauandum.

Articulus quartus.

Quartus vero articulus subnotatur, cum subiungitur: *Mihi*, tamquam conformati, seu configurati mihi. Cui mihi? Sobrie, & iuste, & pie viuenti in hoc sæculo. Quo modo? Crucem baiulando, Christo famulando, salutem
Gal. 6. c proximi æmulando. De primo: Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Ecce crucis baiula-
Phil. 1. c tio, correspondens vitæ sobriæ. De secundo: Mihi viuere Christus est. Ecce Christi famulatio, conueniens vitæ
Ephes. 3. b iustæ. De tertio: Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus euangelizare diuitias gratiæ Christi. Ecce fraternæ salutis æmulatio, congruens vitæ piæ.

Epilogus.

Quid ergo Propheta desideret, & quo modo desiderium suum referet, sic apparet: *Timentes te*, scilicet deformati, quorum est Deum iudicantem timere. *Et qui nouerunt testimonia tua:* videlicet informati, quorum est eum testificantem noscere. *Conuertantur:* quasi reformati, quorum est ad ipsum auctorem se conuertere. *Mihi*, tamquam conformati, quorum est eiusdem famulis cohærere.

VERSI-

VERSICVLVS XVI.

F*iat cor meum immaculatum* , & cetera.] Charitas operans anteceſſit, quæ dicebatur ædificans. Conſequenter charitas ſabbatizans accedit,quæ dicitur ſanctificans. Nec inconcinne nominatur hoc nomine : quoniam anima, quam charitas talis vrit, ſemper ſanctificari eſurit, numquam ſibi ſancta, ſiue ſanctifica videtur: immo ſua interiora intuens, ſuas virtutes veretur, inde confundi metuens,vnde laudari meretur. Ecce quattuor charitatis ſanctificantis effectus, quos huius verſus ſerie comprehendit Pſalmograhus. Quæris, quo modo? Speculando, æmulando, verendo, atque merendo. Speculatur enim conſcientiam, æmulatur munditiam, veretur iuſtitiam, ne mereatur verecundiam.

Articulus primus.

Conſcientia, quam ſpeculatur, innoteſcit, cum dicit: *Cor meum*, ideſt cordis prætorium, ſeu conſcientiæ conſiſtorium. Et nota quòd in corde, vel conſcientia ſpecialiter conſideranda ſunt tria: ſcilicet vtrum mœrens, vtrum pauens, vtrum gaudens: hoc eſt, an mœreat de mali commiſſione: an paueat de boni omiſſione: an gaudeat de mali remiſſione, ac boni repromiſſione. De corde mœrente ſcribitur: Dolor meus ſuper dolorem, in me cor meum *Hier. 8. f*
mœrens. Et: Multi gemitus mei, & cor meum mœrens: *Thr. 1. g*
quaſi dicat: Dolet, gemit homo exterior, mœret homo interior, propter culpæ contagium, quo contaminor: propter conſcientiæ cauterium, quo conſignor. De corde pauente legitur: Erat cor eius; ſcilicet Hely, pauens pro ar- *1.Reg.4.c*
ca Domini. Arca fœderis eſt gratia Saluatoris, quæ ſeruatur per obedientiam, alienatur per inobedientiam, recuperatur per pœnitentiã. De corde gaudente traditur: Cor *Prou. 15.*
gaudens exhilarat faciem. Plane gaudium conſcientiæ ſu- *b*
per repromiſſione hæreditatis æternæ, non poteſt ſic latere interius in affectu, quin pateat exterius in aſpectu.

Articulus ſecundus.

Munditii, quam æmulatur, eluceſcit, cum ſubdit: *Fiat immaculatum*, ideſt ſanctificatum, vel ſanctum. Ecce laudabilis æmulatio. Ecce fauorabilis poſtulatio, videlicet cordis mundificatio, ſiue ſanctificatio. Et nota quòd ſic de-

sic debemus æmulari, quòd simus immaculati, tamquam diuinitus electi, diuinitus approbati, in expectatione possessionis pacificæ constituti. Electio pertinet ad prædestinationem: approbatio ad iustificationem: possessio ad glorificationem. De primo: Elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati. Ecce immaculatorum electio. De secundo canitur: Nouit Dominus dies immaculatorum. Quo modo nouit? Non solum notitia simplicis visionis, qua nouit vniuersos, tam iustos, quàm iniustos: sed notitia approbationis, qua nouit tantum iustos. Ecce immaculatorum approbatio. De tertio: Charissimi, hæc expectantes, satagite immaculati, & inuiolati ei inueniri in pace. Ecce immaculatorum expectatio.

Ephes.1.a · *Psal.36.b* · Notitia simplicis visionis, & approbationis · *2.Pet.3.c*

Articulus tertius.

Iustitia, quam veretur, clarescit, cum addit: *Iustificationibus tuis*. Iustificationes istæ secundum præsentem intentionem psalmistæ, sunt prædicationes iustitiæ, ædificationes Ecclesiæ. Attamen nonnumquam vir iustus ingrediens conscientiam, inueniens iustitiam, non absurde ipsam veretur, dum illam exutam debitis circumstantijs, indutam negligentijs, & varijs inuolutam concupiscentijs intuetur, ita vt possit cum Isaia dicere: Quasi pannus mēstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Hic notandum, quòd iustificatio habet causam interiorem, exteriorem, & inferiorem. Interior, & superior est gratia diuina: exterior humana doctrina: inferior corporis disciplina. Ad primam spectat animæ suscitatio, ad secundam excitatio, ad tertiam exercitatio. Suscitatio congruit omnipotenti, excitatio corripienti, exercitatio pœnitenti. De prima iustificatione habemus exemplum: Non obliuiscar, inquit, iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me: ecce iustificatio interior. De secunda quoque habemus eloquium propheticale: Viam iustificationum tuarum instrue me: ecce iustificatio exterior. De tertia habemus denique testimonium psalmodiæ: Exercebor in iustificationibus tuis: ecce iustificatio exterior.

Isa.64.b · Iustificatio · *Ps.118.m* · *Ibid. d* · *Ibid. f*

Articulus quartus.

Verecundia, quam meretur, vt veretur, enitescit, cum adijcit: *Vt non confundar*, idest confundi merear. Sed quo modo iustus pro iniustitia confundetur, quia iustitiæ

confusio non debetur. Nota quòd confundi potest iustitia propter tria: quia non vera, non pura, non viua. Prima meretur confusionem, propter indiscretionem: secunda, propter indeuotionem: tertia, propter imperfectionem. Prima confusio notatur: Confundantur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum. Illi quidem non intelligunt opprobrium sempiternum, qui per erroneum conscientiæ iudicium accipiunt pro virtute vitium, cui debetur opprobrium sempiternum, sicut patet in zelo infidelium fideles persequentium, de quibus indiscrete zelantibus legimus: Videant & confundantur zelantes populi. Secunda confusio notatur: Confundetur sol, cum regnauerit Dominus exercituum. Sicut enim sol naturalis confunditur propter obnubilationem leuium vaporum, ita sol moralis, scilicet iustitia, propter obscurationem venialium peccatorum. Tertia confusio annotatur: Confundetur, inquit, Isael in voluntate sua. Plane confnnditur Israel in sua voluntate, quando rationabilis anima confunditur in suæ voluntatis informitate. Etsi enim sit formata virtute politica, scilicet æquitate, non tamen est formata virtute theologica, videlicet charitate, quæ est virtutum forma & perfectio, in quantum meritorie.

Iustitia propter tria cô fundi pôt.

Hie. 20. c

Isa. 26. b.

Isa. 24. d

Similitudo pulchra.

Osea. 10. b

Epilogus.

Ait ergo propheta, tamquam persona charitate sanctificante succensa: *Cor meum*, quantum ad conscientiam, quam speculatur. *Fiat immaculatum*, quantum ad munditiam, quam æmulatur. *In iustificationibus tuis*, quantum ad iustitiam, quam veretur. *Vt non confundar*, quantum ad verecundiam, quam meretur, si verum est, quod veretur.

Capitulum sextum.

VERSICVLVS PRIMVS.

Defecit in salutare tuum anima mea, & cetera.] Ecce sextum capitulum præsentans sextum ferculum. In præcedenti namque capitulo præsentata fuit bonitatis transmissio: in præsenti vero præsentatur defectionis dimissio. Et quoniam transmissio bonitatis est collatio sanitatis: dimissio defectionis, est ablatio infirmitatis: patet ordinis

dinis ratio: nam propter illam transmissionem appetitur illa dimissio, siue propter illam collationem hæc ablatio. Capitulum præsens distinguitur distinctione bimembri, quia duo possunt circa defectionem notari, scilicet causa deficiens, & causa reficiens. Causa quidem deficiens, est humana pronitas, quam declarat octonarius primus. Causa reficiens, est diuina bonitas, quā declarat secundus: Et quoniam humana pronitas incuruat animam, sed diuina bonitas erigit per doctrinam, inde est, quòd primus octo-
Caph. narius inchoatur per Caph litteram, quæ interpretatur
Lamed. incuruata: secundus per Lamed, quæ interpretatur doctrina. Octonarius primus est in duos quaternarios distinguendus. Primus quaternarius ostendit quòd pronitas humana est causa defectiua: secundus ostendit, quòd pronitas ipsa non est refectiua. Quòd autem pronitas memorata sit causa defectiua, notificat Propheta per quattuor incitamenta, totidem versibus subnotata: quorum primum est spei debilitas, secundum fidei exilitas, tertium amoris inanitas, quartum laboris diuturnitas. Primus versus primum explicat incitamentū, explicando spei defectum, obiectum, subiectum, ac defectiuum effectum. Quorum primum est vituperabile, secundum desiderabile, tertium miserabile, quartum irremunerabile.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Defecit.* Ecce spei defectus, non immerito vituperandus. Defectus iste incitatur in diuersis diuersimode: in quibusdam ab irascibili, in quibusdam a concupiscibili, in quibusdam a rationabili. Primi sunt impatientes, secundi incontinentes, tertij insi-
Ps. 38. c pientes. Impatientium defectio designatur: A fortitudine manus tuæ ego defeci: in increpationibus, &c. Hoc accidit, cum diuinitus increpatus, in tantam impatientiam incidit, quòd de increpantis miseratione diffidit. Inconti-
Amos 8. d nentium defectio denotatur: In die illa deficient virgines pulchræ & adolescentes in siti. Hoc euenit illis, qui propter sitim voluptatis carnalis, abijciunt spem aureolæ virginalis. Insipientium defectio figuratur: talibus enim ait
Isa. 47. d Scriptura sub Babylonis figura: Defecisti in multitudine consiliorum: stent & saluent te augures cæli, qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, vt ex eis annunciarent ventura. Hoc contingit illis, qui confidentes de-

mundana

mundana ſapientia, diffidentes ſunt de diuina.

Articulus ſecundus.

Quantum ad ſecundum, ſubijcitur: *In ſalutare tuum.* Ecce ſpei obiectum. Quale obiectum? plane poſtulandum, præſtolandum, ſpeculandum. Quo modo? proculdubio poſtulandum cum deſiderio, præſtolandum cum ſilentio, ſpeculandum cum gaudio. De primo ſcribitur a Pſalmographo: Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis: ecce deſiderium poſtulantis. De ſecundo: Bonum præſtolari cum ſilentio ſalutare Dei: ecce ſilentium præſtolantis. De tertio cantatur in pſalterio: Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri: Iubilate Deo omnis terra: ecce gaudium ſpeculantis.

Pſ. 84. b *Thren. 3. c* *Pſ. 97. a*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, adijcitur: *Anima mea.* Ecce ſubiectum ſpei generale, ſed miſerabile, quia defecit a ſpei fortitudine in tentationis certamine, & præcipue in tentatione triſtitiæ, incontinentiæ, atque mundanæ ſapientiæ. In primo miſerabiliter vincitur anima contriſtata, in ſecundo anima conglutinata, in tertio anima ſaturata. De primo, vbi dixit Hieſabel ad Achab regem Iſrael: Quid eſt hoc? vnde contriſtata eſt anima tua? ecce anima contriſtata, & ſpei ſtrenuitate priuata. De ſecundo, vbi ſcribitur de Sichem, qui oppreſſit Dinam virginem: Conglutinata eſt anima eius cum ea: ecce anima conglutinata, & ſpei ſublimitate nudata. De tertio: Anima ſaturata calcabit fauum. Talis eſt anima ſapientia ſæculari imbuta, & ſpe ſapientiæ ſalutaris exuta: ecce anima ſaturata, & ſpei ſecuritate fraudata.

3. Reg. 21. b *Gen. 34 a* *Pro. 27. a*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, ſuperadijcitur: *Et in verbum tuum ſuperſperaui.* Verbum Saluatoris eſt verbum ſalutis, nec tantum ſalutis, ſed & virtutis: quia nulli concedit ſalutem, niſi cui præconceſſerit virtutem. In hunc modum ſuperſperat, quantum ad propoſitum ſpectat, ideſt ſuperuacue ſperat, quicumque ſperat ſalutem præter gratiam & virtutem. Vnde talis actus eſt defectiuus, non prouectiuus, nec ſalutis acquiſitiuus. Et nota, quòd eſt ſuperſperatio tripartita, videlicet affectiua, effectiua, & defectiua. Quarum prima prouenit ex virtutis affectu, ſecunda ex virtutis effectu, tertia ex virtutis defectu. Prima

patuit

Ps. 118.k patuit per illum versiculum præcedentem: Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verba tua supersperaui. Vbi propheta ante supersperationis actum, præallegat illuminationis affectum, sicut ibidem plenius est expressum. Secunda patebit per illum versiculum subsequentem:
Ibid. p Adiutor & susceptor meus es tu, & in verbum tuum supersperaui. Vbi Psalmista ante actum prædictum, præassignat pœnitentiæ fructum: sicut ibidem est clarius declarandum. Tertia patens est per præsentem versum, vbi psalmographus ante actum præfatum, præmemorat spei suæ defectum.

Epilogus.

Loquens ergo propheta loco personæ humilis, defectum spei suæ humiliter recolentis, & coram Deo flebiliter confitentis, ait: ***Defecit***, quantum ad vituperabilem spei defectum. ***In salutare tuum***, quod voluit. ***Anima mea***, quæ inanis vacua fuit. ***Et in verbum tuum***, concedens salutem præhabenti gratiam & virtutem. ***Supersperaui***, siue vacue speraui, quia super animam inanem, & vacuam spem fundaui.

VERSICVLVS SECVNDVS.

D*Efecerunt oculi mei*, & cetera.] Primum defectus incitamentum, scilicet spei debilitatem expressit versus præcedens. Secundum incitamentum, videlicet fidei exilitatem exprimit versus præsens, in quo propheta sub pœnitentis figura vel foma exprimit & expromit, quo modo credidit, quo credidit, quid credidit, propter quid credidit. Hoc est, actum difficilem, intellectum disparilem, materiam vmbratilem, notitiam desiderabilem.

Articulus primus.

Primum prænotauit, cum ait: ***Defecerunt***. Ecce defectum circa credendi effectum. Defectus est facilis, quoniam effectus difficilis. Facilitas defectus manifestat difficultatem effectus. Et notandum, quòd circa credendi effectum faciliter deficiunt, quos mundanæ, carnales, & diabolicæ tentationes vehementer afficiunt. Mundus quidem afficit per timorem, caro per dolorem, diabolus per pudorem. Prima defectio prohibetur: Fratres nolite deficere
2. Thess. 3. d benefacientes in Domino Iesu Christo. Proculdubio benefaciunt,

faciunt, & benefaciendo fidem suam patefaciunt, qui ministros Christi recipiunt, & receptos reficiunt, a quo præ timore mundano plerique deficiunt. Secunda defectio inhibetur: Disciplinam Domini fili mi ne abijcias: nec deficias, cum ab eo corriperis. Nulli dubium, quin a diuina disciplina deficiat, si quis propter carnis dolorem Christi fidem reijciat. Tertio, defectio cohibetur, vbi dicitur ab Apostolo: Peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra. Hic petit Apostolus, ne fideles in fide deficiant, si doctorem fidei tribulari conspiciant, nec id pudori deputent, sed honori.

Prou. 3. b

Eph. 3. b

Articulus secundus.

Secundum subnotauit, cum subdidit: *Oculi mei*. Hi sunt oculi rationis, qui se habent ad credibilis excellentiam veritatis, sicut oculi vespertilionis ad solaris eminentiam claritatis: ecce magna cognoscibilis & cognoscentis disparilitas, & ideò magna cognitionis exilitas. Et notandum quòd isti rationales oculi dicuntur humiliati, illuminati, beati: quoniam humiliantur, quantum ad naturale iudicium: illuminantur, quantum ad supernaturale iudicium: & beatificantur, quantum ad æternale præmium. De primo: Oculi sublimis hominis humiliati sunt: ecce oculi humiliati iudicio naturali. De secundo: Pater gloriæ det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri: ecce oculi illuminati iudicio supernaturali. De tertio: Beati oculi qui vident quæ vos videtis: ecce oculi beati præmio æternali.

Arist. 2. Metaph. to. 1.

Oculi rationales.

Isa. 2. c

Eph. 1. d

Luc. 10. d

Articulus tertius.

Tertium annotauit; cum addidit: *In eloquium tuum.* Istud Dei eloquium est fidei mysterium. Eloquium audienti creditur, vt ab audiente credatur, & fidei mysteria sint nobis credita, & a nobis credita: iuxta illud verbum Apostoli: Credita sunt illis eloquia Dei. Et nota circa Dei eloquia, quòd ea legimus in scriptura fluentia, stillantia, imbuentia: quæ sunt tribus personis diuinis congruentia, in quantum realiter indistantia, sed originaliter distantia, sicut patet in rore fluente, fluendo stillante, fluendo & stillando aerem imbuente. Patri namque conuenit fluere: Filio stillare: Spiritui sancto imbuere. Enimuero sicut ex patre filius, & non econuerso: sic ex actu fluendi actus

Rom. 3. a

Eloquia Dei.

ſtillandi, & non econuerſo. Et ſicut ex Patre, & Filio, Spiritus ſanctus, ſic ex fluendi & ſtillandi actibus procedit imbuendi actus. De primo per Moyſen dicitur: Fluat vt ros eloquium meum: ecce eloquium fluens. De ſecundo per Iob aſſeritur: Super illos ſtillabat eloquium meum: ecce eloquium ſtillans. De tertio per ſapientem ſcribitur: Ipſe tamquam imbres mittet eloquia ſapientiæ ſuæ. Imber autẽ ab imbuendo dicitur: ecce eloquiũ imbuens. Ecce nonnulla conſonãtia inter Dei eloquia & fidei myſteria: inquantum diuinis perſonis reſpondentia.

Deu.32.a

Iob 29. d

Eccli.39. a

Articulus quartus.

Quartum denotauit, cum dixit: ***Dicentes: quando conſolaberis me?*** Iſta conſolatio eſt fidei remuneratio, cuius dilatio eſt fidelis animæ deſolatio. Et nota quòd ſpecialiter iſta conſolatoria retributio, ſeù retributoria conſolatio eſt entitatis, veritatis, & bonitatis diuinæ contemplatio. Entitas ſuam ſpeciem demonſtrabit, veritas ſuam faciem illuſtrabit, bonitas ſuam requiem miniſtrabit. De primo: Ego ego ipſe conſolabor vos: ecce conſolatoria demonſtratio ſpeciei. De ſecundo: Conſolabitur Dominus Sion, ideſt animam ſpeculatiuam: ecce conſolatoria illuſtratio faciei. De tertio: Conſolabor eos, & lætificabo a dolore ſuo: ecce conſolatoria miniſtratio requiei. Simul autem de omnibus legimus: Ego conſolabor vos quantum ad primum: in Hieruſalem, ideſt viſione pacis: & conſolabimini, & videbitis, quantum ad ſecundum: & gaudebit cor veſtrum, quantum ad tertium.

Iſa.51.d

Zach.1.d

Hie.31.c

Iſa.66.e

Epilogus.

Ait ergo Propheta, ſeu potius fidelis anima ſuper fidei ſuæ exilitate compuncta, voce prophetica: ***Defecerunt***, oſtendendo actum difficilem, quo credidit. ***Oculi mei***, oſtendendo intellectum diſparilem, cuius conceptu & conſenſu credidit. ***In eloquium tuum***, oſtendendo materiam vmbratilem, quam credidit. ***Dicentes quando conſolaberis me?*** oſtendendo notitiam deſiderabilem, propter quam credidit.

VERSICVLVS TERTIVS.

QVia factus ſum, ſicut vter in pruina*, & cetera.] Inſinuatis ſuperius incitamentis duobus, quæ ſunt ſpei, debili-

debilitas & fidei exilitas: hic insinuatur tertium quod est amoris inanitas. Vbi propheta tamquam persona amore illicito irretita, & amore gratuito inanita, custodiens tamen secundum exteriorem hominem iustitiæ viā duram, sicut vitula docta diligere trituram, sui inanitatem amoris in amaritudine cordis recogitat, & recitat in his verbis: *Quia factus sum*, & cetera. Ac si loqueretur apertius: Reus sum dicti reatus, quoniam inclinatus, inquinatus, conglutinatus interius, sed disciplinatus exterius: inclinatus quidem per cogitationem, inquinatus per delectationem, conglutinatus per consensionem, sed disciplinatus per morum exteriorum compositionem.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicitur: *Quia factus sum*. Per quem actum? per interiorem cogitatum, inclinantem animam ad peccatum. Hic notari potest, qualis factus est, cui talis cogitatus inest. Factus est enim iumento similis, inutilis, atque abominabilis: quia non cogitauit imaginem inditam, nec similitudinem additam, sed turpitudinem prohibitam. De primo per psalmistam dicitur: Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ac si diceretur aperte: homo qui non cogitauit honorem imaginis diuinæ, comparauit horrorem similitudis iumentinæ. De secūdo per Prophetam psallitur: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: quasi dicat: Omnes peccatores declinauerunt, deserendo diuinam similitudinē: simul inutiles facti sunt, demerendo diuinam beatitudinem. De tertio scribitur: Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt, quasi dicat: Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ cogitantes affectauerunt. Nam qui cogitat abominabilia, & affectat, maculatur ab ijs, quæ speculatur: qui vero cogitat sed non affectat, non maculatur ab ijs quæ speculatur.

Ps. 48.d

Ps. 13.a

Osea. 9.c

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subditur: *Sic vt vter*. Quæris, qualiter? Delectando bestialiter: Vter quippe conficitur de corio animalis: Quid itaque per vtrem rectius intelligitur, quàm delectatio bestialis? Indubitanter ergo factus est, sicut vter: quia cogitando, delectatus est bestialiter. Sed nota quòd legimus in scripturis tres circumstantias

Vtris circūstāciæ tres.

tias vtris, per quas intelligimus tres differentias delectationis. Legimus enim vtrem aquæ, vtrem vini, vtrem lactis. Primum quidem in potu paruuli Ismahelis: secundum in consensu improuido Israelis: tertium in occubitu Sisaræ principis infidelis. Vnde per primum intelligitur delectatio illa quæ consistit in sensualitate sola: per secundum illa, quæ existit in voluntate indeliberata: per tertium illa, quæ persistit in voluntate deliberata. Prima delectatio est venialis, quia constat in parte animæ irrationali, irrationaliter operante: secunda quoque venialis: quoniam extat in parte rationali, non rationaliter operante: tertia vero mortalis: quia perstat in parte rationali, rationaliter operante, siue
Gen.21.c deliberante, seu ratiocinante. De primo: Videns, scilicet Agar puteum aquæ, abijt & impleuit vtrem, deditq. puero bibere: scilicet Ismaheli: ecce vter aquæ in potu paruuli
Iosue.9.b Ismahelis. De secundo: Vtres vini nouos impleuimus: nunc rupti sunt, & soluti, *& cetera*. dictum est a Gabaonitis pacem fallacem ineuntibus cum Israelitis: ecce vter
Iudic.4.d vini in consensu improuido Israelis. De tertio: Iahel aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere, scilicet Sisaræ: ecce vter lactis in occubitu Sisaræ principis infidelis.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *In pruina:* Quid sibi vult hæc pruina, hæc impressio, & compressio matutina?
Pruina qd. Ceterum nulli dubium, quin pruina sit prioris qualitatis, & quantitatis ruina: Nam priorem caliditatem eliminat, & quantitatem conglutinat: sicut in vtre videmus sensibiliter, & in mentis affectu intelligibiliter: cum præcedit vitiosa cogitatio, & delectatio, & accedit pruinosa, & ruinosa consensio: per quam ab ipso eliminatur amor Dei, & ipse sibi conglutinatur per nimirum amorem sui. Quid igitur vter in pruina, nisi mens humana delectando inqui-
Pruina triplex. nata, & consentiendo sibi conglutinata? Sed nota quòd est triplex pruina: utpote pruina culpæ, pœnitentiæ, sapientiæ: prima necat, secunda sanat, tertia delectat. De
Ps.77.e prima scribitur: Et occidit moros eorum in pruina. Quid per moros, scilicet corpora animata insensibilia cõuenientius intelligimus, quàm mortalium animas insensatas? De
Iob 6. c secunda: Qui timent pruinam, irruet super eos nix: quasi dicat, qui timent pœnitentiam temporalem, inuenient pœ-
Exo.16.g nam æternalem. De tertia, vbi dicitur de manna, quæ fuit

esca

esca sapida, quòd apparuit in solitudine in similitudinem pruinæ: quid autem similius escæ corporali sapidæ, quàm esca spiritualis sapientiæ?

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadditur: *Iustificationes tuas non sum oblitus:* videlicet secundum exteriorem hominem, quæ priorem conseruat consuetudinem, tamquam talibus deditus, talibus eruditus. Et nota quòd taliter dispositus, dici potest specialiter talium non oblitus: bonum operando, malum tolerando, verum asseuerando, si fuerit magnanimiter operans, æquanimiter tolerans, fideliter asseuerans. De primo scribitur inferius: Quære seruum tuum: quia mandata tua non sum oblitus: in quo boni operatio. *Ps. 118. y* De secundo alius ait: Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te: in quo mali *Ps. 43. c* toleratio. De tertio ibidem psallimus: Si obliti sumus nomen Dei nostri, quasi dicat: non sumus obliti: in quo veri asseueratio. *Psal. eod.*

Epilogus.

Ex his potest clarescere mens Prophetæ loquentis in persona pœnitentis, amoris inanitatem taliter confitentis: *Factus sum:* quasi cogitatione inclinatus. *Sicut vter:* quasi delectatione inquinatus. *In pruina:* quasi consensione conglutinatus. *Iustificationes tuas non sum oblitus:* quasi exteriori opere disciplinatus.

VERSICVLVS QVARTVS.

QVot sunt dies serui tui. & cetera.] Non solum spei debilitas, fidei exilitas, & amoris inanitas, tribus insinuatæ versibus, sunt incitamenta defectus: sed etiam laboris diuturnitas, quam insinuat iste quartus. Hæc autem laboriosa longiturnitas, seu longiturna laboriositas consistit in protelatione seruitutis, & dilatione salutis. Quæris, quare? quia difficile militare: sed desiderabile triumphare: ex prædictis quattuor membris patet versus istius sectio quadrimembris.

Articulus primus.

Protelatio prætenditur in hoc membro: *Quot sunt dies.* Nimis prolixi videntur dies, quia laboriosi, & difficiles propter quotidianam pugnam inter vitia, & virtutes. Et

nota quòd dies isti vniuersi, & singuli possunt dici dies ruinæ, angustiæ, vindictæ. Namque dies ruinæ, est dies culpæ, qua virtutes vincuntur: dies angustiæ, est dies pœ-

Ezec. 27. f nitentiæ, qua virtutes eriguntur: dies vindictæ, est dies iustitiæ, qua vitia reuincuntur. De primo dicitur: Viri bellatores tui qui erant in te, cum vniuersa multitudine tua quæ est in medio tui, cadent in corde maris in die ruinæ tuæ, quasi dicat: Habitus gratuiti, & omnes actus meri-

Tyrus. torij peribunt in tempore lapsus tui. Ita dicitur Tyro, idest

Abd. 1. c cuilibet forti viro: Tyrus enim interpretatur fortitudo. De secundo in Abdia scribitur: Non magnificabis os tuum in

Edon. die angustiæ, idest pœnitentiæ. Ita dicitur Edon, qui interpretatur fuluus, sangnineus, vel terrenus, & typum gerit cō-

Prou. 6. d cupiscentiæ tripartitæ. De tertio: Zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquàm precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Ita potest dici de sponso Ecclesiæ, zelatore iustitiæ, qui nulli parcit

Act. 10. c in vitiorum correptione, nec est acceptor precis, vel pretij, vel personæ.

Articulus secundus.

Seruitus protelata subtenditur in hoc membro: *Serui tui*. Seruum se dicit, sed dolens, tamquam subiectus vanitati non volens, & a seruitute corruptionis liberari vo-

Serui triplici seruitute dicuntur. lens, non valens. Sed nota quòd serui solent dici seruitute triplici: scilicet seruitute naturæ, seruitute fortunæ, seruitute obedientiæ. Prima seruitus est principiū demerendi secūda nec merendi nec demerendi: tertia tā merendi, quàm demerendi. De seruis naturæ competenter exponitur, quod

1. Reg. 25. b proponitur: Hodie increuerunt serui, qui fugiunt dominos suos: quasi dicat: Hodie increuerunt serui per naturæ corruptæ propagationem, qui fugiunt per eius naturæ inclinationem, dominos suos, scilicet appetitus intellectiuos,

1. Tim. 6. a & sequuntur sensitiuos. De seruis fortunæ intelligitur quod legitur: Quicumque sunt sub iugo serui, dominos suos

Rom. 6. c omni honore dignos arbitrentur. De seruis obedientiæ dictū dinoscitur, quod dicitur: Serui estis eius, cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam.

Articulus tertius.

Dilatio attenditur in hoc membro: *Quando*. Hæc enim interrogatio, molestæ prorogationis est insinuatio. Et nota quòd prorogationis, seu dilationis molestia attenditur quan-

quantum ad tria: quia differtur præmium corporale, præmium animæ substantiale, & præmium ipsius accidentale. Primum spectat ad corporis reformationem, secundum ad Creatoris contemplationem, tertium ad inimicorum vindicationem, & amicorum lætificationem. De primo per Prophetam dicitur ex persona Saluatoris, vel cuiuslibet eius testis restitutionem animæ postulantis: Domine, quando respicies? restitue animam meam a malignitate eorum: hæc interrogatio notat prorogationem, quantum ad corporis reformationem. De secundo per Psalmographum canitur: Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? hæc interrogatio notat prorogationem, quantum ad Creatoris contemplationem. De tertio scribitur: Dic nobis, quando hæc fient? & quod signum, quando hæc omnia incipient consummari? ecce duplex interrogatio, duplicem notans prorogationem: scilicet quantum ad inimicorum vindicationem, & amicorum lætificationem. *Ps.34.c* *Ps.41.a* *Mar.13.a*

Articulus quartus.

Salus dilata intenditur in hoc membro: *Facies de persequentibus me iudicium*. Qualiter persequentibus? Numquid solum initialiter? non solum initialiter, sed & finaliter. Sunt namque plerique initialiter persequentes & finaliter subsequentes, sicut Paulus fuit initialiter Stephanum persequens: sed finaliter subsequens. Tales non reputantur simpliciter persequentes, sed qui semper actualiter, vel affectualiter persequentes, sicut finaliter impœnitentes. Et nota quòd de talibus persequentibus facit Dominus iudicium: ipsis viuentibus, morientibus, resurgentibus: quoniam ante mortem facit iudicium auditũ: in morte facit iudicium cognitum: post mortem facit iudicium conscriptum. De primo dicitur a Psalmographo: De cælo auditum fecisti iudicium: ecce iudiciũ auditum: sed a terrenis obliuioni traditum, ideo subditur: Terra tremuit, & quieuit. De secundo psallitur a Propheta: Cognoui, quia faciet Dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum. Ita potest dicere pauperum persecutor in morte: ecce iudiciũ cognitum. De tertio subditur in eadem scriptura, mentione facta de regibus, & nobilibus pauperum persecutoribus: Vt faciat in eis iudicium conscriptum, tamquam irretractabiliter confirmatum: vnde dicitur conscriptum, tam- *Act.7.g* *Ps.75.b* *Ps.139.c* *Ps.149.b*

quam Deo ſcribente, & ſanctis ſubſcribentibus, pariter ſit perſcriptum: ecce iudicium conſcriptum.

Epilogus.

Liquet itaque vox Pſalmiſtæ, tamquam loquentis loco perſonæ iuſtæ, ſed longiturnis laboribus fatigatæ. ***Quot ſunt dies:*** in quo protelatio difficilis. ***Serui tui.*** In quo ſeruitus militantis: ***Quando.*** In quo dilatio rei deſiderabilis: ***Facies de perſequentibus me iudicium.*** In quo ſalus feliciter triumphantis.

VERSICVLVS QVINTVS.

N*Arrauerunt mihi iniqui fabulationes*, & cetera.] Præcedens quaternarius erudiuit, quòd pronitas humana cauſa ſit defectiua. Præſens quaternarius erudit, quòd ipſa nequaquam ſit defectuum refectiua: vbi namque pronitas reſpectu mali, ibi difficultas reſpectu boni: quamobrem anima quanto procliuior ad malum, tanto difficilior eſt ad bonum: & ſicut habebat pronitas quattuor incitamenta, totidem verſibus præcedentibus prænotata: ſic habet difficultas quattuor irritamenta, totidem verſibus ſubſequentibus ſubnotata, videlicet fabulationes iudaicas, cauillationes hæreticas, ſtimulationes extrinſecas, & titillationes intrinſecas. Primus verſus ad fabulationes pertinet: vnde quattuor ipſarum conditiones continet: ſcilicet cómpoſitionem, propoſitionem, ſuppoſitionem, & oppoſitionem: iniquitas has componit, falſitas proponit, vanitas ſupponit, ſed veritas ſe opponit.

Fabulationum conditiones. 1. 2. 3. 4.

Articulus primus.

Compoſitio denotatur ibi: ***Iniqui.*** Quia re vera non mediocriter iniqui ſunt, qui tam iniquas fabulationes componunt: quibus fidelium affectiones delectare, & delectando deprauare diſponunt. Et nota quòd compoſitores huiuſmodi ſunt iniqui iniquitate triplici: tum quia falſitatem fabricando, & veritatem perdendo, perditionem mercantur: tum quia Chriſto aduerſantur: tum quia contra ſanguinem ſuum Chriſtianum inſidiantur. Prima iniquitas eſt contra ipſos, ſecunda contra Deum, tertia contra proximos. De primo: Numquid non perditio eſt iniquo? ecce iniqui perditio. De ſecundo, vbi ſcriptura dicit ſub Chriſti figura: Aduerſarius meus, quaſi iniquus:

1. 2. 3. Iob 31. a

Iob 27. b

ecce

ecce iniqui aduersatio. De tertio: In insidijs suis capientur iniqui: ecce iniquorum contra sanguinem suum insidiatio. Vnde dicitur: Ipsi contra sanguinẽ suũ insidiantur. *Pro.11.b* *Prou.1.*

Articulus secundus.

Propositio denotatur, ibi: *Narrauerunt*, quasi dicat: Quæ malitiose composuerant, malitiose proposuerunt: de malo cordis thesauro malum protulerunt. Et nota quòd narratores huiuscemodi non narrauerunt misericordiam, & veritatem, sed miseriam, & vanitatem, & incredibilem falsitatem. Prima narratio sana, secunda vana, tertia est prophana. De primo dicitur: Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? quasi dicat: Numquid aliquis sepulchro dealbato similis erit testis idoneus pietatis, aut perditus veritatis? De secundo: Labia imprudentium stulta narrabunt: ecce miseria, quantum ad narrationis originem, & vanitas, quantum ad finem. De tertio: Opus factum est in diebus nostris, quod nullus credet, cum narrabitur: ecce narratio incredibilis falsitatis. *Psal.87.b* *Eccli.21.d* *Abac.1.b*

Articulus tertius.

Suppositio designatur ibi: *Fabulationes*. Si quæris, quales fabulationes narrant isti fabulatores? Audi quid glossa dicat: Quasi cuiusdam fabulæ nenias narrant: Si quæris, qualis fabulæ? Proculdubio ineptæ, insanæ, indoctæ: & ideo deuitandæ, increpandæ, non sectãdæ. De primo: Ineptas & aniles fabulas deuita: ecce fabulam ineptam, & ideo deuitandam. De secundo: Increpa illos dure, vt sani sint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis, quasi non sanis: ecce fabulam insanam: & ideo increpandam. De tertio: Non indoctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem: ecce fabulam indoctam: & ideo non sectandam: vnde qui fabulationes, seu fabularum narrationes vanas, tamquam veras supponit; non verus, sed vanus existit. *1.Tim.4.b* *Tit.1.d* *2.Pet.1.d*

Articulus quartus.

Oppositio declaratur, ibi: *Sed non vt lex tua*. Ecce lex veritatis opposita fabulis falsitatis. Et nota qnòd lex diuina est fabulis iudaicis opposita, præcipue propter tria: quoniam illæ variantur, insidiantur, malum machinantur. Ista numquam variatur, cum ipsa sit veritas: numquam insidiatur, cum ipsa sit claritas: numquam malum

quam Deo scribente, & sanctis subscribentibus, pariter fit perscriptum: ecce iudicium conscriptum.

Epilogus.

Liquet itaque vox Psalmistæ, tamqnam loquentis loco personæ iustæ, sed longiturnis laboribus fatigatæ. *Quot sunt dies:* in quo protelatio difficilis. *Serui tui.* In quo seruitus militantis: *Quando.* In quo dilatio rei desiderabilis: *Facies de persequentibus me iudicium.* In quo salus feliciter triumphantis.

VERSICVLVS QVINTVS.

N*Arrauerunt mihi iniqui fabulationes*, & cetera.] Præcedens quaternarius erudiuit, quòd pronitas humana causa sit defectiua. Præsens quaternarius erudit, quòd ipsa nequaquam sit defectuum refectiua: vbi namque pronitas respectu mali, ibi difficultas respectu boni: quamobrem anima quanto procliuior ad malum, tanto difficilior est ad bonum: & sicut habebat pronitas quattuor incitamenta, totidem versibus præcedentibus prænotata: sic habet difficultas quattuor irritamenta, totidem versibus subsequentibus subnotata, videlicet fabulationes iudaicas, cauillationes hæreticas, stimulationes extrinsecas, & titillationes intrinsecas. Primus versus ad fabulationes pertinet: vnde quattuor ipsarum conditiones continet: scilicet compositionem, propositionem, suppositionem, & oppositionem: iniquitas has componit, falsitas proponit, vanitas supponit, sed veritas se opponit.

Fabulationum conditiones. 1.2.3.4.

Articulus primus.

Compositio denotatur ibi: *Iniqui*. Quia re vera non mediocriter iniqui sunt, qui tam iniquas fabulationes componunt: quibus fidelium affectiones delectare, & delectando deprauare disponunt. Et nota quòd compositores huiusmodi sunt iniqui iniquitate triplici: tum quia falsitatem fabricando, & veritatem perdendo, perditionem mercantur: tum quia Christo aduersantur: tum quia contra sanguinem suum Christianum insidiantur. Prima iniquitas est contra ipsos, secunda contra Deum, tertia contra proximos. De primo: Numquid non perditio est iniquo? ecce iniqui perditio. De secundo, vbi scriptura dicit sub Christi figura: Aduersarius meus, quasi iniquus:

1.3. 1.2. 3. *Iob 31. a* *Iob 27. b*

ecce

ecce iniqui aduersatio. De tertio: In insidijs suis capien- *Pro.11.b*
tur iniqui: ecce iniquorum contra sanguinem suum insi-
diatio. Vnde dicitur: Ipsi contra sanguinē suū insidiantur. *Prou.1.*

Articulus secundus.

Propositio denotatur, ibi: *Narrauerunt*, quasi dicat:
Quæ malitiose composuerant, malitiose proposuerunt:
de malo cordis thesauro malum protulerunt. Et nota quòd
narratores huiuscemodi non narrauerunt misericordiam,
& veritatem, sed miseriam, & vanitatem, & incredibilem
falsitatem. Prima narratio sana, secunda vana, tertia est
prophana. De primo dicitur: Numquid narrabit aliquis *Psal.87.b*
in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in
perditione? quasi dicat: Numquid aliquis sepulchro deal-
bato similis erit testis idoneus pietatis, aut perditus veri-
tatis? De secundo: Labia imprudentium stulta narrabunt: *Eccli.21.*
ecce miseria, quantum ad narrationis originem, & vani- *d*
tas, quantum ad finem. De tertio: Opus factum est in *Abac.1.b*
diebus nostris, quod nullus credet, cum narrabitur: ecce
narratio incredibilis falsitatis.

Articulus tertius.

Suppositio designatur ibi: *Fabulationes*. Si quæris,
quales fabulationes narrant isti fabulatores? Audi quid
glossa dicat: Quasi cuiusdam fabulæ nenias narrant: Si
quæris, qualis fabulæ? Proculdubio ineptæ, insanæ, indo-
ctæ: & ideo deuitandæ, increpandæ, non sectādæ. De pri-
mo: Ineptas & aniles fabulas deuita: ecce fabulam ine- *1.Tim.4.*
ptam, & ideo deuitandam. De secundo: Increpa illos du- *b*
re, vt sani sint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis, *Tit.1.d*
quasi non sanis: ecce fabulam insanam: & ideo increpan-
dam. De tertio: Non indoctas fabulas secuti, notam fe- *2.Pet.1.d*
cimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem: ecce fa-
bulam indoctam: & ideo non sectandam: vnde qui fabu-
lationes, seu fabularum narrationes vanas, tamquam ve-
ras supponit; non verus, sed vanus existit.

Articulus quartus.

Oppositio declaratur, ibi: *Sed non vt lex tua*. Ecce lex
veritatis opposita fabulis falsitatis. Et nota quòd lex diui-
na est fabulis iudaicis opposita, præcipue propter tria:
quoniam illæ variantur, insidiantur, malum machinan-
tur. Ista numquam variatur, cum ipsa sit veritas: num-
quam insidiatur, cum ipsa sit claritas: numquam malum

machinatur cum ipsa sit bonitas. De primo per Prophe-
Ps. 118. f tam psallitur: Iustitia tua, iustitia in æternum, & lex tua veritas: ecce lex veritas. De secundo per Salomonem scri-
Prou. 6. c bitur: Mandatum lucerna est, & lex lux: ecce lex clari-
Ps. 118. i tas. De tertio per Psalmistam canitur: Bonum mihi lex oris tui: ecce lex bonitas.

Epilogus.

Loquens ergo Propheta, tamquam pœnitens, irritamẽtum exprimens difficultatis ad bonitatem, scilicet iudaicam fabulositatem, ait: *Iniqui:* in quo notatur iniquitas, quæ componit. *Narrauerunt*, in quo connotatur falsitas, quæ proponit. *Fabulationes:* in quo denotatur vanitas, quæ supponit. *Sed non vt lex tua:* in quo subnotatur veritas, quæ fabulationibus se opponit.

VERSICVLVS SEXTVS.

OMnia mandata tua veritas, & cetera.] Versus præambulus versabatur circa fabulationes iudaicas. Versus iste versatur circa cauillationes hæreticas. In cuius serie enucleantur aperte mandatorum vniuersitas, vniuersorum veritas, persecutorum temeritas, & professorum sinceritas: vniuersitas est difformis, sed veritas est conformis, temeritas est deformis, sed sinceritas est Deiformis.

Articulus primus.

Mandatorum vniuersitas explicatur, cum dicitur: *Omnia mandata tua.* Quorum nonnulla sunt ab hæreticis
Mandata Dei. impugnata: nec sine causa dicuntur mandata tua, quasi tuæ visioni, tentioni, & fruitioni promerendæ, & capessendæ congrua: & ideo credenda, eligenda, diligenda.
Ps. 118. i De primo: Mandatis tuis credidi: ecce credere con-
Ps. eod. y gruum visioni. De secundo Propheta: Mandata tua elegi: ecce eligere congruum tentioni. De tertio propheti-
Ps. eod. x ca psalmodia: Mandata tua dilexi: ecce diligere congruum fruitioni.

Articulus secundus.

Vniuersorum veritas eructatur, cum subditur: *Veritas.* Nam mandata prædicta, quæ disiungit varietas, coniungit veritas: quæ namque dictat veritas, non possunt non esse veritas. Si forte dubitas, quo modo mandata sint veritas?

ritas, cum in illis, nec veritas videatur esse, nec falsitas? Hæc dubitatio citius soluitur, si mandatorum significatio plenius aperitur. Nam re vera nihil aliud sunt mandata, quàm iura diuina manui data, vel effectui commendata: De quibus nulla dubietas, quin ipsa sint veritas: verbi causa, non furandum, non mæchandum, non necandum, & similia sunt diuina iura, quæ nullus hæsitat esse vera: quæ manui dantur, vel effectui commendantur, cum per Legislatorem mandatur: Non furaberis, non mœchaberis, non necabis. Quocirca si non dubitas, quin iura manui data, sint veritas; frustra dubitas, an mandata sint veritas. Et nota quòd hæc veritas diuinitus eruditur, ab infidelibus oditur, a fidelibus custoditur. Quæris, quo modo? eruditur immittendo, oditur ommittendo, custoditur ore, & opere cõfitendo. De primo: Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem: ecce eruditio immittentis. De secũdo: Lingua fallax non amat veritatem: ecce odium obnitentis. De tertio: Ingrediatur gens iusta, custodiens veritatem: ecce custodia confitentis.

Mandata quid.

Iob 16.b

Pro.26. d

Isa. 26. a

Articulus tertius.

Persecutorum temeritas enarratur, cum additur: ***Iniqui persecuti sunt me:*** Tales iniqui sunt satellites hostis antiqui, & specialiter hæretici fidelium inimici, famulos Dei, & articulos fidei creberrime persecuti. Hic potest notari, quòd hæretici leguntur catholicos tripliciter persecuti, scilicet quo ad doctrinam, quo ad gratiam, quo ad vitam: quoniam aut doctrinam auferunt, aut perfidiam proferunt, aut pœnam inferunt. Prima persecutio denotatur, dicente Apostolo: Nos persecuti sunt, & Deo non placent, & hominibus aduersantur, prohibentes nos loqui gentibus, vt saluæ fiant: ecce persecutio ablatiua doctrinæ. Secũda persecutio designatur, vbi dicitur ex parte populi fidelis: Super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis: Quid est persequi super montes, nisi hæreticos catholicis aduersari super altissimam iustitiam fidei? De qua Psalmista: Iustitia tua, sicut montes Dei: aut quid insidiari in deserto, nisi calumniari in secreto fidei sacramento, non solum sensitiuis viribus inexperto, sed etiã ab intellectiuis deserto? Tales insidiatores sunt plerique pseudoprophetæ, qui comparantur vulpibus, de quibus legimus. Quasi vulpes in desertis Prophetæ tui Israel erant:

Hæretici antiqui hostis satellites. Hæretici tripliciter catholicos insequuntur.

1.Thes.2. d

Thren.4. d

Psal.35.b

Ezec.13. a

ecce perſecutio prolatiua perfidiæ. Tertia perſecutio declaratur, dicente populo ore prophetico: Confortati ſunt,
Pſal.68.a qui perſecuti ſunt me, inimici mei iniuſte: quod poſſumus accipere tam de capite, quàm de corde: ecce perſecutio illatiua pœnæ.

Articulus quartus.

Profeſſorum ſinceritas elucidatur, cum ſuperadditur: *Adiuua me*. Quod videtur vox perſonæ, quæ contendit in agone, vel agonizat in altercatione pro fidei catholicæ defenſione. Et nota quòd tali perſonæ, talis vox congruit triplici ratione: quoniam aſpiciens in auctorem fidei, & conſummatorem Ieſum, poteſt ſecure dicere: adiuua me dimicantem, lubricantem, mendicantem: dimicare conuenit affectiuæ fortiter æmulanti pro fide: lubricare congruit intellectiuæ debiliter ſpeculanti ex fide: mendicare competit effectiuæ miraculorum gratiam fiducialiter po-
Pſal.85.d ſtulanti in fide. De primo per Pſalmiſtam dicitur: Videât, qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu Domine adiuuiſti me, & cõſolatus es me: Vox eſt affectiuæ virtutis pro fide fortiter æmulantis. De ſecundo per Prophetam
Pſal.93.d pſallitur: Si dicebã, motus eſt pes meus, miſericordia tua Domine adiuuabat me: vox eſt intellectiuæ ex fide debili-
Pſal.69.b ter ſpeculantis. De tertio per ipſum ſcribitur: Ego vero egenus, & pauper ſum: Deus adiuua me: vox eſt effectiuæ ſignum, fide dignum, in fide fiducialiter poſtulantis.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta ſub figura cuiuſuis perſonæ fidelis, veritatem fidei catholicæ profitentis, & falſitatem prauitatis hæreticæ refellere non propria, ſed diuina virtute ſinceriter enitentis. *Omnia mandata tua:* quantum ad mandatorum vniuerſitatem difformem. *Veritas:* quantum ad ipſorum veritatem conformem. *Iniqui perſecuti ſunt me:* quantum ad infidelium temeritatem deformem. *Adiuua me:* quantum ad ſinceritatem fidelium Deiformem.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

PAulominus *conſummauerunt me*, & cetera.] Vidimus fabulationes iudaicas, & cauillationes hæreticas, duobus verſibus præmiſſis prænotatas: Videamus ſtimulationes extrinſecas, in præſentis verſus bis binis portionibus ſubno-

ſubnotatas. In quibus ſeriatim notare poſſumus hoſtium impetum, incautum ſpiritum, & caſum ſubitum, præter mortalem interitum. Nam nonnumquam tentantes tentatum præcipitant in peccatum, præter mortis reatum.

Articulus primus.

Hoſtilis impetus præſignatur dicendo: *Paulominus conſummauerunt*. Paulominus conſummare, eſt ad in deliberatum peccati conſenſum inclinare. Nam per conſenſum deliberatum conſummatur peccatum. Vnde notandum, quòd peccati conſummatio conſiſtit in ternario, videlicet in rationis operatione, iuris prædicatione, & iudicis indignatione. Quorum primum ſpectat ad actum, ſecundum ad maculam, tertium ad reatum. De primo: Conſummauerunt omnia opera quæ fecerunt: ecce conſummationem quantum ad operationem: quia profectò tam bonorum, quàm malorum conſummatio eſt ipſorum operatio. De ſecundo: Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas: ecce peccati conſummationem per iuris præuaricationem, iuſti prædicationem, & iniuſtorum iuſtificationem. De tertio: Adhuc paululum, modicumque, & conſummabitur indignatio mea, & furor meus ſuper ſcelus eorum: ecce peccati conſummationem per iudicis indignationem.

Peccati cōſummatio in ternario conſiſtit.

1. Mach. 4. f

Dan. 9. f

Iſa. 10. f

Articulus ſecundus.

Incautus ſpiritus aſſignatur, adijciendo: *Me*, ideſt ſpiritum meum intra me. Et notandum, quòd paulominus conſummari contingit ſpiritum per incautelam conturbatum, flagellatum, protractum. Qui conturbatur neſcienter, flagellatur ignoranter, protrahitur inſenſibiliter, ſeu imperceptibiliter. De primo: Neſciui, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab: ecce conturbatio neſcientis, propter impetum concupiſcentiæ popularis. Per quadrigas enim notatur impetuoſitas. Aminadab autem interpretatur populi mei concupiſcentia, vel voluntas. De ſecũdo ſcribitur: Aduerſum me lætati ſunt, & conuenerunt, congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui: ecce flagellatio ignorantis. De tertio: Traxerunt me, & ego non ſenſi: ecce protractio non ſentientis, ſicut accidit per improuiſam tentationem conturbari imaginationem,

Cant. 6. d

Aminadab

Pſal 34. c

Pro. 23. d

tionem, flagellari affectionem, protrahi rationem in illicitam consensionem.

Articulus tertius.

Casus subitus designatur, subijciendo: ***In terra.*** Collapsus in terram est consensus in mundanam concupiscentiam. Hæc autem concupiscentia triplicatur, & per triplicem terram significatur. Legimus enim terram superbientem, sitientem, fœtentem, pertinentem ad concupiscentiam superbiæ, auaritiæ, luxuriæ. De terra prima: Quid superbis terra & cinis? ecce terra superbiens. De secunda: Ascendet sicut radix de terra sitienti. Radix ista est Christus Dominus. Terra sitiens, auarus populus: ecce terra sitiens. De tertia: Irrigabo terram fœtore sanguinis tui: ecce terra fœtens.

Cócupiscen tia triplici terra significatur.

Eccli 10. b

Isa. 53. a

Ezec. 32. b

Articulus quartus.

Exceptio interitus vel mortalis reatus consignatur superadijciendo. ***Ego autem non dereliqui mandata tua,*** quasi dicat: nihil optaui, nihil attentaui contra diuina mandata ratione excitata, & voluntate consiliata, quod clarius declarauit, cum ait: ***Non dereliqui,*** idest: & si reliqui, non tamen dereliqui. Nam etsi reliqui consilio subito, non tamen dereliqui consilio diffinito. Notandum itaque quòd non dereliquit Dominum, derelinquendo mandatum triplici præuia ratione. Considerauit namque quis erat supra se, quis erat iuxta se, quis erat infra se. Consideratio prima fuit, ne a Domino derelinqueretur: secunda, ne subiectus populus pro suo merito turbaretur: tertia, ne propter hoc in gehennale supplicium deijceretur. De primo: Si dereliquerimus Dominum, derelinquet nos: ecce prima consideratio, scilicet Dominica derelictio. De secundo vbi dixit Elias ad Achab regem Israel: Non ego turbaui Israel, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini: ecce secunda consideratio, scilicet proximorum turbatio. De tertio, vbi dicit Dauid Salomoni filio suo: Si dereliqueris Dominum, proijciet te in æternum: ecce tertia consideratio, scilicet gehennalis deiectio.

2. Paral. 15. a

3. Reg. 18. e

1. Paral. 28. c

Epilogus.

Ex his potest clarescere mens Prophetæ loquentis loco personæ ab hostibus, vel eorum complicibus stimulatæ, non tamen grauiter superatæ. ***Paulominus consummauerunt,***

runt, quantum ad hostilem tentantium impetum. *Me*, quantum ad incautu'm tentati spiritum. *In terra*, quantum ad casum consensus subitum. *Ego autem non dereliqui mandata tua*, quantum ad tentationis exitum, præter interitum, siue mortis reatum.

VERSICVLVS OCTAVVS.

SEcundum misericordiam tuam viuifica me, & cetera.] Versus præsens quartum irritamentum continens, repræsentat titillationes intrinsecas, & quasi vestis mystica explicatur & complicatur in quattuor plicas. Veste ista vestitus psalmista, præfatum irritamentum explicat sub hac forma: *Secundum misericordiam tuam*, & cetera: ac si plane dicat: Secundum misericordiam tuam, quæ congruit meæ miseriæ sensuali: *Viuifica*, vita spirituali: *Me*, tentatum tentatione corporali: *Et custodiam testimonia oris tui*; quæ docuisti doctrina morali. Vnde liquet aperte quòd aduersum concupiscentiæ corruptelam, petit gratiæ tutelam, ad iniquitatis cautelam, & æquitatis sequelam. Quorum primum spectat ad miseriam sensualem: secundum ad vitam spiritualem: tertium ad tentationem corporalem: quartum ad obseruationem moralem.

Articulus primus.

Quantum ad primum, præposuit: *Secundum misericordiam tuam*, supple miseriæ meæ congruam: quippe de miseria queritur, a quo misericordia quæritur. Nullus enim misericordiam inuocaret, nisi miseria prouocaret. Et nota, quòd misericordia legitur in scriptura magna, speciosa, benigna. Quare magna? quia liberat a magna miseria culpæ originalis. Quare speciosa? quia præseruat a fœda miseria culpæ actualis. Quare benigna? quia separat a maligna miseria molestiæ temporalis. De prima per Psalmistam scribitur: Quia magna misericordia tua super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori: ecce misericordia magna liberans a culpa originali, in tēpore regenerationis. De secunda per sapientem dicitur: Speciosa est Dei misericordia in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis: ecce misericordia speciosa præseruans a culpa actuali in tempore tētationis. De tertia per Prophetam psallitur: Exaudi me Domine, quo-

Misericordia.

Psal.85.b

Eccli.35.d

Psal.68.b

quoniam benigna est misericordia tua, *& cetera*: ecce misericordia benigna, separans a molestia temporali in tempore defunctionis.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, supposuit: *Viuifica*, scilicet spirituali vita, qua vitantur illicita. Et nota quòd tali vita viuificari supplicat propter tria: videlicet ad spiritualiter ambulandum, ad fiducialiter postulandum, ad æternaliter gratulandum. Quorum primum pertinet ad operationem, secundum ad orationem, tertium ad vtriusque remunerationem. De primo: Hæc dicit Dominus, & infra: In sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium: ecce viuificatio ad spiritualiter ambulandum. De secundo legitur: Viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus: ecce viuificatio ad fiducialiter postulandum. De tertio scribitur a Psalmographo: Viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te: ecce viuificatio ad æternaliter gratulandum.

Isa. 57. d — *Psal. 79. d* — *Psal. 84. b*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, proposuit: *Me*, scilicet tentatum corporali tentatione. Et nota quòd contingit, spiritum tripliciter tentari tali tentatione, sine mortali præuaricatione: vtpote imperite cogitando, inuite delectando, incaute consentiendo. Cogitationibus vallatur, delectationibus verberatur, consensionibus vulneratur. Si tamen indeliberatæ fuerint, non necatur. De primo: Circumdederunt me aquæ vsque ad animam meā, abyssus vallauit me. Per aquas vagas, intellige cogitationes vanas: per abyssum obscuram cogitationem impuram. Tunc igitur animam aqua circumdat, cum vanæ cogitationes inundant. Tunc abyssus vallat, cum impura cogitatio se admiscens, cogitantem titillat. De secundo: Verberauerunt me, sed non dolui: quod de inuoluntarijs delectationibus potest intelligi, quæ verberant, quia rationalitatem molestant, sed dolorem non causant: quia sensualitatem oblectant. De tertio: Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem, percusserunt me, vulnerauerunt me. Tales custodes videntur esse dæmones, qui in circuitu ambulant, & circumeūt terram, vt terrigenas circumueniant. Hi percutiunt, cum affectionem per impuram delectationem concutiunt, sed vulnerant, cum rationem per subitā assensionem alterant.

Iona 2. d — *Pro. 23. d* — *Cant. 5. b*

Articu-

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, appoſuit: ***Et cuſtodiam teſtimonia oris tui.*** Talis cuſtodia eſt moralis obſeruantia, ore Dominico prædicata. Et nota quod diuina teſtimonia diligenter cuſtodire debemus, maxime ſi vigilanter penſemus, quis dator, quis remunerator, quis vltor. Quoniam ille eſt dator, cui debetur maximus amor: ille remunerator, cui debetur maximus honor: ille vltor, cui debetur maximus timor. De primo ſcribit Pſalmographus: Cuſtodiebant teſtimonia eius, & præceptum, quod *Pſal.98 e*
dedit illis. Ecce dator, cui debetur maximus amor. De ſecundo alibi ait: Si cuſtodierint filij tui teſtamentum *Pſ.131. b*
meum, & teſtimonia mea hæc, quæ docebo eos, & filij eorum vſque in ſæculum ſedebunt ſuper ſedem tuam. Ecce remunerator, cui debetur maximus honor. De tertio autem alibi pſallimus: Exacerbauerunt Deum excelſum, *Pſal.77. f*
& teſtimonia eius non cuſtodierunt, & infra: Audiuit Deus, & ſpreuit, & ad nihilum redegit valde Iſrael. Ecce vltor, cui debetur maximus timor.

Epilogus.

Patet itaque vox Prophetæ typum gerentis perſonæ intrinſecus titillatæ: ***Secundum miſericordiam tuam:*** ſcilicet miſeriæ meæ ſenſuali congruam, quantum ad concupiſcentiæ corruptelam. ***Viuifica:*** ſcilicet ſpirituali vita, quantum ad gratiæ tutelam. ***Me:*** ſcilicet tentatum corporali tentatione, quantum ad iniquitatis cautelam. ***Et cuſtodiam teſtimonia oris tui:*** ſcilicet morali obſeruatione, quantum ad æquitatis ſequelam.

VERSICVLVS NONVS.

IN æternum Domine verbum tuum, & cetera.] Cauſam deficientem vidimus per octonariũ præcedentem: cauſam reficientem videbimus per præſentem. Hæc autem cauſa eſt bonitas diuina, quæ non eſt defectiua, ſicut probat quaternarius primus, ſed refectiua, ſicut probat ſecundus. Probatur autem, quòd non ſit defectiua, eo quòd ſit mirabilium effectiua, quæ ſunt inquietatio maximæ firmitatis, quietatio maximæ infirmitatis, retentio maximæ fugacitatis, & ligatio maximæ libertatis: ſicut patebit in quattuor verſibus ſubnotatis. Quòd per ipſam maxima

firmitas

firmitas inquietetur, in præsenti versu docetur. Quid enim firmamento firmius? Quid motu inquietius? Istum motum inquietum exprimit iste versus diuinitus imperatum, & cælitus obseruatum, distinguendo per quadruplex eius membrum, imperans, & imperatum, obseruans, & obseruatum.

Articulus primus.

Imperans indicatur, cum dicitur: *Domine:* quia Domini est imperare, serui obtemperare. Et nota quòd Dominus est cælos ponderans, cælis imperans, & per cælos operans. Ponderat enim virtutem, imperat seruitutem, & *Isa. 40. b* humanam operatur salutem. De primo: Dominus Deus in fortitudine veniet, & post pauca subiungit: Cælos palmo ponderauit. Quid est palmo ponderare, nisi figuram exteriorem, & naturam interiorem considerare? Palmus enim pertinet ad figuram, & ponderatio ad naturam: quia palmo, quasi circino vtimur figurando, & virtutem natiuam & motiuam discernimus ponderãdo. Ecce Dominus cælos ponderans. De secundo, vbi dixit seruus Domino: *Luc. 14. c* Domine, factum est, vt tu imperasti. Sicut enim imperãti Domino respondetur ab illo, sic imperanti Domino respõdetur a cælo: nisi quòd respondetur ab illo, tamquam seruo animato: ab isto vero, tamquam seruo inanimato. Ab illo respondetur dicto, ab isto respondetur facto. Ecce Do- *Isa. 26. o* minus cælis imperans. De tertio: Domine dabis pacem nobis. Omnia enim opera nostra operatus es nobis: quasi diceret: Domine dabis pacem nobis videlicet in cælis. Omnia enim opera nostra salutis meritoria operatus es nobis: scilicet mediantibus cælis, tamquam viuificis mortalium corporum adiumentis. Ecce Dominus per cælos operans.

Articulus secundus.

Imperatum intimatur, cum subditur. *Verbum tuum.* per hoc intimando motum verbo imperatum. Notandum ergo super hoc verbo, quòd per verbum cæli sunt facti, firmati, atque portati: vt factio referatur ad subtilitatem materialem, firmatio ad stabilitatem formalem, portatio *Ioan. 1. a* ad vtilitatem finalem. De primo: Omnia per ipsum facta sunt. Ergo cæli sunt verbo facti. Ecce verbi factura. De *Psal. 32. a* secundo canitur: Verbo Domini cæli firmati sunt. Ecce *Heb. 1. a* verbi firmatura. De tertio: Portansq. omnia verbo virtutis suæ. Ecce verbi vectura.

Articu-

Articulus tertius.

Obseruans annotatur, cum scribitur: *In cælo*, quasi seruo inanimato, tuo seruitio mancipato. Et nota quòd cælum est deiforme vestigium, vt videas, quid tibi sit in cælo spiritualiter imitandum. In cælo siquidem inuenies situs altitudinem, ornatus ordinem, & concentus dulcedinem. Altitudo congruit potentiæ, ordo sapientiæ, dulcedo bonitati diuinæ. Tales cælos facit Dominus in intellectu nostro, quando ponit altitudinem in obiecto, ordinem in medio, & dulcedinem in subiecto. De primo: Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? Ecce cælestis situs altitudo. De secundo: Nũquid nosti ordinem cæli? Ecce cælestis ornatus ordo. De tertio: Concentum cæli quis dormire faciet? Ecce concentus cælestis dulcedo, seu motuum proportio, quæ propter sui dulcedinem musicæ consonantiæ comparatur, testificante Boetio, quòd motus superiorum corporum musicis consonantijs celebrantur. *Eccli. 1. a* *Iob 38. d* *Ibidem.*

Articulus quartus.

Obseruatum subnotatur, cum scribitur: *Permanet in æternum*, quasi dicat: Motus, qui per verbum imperatur, per cælum obseruatur. *in æternum*, non quòd imperetur in æternum, aut obseruetur in æternum: sed quia quamdiu imperabitur, tamdiu obseruabitur in æternum. Quod si videtur cuiquam difficile, audiat exemplum simile, ac satis facile. Vox, quæ profertur ab ore, defertur ab aere. Hoc verum est in æternum, quia necessarium: non quia vox proferatur ab ore in æternũ, aut deferatur ab aere in æternum, sed quia quandocumque profertur ab ore, defertur ab aere vsque in æternum. Et notãdum, quòd æterna permanẽtia reperitur in scriptura sub triplici differẽtia: quædam scilicet increata, quædam imperata, quædam inspirata. Prima quidem pertinet ad existentiam naturalem, secunda ad influentiam corporalem, tertia ad gratiam spiritualem. De prima psallit Propheta: Tu autem Domine in æternum permanes. Ecce æternam permanentiã, quantum ad naturalem existentiam. De secunda dicit Psalmus in parte ista: *In æternum*, & cetera. Ecce æternã permanentiam, quantum ad corporalem influentiam. De tertia scribitur, vbi dicitur a Domino: Nõ permanebit spiritus meus in homine in æternũ, quia caro est. Ac si diceret: *Æternum quo modo intelligatur.* *Ps. 101. d* *Gen. 6. a*

 Spiri-

Spiritualis gratia non permanebit in æternum in homine ambulante secundum carnem: sed in ambulante secundum spiritum. Ecce æternam permanentiam, quantum ad spiritualem gratiam.

Epilogus.

Ostendens ergo Propheta non esse defectiuam bonitatē, quæ potest inquietare maximam firmitatem, ait: *Domine*, quantum ad bonitatem Dominicam imperantem. *Verbum tuum*, quantum ad motum diuinitus imperatum. *In cælo*, quantum ad firmitatem cælicam obseruantem. Permanet in æternum, quantum ad motum cælitus obseruatum.

VERSICVLVS DECIMVS.

IN *generatione & generationem veritas tua*, & cetera.] Magnus bonitatis effectus claruit per versum præuium: scilicet inquietatio maximæ firmitatis, nec minor clarescit per istum, videlicet quietatio maximæ infirmitatis. Quid enim statu quietius? Quid infimo elemento infirmius? Nam elementa quanto inferiora, tanto infirmiora, quippe sicut humiliora sunt ordine, sic exiliora sunt specie, & virtute. Huius autem quietatio elementi declaratur in versu præsenti: quia re vera bonitas summa sicut erat præstitura finaliter per verbi virtutem, terrigenæ humanitati salutem: sic præstitit primordialiter per veritatis stabilitatem, terrenæ infirmitati quietem, quatenus a mundi primordio subrutilaret ipsius cōsummatio. Quocirca in parte ista denotauit psalmista veritatis stabilitatem, & infirmitatis quietem. Est autem veritatis verbi testis, stabilitas virtutis, infirmitas humanitatis, quies salutis.

Articulus primus.

Veritas igitur liquido aperitur, cum dicitur: *In generatione & generationem veritas tua*, quasi dicat: Veritas a te genita est, stabilitate perpetua stabilita. Et nota, quòd hæc est veritas a patre dicta, sed non relicta, veritas inuicta, veritas benedicta. Dicitur enim, quia generatur. Non relinquitur, quia non separatur: non vincitur, quia non commutatur: benedicitur, quia communicatur. De primo: Sermo tuus veritas est. Ecce veritas dicta. De secun-
Ioan.17.c do dicitur per Psalmographum: Qui custodit veritatem in
Ps.145. b sæculum. Ecce veritas non relicta. De tertio: Super om-
3.Esd.3.c

nia

nia vincit veritas. Ecce veritas inuicta. De quarto: Omnis terra inuocat veritatem, cælum etiam ipsam benedicit. Ecce veritas benedicta. *3. Esd. 4. d*

Articulus secundus.

Stabilitas subauditur, cum dicitur: ***Fundasti***, quasi dicat: Sicut sapiens architectus fundamentum posuisti veritatem tuam, vt fundares terram super stabilitatem suam. *Ps. 103. a* Terra namque pura non est stabilis, cum sit puluis. Vnde terra pura lapis non fit, sicut in libro Meteororum philosophus inquit. Et nota quòd terram fundauit Dominus tripliciter: videlicet potenter, sapienter, latenter. Plane potenter, quoniam stabilire infirmitatem, est potentiæ: sapienter quoque, quoniam per veritatem stabilire est sapiētiæ: latenter autem, quia causalitatē inuenire, non est humanæ perspicaciæ. De primo: Manus mea fundauit terram. Ecce fundandi potentia. *Isa. 48. c* De secundo: Dominus sapientia fundauit terram. Ecce fundandi sapientia. *Prou. 3. c* De tertio quæritur: Quando fundabatur puluis in terra? Ecce fundandi latentia. *Iob 38. d*

Articulus tertius.

Infirmitas intelligitur, cum introducitur: ***Terra:*** quia terra est elementum infimum & infirmum, & quanto inferius, tanto infirmius. Et nota quòd terra dicitur alijs elementis infirmior propter tria: quia actualiter inanior, quia possibilitate plenior, quia nihilitati vicinior. Propter primū est minus actiua: propter secundum magis passiua, propter tertium citius defectiua, quàm alia elementa. Hæc autem intellige, manente parili quantitate. *Terra cur ceteris elemētis infirmior.* De primo: Terra erat inanis & vacua, supple per respectum ad alia elementa: quoniam illorum respectu terra est inanior specie, siue actu. *Gen. 1. a* De secundo: Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili. *Hier. 4. f* Vacua dicit, quantum ad vacuitatē actualitatis: nihili, quantum ad plenitudinem possibilitatis: quoniam plenitudo huiuscemodi est quasi plenitudo nihili. De tertio: Qui appendit terram super nihilum. *Iob 26. b* Terra dicitur appendi super nihilum, quoniam inter esse suum & nihilum, non est esse medium.

Articulus quartus.

Quies comprehenditur, cum concluditur: ***Et permanet.*** Hæc permanentia, est quietis obseruantia in omni turbulentia. Hic potes notare exemplum morale, quòd sicut

viscera terræ permanent in tranquillitate in qualibet eius mobilitate, pro Dei venerabili bonitate, ita debent præcordia tua permanere in sancta conuersatione in quauis tétatione, pro Dei veneratione. Prima permansio legitur: Omnis generatio eius in bona vita, & in sancta conuersatione permansit. Ecce permansio in sancta conuersatione. Secunda permansio scribitur: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Ecce permansio in tentatione. Tertia permansio exprimitur: Domine Deus Abraam & Isaac, & Israel patrum nostrorum, in æternum custodi hanc voluntatem cordis eorũ: & semper in veneratione tui mens ista permaneat. Ecce permansio in Dei veneratione.

Tob.14.d *Luc.22.c* *2. Paral. 29.d*

Epilogus.

Hæc est itaque vox Prophetæ. *In generatione & generationem veritas tua*. Ecce veritas verbum prænosticans. *Fundasti*. Ecce stabilitas virtutem prædicans. *Terram*. Ecce terrena infirmitas, terrigenam humanitatem significans. *Et permanet*. Ecce quies salutem indicans.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

ORdinatione tua perseuerat dies*, & cetera.] Assignatis duobus prodigijs bonitatis naturam firmissimam inquietantis, & infirmissimam quietantis, hic assignatur tertium bonitatis prodigium, naturam fugacissimam tenaciter conseruantis. Quid enim tempore fugacius? Quid perseueratione tenacius? Huius siquidem fugacitatis tenacitatem euidenter videmus per versum præsentem. Cũ enim tempus, sicut ait philosophus, sit numerus prioris, & posterioris in motu, prout illis numerantur animæ cogitatu, liquet satis, quòd esse materiale temporis fundatur in motu primi mobilis: esse vero formale consummatur in anima numerantis, quod præclare præordinauit Dominus, quatenus sibi seruiant non solum temporalia, sed & tempus. Nec enim paruus est Dei seruus iste numerus numeratus, qui Deo seruit tam in manentibus, quàm in fluentibus, tam in cæli motibus, quàm in animæ actibus, illic materialiter, istic formaliter constitutus. Loquens ergo propheta in veritatis spiritu (a quo, teste Ambrosio, est omne verum, cuiuscumque referatur relatu) ait sic: *Ordinatione tua*, & cetera, quasi dicat: Sicut præordinasti mirabiliter,

Arist.lib.4. physi. text. 101. *Ambr.to.3. Edit. Rom. in Ep.1. ad Cor.cap.12.*

biliter, tempus manet formaliter, fluit materialiter, vt tibi seruiatur vniuersaliter. Ecce quattuor causæ temporis: scilicet initialis, formalis, materialis, finalis. Prima in Dei conceptu: secunda in animæ actu: tertia in cæli motu: quarta in omnium famulatu.

Articulus primus.

Causam initialem prænotauit Psalmus, cum ait: ***Ordinatione tua***. Hæc est ordinatio, per quam causa primaria, mediantibus causis secundarijs, ordinat de causatis, sicut potestas ordinaria mediantibus potestatibus delegatis: vnde Apostolus inquit: Qui resistit potestatibus, Dei ordinationi resistit. Sed fortassis quæreret aliquis quæ sint potestates spectantes ad ordinationem temporis? Hic notandum, quòd multiplex potestas est tempus ordinans. Quædam sicut prædestinans, quædam sicut imaginans, quædam sicut illuminans. Ad Deum pertinet prædestinatio, ad animam imaginatio, ad luminaria illuminatio. De prima: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate: ecce potestas tempus prædestinans, & prædestinando ordinans. De secunda specialiter intelligitur, quod generaliter legitur: Non est potestas, nisi a Deo: quia proculdubio potestates, seu vires animæ sunt a Deo, in quibus est potestas imaginatiua, prius & posterius in motu imaginans, & imaginando, tempus ordinans. De tertio psallit Propheta: Solem in potestatem diei, lunam in potestatem noctis, & stellas: ecce potestas tempus illuminans, & illuminando, ordinans.

Rom.13.a · Potestas multiplex. · *Act.1.b* · *Rom.13.a* · *Ps.135.b*

Articulus secundus.

Causam formalem subnotauit, cum subdidit: ***Perseuerat***. Ista perseuerantia est illa permanentia, qua tempus permanet in numerantis anima: vnde sicut philosophus docet, tempus non esset, si anima non esset. Hic potes notare, quòd tripliciter contingit perseuerare: videlicet rationaliter, animaliter, & naturaliter. Prima dicitur perseueratio bonorum: secunda perseueratio pecorum: tertia perseueratio operum diuinorum. Prima perseueratio legitur: Illi viri misericordiæ sunt, quorum pietates non defecerunt, & cum semine eorum perseuerant bona: ecce perseueratio bonorum. Secunda: Pecora tibi sunt, attende illis; & si sint vtilia, perseuerent apud te. Quod hic scribitur de pecoribus, conuenienter ascribitur peccatoribus, de

Perseuerare tripliciter contingit. · *Eccli 44.b* · *Eccli 7.e*

2.Pet.2.c quibus legimus: Hi vero, velut irrationabilia pecora: ecce
Eccls.3.c perseueratio pecorum. Tertia: Didici, quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerant in æternum: ecce perseueratio operum diuinorum.

Articulus tertius.

Dies quid. Causam materialem annotauit, cum addidit: *Dies:* quia dies illud tēpus vocatur, quod in vno cæli motu fundatur: sicut autem vnitate mensuratur omnis numerus, sic illo motu omnis motus, & illo tempore omne tempus: vnde nimirum conuenienter accipimus per diem vnum, vniuersum motum substratum, & vniuersum tempus fun-
Dies multiplex. datũ. Et nota quòd est dies naturæ, fortunæ, gratiæ. Prima pertinet ad motum circularem: secunda ad motum sæ-
Gen.1.a cularem: tertia ad motum salutarem. De primo: Factum est vespere, & mane dies vnus: ecce dies naturæ. De secũ-
Hier.17.e do: Diem hominis non desideraui: ecce dies fortunæ. De
2.Cor.6.a tertio: Ecce nunc dies salutis: ecce dies gratiæ.

Articulus quartus.

Causam finalem denotauit, cum dixit: *Quoniam omnia seruiunt tibi.* Nulli dubium, quin finis omnium tam temporum, quàm temporalium, sit diuinum seruitium. Quæ nam maior perfectio creaturæ, quàm Creatori seruire? Sed nota quòd illi seruiunt creaturæ specialiter triplici ratione: quædam, quia creatæ: quædam, quia recreatæ: quædam, quia beatæ. Primæ seruiunt sibi, & suis, præsentando bona naturæ: secundæ seruiunt, præsentando bona gratiæ: tertiæ seruiunt, præsentando bona gloriæ. De primo
Iudit.16.c seruitio legitur: Domine Deus. Et infra: Tibi seruiat omnis creatura tua: quia dixisti, & facta sunt: ecce seruitium
1.Thes.1.d pertinens ad creatas. De secundo: Conuersi estis ad Deum a simulacris seruire Deo viuo, & vero: ecce seruitium spe-
Apo.22.a ctans ad recreatas. De tertio: Serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius: ecce seruitium attinens ad beatas.

Epilogus.

Ostendens ergo Propheta mirificam bonitatem per maximæ sagacitatis tenacitatem, sic ait: *Ordinatione tua.* scilicet in Dei conceptu, in quo causa initialis. *Perseuerat,* scilicet in animæ actu: in quo causa formalis. *Dies,* scilicet in cæli motu, in quo causa materialis. *Quoniam omnia seruiunt tibi,* scilicet vniuersali famulatu, in quo causa finalis.

VERSICVLVS XII.

NIsi quòd lex tua, & cetera.] Allegatis tribus magnalibus bonitatis in tribus versibus prælibatis: hic allegatur quartum, videlicet ligatio maximæ libertatis. Quid enim voluntate liberius? Quid ligatione charitatis astrictius? Hanc libertatis ligationem per huius versus inuenimus inuestigationem. Deus enim, qui libera voluntate plasmauit hominem sibi libera voluntate conformem, dictauit legem charitatis ad ligationem liberæ voluntatis, ne fortasse libertas voluntatem grauaret, si eam charitas non iuuaret. Hoc dictamen, hoc ligamen, hoc grauamen: hoc iuuamen dogmatizat Propheta per præsentis versus seriem quadrimembrem: scilicet dictamen legis, ligamen liberæ voluntatis, grauamen libertatis, & iuuamen charitatis, dicens: *Nisi quòd lex tua*, & cetera, quasi patenter inquiens: nisi meditatus fuissem, quòd legis tuæ dictamen esset volũtatis meæ ligamen, forte perijssem propter libertatis grauamen, præter charitatis iuuamen.

Articulus primus.

Legis dictamen aperit, cum ait: *Nisi quòd lex tua.* Hæc est charitatis lex, quam dictauit cælestis rex. Vnde notandum, quòd lex ista non est elonganda, declinanda, dissipanda: elongatur autem per obliuionem, declinatur per omissionem, dissipatur per dissimilem actionem. De primo cantatur in prophetica psalmodia: Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: a lege autem tua longe facti sunt: ecce legis elongatio. De secundo scribitur in eadem psalmographia: Superbi inique agebãt vsquequaque: a lege autem tua non declinaui: ecce legis declinatio. De tertio legitur in ipsa psalmologia: Tempus faciendi Domine, dissipauerunt legem tuam: ecce legis dissipatio. *Ps. 118.* *Ibid. g* *Ibid. q*

Articulus secundus.

Voluntatis ligamen innuit, cum adiungit: *Meditatio mea est.* Hæc legis meditatio est voluntatis ligatio: Quid enim melius in lege meditari possumus, quàm quòd lege ligati sumus? Quod autem talis esset prophetæ meditatio, probatur ipsius testimonio. Vnde notandum quòd meditatio sua erat de ligatione sua, præcipue quo ad tria: videlicet, quo modo legem propter legislatorem diligeret: secun-

secundum legem viueret: non temporalem, sed æternalem mercedem inde reciperet. Quorum primum respicit affectionem, secundum actionem, tertium intentionem.
Ps. 118. n De primo scriptum est: Quo modo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est: ecce meditatio di-
Ibidem. ligendi. De secundo dictum est: Et viuam, quia lex tua meditatio mea est: ecce meditatio viuendi. De tertio ex-
Ibid. y pressum est: Concupiui salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est: ecce meditatio salutem æternalem recipiendi.

Articulus tertius.

Libertatis grauamen adijcit, cum dicit: *Tunc forte perijssem:* ac si dicat aperte: *Tunc forte,* scilicet me non meditante de lege ligante, perijssem, videlicet libertate grauante. Multum enim voluntatem grauat libertas, quam non trahit sursum diuina charitas, sed deorsum humana vanitas: quamobrem non insulse dicit: *Perijssem.* Tale periculum est mortale piaculum. Et nota quòd in illo periculo pereunt tria: perit ratio, affectio, intentio: quia perit consilium rationis, perit desiderium affectionis, perit fi-
Hier. 49. b nis intentionis. De primo: Perijt consilium a filijs: inutilis facta est sapientia eorum: ecce periclitatio consilij, quā-
Ps. 111. b tum ad rationem. De secundo Propheta psallit: Desideriū peccatorum peribit: ecce periclitatio desiderij, quantum
Thren. 3. c ad affectionem. De tertio: Dixi, perijt finis meus: ecce periclitatio finis, quantum ad intentionem.

Articulus quartus.

Charitatis iuuamen ostendit, cum addit: *In humilitate mea.* Hæc enim humilitas est charitatis exilitas, siue nihilitas. Super quo potuit esse dubitatio: quia nescit homo,
Eccls. 9. a vtrum sit dignus amore, vel odio, sicut habetur Eccles. Et
Humilitas. forte propter hoc ait: *Forte.* Vnde notandum quòd est humilitas vituperabilis, tolerabilis, venerabilis: Prima est il-
Pro. 29. d licita, secunda fortuita, tertia gratuita. De prima: Superbū sequitur humilitas: quia profectò superbiam præsumptionis interioris sequitur vilitas actionis exterioris: ecce
Isa. 32. d humilitas vituperabilis. De secunda: Humilitate humilia-
Pro. 15. d bitur ciuitas: ecce humilitas tolerabilis. De tertia: Gloriam præcedit humilitas: ecce humilitas venerabilis.

Epilogus.

Propalans ergo Propheta bonitatis mirificam actionem per

per maximæ libertatis ligationem, sic ait: *Nisi quòd lex tua*, quantum ad charitatiuæ legis dictamen. *Meditatio mea est*, quantum ad voluntatis ligamen. *Forte perijssem*, quantum ad libertatis grauamen. *In humilitate mea*, quātum ad modicum, seu nullum charitatis iuuamen.

VERSICVLVS XIII.

IN *æternum non obliuiscar*, & cetera.] Probatum est in quaternario præcedenti bonitatem diuinam nō esse defectiuam: probandum est in præsenti ipsam esse defectuū refectiuam, quod videtur probare Propheta per quattuor experimenta, totidem versibus annotata: puta per spei fiduciam, fidei constantiam, amoris flagrantiam, laboris cōplacentiam. Versus primus ad spei fiduciā spectat, in quo psalmographus quid, & propter quid confidenter sperandū sit, manifestat. Vniuersi siquidem iusti expectant se diuinam essentiam perspicue contemplaturos, & beneficentiā perpetue laudaturos: quoniam per eius gratiam se coniectant a diuina dissimilitudine reformatos, & diuinæ similitudini conformatos. Propterea versus istius continentia quattuor continet eis correspondentia: videlicet æternam vitam, gratitudinem infinitam, culpam mortalem, abolitam, & vitam moralem redditam. Quorum primum respondet contemplationi: secūdum collaudationi: tertium reformationi: quartum conformationi.

Bonitas diuina est defectuum refectiua.

Articulus primus.

Horum primum Psalmista præcinit, dicens: *In æternum*, idest in æterna vita: Quæ est autem æterna vita, nisi cōtemplatio diuina? sicut scriptum est: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Hic potest notari, quòd legitur in æternum misericordia Domini seruari, ædificari, cantari: quia re vera in sperantibus seruatur: In contemplantibus ædificatur, in collaudantibus cantatur. De primo psallitur: In æternum seruabo illi misericordiam meam: ecce misericordia in æternum seruanda. De secundo scribitur: In æternum misericordia ædificabitur in cælis: ecce misericordia in æternum ædificanda. De tertio legitur: Misericordias Domini in æternum cantabo: ecce misericordia in æternum cantanda.

Ioan. 17. a

Psal. 88. e

Ps. eod. a

Ps. eod. b

Articu-

Articulus secundus.

Secundum autem Propheta succinit, subdens: *Non obliuiscar*, vt ingratus: sed reminiscar, vt gratus. Et nota quòd tunc obliuiscetur anima de miseria contracta, de erubescentia transacta, sed non de gratia sibi facta: quia profecto miseriæ succedit beatitudo, erubescentiæ pulchritudo, gratiæ gratitudo: beatitudo abolebit miseriam, pulchritudo erubescentiam, sed non gratitudo gratiam. De
Iob 11. d primo: Eris stabilis, & non timebis: miseriæ quoque obli-
Isa. 54. b uisceris: hic asseritur obliuio miseriæ. De secundo: Confusionis adolescentiæ tuæ obliuisceris, & opprobrij viduitatis tuæ non recordaberis amplius: hic astruitur obliuio
Eccli. 29. e erubescentiæ. De tertio: Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris: dedit enim pro te animam suam: hic dissuadetur obliuio gratiæ.

Articulus tertius.

Tertium vero psalmus concinit, addens: *Iustificationes tuas*, idest reformationes tuas. Vnde notandum quòd iustificationes istæ, sunt quasi pacificationes, seu saluificationes, siue reuocationes, quibus animæ iudicatæ pacificantur, damnatæ saluificantur, relegatæ reuocantur. De
Ps. 118. b primo: Surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ, quantum ad animæ iudicatæ pacificatio-
Ibid. m nem. De secundo Propheta psallit: Saluum me fac, quoniam iustificationes tuas exquisiui: quantum ad animæ
Ibid. d damnatæ saluificationem. De tertio Psalmographus scribit: Viam iustificationum tuarum instrue me: quantum ad animæ relegatæ reuocationem.

Articulus quartus.

Quartum quoque Psalmographus ait: *Quia in ipsis viuificasti me:* videlicet vita non carnali, sed morali: non deformi, sed deiformi. Et nota quòd Deus viuificat ani-
Perfecta pœnitentia. mam per perfectam pœnitentiam. Huius autem perfectio consistit in ternario, quod est contritio, confessio, & satisfactio: ideoque viuificare legitur Dominus, iudicio, eloquio, & tribulationis medio. Quorum primum respondet contritioni, secundum confessioni, tertium satisfactioni.
Ps. 118. u De primo dicitur in psalmo: Misericordiæ tuæ multæ Domine, secundum iudicium tuum viuifica me: ecce contritionis iudicium, quo iudicatur a Domino cor contri-
Ibid. g tum. De secundo scribitur a Psalmista: Eloquium tuum

viuifi-

viuificauit me: ecce confessionis eloquium, quo Dominus accusat veterem hominem per hominem nouũ, tamquam per vicarium suum. De tertio psallitur in psalterio: Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: ecce satisfactoriæ tribulationis medium: in quo ambulat, qui condignæ pœnitentiæ crucem baiulat, quem Dominus mortificat, & viuificat. *Ps. 137. b*

Epilogus.

Et hoc est quod psallitur per Prophetam: *In æternum*, quantum ad æternam vitam, quod pertinet ad Dei contemplatiouem. *Non obliuiscar*, quantum ad gratitudinem infinitam, quod attinet ad Dei collaudationem. *Iustificationes tuas*, quantum ad culpam mortalem, saltem originalem abolitam, quod refertur ad rei reformationem. *Quia in ipsis viuificasti me*, quantũ ad vitam moralem redditam, quod retorquetur ad conformationem: ac si lingua diceret expedita: in æterna vita non erit tradita obliuioni culpa abolita, & vita reddita: Hoc est, spero gloriam contemplationis, collaudationis, propter gratiam reformationis, & conformationis.

VERSICVLVS XIIII.

TVus sum ego, & cetera.] Præordinata spei fiducia in versu præcedenti, subordinatur fidei constantia in præsenti, nec sine causa conuenienti, si diligenter consideretur, quòd ex motu spei, motus fidei generatur, dum ex boni desiderio, quod speratur, fidei inclinatio imperatur. Hanc fidei constantiam manifestat psalmographus, per quadimembrem continentiam huius versus, proponendo seruitutem, quam tolerat propter salutem, quam sperat: & petendo præmium salutis, propter meritum seruitutis. Seruitus tolerata est captiuitas rationis: salus sperata est libertas visionis: præmium præstolatum est saluifica veritatis euidentia: meritum allegatum est iustifica veritatis credentia.

Articulus primus.

Salutem speratam denotauit, dicendo: *Ego*, quoniam post expositionem spei suæ in versu præcedente, subdit immediate: *Ego*, scilicet qui salutem spero. Quæris, qualiter? plane tripliciter, sicut ex verbis suis colligitur euidenter, Sperãdi triplex mod⁹.

denter, videlicet magnanimiter, æquanimiter, longanimiter. Sperauit namque, & docuit nos sperare magnanimiter in prosperitate, equanimiter in aduersitate, longanimiter in antiquitate. De primo psallit: Ego in innocen-
Ps. 25. a. b tia mea ingressus sum, & in Domino sperãs non infirmabor: ecce spei magnanimitas, quam non infirmat prosper-
Ps. 12. b ritas. De secundo dicit: Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui: ecce spei æquanimitas, quam non turbat aduersitas. De tertio
Ps. 70. c quoque scribit: Ego semper sperabo, & adijciam super omnem laudem tuam: ecce spei longanimitas, quam non fatigat antiquitas.

Articulus secundus.

Seruitutem toleratam connotauit, connectendo: ***Tuus sum***, quasi dicat: Non meus, sed tuus sum: quod est apertum seruitutis indicium. Si quæritur in quo tuus sum? procul dubio in tuis mirabilibus, quibus sum attonitus: in tuis credibilibus, quibus sum subditus: in tuis delectabili-
Articuli fidei quales. bus, quibus sum irretitus. Nam profecto mirabiles sunt articuli, quos testaris: sed credibiles sunt, quoniam tu testaris: & delectabiles, quoniam propter sui contemplatio-
Ps. 118. r nem testaris. De primo per prophetam psallitur: Mirabilia testimonia tua: quasi dicat: Mirabilia sunt, quæ testa-
Ps. 92. b ris. De secundo per Psalmistam dicitur: Testimonia tua credibilia facta sunt: quoniam tu testaris. De tertio per
Ps. 118. b Psalmographum scribitur: In via testimoniorum tuorum delectatus sum: quasi dicat: Delectabilia sunt, propter quæ sic testaris.

Articulus tertius.

Præmium postulatum annotauit, addendo: ***Saluum me fac***. Quid est saluificari, nisi veritatem saluificam contemplari? Talis saluificatio est fidei remuneratio. Veruntamen fides præter spem, & charitatem non sufficit ad salutem. Vnde notandum, quòd sicut testificantur scriptu-
Dominus quos saluet. ræ, Dominus legitur saluos facere credentes, sperantes, & diligentes: quoniam tribuit se videndum, tenendum,
1 Cor. 1. c & fruendum. De primo: Placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes: secundum autem Dionysium, Dei stultitia est incomprehensibilis sapientia:
Ps. 16. b ecce saluificatio credentium. De secundo scribitur: Qui saluos facit sperantes in se: ecce saluificatio sperantium.

De tertio, vbi mulieri, quæ multum dilexit, Dominus dixit: Fides tua te saluam fecit: ecce saluificatio diligentium. Fides enim est meriti fundamentum, sed dilectio, complementum. *Mar. 5. e* *Luc. 7. g*

Articulus quartus.

Meritum allegatum subnotauit, subdendo: *Quia iustificationes tuas exquisiui*. Iustificationes huiusmodi pertinent ad iustitiam fidei, qui captiuant intellectum Christiani in obsequium Christi. Talis equidem captiuatio non est intellectuum rectorum recuruatio, sed recuruorum rectificatio, siue iustificatio, qui tanto fiunt rectiores & iustiores, quanto primæ veritati subiectiores. Huius ergo iustificationis exquisitio, est salutaris acquisitio. Vnde notandum, quòd iustificationis huius exquisitio est quorumdam præstolatio, consolatio, desolatio: Quia nimirum præstolatio est legislectorum, consolatio dilectorum, desolatio neglectorum. De primo: Legem pone mihi Domine viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper. Vbi patet quòd iustificationis exquisitio, lectoris est pręstolatio. De secũdo: Hęc facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui. Vbi liquet, quòd iustificationis exquisitio, dilectionis est consolatio. De tertio: Longe a peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierunt. Vbi, Deo dante, clarebit, quòd iustificationis exquisitio, est neglectorum desolatio. *Ps. 118. e* *Ibid. g* *Ibid. u*

Epilogus.

Ait ergo propheta mentione præfata de spei suæ constãtia: *Ego*, sperans salutem, scilicet visionis libertatem: *Tuus sum*, tolerans seruitutem, scilicet rationis captiuitatem: *Saluum me fac*, exhibens salutis præmium, scilicet saluificam veritatis euidentiam: *Quia iustificationes tuas exquisiui*, exsoluens seruitutis meritum, scilicet iustificam veritatis credentiam.

VERSICVLVS XV.

ME *expectauerunt peccatores*, & cetera.] Intimata spei fiducia, fideiq. constantia in duorum versuum præcedentium continentia: hic intimatur charitatis flagratia. Quia vero flagrantia talis præclare coruscat in feruentia prædicationis, & patientia passionis, ob hanc causam

ſam in hoc verſu deſcribitur per prophetam qualiter a peccatoribus ſpectatur, expectatur, tractatur, quiſquis ex flagrantia charitatis teſtimonia veritatis gaudioſe ſectatur. Nam plerumque ſpectatur inuidioſe, expectatur inſidioſe, tractatur odioſe, ſectatur gaudioſe.

Articulus primus.

Horum primum præſignauit propheta proponens: *Peccatores*, per hoc innuens inuidos ſpectatores. Nec mireris, quòd accipiantur peccatores pro inuidis: quoniam omnis peccator conuenientiam habet cum inuido, & econuerſo, vnde legimus: Omnis peccator eſt inuidus. Quod vt videatur euidentius nòtandum, quòd iſte peccator, ſcilicet inuidus, eſt omnis boni aduerſarius, ſiue ſit bonum corporale, ſiue morale, ſiue intellectuale. Corporale, ſicut vita humana: morale, ſicut cultura diuina: intellectuale, ſicut ſapientia ſana. De primo: Homo peccator inſidiatur ſanguini: ecce aduerſatio boni corporalis. De ſecundo: Execratio peccatori cultura Dei: ecce aduerſatio boni moralis. De tertio: Execratio peccatoribus ſapientia: ecce aduerſatio boni intellectualis.

Peccator inuidus, & econuerſo. *Eccli. 1.a* *Eccl. 11.d* *Eccli. 1.d* *Ibid. e*

Articulus ſecundus.

Secundum aſſignauit, adiungens: *Me expectauerunt*, ſicut inſidiatores. O infelices expectatores, neſcitis, quid expectetis: proſperitatem quæritis, ſed aduerſitatem inuenietis. Et nota, quòd inſidiatores ſanctorum expectant tria proſpera, ſed tria inuenient aduerſa. Expectant enim claritatem, quantum ad vim rationabilem: ſuauitatem, quantum ad concupiſcibilem: tranquillitatem, quantum ad iraſcibilem. Sed inuenient pro temporali claritate æternalem caliginem: pro ſuauitate, amaritudinem: pro tranquillitate, turbinem. Primis conuenit quod ſcriptura concinit: Expectauimus lucem, & ecce tenebræ: ecce caligo pro claritate. Secundis aptari poteſt quod ſcriptum eſt: Expectabam bona, & venerunt mihi mala: ecce amaritudo pro ſuauitate. Tertijs condecenter aſcribitur quod ſcribitur: Expectauimus pacem, & non eſt bonum: & tẽpus curationis, & ecce turbatio: ecce turbo pro tranquillitate.

Sanctorum inſidiatores quid expectãt, & quid inueniunt. *Iſa. 59. b* *Iob. 30. d* *Hie. 14.d*

Articulus tertius.

Tertium conſignauit, connectens: *Vt perderent me.* Iſta perditio eſt odioſa tractatio. Sed nota quòd contingit perdere tripliciter, videlicet temporaliter, corporaliter, & ſpiritua-

Perdere tripliciter euenit.

ritualiter. Primo modo perdit rapacitas, secundo ferocitas, tertio quoque quandoque voracitas. De primo: Fur non venit, nisi vt furetur, & mactet, & perdat: ecce perditio substantiæ temporalis, quam fecit rapacitas. De secundo: Testes erunt super nos cælum, & terra, quòd iniuste perditis nos: ecce perditio corporalis, quam facit ferocitas. De tertio: Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est: ecce perditio spiritualis, quam facit voracitas.

Io. 10. a

1. Mac. 2. d

Rom. 14. c

Articulus quartus.

Quartum designauit, dicens: *Testimonia tua intellexi*, quasi dicat: quid operandum, tolerandum, sperandum, magnanimiter inspexi, & animum ad actum illicitum pusillanimiter non inflexi. Vnde notandum, quòd intellexit diuina testimonia, quantum ad præceptiones, probationes, & promissiones. In primis intellexit, quid operandum: in secundis, quid tolerandum: in tertijs, quid sperandum. De primo: Custodite verba pacti huius, & implete ea, vt intelligatis vniuersa, quæ facietis: ecce intelligentia quantum ad operanda. De secundo: Cum videritis abominationem desolationis stantem, vbi non debet, (qui legit intelligat) ecce intelligẽtia, quantum ad toleranda. De tertio: Gemma gratissima expectatio præstolantis, quocumque se vertit, prudenter intelligit: ecce intelligentia quantum ad speranda.

Deu. 29. b

Mar. 13. b

Pro. 17. b

Epilogus.

Loquens ergo psalmista in personæ charitate flagrantis, pro veritate certantis figura, sic ait: *Peccatores*, inuidiose spectando. *Me expectauerunt*, insidiose expectando. *Vt perderent me*, odiose tractando. *Testimonia tua intellexi*, testimonia veritatis gaudiose sectando.

VERSICVLVS XVI.

OMnis *consummationis vidi finem*, & cetera.] Qui dat spei fiduciam, fidei constantiam, & amori flagrantiã, ipse donat labori complacentiã, vt hic patenter pãditur per prophetam. Quis enim tam æger, tam piger, cui displiceat ille labor, cuius fructus omni fructu felicior, cuius actus quouis actu facilior? Talis labor est proculdubio, cuius fructus est Dei visio, cuius actus est Dei dilectio.

Nam

Nam illa visio finis est omnis finis, & ideo summe desiderabilis. Illa autem actio non est arta, sed lata nimis, & ideo facillime operabilis. Hoc videbat, qui dicebat: *Omnis consummationis*, & cetera. Ac si plane diceret: Vidi finem omnis finis, & actum latum nimis, ex quibus fiat labor acceptabilis: ecce quattuor versus membra, videlicet fructus essentia, & eius excellentia: actus substantia, & ipsius supereminentia. Primum pertinet ad visionem diuinam: secundum ad appetibilitatem altissimam: tertium ad dilectionem charitatiuam: quartum ad facilitatem nimiam.

Articulus primus.

Fructus essentia tangitur, cum dicitur: *Vidi finem*, quasi dicat: Fructus laboris est visio Saluatoris, qui dicit de seipso: Ego sum principium & finis. Et nota quòd iste finis est perfectiuus spei, ratione suæ tentionis: fidei, ratione suæ visionis: & charitatis, ratione suæ fruitionis. De primo: Gloriam spei, vsque ad finem, firmam retineamus, quasi dicat: Retineamus gloriam spei, vsque ad tentionem rei. De secundo: Exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei vestræ, silicet spei visionem, quia merces fidei est visio spei. De tertio: In finem dilexit eos. Quid est enim in finem diligere, nisi eis finem dilectionis, idest dulcedinem fruitionis optare?

Apo.22.c — *Heb.3.b* — *1.Pet.1.b* — *Io.13.a*

Articulus secundus.

Fructus excellentia traditur in his verbis: *Omnis consummationis*: Quid enim est consummatio, nisi finis? Videns ergo finem omnis consummationis, vidit finem omnis finis. Vnde cum finis naturaliter sit appetibilis, constat, quòd finis omnis finis est appetibilior appetibilibus vniuersis. Et nota quòd in præsenti vita est consummatio tripartita, scilicet purgatiua, illuminatiua, & perfectiua: secundum triplicem fidelium statum, videlicet incipientium, proficientium, perfectorum. De prima: Oramus vestram consummationem, scilicet purgatiuã. De secundã: Consummatio timoris, Dei sapientia, scilicet illuminatiua. De tertia: Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas: alios vero Euangelistas: alios autem Pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, scilicet perfectiuam.

2.Cor.13.c — *Eccl.21.b* — *Ephes.4.b*

Articu-

Articulus tertius.

Actus substantia nominatur aperte mandati nomine: *Mandatum*, quoniam mandatum de dilectione dicitur mandatum antonomastice triplici ratione. Hoc enim mandatum est mandatorum omnium fundamentum, ornamentum, complementum: quapropter dicitur mandatum primum, mandatum nouum, mandatum maximum. De primo: Diliges Dominum Deum tuum. Et infra: *Mar. 12.e* Hoc est primum mandatum: ecce mandatum primum. *Ibidem.* De secundo: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem: ecce mandatum nouum. *Io. 13. d* De tertio: Diliges dominum Deum tuum. *Mat. 22. d* Et infra: Hoc est primum, & maximum mandatum: ecce mandatum maximum. *Ibidem.*

Articulus quartus.

Actus autem supereminentia subnotatur per hæc verba: *Latum nimis*, quod est signum facilitatis. Nam mandatum dicitur latum propter facilem actum, sicut terra dicitur lata propter facilem incolatum. Vnde notandum, quòd sicut inuenitur terra lata, latior, latissima: sic reperitur dilectio tripartita, lata, latior, latissima. Lata dicitur dilectio carnalis: latior dilectio socialis: sed latissima dilectio spiritualis. De prima, vbi scribitur de Sobna templi præposito: Quasi pilam mittet te Dominus in terram latam *Isa 22.e* & spatiosam, ibi morieris. Per Sobnam templi præpositum intellige prælatum circa spiritualia somnolentum: per pilam mobilem, cogitationem volubilem, per terram latam, dilectionem circa carnem & sanguinem dilatatam: per mortem, spiritualis vitæ priuationem. Tunc igitur ille præpositus, quasi pila in terram latam mittitur, & ibi moritur: quando permittente Domino, prælati cogitatio circa dilectionem carnalem sic voluitur, quòd desiderium vitæ spiritualis abijcitur. De secunda: Terram diuidetis *Nu. 33. g* vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus angustiorem. Plane pluribus datur terra latior, & paucioribus angustior, quia socialis amor est in maiori societate maior, & in minori minor. De tertia: Inueneruntq. pa- *1. Par. 4. g* scuas vberes, & valde bonas, & terram latissimam, & quietam, & fertilem. Quod legitur de pascuis animalium, intelligitur de pabulis animarum. Quod autem dictum est de terra, videlicet quòd sit latissima, quòd quieta, quòd fertilis; potest dici de dilectione spirituali, scilicet quòd est

facilis, quòd ſecura, quòd vtilis. De tali dilectione mandatum intelligendum eſſe dinoſcitur. Vnde non tantum latum, ſed nimis latum dicitur.

Epilogus.

Oſtenſurus ergo pſalmographus deſuper datam laboris complacentiam, per fructus appetibilis, & actus facilis euidentiam, ait:*Vidi finem*, quantum ad fructus eſſentiam, ſcilicet viſionem diuinam. *Omnis conſummationis*, quantũ ad eius excellentiam, videlicet appetibilitatem altiſſimam. *Mandatum*, quantum ad actus ſubſtantiam: vtpote dilectionem charitatiuam. *Nimis latum*, quantum ad ipſius ſupereminentiam: vtputa facilitatem nimiam.

Capitulum ſeptimum.

VERSICVLVS PRIMVS.

QVo modo dilexi legem tuam Domine, & cetera.] Capitulum ſeptimum hic ſubintrat, quod ferculum ſeptimum ſubminiſtrat. In quinto capitulo ſanitas eſt allata, in ſexto infirmitas eſt ablata, in ſeptimo charitas eſt illata. Charitatis autem illatio, eſt infirmitatis ablatio, & ſanitatis allatio. Vnde patet ferculorum diſpoſitio ordine conſueto. Circa diſtinctionem capituli præſentis conſideranda eſt diſpoſitio charitatis, quæ prius ardet interius, ſicut oſtendit octonarius primus: conſequenter lucet exterius, ſicut oſtendit ſecundus. Et quia charitas ardens eſt inflammatiua viſcerum interiorum, charitas lucens eſt nutritiua paſcua proximorum: conuenienter inchoatur octonarius primus ab hac littera, Mem, quæ interpretatur viſcera, ſecundum Ambroſium. Secundus autem ab hac littera, Nun, quæ interpretatur paſcua eorum, ſecundum eiuſdem teſtimonium. Diſtinguitur rurſus primus octonarius; quia charitas ardens dilatat intelligentiam, ſicut declarat quaternarius primus: & ſerenat conſcientiam, ſicut declarat ſecundus. Sed & primus ſubdiſtinguitur quaternarius, quia charitas ardens dilatat interiorem hominem, tamquam reddens eundem in meditatione potentiorem, in tentatione prudentiorem, in eruditione perſpicaciorem, in conſultatione circumſpectiorem, ſicut patet per totidem verſuum ſeriem ſubſequentem.

Ambr. in hunc pſ. to. 2. edit. Ro.

tem. Primus versus ad primam dilatationem intelligentiæ spectat, sicut quadripartita sectio sententiæ suæ signat. Demonstrat quippe de charitate intus ardente, quòd accendit, attendit, expendit, extendit. Quia nimirum per ardorem suum rationalis affectus accenditur, spiritualis dilectio attenditur, diurnum tempus expenditur, meditatiuus intellectus extenditur.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Quo modo dilexi legem tuam.* Legis enim lectio, est legentis dilectio, affectum calefaciens, & calefaciendo liquefaciens: dum aliquid in lege legitur, quod a legente diligitur. Et nota quod legem diligere debemus triplici ratione: quoniam delectabile, honestum, vtile. Plane delectabile, dilecti vocem audire: honestum quoque, dilecti beneuolentiam custodire: nec inutile, dilectum odientes odire. De primo dicitur in proposito: *Quo modo dilexi legem tuam*, & cetera. Sic legem diligit, qui ad legem, quasi dilecti vocem aurem interiorem erigit: sicut scribitur alibi: Bonum mihi lex oris tui. De secundo: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi. Sic legem diligit, qui dilecti beneuolentiam potius, quàm iniuriam eligit. De tertio: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Sic legem diligit, qui legislatoris hostes obiurgare non negligit.

Legem triplici ratione diligere debemus.

Hoc ps. t *Ibid. y* *Ibid. p*

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subijcitur: *Domine*. Ecce dilectus: dicitur enim Dominus, quasi dans munus, & idcirco dilectos. Vnde notandum, quòd iste Dominus dat triplex munus: scilicet munus legis, virtutis, salutis. Primum munus est luminosum: secundum gratiosum: tertium gloriosum. De primo propheta psallit: Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit. Ecce Dominus dans legis munus. De secundo psalmus scribit: Dominus virtutem populo suo dabit. Ecce Dominus dans virtutis munus. De tertio: Dedit Dominus salutem Syriæ: quæ interpretatur sublimis, & typum regit Ecclesiæ triumphantis. Ecce Dominus dans salutis munus.

Dominus, idest dans munus.

Ps. 24. b *Ps. 18. e* *4. Reg. 5. a*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Tota die*. Ecce tempus expensum, scilicet diurnum spatium, quod meditanti in lege Domini videtur breue præ amoris magnitudine. Et

nota quòd hoc ſpatium expendũt diuerſi diuerſimode: quidam in mœrore, quidam in timore, quidam in amore.
Thre. 1. e Sicut in Chriſto paruuli, grandiuſculi, grandæui. De primo, vbi dicit pœnitentis anima in Chriſto paruula: Poſuit me deſolatam tota die mœrore confectam. Ecce diem totam in mœrore expenſam. De ſecundo, vbi præcipitur
Pro. 23. b grandiuſculo: In timore Domini eſto tota die, quia habebis ſpem in nouiſſimo. Ecce dies tota in timore expenſa:
Deut. 33. b De tertio: Amantiſſimus Dominus habitabit confidenter in eo quaſi in thalamo tota die morabitur: quod de Beniamin legitur, per quem grandæuus, ſeu contemplatiuus intelligitur. Ecce diem totam in amore expenſam.

Articulus quartus.

Meditatio quid. Quantum ad quartum, ſuperadditur: *Meditatio mea eſt.* Quid enim eſt meditatio, niſi mentis extenſio? Ad illud quippe meditans, intuitum mentis extendit, quod inuenire intendit. Et nota quòd legis meditatio ſolet eſſe de triplici myſterio: videlicet allegorico, tropologico, & anagogico. Quorum primum pertinet ad credenda: ſecundum ad operanda: tertium ad ſperanda. De primo myſterio
Hoc. pſ. m eſt illa meditatio, de qua ſcriptum eſt: Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt, vbi agitur de credendis. De ſecundo
Ibid. k myſterio eſt illa meditatio: Veniant mihi miſerationes tuæ, & viuam: quia lex tua meditatio mea eſt: vbi agitur
Ibid. y de operandis. De tertio myſterio eſt illa meditatio: Concupiui Salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea eſt: vbi agitur de ſperandis.

Epilogus.

Oſtenſurus ergo pſalmographus, quòd per dilectionem dilatatur ad meditationem diligentis animus, ait: *Quomodo dilexi legem tuam*, oſtendens, quid accenditur, quoniam affectus. *Domine*, oſtendens, quid attenditur, quoniam dilectus. *Tota die*, oſtendens quid expenditur, quoniam tempus. *Meditatio mea eſt:* oſtendens, quid extenditur, quoniam intellectus.

VERSICVLVS SECVNDVS.

SVper inimicos meos, & cetera.] De charitatis dilatatione, quam facit in meditatione, ſcriptum eſt in verſu præcedente. De dilatatione, quam agit in tentatione, ſcribitur

bitur in præsenti. Hæc autem dilatatio, tunc elucet, quando quid superandum, per quid superandum, propter quid superandum, vnctio Dei vocet. Superari namque decet exteriorem inimicitiam, per interiorem prudentiam, propter superiorem obedientiam, præter posteriorem deficientiam: sicut liquido patet per quadrifariam præsentis versus continentiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: ***Super inimicos meos.*** Non ait subter inimicos, sed super inimicos, vt notaret eos non pusillanimiter tolerandos, sed magnanimiter superandos. Quapropter hic potest notari, qui sunt inimici huiuscemodi, & qualiter superandi. Plane morales inimici sunt insultus terreni, carnales, diabolici: qui solent eleemosynis, disciplinis, & diuinis laudibus superari. De primo: Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit. Et infra: Super scutum potentis, & super lanceam aduersum inimicum tuum pugnabit. Ecce inimicus eleemosyna impugnandus. De secundo: Cum das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas. Ecce inimicus disciplina flagellandus. De tertio scribitur: Laudans inuocabo Dominum: & ab inimicis meis saluus ero. Ecce inimicus diuinis laudibus superandus.

Eccl.29.c *Ibidem.* *Sap.12.d* *Ps.17.a*

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subijcitur: ***Prudentem me fecisti.*** Sane prudentem oportet effici, per quem tentiua debet inimicitia superari: quoniam imprudentior est ad superandum impotentior, scilicet prudentior ad superandum potentior. Quæris, quare? specialiter triplici ratione: quia prudentis interest consilia trutinare, eloquia mensurare, & opera maturare. Et idcirco potĕtior est peccata cordis, oris, & operis superare. De primo: In corde prudentis requiescit sapientia. Ecce prudentem consilia trutinare potentem. De secundo: Verba prudentium statera ponderabuntur. Ecce prudentem eloquia mensurare potentĕ. De tertio: Melior est sapientia, quàm vires, & vir prudens magis, quàm fortis. Ecce prudentem opera maturare potentem.

Prudentis munus. *Prou 14.d* *Eccl.21 d* *Sap. 6. a*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: ***Mandato tuo,*** idest propter mandatum tuum: quia nimirũ propter mandatum su-

Triplex mãdatum. peratur peccatum : alioquin mandato non obtemperat, qui peccatum non superat. Et notandum, quòd triplex mandatum legitur in scripturis, correspondens tribus actibus memoratis: videlicet mandatum silendi, respondēs actui consilia trutinandi : mandatum loquendi, respondens actui eloquia mensurandi: mandatum faciendi, respondens actui opera maturandi. De primo: Sabbato quidem siluerunt secundum mandatum. Ecce mandatum silendi. De secundo: Qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Ecce mandatum loquendi. De tertio : Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Ecce mandatum faciendi.

Luc. 23 g
Io. 12. g
Io. 14. d

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadijcitur: *Quoniam in æternum mihi est*. Siquidem in æternum est memoriale internum, quod non deficit in æternum. Tale memoriale debet esse præceptum morale, quod seruari debet memoriter in æternum: tamquam ius paternum, supernum, sempiternum. Quare paternum? quia per paterna eloquia acquisitum. Quare supernum? quia per superna iudicia diffinitum. Quare sempiternum? quia sempiterna iustitia stabilitum. De primo per prophetam psallitur: Hereditate acquisiui testimonia tua in æternum. Ecce eloquia hereditaria, vel paterna, quibus hæc iura sunt acquisita. De secundo per Psalmum dicitur: In æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ. Ecce iudicia superna, quibus hæc iura sunt diffinita. De tertio quidem ibidem scribitur: Iustitia tua, iustitia in æternum. Ecce iustitia sempiterna, in qua sunt iura huiusmodi stabilita. Quòd autem mandatum sit ius diuinum, supra, capitulo sexto, & versu similiter sexto plenius est expressum.

Ps. 118. a
Ibid. u
Ibid. s

Epilogus.

Ait ergo propheta in tentati, sed charitate dilatati persona: *Super inimicos meos*, ad notandum, quid superandum, quoniam dicta inimicitia. *Prudentem me fecisti*, ad notandum per quid superandum, quoniā per prudentiam. *Mandato tuo*, ad denotandum propter quid superandum, quoniam propter obedientiam. *Quoniam in æternum mihi est*, ad connotandum præter quid superandum, quoniam præter deficientiam, seu imperseuerantiam.

VERSI-

VERSICVLVS TERTIVS.

Super omnes docentes, & cetera.] Per charitatis feruentiam non solum dilatatur intelligentia, quantũ ad meditandi potentiam, & pugnandi prudentiam: sed etiam quantum ad erudiendi perspicaciã, quæ facit interius haurire in intellectuali contemplatione, quod effundat exterius in sensuali eruditione: sicut decenter edocet versus iste. In quo possumus notare per ordinem eruditorem inferiorẽ, & superiorem, scilicet corporalem & spiritualem: & eruditionem interiorem & exteriorem, videlicet mentalem & vocalem. Ait enim Psalmus: *Super omnes*, & cetera, ac si lingua eloqueretur libera: Super omnem doctorem inferiorem, seu corporalem: Intellexi te doctorem superiorẽ, seu spiritualem. Quamobrem quod testificaris mihi per doctrinam interiorem, siue mentalem, testificari meditor proximo per doctrinam exteriorem, siue vocalem.

Articulus primus.

Ad primum ergo respicit, quod dicit: *Super omnes docentes me*. Qui sunt isti docentes, nisi corporales doctores? Sed qualiter docentes? vtinam laudabiliter, vtputa docentes viuere prudenter, obedienter, sapienter, quantum ad malorum declinationem, bonorum operationem, diuinorum contemplationem. De primo: Non multo vino seruientes, bene docentes, vt prudentiam doceant. Ecce doctrina prudentiæ declinatoriæ. De secundo: Docentes eos seruare omnia quæcumque mandaui vobis. Ecce doctrina obedientiæ operatoriæ. De tertio: Docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo. Ecce doctrina sapientiæ contemplatoriæ.

Doctores qualiter docere debeãt. *Tit. 2. a* *Mat. 28. d* *Colos. 1. d*

Articulus secundus.

Ad secundum aspicit, quod adijcit: *Intellexi*. Quid autem intellexit super inferiores doctores, nisi superiorem doctorem? Illi corporales, & sensibiles sunt, & ideo sentiri possunt. Iste spiritualis & intellectualis est, & idcirco intelligi potest. Sed nota quòd ad hoc, quòd aliqui doctores huius doctrinam intelligant, requiruntur tria: scilicet instantia, confidentia, & munditia. Per instantiam intratur: per confidentiam impetratur, quod munditia illustratur.

Hier. 10. d De primo: Stulte egerunt pastores, & Dominum non quæsierunt, propterea non intellexerunt: quasi dicat: Stulte egerunt, per stultitiam præsumptionis, & Dominum non quæsierunt, per instantiam orationis: propterea non intellexerunt per gratiam contemplationis. De secundo: Qui confidunt in illum, intelligent veritatem. Ac si diceret: Per confidentiam impetrabunt intelligentiam. De tertio:

Sap. 3. b

Isa. 28. c Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, appulsos ab vberibus tamquam patenter inquiens: Quem docebit scientiam per inspirationem: & quem intelligere faciet auditum per illuminationem, nisi ablactatos a lacte, appulsos ab vberibus, idest depuratos, quantum ad affectionem, & rationem per delectātionū, cogitationum carnalium separationem? Sicut enim lac sugitur ab vberibus, sic delectationes a cogitationibus.

Articulus tertius.

Ad tertium conspicit, quod connectit: *Quia testimonia tua*. Quæ nam testimonia: nisi secretorum indicia? Scimus: quia testificatio est occultorum indicatio. Vnde, ni fallor, Psalmus vocat in parte ista diuina testimonia, diuinorum secretorum indicia. Talia testimonia testificatur illi Dominus, cui profunda mysteria interpretatur interius. Hic notandum quòd tripartitum legimus Dei testimoniū: scilicet magnum, maius, maximum. Primum externum:

Ioan. 1. c secundum internum: tertium supernum. De primo: Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto: & ego vidi, & testimonium perhibui: quia hic est filius Dei. Ecce testimonium

1. Ioa. 5. b Dei magnum, & externum. De secundo: Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. Ecce testimonium

Ibidem. Dei maius, & internum. De tertio legimus ibidem paulo prius: Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod maius est, quoniam testificatus est de Filio suo. Ecce testimonium Dei maximum, & supernum.

Articulus quartus.

Ad quartum spectat quod restat: *Meditatio mea est*. Quid autem est, testimonia tua meditatio mea est, nisi, quòd testificaris interius, testificari meditor exterius? quoniam ad hoc infundis animo, vt animus effundat proximo

Si quæ

Si quæris, quæ ſit meditatio iſta, quam teſtificari meditatur Pſalmiſta, ipſum interroga, ipſe de ſe loquatur, quid teſtificari meditatur. Plane quòd Deus eſt imperator, conſiderator, remunerator. Imperat enim virtutum effectus: conſiderat defectus, remunerat profectus. Primum loquitur, vbi pſallitur: Mandata tua meditatio mea eſt. Ecce meditatio imperantis. Secundum fatetur, vbi ſcribitur: Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. Ecce meditatio conſiderantis. Tertium teſtatur, vbi legitur: Concupiui ſalutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea eſt. Ecce meditatio remunerantis. *Pſ.118. c* *Pſal.18.c* *Pſ.118.y*

Epilogus.

Ait ergo Pſalmographus per charitatis feruentiam, quãtum ad erudiendi perſpicaciam, dilatatus: *Super omnes docentes me*, quantum ad doctorem inferiorem, ſiue corporalem. *Intellexi*, quantum ad doctorem ſuperiorem, ſeu ſpiritualem *Quia teſtimonia tua*, quantum ad doctrinam interiorem, vel mentalem. *Meditatio mea eſt*, quantum ad doctrinam exteriorem, aut vocalem: ac ſi loqueretur apertius: *Super omnes docentes*, inferius. *Intellexi*, te docentem ſupeius: hinc eſt, quòd teſtificata interius, teſtificari penſo exterius.

VIRSICVLVS QVARTVS.

Super ſenes intellexi, & cetera.] Deinde charitatis feruor dilatat animum ad circumſpectius conſulendum: quia mens charitate feruens, per cæleſtes diffinitiones, terreſtres dirigit actiones. Vnde cõſtat, quòd charitas mentem ſubleuat, & ſubleuando dilatat. Cum enim ab altiori conſpicimus, latius conſpicimus: cum altiorem conſcendimus montem, latiorem conſtituimus horizontem. Hanc autẽ dilatationem patenter innuit Pſalmiſta, cum pſallit: *Super ſenes*, & cetera. Hoc eſt ſuper conſiliarios ſeniores intellexi radios altiores: quia diffinitiones ſuperiores quæſiui propter directiones inferiores. In quibus diſtinguere poſſumus conſiliarios ſeniores, & conſiliarios ſaniores. Illos naturales, iſtos ſpirituales: Diffinitiones ſuperiores, & directiones inferiores: Illas cæleſtes, iſtas terreſtres. Charitatis feruidæ effectus.

Articulus primus.

Primum prætenditur, cum dicitur: *Super ſenes*, ideſt conſi-

consiliarios seniores, legum terrestrium, non cælestium inspectores. Senes huiusmodi sunt sapientes huius sæculi, sequentes spiritum huius mundi. Et nota de senibus quòd venerabiles ostenduntur a tribus, a natura, a scriptura, a peritiæ multitudine, vel mensura: quoniam illos hæc dignificat, hæc honorificat, hæc coronat. De primo: Dignitas senum canities: ecce natura senes dignificans. De secundo: Coram cano capite consurge, & honora personam senis: ecce scriptura senes honorificans. De tertio: Corona senũ in multa peritia: ecce peritiæ mensura senes coronans.

Senes venerabiles.

Pro. 20. d

Leu. 19. g

Eccli. 25, a

Articulus secundus.

Secundum attenditur, cum additur: *Intellexi*. Quare, quæso, superintellexit, nisi quia radios superiores inspexit? Tales radij sunt æternæ leges, diffinitiones cælestes, in quibus possumus intelligere leges iustitiæ patientiæ, atque cõpatientiæ: per quas in operandis, tolerandis, & miserandis, dirigi debemus, & dirigere. De primo: Custodite verba pacti huius, & implete ea, vt intelligatis vniuersa, quæ facietis: quasi dicatur apertius: Iustitiæ regulas diuinitus dispositas contemplamini intellectu: amplexamini affectu, quatenus per eas dirigamini in effectu. De secundo: Vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi, vt ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quòd mutiplex sit lex eius, & intelligeres, quòd multo minora exigaris ab eo, quàm meretur iniquitas tua. In præsenti scriptura corripitur Iob in pœnitentis pœnitentiæ impatientis figura. Ac si diceretur ei: Vtinam Dominus tibi vellet inaginabiliter indicare, aut intelligibiliter explicare, quibus æquitatis legibus peccatores debeat iudicare. Tunc agnitis tuis meritis, & pœnis debitis, posses deliberare, quòd deberes pœnitentiam salutarem meritis tuis imparem æquanimiter tolerare. De tertio scribitur a Psalmographo: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, quasi dicat: Beatam partem eligit, qui per misericordiæ legem, quam interius legit, exterius se dirigit super egenum, & pauperem, non super plenum & vberem.

Deut. 29. b

Iob 11. a

Psal. 40. a

Articulus tertius.

Tertium intenditur, cum infertur: *Quia mandata tua.* Hæc sunt iura cælitùs tradita, diuinitus diffinita, velut supermundanæ regulæ regulandis humanis actibus deputatæ. Et nota circa mandata, quòd dicuntur iuris regulæ pro-

Mãdata, iuris regulæ.

propter tria: quia ſunt ſapientialia documenta, moralia fundamenta, vniuerſalia ligamenta: quoniam omnes illuminant, omnes ædificant, omnes ligant. De primo: Fons ſapientiæ verbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna: ecce mandata, ſapientialia documenta. De ſecundo: Fundamenta æterna ſuper petram ſolidam, & mandata Dei in corde mulieris ſanctæ: ecce mandata, moralia fundamenta. De tertio: Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt, omnis homo: ecce mandata, vniuerſalia ligamenta. *Eccli. 1. a* *Eccli. 26. d* *Eccli. 12. d*

Articulus quartus.

Quartum ſubtenditur, cum ſubnectitur: *Quaſiui:* quaſi dicat: Mandata tua, tamquam iura ſupermũdana, quæſiui: Nec fruſtra quæſiui, quoniam ad mundana dirigenda quæſiui: quod tamen expreſſe non inquit, ſed nobis quærendum relinquit. Reſtat ergo, vt quæramus ad quid iura cæleſtia quærere debeamus. Sane iura diuina debemus quærere ad dirigendum tentatas in omni tentationis genere: hoc eſt in hoſtili ſuggeſtione, in ſenſuali ſurreptione, in rationali conſenſione: quoniam hoſtilitatem conterunt, ſenſualitatem compeſcunt, rationalitatem reducunt. De primo: In illa die quæram conterere omnes gentes, quæ veniunt contra Hieruſalem, quaſi dicat: In die tentationis quæram conterere, mediantibus legibus diuinis, omnes hoſtes gentilia ſuggerentes, contra Hieruſalem, ideſt mentem pacificam venientes: ſic Dominus fecit in die tentationis ſuæ: qui per legis allegationem, contriuit hoſtilem ſuggeſtionem. De ſecundo: Quærite pacem ciuitatis, ad quam tranſmigrare vos feci: & orate pro ea Dominum, quia in pace illius erit pax veſtra: ſicut legimus trãſmigraſſe Iſraelem a Hieruſalem in Babylonem: ſic intelligimus trãſmigrare animam fidelem a rationalitate in ſenſualitatem, ſeu ab appetitu rationali in appetitum ſenſibilem, quæ tranſmigratio fit occulto Dei iudicio: nec dubium, quin tunc oporteat quærere ius diuinum, & exorare Dominum pro pace Babilonicæ ciuitatis, ſiue ſedatione ſenſualitatis: quoniam in tranquillitate ſenſualitatis eſt tranquillitas rationabilis voluntatis. De tertio: Scrutemur vias noſtras, & quæramus, & reuertamur ad Dominum. Ac ſi dicatur aperte: Scrutemur vias noſtras, ſcilicet conſenſiones erroneas, per quas deuiauimus a via iuſtitiæ, & quæramus, ſcilicet *Zach. 12. c* *Mat. 4. a* *Hier. 29. b* *Thren. 3. c*

ſcilicet

ſcilicet ius cæleſte, quod eſt prohibitiuum culpæ, & comminatiuum pœnæ: & reuertamur ad Dominum per viam pœnitentiæ.

Epilogus.

Liquet ergo ſpiritualis intentio in verſu propoſito, ſic dicendo: *Super ſenes*, ideſt conſiliarios ſeniores, quales ſunt naturales. *Intellexi*, radios altiores, ſicut faciunt conſiliarij ſpirituales. *Quia mandata tua:* tamquam diffinitiones cæleſtes. *Quæſiui:* ſupple propter directiones terreſtres.

VERSICVLVS QVINTVS.

AB *omni via mala*, & cetera.] Per charitatis feruorem intelligentia dilatatur, ſicut præcedens quaternarius teſtabatur: per eũdem conſcientia ſerenatur, ſicut præſens teſtatur: quia nimirum charitas feruida facit vitiorum vilitatem vitari: virtutum amœnitatem amari, præmiorum dulcedinem prægustari, ſuppliciorum formidinem exſufflari: Ex quibus patet luce clarius, conſcientiam ſerenari. Hæc gradatim ſituauit Pſalmographus in quattuor vicinis verſibus. Primus itaque verſus ad primum articulum ſpectat. Vnde quadruplex ſpectaculum repræſentat: videlicet viam iniquitatis, pedes ſenſualitatis, cuſtodiam voluntatis, & verba veritatis. Via vituperatur, ſenſualitas temperatur, voluntas reſeratur, vt veritas inferatur.

Articulus primus.

Ab omni via mala. Ecce via iniquitatis, via vituperabilis, via vitabilis, quia mala. Hæc eſt via malorum, qui a malitia ſunt peruerſi, non reuerſi, vel conuerſi. Vnde notandum quòd a via mala quidam peruertuntur, ſed non reuertuntur: quidam peruertuntur, & reuertuntur, ſed non conuertuntur: quidam peruertuntur, reuertuntur, & conuertuntur. Primi ſunt frigidi, ſecundi tepidi, tertij feruidi. De primo: Qui decipit iuſtos in via mala, in interitu ſuo corruet: quod conuenit decipienti & decepto, ſeu peruertenti & peruerſo, non tamen reuerſo. De ſecundo: Reuertatur vnuſquiſque a via ſua mala: quaſi dicat: Reuertatur a malitia deſiſtendo, qui peruerſus fuerat in malitia perſiſtendo. De tertio: Conuertimini ad me de vijs veſtris malis, & cogitationibus veſtris peſſimis: quaſi dicat: Conuertimini ad me non ſolum tepida confeſſione, ſed feruida

Via malorum. | *Pro. 28. b* | *Hier. 18. b* | *Zach. 1. a*

feruida professione: de vijs vestris malis, & cogitationibus pessimis: quasi dicat: Multum diligite, quia multa dimitto vobis.

Articulus secundus.

Prohibui pedes meos. Ecce pedes sensualitatis, seu partes appetitus sensibilis, cuius partes sunt irascibilis & concupiscibilis, quia videtur appetitus superior, quasi caput: appetitus inferior, quasi pedes. Hic potest notari a quibus dictos pedes oporteat prohiberi: sane a tribus illos prohibere debemus, vt pote ab informitate, a deformitate, ab enormitate. Informitatem facit priuatio laudabilis habitus: deformitatem acquisitio vituperabilis habitus: enormitatem actus illicitus, ab habitu tali elicitus. Prima prohibitio notatur: Prohibe pedem tuum a nuditate. Vbi per pedis nuditatem intelligimus vis concupiscibilis informitatem, scilicet temperantiæ priuationem. Secunda prohibitio signatur: Fili mi, ne ambules cum eis, videlicet hominibus criminosis: prohibe pedem tuum a semitis eorum: quasi dicat: Prohibe vires tuas ab eorum actibus, ne acquiras deformes habitus. Tertia prohibitio innititur in hoc verbo: *Ab omni via mala prohibui pedes meos.* Hoc est prohibui vires meas a qualibet actione illicita, ab habitu criminali elicita.

Appetitus sensitiui partes.

Hier. 2. e

Prou. 1. b

Articulus tertius.

Vt custodiam. Ecce custodia voluntatis, seu appetitus rationabilis, cuius actus est diligere, & per consequens custodire. Quidquid enim voluntas diligit, sibi diligendo coniungit, & coniungendo custodit. Et nota quod tripartita custodia legitur in scriptura, scilicet voluntaria, meritoria, & frustratoria. Illa custodia dicitur voluntaria, quæ procedit ex voluntate. Sed illa custodia dicitur meritoria, quæ procedit ex voluntate formata charitate. Illa vero custodia dicitur frustratoria, quæ procedit ex voluntate non formata charitate. De prima custodia dicitur a Domino: Vsquequo non vultis custodire mandata mea? ecce custodia voluntaria. De secunda vero legitur: Qui custodit legem beatus est, idest beatitudine dignus: ecce custodia meritoria. De tertia sic canitur a Psalmista: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam: quasi dicat: Nisi Dominus custodiat ciuitatem, infundendo custodienti charitatem, frustra

Appetitus rationalis.

Custodia triplex.

Exo. 16. f

Pro. 29. e

Ps. 126. a

frustra vigilat, quantum ad promerendam felicitatem, qui custodit eam per informem voluntatem : ecce custodia frustratoria.

Articulus quartus.

Verba tua. Ecce verba veritatis non accidentalis, sed supersubstantialis, de qua scriptum est: Veritas de terra orta est. Et nota quòd veritatis verba sunt mirabilia, conseruabilia, amabilia. Mirabilia quidem, quantum ad causam materialem, quia loquitur de intellectualibus naturis: conseruabilia autem, quantum ad causam formalem, quia loquitur in sensualibus figuris. Amabilia tandem, quantum ad causam finalem, quia loquitur de bonis confertis, coagitatis & superefluentibus præmiorum mensuris. De primo: Omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius: ecce verba mirabilia. De secundo: Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo: ecce verba conseruabilia. De tertio: Sapiens in verbis seipsum amabilem facit. Hic autem sapiens, immo sapientia, tanto amabiliorem se facit, quanto amabiliora sunt, quæ promittit: ecce verba amabilia.

Psal. 84. c Verba veritatis. *Luc. 4. d* *Luc. 2. g* *Eccli. 20. b*

Epilogus.

Tangens ergo Propheta conscientiæ serenationē, quantum ad vitiosæ vilitatis vitationem, sic ait: *Ab omni via mala*, quantum ad iniquitatem vituperatam. *Prohibui pedes meos,* quantum ad sensualitatem temperatam. *Vt custodiam*, quantum ad voluntatem reseratam. *Verba tua,* quantum ad veritatem desideratam.

VERSICVLVS SEXTVS.

A *Iudicijs tuis non declinaui*, & cetera.] Prima ratio serenitatis, videlicet vitiosæ vitatio vilitatis, innotuit in versu primo. Secunda ratio ipsius serenitatis, scilicet dilectio virtualis amenitatis innotescit in isto. Hanc autem amenitatem amare nos ostendimus, cum per virtutum habitus diuinam in nobis similitudinem reparare contendimus. Hæc enim similitudo consistit in moribus, secundū Augustinum. Quia vero diuinæ similitudinis reparationem præcedit virtualium habituum generatio, & habituum generationem actuum aggeratio, & actuum aggerationem

Aug. in lib. de eccl. dogmat.

tionem ipſorum imperatio: idcirco non iniuſto iudicio decretum eſt a Domino: actus imperari, actus actibus aggerari, ex actibus habitus generari, ex habitibus ſimilitudinem reparari: quatenus ſimilitudo perdita per naturæ ruinam, reparetur aliquatenus per naturæ alterius, ſcilicet aſſuetudinis medicinam: ecce quattuor actus morales ad quattuor membra verſus propoſiti pertinẽtes, videlicet actus imperandi, aggerandi, generandi, & reparandi. Legis intereſt actus imperare, hominis actus actibus aggerare, actuum habitus generare, habituum ſimilitudinem reparare. Actuũ moraliũ quattuor genera

Articulus primus.

Actus reparandi inſinuatur cum dicitur: ***A iudicijs tuis:*** ſuper reparatione ſimilitudinis. Quid enim iuſtius iudicetur, quàm vt habitus per habitum reparetur, & habitus per actum perditus, per habitum actibus genitum, reſtauretur: & humanitus deformatus, humanitus reformetur: ſed & legis temeratio, intemerato legis imperio compenſetur. Et nota quòd de dictis iudicijs legimus in ſcriptura, quòd ſunt prouide præparata, ponderata, & conſiderata. Sunt enim prouide præparata ad reparationem ſimilitudinis: ponderata ab aſſimilante: conſiderata ab aſſimilatis. De primo: Omnes viæ tuæ paratæ ſunt, & tua iudicia in tua prouidentia poſuiſti: ecce iudicia prouide præparata. De ſecundo: Pondus & ſtatera iudicia Domini ſunt: ecce iudicia ponderata. De tertio: Cogitationes iuſtorum iudicia: ecce iudicia conſiderata. *Iudit 9.a* *Pro.16.b* *Pro.12.a*

Articulus ſecundus.

Actus generandi innuitur, cum dicitur: ***Non declinaui:*** quoniam a prædictis iudicijs non declinat, qui laudabiles habitus per rationabiles actus generari procurat. Et nota quòd non debemus declinare a triplici rectitudine: ſcilicet actionis, affectionis, & intentionis. Prima declinatio pertinet ad operanda: ſecunda ad deſideranda: tertia ad ſperanda. Prima declinatio prohibetur: Facite, inquit, ea, quæ præcepit Dominus vobis: Non declinabitis, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Ecce declinatio actionis. Si quæris, quid ſit ad dexteram, vel ſiniſtram declinare: Indiſcrete, vel indeuote præcepta ſeruare. Indiſcreti, ſicut ſuperſtitioſi, declinant ad dexteram. Indeuoti, ſicut deſidioſi, declinant ad ſiniſtram. Secunda declinatio deſignatur. Rectitudo triplex. *Deut.5.d*

Iob 31. a gnatur: Si declinauit greſſus meus de via, & cetera. Illi greſſus ſunt affectus, qui declinant a veritatis via, cum vagantur per illicita deſideria. Ecce declinatio affectionis. Pſal.16.c Tertia declinatio innuitur per Pſalmiſtam: Oculos, inquit, ſuos ſtatuerunt declinare in terram. Quid eſt oculus corporis, niſi intentio operis? Oculos igitur declinant in terram, qui non intendunt mercedem operis, niſi terrenam. Ecce declinatio intentionis.

Articulus tertius.

Actus imperandi ſignificatur, cum ſequitur: *Quia tu legem poſuiſti*. Quid eſt enim legem ponere, niſi iura legalia imperare? Iſtud autem imperium eſt de actibus virtutum. Intentio namque legiſlatoris eſt, ſecundum Philoſophum, facere populum virtuoſum. Imperat enim virtutum actus, vt per eorum exercitium adgenerentur virtutum habitus. Vnde nota quòd legitur in ſcriptura lex poſita, lex diſpoſita, lex perfecta. Poſitio reſpicit actuum imperationem: diſpoſitio actuum aggerationem: perfe- Pſal.24.c ctio habituum generationem. De primo Propheta pſallit: Legem poſuit ei in via, quam elegit. Ecce legis po- Act.7.g ſitio. De ſecundo: Accepiſtis legem in diſpoſitionibus Angelorum, & non cuſtodiſtis. Ecce legis diſpoſitio. De Iac.2.b tertio: Si legem perficitis regalem ſecundum ſcripturas, diliges proximum tuum ſicut te ipſum, benefacitis. Ecce legis perfectio.

Articulus quartus.

Actus aggerandi ſubauditur, cum ſubditur: *Mihi*, tamquam legis opera operanti, & opera operibus aggeranti. Et nota quòd operatio, vel operum aggeratio meritoria reſpicit tria virium animalium exercitia: videlicet iraſcibilis, concupiſcibilis, & rationabilis. Exercetur autem vis iraſcibilis, ſub Deo viriliter militando: concupiſcibilis ad Dominum humiliter clamitando: rationabilis, quæ Dei ſunt, ſubtiliter cogitando: Vis audire iraſcibilem viriliter Pſ.128.a militantem? Audi Prophetam pſallentem: Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi: quaſi viriliter militanti. Vis audire concupiſcibilẽ Pſal.76.a humiliter clamitantem? Audi Pſalmiſtam dicentem: Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Deum, & intendit mihi: quaſi humiliter clamitanti. Vis etiam audire rationabilem ſubtiliter cogitantem? Audi Pſalmographũ ſic ſcri-

ſic ſcribentem: Ecce enim veritatem dilexiſti, incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi: quaſi ſubtiliter cogitanti. *Pſal.50.b*

Epilogus.

Oſtenſurus ergo Pſalmographus, quantum virtutum amœnitatem diligat, cum diuinæ ſimilitudinis reparationem non negligat, intentionem ſuam per talia verba declarat: ***A iudicijs tuis***, quibus ſcilicet iudicaſti ſimilitudinem tuam ex habitibus reparari. ***Non declinaui***, prohibendo ſcilicet habitus ex actibus generari. ***Quia tu poſuiſti legem***, actus virtutum imperantem. ***Mihi***, vt actus actibus aggerarem.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

QVàm dulcia faucibus meis, & cetera.] In verſu ſuperiore vidimus feruidam charitatem, conſcientiam ſerenantem, faciendo virtutum amœnitatem amari. In verſus huius tenore videmus eamdem, id idem operantem, faciendo ſummi boni dulcedinem prægustari. Quæris, quo modo? Aliquando cum Domino epulando, aliquando Dominum oſculãdo. Cum Domino epulatur, qui bonum operãs in Domino gratulatur. Dominũ oſculatur, qui bonũ ſperans ipſi quodam modo copulatur. Sicut autẽ faucibus competit epulari, ſic ori congruit oſculari. Hæc duplex prægustatio in myſtico reperitur eloquio, tropologice, vel anagogice declarato: quia tropologia declarat bonũ operandũ, ſiue fructum virtutis, quod eſt dulce faucibus epulantis. Anagogia dilucidat bonum ſperandum, ſiue fructum ſalutis, quod ſuperdulce ori dinoſcitur oſculantis. Declarans ergo Pſalmographus per quas vias peruenitur ad has delicias (quia per tropologicam, & anagogicam theorias deuenitur ad epulationes, & oſculationes prælibatorias) ait ita: ***Quàm dulcia faucibus meis***, &c. Ac ſi dicat aperte: Dulcia ſunt eloquia, fructum virtutis eloquentia cum Domino epulanti, ſed ſuperdulcia fructum ſalutis eloquentia Dominum oſculanti. Ecce duo modi myſtica eloquia exponendi: ſcilicet tropologicus, & anagogicus, & totidem ſummi boni delicias prælibandi, videlicet epulatorius, & oſculatorius, quos eleganter eloquitur iſte verſus.

Tropologia. Anagogia.

Articulus primus.

Quantum ad primum exponendi modum, psallitur: *Quàm dulcia eloquia tua*. Hæc sunt eloquia ad tropologiam pertinentia, quæ sunt dulcia, & dulcificantia: quia dulces mores ædificantia. Sed nota, quòd inter hæc dulcia triplex legitur differentia. Sunt enim dulcia infectiua, seductiua, & prægustatiua. Prima respondent deliciosis: secunda contentiosis: tertia gratiosis. Prima dulcedo legitur: Prudentiam voca amicam tuam, vt custodiat te a muliere extranea, & ab aliena, ideſt sæculari, vel irreligiosa, quæ verba sua facit dulcia. Ecce dulcedo infectiua. Secunda dulcedo scribitur, vbi dicitur ab Apostolo: Rogo vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino non seruiunt, sed ventri suo: & per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium. Ecce dulcedo seductiua. Tertia dulcedo tangitur: Sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem, si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. Ecce dulcedo prægustatiua.

Dulcia tripliciter.

Prou. 7. a

Rom. 16. c

1. Pet. 2. a

Articulus secundus.

Quantum ad primum prægustandi modum, adijcitur: *Faucibus meis*, quoniã iste modus est epulatorius, & epulari conuenit faucibus. Felix epulatio, qua bonum operãs in Domino gratulans epulatur cum Domino. Sic epulantur iusti, & exultant in conspectu Dei. Sed nota, quibus faucibus talis congruat prægustandi modus: quia nõ faucibus stolidorum auidorum, vel cupidorum, sed spiritu feruidorum. Quorum primi sunt fallaces: secundi voraces: tertij rapaces: quarti viuaces, & in bonis operibus efficaces. De primo: Non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit: quasi dicat, sicut in faucibus stolidorum. De secundo: Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam, faucem tuam prior: quasi dicat, sicut faciunt auidi. De tertio: Quasi fauces virorum latronum participes sacerdotum: ecce fauces cupidorum. De quarto: Custodi legem meam, atque consilium meum, & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis: Ecce fauces spiritu feruidorum. His faucibus nouissimis conuenit iste modus.

Iob 6. d

Eccli. 31. b

Osea 6. c

Prou. 3. c

Articulus tertius.

Quantum ad ſecundum exponendi modum, ſcribitur: *Super mel*, ideſt ſuperdulcia ſunt eloquia ad anagogiam attinentia. Et nota quòd anagogica theoria, *Super mel*, ideſt ſuperdulcis dicitur propter tria, propter iudicium triumphale, præmium eſſentiale, & præmium accidẽtale. Quorum primum pertinet ad felicitatem adiudicatam: ſecundum ad felicitatem increatam: tertium ad felicitatẽ creatam: vocando felicitatem creatam, & increatam, quæ terminantur ad naturam creatam, vel increatam, ideſt iucunditatem de bono increato, vel creato cauſatam. De primo: Iudicia Domini, vera, iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum, inſuper & dulciora ſuper mel & fauum: ecce ſuperdulcis ſuauitas, quantum ad iudicium triumphale. De ſecundo: Spiritus meus ſuper mel dulcis: ecce ſuper mel dulcis ſuauitas, quãtum ad præmium eſſentiale. De tertio: Hæreditas mea ſuper mel & fauum: ecce ſuperdulcis ſuauitas, quantum ad præmium accidentale. *Pſal. 18. b* *Eccli. 24. c* *Ibidem.*

Articulus quartus.

Quantum ad ſecundum prægustandi modum, conſcribitur: *Ori meo.* Quoniam iſte modus dicitur oſculatorius. Actus autem oſculandi non conuenit, niſi ori: quia vero ſperans quodam modo copulatur, & condelectatur bono ſperatò, ſicut oſculans oſculato: idcirco non immerito talis ſperatio cenſetur oſculatio. In hoc ſiquidem oſculo eſt mutua oris impreſſio, & coalterna ſpiratio. Niſi enim ſpõſus os imprimeret, & ſpiraret, ſponſa ore prophetico nullatenus affirmaret: Spiritus oris noſtri, Chriſtus Dominus. *Thr. 4. d* Niſi etiã econuerſo ſponſa os imprimeret, & ſpiraret, ſpõſus in amoris cantico non cantaret: Odor oris tui, ſicut odor malorum. *Cant. 7. c* Sed nota triplicem diſpoſitionem ad iſtã oſculationem: quòd os ſponſæ cuſtodiatur, quòd non impediatur, quòd ori ſponſi obediatur: hoc eſt cuſtodiatur ab inutilibus: non impediatur ab vtilibus: obediatur in omnibus tam credibilibus, quàm operabilibus. Primam diſpoſitionem habuit, qui dixit: Poſui ori meo cuſtodiam. *Pſal. 38. a* Secundam habere voluit, qui ſcripſit: Ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione ſpiritus mei. *Iob 7. c* Tertiam aliũde nõ habuit, de quo ſponſus ait: Non intrabit terram, quam dedi filijs Iſrael: eo quòd incredulus fuit ori meo. *Num. 20. d*

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona per tales intelligentias ad tales introire delicias assueta: *Quàm dulcia eloquia tua*, scilicet fructum virtutis eloquentia, ad tropologiam pertinentia. *Faucibus meis*, idest prægustanti, cũ Domino epulanti: seu bonum operando, in Domino gratulanti. *Super mel*, idest superdulcia sunt eloquia, fructum salutis eloquentia, ad anagogiam attinentia. *Ori meo*, idest prægustanti, Dominum osculanti, siue summum bonum sperando, eidem se quodam modo copulanti.

VERSICVLVS OCTAVVS.

A *Mandatis tuis intellexi*, & cetera.] Quo modo charitatis feruentia operetur ad hoc, quòd conscientia serenetur, in tribus præmissis versibus tripliciter edocetur. Quarto modo perdocetur in isto, puta suppliciorum formidinem exsufflando. Hanc autem formidinem ab illis exsufflat perfecta charitas, qui perfecto odio odiunt actiones prohibitas. Illos enim non deterrent diuinæ comminationes: quos non demulcẽt prohibitæ actiones. In taliũ ergo figura, quorum conscientia pura est, & secura, videtur psalmus loqui in parte ista: *A mandatis*, & cetera: quasi dicat: A mandatis, ad id ordinatis. *Intellexi*, scilicet illa, ad quæ sunt ordinata. *Propterea*, non vlterius ordinata: *Odiui*, quælibet inordinata: ecce quattuor cõnotanda, quæ ordinata, ad quæ ordinata, quæ non ordinata, & quæ inordinata. Plane diuina præcepta sunt ordinata, ad promissa sunt ordinata, sed ipsa promissa non sunt vlterius ordinata, prohibita sunt inordinata.

Articulus primus.

Primum patet, cum dicitur: *A mandatis*, idest a te originatis, & ad te ordinatis: per potentiam originatis, per sapientiam ordinatis. Vnde notãdum, quòd mandata nobis accommodata sunt finaliter ordinata ad summum bonum comparandum, declarãdum, & saporandum. Vnde, quoniam æquitatis est comparare, veritatis declarare, charitatis saporare: non absurde tria nomina leguntur attributa mandatis, scilicet nomen æquitatis, veritatis, & charitatis. De primo: Omnia mandata tua æquitas. De secundo rursus scribitur a Psalmographo: Omnia mãdata tua

Mandatis tria attributa.

Ps. 118. y

Ibid. l

tua veritas. De tertio: Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Nec dicitur vnum mandatum, sed omnia: quoniam ad summum bonum comparandum, declarandum, saporandum nequaquam sufficit mandatum vnum, vel plura, sed coexiguntur omnia. *1. Ioa. 5. a*

Articulus secundus.

Secundum liquet, cum additur: *Intellexi*. Quidnam aptius intellexit a mandatis ad aliud ordinatis, quàm illa gaudia, ad quæ mandata sunt cælitus ordinata? Et nota, quòd illa beata gaudia consistunt in clarissima, atque charissima intelligentia subcælestiũ, cælestium, & supercælestium personarum: videlicet humanarum, angelicarum, & etiam diuinarum. Primum notatur: Intellexit Saul, quòd Samuel esset: ecce intelligentia personæ humanæ. Secundum annotatur: Intellexit Manue Angelum Domini, *& cetera*. Ecce intelligentia personæ angelicæ. Tertiũ denotatur: Intellexit Heli, quòd Dominus vocaret puerum: ecce intelligentia personæ diuinæ.

Beatitudo in quibus consistat. *1. Reg. 28. c* *Iudic. 13. d* *1. Reg. 3. b*

Articulus tertius.

Tertium lucet, cum subditur: *Propterea odiui*. Hæc sunt bona præmialia, bona finalia, ad quæ terminãtur bona moralia. Hæc bona supernaturalia, ad quæ ordinantur bona naturalia: propter hoc bona non vlterius ordinata, diliguntur ordinata, sicut bona moralia diuinitus indicta: & odiuntur inordinata, sicut mala moralia diuinitus interdicta. Vnde notandum circa malorum odium, quòd illa debemus odire triplici ratione: propter iuris naturalis rigorem, propter Dei timorem, propter ipsius amorem. Prima ratio respicit naturalem inclinationem: secunda diuinam comminationem: tertia diuinam promissionem. De primo scribitur: Odite malum, & diligite bonum: ecce rigor inclinationis. De secundo legitur: Timor Domini odit malum: ecce timor comminationis. De tertio per Prophetam psallitur: Qui diligitis Dominum, odite malum: ecce amor promissionis.

Mala odio habenda. *Amos 5. c* *Prou. 8. b* *Psal. 96. c*

Articulus quartus.

Quartum claret, cum sequitur: *Omnem viam iniquitatis*. Tales viæ sunt actiones prohibitæ, quæ sunt inordinatæ: quia non ad præmia, sed ad supplicia terminatæ, quæ præcipue odiendæ sunt ab homine ratione promissionis diuinæ. Et nota de prædicta iniquitatis via, quòd sicut sacra

testificantur eloquia, est gemenda, videnda, & amouẽda. Quæris quo modo? Gemenda pœnitendo, videnda confitendo, amouenda satisfaciendo. De primo signanter dicitur: Dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Et infra: Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis. Licet enim hæc verba proponantur de perditis, exponuntur moraliter de contritis: ecce via iniquitatis gemenda. De secundo scribitur a Psalmographo: Vide, si via iniquitatis in me est: ecce via iniquitatis videnda. De tertio quoque legimus: Viam iniquitatis amoue a me: ecce via iniquitatis amouenda.

Via iniquitatis. Sap. 5. a Ibid. b Ps. 138. d Ps. 118. d

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta, tamquam persona serenæ conscientiæ, & securæ non pauida, sed auida retributionis futuræ: *A mandatis tuis*, quæ sunt præceptiones ad aliud ordinatæ. *Intellexi:* scilicet promissiones, ad quas sunt ordinatæ. *Propterea odiui:* scilicet propter promissiones, quæ non sunt vlterius ordinatæ. *Omnem viam iniquitatis:* quæ sunt actiones prohibitæ, & inordinatæ.

VERSICVLVS NONVS.

L*Vcerna pedibus meis*, & cetera.] Charitas intus feruens occupauit octonarium præcedentem. Charitas foris lucens occupat hunc sequentem. Charitatis autem lucentis interest viam moralem disponere, sicut intimauit quaternarius prior, & vitam mortalem exponere, sicut indicabit posterior. Viam autem disponit, in prosequendis, in persequendis, in perferendis, in proferendis: sicut patebit in quattuor versibus proximo secuturis. Primus itaque versus in bonis prosequendis viam disponit: sicut patet ex quattuor articulis, quos proponit. Sicut enim in via naturali proficiscentis pedibus prouidetur, cum semita præuidetur: sic in via morali proficientis affectionibus prouidetur, cum actio præuidetur: Ecce quattuor contenta in huius versus continentia: scilicet prouisio affectionum, & præuisio actionum. In prouisione subtilitas: in affectione mobilitas: in præuisione vtilitas: in actione facilitas. Si ergo tuus affectus fuerit mobilis ad actum, qui sit facilis, prouideat mobilitati subtilitas, præuidendo, vtrum in facilitate sit vtilitas. Vnde Propheta, tamquam persona charitate

ritate lucens, lucem ſuam exprimit ita dicens: *Lucerna pedibus,* & cetera, quaſi dicat: Verbum tuum eſt prouiſio meis affectionibus, & præuiſio meis actionibus.

Articulus primus.

Prouiſionem igitur indicans, ait: *Verbum tuum eſt lucerna.* Ac ſi dicat: Verbum tuum eſt prouiſiuum moraliter, ſicut lucerna corporaliter: quia prouidet homini interiori, ſicut illa exteriori. Et nota, quòd verbum, & lucerna ſunt valde conſona. Conſonat enim verbo lucerna: interno interna: externo externa: æterno æterna. De lucerna interna: Lucerna Domini ſpiraculum hominis. De verbo interno ſimiliter per Pſalmographũ: Eructauit cor meum verbum bonum. De lucerna externa: Ardeat lucerna ſemper in tabernaculo. De verbo externo: Verbum ipſius, ſcilicet Eliæ, quaſi facula ardebat. De lucerna æterna: Ciuitas non eget Sole, neque Luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius eſt agnus. De verbo æterno: Vocabatur nomen eius verbum Dei.

Pro.20. d *Pſal.44.a* *Exo.27. a* *Eccli.48. a* *Apoc.21.g* *Apoc.19.c*

Articulus ſecundus.

Affectionem autem inſinuans, addit: *Pedibus meis:* Sicut enim pedes portãt hominem exteriorem per viam naturalem: ſic affectiones portant interiorem per viam moralem. Et nota quòd dictis pedibus prouidere debemus, ne inquinentur, ne illaqueentur, ne ſubuertantur: ſed puri, liberi, & firmi ſeruentur. Inquinantur autem per luxuriam: illaqueantur per auaritiam: ſubuertuntur per ſuperbiam: ſed ſeruantur per ſanctimoniam. De primo: Laui pedes meos: ſcilicet per pœnitentiam: quo modo inquinabo illos? ſcilicet per luxuriam: Ecce pedum inquinatio. De ſecundo: Laqueos abſconderunt pedibus meis. Ecce pedum illaqueatio. De tertio: Calamitates meæ illico ſurrexerunt, pedes meos ſubuerterunt: Ecce pedum ſubuerſio. De quarto: Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit: Ecce pedum ſeruatio.

Pedib⁹ prouidendum.

Cant. 5. b *Hier. 18. d* *Iob 30. b* *1.Reg.2.b*

Articulus tertius.

Præuiſionem vero deſignans, dicit: *Et lumen:* quia per lumen pericula præuidentur, & præuiſa præcauentur. Sed nota quòd in iſta præuiſione diuerſi diuerſo diriguntur lumine. Eſt enim lumen naturaliter inditum: lumen doctrinaliter acquiſitũ: lumen liberaliter infuſum: puta lumen

Iob 25. a industriæ, scientiæ, gratiæ. De primo: Super quem non surget lumen illius? quasi dicat: nullus. Ecce lumen inditū.
Ephes. 5. c De secundo: Omne, quod manifestatur, lumen est. Ecce
Isa. 2. b lumen acquisitum. De tertio: Domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Dei nostri. Ecce lumen infusum.

Articulus quartus.

Actionem denique assignans, adijcit: ***Semitis meis.*** Semitæ tales, sunt actus morales. Sicut enim semitæ substernuntur pedibus: sic actus suppeditãtur affectibus: Sicut pedes per semitas proficiscuntur, sic affectus per actus progredi dinoscuntur. Hic potes notare, qualiter debes semitas considerare, ambulare, rectificare. Istas semitas considerat necessitas: ambulat voluntas: rectificat charitas. Consideras itaque, sed non ambulas, bonum operando ex necessitate, sed non ex voluntate. Ambulas, sed non rectificas, operando bonum ex voluntate, sed non ex charitate.
Prou. 31. d De primo: vbi dicitur de forti muliere: Considerauit semitas domus suæ. Multi semitas domus suæ considerant: sed consideratas non ambulant, quos ad agendum actiones arduas mouet necessitas, non voluntas. De secundo:
Isa. 2. a Ambulabimus in semitis eius, quasi dicat: non tantum ex necessitate, sed ex voluntate bonum faciemus. De tertio:
Isa. 40. a Rectas facite in solitudine semitas Dei nostri, quasi dicat: quod facitis ex voluntate, facite ex diuina charitate, non ex humana cupiditate. Sicut enim voluntatis curuitas est cupiditas: sic rectitudo charitas.

Epilogus.

Dicit ergo Psalmographus, quasi charitate lucẽs in prosequendis viam disponens: ***Verbum tuum est lucerna,*** quãtum ad subtilem prouisionem: ***Pedibus meis,*** quantum ad mobilem affectionem. ***Et lumen,*** quantum ad vtilem prouisionem. ***Semitis meis,*** quantum ad facilem actionem.

VERSICVLVS DECIMVS.

IVrau, & statui, & cetera.] Audistis, si voluistis, viæ moralis dispositionem, quantum ad boni persecutionem. Audiatis, si vultis, eamdem, quantum ad mali persecutionem. Iniquitatis idoneus persecutor, æquitatis est executor. Æquitatis autem congruus executor, diuinæ seueritatis obsecutor, & humanæ pietatis est prosecutor. Vnde Psalmo-

Psalmographus, tãquam iniquitatis persecutor legitimus, in his verbis insinuare videtur, quòd seueritati obsequitur: pietatem prosequitur: æquitatem exequitur: iniquitatem persequitur, dicens: *Iuraui*, & cetera. Ac si aperte dicat: quasi iurans sanciui, quasi statuens stabiliui, quòd iudicia tuæ iustitiæ, custodia iniustitiæ. Ecce quattuor actus, quos continet iste versus: quia actus iurandi, statuendi, iudicãdi, custodiendi. Quorum primus spectat ad seueritatem diuinam, cui obsequendum. Secundus ad pietatem humanam, quam prosequendum. Tertius ad æquitatem diuinam, quam exequendum. Quartus ad iniquitatem humanam, quam persequendum.

Articulus primus.

Primum igitur actũ annunciãs, ait: *Iuraui*. Quicũque iuramentũ emittit, vel aliquid, tãquam iuratum promittit, iuri diuino (cui obsequendum est) se submittit. Vnde Propheta, siue iurauerit, siue tãquam iuratũ haberi dictauerit, se diuino iuri obnoxium, & obnoxius obsecuturum ostendit. Notandum itaque quòd periculosum est iurare: sed maxime si iuretur superstitiose, si ociose, si dolose. Quoniã iuramentum primum prophanum: secundum vanũ: tertium inhumanum. De primo: Per nomen externorum Deorũ non iurabitis. Hic prohibetur iuramentum superstitiosum. De secundo: Dico vobis, non iurare omnino: siue motu humano, siue nutu diuino. Hic prohibetur iuramentũ ociosum. De tertio scribitur: Nec iurauit in dolo proximo suo: Hic improbatur iuramentum dolosum.

Iurare periculosum.

Exo.23.e

Mat.5.f

Psal.23.b

Articulus secundus.

Secundum actum enuncians, inquit: *Et statui*. Sicut iuramentum pertinet ad ius diuinum (cui secure est obsequẽdum) sic statutum attinet ad ius humanum pietate introductum: & idcirco pie prosequendum, quamobrem eo, quòd statuit, vel quasi statuendo disposuit, se pietatẽ prosecuturum innuit. Et nota quòd tria pietatis statuta legimus in scriptura: videlicet statutum mortificandi, dimicandi, fructificandi. Quorum primum est pietatis initiatiuum: secundum prouectiuum: tertium perfectiuum. De primo conuenienter exponitur, quod proponitur, vbi dicit Dominus Abrahæ: Statuam pactum meum inter me & te, & semen tuum post te. Hoc fuit litteraliter statutum circumcisionis, per quã intelligitur spiritualiter mortificatio carnis.

Gen.17.a

2. Mach. 15. d carnis. De secundo, vbi legitur de filijs Israel: Statuerunt dimicare & confligere fortiter. Illa dimicatio corporalis, figura fuit dimicationis moralis, quæ dimicatur per sapientiam contra tentatorum militiam, seu tentationum malitiam. De tertio, vbi Apostolus scribit Tito: Festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hiemare. Quare, quæso, hiemare statuit: nisi quia statuit per hiemem, fidem prædicando, & plebem ædificando, fructificare?

Tit. 3. d

Articulus tertius.

Tertium actum pronuncians, scripsit: *Iudicia iustitiæ tuæ.* Hæc sunt iudicia æquitatis exequendæ. Et nota quòd æquitas, siue iustitia exequenda dinoscitur præcipue propter tria, videlicet propter bonum morale, temporale, ac æternale. Hoc est bonum virtutis, pacis, salutis. De primo: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram: ecce bonum virtutis. De secundo: Erit opus iustitiæ pax: ecce bonum pacis. De tertio: Facite iustitiam, quia iuxta est salus mea: ecce bonum salutis.

Sap. 1. a
Isa. 32. d
Isa. 56. a

Articulus quartus.

Quartum actum denuncians, dixit: *Custodire*, cui custodire? plane iniquitati persequendæ: quia re vera per æquitatis iudicia exequenda, sunt iniquitatis præiudicia persequēda. Et nota quòd hæc custodia est necessaria propter tria: propter custodiam regis, custodiam legis, custodiam gregis. Prima custodia iniquitatis persecutorem ordinat ad seipsum: secūda ad Deum: tertia ad proximum. De prima: Misericordia & veritas custodiunt regem, scilicet misericordia respectu iniuriam patientis, & veritas respectu iniuriam facientis: ecce custodia regis. De secunda, vbi dicit Dauid Salomoni filio suo: Det tibi Dominus prudentiam & sensum, vt regere possis Israel, & custodire legem Domini Dei tui: tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata & iudicia, *& cetera*. ecce legis custodia legislatori obsecutoria, mandatorum prosecutoria, iudiciorum executoria, præiudiciorum persecutoria. De tertia: Qui dispersit Israel, congregabit eum, & custodiet eum, sicut pastor gregem suū. Redemit enim Dominus Iacob, & liberauit eum de manu potentioris: ecce custodia gregis liberatiua violentiam sufferentis, & persecutiua violentiam inferentis.

Pro. 20. d
1. Par. 22. c
Hier. 31. b

Epilo-

Epilogus.

Et hoc eſt, quod ait propheta: *Iuraui*, quantum ad ſeueritatem, cuius ſum obſecutor. *Et ſtatui*, quantum ad pietatem, cuius ſum proſecutor. *Iudicia tua iuſtitia*, quantum ad æquitatem, cuius ſum executor. *Cuſtodire*, ſcilicet iniuſtitiæ, qnantum ad iniquitatem, cuius ſum perſecutor.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

HVmiliatus ſum vſquequaque Domine, & cetera.] Poſtquam parauit charitas viam bona proſequentibus, & mala perſequentibus congruam, hic dirigit viam mala perferentibus opportunam. Per hanc viam totiens a Domino ducimur, quotiens ab eo percutimur & ſanamur. Quorum vtrumque promiſit: Percutiam, inquit, & ego ſanabo. Porro Dominus percutit, quando mentem tumentem ſic flagellando concutit, quòd tumorem excutit, timorem incutit. Sed tunc ſanat, cum mentis languentis languorem terminat, & vigorem redonat. Vnde Propheta pſallens, tamquam perſona ſe diuinitus percuſſam ſentiens, ſanari cupiens, promiſſionem percuſſionis agnoſcens, promiſſionem ſanationis expoſcens, intentionem ſuam exprimit, ita dicens: *Humiliatus ſum*, & cetera: quaſi patenter inquiens: En emiſi tumorem, quoniam immiſiſti timorem: fac, quòd amittam languorem, quoniam promiſiſti vigorem. Quattuor ergo notantur in propoſito: tumoris emiſſio, timoris immiſſio, languoris amiſſio, vigoris promiſſio. Ad humiliatum ſpectat emiſſio tumoris: ad Dominum immiſſio timoris: ad viuificationem amiſſio languoris: ad verbum promiſſio vigoris. *Deu. 32. f*

Articulus primus.

Primum prænotatur, cum pſallitur: *Humiliatus ſum vſquequaque*. Quid enim eſt vſquequaque humiliari, niſi tumore vndique expiari? Hic poteſt notari triplex ſignũ humiliati, quantum ad motũ, ad locum, ad affatum: ſi motus curuior: ſi locus inferior: ſi affatus tardior. De primo: Si humiliatus vadat curuus: ecce motus curuior. De ſecundo dicit Pſalmographus: Humiliata eſt in puluere anima noſtra: ecce locus inferior. De tertio pſallit Propheta: Humiliatus ſum, & ſilui a bonis: ecce affatus tardior. *Eccl. 12. d* *Pſ. 43. d* *Pſ. 38. a*

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subditur: ***Domine***. Quoniam hoc nomen importat timorem, iuxta illud Prophetæ: Si ego Dominus sum, vbi est timor meus, dicit Do-
Malac.1. b minus exercituum. Hoc nomen cognoscunt, qui tremiscunt: de quibus psallimus: Cognoscant, quia nomen ti-
Ps. 82. c bi Deus. Vnde cognoscetur Dominus iudicia faciens, qui non fuit cognitus præiudicia patiens. Sed nota quòd Dominus timorem immittit ad tria, ad malum auferendum, ad verum proferendum, ad Domino cohærendum. Quorum primum purgatiuum, secundum illuminatiuum,
1.Reg.11. b tertium consummatiuum. De primo: Inuasit timor Domini populum, & congregati sunt, quasi vir vnus: ecce timorem Dominicum immissum ad malum auferendum.
Mala. 2. a De secundo dicit Dominus exercituum: Dedi ei, scilicet Leui timorem, & timuit me, & a facie nominis mei pauebar: lex veritatis fuit in ore eius: ecce timorem Domi-
Hie. 32.f nicum immissum ad verum proferendum. De tertio: Di-
Ibid. g cit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc. Et infra: Timorem meum dabo in corde eorum, vt non recedant a me: ecce timorem Dominicum immissum ad Domino cohærendum.

Articulus tertius.

Tertium annotauit, cum additur: ***Viuifica me***. Hæc viuificatio est mentis languentis medicatio, seu languoris eradicatio. Et nota quòd est viuificatio tripartita, quædam gratificans, quædam magnificans, quædam glorificans. Prima ducit a spirituali non esse ad esse: secunda a minori esse ad maius esse: tertia a maiori esse ad perfectum esse.
1.Reg.2.a De prima: Dominus mortificat & viuificat. Mortificare dicitur, non auferendo gratiam, scilicet non afferendo ipsam in animam indispositam: ecce viuificatio gratificans.
Aba. 3. a De secundo: Domine opus tuum in medio annorum viuifica illud. Opus Dei nõ est mortuum, sed viuum, quia si-
Sap.1.d cut Sapiens dicit: Deus mortem non fecit: & tamen opus ipsum in medio annorum viuificatur, quando gratia am-
Luc. 17.g plificatur. De tertio: Quicumque quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam: & quicumque perdiderit illam, viuificabit eam: quasi dicat breuiter: Saluans vitam temporaliter, perdet æternaliter: & perdens temporaliter, saluabit æternaliter. Hæc animæ viuificatio, est ip-

sius

ſius glorificatio. Si quæris quo modo viuificatio ſumitur in propoſito: Non primo modo, nec tertio, ſed ſecundo.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: ***Secundum verbum tuum.*** Hoc eſt verbum ſalutare, quo promiſit percuſſos ſanare. Hæc promiſſio habetur, vbi legitur: Percutiam, & ego ſanabo, & ei teſtimonium perhibetur: & vbi ſcribitur: Ipſe vulnerat & medetur, percutit, & manus eius ſanabunt. Et nota circa verbum Dominicum, quòd legitur interdum fructiferum, proſperum, aſperum. Primum congruit verbo præceptiuo: ſecundum verbo promiſſiuo: tertio verbo comminatiuo. De primo: Sicut ruſticatio de ligno oſtendit fructum illius, ſic verbum ex cogitatu hominis cor. Ac ſi aperte dicat: Sicut lignum humanitus cultum oſtendit fructum, ex natura interius operante productum, ſic cor humanum diuinitus excultum, oſtendit verbum fructiferum, ex gratia interius operante conceptum. Ecce verbum fructiferum de diuinis præceptis. De ſecundo: Verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quęcumque volui, & proſperabitur. Ecce verbum proſperum de diuinis promiſſis. De tertio ſcribitur: Ipſe liberauit me de laqueo venantium, & a verbo aſpero: ideſt a tentatione diabolica, & a comminatione Dominica. Ecce verbum aſperum de comminationibus diuinis. Ait ergo Propheta, vel vir iuſtus diuinitus flagellatus, voce prophetica: ***Humiliatus ſum vſquequaque:*** In quo tumoris emiſſio. ***Domine:*** In quo timoris immiſſio. ***Viuifica me:*** In quo languoris amiſſio. ***Secundum verbum tuum:*** In quo vigoris promiſſio.

Deu. 32. f
Iob. 5. e
Eccli. 27. a
Iſa. 55. d
Pſ. 90. a

VERSICVLVS DVODECIMVS.

V*Oluntaria oris mei*, & cetera.] Charitas lucens foris diſpoſuit tripliciter viam moris: videlicet in proſequendis, in perſequendis, in perferendis. Quarto modo diſponit in propoſito: ſcilicet in proferendis. Viam iſtam diſponit charitas, cum per eam inclinatur voluntas, vt talia concipiat, talia pariat, qualia Deus accipiat, & remuneranda diffiniat. Ad cuius pleniorem intellectum, coniugale

Charitas foris lucens.

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subditur: *Domine*. Quoniam hoc nomen importat timorem, iuxta illud Prophetæ: Si ego Dominus sum, vbi est timor meus, dicit Do-
Malac.1. b minus exercituum. Hoc nomen cognoscunt, qui tremiscunt: de quibus psallimus: Cognoscant, quia nomen ti-
Ps. 82. c bi Deus. Vnde cognoscetur Dominus iudicia faciens, qui non fuit cognitus præiudicia patiens. Sed nota quòd Dominus timorem immittit ad tria, ad malum auferendum, ad verum proferendum, ad Domino cohærendum. Quorum primum purgatiuum, secundum illuminatiuum,
1.Reg.11. b tertium consummatiuum. De primo: Inuasit timor Domini populum, & congregati sunt, quasi vir vnus: ecce timorem Dominicum immissum ad malum auferendum.
Mala. 2. a De secundo dicit Dominus exercituum: Dedi ei, scilicet Leui timorem, & timuit me, & a facie nominis mei pauebat: lex veritatis fuit in ore eius: ecce timorem Domi-
Hie. 32. f nicum immissum ad verum proferendum. De tertio: Di-
Ibid. g cit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc. Et infra: Timorem meum dabo in corde eorum, vt non recedant a me: ecce timorem Dominicum immissum ad Domino cohærendum.

Articulus tertius.

Tertium annotauit, cum additur: *Viuifica me*. Hæc viuificatio est mentis languentis medicatio, seu languoris eradicatio. Et nota quòd est viuificatio tripartita, quædam gratificans, quædam magnificans, quædam glorificans. Prima ducit a spirituali non esse ad esse: secunda a minori esse ad maius esse: tertia a maiori esse ad perfectum esse.
1.Reg.2.a De prima: Dominus mortificat & viuificat. Mortificare dicitur, non auferendo gratiam, scilicet non afferendo ipsam in animam indispositam: ecce viuificatio gratificans.
Aba. 3. a De secundo: Domine opus tuum in medio annorum viuifica illud. Opus Dei nō est mortuum, sed viuum, quia si-
Sap.1.d cut Sapiens dicit: Deus mortem non fecit: & tamen opus ipsum in medio annorum viuificatur, quando gratia am-
Luc. 17.g plificatur. De tertio: Quicumque quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam: & quicumque perdiderit illam, viuificabit eam: quasi dicat breuiter: Saluans vitam temporaliter, perdet æternaliter: & perdens temporaliter, saluabit æternaliter. Hæc animæ viuificatio, est ip-
sius

ſius glorificatio. Si quæris quo modo viuificatio ſumitur in propoſito: Non primo modo, nec tertio, ſed ſecundo.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: ***Secundum verbum tuum.*** Hoc eſt verbum ſalutare, quo promiſit percuſſos ſanare. Hæc promiſſio habetur, vbi legitur: Percutiam, & ego ſanabo, & ei teſtimonium perhibetur: & vbi ſcribitur: Ipſe vulnerat & medetur, percutit, & manus eius ſanabunt. Et nota circa verbum Dominicum, quòd legitur interdum fructiferum, proſperum, aſperum. Primum congruit verbo præceptiuo: ſecundum verbo promiſſiuo: tertio verbo comminatiuo. De primo: Sicut ruſticatio de ligno oſtendit fructum illius, ſic verbum ex cogitatu hominis cor. Ac ſi aperte dicat: Sicut lignum humanitus cultum oſtendit fructum, ex natura interius operante productum, ſic cor humanum diuinitus excultum, oſtendit verbum fructiferum, ex gratia interius operante conceptum. Ecce verbum fructiferum de diuinis præceptis. De ſecundo: Verbum meum, quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quęcumque volui, & proſperabitur. Ecce verbum proſperum de diuinis promiſſis. De tertio ſcribitur: Ipſe liberauit me de laqueo venantium, & a verbo aſpero: ideſt a tentatione diabolica, & a comminatione Dominica. Ecce verbum aſperum de comminationibus diuinis. Ait ergo Propheta, vel vir iuſtus diuinitus flagellatus, voce prophetica: ***Humiliatus ſum vſquequaque:*** In quo tumoris emiſſio. ***Domine:*** In quo timoris immiſſio. ***Viuifica me:*** In quo languoris amiſſio. ***Secundum verbum tuum:*** In quo vigoris promiſſio.

Deu. 32.f *Iob. 5.e* *Eccli. 27.a* *Iſa. 55.d* *Pſ. 90. a*

VERSICVLVS DVODECIMVS.

V*Oluntaria oris mei*, & cetera.] Charitas lucens foris diſpoſuit tripliciter viam moris: videlicet in proſequendis, in perſequendis, in perferendis. Quarto modo diſponit in propoſito: ſcilicet in proferendis. Viam iſtam diſponit charitas, cum per eam inclinatur voluntas, vt talia concipiat, talia pariat, qualia Deus accipiat, & remuneranda diffiniat. Ad cuius pleniorem intellectum, coniugale

Charitas foris lucens.

iugale proponatur exemplum. Sicut ſponſa procreare ſitiens filium Domino dominantium offerendum, ad futurum gaudium promerendum, ſic voluntas deuota, rationi ſponſata, eructare cupiens verbum bonum penes Dominum deponendum, propter fructum glorioſum bonis laboribus reponendum, petit a ſponſo debitum, hoc eſt a ratione conſilium opportunum. Tunc commiſto rationis conſilio cum voluntatis deſiderio, quaſi duplici ſeminario in libero arbitrio, tamquam amborum exceptorio exinde verbum componitur, quod dicendum diſponitur, deinde per oris officium, velut voluntatis orificium, tempore competenti proponitur, quod ſi recte penes Deum deponitur, ſperandum eſt, quòd deponenti bona retributio reponatur. Per hanc viam ambulare volebat Pſalmographus, cum dicebat: *Voluntaria oris mei*, & cetera. Ac ſi diceret voce clara: *Voluntaria oris mei*, puerperia fiant tibi placentia, & iucunda, tua iudicia pro eiſdem pronuncia. Quocirca in his verbis quattuor ſpecialiter ſunt notanda, quæ generaliter in verbis omnibus ſunt penſanda: videlicet, quid voluntate componatur, ore proponatur, penes Dominum deponatur, in iudicio reponatur, quatenus compoſitum ſit ſtudioſum, propoſitum fructuoſum, depoſitum gratioſum, repoſitum glorioſum.

Pſ. 44. a

Articulus primus.

Ad primum facit quod dicit: *Voluntaria*. Hæc ſunt verba intus lucentia, non foris ſonantia, ex conſilio rationis, & deſiderio voluntatis compoſita. Vnde debent eſſe rationabilia, & deſiderabilia: propterea competit eis compoſitio ſtudioſa. Sed nota quòd ſicut colligere poſſumus ex ſcriptura ſunt voluntaria ſtudia tripartita: ſcilicet theologica, ethica, malefica, triplici voluntate compoſita: videlicet diuina, humana, diabolica. De primo voluntario conuenienter intelligitur quod legitur: Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hereditati tuæ, id eſt doctrinam theologicam Eccleſiæ tuæ. De ſecundo competenter exponitur, quod proponitur: Cuncti filij Iſrael voluntaria Domino dedicauerunt. Tales fuerunt morales philoſophi, qui ad compoſitionem domus Dei, ſcilicet animæ, documenta moralia obtulerunt. De tertio dictum conijcitur, quod dicitur: Quàm bonum eſt correptum manifeſtare pœnitentiam? ſic enim effugies peccatum voluntarium quia

Studia voluntaria.

Pſ. 67. b

Exo. 35. d

Eccl. 20. a

quia nulli dubium, quin maleficorum studium sit peccatum voluntarium, & diabolicum. De talibus superstitiosis studijs dicitur ab Augustino: Omnes artes huiuscemodi, vel noxiæ, vel nugatoriæ superstitionis ex quadam hominum pestifera societate, & dæmonũ: quasi pacta infidelis, & dolosæ amicitiæ constituta, sunt penitus repudianda, & fugienda Christiano. *Aug. to.3. lib.2. de Doctri. Christ. cap. 26. in princ.*

Articulus secundus.

Ad secundum aspicit, quod adijcit: *Oris mei*, quia sicut voluntatis est concipere, sic oris interest parturire. Et sicut ille conceptus debet esse studiosus, sic iste partus fructuosus, non perniciosus, non ociosus. Hic potest notare, quòd os legitur aliquoties parturire, operire, & ebullire. Quoniam oris partus siue sermo propositus, interdum est fructuosus, interdum perniciosus, interdum ociosus. De primo: Os iusti parturiet sapientiam: Ecce os parturiens fructuose. De secundo scribitur: Os impiorum operit iniquitatem. Ecce os malum partum operiens perniciose. De tertio: Os fatuorum ebullit stultitiam. Ecce os per immoderatum partum ebulliens otiose. *Pro. 10.d* *Ibid.a* *Pro. 15.a*

Articulus tertius.

Ad tertium refertur, quod sequitur: *Beneplacita fac Domine*, tamquam deposita penes te. Quidquid enim voluntarie componitur, quidquid ore proponitur, apud illum deponitur, cui tam interioris, quàm exterioris hominis os loquitur: vnde summopere curandum, quòd sit ei gratuitum, & acceptum. Qui sic deponere curat, sibi gaudium in die iudicij thesaurizat. Et nota tria beneplacita penes Deum bene deposita, recta tamen intentione supposita, vtpote ab iniquitate recedere: nulli dicto, vel facto nocere, parentibus obedire. Quorum primum ordinat hominem ad seipsum: secundum ad proximum: tertium ad prælatum. De primo: Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate. Ecce diuinum beneplacitũ ordinans hominem ad seipsum. De secundo: Beneplacitũ est Domino fides & mansuetudo, idest nulli nocere dicto, vel facto. Fides enim, teste Tullio, est constantia in verbo, quæ nulli nocet dicto. Mansuetudo vero nõ nocet facto. Ecce diuinum beneplacitum ordinans hominẽ ad proximũ. De tertio: Filij obedite parentibus per omnia. Hoc enim beneplacitum est Domino. Quod accipere possumus, tam de parentibus carnali- *Eccli. 35. a* *Eccli. 1.d* *Cic. lib. 1. offic.* *Colos. 3. d*

carnalibus, quàm spiritualibus. Ecce diuinum beneplacitum ordinans hominem ad prælatum.

Articulus quartus.

Ad quartum spectat quod restat: *Et iudicia tua doce me*, adiudicando mihi coronam iustitiæ. Hæc iudicia tunc docentur, cum mercedis fiducia per priuata iudicia diuinitus exhibetur. Et nota quòd præfata iudicia sunt iucunda, munda, & profunda. Quare iucunda? quia de felicitate. Quare munda? quia sine iniquitate. Quare profunda? quia ex inuestigabili pietate. De primo: quia iudicia

Ps. 118. e tua iucunda. Quænam iucundiora iudicia, quàm felicem iucunditatem, & iucundam felicitatem adiudicantia? De

Ibid. k secundo: Cognoui Domine, quia æquitas iudicia tua. Vbi

Ps. 35. b autem totum occupat æquitas, nullum habet locum iniquitas. De tertio in alio psallitur loco: Iudicia tua abyssus multa. Si abyssus, quid profundius? Si abyssus multa, quid inuestigabilius profunditate prædicta? Quid illa pietate profundius, quid inuestigabilius, qua damnatur vanitas, vt saluetur veritas?

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona desiderio desiderans charitatiue disponere proferenda: *Voluntaria*, quantum ad composita studiose. *Oris mei*, quantum ad ipsa proposita fructuose. *Beneplacita fac Domine*, quantum ad illa reposita gratiose. *Et iudicia tua, doce me*, quantum ad eorum præmia reposita gloriose.

VERSICVLVS XIII.

ANima mea in manibus meis, & cetera.] Quo modo lucet charitas viam moralem disponendo, quaternarius prior distinxit. Qualiter autem lucet, vitam mortalem exponendo, quaternarius hic distinguit. Charitas nempe vitam facit exponere pro fidei confessione, pro perfidiæ confutatione, pro mandatorum conseruatione, pro consiliorum consummatione: sicut tenor versuum quattuor differit successiue. Primus versus articulum primum edisserit, dum quid in tali articulo sit perdendum, & quid custodiendum, aperit. Sane carnalis vita non custodienda est, sed perdenda. Spiritualis autem vita non perdenda est, sed custodienda. Quæris, quo modo? carnalis vita custoditur par-

tur parcendo, perditur patiendo. Spiritualis vita perditur diffitendo, custoditur firmiter confitendo.

Articulus primus.

Carnalem vitam contemnendam propter Deum aperiens, ait: ***Anima mea***, idest animalis vita: hoc est vita, quam diu custodire non valet natura defectiua: nec diu custodire vult gratia profectiua. Et nota quòd talis anima in tali articulo constituta, non est a tormentis saluanda, nec blandimentis effeminanda, nec emolumentis temporalibus dilatanda: ne saluetur ad perditionem: ne effeminetur ad macerationem: ne dilatetur ad æternam confusionem. De primo: Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: ecce saluatio animæ ad perditionẽ. De secundo: Animæ effeminatorum esurient: ecce effeminatio ad macerationem. De tertio: Vir superbus non decorabitur, qui dilatauit, quasi infernus animam suam: ecce dilatatio ad æternam confusionem.

Mat.16.c
Mar.8.d
Luc.9.d
Pro.18.b
Abac.2 a

Articulus secundus.

Carnalem etiam vitam perdendam patefaciens, addit: ***In manibus meis semper.*** Quasi dicat: Anima & vita non est latenter reposita, sed patenter exposita. Et nota quòd vitam animalem in manibus ponere, continere, portare debemus. Quæris qualiter? ponere fidenter, continere fideliter, portare patienter. De primo: Obediuit ancilla tua voci tuæ, & posui animam meam in manu tua: quasi dicat: Exposui vitam discrimini, propter fiduciam quam accepi. Si mulier infidelis confidit obediendo Sauli, quo modo vir fidelis diffidet, obediens Saluatori? De secundo: Quis continuit spiritum in manibus suis? Hoc est: quis, nisi fidelis continuit spiritum? quasi non perditum, in manibus habitum, vt perditioni traditum: ac si patenter diceret: Fidelis est valde, qui non perdit in spe, quam perdit in re. De tertio: Animam meam in manibus meis porto, etiam si occiderit me, in ipso sperabo: quasi dicat: Patienter animam porto ad victimam: quoniam etsi in mortem decidam, moriens tamen non diffidam.

1.Reg.28.d
Pro.30.a
Iob.13.b

Articulus tertius.

Vitam spiritualem custodiendam innuens, dicit: ***Legem tuam***, idest legalem obseruantiam: quæ est enim vita spiritualis, nisi custodia legalis? Et nota quòd legalis obseruantia non absurde dicitur spiritualis vita, ratione tripar-

tita: quia paruulos vegetat: quia adoleſcentes augmentat, quia adultos quietat. Nam paruuli legem potant: adoleſcentes dilatant: adulti hereditant. De primo: Lex ſapientis, fons vitæ: ecce lex potantes vegetans. De ſecundo ſcribitur: Viuam, quia lex tua meditatio mea eſt: ecce lex meditantes, & meditando dilatantes augmentans. De tertio: Legem vitæ hereditauit eos: ſcilicet parentes primos: ecce lex hereditantes quietans.

Pro. 13.c

Pſ. 118.k

Eccl. 17.b

Articulus quartus.

Vitam eandem, videlicet ſpiritualem non perdendam aſtruens, inquit: *Non ſum oblitus*, quaſi dicat: Obliuioni non tradidi, quia non perdidi: quoniam illud eſt perditum, quod eſt obliuioni traditum. Et nota quòd legis illius non debes aliquatenus eſſe oblitus, per quam iudicaris, iuſtificaris, ſaluatis, mediantibus ipſius iudicijs, iuſtificationibus, & mandatis. De primo debes dicere cum Propheta: Viam veritatis elegi iudicia tua non ſum oblitus. De ſecundo debes pſallere cum Pſalmiſta: Adoleſcentulus ſum ego, & contemptus: iuſtificationes tuas non ſum oblitus. De tertio vero debes cantare cum Pſalmographo: Quære ſeruum tuum Domine, quia mandata tua non ſum oblitus.

Pſ. 118.d

Ibid.f

Ibib.y

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam perſona in fidei certamine conſtituta, vitam ponens tranſitoriam pro æterna: *Anima mea*, ideſt animalis vita non cuſtodienda parcendo. *In manibus meis ſemper*, tamquam perdenda patiendo: *Et legem tuam*, ideſt legalem vitam non perdendam diffitendo: *Non ſum oblitus*, tamquam cuſtodiens confitendo.

VERSICVLVS XIIII.

P*Oſuerunt peccatores laqueum mihi*, & cetera.] Quemadmodum agonizat fidelis anima contra tormenta tyrannica pro fidei iuſtitia conteſtanda: in eundem modum aduerſus argumenta ſophiſtica pro perfidia confutanda. Talis agoniſta videtur in hac parte pſalmiſta, ſicut patet ex quattuor contentis in tenore verſus præſentis, quæ ſunt obuiantis fallacia, veritatis apparentia, falſitatis latentia, iudicantis peritia. Fallacia quidem componitur: apparentia

ſuper-

ſuperponitur: latentia ſubterponitur: ſed peritia interponitur: dicit ergo Pſalmographus: *Poſuerunt*, & cetera. Ac ſi diceret manifeſtius: Poſuerunt componentes fallaciam, apparentiam, ſuperlatentiam: ſed non erraui propter iudicandi peritiam.

Articulus primus.

Primum igitur annotans, ait: *Peccatores*. Hi ſunt mendacij fabricatores, ſeu fallaciæ compoſitores, quos vocauit nomine peccatoris, propter peccatum ſimulatæ veritatis, diſſimulatæ falſitatis, præſtolatæ infidelitatis. Tales in aperto lactant per veritatis apparentiam: in occulto ſagittant per falſitatis latentiam: perditionem expectant per fidei victoriam. De primo: Fili mi, ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. *Prou. 1, b* Ac ſi aperte dicat: Si fallaciæ compoſitores te lactauerint per apparentiam veritatis, ne acquieſcas eis, propter latentiam falſitatis. De ſecundo ſcribitur: Peccatores intenderunt arcum, parauerunt ſagittas *Pſ. 10. a* ſuas in pharetra, vt ſagittent in obſcuro rectos corde. Peccatores arcum intendunt, dum fallaciæ compoſitores ſophiſticum argumentum prætendunt. Sagittas in pharetra parant, dum cauſam falſitatis ſub apparentia veritatis occultant: ſed rectos corde ſagittant, cum recte credentes, in errorem præcipitant. De tertio: Me expectauerunt pecca- *Pſ. 118. m* tores, vt perderent me: ſic expectant, qui perdere fidei firmitatem affectant.

Articulus ſecundus.

Secundum ſubnotans, ſubdit: *Poſuerunt*. Si laqueos poſuerunt, aliquid ſuperpoſuerunt, cui laqueos ſubterpoſuerunt, ſicut ſcriptum eſt: Narrauerunt, vt abſconderent *Pſ. 63. a* laqueos: dixerunt, quis videbit eos? Quid autem ſuperpoſuerunt, niſi veritatis apparentiam, quam oculis noſtris oppoſuerunt, per quam nos fallere diſpoſuerunt? Et nota circa peccatorum poſitionem, triplicem inordinationem: puta reſpectu proximi, reſpectu Dei, reſpectu ſui: quoniam impugnant fraternam gratiam, ſupernam reuerentiam, internam conſcientiam. De primo per Pſalmiſtam dicitur: Poſuerunt mihi mala pro bonis: mala, ſcilicet cir- *Pſ. 108. a* cumuentionis, pro bonis interuentionis: loquitur enim caput pro mēbris, Chriſtus pro Chriſtianis: ecce inordinata poſitio reſpectu proximi. De ſecūdo per Prophetā pſallitur:

Ps 72. b Posuerunt in cælum os suum: In cælum os ponunt, qui dum fideles perfidis argumentis obcæcare proponunt, ipsi auctori, & consummatori fidei se opponunt: ecce inordinata positio respectu Dei. De tertio scribitur: Viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam. Sic faciunt, qui proprias coinquinant conscientias, scandalizantes proximos per argutas astutias, & astutas versutias, & versutas argutias: ecce inordinata positio respectu sui.

Ezec. 14. a

Articulus tertius.

Laqueus.

Tertium denotans, dicit: ***Laqueum***. Iste laqueus latenter positus, est falsitas latens, quæ est causa casus, sicut veritas apparens est causa motus. Per falsitatis quippe latentiam, in erroris foueam cadimus: quia per laruualem veritatis apparentiam moti sumus: ecce laqueus periculosus. Scitis quibus curiose spectantibus, incuriose expectantibus, iniuriose tractantibus: quoniam hos inuoluit, hos comprehendit, hos perdit. De primo: Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus: ecce laqueus inuoluens. De secundo: Sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues comprehenduntur laqueo, sic capiuntur homines in tempore malo: ecce laqueus comprehendens. De tertio: Qui laqueum alij ponit, peribit in illo: ecce laqueus perdens.

Pro. 29. b

Eccli. 9. c

Eccli. 27. d

Articulus quartus.

Quartum connotans, consequenter annectit: ***Et de mandatis tuis non erraui.*** Hic apparet peritia iudicantis, veritatem apparentem cernens, falsitatem latentem concernens, varietatem discernens, & veritatem decernens: ideo non errauit a mandatis sophistice impugnatis: quia non errauit in iudicio veritatis. Et nota tres errores perfidorum circa mandata. Primum circa mandatorum impositionem: secundum circa illorum obseruationem: tertium circa ipsorum præuaricationem. Primi dicebant impositionem mandatorum moralium præter additionem cæremonialium non esse plenariam. Secundi ponebant mandatorum obseruationem non esse salutis meritoriam. Tertij asserebant mandatorum præuaricationem non esse morti obligatoriam. Primus error repellitur ab Apostolo: Gressus rectos facite pedibus vestris, vt non quis claudicans erret: magis autem sanetur. Hic arguitur illorum claudicatio, qui seruare docebant legem cum Euangeli

Errores perfidorũ circa mãdata.

Heb. 12. c

gelio. Secundus error refellitur ab eo: Nolite errare, Deus non irridetur: quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Ex his verbis refelli poteſt illorum poſitio, qui ſalutem non attribuebant meritis humanis, ſed fato. Tertius error retunditur ab ipſo: Nolite errare, neque fornicari, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. Hic illorum error extinguitur, qui dicunt, quòd nullus peccator æternaliter punietur: ſed etiam mali homines, atque dæmones poſt longa temporum ſpatia beatitudinem conſequentur.

Gal. 6. b

1. Cor. 6. b

Origenis error.

Epilogus.

Ait ergo propheta, tamquam fidei fortis athleta: ***Peccatores***, quantum ad fallaciæ compoſitionem. ***Poſuerunt mihi***, quantum ad apparentis veritatis ſuperpoſitionem. ***Laqueum***, quantum ad latentis falſitatis ſubterpoſitionem. ***Et de mandatis tuis non erraui***, quantum ad peritiæ iudiciariæ interpoſitionem.

VERSICVLVS XV.

HEreditate acquiſiui teſtimonia tua, & cetera.] De vitæ mortalis expoſitione, & expoſitionis duplici ratione, duo verſus præambuli ſunt breuiter prælocuti. De tertia ratione, videlicet mandatorum obſeruatione, verſus iſte videtur eloqui. Vnde dicit Pſalmographus: ***Hereditate***, & cetera. Ac ſi loqueretur apertius: Per paternam eloquia acquiſiui ſuperna teſtimonia, non auferenda per externa ſupplicia, propter interna cordis ſolatia. Ex quibus patet verſus præſentis quadripartita continentia. Continet enim eruditionem paternam, acquiſitionem ſupernam, deſolationem externam, & conſolationem internam: ecce hereditas retinenda, acquiſitio detinenda, deſolatio ſuſtinenda, conſolatio obtinenda.

Articulus primus.

Primum ergo præſignatur, cum prædicitur: ***Hereditate***. Hæc eſt hereditas eruditoria, vel eruditio hereditaria: ecce hereditas optima, qua ditatur, & dilatatur non corpus, ſed anima: non prædijs lutulentis, ſed radijs luculentis. Et nota quòd hereditas myſtica tripartito diſtingui-

Hereditas myſtica.

tur in scriptura: ibi legitur hereditas morum, hereditas præmiorum, hereditas suppliciorum: prima laudabilis,
Isa. 54. g secunda desiderabilis, tertia detestabilis. De prima: Hæc est hereditas seruorum Dei, & iustitia eorum apud me, di-
Coloss. 3. d cit Dominus: ecce hereditas morum. De secunda: Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino & non hominibus: scientes, quòd a Domino accipietis retributionem hereditatis: ecce hereditas præmiorum. De tertia:
Iob 27. c Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hereditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient, *& cetera.* ecce hereditas suppliciorum.

Articulus secundus.

Secundum assignatur, cum additur: *Acquisiui testimonia tua.* Quæ testimonia, nisi diuinæ veritatis, & voluntatis iudicia? Hæc testimonia, ab eruditoribus accipiuntur: sicut mercimonia a mercatoribus acquiruntur. Et no-
Acquisitio tripartita. ta quòd legitur in scriptura, acquisitio tripartita: scilicet speculatiua, actiua, consummatiua: prima veritatis, se-
Pro. 16. c cunda virtutis, tertia salutis. De prima: Acquire prudentiam: quia pretiosior est argento: ecce acquisitio specula-
Ps. 77. f tiua. De secunda dicit Psalmista: Induxit eos in montem sanctificationis suæ: montem, quem acquisiuit dextera eiùs. Montem sanctificationis acquirit eius dextera, qui eminentiam sanctitatis acquirit per sancta opera: ecce ac-
Ps. 68. d quisitio actiua. De tertia psallit Propheta: Inhabitabunt ibi, & hereditate acquirent eam. Sic faciunt contemplatiui, qui in hac peregrinatione solò corpore constituti, cogitatione, & auiditate supernam ciuitatem inhabitant, & finaliter illam hereditant: ecce acquisitio consummatiua.

Articulus tertius.

Tertium designatur, cum dicitur: *In æternum*, tamquam in æternum possidenda: nec per externum supplicium præcidenda. At vero quia nemo certus de crastino,
Pro. 27. a dicente scriptura: Ne glorieris in crastinum, ignorans quid super ventura pariat dies: idcirco verbum istud Prophetæ non videtur accipiendum absolute, sed conditionate. Et nota triplicem conditionem circa prædictam locutionem: vtpote Domino præsidente, Domino regente, Domino adiuuante: Domini quippe est seruis præsidere per potentiam, regere per prudentiam, adiuuare per gratiam.

Prima

Prima conditio notatur per Psalmistam dicentem: Sedebit Dominus rex in æternum: ecce potentiam præsidentis. Secunda conditio connotatur per Prophetam psallentem: Hic est Deus noster in æternum, & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula: ecce prudentiam regentis. Tertia vero conditio denotatur per Psalmographum sic scribentem: Sperate in eo omnis cōgregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum: ecce gratiam adiuuantis. *Psal.28.b* *Psal.47.a* *Psal.61.a*

Articulus quartus.

Quartum consignatur, cū ratio subrogatur: *Quia exultatio cordis mei sunt.* Procul dubio mandatorum conseruatio, est conseruatorum exultatio. Sed notandum quòd triplex legitur exultatio pro mandatis certantium. Prima, certamen subeuntiū: secunda, certamen exeuntium: tertia, post certamen redeuntium. Exultatio prima est laboriosa, secunda victoriosa, tertia gloriosa. De prima per Prophetam psallitur: Exultatione colles accingentur. Isti colles sunt viri virtutibus eminentes, qui exultatione accinguntur, cum exultanter certamen aggrediuntur. De secūda per Psalmistam dicitur: Eduxit populum suum in exultatione. Nam & illi sunt de certamine ducti, qui sicut per mare rubrum, sic per martyrium sunt traducti. De tertio quoque per Psalmographum scribitur: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Venientes vtique in resurrectione, venient ad iudicium cum exultatione, portantes manipulos myrrhæ suæ. *Psal.64.e* *Ps.104.d* *Ps.125.b*

Epilogus.

Dicit ergo Psalmographus, tamquam pro mādatis moralibus decertator legitimus: *Hereditate*, quantum ad paternam eruditionem retinēdam. *Acquisiui testimonia tua*, quantum ad supernam acquisitionem detinēdam: *In æternum:* scilicet seruanda, quantum ad externam desolationem sustinendam. *Quia exultatio cordis mei sunt*, quantum ad internam consolationem obtinendam.

VERSICVLVS XVI.

Inclinaui cor meum, & cetera.] Audiuimus doctrinam charitatis, docentis animas perdere pro mandatis. Audiamus doctrinam ipsius docentis ipsas ponere pro votis

regularibus. Dicit enim Propheta quod dicendum est a persona perfecta: *Inclinaui*, & cetera, tamquam asserens voce libera: *Inclinaui cor meum*, a statu libertatis, ad seruiendum tibi in statu voluntariæ seruitutis: nec dimittam perfectionem virtutis, ne amittam perfectionem salutis: Ecce membra quattuor, quæ tenet propositi versus tenor: videlicet statum libertatis, statum seruitutis, perfectionem virtutis, perfectionē salutis. Primum spectat ad vitam sæcularem, secundum ad regularem, tertium ad meriti quātitatem, quartum ad præmij dignitatem.

Articulus primus.

Statū libertatis insinuans, ait: *Inclinaui cor meum*: Scimus, quia corde nihil liberius. Tūc igitur cor inclinamus, cum a libertate declinamus. Sed nota quòd religiosæ personæ debent cor inclinare a triplici libertate, scilicet possessionis, rebellionis, commistionis: per votum paupertatis, obedientiæ, castitatis. Prima cordis inclinatio indicatur
Psal. 118. e a Psalmographo: Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Talia quippe testimonia Dominus testi-
Luc. 14. g ficari dinoscitur, vbi dicitur: Qui non renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus: Ecce inclinatio cordis a libertate possessionis. Secunda cordis
2. Reg. 19. c inclinatio designatur, vbi legitur: Inclinauit cor omnium virorum de Iuda, quasi viri vnius. Ibi, sicut patet litteram legenti, inclinantur corda a libertate rebellionis ad obediētiam. Ecce inclinatio cordis a libertate rebellionis. Tertia
Prou. 2. a cordis inclinatio connotatur, vbi dicit pater filio: Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam: & per consequēs
Aug. lib. 1. soliloq. ad castimoniam: quia sicut scribitur ab Augustino: Casta est, & sine vlla contaminatione sapientiæ coniūnctio: Ecce inclinatio cordis a libertate commistionis.

Articulus secundus.

Statum seruitutis innuens, inquit: *Ad faciendas iustificationes tuas*. Quibus altissime iustificas, quos profundissime tibi subiugas. Cum enim nihil iniustius, quàm tibi obijci, nihil iustius, quàm tibi subijci, tanto proculdubio plenius iustificari dicimur, quanto perfectius tibi subijcimur. Vnde notandum quòd diuersæ iustificationes sunt diuersorum: aliæ pœnitentium, aliæ proficiētium, aliæ perfectorum. Primæ pertinent ad lamenta, quæ sunt iustitiæ fundamenta, secundæ ad mandata, quæ sunt iustitiæ incrementa:

menta: tertiæ ad consilia, quæ sunt iustitiæ compleméta: De prima: Hæc facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui. Quod intelligitur de iustificationibus lamentorum. De secunda: Leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, & exercebor in iustificationibus tuis: Ecce iustificatio mandatorum. De tertia: Consilium meum, iustificationes tuæ. Ecce iustificatio consiliorum. *Ps. 118. g* *Ibid. f* *Ibid. e*

Articulus tertius.

Perfectionem virtutis assignans, addit: ***In æternum***, idest sine intermissione, sine remissione, sine defectione, non obstante quacumque tribulatione. Ecce triplex perfectio virtutis; temporalis, formalis, finalis. Prima perfectio respicit actus extensionem: secunda affectus intensioné: tertia fructus consecutionem. De prima Psalmista dicit: Non derelinquet Dominus sanctos suos, in æternum conseruabuntur: Ecce perfectio temporalis. De secunda Propheta psallit: In æternum exultabunt, & habitabis in eis: Ecce perfectio formalis. De tertia Psalmographus scribit: Hereditas eorum in æternum erit. Ecce perfectio finalis. *Psal. 36. e* *Psal. 5. e* *Psal. 36. b*

Articulus quartus.

Perfectionem salutis annotans, addidit: ***Propter retributionem***. Quam retributionem, nisi præmialem perfectionem? Sane qui hilarem datorem diligit, plus tribuéti plus retribuit, eadem mensura remetiens, qua itidem mensus fuit. Vnde perfectus Dominus, qui perfecte se nobis tribuit: perfectis, qui vice versa se perfecte retribuunt, pro perfectione perfectionem retribuit. Et nota quòd legitur in scriptura retributio tripartita, vtputa retributio iusta, retributio magna, retributio dupla. Prima est præuaricatorum: secunda fidelium actiuorum: tertia contemplatiuorum. De prima: Omnis præuaricatio, & inobedientia accepit iustam retributionem mercedis: Ecce retributio iusta. De secunda: Benefac iusto, & inuenies retributioné magnam: Ecce retributio magna. De tertio: Est datum, quod est inutile: & est datum, cuius retributio duplex. Datum primum est simulatorum, secundum contemplatiuorum: Ecce retributio dupla. *Heb. 2. a* *Eccli. 12. a* *Eccli. 20. b*

Epilogus.

Ait ergo Propheta sub personæ contemplatiuæ figura: ***Inclina cor meum***: scilicet a statu libertatis pertinente ad vitam sæcularem. ***Ad faciendas iustificationes tuas***: In statu

ſtatu voluntariæ ſeruitutis attinente ad vitam regularem. *In æternum*, etiamſi me oportuerit commori tecum, quantum ad perfectionem virtutis ſpectantem ad meriti quantitatem. *Propter retributionem*, quantum ad perfectionem ſalutis reſpicientem præmij dignitatem.

Capitulum octauum.

VERSICVLVS PRIMVS.

INiquos odio habui, & cetera.] Capitulum octauum incipit,& octauum ferculum introducit. Concordate fercula, & concordabunt capitula. Porro præcedenti capitulo præſentata fuit charitatis intromiſſio: in præſenti vero præſentatur iniquitatis intermiſſio, & patet modus ordinandi ſolitus, ſecundum ordinem appetitus: quoniam ad intromiſſionem illius ordinamur per intermiſſionẽ iſtius. Circa iniquitatis intermiſſionem penſare debemus duplicẽ rationem, videlicet iniquitatis odibilitatem, quam octonarius prior prætendit, & æquitatis amabilitatem, quam octonarius alter oſtendit. In capite prioris octonarij locatur Samech littera, quæ ſecundum Ambroſium, interpretatur audi. In capite autem alterius Aijn littera, quæ ſecundum ipſius teſtimonium, interpretatur oculus. Si cauſam quæris? Equidem iniquitas odibilis auditum petit confeſſoris, non oculum inſpectoris: econtra æquitas amabilis nõ requirit aurem confeſſoris, ſed oculum inſpectoris. Vis octonarium priorem diſtinguere,debes cauſam odibilitatis videre. Aſſignatur autem cauſa rationabilis, quia defectio naturaliter eſt contemptibilis, ſicut quaternarius præcedens aperit, & econtrario perfectio appetibilis, ſicut quaternarius ſequens aſſerit. Defectionis autem contemptibilitas plenius eluceſcit, cum animus defectionem animaduertit, perfectionem aduertit, a defectione ſe auertit, ad perfectionem ſe conuertit: quod luce clarius in primis quattuor verſibus innoteſcit. Defectionem animaduertebat Pſalmographus,cum dicebat: *Iniquos odio habui*, quaſi dicat: defectionem ſenſi, ſed diſſenſi, quia præſenſi rectitudinem,cui conſenſi: ecce quattuor actus Pſalmiſtæ, quos continet verſus iſte, ſcilicet ſentire, diſſentire, præſentire, conſentire: ſentiebat quidem ſecundum hominem exterio-

Margin: Samech. *Ambroſ. in hunc ipſum pſal.* Aijn.

exteriorem : dissentiebat secundum interiorem: præsentiebat secundum rationem superiorem : consentiebat secundum rationem inferiorem.

Articulus primus.

Defectionem sensit, cum dixit: ***Iniquos***, idest iniquitatis amicos. Sensit autem per vim sensibilem exteriorem vel interiorem, ad exteriorem hominem pertinentem. Et nota quòd legimus iniquos per confessionem non cognitos nec contritos: per confessionem cognitos & contritos : per confessionem cognitos non contritos. Primi per iniquos figurati fuerunt, qui ante Iudam exierunt: secundi per eos, qui sub Iuda obierunt: tertij per illos, qui sub Iuda non obierunt, sed post Iudæ obitum prodierunt. Iudas enim hebraice, confessio est latine. De primis dicitur: Exierunt ex Israel filij iniqui: *1. Mach. 1. b* ecce iniquos ante Iudam exeuntes. De secundis legitur: Iudas persecutus est iniquos, perscrutans eos: ecce *1. Mach. 3. a* iniquos sub Iuda obeuntes. De tertijs scribitur: Post obitum Iudæ emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel: ecce iniquos sub Iuda non obeuntes, sed post Iudæ obitum prodeuntes. *1. Mac. 9. c*

Articulus secundus.

A defectione dissensit, cum adiunxit: ***Odio habui***, quoniam vbi odium, ibi voluntatis dissidium. Voluntas autem est appetitus rationalis, sicut sensualitas animalis: & sicut vires animales pertinent ad hominem exteriorem, sic rationales attinent ad interiorem, quia sicut scribitur ab Augustino: Ascendentibus introrsus quibusdam gradibus considerationis per animæ partes, vnde incipit aliquid occurrere, quod non sit nobis commune cum bestijs: inde incipit ratio, vbi iam homo interior possit agnosci. *August. lib. 12. de Trin. c. 3. to. 3.* Et nota quòd tales debemus odio habere triplici ratione, quia sunt legis aduersarij, regi contrarij, viæ regalis insidiarij. Nos autem legis æmulatores, regis imitatores, viæ regiæ viatores. Prima ratio notatur: Iniquitatem odio habui, & *Ps. 118. x* abominatus sum: legem autem tuam dilexi: ecce odium æmulatorum. Secunda ratio scribitur: Quoniam & Altissimus odio habet peccatores: ecce odium imitatorum. *Eccl. 12. a* Tertia ratio tangitur: Omnem viam iniquam odio habui. *Ps. 118. q* Via iniqua non est recta, sed obliqua, & viatoribus inimica: ecce odium viatorum.

Articu-

Articulus tertius.

Rectitudinem præsensit, cum inquit: *Legem tuam.* Hoc est legem naturæ, rationali inditam creaturæ. Hæc autem lex est quædam lux rationis, per quam dirigitur in agendis. Et nota de lege ista, quòd sicut colligitur ex scriptura: ipsa est lex natiua, viua, operum discretiua: quoniam insita menti viuenti, operabilia disponenti. De primo scribitur
Rom. 2. b ab Apostolo: Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: hoc est, quæ non habēt legem scripturæ, faciunt quæ sunt legis naturæ: ecce lex
Ibidem. natiua. De secundo subscribitur ab eo: Eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex. Qualiter ipsi sibi sunt lex? numquid a lege habent suum esse? ita plane. Sicut enim habent esse naturale per formam naturalem, sic habent esse connaturale per formam connaturalem. Ab vtraque forma habent esse formale, nisi quòd ab illa substantiale, ab hac accidentale, & ab vtraque habent esse vitale, nisi quòd ab illa corporale, ab hac spirituale: ecce lex viua
Ibid. c. & viuificatiua. De tertio conscribitur ab ipso: Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: ac si aperte dicat: Ostendunt opus discretum per legis decretum, quod suis cordibus est concretum: ecce lex operum discretiua.

Articulus quartus.

Rectitudini quoque consensit, cum ait: *Dilexi.* Nam qui diligit, dilecto consentit, & fideliter se coniungit, sicut
Mar. 12 c scriptum est: Dilige proximum tuum, & coniungere fide cum eo. Et nota quòd tria sunt ad huius legis dilectionem necessaria, videlicet diligere fraternitatem, diligere veritatem, diligere simplicitatem: vt sit amor fraternitatis in affectione, veritatis in actione, simplicitatis in intentione.
1. Pet. 2. c Primæ dilectionis admonitio habetur: Fraternitatem, inquit, diligite: Deum timete, *& cetera.* Secundæ dilectio-
Zac. 8. d nis persuasio legitur: Verit tem tantum, & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. Tertiæ dilectionis com-
1. Paral. 29. d mendatio scribitur: Scio, Domine Deus, quòd probes corda, & simplicitatem diligas.

Epilogus.

Patet itaque mens Prophetæ super defectionis animaduersione. Ait enim: *Iniquos,* idest iniquitatis amicos, quasi defectionem sentiens secundum hominē exteriorem. *Odio habui,* quasi dissentiens secundum hominem interiorem.

Legem

Legem autem tuam, quasi rectitudinem præsentiens secundum rationem superiorem. *Dilexi,* quasi consentiens secundum rationem inferiorem.

VERSICVLVS SECVNDVS.

Adiutor, *& susceptor meus es tu,* & cetera.] Versus anterior annotat, qualiter anima rationalis rationaliter defectionem animaduertit. Iste sequens subnotare intendit qualiter ipsa nō irrationabiliter perfectionem aduertit. Quia vero, sicut scribitur a Dionysio: Nihil est per se perfectum, non indigens vniuersaliter perfectionis, nisi vere perfectissimum, & ante perfectum: ob hanc rem illius aduertit anima perfectionem, per ipsius quadruplicem actionem, videlicet per commissionem, admissionem, promissionem, præmissionem. Committit namque tempus vitæ, admittit fructus pœnitentiæ, promittit pondus gloriæ, præmittit pignus gratiæ. Quæ videtur continue versus istius continentia continere. *Dion. de cælesti hierar. cap. 10.*

Articulus primus.

Primum præsignatur, cum scribitur: *Adiutor.* Plane perfectissimus, & perfectorum omnium perfectiuus factus est nobis adiutor magnus, potissimum præstando præsentis vitæ spatium ad faciendum dignum pœnitentiæ fructum. Et nota quòd Dominus legitur adiutor præcipue in ægrotatione, in tentatione, in defunctione: præstando vitam naturæ, vitam gratiæ, vitam gloriæ. De primo per Psalmographum dicitur: Ipse Deus meus, & Saluator meus, adiutor meus, non emigrabo. Saluator dicitur auferendo infirmitatem, sed adiutor conferendo sanitatem: ecce adiutor respectu vitæ naturæ. De secundo per Prophetam psallitur: Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus: refugium dicitur pugnantibus, fugiendo in pugna continentiæ: virtus pugnantibus, consistendo in pugna sustinentiæ: adiutor in tribulatione, adaugendo vitam gratiæ: ecce adiutor respectu vitæ gratiæ. De tertio per eundem scribitur: Beatus, cuius Deus Iacob adiutor eius, scilicet in defectione: ecce adiutor respectu vitæ gloriæ. *Psal. 61. b* *Psal. 45. a* *Ps. 145. a*

Articulus secundus.

Secundum designatur, cum dicitur: *Et susceptor meus es tu.*

es tu. Sicut enim peccator est Dei debilior: sic Deus est debitæ satisfactionis susceptor. Et nota quòd Dominus suscipit opera satisfactoria, de mente, de carne, de substantia: Suscipiendo mente orationes lacrymosas, de carne disciplinas, de substantia eleemósynas. De primo psallit Prophe-
Psal.41.b ta: Oratio Deo vitæ meæ: dicam Deo: susceptor meus es: ecce susceptor orationum. De secundo dicit Psalmogra-
Psal.58.d phus: Factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ, idest disciplinæ rationabilis, de qua lo-
Psal.66.c quitur in alio loco: Posuisti tribulationes in dorso nostro:
Psal.58.d ecce susceptor disciplinarum. De tertio: Tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Deus misericordia mea, idest causa misericordiæ in erogatione eleemosynæ: ecce susceptor eleemosynarum.

Articulus tertius.

Tertium assignatur, cum additur: *Et in verbum tuum*. Quale verbum? non præceptiuum, non prohibitiuum, nõ comminatiuum, sed promissiuum: & ideo verbũ bonum ad pensandum, ad gustandum, ad præstolandum: quia pensantium attractiuum, gustantium protractiuum, præ-
Psal.44.a stolantium pertractiuum. De primo scribitur: Eructauit
Heb.6.a cor meum verbum bonum: ecce verbi pensati bonitas attractiua. De secundo: Gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum: ecce verbi gustati bonitas protractiua. De
Hier.29.b tertio: Suscitabo super vos verbum meum bonum, vt reducam vos ad locum istum, secundum anagogicum intellectum: ecce verbi præstolati bonitas pertractiua.

Articulus quartus.

Quartum consignatur, cum incontinenti connectitur: *Supersperaui*. Supersperatio ista non est mortua, sed viua: nec informis, sed formata: quia procedit ex gratia præmissa. Et nota quòd de tribus præcipue contingit supersperare: videlicet de veritate, de virtute, de salute. Sed satius est supersperare, rationabiliter de veritate, viriliter de virtute, quàm inaniter de salute. Prima supersperatio nota-
Ps.118.k tur: Qui timent te, *& cetera*. Secunda subnotatur: Præ-
Ibid. t ueni in maturitate, *& cetera*. Tertia denotatur supra:
Ibid. l Defecit in salutare tuum, *& cetera*.

Epilogus.

Liquet itaque vox Psalmistæ super perfectionis aduersione: Ait enim perfectissimo, & omnis perfectionis principio:

cipio: *Adiutor*, quantum ad tempus vitæ transitoriæ, quod committit. *Et susceptor meus es tu*, quantum ad fructus pœnitentiæ, quos admittit. *Et in verbum tuum*, quantum ad pondus gloriæ, quod promittit. *Supersperaui*, quantum ad pignus gratiæ, quod præmittit. Ac si diceret: Tu vitæ tempus committis, & pœnitentiæ fructus admittis, & pondus gloriæ, quod promittis, superspero per pignus gratiæ, quod præmittis.

VERSICVLVS TERTIVS.

D*Eclinate a me maligni*, & cetera.] Superius innotuit, qualiter animus defectionē animaduertit: rursus enituit, quo modo perfectionē aduertit. Hic innotescit, quonam modo a defectione, quam animaduertit, celeriter se auertit: Hoc ostendit Psalmographus, ita loquens sicuti bonus operarius a malis operarijs se auertens. Ait enim: *Declinate*, & cetera. Ac si diceret lingua libera: a bonis separamini, qui malum operamini: Ego bonum operabor, & propter hoc a bono non separabor. Vnde notare possumus circa versum præsentem separationem, operationem, & vtriusque dignitatem, & indignitatem. Separationis dignitas sequitur operationis indignitatem, & separationis indignitas, operationis dignitatem.

Articulus primus.

Ad primum spectat, quod cantat: *Declinate a me*, tamquam digni separatione: ecce dignitas separationis. Et nota quòd expedit bonis, quòd mali declinent ab eis, tribus de causis: videlicet ad vitandum vitium, ad vitandum cōuicium, ad vitandum supplicium. Quæris quorum? vitium retractorum, conuicium detractorum, supplicium pertractorum. De primo: Declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei: ecce declinatio quantum ad vitium. De secundo: Arguentem in porta supplantabant, & declinauerunt frustra a iusto, quasi dicat: Frustra declinauerunt quantum ad iusti conuicium: quia non euaserunt iustum Dei iudicium: ecce declinatio, quantum ad conuicium. De tertio scribitur a Psalmographo: Si occideris Deus peccatores, viri sanguinum declinate a me, scilicet ne occidar vobiscum: ecce declinatio, quantum ad supplicium.

Isa. 57. c
Isa. 29. d
Ps. 138. c

Articu-

Articulus ſecundus.

Ad ſecundum facit, quod dicit: *Maligni*. Quinam ſunt iſti maligni, niſi mali operarij, & indigni? ecce indignitas operationis. Et nota quòd tales maligni, nec bonorum cohabitatione, neque cognitione, ſed potius confutatione ſunt digni: quoniam cohabitatio ſignum eſt fouendi, cogitatio fauendi, ſed confutatio remouendi. De primo: Ne-
Pſal. 5. a que habitabit iuxta te malignus: quod non tantum competit Chriſto, ſed etiam Chriſti membro: vbi refellitur malignorum cohabitatio. De ſecundo quoque pſallimus:
Pſ 100. a Declinantem a me malignum non cognoſcebam: hic exēplo prophetico improbatur malignorum familiaris cogni-
Pſ. 14. a tio. De tertio rurſus legitur: Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus: vbi ſcripturæ teſtimonio comprobatur malignorum confutatio.

Articulus tertius.

Ad tertium aſpicit, quod adijcit: *Et ſcrutabor mandata:* videlicet qualiter fundata, qualiter fecundata, quibus actibus inſignita, quibus viribus inſita: ecce operationis dignitas. Hic poteſt notari quòd tria contingit circa mandata ſcrutari: videlicet ſubiectum, actum, & fructum: an ſubiecto cohæreant, an actus boni compareant, an fructus pe-
1. Paral. 28. b reant, aut permaneant. De primo: Omnia enim corda ſcrutatur Deus. Plane corda tamquam mandatorum ſubiecta Domino ſcrutatur: quia mandatorum cohærentiā,
Sap. 6. a vel diſtinctionem contemplatur. De ſecundo: Altiſſimus interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur. Sane tam operationes, quàm cogitationes ſcrutari, eſt actus interiores, & exteriores probari. De tertio dicit Pſalmo-
Pſ. 108. b graphus: Scrutetur fenerator omnem ſubſtantiam eius. Iſte fenerator eſt diabolus: Quare fenerator? quia terminabilium conſolationum conditor, & interminabilium deſolationem exactor. Ipſe peccantium ſubſtantiam ſcrutatur: quia meritorum præcedentium affluentiam deprædatur.

Articulus quartus.

Ad quartum pertinet quod remanet: *Dei mei*, & propter hoc indigne ſeparabilis, quia mei: Indignum enim eſt ab aliquo ſeparari, quod ſuum eſt. Sed nota, vnde tam deuota præſumptio ſit cauſata, vt præſumat Propheta dicere: *Dei mei:* quaſi cohærens ei. Plane ex triplici felicitate:

ſcilicet

ſcilicet ex felicitate accipiendi, inueniendi, ingrediendi: quia Propheta conſueuit facillime, petens accipere, quærens inuenire, pulſans introire. Vis audire Prophetam taliter præſumentem, tamquam faciliter accipientem? Audi eundem pſallentem: In quacumque die inuocauero te: ecce cognoui, quoniam Deus meus es. Eſt enim vox frequēter petentis, & faciliter accipientis. Vis audire taliter præſumentem, tamquam faciliter inuenientem? Audi canentem: Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu: Eſt enim vox frequenter quærentis, & faciliter inuenientis. Vis audire taliter præſumentem, tamquam faciliter ingredientem? Audi dicentem: Ad te Domine leuaui animam meam, Deus meus in te confido, non erubeſcam: Eſt enim vox frequenter pulſantis, & faciliter ingredientis: aliter erubuiſſet, niſi faciliter introiſſet: ſicut pulſantes erubeſcunt, cum introire non poſſunt.

Pſal.55.e *Pſ.142.c* *Pſal.24.a*

Epilogus.

Et hoc eſt, quod Pſalmiſta dicit, tamquam perſona, quæ a defectione, quam animaduertit, celerrime ſe auertit: ***Declinate a me***: quantum ad dignitatem ſeparationis. ***Maligni***: quantum ad indignitatem operis. ***Et ſcrutabor mandata***: quantum ad dignitatem operationis. ***Dei mei***: quantum ad indignitatem ſeparationis.

VERSICVLVS QVARTVS.

SVſcipe me ſecundum eloquium tuum, & cetera.] Qualiter animus a defectione, quam animaduertit illico ſe auertit, præcedens verſus expoſuit. Qualiter autem ad perfectionem, quam aduertit, continuo ſe conuertit, præſens verſus exponit. Nam Propheta conuentus cæleſtis perfectionem admirans, ac ad ipſius admiſtionem aſpirans, talem petitionem proponit in audientia diuinæ maieſtatis, & aſſiſtentium angelorum, qualem nouitius proponere cōſueuit in præſentia Abbatis, & aſtantium monachorum: Ait enim: *Suſcipe me*, & cetera. Ac ſi diceret voce clara: Suſcipe me profeſſorem, ſecundum tuæ promiſſionis tenorem: & redde vitam ſuperiorem, pro qua contempſi vitam inferiorem: ecce petitio profeſſoris, promiſſio Saluatoris, appetitus vitæ ſuperioris, & contemptus vitæ inferioris. Petitio ſane digna acceptione, promiſſio digna ſolu-

 tione,

tione, appetitus dignus impletione, & contemptus indignus confusione.

Articulus primus.

Primum igitur denotatur, cum dicitur: ***Suscipe me***, scilicet ad perfectionem cælestem, tamquam nouitium profitentem, diuitias, delicias, & voluntates proprias dimittentem: quia meæ diuitiæ, te tenere: meæ deliciæ, te videre: meæ concupiscentiæ, tibi præcordialiter adhærere. Vnde notandum quòd Dominus suscipit a nouitio, nō sine magno pietatis consilio, triplex votum: vtpote paupertatis voluntariæ, continentiæ, obedientiæ, quatenus per tripartitum meritum efficiatur capacior ad summum bonum capessendum, perspicacior ad vidēdum, efficacior ad fruendum. De susceptione paupertatis voluntariæ per

Psal.68.g Psalmistam dicitur: Ego sum pauper & dolens: salus tua Deus suscepit me: quis est ille pauper, & dolens, nisi possessionem exteriorem per compunctionem interiorem re-

Hier.3.a linquens? De susceptione continentiæ scribitur: Fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus: & ego suscipiam te. Ab immunditia reuertitur, & ad Deum conuertitur, qui continentiam profitetur. De susceptione obedientiæ per Prophetam psallitur:

Ps. 72. d Tenuisti manum, dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Dexteram manum a Deo teneri, est ei voto simplici obedientiam polliceri. In voluntate diuina deduci, est simplex obedientiæ votū ad sollemne perduci, siue sollemniter profiteri: quæ professio dicitur suscipi cum gloria: quia suscipitur, tamquam gloriæ meritoria.

Articulus secundus.

Secundum annotatur, cum additur: ***Secundum eloquium tuum***, scilicet susceptionis promissorium, iuxta illud pro-

Isa,42.a pheticum: Ecce seruus meus, suscipiam eum. Hic notandum, quantum pertinet ad propositum, quòd est eloquium tripartitum, videlicet eloquium, quod promittitur, eloquiū quod dimittitur, & eloquium, quod admittitur. Primum est eloquium assumptionis, secundum eloquium vlulatio-

Deut. 32. a nis, tertium eloquium exultationis. De primo: Fluat, vt ros, eloquium meum: ecce rorifluum eloquium, quod est piæ voluntatis indicium, & promittentis proprium: dicitur autem eloquiū assumptionis, pro eo, quòd est eloquiū

Moysi

Moysi, qui interpretatur assumptio. De secundo: Dimittam aduersum me eloquium meum: hoc est eloquium vetustatis, siue lugubritatis, quod dimittitur a beatis: dicitur autem eloquium vlulationis, pro eo, quòd est eloquium Iob, qui interpretatur vlulatio. De tertio: Benedictum eloquium tuum: Istud est eloquium nouitatis, siue iucunditatis, quod admittitur a beatis: dicitur autem eloquium exultationis, pro eo, quòd est eloquium Abigail, quæ interpretatur patris nostri exultatio. Primum eloquium figuratur per abbatem, nouitium prostratum, erigi annuentem. Secundum per eum erectum exuentem. Tertium per eundem exutum induentem. Moyses. Iob 10. a Iob. 1.Reg.25. f Abigail.

Articulus tertius.

Tertium subnotatur, cum sequitur: *Et viuam*. Ecce vita, quam affectat, & expectat. Et nota quòd vita spiritualis est triformis: quædam informis, quædam Christiformis, quædam Deiformis. Prima vita est sophistica, secunda apostolica, tertia angelica. De prima: Nomen habes, quòd viuas, & mortuus es: ecce vita informis & sophistica. De secunda: Viuo autem iam non ego: viuit vero in me Christus: ecce vita Christiformis, & apostolica. De tertia: Si mortui sumus cum Christo, credimus, quòd etiam simul viuemus cum Christo: ecce vita Deiformis, & angelica. Hæc est vita, quæ appetitur a Psalmista, pro qua contemnitur vita ista. Apoc.3.a Gal.2.d Rom.6.b

Articulus quartus.

Quartum connotatur, cum prædictis connectitur: *Et non confundas me ab expectatione mea*, scilicet æterna lætitia, de qua scribitur: Expectatio iustorum, lætitia. Et nota de confusione prædicta, quòd nimis confusus erit, qui vitam temporalem prendiderit, & æternalem perdiderit: sed amplius confusus erit, qui vitam temporalem perdiderit, & vitam æternalem non prendiderit, sed nullatenus confusus erit, qui vitam temporalem non perdiderit, sed vendiderit, & vitam æternam prēdiderit. Quorum primū congruit flagitiosis, secundum superstitiosis, tertium religiosis. De primis scribitur: Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur. Tales fuerunt flagitiosi, qui dum criminaliter delinquunt, Dominum prohibitorem criminum derelinquunt, sed ipsi confundentur. Nam etsi derelinquant prohibitorem, non derelinquunt vltorem. Pro.10.d Hier.17.b

Hier. 2. c De ſecundis traditur: Quo modo confunditur fur, quando deprehenditur, ſic confuſi ſunt domus Iſrael. Tales Iſraelitæ ſunt hypocritæ, qui ſimulacris ſimulationum ſeruiunt, & gloriam Deo debitam furtiue rapiunt. De alijs legitur:
1. Ioan. 2. d Filioli manete in eo, vt cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo. Sic faciebat Apoſtolus,
Phil. 1. c cum dicebat: Scio, quia hoc mihi proueniet ad ſalutem per veſtram orationem, & ſubminiſtrationem ſpiritus Ieſu Chriſti, ſecundum expectationem, & ſpem meam: quia in nullo confundar.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam perſona deuota, cæleſtium perfectionem conſiderans, & ipſorum communionem deſiderans: *Suſcipe me*, quantum ad petitionem profeſſoris, dignam acceptione. *Secundum eloquium tuum*, quantum ad promiſſionem Saluatoris, dignam ſolutione. *Et viuam*, quantum ad appetitum vitæ ſuperioris, dignum impletione. *Et non confundas me*, & cetera: quantum ad contemptum vitæ inferioris, indignum confuſione.

VERSICVLVS QVINTVS.

A*Diuua me, & ſaluus ero*, & cetera.] Præcinente quaternario præcedente, defectionem cõtemptibilem eſſe cognouimus: ſuccinente vero præſente, perfectionem appetibilem exiſtere cognoſcemus. Perfectio quidem iſta, quam deſcribit Pſalmiſta, eſt perfecta militia, qua militat Eccleſia circa Deum, circa hoſtem, circa mundum, circa carnem. Iſte modus militandi quadrimodus in quattuor patebit verſibus. Primus igitur verſus docet, quo modo circa Deũ militare debeamus, ſcilicet bona diuina petendo, repoſita rapiendo, latentia perquirendo, fugientia perſequendo. Hæc autem bona petit orans, rapit plorans, perquirit meditans, perſequitur perſeuerans.

Articulus primus.

Vis audire audacem militem circa Deum, & quaſi contra Dominum militantem, diuina bona viriliter exigentem? Audi Pſalmiſtam dicentem: *Adiuua me*: ſcilicet in mea neceſſitate, de tuæ gratiæ largitate. Et nota quòd Dominus adiuuat, quantum ad intellectum, ad affectum, ad effectum; præſtando conſilium, ſolatium, auxilium. De primo:

primo: Adiuuit eum, ſcilicet Dauid, Dominus in cunctis, *1. Paral.*
ad quæ perrexerat: ſcilicet præſtando conſilium. De ſecũdo, vbi dicit Amaſai ad Dauid: Adiuuat te Dominus Deus *18. b* *1. Paral.*
tuus: ſcilicet præſtando ſolatium. De tertio: Dei quippe *12. c*
eſt, & adiuuare, & in fugam conuertere: ſcilicet præſtando, vel negando auxilium. *2. Paral.* *25. b*

Articulus ſecundus.

Vis audire rapacem militem, non tantum bona cunctis expoſita exigentem, ſed & bona Sanctis repoſita rapientẽ? Audi Prophetam pſallentem: *Et ſaluus ero:* quaſi dicat, propter bona gratiæ non quieſco, ſed & inſuper bona gloriæ concupiſco. Attende militem acriter militantem, magna flagitantem, & maxima raptitantem. Hoc autem contingit, quia quem orans vnxerat, plorans pungit. Et nota, quòd lacrymarum gratia, ſiue compunctio lacrymoſa dicitur raptitare ſalutem: quoniam armat hominem ad illius ſimilitudinem, qui propugnator eſt ad ſalutem. Facit namque flere cum flente, pati cum patiente, viuere cum viuente. Flere quidem, quantum ad hominem exteriorẽ: pati autem, quantum ad interiorem: viuere tandem, quantum ad dulcedinem ſpiritus pinguiorem. De primo dicit Pſalmographus: Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Faciem oſtendere, eſt ſimilitudinem faciei impendere. Qualis faciei? Numquid ridentis? non, ſed preces cum lacrymis offerentis, & ſalutem validiſſime capientis, ſicut ſcribitur ab Apoſtolo: Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationesq. ad eum, qui poſſet illum ſaluum facere a morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. O quanta virtutis violentia, quãta ſalutis direptiua potentia fuit in illa clamoſa, lacrymoſa, reuerentiſſima Redemptoris inſtantia. De ſecundo ſcribit Apoſtolus: Iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. In ſanguine Chriſti iuſtificari videtur, qui pati cum patiente, & ſanguinare cum ſanguinante meretur. Quid enim lacrymæ, niſi ſanguis animæ? De tertio ſcribitur: Reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius. In vita Chriſti viuificari dinoſcitur, qui poſt collamẽtationem, & compaſſionem ab ipſo Chriſti ſpiritu dulcius aſpiratur.

Rom. 12. d · *Pſ. 79. a* · *Hebr. 5. b* · *Rom. 5. b* · *Ibidem.*

Articulus tertius.

Vis audire ſagacem militem, non ſolum bona bonis repoſita rapientem, ſed & bona bonis recondita ſagaciter perſcru-

perſcrutantem? Audi Pſalmographum ſubſcribentem: *Et meditabar in iuſtificationibus tuis.* Si enim meditari eſt ſecreta ſcrutari: ſi iuſtificationes ſecretæ ſunt actiones; conſtat, quòd huiuſmodi meditari eſt ſecreta Dominica perſcrutari. Si quæris, quæ ſunt ſecreta bona Dei, vt poſſis illa meditando ſcrutari? Indicabo tibi bona huiuſcemodi tripartita in cellarijs tribus abſcondita: videlicet latentem poteſtatem in diuina natura: latentem veritatẽ in ſcriptura: latentem bonitatem in creatura. In natura ſpecialiter meditando ſcrutare, vel ſcrutando meditare faſtigium poteſtatis. In ſcriptura præſagium veritatis. In creatura veſtigium bonitatis. Faſtigium poteſtatis in natura ſcrutari deliberauit, qui dixit: Meditabor in te, quia fuiſti adiutor meus. Præſagium veritatis in ſcriptura ſcrutari dinoſcitur, de quo dicitur: In lege eius meditabitur. Veſtigium bonitatis in creatura ſcrutari propoſuit, qui cantauit: Meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinuentionibus tuis exercebor, ideſt veſtigium bonitatis in operibus creationis, & recreationis ſcrutabor.

Meditari quid.

Bona ſecreta Dei meditatione ſcrutanda.

Pſal. 62. c

Pſal. 1. a

Pſal. 76. c

Articulus quartus.

Vis audire militem pertinacem, non ſolummodo bona latentia perquirentem, ſed & fugientia perſequentem? Audi ſcripturam ſequẽtem: *Semper,* ac ſi dicat potenter: Bona latentia meditabor inceſſabiliter, ſeu perſcrutabor pertinaciter: quoniam inuentis ſemper inuenienda ſuccedũt, collectis ſemper colligenda ſuccreſcũt, & affectui poſt bona deſiderabilia volitanti, ac intellectui poſt pulchra conſiderabilia curſitanti, innumeræ turmæ, infinitæ cateruæ bonorum, & pulchrorum præuolant, & præcurrunt. Et nota, quòd nõ eſt grauis hæc ſempiternitas, ſed ſuauis tribus de cauſis: propter veritatem, propter bonitatem, propter felicitatem. Quia ſemper veritas ſpeculanda, ſemper bonitas æmulanda, ſemper felicitas præſtolanda. De primo: Quærite faciem eius ſemper, in quo ſempiterna veritatis ſpeculatio. De ſecundo: Bonum æmulamini in bono ſemper. In quo ſempiterna bonitatis æmulatio. De tertio: Spera in Deo tuo ſemper. In quo ſempiterna felicitatis præſtolatio.

1. Paral. 16. b

Gal. 4. b

Oſea 12. c

Epilogus.

Ait ergo Pſalmographus, ſicut miles egregius circa Deum, & quaſi contra Deum militare frequenter expertus: *Adiuua me,* tãquam orans, diuina petendo. *Et ſaluus ero,* tamquam

quam plorans, reposita capiendo. *Et meditabor in iustificationibus tuis*, tamquam meditans, latentia perquirendo. *Semper*, tamquam perseuerans, fugientem persequendo.

VERSICVLVS SEXTVS.

Spreuisti omnes discedentes, & cetera.] Qualiter Ecclesia militet circa Deum, per versum claruit prærauditum. Qualiter autem militet contra hostem, subrutilat per præsentem. Potenter namque militat, quæ pro filijs ab aduersario superatis omnipotentem obiurgat, plangens, & angens, vt in auxilium suum surgat. Ait enim: *Spreuisti*, & cetera, tãquam voce rugiens planctuosa: Filios meos spernis, quos a tua ciuitate per temerariam voluntatem abduci, & in contrariam ciuitatem per aduersariam potestatem traduci concernis. Ad cuius pleniorem, & planiorem intellectum, populare proponatur exemplum. Sicut merito spernitur a mundana potestate discedens a sua ciuitate, si sequens aduersariam potestatem, incidat in contrariam ciuitatem, sic non immerito contemnitur a supermundana potestate, discedens ab æquitate, tamquam Dominica ciuitate: quia sequens aduersariam potestatem, incidit in iniquitatem, tamquam diabolicam ciuitatem. Verumtamen pia mater Ecclesia de salute filiorum suorum anxia, non cessat potestatem primam excitare, & aduersus potestatem aduersariam militare. Quattuor ergo connotantur in versu proposito: videlicet primæ potestatis cõtemptus: Dominicæ ciuitatis, scilicet æquitatis recessus: secundariæ potestatis occursus, & diabolicæ ciuitatis, scilicet iniquitatis incursus. Quorum primum pertinet ad temeritatis permissionem. Secundum ad æquitatis prætermissionem. Tertium ad cogitationis immissionem. Quartum ad iniquitatis commissionem.

Articulus primus.

Quantum ad primum præmittitur: *Spreuisti omnes*. Dominus dicitur aspernari, quos permittit propriã voluntatem sectari. Cum enim Deum dimittens, voluntas sibi dimittitur, temeritas permittitur, non immittitur. Et nota quòd spernit Dominus sectatores temerariæ voluntatis, seu voluntariæ temeritatis, per errorem: per fauorem: per furorem: Sicut cultores idolorum, adulatores malorum, Sperni à Deo qui dicantur.

& detractores bonorum. De primo per Psalmistam dici-
Psal.77. f tur: In sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt: audiuit Deus, & spreuit. Hic spernuntur idolorum
Psal.52 b cultores. De secundo per Prophetam psallitur: Confusi sunt, scilicet qui hominibus placent: quoniam Deus spreuit eos. Hic spernuntur malorum adulatores. De tertio
Isa. 33. a legitur: Væ, qui prædaris, nonne & ipse prædaberis: & qui spernis, non ne & ipse sperneris? Hic spernuntur bonorum detractores, alienæ famæ prædones.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, submittitur: *Discedentes a iustitijs tuis.* Istæ iustitiæ sunt æquitatis obseruantiæ, siue mandatorum moralium differentiæ: quoniã omnia mandata tua, æquitas, sicut prophetica dicit auctoritas. A iustitijs istis discedimus, cum easdem respicimus, repellimus, prophanamus: verbi gratia, cum aliquam æquitatis obseruantiam respicit conscientia, repellit concupiscentia, pro-
Eccli.24. e phanat contumacia. De primo: Legem mandauit Moyses in præceptis iustitiarum: ecce iustitiæ respiciendæ. De
Psal.17.b secundo dicitur a Psalmographo: Iustitias eius non repuli a me: ecce iustitiæ non repellendæ. De tertio in alio psal-
Psal.88.e mo dicitur a Domino: Si iustitias meas prophanauerint.
Ibidem. Et infra: Visitabo in virga iniquitates eorum: ecce iustitiæ non prophanandæ.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, adiũgitur: *Quia cogitatio eorum.* Hæc est cogitatio immissa ab aduersario. Et nota quòd triplex est cogitatio, quæ frequenter immittitur ab aduersario, vtputa cogitatio deliciosa, cogitatio malitiosa, cogitatio ambitiosa. Quarum prima immittitur virtuti concupiscibili, secunda irascibili, tertia rationabili. De prima:
Gen. 8. d Sensus & cogitatio humani cordis prona sunt in malum ab adolescentia sua: ecce cogitatio deliciosa. De secunda:
Dan.13.c Venerunt duo presbyteri pleni iniqua cogitatione aduersus Susannam, vt interficerent eam: ecce cogitatio malitiosa.
Eccli.6.a De tertia: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ecce cogitatio ambitiosa.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subiungitur: *Iniusta*, idest in iniustitiam, siue iniquitatis obseruantiam introducta. Sicut enim æquitas, sic & iniquitas suas habet obseruantias: quas-

quasdam iniquitatis procuratorias, quasdam diffinitorias, quasdam executorias. Primæ pertinent ad iniusta consilia: secundæ ad iniusta iudicia: tertiæ ad iniustam exercitia. Vis audire linguam iniquitatis procuratoriam? audi sapientem dicentem: Liberasti me. Et infra: A rege iniquo, & a lingua iniusta. Vis videre personam iniquitatis diffinitoriam? quære puerum iuniorem contra presbyterum seniorem sic loquentem: Nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris, prius iudicans iudicia iniusta. Vis inuenire personas alias iniquitatis executorias? attende alium sapientem sic scribentem: Odibilia tibi Domine opera faciebant per medicamina & sacrificia iniusta.

Eccli.51.a *Ibidem.* *Dan.13.f* *Sap.12.a*

Epilogus.

Per prædicta potest clarescere mens Prophetæ prolocutoris Ecclesiæ in hac parte. Dicit namque: *Spreuisti omnes:* Ecce primariæ potestatis contemptus pertinens ad temeritatis permissionem. *Discedentes a iustitijs tuis:* Ecce Dominicæ ciuitatis, scilicet æquitatis recessus, attinens ad æquitatis prætermissionem. *Quia cogitatio eorum:* Ecce secundariæ potestatis occursus, respiciens ad cogitationis immissionem. *Iniusta*, idest in iniustitiam, seu iniquitatis experientiam introducta: ecce diabolicæ ciuitatis, videlicet iniquitatis incursus, spectans ad iniquitatis commissionem. Aut, vt breuius dicam: *Spreuisti*, quantum ad temeritatem permissam: *Discedentes a iustitijs tuis*, quantum ad æquitatem prætermissam. *Quia cogitatio eorum*, quantum ad cupiditatem immissam. *Iniusta*, quantum ad iniquitatem commissam.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

PRæuaricantes reputaui, & cetera.] In versu præcedenti militauit Ecclesia contra diabolum. In præsenti militat contra mundum. Dicit enim Propheta, vel potius Ecclesia voce prophetica: *Præuaricantes*, & cetera. Ac si loquela diceret manifesta: Omnes mundi amicos, Dei reputo inimicos. Quocirca ego Dei amica, sumens arma thearchica, mundi facta sum inimica. Vnde in versus huius continentia quattuor sunt contenta, videlicet amicitia Dei, & amicitia mundi, inimicitia Dei, & inimicitia mundi. Quorum primum pertinet ad charitatem: secundũ ad cupidi-

cupiditatem: tertium ad prædicationem: quartum ad præuaricationem. Porro inter prædicationem, & præuaricationem est mutua contradictio, seu coalterna concertatio, sicut patet ex eo, quòd prædicatio est protestatio charitatis, & detestatio cupiditatis. Præuaricatio vero est protestatio cupiditatis, & detestatio charitatis, & idcirco prædicatio atque præuaricatio adinuicem aduersantur: quoniã quod vna protestatur, altera detestatur.

Articulus primus.

Inimicitiam ergo Dei notauit Psalmista, cum ait: ***Præuaricantes reputaui***, quia præuaricantes, sunt contra Dominum inimicitias exercentes, protestando quod ille detestatur, & detestando quod ille protestatur. Hic notare possumus quòd præuaricantibus tria debemus, scilicet cõpassionem, æmulationem, comminationem. Compatiendo ex pietate: æmulando ex charitate: comminando ex
Isa. 24. c seueritate. De primo: Væ mihi. Præuaricantes præuaricati sunt: scilicet præuaricantes corde, præuaricati sunt
Ps. 118. n opere. Vox est compatientis. De secundo dicitur in psalmo: Vidi præuaricantes, & tabescebam. Vox est æmulan-
Eze. 14. d tis. De tertio: Factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, terra cum peccauerit mihi, vt præuaricetur præuaricans, extendam manum meam super eam. Vox est comminantis.

Articulus secundus.

Amicitiam vero mundi denotauit, cum dixit: *Omnes peccatores terræ.* Nam peccatores terræ sunt amatores terræ. Peccatores autem huiusmodi vocantur amici mundi. Et nota de peccatoribus istis quòd eorum vita est vituperabilis, defectio desiderabilis, interfectio tolerabilis: quia viuendo inhumantur: deficiendo exhumantur: interficien-
Eccli. 2. c do sanantur. De primo: Væ peccatori terram ingredienti duabus vijs. Peccatores eiusmodi sunt amici mundi, qui duabus vijs terram ingrediuntur: quia tam viuẽtes, quàm morientes interrari noscuntur. Viuentes quidem interrantur, quantum ad corda: morientes autem interrantur, quantum ad corpora: ecce vita vituperabilis. De
Ps. 103. d secundo dicit Psalmista: Deficient peccatores a terra: hoc est desinant amare terrena: ecce defectio desiderabi-
Ps. 100. b lis. De tertio psallit Propheta: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, idest in ortu spiritualis diei, interi-

interimebam amatores terræ, gladio verbi Dei: ecce interfectio tolerabilis.

Articulus tertius.

Amicitiam quoque Dei connotauit, cum ratiocinando coniunxit: *Ideo dilexi*, quasi amica Dei: non despexi, quasi amica mundi. Et nota quòd Ecclesia recte Dei reputatur amica, quod significatur in Canticis per tria signa, per tædium, per studium, per gaudium: quia signum est diligendi, tædium carendi, studium quærendi, gaudium inueniendi. De primo: In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea. Quesiui illum, & non inueni: ecce carendi tædium. De secundo scribitur infra: Surgam & circuibo ciuitatem, per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea: ecce quærendi studium. De tertio sequitur: Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam: ecce inueniendi gaudium. *Cant. 3.a* *Ibidem.* *Ibid. b*

Articulus quartus.

Inimicitiam denique mundi subnotauit, cum subiunxit: *Testimonia tua*, scilicet prædicamenta Dominica, tamquam arma bellica præuaricantibus inimica. Et nota de dictis testimonijs, quòd sunt testimonia charitatis, claritatis, & cupiditatis. Quia charitatem protestantia, claritatē cōtestantia, cupiditatem detestantia. De primo: Quod vidimus, testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Et infra: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: Ecce testimonium diuinæ charitatis. De secundo: Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine: Ecce testimonium diuine claritatis. De tertio: Me odit mundus, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera illius mala sunt: Ecce testimonium mundanæ cupiditatis: quia radix omnium malorum est cupiditas, teste Apostolo. *Ioan. 3.b* *Ibidem.* *Ioan. 1. a* *Ioan. 7. a* *1. Tim. 6. b*

Epilogus.

Ait ergo Propheta sub Ecclesiæ figura, vel Ecclesia voce prophetica: *Præuaricantes reputaui*, notans diuinam inimicitiam, quantum ad præuaricationem. *Omnes peccatores terræ*, denotans mundanam amicitiam, quantum ad cupiditatem. *Ideo dilexi*, connotans diuinam amicitiam, quantum ad charitatem. *Testimonia tua*, subnotans mundanam inimicitiam, quantum ad prædicationem.

VER-

VERSICVLVS OCTAVVS.

Confige timore tuo, & cetera.] Post triplicem militandi modum, circa Deum circa diabolum, circa mundum: sequitur quartus modus, quo circa nos militare debemus. Porro circa nos, & quasi contra nos toties militamus, quoties coartamus appetitiuam inferiorem per apprehensiuam inferiorem: ne fortassis appetitiua superior coerceat apprehensiuam superiorem, idest quoties coercemus sensualitatem per imaginationem, ne forte voluntas coerceat rationem. Quod contingit, cum imaginatio imaginato peccatoris supplicio, quasi doloris gladio se succingit, & sensualitatis dissolutionem per formidinem sic constringit, quòd eadem affectionis altitudinem non attingit, & illa rationis rectitudinem non astringit. Ita re vera militare volebat psalmista pronuncians verba ista: *Confige*, & cetera, quasi dicat: Constringe per terribilem imaginationem, sensualitatis dissolutionem, quoniam a iudicijs tuis, quæ sunt penes rationem, timui, ne violentur per voluntatis violationem. Vnde patet luce clarius, quòd quattuor continet iste versus: videlicet duas apprehensiuas, & totidem appetitiuas, quæ sunt imaginatio, ratio, sensualitas, & voluntas.

Articulus primus.

Imaginatio præsignatur, cum dicitur: *Confige timore*, idest timida imaginatione: scilicet supplicij districtione. Qui tali timore configitur, tripliciter transfigitur: quia timor huiusmodi tripartitur. Est enim timor horribilis, intolerabilis, non incredibilis: Ratione pœnæ triplicis, superioris, interioris, & exterioris. De primo: Turbabuntur timore horribili, & mirabũtur in subitatione insperatæ salutis. Ecce timor horribilis ratione pœnæ superioris, quæ dicitur pœna damni. De secundo, vbi dicitur de Babylonis audita decapitatione Holofernis, per quam innuitur plaga mentis: Timor intolerabilis cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde. Eecce timor intolerabilis ratione pœnæ interioris, quæ dicitur pœna vermis. De tertio, vbi scribitur: Non sis incredibilis timori Domini: quasi dicat: Noli sic esse credulus humano timori, quòd sis incredulus diuino timori, qui non est incredibilis: Ecce timor non incredibilis ratione pœnæ exterioris, quæ dicitur pœna ignis.

Sap. 5. a — Iudith. 14. d — Eccli. 1. d

Articu-

Articulus secundus.

Sensualitas consignatur, cum additur: *Carnes meas.* idest carnales concupiscentias. Dicit autem: *Carnes*, non carnem, vt insinuet carnalis concupiscentiæ dissolutionem. Et nota quòd ista dissolutio sedet in quodam triuio: scilicet in cordis voluntate, in oris voracitate, in tactus voluptate: vnde carnes istæ leguntur, super montes locandæ, gladio deuorandæ, a volucribus lacerandæ. De primo: Dabo carnes tuas super montes, id est dissolutiones *Eze. 32. a*
in voluntate latentes, faciam eminentes. Quod enim legitur de Pharaone, conuenienter intelligitur de voluntatis dissolutione. Pharao namque interpretatur dissipans eum: Pharao.
Ægyptus interpretatur tenebræ. Et constat, quòd dicta Ægyptus.
dissolutio voluntatem dissipat, & in tenebris regnat. De secundo: Gladius meus deuorabit carnes. Quippe de lin- *Deu. 35. f*
gua psallimus: Lingua eorum gladius acutus. Competen- *Ps. 56. a*
ter ergo lingua vorax voratur gladio. De tertio vbi scribitur de pistorum magistro: Lacerabunt volucres carnes *Gen. 40. d*
tuas. Talem pœnam meretur tactus voluptas.

Articulus tertius.

Ratio designatur, cum subditur: *A iudicijs tuis*, penes rationem repositis. Plane ratio iudicia continet, quoniam ad ipsam iudicare pertinet. Et nota quòd diuina iudicia dicuntur in scriptura, quandoque vera, quandoque iusta, quandoque pessima. Quia sunt veritatis indicatiua: æquitatis iudicatiua: iniquitatis vindicatiua. De primo dicit psalmista: Iudicia Domini vera, propter iudiciū veritatis. *Ps. 18. b*
De secundo: Omnia iudicia tua sunt, propter iudiciū æqui- *Tob. 3. a*
tatis. De tertio: Si quattuor iudicia mea pessima, gladium, *Eze. 14. g*
& famem, ac bestias malas, & pestilentiam immisero in Hierusalem, *& cetera*. quantum ad vindictam iniquitatis.

Articulus quartus.

Voluntas assignatur, cum superadditur: *Timui*, quia timoris occasio fuit voluntatis violatio. Timuit namque Propheta, ne iudicia rationis violarentur per violentiam affectionis violatæ per violentiam sensibilis passionis. Sicut enim Achaz rex Iuda vastari timuit, quādo Syria super *Isa. 7. a*
Effraim requieuit, vt scriptum est: sic psalmista timere videtur in parte ista iudiciorum rationalium vastitatem, si voluntas requiescat super sensualitatem. Nam Achaz, qui apprehendens interpretatur, bene Psalmistæ congruit. Achaz quid interpretetur.

Syria,

Syria, quæ sublimis, affectioni superiori competit. Effraim, quæ frugifera, sensualitati conuenit, eo quòd sit frugifera, passionum fruge pestifera. Notandum itaque de præsenti timore, quòd Propheta videtur timuisse a triplici violatione: videlicet a violatione sensualitatis, voluntatis, & rationis. Prima violatio est actiua. Vltima passiua. Media passiua pariter, & actiua. Respectu sensualitatis est passiua: respectu rationis actiua. Primo modo timebat

2. Cor. 11. a Apostolus, cum dicebat: Timeo, ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri. Quid enim est, Euam seduci a serpente, nisi voluntatem a sen-

2. Cor. 12. d sualitate? Secundo modo timuit ipse, cum scripsit: Timeo enim, ne forte, cum venero, non quales volo, inueniam vos. In quo timetur ab ipso voluntatis alteratio. Tertio modo timere videbatur, cum sic discipulus loquebatur:

Gal. 4. b Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine causa laborauerim in vobis. Ecce timor deceptionis, qui est violatio rationis.

Epilogus.

Ex prædictis potest clarescere vox Prophetæ, tamquam volentis contra se militare: *Confige*, inquit, *timore tuo* quantum ad inferiorem apprehensiuam, scilicet imaginationem: *Carnes meas*, quantum ad inferiorem appetitiuam, scilicet sensualitatem. *A iudicijs enim tuis*, quæ sunt apud superiorem apprehensiuam, scilicet rationem: *Timui*, ne violentur per violatam superiorem appetitiuam, scilicet voluntatem.

VERSICVLVS NONVS.

FEci iudicium, & iustitiam, & cetera.] Quam ob causam iniquitas sit odibilis, patuit per tenorem octonarij præcedentis. Quamobrem æquitas sit amabilis, patebit per tenorem præsentis. Est autem amabilis æquitas adhuc adolescentula: sed amabilior iam adulta. Illa quasi lux matutina: ista quasi lux meridiana. Illā describit quaternarius prior: istam posterior. Proprium est æquitatis adolescentulæ, calumnians pauere, calumniantes cauere, defectus proprios recognoscere, remedium adhibere. Quæ videntur luce clarius in proximis quattuor versibus elucescere. Versus primus pertinet ad æquitatem, calumnias

lumnias expauentem, ficut patet per Pfalmographum ad Dominum fic loquentem: *Feci iudicium*, & cetera: quafi dicat: Profeci per dei gratiam, ad deliberandum, & operandum iuftitiam: fed timeo, ne deficiam ad tolerandum, & fuperandum iniuftitiam, feu iniuftitiam calumniam: ecce duo profectus, & totidem defectus, quos continet ifte verfus fcilicet profectus deliberandi & operandi, & defectus tolerandi, & fuperandi.

Articulus primus.

Defectus deliberandi tangitur per hoc membrum: *Feci iudicium*, quantum ad difcetionem operabilium difcernendo inter bonum & malum, decernendo eligendum illud, & iftud fugiendum. Et notandum circa memoratum iudicium diuerfitatem iudicantium. Quorum alij funt incontaminati, alij contaminati, alij obftinati. Horum primi dicuntur acuti: fecundi fracti: tertij condemnati. De primo: Iuuenis, & acutus inueniar in iudicio: ecce perfonam in iudicio acutam: quoniam incontaminatam. De fecundo: Effraim fractus iudicio, quoniam cæpit abire poft fordes: Ecce perfonā iudicio fractam, quia contaminatam. De tertio: Hæreticum hominē poft primam, & fecundam correptionē deuita, fciens quia fubuerfus eft, qui eiufmodi eft, & delinquit, cū fit proprio iudicio condemnatus: Ecce perfonam in iudicio condemnatam, quoniam obftinatam. *Sap. 8. b* *Osee. 5. e* *Tit. 3. c*

Articulus fecundus.

Profectus operandi traditur per hoc verbum: *Et iuftitiam*, id eft iuftam fententiam exequendo, quod decreueram. Sicut enim iudicium attinet ad actum rationis difcernentis, & decernentis, fic iuftitia pertinet ad actum affectionis eligentis, & exequentis. Et nota quòd iuftitia nominat in fcriptura aliquotiens interiorem habitum, exteriorem actum, fuperiorem fructum. Habitum interiorem induimus, Domino afpirante. Actum exteriorem operamur, illo cooperante. Fructum fuperiorem metimus, ipfo remunerante. De primo: Iuftitia indutus fum: Ecce iuftitiæ habitum interiorem. De fecundo: Ante obitum tuum operare iuftitiam: Ecce iuftitiæ actum exteriorem. De tertio: Fructus iuftitiæ in pace feminatur: Ecce iuftitiæ fructum fuperiorem. *Iob 29. c* *Eccl. 14. c* *Iac. 3. d*

Articulus tertius.

Defectus tolerandi induitur per hunc nutum: *Ne tradas*

me, nec dum potentem calumniam tolerare. Et nota quòd recte rogat, ne Dominus eum tradat propter triplex periculum, quod formidat, vtpote periculum sensuale, rationale, gehennale: Formidat siquidem sensualem subuersionem. Rationalem auersionem. Gehennalem animaduer-
Ps. 139.b sionem. De primo canitur: Non tradas me Domine desiderio meo peccatori: cogitauerunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur. Huius causa petitionis, est formido sensualis subuersionis, propter molestiam sensibi-
Eccli.23.a lis passionis. De secundo legitur: Animæ irreuerenti, & infrunitæ ne tradas me. Huius causa petitionis est formido rationalis auersionis. De tertio scribitur a Psalmographo:
Ps. 27.a Ne simul tradas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me. Huius causa petitionis, est formido gehennalis animaduersionis.

Articulus quartus.

Defectus superandi subscribitur per hoc scriptum: *Calumniantibus me*, quasi superare valentibus non valentem superare. Tales calumniatores sunt pœnitentium subuersores: sicut Ægyptij Hebræorum infantium submersores, vel incipientium peruersores, velut Herodiani paruulorum innocentium peremptores. Et nota tria circa calumniantes maleficia: scilicet culpam inferentium, pœnam sufferentium, ruinam audientium: quæ curantur per tria beneficia, videlicet per interuentionem, subuentionem, & consilij conuenientis adinuentionem. Si vis itaque inferentium calumnias culpam curare, debes interuenire. Si vis sufferentium pœnam curare, debes subuenire. Si vis audientium ruinam curare, debes consilium conue-
Luc. 6. d niens adinuenire. De primo: Orate pro calumniātibus vos: Ecce beneficium interuenientium contra culpam inferen-
Hier. 21. d tium. De secundo: Eruite vi oppressum de manu calumniantis: Ecce beneficium subuenientium contra pœnam
Pro. 28.a sufferentium. De tertio: Vir pauper calumnians pauperes, simili est imbri vehementi, in quo paratur fames. Quis est vir pauper calumnians pauperes, nisi vir apostata viros calumnians regulares? Hic similis est imbri vehementi, calumniarum pluuiam effundendo in audientia sæculari: in quo fames paratur: quia dum pietás sæcularium obturatur, fames regularium procuratur: sed conueniens consilium inuenitur, si stulto secundum suam stultitiam respondetur,

detur, dicendo: quoniam homo apoſtata vir inutilis, eſt incredibilis. Nec dubium, quòd ille per calumniam audiri a proximo non meretur, qui per apoſtaſiam mentiri Domino non veretur: Ecce beneficium adinuenientium contra ruinam audientium.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam perſona nondum ad æquitatis perfectionem prouecta: ***Feci iudicium***, quantum ad profectum deliberandi. ***Et iuſtitiam***, quantum ad profectum operandi. ***Non tradas me***, quantum ad defectum tolerandi. ***Calumniantibus me***, quantum ad defectum ſuperandi.

VERSICVLVS DECIMVS.

SVſcipe ſeruum tuum, & cetera.] Sicut audiuimus per verſum præcedentem adoleſcentulam æquitatem calumnias expauentem, ſic audire poſſumus per præſentem ipſam calumniantes prouide præcauentem: quia Propheta tali ſe commenſurans ætati, tali ſe collimitans æquitati, petit acceptari ſuum ſeruitium, reſpectu bonorum operabilium, non malorum tolerabilium: quoniam hoc ſeruitium facile, illud difficile: hoc ætati ſuæ comparile, illud diſparile, ſcribens ita: ***Suſcipe***, & cetera: quaſi dicat: Sit tibi ſeruitus acceptabilis, humilis, hilaris, & rationalis: Ecce quattuor conditiones morales, ſecundum totidem conſiderationes cauſales: videlicet ſeruitij acceptabilitas, humilitas, hilaritas, rationabilitas. Quarum prima reſpicit cauſam finalem: ſecunda cauſam efficientem: tertia cauſam formalem: quarta cauſam materialem.

Articulus primus.

Acceptabilitas prænotatur, cum ſcribitur: ***Suſcipe***. Illud namque ſuſcipi dicitur, quod gratum, & acceptum habetur. Vnde Dominus illos ſuſcipit, quos ſibi gratos, & acceptos efficit. Hic notandum, quòd Dominus ſuſcipit multifariam, quoſdam per gratiam initiatiuam, quoſdam per gratiam prouectiuam, quoſdam per gratiam perfectiuam. Primo modo ſuſcipit bonum deſiderantes: ſecundo, bonum operantes: tertio, malum in bono ſuperantes. Prima ſuſceptio ſignificatur in illo verbo Prophetico: Suſcepit eos de via iniquitatis eorum. Ita ſuſcipiun- *Pſ. 106. b*

tur pœnitentes, malum deteſtantes, & bonum deſiderantes. Secunda ſuſceptio deſignatur, vbi dicitur de adiutoribus Dauid: Suſcepit eos Dauid, & conſtituit principes turmæ. Hi ſunt bonum operantes Tertia ſuſceptio conſignatur: Suſcepit Dominus faciem Iob: per quam notantur malum in bono ſuperantes.

1. Paral. 12.c

Iob.42.c

Articulus ſecundus.

Humilitas ſubnotatur, cum ſubditur: *Seruum tuum*, quantum ad humile ſeruitium. Seruus enim nomen eſt humilitatis. Quæris, quare? triplici ratione: quia ſeruus eſt debitor timoris, debitor operis, & debitor honoris: per timorem humiliatur interius, per opus exterius, per honorem inferius. De primo: Seruus Dominum ſuum timebis: ecce debitum timoris. De ſecundo: panis, & diſciplina, & opus ſeruo: ecce debitum operis. De tertio: Serui Dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur: ecce debitum honoris.

Mal.1. b

Eccl.33.d

1.Tim 6. a

Articulus tertius.

Hilaritas annotatur, cum additur: *In bonum*. Quod eſt hilariter operandum. Quare hilariter? quia faciliter. Nam facilitas operis hilaritatem generat operantis. Hic poteſt notari ſuper facilitate boni, quòd bonum, in quantum bonum, eſt deſiderabile: in quantum deſideratum, eſt operabile: in quantum operatum, eſt honorabile: deſiderabilitas mouet affectiuam operabilitas effectiuam, honorabilitas agnitiuam: propter iſtum triplicem motum eſt bonum faciliter, & per conſequens hilariter operandum. De primo: Deſiderium iuſtorum omne bonum: ecce boni deſiderabilitas, quod expreſſius dicit Dionyſius: Bonum, inquit, deſiderant omnia, intellectualia quidem, & rationalia cognitiuæ: ſenſibilia autem ſenſibiliter, expertia vero ſenſus naturali motu viuifici deſiderij: carentia autem vita, & tantum exiſtentia aptitudine, ad ſolam ſubſtantiæ participationem. De ſecundo: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes: ecce boni operabilitas. De tertio: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum: ecce boni honorabilitas.

Pro.11.cc

Dionyſ.de diu. nom. c. 4

Gal. 6.c

Rom. 2. b

Articulus quartus.

Rationabilitas denotatur, cum dicitur: *Non calumnientur me ſuperbi*: quia calumnia ſuperborum, eſt malum difficile tolerandum. Obſequium autem rationabile recuſat:

ſat obiectum difficile, quoniam improportionale. Hic po-
teſt notari, quòd circa tria contingit calumniari: circa bo-
na naturæ, circa bona fortunæ, & circa bona gratiæ. Pri-
mum pertinet ad corporalem diſpoſitionem: ſecundum
ad temporalem poſſeſſionẽ: tertium ad moralem conuerſa-
tionem. De primo: Qui calumniatur egentem, expro- *Pro. 14.d*
brat factori eius: ecce calumnia facturæ, pertinens ad na-
turam. De ſecundo: Accedam ad vos in iudicio, & ero *Mal 3.b*
teſtis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui ca-
lumniantur mercedem mercenarij: ecce calumnia mer-
cedis pertinens ad fortunam. De tertio: Dominum Chri- *1.Pet.3.c*
ſtum ſanctificate. Et infra: Vt in eo, quod detrahunt de *Ibidem.*
vobis confundantur, qui calumniantur veſtram bonam
conuerſationem in Chriſto: ecce calumnia bonæ conuer-
ſationis, pertinens ad gratiam. Talis videtur calumnia,
quam veretur Propheta.

Epilogus.

Ait ergo Pſalmographus, tamquam in Chriſto paruulus: *Suſcipe*, quantum ad actus acceptabilitatẽ, quæ reſpicit cauſam finalem. *Seruum tuum*, quantum ad humilitatem, quæ reſpicit cauſam efficientem. *In bonum*, quantum ad hilaritatem, quæ reſpicit cauſam formalem: *Non calumnientur me ſuperbi*, quantum ad rationabilitatem, quæ reſpicit cauſam materialem.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

O*culi mei defecerunt*, & cetera.] Vidiſtis adoleſcentulam æquitatem calumnias expauentem, & calumniantes cauentem. Videatis eamdem defectum proprium agnoſcentem. Nam pſalmiſta, tali diſpoſitione præſuppoſita, pſallit ita: *Oculi mei*, & cetera. Ac ſi dicat: Fateor oculorum interiorum defectum circa præmiorum, & meritorum aſpectum. Vbi penſare poſſumus, qui ſint oculi, quis defectus, quis præmiorum, quis meritorum aſpectus. Oculi ſpectant ad ſpeculatiuã, & practicam rationem: defectus ad affectionis remiſſionem: præmiorum aſpectus ad ſalutis conſiderationem: meritorum aſpectus ad virtutis operationem.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Oculi mei*. Iſti ſiquidem

dem oculi non sunt sensitiui, sed intellectiui, tam contemplatiui, quàm actiui, diuina imperia, iudicia, præmia speculantes: humana desideria, eloquia, & exercitia regulantes. Tales oculos interiores scriptura frequenter insinuat per oculos exteriores. Vnde notandum, quòd legimus oculos ardentes, oculos deficientes, oculos videntes. Quorum primi pertinent ad transgredientes, secundi ad regredientes, tertij ad progredientes. De oculis ardentibus inuenimus: Cum eleuasset rex faciem suam, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit. Hic considerandum est, quis rex, quæ regina, qui ardentes oculi, quæ ruina. Plane in regno, quod intra nos est, nec rex, nec regina deest: quis rex ille, nisi vis animæ, cui datum est alijs viribus imperare? aut quæ regina, nisi virtus virtutum domina? Talis rex est superior appetitus, talis regina superior habitus. Superiorem appetitum dicimus voluntatem, superiorem habitum asserimus charitatem. Rex ille non incongrue vocatur Assuerus, idest beatus, quia beatus talis appetitus, cui copulatur inseparabiliter talis habitus. Talis quoque regina non absurde nuncupatur, abscondita: quia præfatus habitus habenti non est agnitus. Quid autem per ardentes oculos accommodatius accipiam, quàm speculatiuam, & actiuam rationis perspicaciam candentem, & cadentem per sensibilis passionis vehementiam? Cum autem sic regi succedit, regina concedit: quoniam sic voluntas excedit, quòd charitas excidit. De oculis deficientibus legimus: Oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam, quia mens oculata, diuinitus illustrata, deficiens per contritionem, esuriens iustificationem, dat Deo gloriam per culpæ confessionem. De oculis videntibus reperimus: Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post tergum monentis: hæc est via, ambulate in ea. Quod pertinet ad rationem diuinas leges consulentem, & secundum earum consilium actiones proprias dirigentem.

Esth. 15, c · *Assuerus idest beat⁹.* · *Baruc, 2, d* · *Isa, 30, e*

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, adijcitur: ***Defecerunt***. Ista defectio est aspectus omissio, cuius occasio est affectus remissio: quia dum affectio spiritualis remittitur, tam speculatiua, quàm practica ratio circa spiritualia consopitur: de-

ficiunt

ficiunt itaque rationis oculi, quia desunt affectionis stimuli. Et nota quòd iste defectus frequenter causatur ex tribus exterius deficientibus: quæ sunt, exempla, eloquia, & auxilia: scilicet exempla virtutis, eloquia veritatis, & auxilia pietatis. Prima defectio figuratur: Defecerunt oculi eorum, scilicet onagrorum: quia non erat herba. Sic deficiunt oculi rationis,& stimuli affectionis in multis,quoniã non apparet in partibus suis herba viridis, idest exempla virtutis. Secunda defectio decantatur: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: sic deficit ratio circa mysteria, & affectio circa desideria: quia deficiunt eloquiorum magisteria. Tertia defectio denotatur: Defecerunt, inquit,oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cum respiceremus attenti ad gentem, quæ saluare nos non poterat. Sic deficiunt in nonnullis rationis perspicacia, & affectionis efficacia: quia desunt in desolatione solatia. *Hie. 14. a* *Ps. 118. l* *Thren. 4. c*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium scribitur: *In salutare tuum*, hoc est præmium salutare, considerabile, atque desiderabile: quod tanto desideratur intentius, quanto consideratur attentius. Et nota de huiusmodi salutari, quòd ipsum contingit tripliciter contemplari. Primo per creata visibilia, quasi Creatoris vestigia, ad increata fastigia conscendendo. Secundo per creaturas inuisibiles, tamquam Creatoris imagines, ad diuinorum altitudines ascendendo. Tertio creaturam omnem tam visibilem, quàm inuisibilem, transcendendo, & diuinam caliginem cum Moyse subintrando. Primus contẽplandi modus potest dici carnalis: quia non vtitur puritate rationis, sed admittit crassitudinem imaginationis. Secundus potest dici terminalis: quoniam in illo negotiatur sola ratio, ad quam terminatur imaginatio. Tertius potest dici finalis: pro eo quòd attingit illi fini, seu finali caligini, qui est finis circumscriptiuus vniuersi creati luminis. De primo: Videbit omnis caro salutare Dei. Talis caro est carnalis contemplatio: in qua non operatur pura ratio, sed cooperatur imaginatio. De secundo canitur: Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri. Termini terræ sunt terminales contemplationes cuiuslibet terrigenæ, in quibus non operatur imaginatio, sed pura ratio quæ est imaginationis terminatio. De tertio: Videbunt omnes fines terræ saluta- *Luc. 3. b* *Ps. 97. a* *Isa. 52. c*

re Dei nostri: Qui sunt fines terræ, nisi finales contemplationes cuiuslibet terrestris personæ, rationis terminos transeuntes, & diuinam caliginem subeuntes? Hæc est caligo de qua sic scribit Dionysius: Diuina caligo est inaccessibile lumen, in quo habitare Deus dicitur, & inuisibilis quidem existens, propter excedentem claritatem: & inaccessibilis idem propter excessum super substantialis luminis effusionis.

Dionys. ad Doroth.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum subscribitur: *Et in eloquia iustitiæ tuæ.* Hæc est doctrina moralis iustitiæ generalis, sub qua continetur omnis operatio virtualis. Et nota quòd iustitia specialiter est operabilis propter tria: quia viuificat, quia sanctificat, quia saluificat: quoniam operantem viuificat in accessu, sanctificat in processu saluificat in decessu. De primo: Cum auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse animam suam viuificabit: ecce iustitia viuificans. De secundo: Exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem: ecce iustitia sanctificans. De tertio: Facite iustitiam, quia iuxta est salus mea, vt veniat: ecce iustitia saluificans.

Eze. 18.f
Rom. 6.d
Isa. 56. a

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, tamquam æquitate imperfectus proprios recognoscens defectus: *Oculi mei*, quantum ad speculatiuam, & practicam rationem. *Defecerunt*, propter affectionis remissionem. *In salutare tuum*, quantum ad salutis cosiderationem. *Et in eloquia iustitia tua*, quantum ad virtutis operationem.

VERSICVLVS XII.

FAc cum seruo tuo, & cetera.] Defectum agnitum insinuauit versus præcedens, remedium adhibitum insinuat versus præsens, in quo conficitur spirituale collyrium, ad vigorationem visualium virium: Quæris, quo modo? Diuinæ miserationis, & iustificationis desideria commiscendo. Quorum primum perutile ad considerationem salutis, & vigorationem rationis speculatiuæ. Secundum non inutile ad operationem virtutis, & vigorationem rationis practicæ, vel actiuæ. Hoc plane Propheta pronunciat

ciat petens, quòd miseratio sibi fiat, & iustificatio patefiat. Quattuor ergo notantur in proposito, scilicet duo desideria, & totidem desiderabilia. Desiderium rationis speculatiuæ, ac practicæ, respectu miserationis, & iustificationis diuinæ.

Articulus primus.

Primum desiderium prænotatur, cum præmittitur: *Fac cum seruo tuo*, quod non dicitur imperatiue, sed desideratiue, ex parte rationis speculatiuæ, quæ perutilem effectum exposcit contra defectum miserabilem, quem agnoscit. Et nota quòd desideratus effectus legitur tripartitus: videlicet effectus meritorius, effectus retributorius, effectus cõsolatorius, non desolatorius. Primus spectat ad viam, secundus ad patriam, tertius ad manum dextram, quartus ad sinistram. De primo per Prophetam psallitur: Notam fac mihi viam, in qua ambulem: ecce desiderium circa effectum viæ meritorium. De secundo cõgruenter exponitur, quod proponitur: Quanta audiuimus facta in Capharnaum: fac & hic in patria tua, quasi dicat: Quantus fuit effectus viæ, tantus sit effectus patriæ: ecce desiderium circa effectum patriæ retributorium. De tertio per Psalmistam dicitur: Saluum fac dextera tua, & exaudi me: ecce desiderium circa effectum dextræ consolatorium. De quarto scribitur: Manum tuam longe fac a me, & formido tua non me terreat: ecce desiderium contra effectum sinistræ desolatorium.

Ps. 142. c
Luc. 4. d
Psal. 59. b
Iob 13. e

Articulus secundus.

Primum quoque desiderabile subnotatur, cum subditur: *Secundum misericordiam tuam:* quæ est desiderabilis, & desiderando considerabilis: quoniam aufert miseriam, & confert gloriam. Et nota quòd diuina misericordia, prout legitur in scriptura, est spectabilis, expectabilis, & oblectabilis. Quæris, quibus? spectabilis ingredientibus, expectabilis progredientibus, oblectabilis egredientibus. De primo dicit Psalmographus: Quoniam misericordia tua ante oculos meos est: ecce misericordia spectabilis in ingressu. De secundo in canonica Iudæ dictum agnouimus: Vosmetipsos in dilectione Dei seruate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam: ecce misericordia expectabilis in progressu. De tertio scriptum meminimus: Qui timetis

Psal. 25. a
Iud. 1. e
Eccli. 2. b

Dominum, ſperate in illum, & in oblectationem veniet vobis miſericordia: ecce miſericordia oblectabilis in egreſſu.

Articulus tertius.

Secundum deſiderium annotatur, cum additur: *Doce me:* quod petitur vice rationis practicæ, quæ dirigi deſiderat in via iuſtitiæ, docente Domino, & ducente. Et nota quòd docere dicitur Dominus diuerſimode, pro diuerſa recipientium qualitate: docet namque in poteſtate, in veritate, in bonitate. Quæris, quare? Quia docet purgatiue,
Luc. 4. c illuminatiue, perfectiue. De primo: Docebat eos ſabbatis, & ſtupebant in doctrina eius: quia in poteſtate erat ſermo ipſius: hic legitur docere in poteſtate purgante. De ſe-
Mat. 22. b cundo: Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces: hic dicitur docere in veritate illuminante. De
Pſ. 118. i tertio legitur: Bonus es tu, & in bonitate tua doce me: hic rogatur docere in bonitate perficiente.

Articulus quartus.

Secundum deſiderabile denotatur, cum dicitur: *Iuſtificationes tuas.* Quæ ſunt iſtæ iuſtificationes, niſi iuſtitiæ multiplicationes, ſeu multiplices fructificationes, quas deſiderat practica ratio, vt perficiatur ipſius imperfectio? Et nota circa prædictam iuſtificationem triplicem rationis amplificationem: ſcilicet reſpectu Dei, reſpectu ſui, reſpectu proximi. Quarum prima ſpectat ad Dei imitationem, ſecunda ad ſui exercitationem, tertia ad proximi excitatio-
Rom. 4. d nem. De primo: Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, quæ iuſtificatio eſt reſurgentis imitatio. De ſecun-
Pſ. 118. f do ſcribitur: In iuſtificationibus tuis exercebor: quæ iuſtificationes ſunt rationis exercitationes. De tertio dicitur a
Ibid. d Pſalmographo: Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me: vbi loquitur de proximorum exhortatione.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, quaſi conficiendo morale collyrium ad vigorationem dictarum virium, per commiſtionem deſideriorum, & deſiderabilium: *Fac cum ſeruo tuo:* prænotans deſiderium rationis ſpeculatiuæ. *Secundum miſericordiam tuam:* ſubnotans deſiderabile miſerationis diuinæ. *Et doce me:* annotans deſiderium rationis practicæ. *Iuſtificationes tuas:* denotans deſiderabile iuſtificationis Dominicæ.

VERSI-

VERSICVLVS XIII.

S*Eruus tuus ſum ego*, & cetera.] Præcedens quaternarius deſcripſit æquitatem adoleſcentulam. Præſens quaternarius deſcribit æquitatem adultam: cuius propriũ eſt, profectum æmulari, defectum dehortari, bonum deficiens aſpernari, bonum perficiens amplexari: ſicut videntur quattuor verſus proximi proteſtari. Primus ergo verſus proteſtatur æmulationem profectus. Ait enim Pſalmographus: *Seruus tuus*, & cetera, ac ſi diceretur apertius: Qui dediſti ſeruire, da proficere, ſcilicet per intellectum ſcripturæ, vt ſciam tibi teſtimonium perhibere: ecce quattuor actus, quos connotat iſte verſus: videlicet ſeruiendi, proficiendi, intelligendi, teſtimonium perhibendi. Quorum primus pertinet ad mandatorum obſeruantiam: ſecundus ad præuaricatorum conuertentiam: tertius ad legis intelligentiam: quartus ad prædicationis ſcientiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Seruus tuus ſum ego.* Quæris, quo modo? mandata tua ſeruando: ecce mandatorum obſeruantiam. Notandum itaque quòd ſeruorum intereſt ſeruire, obedire, cuſtodire: ecce triplex ſeruitutis circumſtantia: ſcilicet operoſa, timoroſa, moroſa. De primo: Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiat tibi: ecce ſeruus ſeruiens ſeruitute operoſa. De ſecundo: Serui, obedite Dominis carnalibus cum timore, & tremore: ecce ſeruus obediens ſeruitute timoroſa. De tertio canitur: Seruus tuus cuſtodit ea: ecce ſeruus cuſtodiens ſeruitute moroſa.

Exo.21.a *Ephe.6.a* *Pſal.18.b*

Articulus ſecundus.

Quantum ad ſecundum, adijcitur: *Da mihi.* Da, inquam, vt proficiam: quia non ſufficit mihi, vt ſeruiam, niſi ſeruiendo proficiam ad pinguiorem ſeruiendi gratiam. Talis gratia eſt præuaricatorum conuertentia. Et nota quòd tria data ſunt proficienti neceſſaria: videlicet ſapiẽtia in vi rationabili, conſtantia in concupiſcibili, & fiducia in iraſcibili. Primum, ne deficiat per errorem: ſecundum, ne deficiat per fauorem: tertium, ne deficiat per pauorem. Primum petitur, vbi dicit ſapiens Domino: Da *Sap.9.a*
mihi

mihi sedium tuarum assistricem sapientiam: ecce datum sapientiæ. Secundum petitur, vbi Iudith orat Dominum,
Iudit.9.c sic dicendo: Da mihi in animo constantiam, vt contemnam illum: ecce datum constantiæ. Tertium petitur, vbi
Esth.14.c Esther orat hoc modo: Da mihi fiduciam Domine rex deorum: ecce datum fiduciæ.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, sequitur: *Intellectum*, scilicet scripturæ, seu apertum aspectum veritatis obscuræ. Et notandum circa scripturæ intellectum, quòd intellectus scripturæ mysticus est tripartitus. Nam alius allegoricus, alius anagogicus, alius tropologicus. Quorum primus seruit fidei, secundus spei, tertius charitati. De primo: Sanctificabunt sanctum Iacob, & Deum Israel prædicabunt, & scient errantes spiritu intellectum: ecce intellectus allegoricus seruiens fidei. De secundo: Quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus: ecce intellectus anagogicus seruiens spei. De tertio: In thesauris sapientiæ, intellectus, & scientiæ religiositas: ecce intellectus tropologicus seruiens charitati.

Mysticus sensus tripartitus. *Isa.29.g* *Eccli.25.a* *Eccli.1.c*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subsequitur: *Vt sciam testimonia tua*. Scire diuina testimonia, est testificandi, vel ædificandi scientia voluntatem diuinam testificans, & humanã ædificans. Et nota quòd eiusmodi scientia esse dinoscitur tripartita: Sicut enim ædificatores sensibiles sciunt formã elegantem proponere, materiam differentem differenter disponere, & infimis fulcimenta supponere, sic ædificatores intelligibiles debent scientiam habere formam idoneã proponendi, materiam diuersam diuersimode disponendi, & debilibus sustentacula supponendi. Quarum prima dicitur in scriptura scientia cõuersandi: secunda dicitur sciẽtia respondendi: tertia quoque dicitur scientia sustentandi.

Scientia triplex ædificatori intelligibili necessaria.

1.Tim.3.d De prima scribitur ab Apostolo: Scias quo modo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui: ecce
Col.4.b scientia conuersandi. De secunda traditur ab ipso: Sermo vester in gratia semper sit sale conditus, vt sciatis, quo modo oporteat vos vnicuique respondere: ecce scientia respon-
Isa.50.b dendi. De tertia dicitur ore prophetico: Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eum, qui lapsus est verbo: ecce scientia sustentandi.

Epilo-

Epilogus.

Ait ergo Pſalmographus, tamquam æquitate adultus, æmulator perfectus: *Seruus tuus ſum ego.* Quo ad actum ſeruiendi, pertinentem ad mandatorum obſeruantiam. *Da mihi*, quo ad actum proficiendi, attinentem ad præuaricatorum conuertentiam. *Intellectum*, quo ad actum intelligendi, ſpectantem ad legis intelligentiam. *Vt ſciam teſtimonia tua*, quo ad actum teſtimonium perhibendi, reſpicientem ad prædicationis ſcientiam.

VERSICVLVS XIII.

TEmpus faciendi, & cetera.] Propheta præcinuit æmulationem profectus: Pſalmiſta ſuccinit dehortationẽ defectus, connotando quadruplicem conſiderationem ad defectus moralis dehortationem. Conſiderandum enim quid expenditur, quis offenditur, quid magnipenditur, & quid paruipenditur. Quoniam illud indecenter expenditur, quo nihil pretioſius: ille irreuerenter offenditur, quo nihil gratioſius: illud impudenter magnipenditur, quo nihil pernicioſius: illud imprudenter paruipenditur, quo nihil fructuoſius. Quid enim tempore pretioſius? quid Domino gratioſius? quid præuaricatione, ſeu legis diſſipatione pernicioſius? quid diuina lege fructuoſius?

Articulus primus.

Prima conſideratio præfertur, cum dicitur: *Tempus faciendi.* Ecce tempus, quo nihil pretioſius: quapropter magnopere penſandum qualiter diſpenſandum, ne fortaſſis indecenter in defectibus expendatur. Et nota quòd tempus reputatur pretioſum potiſſime triplici ratione: eo quòd ſit tempus plangendi, tempus acquirendi, & tempus cuſtodiendi. Quorum primo nihil pretioſius pœnitenti: ſecundo nihil pretioſius proficienti: tertio nihil pretioſius peruenienti. De primo ſcribitur: Tempus plangendi, & tempus ſaltandi. Nulli dubium, quin tempus plangendi, ſit tempus pœnitentium, peccata perpetrata plangentium: tempus ſaltandi, ſit tempus innocentium, in vitam æternam ſalientium. De ſecundo ſubſequenter, ſubſcribitur: tempus acquirendi, & tempus perdendi: nec ambiguum quando tempus acquirendi ſit tempus proficientium, alienas animas Domino acquirentium; tempus

Margin notes: Tẽpus quomodo expẽdendum. — *Eccli. 3. a* — *Ibidem.*

tempus autem perdendi sit tempus persecutionem patientium, animas proprias pro Christo perdentium. De tertio
Ibidem. consequenter conscribitur: Tempus custodiendi, & tempus abijciendi: nec absurdum, quòd tempus custodiendi potest dici tempus peruenientium, castitatem virginalem custodientium: tempus abijciendi aliorum fidelium perfectionem talem non capientium.

Articulus secundus.

Secunda consideratio profertur, cum subditur: ***Domine***. Ecce Dominus, quo nihil gratiosius. Vnde summopere præcauendum, nequando irreuerenter in præfatis defe-
Dominus, idest dans munus. ctibus offendatur. Et nota quòd Dominus, quasi dans munus, dinoscitur omnibus gratiosior: quia formator, sanctificator, saluator. Formando dat bonum naturæ. Sanctificando bonum gratiæ. Saluando bonum gloriæ. De
Isa.44.d primo: Hæc dicit Dominus Redemptor tuus, & formator tuus ex vtero: ecce Dominus Redemptor a temporali seruitute, quantum ad bonum fortunæ: & formator, quantum
Eze.37.d ad bonum naturæ. De secundo: Ego Dominus sanctificator Israel: ecce Dominus sanctificator, quantum ad bo-
Isa.43.b num gratiæ. De tertio: Ego sum Dominus, & non est absque me Saluator: ecce Dominus Saluator, quantum ad bonum gloriæ.

Articulus tertius.

Tertia cōsideratio affertur, cum additur: ***Dissipauerunt.*** Hæc legis dissipatio est præuaricatio, quæ nullatenus est magnipendenda: quia perniciosissima. Et nota quòd legis dissipatio, siue præuaricatio, est omnibus perniciosior: quoniam sibi debetur dissipatio interior, superior, & inferior. Interior dico in meritorum exitio. Superior in iudi-
Thren.2.b cio. Inferior in supplicio. De primo: Dissipauit, quasi ortum, tentorium suum: Ecce dissipatio interior, quantum
Pro.20.b ad meritorum exitium. De secundo: Rex, qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo: ecce dissipatio superior, quantum ad iudicium. De tertio sequitur:
Ibid.d Dissipat impios Rex sapiens, & incuruat super eos fornicem: ecce dissipatio inferior, quantum ad supplicium.

Articulus quartus.

Quarta consideratio subinfertur, cum superadditur: ***Legem tuam*** Et re vera lex diuina non est aliquatenus paruipendenda: quia fructuosissima: quoniam per obseruan-

tias legis nobis acquiritur visio, tentio, fruitio summi Regis. Vnde notandum, quòd lex dicitur spectabilis, expectabilis, delectabilis propter meritum huiuscemodi visionis, tentionis, & fruitionis. De primo: Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, *& cetera:* ecce lex spectabilis, tamqnam meritoria visionis. De secundo: Legē eius insulæ expectabunt: ecce lex expectabilis, tamquam meritoria tentionis. De tertio scribitur ab Apostolo: Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: ecce lex delectabilis, tamquam meritoria fruitionis. *Iac. 1. d* *Isa. 42. a* *Rom. 7. d*

Epilogus.

Comprehendens ergo Psalmographus per continentiam huius versus quadruplicem consideratione, ad omnis moralis defectus dehortationem, ait: *Tempus faciendi*, quantum ad pretiosissimum, quod indecenter expenditur: *Domine*, quantum ad gratiosissimum qui irreuerenter offenditur. *Dissipauerunt*, quantum ad perniciosissimum, quod impudenter magnipenditur. *Legem tuam*, quantum ad fructuosissimum, quod imprudenter paruipenditur.

VERSICVLVS XV.

I*Deo dilexi mandata tua*, & cetera.] Qualiter æquitas adulta profectum æmuletur, qualiter defectum dehortetur, per duos versus præuios præhabetur. Sed qualiter bonum deficiens aspernetur, per præsentem versum videbitur. Æquitas enim faciēs hominem bona moralia considerantem, desiderantem, operantem, facit eumdem bona temporalia superantem, sicut patet aperte, Psalmographo sic loquente: *Ideo dilexi mandata tua super aurum*, & cetera; quasi dicat, considerans, desiderans, operans bona moralia, factus sum superans bona temporalia. Quattuor ergo notantur in proposito: scilicet consideratio, desideratio, operatio bonorum moralium, & superatio temporalium. Ecce, vides tres animæ vires in eamdem sententiam concurrentes: videlicet intellectum, affectum, effectum: in bonorum defectiuorum despectum.

Articulus primus.

Considerationem præsignauit Psalmista, cum ait: *Ideo* quia proculdubio per hanc coniunctionem interpretatur rationis deliberatio. Et nota triplicem considerationem,

quæ

quæ mouere poteſt ad bonorum temporalium deſpectionem, puta conſiderationem, periculi interioris, inferioris, & ſuperioris. Periculum interius eſt in concomitantia reatus. Periculum inferius eſt in conſequentia reatus. Periculum ſuperius eſt in carentia principatus. De primo pſallit Propheta: Ideo tenuit eos ſuperbia, operti ſunt iniquitate, & impietate ſua. Ecce reatus concomitantia, quæ concomitatur amantes temporalia: ſcilicet ſuperbia reſpectu Dei, iniquitas reſpectu ſui, impietas reſpectu proximi. De ſecundo canit Pſalmiſta: Ideo non reſurgunt impij in iudicio, *& cetera*. Ecce cruciatus conſequentia, qui conſequitur amplexantes ſtercoralia. De tertio, vbi ſcribitur de pauperum merito, & præmio: Cogitatio eorũ apud Altiſſimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini. Huius principatus carentia timenda eſt a quærentibus tranſitoria.

Pſal. 72. a · *Pſal. 1. b* · *Sap. 5. c*

Articulus ſecundus.

Deſiderationem aſſignauit, cum addidit: *Dilexi*. In quo notauit deſiderium non temporalium bonorum, ſed moralium. Et nota triplex indicium, per quod indicatur hoc deſiderium: ſcilicet diligere munditiam, ſapientiam, diſciplinam: quantum ad conſcientiam, intelligentiam, cuſtodiam ſenſitiuam. De primo: Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum habebit amicum regem. Ecce dilectio munditiæ conſcientiam purificantis, linguam gratificantis, & Dominum admirantis. De ſecundo: Qui diligit ſapientiam, diligit vitam. Ecce dilectio ſapientiæ, quæ vita eſt intelligentiæ. De tertio: Qui diligit diſciplinam, diligit ſcientiam. Ecce dilectio diſciplinæ, quæ dum actus ſenſuales componit, ad actus intellectuales diſponit.

Pro. 22. b · *Eccl. 4. b* · *Pro. 12. a*

Articulus tertius.

Operationem deſignauit, cum dixit: *Mandata tua*. Nam mandata ſunt iura diuina, manui data, vel effectui commendata, ſicut plenius eſt expreſſum ſupra cap. vj. verſiculo quoque ſexto. Propterea per mandata eſt operatio connotata. Et nota circa mandata moralia, quòd ſunt operabilia non ſomnolente, non turbulente, non fraudulente, contra tepidos, frigidos, calidos, ſeu callidos. De primo: Viam mandatorum tuorum cucurri: ecce operatio mandatorum, ſine ſomnolentia tepidorum. De ſecundo: Non ſum

Mandata, id eſt manui data. · *Pſ. 118. d* · *Ibid. b*

ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua: ecce operatio mandatorum ſine turbulentia frigidorum. De tertio, vbi ſcribitur de mandatis humanis: Cuſtodient mandata eorũ abſque dolo. Si autem hominum mandata, videntium dumtaxat exteriora, ſunt abſque dolo ſeruanda, quanto fortius Dei mandata, videntis interiora? ecce operatio mandatorum ſine fraudulentia callidorum. *1. Mach. 8. d*

Articulus quartus.

Temporalium ſuperationem conſignauit, quando concluſit: ***Super aurum, & topazion:*** quoniam aurum & topazius, quæ ſuperant inter bona temporalia, ſuperantur per bona moralia. Vnde dicitur de ſapientia: Non adæquabitur ei aurum: Et infra: Nõ adæquabitur ei topazius de Æthiopia. Et nota quòd ſicut legitur in ſcriptura, bona moralia ſunt auro ſuperiora, meliora, & vtiliora, quia gratia verecundiæ ſuperior, ſapientia melior, obſeruantia mandatorum vtilior. De primo: Noli diſcedere a muliere ſenſata, & bona, quam ſortitus es in timore Domini: gratia enim verecundiæ illius ſuper aurum: ecce gratia verecundiæ auro ſuperior. De ſecundo: Poſſide ſapientiam, quia auro melior eſt. Ecce ſapientia auro melior. De tertio: Pone theſaurum tuum in præceptis Altiſſimi, & proderit tibi magis, quàm aurum: Ecce præceptorum obſeruantia auro vtilior. *Iob 28.c* *Eccli. 8. c* *Pro. 16. b* *Eccli. 29. b*

Epilogus.

Oſtendens ergo Pſalmographus adultam æquitatem, bonum deficiens aſpernantem, & adducens quandam virium trinitatem in hanc ſententiam concurrentem, ait: ***Ideo***, quantum ad intellectus conſiderationem. ***Dilexi***, quantum ad effectus deſiderationem. ***Mandata tua***, quantum ad effectus operationem. ***Super aurum, & topazion***, quantum ad bonorum deficientium ſuperationem.

VERSICVLVS XVI.

PRoptereà ad omnia mandata*, & cetera.] Quòd aſpernandum ſit bonum deficiens, inſinuauit verſus præcedens, quòd amplexandum ſit bonum perficiens, inſinuat verſus præſens. Quid enim aliud ſonat hæc littera, ***Propterea***, & cetera, niſi, quia temporalia deſpexi, ad moralia quæ dilexi, rationalia vota direxi: irrationalia vero correxi.

Ecce

Ecce quadruplex æquitatis actio: scilicet despectio, dilectio, directio, correctio: Respectu totidem obiectorũ, videlicet temporalium, moralium, rationalium, irrationaliũ.

Articulus primus.

Primum sonat, quod Psalmographus cantat, *Propterea,* idest quia despexi temporalia, sicut patet per præcedentia. Et nota quòd temporalia prudenter despiciunt, qui vitia, iudicia, supplicia vigilanter aspiciunt: quia propterea vitia frequentantur: iudicia intentantur: supplicia dilatantur.

Hier. 6. f De primo, vbi mentione facta de auaritia, subditur: Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum istũ ruinas, & ruent in eis patres, & filij simul, vicinus & proximus peribunt: ecce ruinosa vitiorum frequentatio. De

Hier. 2. b secundo: Idola secuti sunt: propterea adhuc contendam iudicio vobiscum, dicit Dominus, & cum filijs vestris disceptabo. Ecce occasione spiritualis idololatriæ, scilicet

Isa. 5. d auaritiæ iudiciorum intentatio. De tertio: Nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino: ecce fames, & sitis cupidorum, quam sequitur dilatatio tormentorum.

Articulus secundus.

Secundum personat, quod pronunciat: *Ad omnia mandata tua:* Hæc sunt moralia, quæ dilexit, propter quæ tẽporalia despexit. Et nota quòd mãdata sunt nobilibus animæ viribus diligenda: scilicet intellectiuæ, effectiuæ, affectiuæ. Quæris, quare? quia sunt luminaria veritatis, ele-

Eccli. 1. a ctuaria sanitatis, exemplaria honestatis. De primo: Ingressus sapientiæ mandata æterna: quia veritatis luminaria.

Prou. 7. a De secundo: Serua mandata mea, & viues: quia sanitatis

Eccl. 12. d electuaria. De tertio: Deum time, & mandata eius obserua: quia honestatis exemplaria.

Articulus tertius.

Tertiũ insonat, quod inculcat: *Dirigebar,* scilicet quantum ad desideria rationalia, quæ dirigebam ad bona moralia potius, quàm ad temporalia comparanda. Et nota quòd circa desideria humana potest esse directio tripartita: quia dirigi potest homo a Domino, a proximo, a seipso. Dominus dirigit inspirando: proximus imperando: ipsemet operando. De primo: Cor hominis disponit viam

Pro. 16. b suam, sed Domini est dirigere gressus eius: Ecce directio

Domini inſpirantis. De ſecundo: Dirige ſemitas pedibus tuis: ideſt affectibus tuis: ecce directio proximi imperantis. De tertio: Simplicitas iuſtorum diriget eos. Ecce directio ſuimet operantis. *Prou.4.d* *Pro.11.a*

Articulus quartus.

Quartum reſonat, quod reſtat: *Omnem viam iniquam odio habui:* Hæc eſt via deſideriorum carnalium aduerſus animam militantium. Hanc viam Propheta nō diligebat, ſed potius corrigebat. Et nota quòd legitur triplex via, quarum alia nec polluitur, nec arguitur: alia polluitur, ſed non arguitur: alia & polluitur,& arguitur. Prima Dominica: ſecunda diabolica: tertia humana. De prima: Deus meus, impolluta via eius. Ecce via Dominica, quæ nec polluitur, nec arguitur. De ſecunda: Via hæc polluta eſt: ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſis. Via polluta, eſt voluntas diabolica, cuius vas eſt humana voluntas. Tunc igitur via polluta, non in ſe, ſed in vaſis ſanctificatur, cum voluntas hominis iniuſta iuſtificatur, & diabolica deificatur: ecce via diabolica, quæ polluitur, quia ſemper inquinata: ſed non arguitur, quoniam obſtinata. De tertia: Vias meas in conſpectu eius arguam, & ipſe erit ſaluator meus: ecce via humana, quæ nonnumquam polluitur per concupiſcentiam, ſed arguitur per conſciētiam, & abluitur per pœnitentiam. *Pſal.17.e* *1.Rg.21.b* *Iob 13.c*

Epilogus.

Hoc eſt, quod dicitur per Pſalmographum, tamquam virum æquitate adultum, aſpernatorem temporalium, & amplexatorem moralium. *Propterea*, quantum ad temporalia, quæ deſpecta. *Ad omnia mandata tua*, quantum ad moralia, quæ dilecta. *Dirigebar*, quantum ad rationalia deſideria, quæ directa. *Omnem viam iniquam odio habui*, quantum ad irrationalia deſideria, quæ correcta.

Capitulum nonum.

VERSICVLVS PRIMVS.

M*Irabilia teſtimonia tua*, & cetera.] Nonum capitulum incipit,& nonum ferculum intromittit. In præiacenti capitulo præſentata fuit voluntariæ temeritatis intermiſſio: in præſenti vero præſentatur iudiciariæ ſeueri-

tatis promissio. Et patet ordinis ratio: quoniam ista promissio est illius intermissionis occasio. Nam nonnumquā intermittitur flagitij temeritas: quoniam promittitur iudicij seueritas. Promittit autem Dominus iustitiæ seueritatem per sapientiæ veritatem: ideoq. primum octonarium occupat veritas sapientiæ, secundum seueritas iustitiæ. Vnde non absurde primus octonarius initiatur ab hac littera Phe, quæ interpretatur os ab ore: quia veritas est os sapientiæ. Secundus autem a Sade littera, quæ interpretatur iustitia. Veritas quoque sapientiæ distinguitur in speculatiuam, primo quaternario coniugatam, & actiuam secundario copulatam. Primus quaternarius quadripartitur: quia diuinæ veritas sapientiæ, sapientibus secundum carnem absconditur, paruulis ostenditur, per orationem attrahitur, per dilectionem accipitur, sicut bis binis versibus aperitur. Primus versus prætendit sapientiam sapientibus memoratis absconditam, propter contemplationem incompletam. Cum enim in contemplationis negotio quadruplex inueniatur actio: scilicet admiratio, perscrutatio, illuminatio, delectatio: videntur contemplatiuis sæcularibus duæ primæ: contemplatiuis spiritualibus duæ nouissimæ, diuinitus deputatæ: quod luce clarius declarat Psalmographus in persona talium sapientium, taliter elocutus: *Mirabilia*, & cetera: quasi diceret: Quod testatus est Deus, miratus, & scrutatus est animus meus. Non ne vides actū duplicem interiectum inter intellectum, & eius obiectum, & admirationem, & perscrutationem inter intelligentiam naturalem, & sapientiam spiritualem?

Phe quid.
Sade.

Articulus primus.

Ad actum ergo admirationis spectat, quod cantat: *Mirabilia*, quia mirabilia non dixisset, nisi miratio præcessisset. Talia mirabilia sunt verba legalia, secundum historiam aperta, sed secundum theoriam operta. Et nota circa prædicta mirabilia, quòd contemplanda sunt propter tria: quia lecta: quia tecta: quia non intellecta, quoniam in scripturis leguntur, sed figuris teguntur, & ab intellectibus obscuris non intelliguntur. De primo scribit Psalmographus: Considerabo mirabilia de lege tua. Ecce mirabilia lecta. De secundo legimus: Mirabilia opera Altissimi, & gloriosa, & absconsa. Ecce mirabilia abscondita, siue tecta. De tertio quoque psallimus: Patres nostri in Ægypto

Ps. 118. c
Eccli. 11. a
Ps. 105. a

Ægypto non intellexerunt mirabilia tua. Ecce mirabilia non intellecta.

Articulus secundus.

Ad sapientiam spiritualem facit, quod dicit: *Testimonia tua*, quasi tuis tua, non tuo: scilicet suo modo testificantia, hoc est immaterialia materialiter, infiguralia figuraliter, intemporalia temporaliter significantia. Neque enim possibile est nobis lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circumuelatum, teste Dionysio. Et notandum quòd ad contemplandum diuina testimonia, tria sunt necessaria: videlicet dilectio, vt veritas diligatur: directio, vt voluntas dirigatur: exactio, vt habilitas exigatur. De primo: Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua: in quo dilectio veritatis. De secundo: Beati, qui scrutantur testimonia eius: in quo directio voluntatis. De tertio: Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua: in quo exactio habilitatis.

S.Dionys.cælesti hierar. cap. 1. *Ps. 118. p* *Ibid. a* *Ibid. q*

Articulus tertius.

Ad actum perscrutationis, seu inuestigationis pertinet, quod sublucet: *Ideo scrutata est ea*, quasi dicat: propter admirari, cæpit perscrutari: quoniam ignorauit, ideo cognoscere laborauit. Et nota quòd est scrutatio tripartita. Prima prophana, secunda vana, tertia Christiana. Prima est scrutantium in scripturis, siue scripturarũ aut prophetarum figuris propria figmenta, non cælestia sacramenta. Secunda est scrutãtium per naturale lumen supernaturalia sacramenta. Tertia est scrutantium per supernaturale lumen, supernaturalia sacramenta. Prima scrutatio improbatur, vbi dixit Iacob ad Laban: Scrutatus es omnem supellectilem meam. Sicut Laban in Iacob substantia scrutabatur propria idola, sic nonnulli in diuina scientia scrutantur sua friuola. Secunda scrutatio reprobatur, vbi scribitur: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Fortiora se scrutatũr, qui per debilitatem luminis naturalis sacramenta supernaturalia indagare conatur, & forte lumen gratiæ deuotis orationibus acquirere aspernatur. Tertia scrutatio approbatur, dicẽte Apostolo: De qua salute exquisierunt, & scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetauerunt, scrutantes quod, vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi. Sic scru-

Gen. 31. e *Eccli. 3. c* *1. Pet. 1. b*

tantur, qui ſpiritualia ſpiritualibus comparare, tam orando, quàm meditando luctantur: quia ſicut ſcribitur ab Au-

Aug. cap. 1. de vid. Deo. guſtino: Qui didicerunt a Domino Ieſu Chriſto mites eſſe, & humiles corde, plus cogitando, & orando proficiunt, quàm legendo, & audiendo.

Articulus quartus.

Ad intelligentiam naturalem attinere dinoſcitur, quod dicitur: ***Anima mea***. Qualis putas anima, niſi qualis dixerat antea? Puta cum prudentibus mirata, & ſcrutata, non cum patuulis illuſtrata: quoniam incompetenter diſpoſita. Et nota triplicem animæ diſpoſitionem ad ſapientiæ contemplationem: ſcilicet colluctationem, extenſionem, directionem, quantum ad animæ rationem, affe-

Eccli. 51. c ctionem, & finis intentionem. De primo ſcribitur: Colluctata eſt anima mea in illa: ſcilicet ſapientia. Ecce collu-

Ibidem. ctatio rationis. De ſecundo ſubditur: Manus meas extendi in altum, & in ſapientia eius luxit anima mea. Ecce extenſio affectionis per deuotionem orationis. De tertio

Ibidem. ſuperadditur: Animam meam direxi ad illam, & in agnitione inueni eam. Ecce directio intentionis ad fructum ædificationis.

Epilogus.

Loquens ergo Pſalmographus ex perſona prudentium, in lumine proprio procedentium, & diuinam ſapientiam in myſterijs abſconditam propalare ſtudentium, ait: ***Mirabilia***, quantum ad primum contemplationis effectum: ſcilicet admirationem. ***Teſtimonia tua***, quantum ad contemplationis obiectum: ſcilicet ſapientiam ſpiritualem. ***Ideo ſcrutata eſt ea***, quantum ad ſecundum contemplationis effectum: ſcilicet perſcrutationem. ***Anima mea***, quantum ad contemplationis ſubiectum: ſcilicet intelligentiam naturalem.

VERSICVLVS SECVNDVS.

DEclaratio ſermonum tuorum illuminat, & cetera.] De ſapientia prudentibus abſcondita diſertum eſt a Pſalmiſta: de ſapientia paruulis reuelata diſſerendum eſt in parte iſta. Prudentes quidem acceperunt partem contemplationis priorem, ſed paruuli potiorem. Illis datum eſt incognita mirari, abdita perſcrutari. Iſtis datum eſt cælitus

litus illuminari, & medullitus delectari. Sicut in contemplatione prudentium cognouimus actum duplicem interiectum inter intellectum, & eius obiectum, sic in contemplatione paruulorum agnoscimus effectum duplicem interceptum inter recipiens, & receptum: videlicet illuminationem, & delectabilem perfectionem, seu perfectiuam delectationem, inter diuinorum declarationem, & cordium præparationem.

Articulus primus.

Declaratio, inquit, *sermonum tuorum*. Ecce declaratio diuinorum. Ecce diuini sermonis mysterium, quod de manu Dei suscipimus, quod cordibus custodimus, vt ædificetur proximus, & glorificetur Altissimus. Vnde notandum, quòd leguntur sermones huiuscemodi in manu Domini conseruari: cordibus hominum commendari, & per ipsum Dominum consummari. Quæris, quare? quoniam ipsius est reserare: ipsius est imperare: ipsius est munerari. De primo legimus: In manu enim illius, & nos, & sermones nostri. Nonne vides sermones conseruatos in manu Domini reserante? De secundo: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos. Numquid audis sermones cordibus commendatos, Domino imperante? De tertio: Consummatio sermonum ipse est. An agnoscis sermones consummatos, Domino munerante?

Sap.7.e *Luc.11.f* *Eccli.43.d*

Articulus secundus.

Illuminat. Ecce mentis recipientis illuminatio, per quam illuminatur ignorantium, sed patrem luminum exorantium ratio. Vnde notandum quòd illuminat pater luminum credentes, sperantes, diligentes: quia fideliter, fiducialiter, feruenter orantes. De primo scribitur: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Tamquam patenter inquiens: Quoniam illuminasti ignorantem, vt crederem, illumina fideliter exorantem, vt credita firmiter asseuerem. Ecce illuminatio credentium. De secundo: Illuminabo, dicit Sapientia, omnes sperantes in Domino. Ecce illuminatio sperantium. De tertio: Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Ecce illuminatio diligentium.

Ps.107.e *Eccli.24.d* *Eccli.2.b*

Articulus tertius.

Et intellectum dat: Hic intellectus est habitus intelle-

ctus, intellectiuæ potentiæ perfectiuus: vbi vero intellectualis perfectio, ibi spiritualis delectatio, quæ dicitur cõtemplationis consummatio Nam delectatio est operationis consummatio, secundum Philosophum. Sed notandum circa huiuscemodi intellectum, quòd legimus intellectum datum, intellectum priuatum, intellectum mutatum. Quorum primum delectabile, secundum detrectabile, tertium detestabile. De primo scribitur: Intellectum tibi dabo, & instruam te: ecce intellectus datio delectabilis. De secundo: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu: ecce intellectus priuatio detrectabilis. De tertio: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius: ecce intellectus mutatio detestabilis.

Arist. lib. 10. Ethic. cap. 4. circa med. — *Psal. 31. c* — *Sap. 1. b* — *Sap. 4. c*

Articulus quartus.

Paruulis: ecce præparatio hominum, ad suscipiendum lumen diuinum: scilicet humilitas, quæ dicitur spiritualis paruulitas. Sed nota de paruulis, quòd diuersos in diuersis inuenimus scripturis: vtpote paruulos ætate, paruulos maturitate, paruulos prauitate. Quorum primi tolerabiles, secundi vituperabiles, tertij venerabiles, & ad diuinas illuminationes habiles. De primis: Egrediuntur, quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus: ecce paruuli ætate. De secundis: Vsquequo paruuli diligitis infantiam: & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt scientiam? ecce paruuli maturitate. De tertijs: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote: sensibus autem perfecti sitis: ecce paruuli prauitate. Paruulis talibus nonnumquam reuelat Dominus, quæ velauit prudentibus.

Iob 21. b — *Prou. 1. c* — *1. Cor. 14. d*

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus de contemplationis gratia, quã Dominus operatur in talibus, mediantibus illuminationis, & delectabilis perfectionis actibus: *Declaratio sermonum tuorum*, quantum ad susceptam sapientiæ declarationem. *Illuminat*, quantum ad tertiam contemplationis actionem, scilicet illuminationem. *Et intellectum dat*, quantum ad quartam contemplationis ipsius operationem: scilicet delectationem, seu delectabilem perfectionem. *Paruulis*, quantum ad susceptiuam intelligentiæ præparationem.

VERSI-

VERSICVLVS TERTIVS.

OS *meum aperui*, & cetera.] Per præcedentia præmõstratur sapientiæ cælestis absconsio, & eius reuelatio: per præsentia demonstratur eiusdem attractio, dicente Psalmista: *Os meum*, & cetera. Ac si diceret voce plana: Aperui desiderium rationale, & attraxi magisterium spirituale: quia mandata tua, quantum ad ministerium cærimoniale, desiderabam, quantum ad mysterium intellectuale. Ecce liquet ad oculum, quid apertum, quid attractum, quid mandatũ, quid desideratum. Quoniam apertum rationale desiderium: attractum spirituale magisterium: mandatum cærimoniale ministerium: desideratum intellectuale mysterium.

Articulus primus.

Demonstratur itaque desiderium rationale, cum dicitur: *Os meum aperui*. Quoniam os interius est rationalis appetitus. Sicut enim homo exterior os exterius aperit ad id, quod appetit, sic homo interior os interius aperit ad id, quod appetit. Et nota quòd os interius aperire debemus: ad sapientiam inferendam: ad sapientiam referendam: non ad insipientiam proferendam: contra murmuriosos, contra incuriosos, contra iniuriosos. De primo: Aperui os meum, & cibauit me volumine: sic aperitur os contra murmuriosos sapientiæ inferendæ. De secundo psallimus: Aperiam in parabolis os meum: sic aperitur os contra incuriosos sapientiæ referendæ. De tertio psallentes dicimus: Obmutui, & non aperui os meum: sic non aperitur os contra iniuriosos insipientiæ proferendæ.

Ezec.3.a *Psal.77.a* *Psal.38.c*

Articulus secundus.

Demonstratur vtique magisterium spirituale, cum additur: *Et attraxi spiritum*. Vt autem videas clarius attractum huius spiritus, debes animaduertere, quòd est spiritus intelligentiæ incorporatus humanæ creaturæ, & est spiritus intelligentiæ incorporatus diuinæ scripturæ. Sed iste spiritus est ante reuelationem implicitus, post reuelationem explicitus. Hunc igitur spiritum attrahit humanus spiritus, tamquam ab interiori exterius, supplicando, quòd ex implicito fiat explicitus. Notandum itaque circa

ſpiritum intelligentiæ, quòd eſt ſpiritus attractiuus, ſpiritus attrahendus, & ſpiritus attractus. Ad attractiuum pertinet ſupplicatio, ad attrahendum implicatio, ad attractũ

Iob 20. a explicatio. De primo: Doctrinam, qua me arguis, audiã, & ſpiritus intelligentiæ meæ reſpondebit mihi: ecce ſpiri-

Sap. 7. d tus intelligentiæ attractiuus. De ſecundo: Omniũ artifex docuit me ſapientia: Eſt enim in illa ſpiritus intelligentiæ ſanctus, vnicus, multiplex: ecce ſpiritus intelligentiæ de

Eccli. 39. a profundo ſapientiæ attrahendus. De tertio: Aperiet os ſuũ in oratione, & pro delictis ſuis deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, ſpiritu intelligentiæ replebit illum, & ipſe tamquam imbres mittet eloquia ſapientiæ ſuæ: ecce ſpiritus intelligentiæ attractus.

Articulus tertius.

Demonſtratur quoque miniſterium cærimoniale, cum ſubditur: *Quia mandata tua.* Quæ mandata, niſi cærimonialia, ſeu figuralia? quorum apertum miniſterium, ſed opertum myſterium requirit diſertum dilucidationis magiſterium: hæc mandata leguntur cærimonijs aggregata, vt intelligantur ab alijs ſegregata. Horum etiam miniſteria receſſerunt, ſed myſteria remanſerunt. Vnde notandum de mandatis talibus, quòd ea mandauit Dominus cuſtodiæ triplici: videlicet populari, prophetali, regali: vt doceret agendorum, credendorum, ſperandorum myſteria

Deut. 10. c meditari. De primo, vbi dicit Moyſes populo: Cuſtodias mandata Domini, & cærimonias eius: ecce mandatorum cuſtodia popularis, admonens de agendis. De ſecundo:

Neem. 1. c Vanitate ſeducti ſumus, & non cuſtodiuimus mandatum, & cærimonias: ecce mandatorum cuſtodia prophetalis, præmonens de credendis. De tertio, vbi dicit Dauid filio

3. Reg. 2. a ſuo, cui facta fuit regni repromiſſio: Cuſtodias mandata Domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, & cuſtodias cærimonias eius: ecce mandatorum cuſtodia regalis, commonens de ſperandis.

Articulus quartus.

Demonſtratur denique myſterium intellectuale, cum ſuperadditur: *Deſiderabam.* Quoniam in mandatis illis carnalibus, & temporalibus, quantum ad miniſterium: ſed in intellectualibus, & æternalibus, quantum ad myſterium illud erat deſiderabile, quòd intellectuale & æternale, potius quàm illud, quod carnale, & temporale. Et nota

de myſteriorum notitia, quòd deſideratur ab anima, ſicut vmbra, ſicut gratia, ſicut aqua: quia recreat eius æſtum, delectat intuitum, ſatiat appetitum. Primi deſiderij prænotatio patet, vbi dicitur: Sicut ceruus deſiderat vmbram: & ſicut mercenarius præſtolatur finem ſui operis, ſic & ego habui menſes vacuos: & noctes laborioſas enumeraui mihi: hic comparatur animus ſtudioſus ceruo celerrimo, & mercenario pauperrimo, per laborum ſuperuacuitatem, & temporum ſuperfluitatem currentibus ad ardoris refrigerium, & operis complementum. Secundi deſiderij ſubnotatio liquet: Gratiam, inquit, & ſpeciem deſiderabit oculus. Plane ſicut oculus exterior deſiderat gratioſam ſpecioſitatem, ſeu ſpecioſam gratioſitatem ſubſtātiæ corporalis, ſic oculus interior deſiderat ſpecioſitatem gratioſam, ſeu gratioſitatem ſpecioſam ſapientiæ ſpiritualis. Tertij deſiderij denotatio relucet, vbi legitur: Deſiderauit Dauid aquam: & intelligitur deſiderium animæ rationalis reſpectu ſapientiæ Saluatoris.

Iob 7. a *Eccli. 40. c* *2. Reg. 23. b*

Epilogus.

Ait ergo Pſalmographus, tamquam in Chriſto paruulus orando ſapientiæ attractiuus: *Os meum aperui*, quantum ad rationale deſiderium, quod apertum: *Et attraxi ſpiritum*, quantum ad ſpirituale magiſterium, quod attractū: *Quia mandata tua*, quantum ad cærimoniale miniſteriū, quod mandatum: *Deſiderabam*, quantum ad intellectuale myſterium, quod deſideratum.

VERSICVLVS QVARTVS.

A*Spice in me, & miſerere mei*, & cetera.] Qualiter attrahatur diuina ſapientia, patet per præcedentia: ſed qualiter accipiatur ab humana intelligentia, patebit per præſentia. Nam procul dubio, ſicut illam attrahit oratio, ſic accipit dilectio. Enimuero eſt oratio infirma, quam non firmat dilectio, & inanis eſt attractio, quam non implet acceptio: quod vt clarius luceat, audiamus quid hinc Propheta cenſeat: *Aſpice*, inquit, *& cetera.* Sed quid ſibi vult hæc cenſura? Videte, quàm firmiter, quàm fidenter Creatorem alloquitur creatura, dicens: affer aſpectum, affer defectum, profer iudicium rectum inter diligens & dilectum: hic aſpectus eſt ſapientialis influentia: hic defectus

fectus est intellectualis indigentia. Hoc iudicium est illa
Cic. lib. 1. Offic. sapientis sententia: Amicorum omnia communia: hæc diligentia sunt creatrix, & creata intelligentia.

Articulus primus.

Primo sapientiæ petit aspectum, idest sapientialem influxum, cum dicit: *Aspice in me*. Sapientia quidem aspicit, cum aspicere facit, cum aspectum imperfectum perficit. Et nota quòd Dominus tripliciter aspicit animam: quantum ad agnitiuam, quantum ad affectiuam, & quantum ad effectiuam: primam illuminando, secundam con-
Abac. 3. a solando, tertiam approbando. De primo: Aspexit, & dissoluit gentes, & contriti sunt colles sæculi. Quippe Dominus dicitur gentes, seu gentiliter viuentes aspicere, dissoluere, conterere: quia facit eas peccata recognoscere, recognoscentes resipiscere, resipiscentes ingemiscere: ecce
Eccli. 35. d aspectus illuminatorius. De secundo: Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet non consolabitur, & non discedet, donec Altissimus aspiciat. Oratio siquidem penetrat per postulationem, propinquat per præstolationem, sed aspicitur per consolationem: ecce aspe-
Isa. 58. a ctus consolatorius. De tertio: Quare ieiunauimus, & non aspexisti, idest approbasti: ecce aspectus approbatorius.

Articulus secundus.

Secundo pandit defectum, scilicet intellectiuæ imperfectum, cum adijcit: *Et miserere mei*. Petendo namque misericordiam, pandit miseriam: magna quippe miseria est sapientiæ salutaris penuria. Hic potes notare, quòd miseretur Dominus diuersis diuersimode: scilicet alijs purgatiue, alijs illuminatiue, alijs perfectiue. Primo modo miseretur pœnitentibus, secundo ignorantibus, tertio expectantibus. Primus modus notatur, vbi
Iudit. 7. d legitur: Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Tu, quia pius es, miserere nostri: ecce misericordia pœnitentium purgatiua. Secun-
Eccli. 36. a dus denotatur, vbi scribitur: Miserere nostri Deus omnium, & respice in nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum: ecce misericordia ignorantium illumi-
Isa. 33. a natiua. Tertius modus annotatur, vbi dicitur: Domine miserere nostri: te enim expectauimus: ecce misericordia expectantium perfectiua.

Artic-

Articulus tertius.

Tertio postulat iudicium, cum allegat: ***Secundum iudicium***. Quæris quorum? Sapientium antiquorum, super communicantia amicorum: Est enim publica Græcorum sententia: amicorum omnia communia. Secundum hanc sententiam confidenter Dei postulat sapientiam, qui fideliter ei conseruat amicitiam. Et notandum circa dictum iudicium, quòd non est timorosum, sed amorosum, sed saporosum: propter amicitiæ perfectionem, complexionem, & refectionem. De primo: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Timor non est in charitate: ac si diceret manifeste: Perfectum habemus amicitiæ nostræ iudicium: quoniam non timemus amici nostri iudicium: quia sicut ille fuit seruator amicitiæ nostre, sic sumus & nos suæ. Proprium enim est amicitiæ confidere, non timere: ecce iudicium nòn timorosum propter amicitiæ perfectionem. De secundo per Prophetam psallitur: Quia Dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos, in æternum conseruabuntur: quasi dicat: Amorosum est Deo iudicium amicorum: quia non contemptor est, sed complexor eorum: ecce iudicium amorosum propter amicitiæ complexionem. De tertio, vbi pastor bonus de bonis gregibus loquitur: Pascam illas in iudicio. Vos autem greges mei, quasi dicens: Amicis meis delicias adiudicabo supernas: qui mihi delicias administrauerunt internas: ecce iudicium saporosum, propter amicitiæ refectionem.

Græcorum sententia.

1. Io. 4. d

Ps. 36. e

Ezec. 34. d

Articulus quartus.

Quarto connectit dilectum & diligens, cum concludit: ***Diligentium nomen tuum***. Connectendo diligens & dilectum, scilicet increatum, & creatum intellectum. Quod autem ait, non, te, sed ***tuum nomen***, ad diligendi pertinet rationem. Vnde notandum circa nomen Dominicum, quòd legitur in scripturis excelsum, inclytum, gloriosum. Excelsa namque diligendi ratio est originalis naturalium bonorum adinuentio: sed inclyta diligendi ratio est ordinalis moralium donorum subuentio: sed gloriosa diligendi ratio est terminalis supernaturalium iudiciorum conuentio, & stipendiorum obuentio. De primo: Notas, inquit, facite in populis adinuentiones eius, mementote,

Isa. 12. b

mentote, quoniam excelſum eſt nomen eius:ecce nominis excelſi ratio: ſcilicet originalis naturalium adinuentio. De
1. Paral. 29.c ſecundo, vbi Dauid ſic benedixit Domino: Nunc igitur Deus noſter confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. Quis ego, & quis populus meus, vt poſſimus hæc tibi vniuerſa promittere? Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi: ecce nominis inclyti ratio, ſcilicet ordinalis moralium ſubuentio. De tertio:
Deu. 28.f Niſi cuſtodieris, & feceris omnia verba legis huius, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, & timueris nomen eius glorioſum, & terribile, hoc eſt, Dominum Deum tuum, augebit plagas tuas Dominus: ecce nominis glorioſi, & terribilis implicita, & explicita ratio, ſcilicet terminabilis ſupernaturalium iudiciorum conuentio, & ſtipendiorum obuentio.

Epilogus.

Oſtenſurus ergo Pſalmographus qualiter ſapientia diuina per dilectionem accipitur, Dominum ſic alloquitur: *Aſpice in me,* afferendo aſpectũ ſapientialis influentiæ. *Et miſerere mei,* auferendo defectum intellectualis indigentiæ, *Secundum iudicium*, proferendo ſententiam communicantiæ. *Diligentium nomen tuum*, ſcilicet creatricis, & creatæ intelligentiæ, quæ ſunt extrema iſtius amicitiæ.

VERSICVLVS QVINTVS.

GReſſus meos dirige, & cetera.] Quaternarius antecedens deſeruiuit ſapientiæ ſpeculatiuæ, iſte ſequens deſeruit actiuæ per quam diuinitus dirigitur iuſtus, erigitur eliſus, illuminatur cæcus, ſoluitur compeditus: ecce quattuor actus diuini, quibus reſpondent verſus bis bini. In primo cantatur a Pſalmographo, velut a iuſto in via iuſtitiæ, diuinitus dirigendo: *Greſſus meos*, & cetera, quaſi dicat: Motus meæ voluntatis, tuis dirige mandatis, ne ſubeam dominium iniquitatum omnium. Poſſumus itaque quattuor hic notare: ſcilicet actionem voluntariam directione neceſſariam, damnationem nefariam, & contaminationem multifariam. Quorum primum ſpectat ad opera viatorum: ſecundum ad onera mandatorum: tertium ad ſufferentias tentatorum: quartum ad differentias peccatorum.

Articu-

Articulus primus.

Primum significatur, cum scribitur: *Gressus meos:* Gressus isti sunt actus vniuersi a voluntate eliciti, vel imperati. Et nota quòd in scriptura diuersi gressus leguntur, per quos diuersi actus intelliguntur: videlicet gressus recti, gressus pulchri, & gressus effusi: per quos intelliguntur actus discreti, disciplinati, disluti. De primo: Gressus rectos facite pedibus vestris: vt non quis claudicans erret. *Heb. 12. c* Ecce gressus recti, idest actus discreti. De secundo: Quàm pulchri gressus tui in calceamentis, filia principis. *Cant. 7. a* Ecce gressus pulchri, idest actus disciplinati. De tertio canitur: Pene effusi sunt gressus mei. *Ps. 72. a* Ecce gressus effusi, idest actus disluti, seu dissoluti.

Articulus secundus.

Secundum assignatur, cum additur: *Dirige secundum eloquium tuum.* Istud eloquium est diuinum imperium, nostrorũ actuum directiuum. Actus enim humanæ voluntatis, diuinis regulantur mandatis, quasi regulis æquitatis. Et nota quòd Dominus dirigit curuitatem vis rationabilis, irascibilis, & concupiscibilis, quantum ad insipientiæ pronitatem, impatientiæ, & immunditiæ. De primo Propheta dicit: Dirige me in veritate tua, & doce me. *Ps. 24. a* Ecce directionem, quantum ad rationabilis curuitatem, & insipientiæ pronitatem. De secundo per Psalmistam cantatur: Diriget mansuetos, idest dirigendo faciet mansuetos in iudicio: *Ibid. b* Ecce directionem, quantum ad irascibilis curuitatem, & impatientiæ pronitatem. De tertio Psalmographus scribit: Diriges iustum, scrutans corda, & renes Deus: *Psal. 7. e* ecce directionem, quantum ad concupiscibilis curuitatem, & immunditiæ pronitatem.

Articulus tertius.

Tertium designatur, cum dicitur: *Et non dominetur mei.* Ecce dominium nefarium, dominium temerarium, quo tentatores dominãtur tentatis, sicut superatores superatis. Et nota quòd figualiter legitur in scriptura spiritus voluptatis dominari delicatis: cupiditatis dominari cupidis: vanitatis dominari elatis. Primum figuratur, vbi scribitur: Eo tempore dominabãtur Philistijm Israeli: idest spiritus voluptatis populo carnali. *Iudic. 14. e* Quid enim per Philistijm, idest potione cadentes, aliud senserim, quàm spiritus voluptatis de peccato gulæ in peccatum luxuriæ cadentes, vel

cadere facientes? Secundum notatur, vbi traditur: Dominabitur thesaurorum auri,& argenti. Quod de spiritu cupiditatis potest intelligi. Tertium assignatur, vbi dicitur: Reges posuisti super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominantur: quod de spiritibus vanitatis non inconuenienter accipitur.

Dan. 11. g
Nee. 9. g

Articulus quartus.

Quartum consignatur, cum adijcitur: *Omnis iniustitia*. Hoc est iniquitas omnifaria, per quam contaminatur malorum conscientia. Sed notandum, quòd iniustitia nominat in scriptura quandoque peccati actum, peccati maculam, peccati reatum. Quorum primum patet exterius, secundum latet interius, tertium trahit inferius. De primo: Regnum a gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos. Ecce iniustitiæ actus patens exterius. De secundo scribitur: Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi: ecce iniustitiæ macula latens interius. De tertio: Iustitia perpetua est, & immortalis: iniustitia autem mortis acquisitio. Ecce iniustitiæ reatus trahens inferius.

Eccl. 10. a
Ps. 31. b
Sap. 1. d

Epilogus.

Ait ergo psalmista, tamquam persona iusta, diuinitus in via iustitiæ dirigenda: *Gressus meos*, quantum ad actionem voluntariam, pertinentem ad opera viatorum. *Dirige secundum eloquium tuum*, quantum ad directionem necessariam, attinentem ad onera mandatorum. *Et non dominetur mei*, quantum ad dominationem nefariam, spectantem ad sufferentiam tentatorũ. *Omnis iniustitia*, quantum ad contaminationem multifariam, respicientem differentias peccatorum.

VERSICVLVS SEXTVS.

R*Edime me a calumnijs hominum*, & cetera.] Sicut per sapientiam Dei diriguntur iusti, testificante versu præcedenti, sic per ipsam eriguntur elisi, teste præsenti, vel etiam redimuntur venditi, quod hic accipitur pro indifferenti. Quisquis enim calumnijs elidetur, dum eliditur, vilipenditur: dum vilipenditur pro vili venditur. Quid enim est vilipendere, nisi pro vili vendere? Sed dum calumnia peri-

Vilipendo, idest vili vẽdo.

perimitur, & elisus erigitur, venditus redimitur, fatuus mercator est calumniator, qui carum pro vili vendit, cum Deo charum hominem vilipendit. Propter elisionem, seu venditionem huiusmodi solet mandatorum custodia præpediri. Vnde Propheta, tamquam persona sic vendita, vel elisa, petit se redimi a venditionibus talibus talium venditorum, propter custodiam moralium mandatorum. Possumus itaque quattuor hic pensare, videlicet venditionis moralis causam quadruplicem: scilicet materialem, formalem, efficientem, finalem. Elisus pertinet ad causam materialem: elisio ad formalem: elidens ad efficientem: effectus consequens ad finalem.

Articulus primus.

Causa materialis tangitur, cum psallitur: *Redime me*, quasi pro vili venditum a vilipendente. Et nota quòd sicut innuitur in scripturis, tales redimit Dominus tribus modis: scilicet per iudicium vltionis, beneficium consolationis, incendium dilectionis. In primo elidentis feritas iudicio refertur. In secundo elisi debilitas solatio delinitur. In tertio fortis, vt lapis, dilectio non frangitur, sed ignitur, cum pro calumniantibus interuenitur. Quid enim est elisos pro elidentibus interuenire, nisi scintillas igneas ex elisis lapidibus exilire? Primum per illud intelligitur, quod legitur: Sion in iudicio redimetur. Quod tunc implebitur, cum calumniator fidelium per Dei filium perimetur. Secundum per illud innuitur, quod astruitur: Consolatus est Dominus populum suum, redemit Hierusalem. Hic populus redimitur, cuius debilitas delinitur. Tertium per illud accipitur, quod aspicitur: In dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit nos. Sic redemit illos, quorum charitas elisa non excidit, sed clarius coruscauit.

Isa. 1. d *Isa. 52. c* *Isa. 63. b*

Articulus secundus.

Causa formalis traditur, cum dicitur: *A calumnijs:* quoniam venditiones istæ, quibus venduntur, quæ vilipenduntur: & vilipenduntur, qui calumnijs eliduntur: sunt calumniæ. Sed nota quòd calumnia tripliciter accipitur in scriptura: interdum actiue, interdum passiue: interdum actiue pariter, & passiue. Prima est calumnia facientis: secunda patientis: tertia diligentis. De prima: Audite verbum hoc, vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ. Videlicet prælati effeminati, impinguati, in sublimitate custo-

Calumnia triplex.

Amos 4. a

custodiæ collocati: quia Samaria interpretatur, custodia: sequitur, quæ calumniam facitis egenis: scilicet non curantes de curandis criminibus, sed crumenis. Ecce calumnia
Amos 3.c facientis. De secunda dicitur: Congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio eius: scilicet quantum ad ecclesias sæculares: & calumnias patientes in penetralibus eius, quantum ad ecclesias regulares. Ecce calumnia patientis. Calumnia talis est venditionis
Osee.12.c præmissæ causa formalis. De tertia: Chanaan, in manu
Chanaan. eius statera dolosa, calumniam dilexit. Quid per Chanaan, nisi negotiator notatur? Nam Chanaan negotiator interpretatur. Ecce calumnia diligentis.

Articulus tertius.

Causa efficiens explicatur, cum additur: *Hominum*. Qualium? Plane non spiritualium, sed animalium: quia nimirum homines calumnijs elidentes, elidendo vilipendentes, vilipendendo viliter venundantes, sunt animales spiritum non habentes. Sunt autem eiusmodi, vel corde, vel ore, vel opere deprauati. Quorum primi dicuntur oculis obturati: secundi, improperijs assueti: tertij, vita delica-
Nu. 24. c ti. De primo: Dixit homo, cuius obturatus est oculus.
Eccl.23.c Iste sane deprauatus est corde. De secundo: Homo assuetus in verbis improperij, in omnibus diebus suis non eru-
Deu.28.f dietur. Iste quoque deprauatus est ore. De tertio: Homo delicatus in te, & luxuriosus valde, inuidebit fratri suo. Hic aperte deprauatus est opere.

Articulus quartus.

Causa finalis subnotatur, cum subditur: *Vt custodiam mandata tua*. Nam intentio talium venditorũ videtur irritatio mandatorum, & incitatio peccatorum, quibus nullatenus oportet cedere, sed mandata inuiolabiliter obseruare. Et nota de mandatorum custodia, quòd debet existere cum timore, cum amore, cum vigore: contra tu-
Eccli. 2.d midos, tepidos, & torpidos. De primo: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius. Ecce mandato-
Nee.1.b rum custodia, cum timore. De secundo: Domine Deus cæli fortis, magne, atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum ijs, qui diligunt te, & custodiunt mandata tua. Ecce mandatorum diuinorum
3. Reg. 2. custodia cum amore: De tertio: Confortare, & esto vir
e fortis, & obserua, vt custodias mandata Domini Dei tui.

Ecce

Ecce mandatorum Dei custodia cum fortitudine, vel vigore.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona sic vendita, diuinitus redimenda: vel elisa, diuinitus erigenda: *Redime me,* quantum ad elisum, seu venditionis moralis causam materialem. *A calumnijs,* quantum ad elisionem, seu causam formalem. *Hominum*, quantum ad elidentem, seu causam efficientem. *Vt custodiam mandata tua*, quantum ad effectum consequentem, seu causam finalem.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

F*Aciem tuam illumina*, & cetera.] Quo nam modo sapientia diuina iustos dirigit, & etiam elisos erigit, in duobus præmissis versibus euitescit. Quo nã pacto cæcos illuminat, hic coruscat. Plerumque Domino permittente, bonus actiuus per amorem terrenorum: quasi calorem stercorum, excæcatur: sed denique, Domino visitante, *Tob.11.e* per amaram compunctionem, tamquam fellis vnctionem, curatur, & ad speculationem cælestium reuocatur. Ad hoc enim, quòd obscuritas sapientiæ per contemplationis perspicaciam declaretur, oportet quòd impuritas intelligentiæ per compunctionis amaritiem depuretur. Sub figura talis cæci videtur Propheta precari, quòd diuina declaretur obscuritas, & humana depuretur impuritas. Sicut ex dictis eminet, versus iste quattuor continet, obscuritatem, & eius declarationem, impuritatem, & eius depurationem. Obscuritas spectat ad sapientiam: declaratio ad contemplationis perspicaciam: impuritas ad intelligentiam: depuratio ad compunctionis amaritiem.

Articulus primus.

Primum scilicet obscuritatem sapientiæ insinuans, ait: *Faciem tuam*. Re vera per faciem significatur sapientia, propter tria faciei accidentia, quæ sunt, scientia, gratia, reuerentia. Sicut enim homo exterior notificatur, gratificatur, magnificatur, propter faciei carnalis elegantiam: sic homo interior propter sapientiam. De primo dixit Moy- *Exo.33.e* ses Domino: Ostende mihi faciem tuam, vt sciam te. Ecce faciei scientia. De secundo, sponsa dixit ad sponsum: *Esth.15.d* Facies tua plena est gratiarum. Ecce faciei gratia. De ter-

2. Paral. tio? Reueritusq. faciem meam, scidisti vestimenta tua, &
24.f fleuisti coram me: ego quoque exaudiui te, dicit Dominus. Ecce faciei reuerentia. Hæc est facies diuina, quam angeli nobis velant, cum meditantibus diuinam sapientiam non reuelant, sicut prophetico figuratur eloquio, vbi legimus:
Isa.6.a Duabus alis velabant faciem eius.

Articulus secundus.

Secundum scilicet declarationem indicans, inquit: *Illumina*. Faciem quippe Domini velut velatam petit illuminari, obscuram sapientiam declarari, quod efficitur per tertiam contemplationis actionem, quam dicimus illuminationem. Hic potes notare, quòd tripliciter contingit illuminare, scilicet deponendo, disponendo, exponendo. Primo modo illuminatur ignorantia, secundo intelligen-
Ps. 17.c tia, tertio sapientia. De primo dicitur ore prophetico: Illumina tenebras meas. Ecce illuminatio depositiua. De secun-
Ibidem do scribitur stilo Dauidico: Tu illuminas lucernam meam.
Eccl.24.d Ecce illuminatio dispositiua. De tertio legitur: Doctrinam, quasi antelucanum illumino. Ecce illuminatio expositiua. Hoc modo sumitur illuminare in proposito.

Articulus tertius.

Tertium scilicet impuritatem intelligentiæ designans, dixit: *Super seruum tuum*, quasi secretorum tuorum ne-
Ioan.15.c scium: quia sicut legimus: Seruus nescit, quid faciat Dominus eius. Vnde per seruum innuit seruilem, & indispositum intellectum. Hic potest notari, quòd serui dicuntur male dispositi, quantum ad vim rationabilem, concupiscibilem, irascibilem. Quo circa non competit eis elo-
Pro. 29. c quijs erudiri, delicijs enutriri, dominijs insigniri. De primo: Seruus verbis non potest erudiri: quantum ad dispo-
Ibid. d sitionem rationabilis. De secundo: Qui delicate a pueritia sua nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem:
Prou.19.a qnantum ad dispositionem concupiscibilis. De tertio: Non decent stultum deliciæ, nec seruum dominari principibus: quantum ad dispositionem irascibilis.

Articulus quartus.

Quartum scilicet depurationem coadunans, concludit: *Et iustificationes tuas doce me*. Istæ namque iustificationes sunt animę purificationes, ad cõpunctionis amaritiem pertinentes, quas petit doceri, hoc est, quantũ ad varias ipsius differentias admoneri. Hic potes notare, quòd Dominus videtur

videtur tripliciter hæc docere: videlicet docendo nos, orare, plorare, in agro corporis laborare: quatenus purificetur orando vituperabis actus, plorando macula, laborando reatus. De primo: Domine doce nos orare. Ecce doctrina orandi. De secundo: Præcepit, vt docerent filios Iuda planctum. Ecce doctrina plorandi. De tertio: Interroga iumenta, & docebunt te. Ecce doctrina laborandi. *Luc. 11. a* *2. Reg. 1. c* *Iob 12. b*

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, tamquam cæcus diuinitus illuminandus: ***Faciem tuam***, quantum ad sapientiæ obscuritatem. ***Illumina***, quantum ad contemplationis declarationem. ***Super seruum tuum***, quantum ad intelligentiæ impuritatem. ***Et doce me iustificationes tuas***, quantum ad compunctionis depurationem.

VERSICVLVS OCTAVVS.

Exitus aquarum deduxerunt, & cetera.] Lectione sapientiæ tripartita tribus præmissis versibus expedita, subsequitur actio quarta, per quam soluitur anima compedita. Notandum igitur qualiter anima compeditur, & qualiter expeditur. Compediri dicitur per spiritum erroris. Expediri dinoscitur per spiritum mæroris: quia spiritus erroris rapit de bonis hominis interioris quæ sunt bona moralia: sed spiritus mæroris id exsoluit de bonis hominis exterioris, quæ sunt bona naturalia: & sic animam, quam ille compediuit, hic expedit: quia quod ille rapuit, hic exsoluit. Quod ille rapuit per indebitam actionem, hic exsoluit per debitam passionem. Hoc liquido protestatur Propheta loquendo, tamquam persona taliter expedita: ***Exitus aquarum***, & cetera Ac si voce loqueretur expressa: Solutum est per spiritum mæroris de bonis hominis exterioris, quod raptum fuerat per spiritum erroris de bonis hominis interioris. Quattuor igitur hic notantur, vt puta solutio, & rapina: naturalia, & moralia bona. Quorum primum interest spiritus mæroris, secundũ spiritus erroris, tertium hominis exterioris, quartum hominis interioris. Anima quo modo compeditur, & expeditur.

Articulus primus.

Solutionem prænotauit, psalmus, cum ait: ***Exitus aquarum***, idest fluxus lacrymarum. Talem solutionem, scilicet lacrymarum resolutionem soluit spiritus mæroris per

oculos quasi per loculos peccatoris: Pretiosa est in conspectu Domini pecunia talis, qualis est acrimonia lacrymalis. Sed nota quòd talium exitus aquarum triplicatur, secundum tria genera personarum. Inueniuntur enim exitus aquarum, seu fluxus lacrymarum interdum in personis pœnitentibus, & continentibus: interdum in personis pœnitentibus, sed non continentibus: interdum in personis, nec pœnitentibus, nec continentibus. Primum aquarum exitum sequitur fertilitas, secundum sterilitas, tertium vilitas. Primus aquarum exitus est, de quo scribit Psal-

Ps. 106.d mographus: Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum: in quo describitur status pœnitentium a peccatis abstinentium. Secundus aqua-

Ibid. c rum exitus est, de quo psallimus: Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim: in quo notatur status pœnitentium, non tamen continentium. Tertius aqua-

Eccl. 25.d rum exitus est, de quo legimus: Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum: nec mulieri nequam veniam prodeundi. Si non ambulauerit ad manum tuam, confundet te in conspectu inimicorum. In quo signatur status impœnitentium, & incontinentium: qui non debent dare exitum aquæ concupiscentiæ, vel ineptæ lætitiæ: sicut nec vir mulieri lasciuæ.

Articulus secundus.

Bona naturalia demonstrauit, cum dixit: *Deduxerunt oculi mei*. Hi sunt oculi naturales, quasi loculi corporales ad exteriorem hominem attinentes, solutionem debitam deducentes. Et nota quòd oculi debent aquas lacrymarum deducere propter tria, propter vulnerationem, propter vastationem, propter captiuationem. Quorum primum spectat ad bona naturalia: secundum ad bona moralia: ter-

Hie. 14.e tium ad mala mortalia. De primo: Deducant oculi mei lacrymam per noctem & diem, & non taceant: quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei plaga pessima vehementer: ecce oculi deductiui lacryma-

Hier. 9.d rum propter vulnerationem naturalium. De secundo: Deducant oculi nostri lacrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis quia vox lamentationis audita est de Sion, quo modo vastati sumus: ecce oculi lacrymarum deductiui pro-

Tren. 3.e pter vastationem moralium. De tertio: Diuisiones aquarum deduxerunt oculi mei in contritione filiæ populi mei: vene-

venatione cœperunt me quasi auem inimici mei gratis: ecce oculi lacrymarum deductiui, propter mortalia animam captiuantia.

Articulus tertius.

Rapinam annotauit, cum addit: *Quia non custodierunt.* Ac si diceret: Propterea soluerunt emendam oculi hominis exterioris: quia non custodierunt bona hominis interioris, introducendo raptorem, scilicet spiritum erroris: & ita bona naturalia ad hominem exteriorem pertinentia lacrymas deduxerunt: quia custodire bona moralia ad hominem interiorẽ attinentia neglexerunt. Et nota quòd nonnulli sunt, qui Domini mandata non custodiunt: quia nesciunt, quia negligunt, quia nolunt. Sicut mendaces, sicut desides, sicut contumaces. De primo: Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est: ecce non custodia nescientis. De secundo: Quare non custodisti dominũ tuum regem? ecce non custodia negligentis, seu dormientis. De tertio, dixit Dominus ad Moysen: Vsquequo non vultis custodire mandata mea, & legem meam? ecce non custodia non volentis, scilicet populi contumacis. *1.Io.2.a* *1.Reg.26.c* *Exo.16.f*

Articulus quartus.

Bona moralia subnotauit, cum subdidit: *Legem tuam*, quantum ad moralem obseruantiam. Et nota quòd hæc est lex materna, lex interna, lex æterna: propter Ecclesiam imperantem, propter gratiam inuisceranteni, propter gloriam remunerantem. De primo: Ne dimittas legem matris tuæ: ecce lex materna propter Ecclesiam imperantem. De secundo dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum: ecce lex interna propter gratiam inuiscerantem. De tertio: Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum: ecce lex æterna propter gloriam remunerantem. *Prou.1.b* *Hie.31.f* *Baruc.4.a*

Epilogus.

Laqueus ergo propheta, tamquam persona prius compedita, postmodum expedita, interius absoluta, quoniam exterius resoluta, dicit: *Exitus aquarum*, quantũ ad emendam factam per spiritum mæroris: *Dilexerunt oculi mei*, quantum ad bona naturalia hominis exterioris: *Quia non custodierunt*, quantum ad rapinam factam per spiritum erroris: *Legem tuam*, quantum ad bona moralia hominis interioris.

VERSICVLVS NONVS.

IVstus es Domine, & cetera.] præcedens octonarius disputauit de diuina sapientia, præsens octonarius disputabit de diuina iustitia. Nam de iustitia dispositiua differet quaternarius prior: de iustitia diffinitiua, posterior. Iustitia vero dispositiua quattuor habet filias: videlicet prohibitiuam, præceptiuam, comminatiuam, promissiuam totidem versibus coniugatas. Prohibitiua iustitia primo versui copulata, prohibet omne vitium per quadruplex prohibitorium, per externum, per supernum, per internum, per infernum: scilicet per iustum, per dominium, per rectum, per iudicium. Quæris, quale? per iustum legale; per dominium regale, per rectum rationale per iudicium gehennale.

Iustitiæ dispositiuæ filiæ.

Articulus primus.

Iustum legale proditur, cum psallitur: *Iustus es,* quia iusta iubes: iustas condis leges, omnem iniustitiam prohibentes. Et nota de diuina iustitia, quòd legitur tripartita: scilicet erectiua, effectiua, neglectiua. Prima dicitur iustitia sancientis: secunda iustitia facientis: tertia iustitia patientis. De prima: Rex istus eriget terram: ecce iustitia erectiua. De secunda: Iustus es in omnibus, quæ fecisti nobis: ecce iustitia effectiua. De tertia: Qui negligit damnum propter amicum, iustus est: ecce iustitia neglectiua.

Pro. 29.a *Dan. 3.c* *Pro. 12.d*

Articulus secundus.

Dominium regale promitur, cum canitur: *Domine.* Magna profecto vitiorum est prohibitio, illius Domini consideratio, cuius omnia substernuntur Dominio. Et notandum circa prædictum dominium, quòd est secundum scripturæ testimonium, omnia potens, omnia circumspiciens, omnia, quæ vult, faciens. Quapropter omnes, & singuli sunt substrati eius potentiæ, eius notitiæ, eius voluntati. De primo: Respondens Iob Domino dixit: Scio, quia omnia potes: ecce Dominus omnia potens. De secundo: Oculi Domini multo plus lucidiores super solem circumspicientes omnes vias hominum, *& cetera:* ecce Dominus omnia circūspiciens. De tertio scribitur: Omnia, quæcumque voluit Dominus, fecit: ecce Dominus omnia, quæ vult, faciens.

Iob 22.a *Eccl. 23.c* *Ps. 113.b & 134.b*

Articu-

Articulus tertius.

Rectum rationale proponitur, cũ profertur: *Et rectum.* Qualiter rectum? Secundum internum rationis arbitriũ, vel aspectum. Nam procul dubio quælibet tam interior, quàm exterior actio rectificari dinoscitur mediante interno rationis arbitrio. Vnde notandum circa rectitudinem rationis, quòd, sicut legitur in scripturis, est rectitudo visionis, est rectitudo prædicationis, est rectitudo operationis, procedens a rectitudine rationis: prima mentalis, secunda vocalis, tertia manualis. De primo: Oculi tui videant recta: ecce rectitudo visionis. De secundo: Aperiẽtur labia mea, vt recta prædicent: ecce rectitudo prædicationis. De tertio: Qui mundus est, rectum opus eius: ecce rectitudo operationis. Vnde nimirum recte prohibetur vitium, cum rectum prohibetur eius supplicium, per rectæ rationis arbitrium. *Prou.4. d* *Prou.8. n* *Pro.21. b*

Articulus quartus.

Iudicium gehennale pronunciatur, cum sequitur: *Iudicium tuum.* Hoc enim iudicium est gehennale supplicium. O quàm dura prohibitio est hæc consideratio: Quicumque tali prohibitorio non prohibetur: non surdus, sed mortuus esse videtur. Et nota quòd, sicut traditur in scriptura, iudicium tale, dicitur iudicium mortale, iudicium gehennale, iudicium æternale. Quæris, quare? quia insuperabile, quia intolerabile, quia interminabile. De primo: Non est viro huic iudicium mortis, quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos: ecce iudicium mortale. De secundo: Genimina viperarum, quo modo fugietis a iudicio gehennæ? ecce iudicium gehennale. De tertio: Intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur. Et infra: Resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni: ecce iudicium æternale. *Hier. 26. e* *Mat. 23. d* *Hebr.6. a* *Ibidem. a*

Epilogus.

Ait ergo Propheta, quadruplicem prohibitionem explicans per hæc verba: *Iustus es*, quantum ad iustum legale, prohibens exterius in libris legalibus, *Domine*, quantum ad dominium regale, prohibens superius. *Et rectum*, quantum ad rectum rationale, prohibens interius: *Iudicium tuum*, quantum ad iudicium gehennale, prohibens inferius.

VERSICVLVS DECIMVS.

M*Andasti iustitiam*, & cetera.] Si quis abhorreat grauitatem iustitiæ prohibitiuæ in versu traditam præcedente, audiat suauitatem iustitiæ preceptiuæ propositam in præsenti. Sicut enim sponsus charissimus mandat sponsæ charissimæ mandata charissima ex charitate maxima, sic Deus mandat animæ mãdata nimis amabilia, præ charitate nimia. Quod vt clarius videatur, attendamus, quid Propheta super hoc fateatur. Plane prophetica sic cantat littera: *Mandasti*, & cetera: quasi dicat: Mandasti operabile, quod est amabile super omnia operabilia. Et credibile, quod est amabile super omnia credibilia. Et desiderabile, quod est amabile super omnia desiderabilia, ex charitate nimia. Ecce mandatum animæ charissimum operabile, charissimum credibile, charissimum desiderabile ex nimia charitate. Quorum primum pertinet ad virtutem animæ effectiuam, secundum ad intellectiuam, tertium ad affectiuam, quartum ad charitatis prærogatiuam.

Articulus primus.

Primum notatur, cum scribitur: *Mandasti iustitiam*. Ecce operabile, quod est amabile super omnia operabilia. Quid enim operanti amabilius, aut amanti operabilius, quàm iustitia, quæ continet vniuersa bona moralia? Et nota quòd iustitia est amabilis, & amabiliter operabilis, propter tria: quia facit animam Deo charam, animam Deo chariorem, animam Deo charissimam: tamquam amicã, tamquam filiam, tamquam sponsam. De primo, vbi dici-
Iac. 2. d tur de opere Abraam: Reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est: ecce iustitia faciens animam
1. Ioan. 2. d Dei amicam. De secundo: Omnis qui facit iustitiam, ex ipso scilicet Deo natus est: ecce iustitia faciens animam
Osea 2. d Dei filiam. De tertio: Sponsabo te mihi in iustitia: ecce iustitia faciens animam Dei sponsam.

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subditur: *Testimonia tua:* Ecce credibile, quod est amabile super omnia credibilia. Quid enim credenti amabilius, aut amanti credibilius, quàm sapientiæ testimonia? Si enim sapientes sunt propter sapientiam credibiles: multo magis credibilis est ipsa sapientia.

pientia. Et nota quòd diuina testimonia sunt amabilia, & amabiliter credibilia, propter tria: tum quia subleuantia, tum quia illuminantia, tum quia delectantia. Quia nimirum mentes subleuant, rationem illuminant, affectionem delectant. De primo: Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est: in quo mentis subleuatio. De secundo: Me expectauerũt peccatores, vt perderent me, testimonia tua intellexi: in quo rationis illuminatio. De tertio supra: In via testimoniorum tuorum delectatus sum: in quo affectionis delectatio. *Ps. 118. n* *Ibid. m* *Ibid. b*

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: *Et veritatem tuam*. Ecce desiderabile, quod est amabile super omnia desiderabilia. Quid enim desideranti amabilius, aut amanti desiderabilius, quàm diuinæ veritatis essentia, cuius euidentia est omnis mali absentia, & omnis boni præsentia? Et nota quòd veritas diuina est amabilis, & amabiliter desiderabilis propter tria: propter veritatis primæ beatissimã euidentiam, suauissimam complacentiam, & sempiternam permanentiam. In quorum primo consummabitur nostra beatitudo intelligentiæ: in secundo voluntatis: in tertio memoriæ. De primo scribitur: Omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: ecce primæ veritatis beatissima euidentia. De secundo per Psalmistam dicitur: Complacui in veritate tua: ecce primæ veritatis suauissima complacentia. De tertio per Prophetam psallitur: Veritas Domini manet in æternum: ecce primæ veritatis sempiterna permanentia. *2. Tim. 2. a* *Psal. 25. a* *Ps. 116. a*

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: *Nimis*, idest charitate nimia: *Ecce charitatis prærogatiua*, quæ mandata diuina facit nimium amabilia: quia nimis est amabile, quod mandatur nimis amabili nimia charitate. Et nota quòd nimietas ista facit mandatum nimis facile, peccatum nimis difficile, iudicium nimis terribile. Primũ quidem propter nimiam mandatoris dulcedinem: secundum autem propter nimiam peccatoris ingratitudinem: tertiũ tandem propter nimiam iudicatoris, & vindicatoris formidinem. De primo: Latum mandatum tuum nimis: ecce mandatum nimis facile. De secundo dixit Dauid ad Dominum: Peccaui nimis, vt hoc facerem: ecce peccatum *Ps. 118. m* *1. Paral. 21. a*

Soph. 1. c nimis difficile. De tertio: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est, & velox nimis: ecce iudicium nimis terribile.

Epilogus.

Patet itaque suauitas praeceptiuae, Psalmographo sic dicente: *Mandasti iustitiam*. Ecce charissimum operabile, pertinens ad effectiuam. *Testimonia tua*: ecce charissimum credibile, attinens ad intellectiuam. *Et veritatem tuam*, ecce charissimum desiderabile, spectans ad affectiuam. *Nimis*, ecce amoris nimietas, respiciens ad charitatis praerogatiuam.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

T*Abescere me fecit zelus meus*, & cetera.] Iustitiam praeceptiuam elucidauit versus praecedens: iustitiam comminatiuam elucidat versus praesens. Haec est iustitia terribilis, per quam Dominus comminatur suis terribiliter inimicis, sicut patet, vbi dicit Dominus ore prophetico: Comminatus sum, vt effunderem furorem meum super eos. Vnde mirabile, & mirabiliter miserabile videtur, quòd talis comminatio semper in memoria non habetur. Propterea dicit: *Tabescere*, & cetera, quasi dicat: Motus sum misericordia super inimicorum vecordia: quia non habent in memoria verba Dei comminatoria. Quattuor ergo notantur in proposito: misericordia prophetica, memoria lubrica, verba terrifica, vecordia inimica. Primum laudabile, secundum vituperabile, tertium formidabile, sed quartum detestabile.

(Eze. 20. c)

Articulus primus.

Primum patet, cum dicitur: *Tabescere me fecit zelus meus*. Hic est zelus Dauidicus. Dauid autem interpretatur misericors, vel amicus. Quis est ergo zelus iste, nisi zelus misericordiae? Talis zelus dicitur tabefaciens, seu liquefaciens: quia compatiens. Notandum itaque, quòd est zelus misericordiae, iustitiae, sapientiae. Primus dicitur compatiens, secundus faciens, tertius audiens. De primo: Miserebor omnis domus Israel. Et assumam zelum pro nomine meo sancto. Ecce zelus misericordiae, assumptiuus alienae miseriae. De secundo: Super solium Dauid sedebit, & super regnum eius, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia, amodo, & vsque in sempiternum zelus Domini

(Dauid. — Zelus triplex. — Eze. 39. f — Isa. 9. b)

Domini exercituum faciet hoc. Ecce zelus iustitiæ. De tertio: Auris zeli audit omnia. Talis est auris auditoris sapientiæ zelatoris. Ecce zelus sapientiæ. *Sap.1.e*

Articulus secundus.

Secundum liquet, cum scribitur: *Quia obliti sunt.* Quid enim est obliuio, nisi memoriæ lubricatio? Et nota quod vituperabilis est memoria, quæ quattuor memorabilium est oblita, scilicet diuinæ præceptionis, prohibitionis, promissionis, & comminationis, propter periculum omissionis, commissionis, amissionis, & admissionis. De primo dicitur: Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum. Hic obliuio refertur ad præceptionem, expansio ad prohibitionem. De secundo: Fecerunt malum in conspectu Domini, & obliti sunt Dei sui, seruientes Baalim. Hic obliuio refertur ad prohibitionem. De tertio scribitur a Psalmographo: Obliti sunt Deum, qui saluauit eos, supple in spe. Hic refertur obliuio ad promissionem. De quarto: Adimpleti sunt, & saturati eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum. Hic refertur obliuio ad comminationem. Obliuio quid. *Psal.43.d* *Iudic.3.a* *Ps.105.c* *Osea 13.b*

Articulus tertius.

Tertium lucet, cum traditur: *Verba tua*. Hæc sunt verba comminatoria, & ideo digna memoria, præcipue propter tria, tum quia sunt verba fidelia, verba formidabilia, verba interminabilia. Plane fidelia, quantum ad tenorem eloquij: sed formidabilia, quantum ad rigorem iudicij: sed interminabilia, quantum ad dolorem supplicij. De primo per Psalmistam dicitur: Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Ergo & in verbis comminatorijs. Ecce verba fidelia, seu credibilia. De secundo per Prophetam psallitur: A verbis tuis formidauit cor meum, & maxime a comminatorijs. Ecce verba formidabilia. De tertio: Verba mea non præteribunt. Ecce verba interminabilia: quia proculdubio manet comminatio, manente comminato supplicio. *Ps.144.e* *Ps.118.x* *Mat.24.e*

Articulus quartus.

Quartum claret, cum sequitur: *Inimici mei*. Qui sunt illi, quos inimicos dicebat, super quorum vecordia tabescebat, nisi quos inimicos Domini cognoscebat? Ita profecto probatur ipsius testimonio: ait enim: Nonne qui oderunt *Ps.138.d*

Soph. 1. c nimis difficile. De tertio: Iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta eſt, & velox nimis: ecce iudicium nimis terribile.

Epilogus.

Patet itaque ſuauitas præceptiuæ, Pſalmographo ſic dicente: *Mandaſti iuſtitiam*. Ecce chariſſimum operabile, pertinens ad effectiuam. *Teſtimonia tua*: ecce chariſſimum credibile, attinens ad intellectiuam. *Et veritatem tuam*, ecce chariſſimum deſiderabile, ſpectans ad affectiuam. *Nimis*, ecce amoris nimietas, reſpiciens ad charitatis prærogatiuam.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

T*Abeſcere me fecit zelus meus*, & cetera.] Iuſtitiam præceptiuam elucidauit verſus præcedens: iuſtitiam comminatiuam elucidat verſus præſens. Hæc eſt iuſtitia terribilis, per quam Dominus comminatur ſuis terribiliter inimicis, ſicut patet, vbi dicit Dominus ore prophetico: Comminatus ſum, vt effunderem furorem meum ſuper eos. Vnde mirabile, & mirabiliter miſerabile videtur, quòd talis comminatio ſemper in memoria non habetur. Propterea dicit: *Tabeſcere*, & cetera, quaſi dicat: Motus ſum miſericordia ſuper inimicorum vecordia: quia non habent in memoria verba Dei comminatoria. Quattuor ergo notantur in propoſito: miſericordia prophetica, memoria lubrica, verba terrifica, vecordia inimica. Primum laudabile, ſecundum vituperabile, tertium formidabile, ſed quartum deteſtabile.

Ez̨e. 20. c (margin)

Articulus primus.

Primum patet, cum dicitur: *Tabeſcere me fecit zelus meus*. Hic eſt zelus Dauidicus. Dauid autem interpretatur miſericors, vel amicus. Quis eſt ergo zelus iſte, niſi zelus miſericordiæ? Talis zelus dicitur tabefaciens, ſeu liquefaciens: quia compatiens. Notandum itaque, quòd eſt zelus miſericordiæ, iuſtitiæ, ſapientiæ. Primus dicitur compatiens, ſecundus faciens, tertius audiens. De primo: Miſerebor omnis domus Iſrael. Et aſſumam zelum pro nomine meo ſancto. Ecce zelus miſericordiæ, aſſumptiuus alienæ miſeriæ. De ſecundo: Super ſolium Dauid ſedebit, & ſuper regnum eius, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia, amodo, & vſque in ſempiternum zelus Domini

Dauid. — Zelus triplex. — *Ez̨e. 39. f* — *Iſa. 9. b* (margin)

Domini exercituum faciet hoc. Ecce zelus iustitiæ. De tertio: Auris zeli audit omnia. Talis est auris auditoris sapientiæ zelatoris. Ecce zelus sapientiæ. *Sap. 1. e*

Articulus secundus.

Secundum liquet, cum scribitur: *Quia obliti sunt.* Quid enim est obliuio, nisi memoriæ lubricatio? Et nota quòd vituperabilis est memoria, quæ quattuor memorabilium est oblita, scilicet diuinæ præceptionis, prohibitionis, promissionis, & comminationis, propter periculum omissionis, commissionis, amissionis, & admissionis. De primo dicitur: Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum. Hic obliuio refertur ad præceptionem, expansio ad prohibitionem. De secundo: Fecerunt malum in conspectu Domini, & obliti sunt Dei sui, seruientes Baalim. Hic obliuio refertur ad prohibitionem. De tertio scribitur a Psalmographo: Obliti sunt Deum, qui saluauit eos, supple in spe. Hic refertur obliuio ad promissionem. De quarto: Adimpleti sunt, & saturati eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum. Hic refertur obliuio ad comminationem.

Obliuio quid.

Psal. 43. d

Iudic. 3. a

Ps. 105. c

Osea 13. b

Articulus tertius.

Tertium lucet, cum traditur: *Verba tua.* Hæc sunt verba comminatoria, & ideo digna memoria, præcipue propter tria, tum quia sunt verba fidelia, verba formidabilia, verba interminabilia. Plane fidelia, quantum ad tenorem eloquij: sed formidabilia, qnantum ad rigorem iudicij: sed interminabilia, quantum ad dolorem supplicij. De primo per Psalmistam dicitur: Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Ergo & in verbis comminatorijs. Ecce verba fidelia, seu credibilia. De secundo per Prophetam psallitur: A verbis tuis formidauit cor meum, & maxime a comminatorijs. Ecce verba formidabilia. De tertio: Verba mea non præteribunt. Ecce verba interminabilia: quia proculdubio manet comminatio, manente comminato supplicio.

Ps. 144. e

Ps. 118. x

Mat. 24. e

Articulus quartus.

Quartum claret, cum sequitur: *Inimici mei.* Qui sunt illi, quos inimicos dicebat, super quorum vecordia tabescebat, nisi quos inimicos Domini cognoscebat? Ita profecto probatur ipsius testimonio: ait enim: Nonne qui oderunt *Ps. 138. d*

oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Dei vero sunt inimici, qui huius sæculi sunt amici: quia sicut scribitur: Quicumque voluerit amicus esse huius sæculi, inimicus Dei constituitur. Quæ vero maior vecordia, quàm amicitiam diuinam contemnere pro mundana? Et nota quòd tales inimici distinguuntur distinctione triplici, nam alij dicuntur infirmati, alij locupletati, alij exaltati. Et sunt trimēbri concupiscentia irretiti. Quidam concupiscentia carnis, quidam concupiscentia oculorum, quidam superbia vitæ. De primis legitur: Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. Ecce inimici infirmati, quorum infirmitate, & lubricitate dinoscitur Ecclesia tribulari. De secundis: Facti sunt hostes eius in capite eius, & inimici eius locupletati sunt. Ecce inimici locupletati, quales sunt nonnulli principes, & prælati, vacantes cupiditati potius, quàm charitati. De tertijs scribitur a Psalmographo: Inimici Domini mox, vt honorificati fuerint, & exaltati, deficientes, quemadmodum fumus, deficient. Ecce inimici exaltati, quorum culpa, & pœna connotantur in verbo præsenti.

Inimici Dei qui. — Iac. 4. a — 1. Ioã. 2. c — Psal. 26. d — Thre. 1. a — Psal. 36. d

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, diuinam comminationem, & humanam obliuionem mirabiliter miseratus: *Tabescere me fecit zelus meus*. Ecce misericordia Prophetica, quæ est laudabilis. *Quia obliti sunt*. Ecce memoria lubrica, quæ vituperabilis. *Verba tua:* Ecce comminatio terrifica, quæ formidabilis. *Inimici mei:* Ecce vecordia inimica, quæ est detestabilis.

VERSICVLVS DVODECIMVS.

I*Gnitum eloquium*, & cetera.] Post acerbitatem iustitiæ comminatiuæ, subiungit Propheta suauitatem promissiuæ. Hæc est iustitia suauiter attractiua, quæ totum trahit hominem, tam interiorem, quàm exteriorem per desiderium, & amorem. Sic trahebat ipsum Psalmographũ, qui dicebat: *Ignitum*, & cetera. Quid enim aliud sonat hæc littera, nisi quòd homo interior trahitur per ardorem, & homo exterior per amorem. Nam nulli dubiũ, quòd prædictum eloquium non tantum ignitum est, sed auditum, nec

Iustitia suauiter attractiua.

nec vllum igniret, si nullus audiret. Vnde quattuor actus connotat iste versus, scilicet actum igniendi, audiendi, seruiendi, & diligendi. Quorum primus ad ardorem, secundus ad hominem interiorem, tertius ad exteriorem, quartus attinet ad amorem. Quis enim eloquij cælestis auditor, nisi homo interior? quis seruitor, nisi homo exterior? quid ignitio, nisi ardor? quid dilectio, nisi amor?

Articulus primus.

Igniendi actus proponitur, cum scribitur: ***Ignitum vehementer,*** supple actiue, non passiue. Aliter enim competit ignitum eloquio, aliter desiderio: quoniam eloquio congruit actiue, sed desiderio passiue. Nec enim ignitum hic vocatur eloquium, nisi quoniam ignit desiderium. Et nota quod inuenimus ignitum desiderium tripartitum: videlicet desiderium tentationis, reluctationis, & remunerationis. Vnde legimus ignitum serpentem, clypeum, sermonẽ. De primo: Misit Dominus in populum ignitos serpentes. Tales serpentes tentatores sunt, qui concupiscentias incendere inardescunt. Talium ergo desiderium est ignitum circa malum culpæ. De secundo: Clypeus fortium ignitus. Moraliter tales clypei, fortes affectiones sunt, quæ tela diabolica extinguere incandescunt. Talium ergo desiderium est ignitum circa bonum gratiæ. De tertio: Omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus sperantibus in se. Tales præcipue sermones cælestium promissiones sunt, quibus igniti milites Christi nulla pericula pertimescunt. Talium ergo desiderium est ignitum circa bonum gloriæ.

Desideriũ ignitum tripartitum.

Num. 21. b

Nahum. 2. a

Pro. 30. a

Articulus secundus.

Audiendi actus supponitur, cum subditur: ***Eloquium tuum***, scilicet auditum per hominem interiorem, & ideo trahens ipsum per desiderij feruorem. Et nota circa eloquium beatitudinis promissiuum, quòd est desiderabile homini interiori, quantum ad gressum, visum, gustum, propter summum bonum consequendum, videndum, fruendum. De primo: Gressus meos dirige secundum eloquiũ tuum. Hic desideratur eloquium ratione mandati complendi, & præmij consequendi. De secundo: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Hic desideratur eloquium respectu summi boni videndi. De tertio: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Hic desiderantur eloquia ratione summi boni fruendi.

Ps. 118. r

Ibidem. l

Ibid. n

Articu-

Articulus tertius.

Seruiendi actus interponitur, cum inseritur: *Et seruus tuus,* Seruus iste, ni fallor, est homo exterior, qui non tantum Creatoris, sed etiam interioris hominis est seruitor. Si quæris, in quibus? Specialiter in tribus, in eo, quòd sensatus, disciplinatus, operibus inclinatus. Quantum ad primum seruit intellectiuæ: quantum ad secundum, affectiuæ: quantum ad tertium, effectiuæ. De primo: Seruus sensatus sit tibi dilectus, quasi anima tua: quoniam a sensibus incipit cognitio intellectiua: ecce seruus sensatus, idest sensibus ornatus seruiens intellectiuæ. De secundo: Panis & disciplina, & opus seruo. Hoc est disciplina exteriorum sensuum, per quam adiuuatur disciplina interiorũ affectuum: ecce seruus disciplinatus seruiens affectiuæ. De tertio: Seruum inclinant operationes assiduæ. Hæc inclinatio est ad ministerium effectiuæ prædispositio: ecce seruus inclinatus seruiens effectiuæ.

Homo exterior seru⁹ interioris.

Eccli.7.c

Eccli.33.d.

Ibidem.

Articulus quartus.

Diligendi actus subterponitur, cum subsequitur: *Dilexit illud,* Ecce amor, quo trahitur homo exterior. Sed nota triplicem amorem, per quem amat homo exterior Saluatorem. Homo quidem exterior, cum sit creatus, animatus, rationis arbitrio subiugatus, habet amorem naturalem, animalem, rationalem. Quapropter diligit naturaliter, animaliter, rationaliter, suum factorem, suum dilectorem, suum clarificatorem. De primo: Dilige eum, qui te fecit: ecce dilectio factoris. De secundo: Diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos: ecce dilectio dilectoris. De tertio: Qui diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent: ecce dilectio clarificatoris. Hæc autem dico sine præiudicio veritatis, tamquam sectator pietatis, magis quàm proprietatis.

Amor triplex, quo homo exterior amat Saluatorẽ.

Eccli.7.c

1.Ioã.4.d

Iudic.5.d

Epilogus.

Ait ergo Propheta, quasi attractus diuinitus mediante iustitia promissiua: *Ignitum vehementer,* quantum ad actũ igniendi, qui pertinet ad ardorem. *Eloquium tuum,* quantum ad actum audiendi, qui pertinet ad hominem interiorem. *Et seruus tuus,* quantum ad actum seruiendi, qui pertinet ad hominem exteriorem. *Dilexit illud,* quantum ad actum diligendi, qui pertinet ad amorem. Ac si dicatur: *Eloquium tuum,* quod audit homo interior. *Est*

ignitum

ignitum vehementer, id est ipsum attrahit per ardorem. *Et seruus tuus*, id est homo exterior: *Dilexit illud*, id est attrahitur per amorem.

VERSICVLVS XIII.

ADolescentulus sum ego, & cetera.] Hactenus iustitia dispositiua disposuit, qualiter operandum: tempus est, vt iustitia diffinitiua diffiniat, qualiter remunerandum. Hæc est iustitia finiens, & diffiniens, terminans & determinans causas vniuersas, tam prosperas, quàm aduersas, secundum quattuor sententias totidem versibus annotatas. Quarum prima est humilium sublimatio: secunda sublimium humiliatio: tertia patientium coronatio: quarta impatientium condemnatio. Primam sententiam enucleat primus versus. In quo Psalmographus, tamquam in diuino iudicio constitutus, conscientiæ suæ librum aperit, & iustitiæ debitum emolumentum exquirit, dicens: *Adolescentulus*, & cetera: quasi patenter inquiens: Ego paruulus in oculis meis, & in oculis alienis, quid tibi credidi, obliuioni non tradidi. Quattuor ergo sunt, quæ super hoc pensari possunt. Humilitas implicita, humilitas explicita, merces deposita, & spes reposita. Ecce bonum interius, bonum exterius, bonum superius, bonum inferius.

Articulus primus.

Primum indicatur, cum scribitur: *Adolescentulus sum ego*. Per adolescentulos, qui sunt humiles humilitate corporali, vel forinseca, significātur humiles humilitate morali, vel intrinseca. Sed notandum, quòd leguntur adolescentuli perfecti, interfecti, despecti: per quos notantur humiles virtuosi, vitiosi, duplices, vel dolosi. De primis psallimus: Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu: ecce adolescentulus perfectus, tum propter nominis interpretationem: quoniam filius dexteræ interpretatur, tum propter mentis excessionem, quæ contemplatiuæ perfectioni non incongrue deputatur. De secundarijs dicit ita Lamech, qui interpretatur humilis, vel humiliatio: Occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum: ecce adolescentulus per humiliationem interfectus. De tertijs: Super adolescentulis eius non delectabitur Dominus, & pupillorum & viduarum eius non misere-

Psal.67.f Beniamin. Lamech. *Gen.4.d* *Isa. 9. c*

miſerebitur: quia omnis hypocrita eſt nequam: ecce adoleſcentuli propter ſimulationem deſpecti.

Articulus ſecundus.

Secundum intimatur, cum dicitur: ***Et contemptus***: ſcilicet ab alijs,& ſic humilis in oculis alienis. Hic poteſt notari, quòd diuerſi diuerſimode ſunt contempti. Legitur enim contemptus ſeruus, contemptus ſenſatus, contemptus Dominus. Quorum primum miſerabile: ſecundum con-

2.Mac.1. f triſtabile: tertium condemnabile. De primo: Libera eos, qui ſeruiunt gentibus, & contemptos,& abominatos reſpice, vt ſciant gentes, quia tu es Deus noſter: ecce contem-

Eccli.26. d ptus ſeruus. De ſecundo: In duobus contriſtatum eſt cor meum, & in tertio iracundia mihi aduenit, vir bellator deficiens per inopiã, & vir ſenſatus contemptus, & qui tranſgreditur a iuſtitia ad peccatum: ecce contemptus ſenſatus.

Luc.6. a De tertio: Anima, quæ peccauerit,& contempto Domino, negauerit proximo ſuo depoſitum, quod fidei eius creditum fuerat, & cetera: ecce contemptus Dominus.

Articulus tertius.

Tertium denotatur, cum pſallitur: ***Iuſtificationes tuas.*** Iuſtificationes iſtæ ſunt operationes iuſtæ, quibus remunerationes iuſtæ reddendæ ſunt, non iniuſtæ. Tales iuſtificationes deponit iuſtus apud Deum, & Deus apud eum. Nam Deus deponit apud iuſtum eas ad operandum, & iuſtus deponit apud Deum operatas ad remunerandum. Notandum namque, quòd iuſtificationes eiuſmodi debent cuſtodiri, non deſeri, ſed requiri. Quæris, quo modo? cuſtodiri operando, non deſeri temerando: ſed requiri remune-

Pſ.118. a rationem ſperando. De primo: Iuſtificationes tuas cuſtodiam: ecce iuſtificatio cuſtodita operando. De ſecundo:

Iob 27. b Iuſtificationem meam, quam cœpi tenere, non deſeram:

Pſ.118. t ecce iuſtificatio non deſerta temerando. De tertio: Iuſtificationes tuãs requiram: ecce iuſtificatio requiſita, remunerationem ſperando.

Articulus quartus.

Quartum demonſtratur, cum ſequitur: ***Non ſum oblitus:*** quaſi dicat: Scio cui credidi, nec obliuioni tradidi, quid ei credidi. Qualiter enim dati poſſet obliuioni poſſeſſio, viſio, fruitio ſummi boni? Sed nota quòd multi reperiuntur illius obliti, quia multipliciter impediti. Nam alij ſunt obliti diuinæ poſſeſſionis, alij viſionis, alij fruitionis:

quia

quia sunt impediti, quidam auaritia temporali: quidam animali: quidam lasciuia corporali. De primo: Oblitus est Israel factoris sui, & ædificauit delubra: ecce obliuionis causa, temporalis auaritia, quæ dicitur idololatria, Apostolo dicente: Auaritia, quæ est simulacrorum seruitus. De secundo: Repulsa est anima mea, oblitus sum bonorum: ecce obliuionis causa animalis amaritia. De tertio, vbi dicitur de anima impudica: Reliquit ducem pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est: ecce obliuionis causa corporalis lasciuia. *Osea 8. d* *Colos. 3. a* *Thren. 3. b* *Prou. 2. d*

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona in diuino iudicio constituta: ***Adolescentulus sum ego***, quantum ad humilitatem implicitam, quæ est bonũ interius. ***Et contemptus***, quantum ad humilitatem explicitam, quæ est bonum exterius. ***Iustificationes tuas***, quantum ad mercedem depositam, quæ est bonum superius. ***Non sum oblitus***, quantum ad spem repositam, quæ est bonum inferius.

VERSICVLVS XIIII.

IVstitia tua, iustitia in æternum, & cetera.] Sententiam humilium sublimatiuam præcedens versus exposuit: sententiam sublimium humiliatiuam præsens versus exponit. Nam Propheta tamquam assessor summi iudicis, sententiam continuatam, & confirmatam super his luculenter recitat sub his verbis: ***Iustitia tua***, & cetera, quasi dicat: Iusta est sententia condemnationis, iusta sententia continuationis, & lex tuæ comminationis est veritas confirmationis. Hæc notauit Psalmista per quattuor verba ista, per iustitiam, per æternitatem, per legem, per veritatem: quia profecto ad iustitiam spectat condemnatio, ad æternitatem continuatio, ad legem comminatio, ad veritatem confirmatio.

Articulus primus.

Iustitia tua: ***Hac est iustitia, qua condemnat***, dum superbos humiliat: non ad pœnitentiam, sed pœnam. Et nota quòd hæc iustitia dicitur in scriptura, memoranda, mensuranda, reuelanda. Quæris, quibus? memoranda viuentibus, mensuranda morientibus, reuelanda resurgentibus. De primo psallimus: Domine memorabor iustitiæ *Psal. 70. c*

Isa. 28. e tuæ solius: ecce iustitia memoranda. De secundo: Ponam in pondere iudicium, & iustitiam in mensura: ecce iustitia *Amos 5. g* in particulari iudicio mensuranda. De tertio: Reuelabitur, quasi aqua iudicium, & iustitia, quasi torrens fortis: ecce iustitia in generali iudicio reuelanda.

Articulus secundus.

Iustitia in æternum: Hæc est iustitia, qua condemnationem continuat non in quinquennium, vel decennium, sed in æternum. O iustitia permirabilis, & permirabiliter formidabilis, cuius qualitas intolerabilis, & quantitas interminabilis. Et nota quòd æternitas illa videtur nimis terribilis propter tria, propter æternum laborem, propter æternum horrorem, & propter æternum mærorem? quoniam erit labor æternæ pœnalitatis: horror æternæ tenebrositatis.: mæror æternaliter perditæ cælestis hereditatis. De primo per Psalmistam dicitur: Laborabit in æternum, & vi- *Psal. 48. b* uet adhuc in finem, scilicet finem præter finem: ecce æter- *Ibid. d* nitas laboris. De secundo per Prophetam psallitur: Vsque in æternum non videbit lumen: ecce æternitas horroris. *Psal. 9. d* De tertio per eumdem conscribitur: Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi, peribitis gentes de terra illius, quasi dicat: Quamdiu regnabit Dominus dominantium: tamdiu peribitis de terra viuentium: ecce regnandi æternitas, & pereundi coæternitas.

Articulus tertius.

Et lex tua: Legem dicit legalem comminationem contra legis contaminationem: quia pauci contaminationem cauerent, nisi comminationem pauerent. Et nota tria cōminantia contra tria contaminantia: scilicet disceptationem, desolationem, & consumptionem: contra peccati perpetrationem, deformationem, & obligationem. Cum enim peccatum perpetratur, anima deformatur, & ad pœ- *Hier. 2. b* nam perpetuam obligatur. De primo: Tenentes legem *Ibidem.* nescierunt me. Et infra: Propterea adhuc contendam iudicio vobiscum, ait Dominus, & cum filijs vestris disceptabo: ecce prima comminatio legis, scilicet comminatio *Mich. 7. c* disceptationis. De secundo: In die illa longe fiet lex. Et *Ibidem.* infra: Et terra erit in desolationem propter habitatores suos: ecce secunda comminatio legis, scilicet commina- *Eze. 22. f* tio desolationis. De tertio: Sacerdotes contempserunt *Ibid. g* legem meam. Et infra: Et effudi super eos indignationem

nem meam, & in igne iræ meæ consumpsi eos: ecce tertia comminatio legis, scilicet comminatio consumptionis, seu combustionis.

Articulus quartus.

Veritas. Hæc est veritas confirmationis, & recte dicit auctoritas, quòd lex tua veritas: quia lex diuinæ comminationis est confirmatio humanæ condemnationis: quoniam non indigne condemnationem meretur, quicumque comminationem eiusmodi non veretur. Et nota quòd veritas ista, sicut legitur in scriptura, est veritas diffinitiua, est veritas retributiua, est veritas confirmatiua. Plane diffinitiua sine appellatione, retributiua sine rebellatione, confirmatiua sine retractione. De primo: In veritate educet iudicium: ecce veritas diffinitiua. Quid enim est iudicium educere, nisi diffinire? De secũdo scribitur a Psalmographo: Veritatem requirit Dominus, & retribuet abũdanter facientibus superbiam: ecce veritas retributiua. De tertio: Labium veritatis firmum erit in perpetuum: ecce veritas confirmatiua.

Isa. 42. a

Psal. 30. d

Pro. 12. c

Epilogus.

Patet itaque propheticum eloquium circa sententiam humiliatiuam sublimium. Ait enim: *Iustitia tua*, quantum ad iustitiam condemnationis: *Iustitia in æternum*, quantum ad iustitiam continuationis: *Et lex tua*, quantum ad legem comminationis: *Veritas*, quantum ad veritatem confirmationis.

VERSICVLVS XV.

TRibulatio, & angustia, & cetera.] Duæ diffinitiuæ sententiæ in duobus præmissis versibus sunt expressæ, videlicet humilium sublimatiua, & sublimium humiliatiua. Sequitur tertia diffinitiua sententia in istiùs versus continentia breuiter exprimenda, scilicet patientium coronatiua. Nam Propheta præclare patientium militiæ coronationem contemplans, & contemplando coniubilans, ex eorum persona loquitur, ita cantans: *Tribulatio, & angustia*, quasi dicat: Attendite, quid toleraui, per quid superaui, quid consideraui, quid speraui. Vnde per versus huius continentiam possumus connotare militiam tolerantem, militiam superantem, militiam conside-

 rantem,

rantem, militiam sperantem: Tolerauit enim malitiam, superauit per sapientiam, considerauit gratiam, sperauit gloriam.

Articulus primus.

Primum notatur, cum scribitur: *Tribulatio & angustia*, idest corporalis, & spiritualis malitia: exterior & interior amaritia, quam pro Christo æquanimiter tolerat Christiana militia. Et nota circa tribulationem, & angustiam, tripartitam tolerantium differentiam: quorum alij superantur, alij non superantur, alij sustentantur. Prima tolerantia vitiosa, secunda virtuosa, sed tertia gratiosa: quia sicut
Sen. epi. 31. Seneca dicit: Generosos animos labor nutrit. De primo,
Iob 15. c vbi dicitur de impio: Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad prælium: hic tribulatio, & angustia toleratur, sed tolerans superatur. De
Rom. 8. g secundo: Quis separabit nos a charitate Christi? Tribulatio, an angustia? *& cetera*. Hic tribulatio & angustia toleratur, sed tolerans non superatur, quoniã a charitate Christi non separatur. De tertio: Mittite virum istum in car-
3. Reg. 22. d cerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aqua angustiæ: hic tribulatio & angustia toleratur, & tolerans non superatur, sed potius sustentatur.

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subscribitur: *Inuenerunt me*, quasi non dubitantem, non dormitantem, sed strenuè militantem. Et nota quòd tentatio inuenit hominem, vel Dominus per tentationem interdum errantem, interdum dormientem, interdum vigilantem: errant improuidi, dormiunt inualidi, vigilant virtuosi. Primum figuratur:
Gen. 37. c Inuenit eum vir errantem in agro: vbi notatur inuentio cuiusq. errantis per imprudentiam. Secundum signatur:
Mar. 14. d Venit, & inuenit eos dormientes: vbi notatur inuentio
Luc. 12. e dormientium per incostantiam. Tertium insinuatur: Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes: Vbi notatur inuentio vigilantium per virtuosam tentationis victoriam.

Articulus tertius.

Tertium connotatur, cum scribitur: *Mandata tua*. Ecce gratiosa considerationis materia. Nec enim sine maxima gratia nobis recommendata sunt hæc mandata. Et nota quòd in mandatis possunt considerari tria: videlicet

diuina notitia, coambulatio, & commanentia: quia teste beato Ioanne: Si mandata seruemus, Dominum cognoscimus, Domino coambulamus, & Domino commanemus. De primo: In hoc scimus, quoniam cognoscimus eum, si mandata eius seruemus: ecce prima mandatorum continentia: scilicet Dei notitia. De secundo: Hæc est charitas, vt ambulemus secundum mandata eius: ecce mandatorum continentia: scilicet coambulandi gratia. De tertio: Qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo: ecce tertia mandatorum continentia, scilicet commanentia.

1. Ioan. 2. a *Ibidem.* *2. Io. 1. b* *1. Ioan. 3. d*

Articulus quartus.

Quartum pernotatur, cum perscribitur: *Meditatio mea est*. Vbi meditatio, ibi frequentatio. In mandato frequentatur consideratio: quia talia non tantum sunt operabilia, sed & remunerabilia: operanda per gratiam, remuneranda per gloriam. Mandata igitur, meditatio dicitur: quia de consideratione operationis ad consideratione͞ remunerationis venitur. O felix meditatio, intus ardens, foris lucens, sursum ducens: quæ amando interius inardescit: orando forinsecus elucescit, suspirando, quæ sursum sunt, concupiscit. De primo: In meditatione mea exardescet ignis: ecce meditatio intus ardens. De secundo Propheta psallit: Et erunt, vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper: ecce meditatio foris lucens. De tertio eximius Citharista: Concupiui salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est: ecce meditatio sursum ducens.

Psal. 38. a *Psal. 18. b* *Ps. 118. y*

Epilogus.

Ait ergo Propheta in militiæ memoratæ persona: *Tribulatio & angustia*, quantum ad malitiam, quæ toleratur: *Inuenerunt me*, quantum ad sapientiam, per quam superatur: *Mandata tua*, quantum ad gratiam, quæ consideratur: *Meditatio mea est*, quantum ad gloriã, quæ speratur.

VERSICVLVS XVI.

AEquitas testimonia tua, & cetera.] Patientium coronationem superius audiuimus. Superest, vt condemnationem impatientium audiamus. Circa præsentem contemplationem Psalmographus supra se subleuatus, vidisse

videtur æquitatem, & duas eius socias, quæ sunt veritas, & seueritas: quarum prior est æquitatem dirigens, posterior eandem exequens. Veritas quidem diuina testimonia, tamquam iura cælestia circa reorum supplicia, indicabat, testificando, quòd æternæ legis præuaricatio, & æterni regis præiudicatio debent æterno vindicari supplicio. Sicut autem veritas indicabat, sic æquitas iudicabat: & sicut æquitas iudicabat, sic seueritas vindicabat. Vnde Propheta contemplatus, & contemplando consternatus, quòd tale est iudicium æquitatis, tale quoque supplicium seueritatis, quale testimonim veritatis: supplicauit & suppliciter mendicauit subsidium pietatis, quod breuiter annotauit, cum ait: *Aequitas*, & cetera. Ac si voce diceret tremebunda: ecce video quia talis est æquitas iudicando, qualis veritas indicando, talis quoque seueritas vindicando: quocirca peto pietatis subsidium supplicando. Quattuor itaque possumus hic pensare: scilicet æquitatem, seueritatem, veritatem, & sinceritatem: prima iudicat, secunda indicat, tertia vindicat, sed quarta supplicat.

Articulus primus.

Iudicium æquitatis eructatur, cum dicitur: *Aequitas*: quia nulla dubietas, quin iudicium æquitatis sit æquitas. Circa iudiciariam æquitatem potest notari, quòd æquitas solet in sacra scriptura comparari scuto inexpugnabili, virgæ inflexibili, semitæ infallibili: quia iudicialis æquitas esse debet inexpugnabilis per timorem, inflexibilis per
Sap. 5. d fauorem, infallibilis per errorem. De primo, vbi dicitur de iudice summo: Sumet scutum inexpugnabile æquitatem: hic comparatur æquitas scuto inexpugnabili. De se-
Heb. 1. c cundo: Virga æquitatis virga regni tui: hic comparatur æquitas virgæ inflexibili. Vnde virga ista in Psalmista di-
Psal. 2. b citur ferrea: Reges eos in virga ferrea, *& cetera*. De ter-
Prou. 4. b tio: Ducam te per semitas æquitatis: hic cōparatur æquitas semitæ infallibili. Vnde semita recta dicitur in Pro-
Isa. 26. a pheta: Semita, inquit, iusti recta est.

Articulus secundus.

Indicium veritatis enunciatur, cum adijcitur: *Testimonia tua*. Nam nulli dubium, quin diuinum testimonium sit veritatis indicium: quia vero præcedens æquitatis iudicium, & præsens veritatis indicium in vnum conueniunt,

& per

& per consequens vnum fiunt: propterea recte dicit Propheta: *Aequitas testimonia tua*. Ac si diceret voce perspicua: Æquitatis iudicia, & veritatis indicia sunt indifferentia: in quantum sunt in vnum conuenientia. Et nota circa præmissa testimonia, quòd nimis erunt illis terribilia, qui dum viuerent, ea non attenderunt: aut si attenderunt, non acceperunt: aut si acceperunt, non custodierunt, propter auersionem intellectus, affectus, & effectus. De primo: Non attenderuut mandata tua, & testimonia, quæ testificatus es in eis: ecce intellectus auersionem, quantum ad testimoniorum attentionem. De secundo: Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis: ecce affectus auersionem, quantum ad testimoniorum acceptionem. De tertio scribitur: Exacerbauerunt Deum excelsum, & testimonia eius non custodierunt. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactum: ecce effectus auersionem, quantum ad testimoniorum custoditionem.

Neem. 9. g *Ioan. 3. b* *Psal. 77. f*

Articulus tertius.

Seueritatis supplicium enucleatur, cum additur: *In æternum*. Hoc est in æternum supplicium, quod pertinet ad seueritatis officium. Ecce qualiter æquitatis iudicium, & veritatis indicium fuerunt vnum, in quantum conuenerũt in vnum. In quod vnum? In æternum supplicium: per quod æterni regis præiudicium seueritas vindicauit, sicut veritas indicauit, & æquitas iudicauit. Nec mirum, si Psalmographus fuerit valde breuiloquus: quia valde perterritus. Ita loquuntur homines fugiendo periculum anhelantes, & per breuitatem affatus, breuitatem anhelitus intimantes. Et nota de vindicta seueritatis æterna quòd secũdum diuina testimonia, dicitur tripartita. quædam superna, quædam interna, quædam externa. Prima spectat ad domesticum exilium: secũda ad intrinsecum supplicium: tertia ad extrinsecum incendium. De primo: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum. Ecce vindicta æterna, quantum ad domesticum exilium. De secundo: Ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam. Ecce vindicta æterna, quantum ad internum supplicium. De tertio: Discedite a me maledicti in ignem æternum. Ecce vindicta æterna, quantum ad extrinsecum incendium.

Ioan. 8. e *Mat. 25. d* *Ibidem.*

Articulus quartus.

Sinceritatis desiderium explicatur, cum subditur: *Intellectum da mihi: & viuam.* Da mihi mentis illuminationem, ad mortis declinationem. Ecce sinceritatis supplicatio. Liquet enim, quòd non consentiret malitiæ scienter, & libenter qui petit lumen intelligentiæ, ne fortasse consentiat nescienter. Hic potest notari quòd tripliciter contingit intellectum dari: scilicet mentaliter, vocaliter, manualiter: hoc est, per illuminationem diuinam, per verborum doctrinam, per verberum disciplinam. De primo: Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum. Ecce datio mentalis. De secũdo scribitur a Psalmographo: Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis. Quod potest accipi de datione vocali. De tertio: Vexatio dabit intellectum auditui. Quod potest exponi de datione manuali.

2.Tim.2. a — *Ps.118. r* — *Isa. 28. e*

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Psalmographus, condemnationem impatientium ad tempus credentium, sed in tempore tentationis recedentium, intelligibiliter contemplatus, & sensibiliter cõtestatus: *Aequitas:* quantum ad æquitatem iudicantem. *Testimonia tua:* quantum ad veritatem testificantem, vel testimonia indicantem. *In æternum:* quantum ad seueritatem vindicantem. *Intellectum da mihi, & viuam:* quantum ad sinceritatem supplicantem.

Capitulum decimum.

VERSICVLVS PRIMVS.

Clamaui in toto corde, & cetera.] Ecce decimum capitulum: excipite decimum ferculum. Excepistis de manu capituli præcedentis promissionem iudiciariæ seueritatis: excipite de manu capituli præsentis admissionem precariæ pietatis. Nec latet ferculorum istorum ordinatio: quoniam antequam decernatur iudicium, oportet quòd pium ab impio discernatur. Pium autem ab impio discernitur, cum istud admitti, illud emitti concernitur. Circa pietatis, seu piæ petitionis admissionem pensare possumus duplicem ipsius conditionem: videlicet virilitatem, quam octonarius primus præloquitur: & humilitatem, quam octona-

octonarius sequens exequitur. Et quoniam virilitatis est vim inferre, humilitatis autem sufferre: per primariam octonarij prioris litteram, scilicet Coph, quæ interpretatur excussio, virilitas prænotatur: & per primariam octonarij posterioris litteram, scilicet Resc, quæ interpretatur patientia, humilitas subnotatur. Virilitas huiuscemodi prius declaratur in oratione mentali, ad primum quaternarium pertinenti: posterius in oratione vocali, ad secundum quaternarium attinenti. Sed & virilitas orandi solet seruari in mentali oratione pro quadruplici necessitate: videlicet pro vitæ puritate, pro viæ securitate, pro exteriori maturitate, & pro interiori saturitate: quæ videtur Psalmographus quattuor versibus, quasi totidem testibus cōprobare. Versus primus probat orationis virilitatem propter vitæ puritatem, propalando, qua frequentia, qua feruentia, qua instantia requiritur iustificationis gratia, per quam purgatur conscientia: quia plane oratio sine torpore, sine tepore, sine tumore recipitur cum fauore. Vnde patet versus præsentis continentia quadrimembris. Continet enim orationis frequentiam, feruentiam, instantiam, & iustificationis gratiam. Quorum primum priuat torporem, secundum teporem, tertium tumorem, quartum ponit fauorem.

Coph.

Resc.

Articulus primus.

Orationis frequentia prænotatur, cum dicitur: *Clamaui,* dicendo namque clamaui, non clamo, notatur clamoris continuatio, non inchoatio. Et nota quòd clamare signum est interdum distantiæ, interdum instantiæ, & interdum perseuerantiæ. Clamat enim anima, velut distās, posteriora considerans. Clamat velut instans, superiora desiderans. Clamat velut perseuerans, ad anteriora properans. De primo canitur: A finibus terræ ad te clamaui. Hic clamat anima, quasi distans. Qui sunt terræ fines, nisi terrenæ passionis extremitates? in quibus noscuntur vitia residere, virtute in medio residente. Vnde sapienter per sapientem scribitur: Oculi stultorum in finibus terræ. De secundo legitur: Clamauit populus ad Dominum instantia magna. Hic clamat anima, sicut instans. De tertio dicitur a Psalmographo: In die clamaui, & nocte coram te. Hic clamat anima, tamquam improbe perseuerans.

Isa. 60. a

Pro. 17. a

Iudit. 4. b

Psal. 72. a

Articu-

Articulus secundus.

Orationis feruentia subnotatur, cum subditur: *In toto corde*. Nulli dubium, quin cor sit calidum, & caliditatis
Cor quid. principium. Vnde, ni fallor, totum cor dicitur magnus feruor. Sed nota circa dictum feruorem, quòd triplicem debet habere conditionem: scilicet reuersionem, conuersionem, & confitendi conceptionem: vt malum postponatur, bonum præponatur, confessio proponatur. Prima cō-
1. Reg. 7. a ditio traditur: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum: auferte deos alienos de medio vestri. Ecce cordis reuersio, malum postponendo. Secunda conditio scribitur,
Ioel 2. c dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro.
Ecce cordis conuersio bonum præponendo. Tertia condi-
Ps. 110. a tio legitur: Confitebor tibi Domine in toto corde meo.
& 137. a Ecce cordis conceptio confiteri proponendo.

Articulus tertius.

Orationis instantia annotatur, cum additur: *Exaudi me Domine*, quasi dicat: Oraui frequenter, oraui feruenter, precor instanter, vt exaudias indistanter. Et nota quòd orationis instantia dicitur habere tres socias: quæ sunt, humilitas, affectuositas, & importunitas. Quarum prima instat vngendo, secunda pungendo, tertia vrgendo. Prima
2. Par. 6. proponitur, vbi dicit Salomon Domino: Exaudi preces fa-
e muli tui. In quo patet instantis humilitas. Secunda can-
Ps. 142. b tatur: Velociter exaudi me Domine, defecit spiritus meus. In quo liquet instantis affectuositas. Tertia profertur:
Dan. 9. e Exaudi me Domine, placare Domine: attende, & fac. In quo lucet instantis importunitas.

Articulus quartus.

Iustificationis gratia denotatur, cum psallitur: *Iustificationes tuas requiram*. Quasi dicat: Requiram affectionum mearum, tamquam interni gregis munditiam, per superni regis influentiam, secundum æternæ legis exigentiam. Vnde notandum quòd in iustificationis requisitione debemus tria requirere: videlicet iustificationis principium actiuum, passiuum, & informatiuum. Principium iustificationis actiuum, est supernus rex, qui iustificat. Principium iustificationis passiuum, est internus grex, qui iustificat. Principium iustificationis informatiuū, est æter-
Isa. 26. e na lex, secundū quā iustificat. Prima requisitio patet: Domine in angustia requisierūt te. Hic requiritur rex. Secūda reqi-

requisitio claret: Dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret. Et infra: Requiram gregem meum de manu eorum. Hic requiritur grex. Tertia requisitio lucet: Custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant. Hic requiritur lex. *Eze. 34.b* *Ibid. c* *Ps. 104.d*

Epilogus.

Ex his potest patescere vox Prophetæ orantis strenue pro vitæ puritate: *Clamaui*. In quo frequentia sine torpore. *In toto corde*. In quo frequentia sine tepore. *Exaudi me Domine*. In quo instantia sine timore. *Iustificationes tuas requiram*. In quo gratia cum fauore.

VERSICVLVS SECVNDVS.

CLamaui ad te saluum me fac, & cetera.] Iam orauit & orare docuit Propheta pro vitæ puritate. Hic orat & orare dogmatizat pro viæ securitate. Et quia via mandatorum existit inter deuia peccatorum: propterea petit Psalmographus diuinum ducatum inter deuia peccatorum, propter securum meatum per viam mandatorum. Quid enim sibi volunt actus contenti in versu præsenti, scilicet clamandi, saluandi, custodiendi, mandandi; nisi conduci per ducatum, non seduci per peccatum, deduci per meatum, perduci per mandatum?

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Clamaui ad te*, quasi conducendus a te. Hæc ergo clamatio est ducatus postulatio. Hic potes notare, quòd tripliciter contingit clamare, puta corde, ore, & opere. De primo: Clamauit cor eorum ad Dominum super muros filiæ Sion. Ecce clamor cordis. Hoc modo clamatur in proposito. De secundo dicitur: Ad ipsum ore meo clamaui. Ecce clamor eius. De tertio: Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Ecce clamor operis. *Thren. 2. e* *Ps. 65. d* *Gen. 4.b*

Articulus secundus.

Quantum ad secundum subijcitur: *Saluum me fac*, scilicet a vitiorum deuijs, ab aduersariorum insidijs, ne seducar ab eis. Et nota quòd saluos facit Dominus, quos conducit, a malis exterioribus, interioribus, & inferioribus: videlicet ad hostiũ insidijs, a vitijs, & a supplicijs. De primo canitur: Super irã inimicorum meorum extendisti manum tuam; *Ps. 137. c*

tuam: & saluum me fecit dextera tua. Ecce salus ab insidijs exterioribus. De secundo: Sana me Domine, & sanabor: saluum me fac, & saluus ero. Ecce salus a vitijs interioribus. De tertio: Liberabit me Dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suum cæleste. Ecce salus a supplicijs inferioribus.

Hie.17.b *2.Tim.4.d*

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, adijcitur: *Et custodiam*, scilicet per tuam custodiam. Hæc est custodia secura, custodia deductiua. Et nota quòd custodire debemus morales meatus in considerandis, desiderandis, operandis, & tolerandis. Prima custodia fit per prudentiam: secunda per temperantiam: tertiam per iustitiam: quarta per patientiam. De prima: Oculi tui vias meas custodiant. Quod pertinet ad custodiam oculosæ prudentiæ. De secunda dicitur: Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras: quod attinet ad custodiam temperantiæ. De tertia: Iustitia custodit innocentis viam. Ecce custodia iustitiæ. De quarta: Viam eius custodiui, & non declinaui ex ea: quod spectat ad custodiam patientiæ.

Prou.23.c *Psal.16.a* *Prou.13.* *Iob 22.*

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subditur: *Mandata tua*. Non solum, tua, tamquam a te procedentia, sed & tua, tamquam ad te perducentia. Et nota quòd mandata Dominica non absurde dicuntur via ad Dominum perductiua; quoniam ipsa sunt introductiua ad Dei præsentiam, ad Dei sapientiam, & ad Dei vitam. Et ita sunt perfectiua creatæ trinitatis, scilicet, memoriæ, intelligentiæ, voluntatis. De primo: Qui seruat mandata eius, in illo manet: & ipse in eo. Ecce mandata introductiua ad præsentiam. De secundo: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Ecce mandata introductiua ad sapientiam. De tertio: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Ecce mandata introductiua ad vitam.

1.Ioa.3.d *Eccli.1.a* *Mat.19.d*

Epilogus.

Et hoc est, quod dicitur per psalmographum, petentem ducatum diuinum, propter securum meatum. Ait enim: *Clamaui ad te*. scilicet, vt conducar. *Saluum me fac*, ne seducar. *Vt custodiam*, & custodiendo deducar. *Mandata tua*, quibus ad te perducar.

VERSI-

VERSICVLVS TERTIVS.

PRaueni in maturitate, & cetera.] Vitæ puritate ac viæ securitate superius imploratis: sequitur exterioris imploratio maturitatis: quatenus sicut per primum purificatur animus, per secundum honoratur Altissimus: sic per tertium ædificetur proximus. Hanc implorauit & implorandam declarauit Propheta, cum ait: *Praueni*, & cetera. Quod est: præcogitaui de maturitate: & eam efflagitaui cum securitate. Vnde quattuor animaduertimus, circa quę versatur iste versus: videlicet intellectum, eius obiectum, eius affectum, & eius prouectum. Nam profecto præcogitatio spectat ad intellectum: maturitas ad obiectum: efflagitatio ad effectum: securitas ad prouectum.

Articulus primus.

De primo scribitur: *Praueni*: Quo modo? præcogitando, seu præmeditando. Intellectus enim debet præcogitare, quid affectus debeat flagitare: vt discretio meditationis præueniat deuotionem orationis: ne fortassis dicatur orantibus indiscretis: Nescitis quid petatis. Et nota circa meditationis præuentionem ante orationis aduētationem, quòd triplicem legimus præuentionem: scilicet Æthiopum, Nunciorum, & Principum. Per quas intelligimus præuentionem meditationis per viam compunctionis, cōpassionis, & consolationis. Prima præuentio notatur in psalmista: Dissipa gentes, quæ bella volunt: venient legati ex Ægypto: Æthiopia præueniet manus eius Deo. Ad cuius intellectum prius considerandum, quòd est pugna spiritualis inter desideria sensualitatis, & desideria voluntatis. Nam desideria sensualitatis trahunt per consensum desideria voluntatis interdum ad tenebras iniquitatis, sicut fornicariæ voluptatis. Interdum occasionaliter ad tenebras infidelitatis: vt cum quæritur excusatio in peccatis, & dicitur, quòd fornicatio non est culpa mortalis. Primæ tenebræ sunt per Æthiopiam: secundæ per Ægyptum significatæ: quarum vtraque interpretatur tenebræ: Ait ergo Propheta: Dissipa gentes, quæ bella volunt, idest gentilia seu carnalia desideria voluntatem debellare volentia. Hæc est petitio, quæ per manum voluntatis porrigitur Deo. At vero priusquam fiat hæc porrectio, oportet de

Mat. 20. c

Psal. 67. g

Ibidem.

Ægypto

Ægypto legatos venire, ideſt meditationes de tenebris infidelitatis prodire, & Æthiopiam præuenire, ideſt memoriam tenebroſæ iniquitatis præire. Quid præire? Manus eius Deo, ideſt manus voluntatis, per quas petitio porrigi debet Deo: quia prædictæ præmeditationes ſunt petitionis illius præuiæ rationes: Ecce præuentio meditationis

Eſth. 8. c per viam compunctionis. Secunda præuentio denotatur: vbi dicitur, quòd epiſtolæ ſunt miſſæ per veredarios, qui per omnes prouincias diſcurrentes, veteres litteras nouis nuncijs præuenirent. Sic præueniunt, qui prouident ſalutares cautelas contra fidelium damnabiles corruptelas. Ecce præuẽtio præmeditationis per viam compaſſionis. Ter-

Pſ. 67. e tia præuentio connotatur in illo verbo prophetico: Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus: quia contemplatiuæ mentes in canonicis laudibus præueniuntur frequen-

Pſ. 100. a ter angelicis illuminationibus, iuxta illud Prophetæ: Pſallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Ecce præuentio meditationis per viam conſolationis, vel conſolatoriæ illuminationis.

Articulus ſecundus

De ſecundo ſubſcribitur, cum ſequitur: ***In maturitate.*** Hæc maturitas eſt conuerſationis honeſtas. Hæc eſt, de qua cogitauit, & in qua cogitauit. De maturitate cogitat, qui partes & proprietates eius conſiderat. In maturitate cogitat, qui potentiaſ, & diſpoſitiones eius conſiderat. Et nota triplicem potentiam ordinatam ad moralis maturitatis elegantiam: videlicet remotam, propinquam, proximam. Qui tantum in potentia remota ſunt, aſſimilantur terræ naſcentibus, quæ vireſcunt, & parum creſcunt: quia citò marceſcunt. Qui ſolum in propinqua ſunt, aſſimilantur terræ naſcentibus, quæ vireſcunt, ſatis creſcunt; ſed non matureſcunt: quoniã areſcunt vel putreſcunt. Qui autem in proxima ſunt, aſſimilantur terræ naſcentibus, quæ vi-

4. Reg. 19. f reſcunt, creſcunt, & etiam matureſcunt. De primo: Facti ſunt, quaſi fenum agri, & virens herba tectorum, quæ areſacta eſt antequam veniret ad maturitatem: ecce poten-

Iſa. 28. a tia maturitatis remota. De ſecundo: Erit flos decidens gloriæ exultationis eius, qui eſt ſuper verticem vallis pinguiũ, quaſi temporaneum ante maturitatem autumni: ecce potentia maturitatis propinqua. De tertio agitur in propoſito in quo petitur maturitatis perfectio.

Articu-

Articulus tertius.

De tertio conscribitur, cum connectitur: *Et clamaui.* Quæris quo modo? Sane orando. Sic clamat qui amat. Vnde notandum, quòd sicut contingit tripliciter amare: scilicet calide, acute, ac superferuide: sic contingit clamare tripliciter: videlicet instanter, fortiter, incessanter. De primo: Clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna. Hic clamatur instanter. De secundo: Clamate fortiter, & dicite: Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas. Hic mandatur clamare fortiter. De tertio: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrũ. Hic rogatur Samuel clamare incessanter.

Amare, & clamare tripliciter.

Iudith 4. b

Hiere.4.b

1.Reg.7.c

Articulus quartus.

De quarto perscribitur, cum vltimo subinfertur: *Quia in verba tua supersperaui:* quasi dicat: Clamaui, quoniam amaui: & amaui, quoniam in verba tua non timorem, non stuporem, sed amorem inducentia supersperaui, idest valde speraui, & ideo cum securitate clamaui. Et nota quòd legimus in scriptura verba potentia, prudentia, clementia. Prima inducunt timorem, secunda stuporem, tertia fiduciam & amorem. De primis: Non parcam ei verbis potentibus: ecce verba potentia inductiua timoris. De secundis: Verba prudentium statera ponderabuntur: ecce verba prudentia inductiua stuporis. De tertijs: Si placueris populo huic, & lenieris eos verbis clementibus, seruient tibi omni tempore: ecce verba clementia inductiua fiduciæ, & amoris.

Iob 41. a

Eccli.21.d

2.Par.10. b

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, tamquam mentaliter orans, maturitatem exteriorem implorans: *Praueni*, quantum ad præmeditationem, quæ pertinet ad intellectum: *In maturitate*, quantum ad maturitatem, quæ pertinet ad obiectum: *Et clamaui*, quantum ad orationem, quæ pertinet ad affectum. *Quia in verba tua supersperaui*, quantum ad securitatem, quæ pertinet ad prouectum.

VERSICVLVS QVARTVS.

PRæuenerunt oculi mei ad te, & cetera.] Animo purificato per vitæ puritatẽ, Altissimo honorificato per viæ securitatem, proximo ædificato per cõuersationis maturitate.

tatem, reuertitur animus ad ſeipſum implorans internam ſaturitatem. Imploratio, quidem iſta ſic oſtenditur a Pſalmiſta. *Præuenerunt*, & cetera: quaſi dicat: Exteriores oculi præuenerunt ſolis aduentum, vt interiores peruenirent ad interius alimentum. Hoc eſt, compunctio præuenit contemplationem, vt meditatio perueniret ad conſolationem, ſeu conſolatoriam illuminationem: ecce quadripartita gratia hic contenta, ſcilicet: gratia compunctionis, contemplationis, meditationis, & conſolationis. Quæ notantur per exteriorum oculorum præuentum, per ſolis aduentum, per oculorum interiorum peruentum, per intrinſecum alimentum.

Articulus primus.

Primum prætenditur, cum dicitur: *Præuenerunt oculi mei ad te*. Hi ſunt oculi exterioris hominis, quibus exprimitur gratia compunctionis, quæ debet præuenire gratiam contemplationis, quoniam oportet præuenire ſolem ad benedictionem, vt ſcribitur. Sicut enim Iſraelitæ carnales præueniebant ſolem ſenſibilem, vt inuenirent refectionem exteriorem, ſic Iſraelitæ ſpirituales præuenire debent ſolem intelligibilem, quatenus inueniant refectionem interiorem. Quid autem eſt ſol intelligibilis, niſi gratia contemplationis? Quid interior refectio niſi gratia conſolationis, ſeu conſolatoriæ illuminationis? Et nota quòd gratia compunctionis comparatur oculis lippis, aquoſis, columbinis: quia compunctionis gratia eſt in principio horrida, in medio liquida, in fine nitida. De primo: Lia erat lippis oculis: Rachel decora facie. Per Rachelem figuratur gratia contemplationis. Per Liam gratia compunctionis. Sicut igitur in Iacob patriarcha copula Liæ præuenit copulam Rachelis: ſic in nobis gratia compunctionis præuenire debet gratiam contemplationis: Sicut ille non abhorrens horrorem per laborē peruenit ad decorem, ſic nos non abhorrentes horrorem compunctionis, per laborem inueſtigationis peruenire debemus ad decorem illuminationis: ecce oculi lippi. De ſecundo: Oculi tui ſicut piſcinæ in Eſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis. Hic, oculi comparantur piſcinis: quia ſicut in piſcinis eſt copia aquarum, ſic in gratia compunctionis copia lacrymarum. Quamobrem hæ piſcinæ in Eſebon eſſe narrantur: quod cogitatio mæroris interpretatur. Et ſi cauſa mæroris

[Margin notes: *Sap. 16.d* — Côpunctionis gratia. — *Gen. 29.d* — *Cant. 7.b* — Eſebon.]

roris quæritur, protinus aperitur: Quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Nam re vera vis visiua existit porta concupiscentiæ multiformis: ecce oculi aquosi. De tertio: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra oculi tui columbarum. Quia pulchra est anima, quantum ad conscientiam & quantum ad intelligentiam, quæ nitescit per compunctionis gratiam: ecce oculi columbini. *Cant. 1.d*

Articulus secundus.

Secundum subtenditur, cum adijcitur: *Diluculo:* Ecce quando præuenerunt, & quid præuenerunt: quia diluculo præuenerunt, & solem præuenerunt. Oculi compunctionis præuenerunt solem contemplationis, fortasse, si non præuenissent, cibum intrinsecum non inuenissent, sicut populus antiquus cibum extrinsecum non inuenit, qui diluculo non præuenit. Et notandum circa diluculum, quòd legitur diluculo iustus vigilare, Deus euigilare, diabolus oculos oppilare: quia nimirum iustus vigilat ad rogandum: Deus euigilat ad erogandum: diabolus oculos oppilat ad malitiam prorogandum. De primo, vbi dicitur de iusto: Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabitur. Ecce iustus diluculo vigilans ad rogandum. De secundo: Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, si mundus, & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & peccatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ: in tantum, vt si priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicentur nimis: ecce Deus diluculo euigilans ad erogandum. De tertio, vbi scribitur de diabolo: Oculi eius, vt palpebræ diluculi. Plane oculi diaboli sunt, vt palpebræ diluculi, non vt pupillæ diei, quia clausi sunt oculi non apperti: ligati sunt, non soluti. In oculis apertis apparent pupillæ, in clausis non patent, nisi palpebræ. Ligati sunt per vinculum impietatis, non soluti ad intuitum pietatis. Nunc oculos suos oppilat, & nonnullos sibi assimilat, sed tunc euigilabit, cum sol iustitiæ in iudicio rutilabit. Propterea tunc inueniet maledictionem: quia non præuenit solem ad benedictionem: ecce diabolus diluculo oculos oppilans ad malitiam prorogandum.

Diluculum. *Eccl. 39.a* *Iob 8.a* *Iob 41.b*

Articulus tertius.

Tertium attenditur, cum additur: *Vt meditarer.* Hæc meditatio est oculorum interiorum negotiatio. Interiores

enim oculi ſunt actus perſpectiui, ſcilicet admiratio, & inueſtigatio, quibus negotiatur ratio in meditatiuo negotio, donec inueniatur delectabilis illuminatio. Sed notandum, quòd actus meditatiui attribuuntur aliquotiens ori, aliquotiens gutturi, & aliquotiens menti: quia prolata ſenſibilitas, aut illa ſuauitas, aut oblata ſapientiæ ſinceritas

Pſ. 36.f poteſt eſſe principiũ meditandi. De primo canitur: Os iuſti meditabitur ſapientiam: hic actus meditãdi attribuitur

Prou. 8.a ori. De ſecundo ſcribitur: Veritatem meditabitur guttur meum: hic actus meditandi attribuitur gutturi. De tertio

Pro. 15.d legitur: Mens iuſti meditabitur obedientiam: hic actus meditandi attribuitur menti.

Articulus quartus.

Quartum intenditur, cum infertur: ***Eloquia tua***, maxime figuralia, in quibus exiſtit ſapientia in myſterio abſcondita: cuius inſpectio eſt inſpicientis refectio. Et nota quòd hæc eloquia ſunt in meditationis tripartitæ materia, ori, gutturi, & menti conuenientia: quia ſenſibiliter proferuntur, quia ſuauiter inferuntur, quia ſinceriter offeruntur.

Pſ. 118.y tur. De primo pſalmiſta dicit: Pronunciabit lingua mea eloquium tuum: hic eloquium profertur ſenſibiliter. De

Ibidem.n ſecundo Propheta pſallit: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: hic eloquium infertur ſuauiter. De tertio Pau-

Rom. 3.a lus ait: Credita ſunt illis eloquia Dei: hic eloquium offertur ſinceriter.

Epilogus.

Oſtendens ergo Propheta qualiter orandum pro ſaturitate interna, dicit: ***Præuenerunt oculi mei ad te***, quantum ad oculorum exteriorum præuentum, quod eſt compunctionis. ***Diluculo***, ideſt ante ſolis aduentum, quod eſt contemplationis. ***Vt meditarer***, quantum ad oculorum interiorum peruentum, quod eſt meditationis. ***Eloquia tua***, quantum ad myſticum alimentum, quod eſt conſolationis, vel conſolatoriæ illuminationis.

VERSICVLVS QVINTVS.

VOcem meam audi, & cetera.] Virilitas orationis mentalis in præcedenti quaternario claruit: virilitas orationis vocalis in præſenti clareſcit. Virilitas huiuſcemodi ſeruatur in oratione vocali præcipue pro quadriformi com-

commoditate: ſcilicet vt homo exterior per interiorem exaudiatur: vt homo interior per exteriorem cuſtodiatur: vt ad hominem interiorem per hominem exteriorem doctor ſuperior ingrediatur: vt per hominem exteriorem homo interior erudiatur, ſicut luce clarius in quattuor verſibus declaratur. Primum articulum primus verſus declarat, dum Propheta ſic orat: *Vocem*, & cetera. Ac ſi dicat: Domine audi meam vociferationem ſecundum tuam miſerationem, & ſecundum iudicij tui conſiderationem viuifica, vel vigora meam operationẽ. Quis neſciat, quòd verſus iſte quattuor comprehendat? videlicet vociferationem, miſerationem, conſideratiõnẽ, & operationem: aut quis non videat quòd vociferatio ad hominem pertineat exteriorem, miſeratio ad interiorem, rurſum conſideratio ad interiorem, operatio ad exteriorem?

Articulus primus.

Primum prænotatur, cum pſallitur: *Vocem meam audi*, Ecce vociferantis oratio, vel orantis vociferatio. Tali vociferatione vociferatur homo exterior triplici ratione: ſcilicet aut ratione contritionis, aut ratione paſſionis, aut ratione compaſſionis. Vnde notandum quòd ſecundum ſcripturæ teſtimonium, inuenitur homo exterior clamans, exclamans, inclamans. Clamare namque dicitur qui conteritur: exclamare qui patitur: inclamare qui compatitur. De primo ſcribitur: Voce mea ad Dominum clamaui. Et infra: Tribulationem meam ante ipſum pronuncio: ecce vox clamantis in contritione. De ſecundo: Exclamauit vòce magna Suſanna, & dixit: Et infra: Ecce morior: ecce vox exclamantis in paſſione. De tertio: Appropinquans rex lacui, Danielem voce lacrymabili inclamauit: ecce vox inclamantis in compaſſione. *Pſ. 141. a* *Ibidem.* *Dan. 13. e* *Ibidem.* *Dan. 6. e*

Articulus ſecundus.

Secundum ſubnotatur, cum ſequitur: *Secundum miſericordiam tuam Domine.* Hæc eſt miſeratio, qua Deus miſericorditer intuetur interiorem hominem, tamquam ſuam imaginem, quæ miſeranda videtur propter amiſſam, vel remiſſam ſimilitudinem. Et nota quòd inuenitur miſericordia quadripartita, ſcilicet præueniens, aduęniens, ſuperueniens, & ſubueniens: prima gratificat, ſecunda, ratificat, tertia beatificat, quarta glorificat. De prima per pſalmiſtam dicitur: Fortitudinem meam ad te *Pſal. 58. b*

 cuſto-

custodiam: quia Deus susceptor meus: Deus meus misericordia eius præueniet me. Ac si dicat: Fortiter tibi seruire intendo: quia tu, de cuius humanitate confido, me præuenies, gratiam influendo: ecce misericordia præueniens gratificando. De secunda per sapientem scribitur: Filios tuos nec draconum, nec venenatorum vicerunt dentes: misericordia enim tua adueniens sanabat illos: quasi dicat: Flij tui non defecerunt tentati: quia fuerunt tua misericordia confortati: ecce misericordia adueniens ratificando. De tertia per Prophetam psallitur: Et veniat super me misericordia tua Domine salutare tuum secundum eloquium tuum: ecce misericordia superueniens beatificando. Sic enim orat, qui suam infelicitatem deplorat, & felicitatem implorat. De quarta dicitur: Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, vt inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum: ecce misericordia subueniens glorificando. Sic enim orat, qui ad gloriam æternam peruenire desiderat.

Sap. 16. b — *Ps. 118. f* — *Ps. 22. b*

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: ***Secundum iudicium tuum***, idest secundum considerationem iudicij tui, quasi ponderationem exercitij mei. Nam qui iudicium diuinum prudenter considerat, exercitium proprium ponderat. Hic debet notari, quòd diuinum iudicium debet præcogitari, præcogitans interrogari, iustitia præparari. Quorum primum pertinet ad discretionem, secundum ad discussionem, tertium ad deuotionem. De primo: Reuertere ad Dominum, & auertere ab iniustitia tua, & nimis odito execrationem, & cognosce iustitias, & iudicia Dei: quasi dicat: Ad iudicem reuertere, a præiudicijs auertere, præiudicia detestare, iudicia meditare: ecce iudicij præcogitatio. De secundo: Ante iudicium interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem: quasi dicat: Dum diuina sententia prorogatur, humana conscientia interrogetur, vt indulgentia erogetur: ecce præcogitantis interrogatio. De tertio ibidem legimus paulo superius: Ante iudicium para iustitiam: ecce iustitiæ præparatio.

Eccl. 17. c — *Eccl. 18. c* — *Ibidem.*

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: ***Viuifica me***. Talis viuicatio est vigoratio, seu fortificatio, per quam homo exterior

terior efficitur ad operandum viuacior, seu fortior. Hic notare possumus, quòd tribus modis viuificat, siue vigorat Dominus: scilicet promittendo, transmittendo, & immittendo. Promittit enim præmium, transmittit eloquium, immittit solatium. De primo: Viuificabit nos post duos dies. Diuina quippe viuificatio est nostræ viuificationis præsentis excitatio, & futuræ pollicitatio: ecce viuificatio promittentis. De secundo canitur: Eloquium tuum viuificauit me: ecce viuificatio litteras transmittentis. De tertio dicitur: Si ambulauero in medio tribulationis: viuificabis me scilicet interius consolando: ecce viuificatio immittentis.

Osee.6.a
Ps. 118.g
Ps. 138.c

Epilogus.

Ostensurus ergo psalmographus orationis vocalis commoditatem, quantum ad exauditionem exterioris hominis per interiorem, ait: ***Vocem meam audi***, quantum ad vociferationem exteriori homini conueniẽtem: ***Secundum misericordiam tuam Domine***, quantum ad miserationem interiori homini congruentem: ***Secundum iudicium tuum***, quantum ad iudicij consideratione͂ interiori homini competentem. ***Viuifica me***, quantum ad vigorationem exteriori homini consonantem.

VERSICVLVS SEXTVS.

A*Ppropinquauerunt persequentes me*, & cetera.] Sicut per hominem interiorem homo exterior exauditur: sic per hominem exteriorem homo interior custoditur: quod præclare versus huius declaratione sentitur. Nam quid sibi velit hæc littera: ***Appropinquauerunt***, & cetera, nisi quòd persecutiones animalium cogitationum appropinquauerunt iniquitati rationalium consensionum: sed a pronunciatione legalium lectionum facta est elongatio talium persecutionum. Quattuor ergo sunt, quæ super hæc pensari possunt: scilicet cogitationes, consensiones, lectiones, & elongationes. Quarum quidem hæ currunt, hæ concurrunt, hæ succurrunt, hæ recurrunt.

Articulus primus.

Primum prælucet, cum dicitur: ***Appropinquauerunt persequentes me***, Tales quippe persequentes, sunt irrationabiles cogitationes, quæ dum perueniũt ad delectationes,

appropinquant ad consensiones. Hic notare possumus de supradictis persequentibus, quòd interdum cogitationes rationales sunt persequentes, & animales fugientes. Interdum animales sunt persequentes, & rationales fugientes, interdũ animales nõ sunt persequentes, & tamen rationales sunt fugientes. Quorum primum est laudabile: secundum vituperabile, sed aliquatenus excusabile: tertium vituperabile, & penitus inexcusabile. De primo: Filij Israel vno agmine persequentes debilitabant omnes: scilicet Babylonios fugientes. Vbi per filios Israel significantur cogitationes rationales. Per Babylonios cogitationes irrationales. De secundo: Persequentibus Ioab, & Abysai fugientem Abner, sol occubuit: Ioab interpretatur inimicus, ipse est diabolus. Abysai, pater meus superfluus, ipse est carnalis stimulus. Abner patris lucerna, ipsa est rationalis appetitiua. Quocirca persequentibus Ioab & Abysai fugientem Abner, sol occumbit: quia persequentibus, tam diabolo, quàm carnali stimulo rationalem appetitiuam, ratio sæpe succumbit. De tertio: Fugit impius, nemine persequente: quia fugit sæpius intellectiuus appetitus, nulla passione sensibili impugnante.

Iudit. 15. b — *2. Reg. 2. f* — Ioab. — Abysai. — Abner. — *Pro. 28. a*

Articulus secundus.

Secundum sublucet, cum adijcitur: ***Iniquitati***. Tunc consummatur iniquitas, cum irrationali cogitationi consentit deliberata voluntas. Notandum igitur quòd iniquitas nascitur, trahitur, & completur. Nascitur namque in cogitatione. Trahitur in delectatione. Completur in consensione. De primo: De vestimentis procedit tinea, & a muliere iniquitas viri: idest a muliebri cogitatione iniquitas appetitus intellectiui. De secundo: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Tunc in funiculis vanitatis iniquitas trahitur, cum vanis delectationum vinculis voluntas ad consensum conducitur. De tertio: Completa est iniquitas tua Sion. Per Sion, quæ interpretatur specula, vel speculatio, recte notatur ratio, quæ dum ad consensum inclinatur, iniquitas consummatur.

Eccl. 42. c — *Isa. 5. e* — *Thre. 4. d* — Sion, specula.

Articulus tertius.

Tertium claret, cum scribitur: ***A lege autem tua***, scilicet psallendo, vel canendo prolata foris per organũ oris, ad excitationẽ interioris hominis. Ad hoc enim exterius tuba insonat salutaris, vt interius turba fugiat animalis. Sed nota

quòd

quòd tria sunt necessaria in prædicta legis custodia: scilicet, quòd in ore lex habeatur, cor adaperiatur, lex oris aure cordis percipiatur. Quorum primum pertinet ad obiecti propositionem: secundum ad subiecti dispositionem: tertium ad vtriusque compositionem. De primo: Lex Domini semper sit in ore tuo: ecce lex in ore, quod est obiecti propositio. De secundo: Adaperiat Dominus cor vestrum in lege sua: ecce cordis apertio, quæ est subiecti dispositio. De tertio: Auribus percipite legem Dei vestri: ecce perceptio legis aure cordis, quod est vtriusque compositio. *Exo.13.b* *2. Mach. 1.a* *Isa.1.b*

Articulus quartus.

Quartum liquet, cum scribitur: *Longe facti sunt*. Hæc est elongatio, qua elongatur cogitationum animalium persecutio; quibus inquietatur interior homo. Hic potest notari, quòd cogitationes animales debēt ab interiori homine elongari: quia deordinant eum, quantum ad Deum, ad seipsum, ad proximum: Sicut cogitationes vanitatis, tristitiæ, & iniquitatis. Prima elongatio continetur: Vanitatem & verba mendacia longe fac a me: ecce elongatio vanitatis, & falsitatis. Secunda habetur: Tristitiam longe expelle a te: ecce elongatio tristitiæ ab interiori homine. Tertia recensetur: Longe faciet iniquitatem a tabernaculo tuo: ecce elongatio iniquitatis. *Pro 30. a* *Eccli. 30. d* *Iob 22. b*

Epilogus.

Ex præmissis potest patescere mens Prophetæ. Ostendit enim orationis vocalis virtutem, qua custoditur interior homo per exteriorem, dicens: *Appropinquauerunt persequentes me*, quantum ad cogitationum animalium cursum. *Iniquitati*, quantum ad rationalium consensionum concursum. *A lege autem tua*, quantum ad legalium lectionum succursum. *Longe facti sunt*, quantum ad talium persecutionum recursum.

VERSICVLVS SEPTIMVS.

PRope es tu Domine, & cetera.] Post primam vocalis orationis virtutem, qua diuinitus exauditur homo exterior per interiorem, & secundam, qua diuinitus custoditur homo interior per exteriorem, acceditur ad tertiam, qua doctor superior ad hominem interiorem ingreditur per

 exterio-

exteriorem. Hoc euidenter probatur, cum ſapienter pſallitur, vel intelligenter oratur. Quod enim exterius pronunciatur, interius nunciatur. Quod ſenſibiliter pronunciatur per hominem exteriorem, intelligibiliter nunciatur ad hominem interiorem. In oratione namque vocali eſt & vocalitas ſenſibilis, & veritas intelligibilis, vocalis pronunciata, veritas nunciata. Vocalitas vſque ad auditum progreditur, ſed veritas intus vſque ad intellectum ingreditur. Cum ergo per vocalitatem, quæ per organum oris emittitur, & ad organum auris tranſmittitur, veritas intromittitur, tunc doctor ſuperior per hominem exteriorem ad interiorem introire dinoſcitur. Hoc annotauit Pſalmiſta, cum ait: *Prope es tu*, & cetera. Ac ſi dicat homo interior: Prope es tu doctor ſuperior, & vox tua, quã emittit homo exterior, eſt veritas, quam admittit homo interior. Quattuor itaque poſſumus hic notare: quis ingreditur, ad quem ingreditur, per quē ingreditur, & qualiter ingreditur: Quia doctor ſuperior ad hominem interiorem, per hominem exteriorem, veritatis adductorem.

Articulus primus.

Primum notatur, dicendo: *Tu Domine*. Hic, ni fallor, demonſtratur doctor ſuperior. Quis enim verius doctor, quàm Dominus? Vnde notandum circa Dominum, quòd Dominus legitur indicare, iudicare, & vindicare, tamquam doctor veritatis, æquitatis, & ſeueritatis. De primo, *1. Reg. 23. b* vbi Dauid dicit Domino: Si deſcendet Saul, ſicut audiuit ſeruus tuus, Domine Deus Iſrael indica ſeruo tuo: ecce *1.Cor.4.a* Dominus indicans. De ſecundo: Qui iudicat me, Dominus eſt. Ecce Dominus iudicans. De tertio: *Iudith 16. c* Væ genti inſurgenti ſuper genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis. Ecce Dominus vindicans.

Articulus ſecundus.

Secundum ſubnotatur, ſubdendo: *Prope es*: ſcilicet homini interiori, tamquam doctor auditori. Et nota quòd prope eſt Dominus ad indicandum, iudicandum, vindicandum, in veritate, in æquitate, in ſeueritate. De primo *Pſ.144. d* canitur: Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Ecce propinqui- *Iſa: 51. b* tas indicandi. De ſecundo: Prope eſt iuſtus meus, egreſſus eſt ſaluator meus, & brachia mea populos iudica- *Ioel 1. c* bunt. Ecce propinquitas iudicandi. De tertio: Prope eſt dies

dies Domini: & quaſi vaſtitas a potente veniet. Ecce propinquitas vindicandi.

Articulus tertius.

Tertium annotatur, addendo: *Et omnes via tua*, Tales viæ ſunt voces ſignificatiuæ, ex vocalitate ſenſibili, & veritate intelligibili adunatæ, ab homine exteriori prolatæ. Et nota quòd ſicut legitur in ſcriptura: hæ ſunt ſpirituales viæ, per quas dicuntur ſpiritus tranſire, venire, & abire: Quia per eas ſpiritus ſanctus tranſit, ad ſpiritum mundum venit, ſed ſpiritus vagus abit. De primo: Per quam viam tranſiuit ſpiritus Domini ad me, vt loqueretur tibi? Ac ſi diceret: per quam vocem locutus eſt mihi, vt loqueretur tibi? Ecce via ſpiritus tranſeuntis. De ſecundo dicitur: Pſallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Ecce via ſpiritus venientis. De tertio: Abijt vagus in via cordis ſui. Ecce via ſpiritus abeuntis.

1. Paral. 18. e — *Pſ. 100. a* — *Iſa. 57. d*

Articulus quartus.

Quartum connotatur, continue connectendo: *Veritas*, Sicut voces prolatæ: quia ſenſibiles, poſſunt dici ſonoritas: ſic quoniam intelligibiles, poſſunt dici veritas. Sicut enim ſonoritas per ſe ſenſibilis: ſic veritas per ſe intelligibilis. Et nota de veritate præfata, quòd eſt veritas prænunciata, nunciata, enunciata: Quia nimirum eſt per hominem exteriorem pronunciata, ab exteriori ad interiorem nunciata, per interiorem enunciata. De primo: Eſt qui emittit verbum certum, enarrans veritatem. Ecce veritas per exteriorem hominem pronunciata. De ſecundo: Senſati in verbis, & ipſi ſapienter egerunt, & intellexerunt veritatem. Ecce veritas ab exteriori homine ad interiorem hominem nunciata. De tertio canitur: Qui loquitur veritatem in corde ſuo. Ecce veritas per hominem interiorem enunciata.

Veritas triplex. — *Eccli. 19. d* — *Eccli. 18. d* — *Pſal. 14. a*

Epilogus.

Manifeſtans ergo Propheta illam vocalis orationis virtutem, qua doctor ſuperior per hominem exteriorem ingreditur ad interiorem, ait: *Tu Domine*, quantum ad doctorem ſuperiorem, qui ingreditur. *Prope es*, quantum ad hominem interiorem, ad quem ingreditur, *Et omnes via tua*, id eſt, voces pronunciatæ, quantum ad hominem exteriorem, per quem ingreditur. *Veritas*, id eſt, ſunt veritas nunciata, cum qua, & in qua ingreditur.

VERSI-

VERSICVLVS OCTAVVS.

INitio cognoui de testimonijs tuis, & cetera.] Audito quo modo per hominem interiorē exterior exaudiatur, quo modo per exteriorem interior custodiatur, quo modo per exteriorē ad interiorē doctor superior ingrediatur: audiēdum postremo, quo modo per exteriorem interior erudiatur. Hoc autem in parte ista egregie citharizat eximius citharista. Ad cuius clariorem intelligentiam præuideamus corporalis & spiritualis alterationis consonam harmoniā.

Causa quadruplex. Plane in vtraque alteratione possūt assignari quattuor causæ, scilicet initialis, materialis, instrumentalis, formalis. Causam initialem dico causam efficientem, quam appellat philosophus, vnde initium motus. *Aristot. 2. phys. tex. 29.* Sicut autem in alteratione corporali causa initialis, in materialem per instrumentalem inducit formalem, verbi gratia, pictor in imaginem per penicillum inducit albedinem: ita per omnia in alteratione spirituali, initialis in materialem per instrumentalem introducit formalem: verbi causa, doctor superior in hominem interiorem per exteriorem introducit veritatis splendorem. Quod luce clarius declarauit Propheta, cum ait: *Initio*, & cetera. Ac si diceret voce clara: A causa initiali cognoui, potētia intellectuali: de testimonijs tuis ore prolatis, quòd habent claritudinem veritatis. Ecce quattuor causæ in præsenti versu signatæ, videlicet, initialis, materialis, instrumentalis, & formalis. Initialis quidem spectat ad doctorem superiorem: materialis ad hominem interiorem: instrumentalis ad exteriorem: formalis ad veritatis splendorem.

Articulus primus.

Primum igitur declaratur, cū dicitur: *Initio*, Mentior, nisi causa initialis omnis illuminationis sapientialis sit doctor superior. Et notandum quòd doctor superior est initium æternum, æuiternum, & hodiernum: Quoniam ab æterno est initium generandi: ab æuo initium operandi: hodie quoque initium declarandi. De primo: Scribo vobis patres: quia cognouistis eum qui ab initio est. *1. Ioan. 2. b* Ecce initiū generationis. De secundo scribitur: Initio tu Domine terrā fundasti. *Ps. 101. d* Ecce initium operationis. De tertio: Initiū Euāgelij Iesu Christi filij Dei. *Marci 1. a* Ecce initium declarationis.

Articu-

Articulus secundus.

Secundum designatur, cum subditur: *Cognoui*, scilicet, potentia intellectuali, quasi causa materiali vel materiæ proportionali, in quantum passiua & receptiua, quia secundum philosophum pati & recipere, proprium est materiæ. Et nota quòd sic cognoscimus vel cognoscere possumus, quid fugiendum, quid eligendum, quid finaliter appetendum. Prima est cognitio peccati, secunda virtutis, tertia salutis. De primo: Peccatum non cognoui, nisi per legem. Ecce cognitio peccati. De secundo: Nunc in isto cognoui, quòd vir Dei es tu. Ecce cognitio virtutis. De tertio scribitur: Nunc cognoui, quoniam saluum fecit Dominus Christum suum. Ecce cognitio salutis.

Arist. 1. de gen. text. 55.
Rom. 7. b
3. Reg. 17. d
Psal. 19. b

Articulus tertius.

Tertium demonstratur, cum additur: *De testimonijs tuis*, scilicet, ore prolatis, quod est organum hominis exterioris. Et nota circa testimonia memorata, quòd sunt collata, prolata, & illata: quia superius conferuntur, exterius proferuntur, interius inferuntur. De primo: Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Ecce testimonia collata. De secundo: Loquebar de testimonijs tuis. Ecce testimonia prolata. De tertio: Testimonia tua intellexi. Ecce testimonia illata.

Ps. 118. q
Ibid. f
Ibid. m

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum superadditur: *Quia in æternum fundasti ea*. Æternaliter sunt fundata, quæ sunt inuariabili veritate firmata. Ecce quid cognouit, quoniam inuariabilem testimoniorum veritatem agnouit. Hic notare possumus, quòd tria fundat Dominus. Fundat enim fasciculũ, fundat populum, fundat templum. Primũ fundamẽtum spectat ad Dominicæ memoriã passionis: secundum ad victoriã tentationis: tertium ad gloriam retributionis. Et sunt huiuscemodi fundamenta rationabiliter ordinata: quoniam de primo ascenditur in secundum: & de secundo in tertium. Nam de memoria passionis ascenditur ad victoriam tentationis: & de victoria tentationis ad gloriam retributionis. De primo: Qui ædificauit in cælo ascensionem suam: & fasciculum suum super terram fundauit, quasi dicat: Qui ascendit ad gloriã retributionis, fundauit memoriam passionis. Qui ascendit ad fundamentũ tertiũ, in cæleste templum: fundauit & primum, scilicet myrrhæ fascicu-

Amos 9. b

Eze. 37. d fasciculum. Ecce fundatio fasciculi. De secundo: Erunt
Ibidem. mihi populus, & ego ero eis Deus. Et infra: Et fundabo eos, & multiplicabo, quasi dicat: Fundabo eos ad superandum malum, & multiplicabo ad operandum bonum. Ecce fundatio populi. De tertio: Templum iuxta ordinem suum fundabit. Hoc est, gloria retributionis ordinabitur, quoniam ordo præmiorum respondebit ordini meritorum. Quanto namque merita cariora: tanto præmia clariora. Ecce fundatio templi.

Hier. 30. d

Epilogus.

Volens ergo Psalmográphus declarare qualiter a superiore doctore erudiatur homo interior, mediante exteriore, dicit: *Initio*, quantum ad causam initialem, quæ est doctor superior. *Cognoui*, scilicet potentia intellectuali, quantum ad causam materialem, quæ est homo interior. *De testimonijs tuis*, ore prolatis, quantum ad causam instrumentalem, quæ est homo exterior. *Quia in æternum fundasti ea*, quantum ad causam formalem, quæ est veritatis inuariabilis splendor.

VERSICVLVS NONVS.

Vide humilitatem meam, & cetera.] Sicut orationis virilitas enituit in octonario primo: sic ipsius humilitas enitescit in isto. Humilitas autem orandi ostenditur per primum quaternariũ in oratione speciali, per secundum in generali. Oratio vero specialiter humilis, & humiliter specialis, excitatur potissimum ex quattuor causis, ex naturali iustitia relegata: ex originali iniustitia colligata: ex cælesti patria elongata: ex terrestri miseria prolongata. Quas totidem versibus dogmatizat Propheta. Primam causam primus versus declarat, cũ Psalmista sic orat: *Vide*, & cetera. Quia loquitur, vt persona originaliter destituta, nondũ finaliter restituta, moraliter instituta, non mortaliter prostituta. Idcirco videndum est in versu proposito, quæ sit originalis destitutio, finalis restitutio, moralis institutio, mortalis prostitutio. In prima priuatur potentia non peccandi: in secunda speratur impotentia peccandi: in tertia ligatur impotẽtia nõ peccandi: in quarta laxatur potẽtia peccãdi.

Oratio.

Articulus primus.

Primum proditur, cum profertur: *Vide humilitatem meam.*

meam. Aut, vt euidentius dicam, vilitatem meam. Grandis quidem humilitas, immo grauis est vilitas, quòd homo volens non peccare, non valeat non peccare. Quæris, quare? Quia primo valens non peccare, non voluit non peccare. Ideo factum est nunc, vt quod velit, non valeat: quoniam tunc non voluit, quod volebat. Sane in humanitate sana, vel sanitate humana, & potentia peccandi, & potentia non peccandi præcessit, sed peccandi potentia sic excessit, quòd potentia non peccandi decessit, & impotentia non peccandi successit.

Articulus primus.

Illius nobilis potentiæ decessum, & istius ignobilis impotentiæ successum deplorat Psalmographus, cũ sic orat: *Vide humilitatem meam*. Ac si diceret ore prophetico, quod dicitur: Vide Domine, & considera, videlicet oculis pietatis: quoniam facta sum vilis. Et nota quòd postulat Propheta Dominicam visionem propter triplicem rationẽ: propter vindemiationem, afflictionem, & desolationem. Quorum primum pertinet ad bonum ablatum: secundum ad malum illatum: tertium ad exilij incolatum. De primo: Vide Domine, & considera, quem vindemiaueris ita: ecce visio vindemiationis. De secundo: Vide Domine afflictionem meam: quoniam erectus est inimicus: ecce visio afflictionis. De tertio: Aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram: ecce visio desolationis. *Thren 1.d* *Thre.2.g* *Thren.1.d* *Dan.9.c*

Articulus secundus.

Secundum promitur, cum proponitur? *Et eripe me*. Liberari desiderat a vilitate, quam tolerat,& munerari nobilitate, quam sperat. Tolerat enim impotẽtiam non peccandi, & sperat non tantum potentiam non peccandi, sed impotentiam peccandi. Hæc est impotentia nobilis: quia non infirmitatis signum est, sed virtutis: sicut illa impotentia existit ignobilis: quoniam infirmitatis signum est, non virtutis. Et nota quòd eripi precatur Propheta ab hac ignobili impotentia triplici de causa: quia tentatur, quia tribulatur, quia quodam modo deuoratur per illam, considerando, desiderando, operando operationem illicitam. De primo per Psalmistam, dicitur: Quoniam in te eripiar a tentatione: ecce ereptio a tentatione considerandi. De secundo per Prophetam psallitur: Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: ecce ereptio a tribulatione desiderãdi. *Psal.17.e* *Psal.53.b*

De

De tertio scribitur quòd Tobias iunior dixit de Angelo:
Tob. 12. a Meipsum a deuoratione piscis eripuit. Per maximum piscem, animalem intelligimus passionem. Quæ nisi præfocetur, interficit operantem. Si præfocetur, reficit præfocantem: ecce ereptio a deuoratione operandi.

Articulus tertius.

Tertium propalatur, cũ pronunciatur: *Et legem tuam.* Legem vtique vitæ, & disciplinæ, qua vtique me facis moraliter viuere, tam interiori, quàm exteriori homine. Et nota de lege viuifica, quòd inuenimus legem vitæ triplicẽ in scriptura: scilicet legem vitæ interioris, exterioris, & superioris. Prima lex hominem interiorem liberat. Secunda lex ab interiori in exteriorem exuberat. Tertia lex hominem tam interiorem, quàm exteriorem remunerat. De

Lex vitæ triplex.

Rom. 8. a prima scribitur ab Apostolo: Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me a lege peccati, & mortis: ecce lex vitæ interioris interiorem hominem liberantis. De secunda le-
Pro. 13. c gitur: Lex sapientis fons vitæ, vt declinet a ruina mortis. Quia lex, qua sapienter viuit homo interior, est fons foras exuberans respectu vitæ, qua decenter viuit homo exterior, quatenus ab exteriori homine nulli detur occasio mortalis ruinæ: ecce lex vitæ exterioris ab homine interiori in ex-
Eccli. 17. a teriorem exuberantis. De tertia dicitur: Deus creauit de terra hominem. Et infra: Lege vitæ hereditauit illos.
Ibid. b Quia nimirum illa lege, sub qua militant cælestes militiæ hereditariæ, statuit hominem formatum, sed ea destituit deformatum, sed eadem restituit reformatum: ecce lex vitæ superioris, tam interiorem, quàm exteriorem hominem remunerantis.

Articulus quartus.

Quartum probatur, cum Propheta profatur: *Non sum oblitus:* qualiter sunt oblati, qui sunt mortaliter polluti, seu criminaliter prostituti. Et nota quòd talis obliuio creberrime solet contingere occasione prosperitatis, vel aduersitatis, vel infidelitatis. Sicut patet in mentibus tumidis,
Gen. 40. d timidis, obcæcatis. De primo: Succedentibus prosperis præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui. Ecce obliuio tumidæ mentis, occasione prosperitatis. De se-
Thren. 3. b cundo: Repulsa est anima mea, oblitus sum bonorum: ecce obliuio timidæ mentis, occasione aduersitatis. De
Osea 8. d tertio: Oblitus est Israel Factoris sui, & ædificauit delubra:

bra: ecce obliuio obcæcatæ mentis, occasione infidelitatis.

Epilogus.

Humiliter igitur ac specialiter orans Propheta, quasi compunctus pro naturali iustitia relegata, sic ait: *Vide humilitatem meam*, quantum ad originalem destitutionem, qua priuatur potentia non peccandi. *Et eripe me*, quantum ad finalem restitutionem, qua speratur impotentia peccandi. *Quia legem tuam*, quantum ad moralem institutionem, qua ligatur impotentia non peccandi. *Non sum oblitus*, quantum ad mortalem prostitutionem, qua laxatur potentia peccandi.

VERSICVLVS DECIMVS.

IVdica iudicium meum, & cetera.] Sicut superius orauit Psalmista occasione naturalis iustitiæ relegatæ: sic orat in parte ista occasione originalis iniustitiæ colligatæ. Videtur enim hæc oratio esse petitio voluntatis ab inferiore curia ad superiorem curiam appellantis. Aduertẽdum itaque, quòd in regno animæ possumus plures curias, plures iudices, siue leges iudiciarias, plures quoque sententias inuenire: sicut curiam concupiscentiæ, curiam conscientiæ, curiam gratiæ. Iudex in curia concupiscentiæ, est lex iniustitiæ: iudex in curia conscientiæ, est lex iustitiæ: iudex in curia gratiæ, est lex clementiæ. Sententia lata in curia concupiscentiæ per legem iniustitiæ est, reddere malum pro bono, quod accidit in omni peccato: quia redditur Deo indebitum opus pro debito. Sententia lata in curia conscientiæ per legem iustitiæ est, reddere bonum pro bono: quod contingit in omni merito, in quo redditur bonum operatum pro bono inspirato. Sententia lata in curia gratiæ per legem clementiæ, est, reddere bonum pro malo, quod euenit in omni iustificationis beneficio. Redditur namque a pio iudice bonum veniæ pro malo culpæ. Cum igitur voluntas humana tentatur ab hoste, citatur ad curiam concupiscentiæ. Cum voluntas in tentatione modo delectatur, modo detestatur: causa eius coram iudice insipiente, seu lege iniustitiæ ventilatur. Cum a delectatione detestatio superatur: iniqua sententia per legem iniustitiæ promulgatur, & humana voluntas ad satisfaciendum voluntati diabolicæ condemnatur

Curiæ plures in regno animæ.

natur. Quo cognito, condemnata voluntas appellat ad curiam gratiæ, reuocari supplicans sententiam legis iniustitiæ, per sententiam legis clementiæ. Quo concesso, postulat, quòd deinceps trahi non valeat ad curiam concupiscentiæ: sed cuilibet conquerenti respondeat in curia conscientiæ. Omnia quidem ista breuissime comprehendit Psalmista dicens: *Iudica*, & cetera. Ac si suum formaret petitorium sub hac forma: Peto Domine, reuoca in curia gratiæ per legem clementiæ, iudicium meum datum in curia concupiscentiæ, per legem iniustitiæ: & separa me a lege iniustitiæ iudicante in curia concupiscentiæ: ac repara me per legem iustitiæ iudicantem in curia conscientiæ. Ecce quattuor actus contenti in petitione præsenti: videlicet actus iudicandi, actus reuocandi, actus separandi, actus reparandi. Primus spectat ad mali consensionem: secundus ad mali contritionem: tertius ad mali confessionem: quartus ad mali satisfactionem.

Petitorium animæ.

Articulus primus.

Quantum ad actum iudicandi, Psalmographus dicit: *Iudicium meum*, Hoc est iudicium pronunciatum in curia concupiscentiæ per legem iniustitiæ. Vnde nimirum recte dicit, meum, non tuum: quia lex iniustitiæ, & lex concupiscentiæ non est a Deo, sed ab homine. Notandum igitur quòd sicut in scriptura legitur: iudiciũ subuertitur, peruertitur, & in malum conuertitur: sicut in isto iudicio luce clarius inuenitur. Subuertitur enim per delectationẽ superantem: peruertitur per legem iniustitiæ imperantem: in malum conuertitur per voluntatem obtemperantem.

Iob 34. b De primo: Nec omnipotens subuertet iudicium: quoniam immissio passionis, quæ subuertit iudicium rationis, fuit ab aduersario, non a Deo: ecce iudicium subuersum. De

Deut. 27. c secundo: Maledictus, qui peruertit iudicium aduenæ. Plane maledictus est affectus ille, quo peruertitur iudicium aduenæ, idest voluntatis bonæ, quæ dicitur aduena, non indigena: quoniam inspirata est, non innata: ecce iu-

Amos 5. b dicium peruersum. De tertio: Conuertitis in absynthium iudicium, & iustitiam in terra relinquitis. Nulli dubium, quin iudicium conuertat in absynthium, qui conuertit dulcedinem vitij in amaritudinem supplicij: ecce iudicium conuersum.

Articu-

Articulus secundus.

Quantum ad actum reuocandi, adiunxit: ***Iudica,*** idest iudicando reuoca in curia gratiæ per legem clementiæ. Quæris, quare appellauit iudicium clemẽtiæ potius, quàm iustitiæ? Quia iuris ordinem non seruauit, dum data, & accepta sententia appellauit. Ante peccati consensum potuisset appellasse iudicem iustum, vt faceret cum tentatione prouentum: sed post consensus dementiam non potuit appellare, nisi clementiam. Et nota quòd sicut ait scriptura: iudicare contingit inter, pro, & contra: & præsertim in causa reuocatoria. Scilicet inter iustitiam, & iniustitiam discernendo, iniustitiam secernendo, iustitiam decernendo. De primo, vbi dicit Dauid ad Saul: Iudicet Dominus inter me, & te: & vlciscatur me Dominus ex te: ecce iudicium discernentis inter iustum, & iniustum. De secundo: Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupilorum non introeas. Propinquus enim illorum fortis est, & ipse iudicabit contra te causam illorum: ecce iudicium secernentis iniustum. De tertio: Iudicauit pro te Dominus hodie: ecce iudicium decernentis iustum.

1. Cor. 10. e *1. Reg. 24. c* *Pro. 23. b* *2. Reg. 18. c*

Articulus tertius.

Quantum ad actum separandi, coniunxit: ***Et redime me.*** Hæc redemptio est exemptio, qua voluntas ingemiscit, & concupiscit eximia lege peccati, licet hæc petitio non concedatur ad plenum in vita præsenti. Nam lex eiusmodi modo potest premi, non perimi: subijci, non abijci: subijgi, & in seruitutem redigi, non prorsus abigi. Verumtamen si differtur concessio, non aufertur: quia cõcedetur in vita sequenti, quãdo liberabimur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Nunc quidem in alijs dominatur, in alijs non dominatur, sed reluctatur: in alijs non reluctatur, sed subiugatur. Tunc autem, nec dominabitur, nec reluctabitur, nec subiugabitur, sed radicitus extirpabitur. Hic potes notare quòd Dominus inuenitur redimere diuersos diuersimode. Nam redimit alios ab iniquitate, alios a seruitute, alios ab infirmitate, & morte. Primo modo redimit, vocatos iustificando: secundo modo iustificatos magnificando: tertio modo magnificatos glorificando. De primo: Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate: ecce redẽptio

Rom. 8. d *Tit. 2. d*

ab iniquitate, qua redimuntur iustificati. De secundo:
Deut. 13. b Qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruitutis. Eduxit iustificando, redemit magnificando: ecce redemptio a seruitute, qua redimuntur magnificati.
Ps. 102. a De tertio psallitur per Prophetam: Qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam: ecce redemptio ab infirmitate, & morte, qua redimuntur glorificati.

Articulus quartus.

Quantum ad actum reparandi, subiunxit: ***Secundum eloquium tuum viuifica me.*** Ista quippe viuificatio est vitæ renouatio, qua voluntas incipit viuere secundum iudicium conscientiæ, secundum eloquium iustitiæ: neminem volens lædere, sed læsis satisfacere. Et nota quòd viuificatur aliter opus, aliter spiritus, aliter corpus. Nam opus viuificatur, cum verificatur: spiritus viuificatur, cum iustificatur: corpus viuificatur, cum glorificatur.
Abac. 3. a De primo: Domine opus tuum in medio annorum viuifica illud: ecce opus viuificatum, quia verificatum: videlicet mysticum agni sacrificium, vero sacrificio consummatum.
Isa. 57. c De secundo: Hæc dicit Dominus. Et infra:
Ibidem. Vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum: ecce spiritum viuificatum: quia iustificatum.
Rom. 8. b De tertio: Qui suscitauit Iesum Christum a mortuis, viuificabit mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis: ecce corpus viuificatum, quia glorificatum.

Epilogus.

His visis, patet oratio Prophetæ orantis occasione iniustitiæ colligatæ, tamquam voluntate ab ipsius sententia appellante. Ait enim: ***Iudicium meum***, quantum ad actum iudicandi, quem exercet lex iniustitiæ in mali consensione. ***Iudica***, quantum ad actum reuocandi, quem exhibet lex clementiæ in mali contritione. ***Et redime me***, quantum ad actum separandi: cuius desiderio feruet voluntas in mali confessione. ***Secundum eloquium tuum viuifica me***, quantum ad actum reparandi, quem adimplet lex iustitiæ in mali satisfactione.

VERSICVLVS VNDECIMVS.

Longe a peccatoribus salus, & cetera.] Occasione originalis iustitiæ relegatæ, ac iniustitiæ colligatæ superius orauit Psalmista. Occasione patriæ elongatæ orat in parte ista. Nam & ipsam elongationem deplorat, & elongationis rationem declarat, dicens: *Longe*, & cetera. Ac si dicat ex cordis amaritudine: Salus est a peccatoribus elongata, quia virtus ab illis est postergata. Attende lector partes orationis quattuor: salutem, & eius elongationem, virtutem, & eius postergationem: In salute stipendium: in elongatione dispendium: in virtute meritum: in postergatione demeritum. Partes orationis quattuor.

Articulus primus.

Primum notans, ait: *Salus*. Hæc autem salus æterna: hæc est patria superna, pro qua pugnant, qui contra vitia legitime certant: ad quam perueniunt mediantibus angelis, qui percipiunt hereditatem salutis. Et nota de prædicta salutari patria, quòd ab alijs se elongat, ad alios appropinquat, alios occupat: elongatio fit per demeritum: appropinquatio per meritum: occupatio vero per præmium. De primo: Expectauimus salutem, & elongata est: ecce salutis elongatio ratione demeriti. De secundo: Nunc enim propior est nostra salus, quàm cum credidimus: ecce salutis appropinquatio ratione meriti. De tertio: Occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Noster murus est nostrum corpus, porta corporis est os carnis. Tunc igitur muros nostros occupabit salus, quando gloria spiritus redundabit in corpus. Portas vero occupabit laudatio, cum os carnis occupabit vox laudis: quia gaudium, & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio, & vox laudis, vbi patet gaudium interioris, & lætitia exterioris hominis, & laus oris: ecce salutis occupatio ratione præmij. *Isa. 59. c* *Rom. 13. d* *Isa. 60. d* *Isa. 51. b*

Articulus secundus.

Secundum annotans, addit: *Longe a peccatoribus*. Hæc est elongatio salutis, vel patriæ salutaris. Elongationem autem patriæ facit elongatio viæ. Tanto namque longius distat patria, quanto longius via. Si vero salus est patria, virtus est via: quia per virtutē peruenitur ad salutem: sicut

Virtutis distantia per tria mensuratur. per viam peruenitur ad patriam. Virtutis autem distantia mensuratur per tria virtutem concomitantia: scilicet agnitionem, actionem, & delectationem. Quorum primum respicit legis doctrinam, secundum iustitiæ disciplinam: tertium consolationem diuinam. Sane longe videtur virtus distare a carentibus consolatione, sicut ab indeuotis. Sed longe videtur virtus distare a carentibus consolatione, sicut ab indeuotis. Sed longius a carentibus actione, sicut ab iniustis. Sed longissime a carentibus agnitione, sicut ab imperitis. Prima elongatio notatur, vbi dicitur ex persona pœnitentis consolatione carentis: *Thren.1.c* Ego plorans, & oculus meus deducens aquam: quia longe factus est a me consolator. Ecce longam virtutis distantiam, propter consolationis carentiam. Secunda elongatio notatur, vbi dicitur de iniustis: *Isa. 59. c* Conuersum est retrorsum iudicium, & iustitia longe stetit: ecce longã virtutis distantiam, propter actionis carentiam. Tertia elongatio notatur, vbi scribitur de imperitis: *Mich.7.c* In illa die longe fiet lex, idest agnitio legis: ecce longam virtutis distantiam, propter agnitionis carentiam.

Articulus tertius.

Tertium subnotans, subdit: *Quia iustificationes tuas.* Iustitia. Hæ iustificationes sunt iustitiæ actiones. Iustitia vero est virtus generalis: ecce virtus, quæ postergatur a malis. Sed notandum quòd diuersæ iustificationes sunt diuersorum. Diuersorũ diuersæ iustificationes. Nam aliæ sunt iustificationes iniustorum: alię iustificationes iustorum: aliæ iustificationes sanctorum. Primæ quidem spectant ad gratiam præoperantem, secundæ ad gratiam cooperantem, tertiæ vero ad gratiam remunerãtem. *Rom. 4. d* De primo: Qui traditus est propter delicia nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram: ecce iustificatio iniustorum. *Iob 27. b* De secundo: Iustificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram. Neque enim reprehẽdit me cor meũ in omni vita mea: ecce iustificatio iustorum. De tertio, *Apo.19.b* vbi legitur de sponsa agni: Datum est illi vt cooperiat se Byssinum. byssino splendente, & candido. Byssinum autem iustificationes sunt sanctorum: ecce iustificatio Sanctorum.

Articulus quartus.

Quartum connotans, connectit: *Non exquisierunt*, immo postposuerunt, siue postergauerunt. Ecce postergatio generalis iustitiæ vel virtutis: quæ fuit causa elongationis

patriæ

patriæ vel salutis. Hic potest notari quòd tripliciter possunt iustificationes exquiri: supra nos, extra nos, intra nos: videlicet in Dei virtute, in rei salute, in fidei seruitute. De primo: Legem pone mihi Domine viam iustificationum tuarum: & exquiram eam semper. Hic exquiritur iustificatio in seruitute Dei. De secũdo: Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui. Hic exquiritur iustificatio in salute rei. De tertio. Tuus sum ego, saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui. Hic exquiritur iustificatio in seruitute fidei.

Iustificationes tripliciter possunt exquiri.

Ps. 118. c

Ibid. g

Ibid. m

Epilogus.

Ex premissis potest clarescere quòd oratio Prophetæ, sit deploratio patriæ elongatæ. Ait enim: *Longe a peccatoribus*, quantum ad elongationis dispendium. *Salus*: quantum ad salutis stipendium. *Quia iustificationes tuas*, quantum ad virtutis meritum. *Non exquisierunt*, quantum ad postergationis demeritum.

VERSICVLVS DVODECIMVS.

M*isericordiæ tuæ multæ*, & cetera.] Orationes Propheta proposuit nunc ratione iustitiæ relegatæ, nunc ratione iniustitiæ colligatæ, nunc ratione patriæ elongatæ. Hic orationem proponit ratione miseriæ prolõgatæ. Nam vox ista, quam eructat Psalmista, videtur vox humani generis, miserias desolatorias supponentis, & misericordias consolatoris exponentis. Ad cuius euidentiam præuidendum, quòd genus humanum ante Saluatoris aduentum tripartitæ miseriæ subiacebat, propter mortis debitum, quod debebat, quod soluebat, a quo sese absoluere non valebat. Propterea tripartitam illi misericordiam Saluator exhibuit, dum se mortis debitorem, solutorem, & absolutorem constituit. Orat ergo misericordias numerando: aliam venerando; aliam ponderando: aliam postulando, dicens: *Misericordiæ*, & cetera, tamquam patenter inquiens: Multas mihi misericordias exhibuisti, cum te debiti mei debitorem, solutorem, & absolutorem constituisti. Sicut ergo fuisti debitor & solutor, sic esse non differas absolutor: ecce vides quadrimembrem orationem, quantum ad misericordiæ numerationem, venerationem, ponderationem, & postulationem: in numeratione subtilitas:

Genus humanũ ante Saluatoris aduentum tribus miserijs subiacebat.

litas: in veneratione humilitas: in ponderatione virilitas: in postulatione vtilitas.

Articulus primus.

Misericordia numeratur, cum dicitur: ***Misericordia tua multa***, quia tripartita: scilicet misericordia debitoris, misericordia solutoris, misericordia absolutoris. Et nota de misericordia memorata, quòd triplex misericordia legitur in scriptura: videlicet misericordia magnificata, misericordia confirmata, misericordia facienda: Misericordiā magnificatam arbitror, qua Dominus pro seruis constituitur mortis debitor: misericordiam confirmatā confiteor, qua iudex pro reis mortis constituitur persolutor: misericordiā faciendam protestor, qua agnus immolatus constitutus est immolātium absolutor. De prima misericordia dicit Psalmographus: Quoniam magnificata est vsque ad cælos misericordia tua: & veritas tua vsque ad nubes: ecce misericordiā magnificata. Si forte dubitas, quæ misericordia? quæ veritas? quæ magnificationis varietas? Misericordia quidem affuit: quia debitum mortis admisit, non propter maleficium, quod præmisit. Veritas autem non defuit: quia debitum ipsum admisit propter beneficiū, quod promisit. Nam qui nullum præmiserat maleficium per actiones indebitas, incarnationis beneficiū promiserat per Prophetas: quocirca misericordia dicitur magnificata vsque ad cælos: idest, cælestes angelos: quia mundus fuit a malo, sicut angeli Dei in cælo. Tales cæli enarrauerunt gloriam Dei, dicendo: Gloria in excelsis, *alias* in altissimis Deo. Veritas vero dicitur magnificata vsque ad nubes: idest, propheticas promissiones. Per tales nubes nobis insonuit magnifica Dei virtus. Vnde psalmus: Magnificētia eius & virtus eius in nubibus. De secunda misericordia psallit Propheta: Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & veritas Domini manet in æternum: ecce misericordia confirmata. Si quæris, quādo misericordia confirmata? quæ misericordia? quæ veritas memorata? Tunc fuit hæc misericordia confirmata, quando veritas incarnata, fuit in cruce firmata. Veritas ibi fuit: quia soluit quod soluere debuit. Sed misericordia nō defuit: quia misericordia mira fuit, quòd se non sui debiti solutorem constituit. Nec dubium, quin illa veritas maneat in æternum: quia supplet supplicium permanens in æternum. De tertia mise-

Margin notes: Misericordia triplex in scriptura. — Ps. 56. c — Psal. 18. a — Luc. 2. b — Psal. 67. g — Ps. 116. a

misericordia scribit Euangelista: Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: *& cetera*: ecce misericordia facienda. Quando facienda? Quando quidem agnus immolatus pro nobis, nos absoluet a seruitute corruptionis. *Luc. 1. g*

Articulus secundus.

Prima misericordia veneratur, cum venerabiliter adijcitur: *Domine*: Ecce Dominus pro seruis debitor constitutus, & ideo venerandus, & venerabiliter nominandus. Et nota quòd venerandus est specialiter propter tria: quia se paruipendit, nos magnipendit, nostrum debitum apprehēdit. Propter primum dictus est miserator: propter secundum, ponderator: ptopter tertium, liberator. De primo dicitur a Psalmographo: Memoriam fecit mirabiliū suorum: misericors, & miserator Dominus, *& cetera*, Vere mirabile & mirabiliter memorabile: quòd Dominus pro seruis debitor constitutus, nobis misericorditer condescendit, & se mirabiliter paruipendit: ecce Dominus miserator. De secundo: Spirituum ponderator est Dominus. Mirabiliter spiritus ponderauit, cum spiritus serui spiritui prę ponderauit: quia propriū spiritū paruipendens, serui spiritū magnipendit: ecce Dominus ponderator. De tertio scribitur: Dominus firmamētum meum, & refugium meum, & liberator meus. Quia profecto Dominus dicitur firmamentum vitæ, meritum immittendo: refugium, demeritum dimittendo: sed liberator, mortis debitum admittendo: Ecce Dominus liberator.

Dominus propter tria specialiter venerādus. *Ps. 110. a* *Pro. 16. a* *Psal. 17. a*

Articulus tertius.

Secunda misericordia ponderatur, cum subijcitur: ***Secundum iudicium tuum.*** Hoc est iudicium illius iudicis, qui se cōstituit persolutorem pro reis. Quæris, quo modo? In se ipso iudicium faciendo, & iudicium patiendo. Iudex quippe fuit Deus: homo quoque fuit reus. Christus itaque cum esset homo & Deus, fuit vtique iudex & reus. Iudex vero soluit pro reo, cum Deus in eo satisfecit pro eo: quia vere Deus in homine satisfecit pro homine. Vnde Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, teste Apostolo. *2. Cor. 6.* Sed notandum circa dictum iudicium, quòd potest comparari ad diuinum meritum, vel humanū demeritum, vel persolutum debitum. Primo modo non fuit æquum: quia meritum non exigebat. Secundo modo fuit bonum: quia demeritum indigebat. Tertio modo fuit æquum: quia

redditum debito congrue respondebat. De primo, vbi dicit scriptura sub Redemptoris figura: Intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me: ecce iudicium non æquum: quia non secundum exigentiam Dominici meriti. De secundo: O mors, quàm bonum est iudicium tuum homini indigenti: ecce iudicium bonum: quia secundum indigentiam humani demeriti. De tertio: Æquum iudiciũ sit inter vos: ecce iudicium æquum, quod impletum est a Domino, reddendo infinitum pro infinito. Sicut enim homo fuit mortis infinitę debitor: sic Christus fuit mortis infinitæ redditor. Sed mors potest dici dupliciter infinita: scilicet infinitate temporis: vel infinitate virtutis. In morte quidem hominis esse non potuit infinitas virtutis: vnde debuit esse infinitas temporis. Nam alias non esset ibi infinitas. Sed in morte Saluatoris fuit infinitas virtutis. Quare non oportuit, quòd esset ibi infinitas temporis: sin alias, ibi non esset æquitas. Sane fuit in Saluatore virtus infinita tam infinitate naturæ, quàm infinitate gratiæ. Nam infinitas naturæ fuit in diuinitate: & infinitas gratiæ in humanitate. Ideoq. tantum potuit soluere virtus infinita tẽpore finito, quantum virtus finita tempore infinito. Propterea Psalmographus misericordiam Saluatoris viriliter ponderauit, quia virtutem iudicis persoluentis pro reis fideliter considerauit.

Iob 19. a

Eccli. 41. a

Leu. 24. d

Mors dupliciter infinita.

In Christo infinita virtus, & gratia infinita.

Articulus quartus.

Tertia misericordia postulatur, cum superadditur: *Viuifica me.* Nam proculdubio dicta viuificatio est mortis absolutio, & vitæ restitutio, quam postulat creatura prolixitate miserię fatigata. Sed nota quòd est viuificatio, seu vitæ restitutio tripartita. Alia viuificatio viatorum: alia viuificatio damnatorum: alia viuificatio beatorum. Prima viuificatio est restitutio vitę periculosæ. Secunda viuificatio est restitutio vitæ perniciosæ. Tertia viuificatio est restitutio vitę deliciosæ. De primo: Apparuit mulier, cuius viuificauerat filium: scilicet Elisæus: ecce viuificatio viatorum. De secundo: vbi dicit Dominus de quibusdam adulatoribus: Violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei & fragmen panis: vt interficerent animas, quæ non moriuntur: & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentientes: quod potest accipi de damnatis. Nam nonnulli viuificant, idest, viuificari prædicant ad

Viuificatio triplex.

4. Reg. 8. b

Ezec. 13. e

vitam

vitam gloriȩ animas, quæ non viuunt vita gratiæ: & ideo non viuificantur vsque ad vitam miseriæ. De tertio: Qui quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam: & qui perdiderit illam, viuificabit eam: ecce viuificatio beatorum. *Luc.17.f*

Epilogus.

Orans ergo Propheta, occasione sumpta a miseria prolongata, ait: ***Misericordia tua multa:*** quantum ad numerationis subtilitatem. ***Domine***, quantum ad venerationis humilitatem. ***Secundum iudicium tuum:*** quantum ad ponderationis virilitatem. ***Viuifica me***, quantum ad postulationis vtilitatem.

VERSICVLVS XIII.

M*Vlti, qui persequuntur me*, & cetera.] In prȩcedenti quaternario præcessit oratio specialis, quæ dumtaxat orantis vtilitatem intendit. In isto sequenti quaternario sequitur oratio generalis, quæ latiore charitate procedit: quoniam ad inimicorum commoda se extendit. Orat enim pro inimicis Psalmographus, ne crucientur æternaliter, ne saucientur mortaliter, sed viuificentur moraliter, & saluificentur finaliter: sicut bis binis versibus enucleat euidenter. Primus enim versus pro inimicis orare videtur, ne illis mala pro malis retribuantur: dicendo: ***Multi***, & cetera: quasi dicat: Multos maleficos & maledicos habui: sed a testimonijs tuis, quæ retinui, non declinaui, rogans malis mala retribui. Vide geminam aduersitatem superatam per geminam charitatem: videlicet aduersitatem maledicendi, & malefaciendi per charitatem Dei & proximi.

Articulus primus.

Primum significauit, cum ait: ***Multi, qui persequuntur me***, scilicet dentium sagittis, & linguarũ gladijs, sicut maledici, de quibus psallimus: Filij hominum dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Notandũ igitur quòd diuersi diuersimode persequuntur: Quidã calumnijs, quidam contumelijs, quidam minis: sicut callidi, inuidi, & superbi. De primo: Quare nunc dicitis: persequamur eum, & radicem verbi inueniamus aduersus eum? Ecce calumniosa persequutio callidorum. De secundo: *Psal.56.b* *Iob 19.d*

Hier.20. c cundo. Audiui contumelias multorum, & terrorem, in circuitu persequimini, & persequamur: ecce contumeliosa
Deut.26. a persequutio inuidorum. De tertio: Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum. Sic persequũtur superbi virum venerabilem, qui & descendere dinoscitur in mœrorem. Nam Ægyptus interpretatur mœror: Syrus sublimis, per quem superbus intelligitur persequutor: ecce comminatiua persequutio superborum.

Ægyptus Syrus.

Articulus secundus.

Secundum consignauit, cum subdidit: ***Et tribulant me,*** scilicet temporali, vel corporali tribulatione: sicut bonorum temporalium ablatione, vel malorum corporalium illatione. Hic potest notari, quòd contingit tripliciter tribulari: scilicet temporaliter, corporaliter, & moraliter: quantum ad bona fortunæ, naturæ, gratiæ. De primo scri-

Tribulatio triplex.

Ps.105.f bitur a Psalmographo: Tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum: ecce tribulatio humiliationis, siue subiectionis, pertinens ad fortunam. De
Soph.1. d secundo: Tribulabo homines, & ambulabunt, vt cæci: quia Domino peccauerunt: & effundetur sanguis eorum, sicut humus, & corpora eorum, sicut stercora: ecce tribu-
Ps.142. c latio mortis, attinens ad naturam. De tertio rursus: Perdes omnes, qui tribulant animam meam: ecce tribulatio mortis, spectans ad gratiam.

Articulus tertius.

Tertium assignauit, cum addidit: ***A testimoniis tuis.***
Eccli.28. a Hæc sunt testimonia vindictæ dissuasoria, sicut illud: Qui vindicari vult a Domino, inueniet vindictam. Et illud:
Rom.12.d Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Talia testimonia debet retinere memoria. Et nota quòd ad sacra testimonia retinenda nos debent mouere tria: scilicet natura, scriptura, memoriæ ligatura: quia natura dat aptitudinem: scriptura certitudinem, & ligatura promptitudi-
Ioã.18.g nem. De primo: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum: vt testimonium perhibeam veritati: ecce mo-
Ioan.5.g tus ad testimonia per naturam. De secundo: Scrutami-
Ibidem. ni scripturas. Et infra: Illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: ecce motus ad testimonia per scripturam.
Isa.8. d De tertio: Liga testimonium, signa legem in discipulis meis: ecce motus ad testimonia per memoriæ ligaturam.

Artic-

Articulus quartus.

Quartum designauit, cum dixit: *Non declinaui*. Quo modo? Reddendo malum pro malo, siue mala malis imprecando: sed econtrario pro transgressoribus rogando, vt non perirent, tam exemplo Dominico, quàm præcepto. Et nota quòd est malorum declinatio tripartita. Prima a voluntate diuina ad propriam voluntatem: secunda a voluntate propria ad iniquitatem: tertia ab iniquitate ad infelicitatem. Quarum prima pertinet ad inuersionem: secunda ad conuersionem: tertia ad animaduersionem. De primo: Omnes nos quasi oues errauimus: vnusquisque in viam suam declinauit. Quid est declinare in viam suam, nisi declinare in voluntatem propriam? Per hanc viam animæ gradiuntur, cum a bono incommutabili auertuntur: ecce declinatio auersionis. De secundo: Ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam, quasi diceret: Ne declines ad iniquitatem conuesionis. Hác enim cœpisti sequi post miseriam auersionis: ecce declinatio conuersionis. De tertio: Declinauit populus ingredi ciuitatem, quo modo declinare solet populus versus, & fugiens de prælio. Per hanc ciuitatem intelligimus felicitatem, quam declinat ingredi populus versus ad iniquitatem, fugiens de prælio per auersionem a Deo. Quid est autem declinare ingredi felicitatem, quàm declinare ad infelicitatem? Ecce declinatio animaduersionis.

Malorum declinatio triplex.

Isa. 53. b

Iob 36. a

2. Reg. 19. a

Epilogus.

Ait ergo Ppropheta, tamquam bonus athleta orans pro inimicis, & insinuans victoriam geminæ aduersitatis per virtutem geminæ charitatis: *Multi qui persequuntur me*, quantum ad aduersitatem maledicendi. *Et tribulant me*, quantum ad aduersitatem melefaciendi. *A testimonijs tuis*, quæ libenter retinui, quantum ad charitatem Dei. *Non declinaui*, rogans malis mala retribui, quantum ad charitatem proximi.

VERSICVLVS XIIII.

V*Ide præuaricantes*, & cetera.] Superius orauit Propheta pro persequentibus, ne crucientur æternaliter. Rursus orat pro eisdē persequutoribus, ne saucientur mortaliter. Speculabatur, vt autumo, speculator eximius in

alta

alta sapientiæ specula constitutus, quòd tribulantes visibiliter tribulantur inuisibiliter, & plerũque lædentes leuiter, læduntur grauiter. Nam plerique vulnerant venialiter, & vulnerantur mortaliter. Vnde nimirum persequutores inermes non inermis ipse perspiciens, & amplius alienum, quàm proprium periculum pertimescens, ingemiscebat interueniens, & interueniebat, inquiens; *Vidi*, & cetera, quasi dicat: Vidi præuaricantes tribulatos, & tribulantes, & oculi mei liquescebant, quoniam illi arma spiritualia non habebant: ecce vides bonorum considerationem, circa malorum exasperationem, & istorum miserationem, circa illorum vulnerationem. Consideratio pertinet ad aspectũ, exasperatio ad obiectum, miseratio ad affectum, vulneratio ad imminentem effectum.

Articulus primus.

Bonorum consideratio declaratur, cum dicitur: *Vidi*: scilicet visu interiori, non exteriori: visu laudabili, non
Tria mala pie vidẽda. vituperabili. Talis visus est pietatis intuitus. Hic potes notare, quòd tria mala debemus pia consideratione videre: videlicet mala interiora, mala exteriora, mala inferiora. Hoc est, interiora vitia ad contemnendum: exteriora præiudicia ad miserendum: inferiora supplicia ad præcauen-
Eccls. 10. b dum. De primo: Vidi seruos in equis, & principes ambulãtes, quasi seruos super terram. Seruos equitare, & principes peditare, est affectus sensitiuos præesse, & intellectiuos subesse: ecce visio malorum interiorum seruiens contritio-
Eccls. 4. a ni. De secundo: Vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentum, & consolatorem neminem, nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos: ecce visio malorum exteriorum seruiens miseratio-
Eccls. 8. b ni. De tertio: Vidi impios sepultos, qui etiam cum adhuc viuerent, in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate, quasi iustorum operum. Tales sunt simulatores in sanctis monasterijs, vel officijs existentes, coram hominibus laudabiles: sed coram Deo vituperabiles, qui simulationis merito sepulti sunt in inferno: ecce visio malorum inferiorum seruiens cautioni.

Articulus secundus.

Malorum exasperatio demonstratur, cum sequitur: *Præuaricantes*. Quos supra nuncupauerat persequentes, & tribulantes, hic nuncupat præuaricantes: vt ostendat illos esse

esse tribulatos, & tribulantes. Nisi fuissent interius tribulati per malos affectus, non essent exterius tribulantes per malos effectus. Nisi fuissent præuaricantes animo, non essent præiudicantes proximo. Et notandum circa varietatem præuaricantium, quòd sunt nonnulli præuaricantes ex sola cupiditate, nonnulli ex cupiditate simul & voluptate, nonnulli ex cupiditate ac voluptate pariter & vanitate. Primi sunt, qui semper pecuniam concupiscunt: quia semper penuriam pertimescunt: secundi sunt, qui sectantur auaritiam, vt prosequantur carnis concupiscentiā: tertij sunt, qui non solum diuitijs, & delicijs seruiunt: sed super his impudenter & inaniter se extollunt. De primo: Anima si præuaricans cærimonias per errorem in ijs, quæ Domino sunt sanctificata, peccauerit, *& cetera.* Ecce prçuaricans ex sola cupiditate. Vnde post pauca subditur: Ipsum, quod intulit damni, restituet. De secundo: Fili hominis, terra cum peccauerit mihi, vt præuaricetur præuaricans, extendam manum meam super eam, & conteram virgam panis eius, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & iumentum. Hoc videtur respicere præuaricantes, tam ex cupiditate, quàm ex voluptate: quia vindicta sumitur, tam de possessione, quàm de possessore. De tertio: Væ mihi, præuaricantes præuaricati sunt, & præuaricatione transgressorum præuaricati sunt. Hic tanguntur præuaricantes ex cupiditate, voluptate, ac vanitate per ordinem sicut exponitur per litterā immediate sequentem. Formido, & fouea, & laqueus super te, qui habitator es terræ. Formido pertinet ad cupiditatem, fouea ad voluptatem, laqueus ad vanitatem.

Leui. 5. d *Eze. 14. d* *Isa. 24. e*

Articulus tertius.

Bonorum miseratio, & salutaris æmulatio designatur, cum scribitur: *Et tabescebam*, Ecce qualiter condolebat, qualiter interueniebat, quoniam tabescebat: quoniam oculis liquescebat. Et nota quòd tabescere legitur, qui corripitur, qui conteritur, qui compatitur. Primo modo tabescit cor frigidum: secundo modo cor tepidum: tertio modo cor calidum. De primo scribitur: Propter iniquitatem corripuisti hominem. Et tabescere fecisti, sicut araneam animam eius: ecce tabescere procedens ex correptione. De secundo: Tabescent in iniquitatibus suis in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum, & sua,

Ps. 38. c *Leui. 26. f*

sua, affligenter, donec confiteantur sua peccata: ecce tabescere proueniens ex contritionis afflictione. De tertio:

Thre. 3. e Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absyntij, & fellis memoria memor ero, & tabescet in me anima mea: ecce tabescere progrediens ex compassione.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum psallitur: *Quia eloquia tua non custodierunt*. Nam re vera eloquia Dominica sunt arma bellica, non carnalia, sed spiritualia. Quæris, quare? triplici ratione: Quia fulgentia: quia feruētia: quia inflammantia. Fulgent quidem per veritatem, feruent per charitatem, inflammant ad pietatem. De primo: Eloquium

2. Reg. 22. e Domini igne examinatum, scutum est omnium sperantium in se: ecce eloquium fulgidum. De secundo canitur

Ps. 118. f in psalmo: Ignitum eloquium tuum vehementer: ecce eloquium feruidum. De tertio scribitur a Psalmographo:

Ps. 104. b Eloquium Domini inflammauit eum: ecce eloquium inflammatiuum.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta, pro inimicis inermibus ingemiscens, & de ipsorum vulneribus pertimescens: *Vidi*, quantum ad considerationis aspectum. *Prauaricantes*, quantum ad exasperationis obiectum. *Et tabescebam*, quantum ad miserationis affectum. *Quia eloquia tua non custodierunt*, quantum ad imminentem vulnerationis effectum.

VERSICVLVS XV.

V*Ide quoniam mandata tua dilexi Domine*, & cetera.] In præmissis oratum est pro inimicis, ne gehennaliter crucientur, ne mortaliter saucientur. Quia vero plerumque peccare, & se peccando necare videntur, hic oratur pro ipsis vt moraliter viuificentur. Hanc orationem format Propheta ex vehementi cordis amaritudine, sub hac forma: *Vide quoniam*, & cetera: quasi dicat: Vide Domine me morientem cum morientibus propter tuorum obseruantiā mandatorum. Redde me viuentem cum viuentibus per suorum indulgentiam peccatorum. Hic luce clarius quattuor considerare possumus: scilicet animi mortificationem propter proximi præuaricationē, & ipsius viuificationem per illius iustificationem. Hoc est, compassionem mortis

mortis moralis, & congratulationem vitæ spiritualis.

Articulus primus.

Primum insinuauit Propheta, cum dixit: *Vide Domine*, qui intueris cor, qualiter inimicis meis compatior, qualiter morientibus commorior: quia fortis est, vt mors, dilectio: dura, sicut infernus, æmulatio. Et nota quòd tria videt Dominus libenter in anima: videlicet humilitatem, charitatem, & pietatem: Et specialiter humilitatē orantis: charitatem zelantis: pietatem alienam tribulationem portantis. De primo scribitur: Vide humilitatem meam, & laborem meum: ecce visio humilitatis orantis, & orando laborantis. De secundo: Vide zelum meum pro Domino: ecce visio charitatis zelantis, & vitia persequentis. De tertio: Vide Domine, quoniam tribulor: ecce visio pietatis alienam tribulationem portantis.

Cant. 8. b *Ps. 24. d* *4. Reg. 10. d* *Thren.*

Articulus secundus.

Secundum indicauit, cum adiunxit: ***Quoniam mandata tua dilexi***; quibus mandatis, inimicos diligere, odientibus benefacere, pro persequentibus, calumniantibus orare mandasti. Et nota circa mādatorum dilectionem, quod probatur per triplicem rationem: scilicet per studiosam moralium considerationem, per religiosam temporalium aspernationem, per fructuosam laborum corporalium exercitationem. Quarum prima spectat ad intellectum: secunda ad affectum: tertia ad effectum. De prima: Meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Hic probatur mandatorum dilectio per meditationem. De secunda: Dilexi mandata tua, super aurum, & topazion. Hic probatur mandatorum dilectio per aspernationem. De tertia: Leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi. Hic probatur mandatorum dilectio per exercitationem.

Mat. *Ps. 118.* *Ibid. q* *Ibid. f*

Articulus tertius.

Tertium intimauit, cum apposuit: *Viuifica me*, quasi dicat: Mortificatum per inimicorum compassionē, viuifica [illegible] illorum congratulationem: vt sicut compatior ipsorum [illegible]uaricationi, sic congratuler eorū iustificationi. Hic potest notari quòd contingit tripliciter viuificari: per suscitationē, per conuersionē, per consolationē. Prima viuificatio est à morte ad vitā: secunda a culpa ad gratiam: tertia a tristitia ad lætitiam. De primo: Sicut pater suscitat mortuos, & viuificat, *& cætera*: ecce viuificationem per suscitationem.

Io. 5. d

Psal. 84.b nem. De secunda dicit Psalmista; Deus tu conuersus, vel secundum aliam literam, conuertens, viuificabis nos: viuificationem per conuersionem. De tertia [illegible]
Ps. 137. c pheta: si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: ecce viuificationem per consolationem.

Articulus quartus.

Quartum innuit, cum interponit: [illegible] *misericordia tua* [illegible] requisita, [illegible] & me [illegible] impetrata. Misericordia igitur, [illegible] propheta expectatur, pro miseria petitur, non pro miseria quam Propheta patitur, sed pro miseria cum Propheta compatitur. Et nota quod [illegible] misericordia [illegible]: scilicet misericordia immissionis, misericordia remissionis, & misericordia promissionis. Misericordia [illegible] est compatientis, sicut amici [illegible] misericordia [illegible] phrenetici: [illegible] tertia est benefacientis, vt medici. De prima [illegible]: Gratia Dei, & misericordia
Sap. 4.c in sanctos eius: ecce [illegible] cordia immissionis. De secunda: Qui abscondit [illegible], non dirigetur: qui [illegible]
[illegible] 23.b confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur: ecce misericordia remissionis. De tertia: Insuportabilis ira super peccatores comminationis tuae: immensa vero, & inuestigabilis misericordia promissionis tuae: ecce misericordia promissionis.
2. Parali. 37.f

Epilogus.

Ex his [illegible] clarescere vox Prophetae [illegible] ma[illegible] pro perseuerantium iustificatione. Ait namque: *Vide Domine,* vide [illegible] animal [illegible] vbi affectus compassionis. *Quoniam mandata tua dilexi* quae mandasti circa [illegible] prae iudicationem, [illegible] praeuaricationem, vbi mors moralis. *Viuifica me.* per [illegible] Iustificationem vbi affectus congratulationis *In misericordia tua*: quantum ad ipsius proximi iustificationem: vbi vita spiritualis.

VERSICVLVS XVI.

P*Rincipium* [illegible] *verborum tuorum,* & cetera [illegible] pro spirituali [illegible] per versum oratur [illegible] generali salute omnium. Porro [illegible] videtur

766-
672.

-94 paginae desunt.

